BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
8 E
26

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

CONTINVATIO REPETITIONIS CAP. RAYNVTIVS,

Extrà de Teſtamentis ſuper fine tertiæ partis,

Quæ imperfecta à D. Gulielmo Benedicti relicta fuit: concernens præcipuam ipſius Capit. materiam: Authore STEPHANO RANCHINO, *Iurium publico profeſſore in Academia & Vniuerſitate legali in Ciuitate Montispeſſulani: & Conſiliario Regio in ſuprema Generalium Curia in ea Ciuitate: nunc primùm in lucem edita.*

Particulas quæ in hac Continuatione explicantur, indicat ſeptima ab hinc pagina,

Cum Indice rerum & verborum locupletiſſimo.

13.8.E.16

LVGDVNI,

Apud Bartholomæum Vincentium.

CIↃ. IↃ. LXXXII.

Cum Priuilegio Regis.

13.8.E.5

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, AC Domino, Domino Roberto, Vticenſi Epiſcopo, viro præclariſsimo, ac religioſiſsimo, Stephanus Ranchinus Iurium profeſſor, S.

VETVS illa eſt conſuetudo, & doctorum virorum exemplo comprobata (Præſul digniſſime) quòd bonarum artium & literarum ſectatores, ſtudiorum ſuorum fructus & lucubrationes vel Principibus, vel Viris Heroicis, & authoritate & honore eximijs, aut amicis ſoleant dedicare, vt vel eos aliquo amoris officio demereantur, vel vt idoneos laborum ſuorum patronos ſibi parent. Quam quidem receptam conſuetudinem non poſſum non vt iuſtam, & ęquam approbare, & inſimul eos qui ſecundum eum receptum morem, eorum lucubrationes & opera quę in publicum exire volunt, alijs nuncupent, quos ament, & reuereantur. Hoc certè eſt amicitię & reuerentię illuſtre argumentum dedicare eorum opera quibuſdam viris dignis, & bene meritis, & quos dignos putent eorum labore. Quod ego in præſentiarum mecum obſeruans, & cum iam per certa tempora elaboraſſem circa Continuationem Repetitionis cap. Raynutius, extrà de teſtamentis, ſuper tertia parte quę imperfecta à D. Gulielmo Benedicti relicta fuit: cui potiſſimùm eas meas lucubrationes dedicarem, tu (Præſul digniſſime, mihi occurriſti, quem in patronum earum mearum lucubrationum ſtatim ſelegi, cui eas nuncupandas, & adſcribendas dicaui, & quas volens dedico: Et ad hoc multę cauſæ me impulerunt, & maximè vt ego aliquo gratitudinis officio meam erga te voluntatem fidémque teſtarer. Iam enim multis nominibus tuam, tum in fratrem meum Joannem Ranchinum, virum ſpectatiſſimum, in iure Licentiatum, dominum de Sauilhaco, tum erga nos beneuolentiam perſentij, & quam nuſquam de-

negaſti: inſimul tuæ eximiæ virtutes, quibus polles, effecerunt, vt nomen tuum præclariſsimum in publicum exiret. Et quantumuis huiuſmodi meæ vigiliæ tuæ dignitati minimè reſpondeant, tu tamen pro tua humanitate, eas quales quales ſint, tuo nomini dedicatas non dedignaberis: quin eas grato & beneuolo animo acceptas feres, téque ad eas tutandas patronum integerrimum demonſtrabis. & vale.

***

A D

AD LECTOREM.

INTER tot & tam varios authores qui commentarios ediderunt tam in Ius noſtrum Ciuile, quàm Canonicum, nullum reperies (lector beneuole) qui facilius & magis adpoſitè propoſuerit quæ ad praxim & communem obſeruantiam faciunt, atque ipſe D. GVLIELMVS BENEDICTVS in ipſa ſua Repetitione quam edidit in illud cap. Raynutius, extrà de teſtamentis. quandoquidem nihil celando in hoc totus fuit, vt vel ad oculum demonſtraret quid in deciſionibus cauſarum in iudicando obſeruetur: quod nobis vel maximè obſeruandum eſt, qui in iudicio forenſi verſamur. Nam ſcio ego quàm variè ſeſe habeant interpretes noſtri in legibus ipſis interpretandis, vt vix inter eos conueniat quid tandem in aliquo negotio ſtatuendum ſit. Quare cogimur diligenter aduertere quid in praxi, & vſu forenſi obſeruetur: & quæ ſit Doctorum magis recepta opinio in ipſis negotiis decidendis. Propterea quòd ſtet ea recepta, & approbata concluſio, Conſulendum & iudicandum eſſe iuxta magis receptam, & approbatam, & communem doctorum opinionem: & ſemper recurrendum eſt ad id quod communiter iudicatur: & nec ſingularibus opinionibus adhærendum eſt. Quod optimo iure à maioribus noſtris receptum fuit, ne ſemper ſub incerto vagemur. Etenim ſi liceret iuxta proprium ſenſum & iudicare, & conſulere, & leges ipſas interpretari, & ſic fingere pro cerebro noſtro, & excogitare nouas opiniones, nullus finis daretur ipſis negotiis terminandis. alius enim ſic, alius in contrarium aſſereret: vnde omnia incerta & confuſa agerentur. Sed cum cogamur leges & negotia decidere ſecundum quod magis approbatum eſt: nos ligati ſumus: & neque licet hos cancellos tutò egredi. Horum autem obſeruantiſſimus fuit ipſe Benedictus in illis ſuis Commentariis: & propter id ab omnibus euoluuntur, & habentur præ manibus: & quos ille auxit, & ſententiis & Hiſtoriis. Hoc vnũ vel maximè deſiderabatur, vt & Tertia pars ipſius operis abſoluta & perfecta eſſet, cum reſpiciat præcipuam ipſius capitis materiam, & quam imperfectam licet videre. Præcipuus enim ſcopus illius capitis in hoc eſt, An filius de hæreditate reſtituenda grauatus, duas quartas detrahere poſſit. Item & quæ in Legitimam, & quæ in Trebellianicam & Falcidiam ſint imputanda: de quibus ne verbum quidem in ipſis commentariis, & in ipſa repetitione: & nec quiſquam eſt ſcribentium quos viderim, vt in ea re manum adpoſuerit vt Tertium Tomum abſolueret ad huiuſmodi materias aperiendas: & quæ declaratione vel maximè egent. Qua-

re videns hæc quibuſdam placere, & præuidens vtilitatem quæ ex declaratione harum materiarum ſperari poteſt, nihil moratus magnitudine negotij, animum induxi meum huic materiæ manum adponere:& inſimul Tertium Tomum,ſeu Tertiam Partem iam incœptam abſoluere,&perficere,veluti quandam Continuationem eorum quæ ab ipſo Benedicto prætermiſſa ſunt. Nihil quidem tetigi eorum quæ ab ipſo pertractata fuere: tantum collegi quæ omiſſa & intacta vidi, & ad materiarum continuationem facere videbantur. Tu ergo(Lector beneuole)boni conſules labores noſtros.

& vale.

*

SECTIONES CAP. RAYnutius, quæ in hac continuatione explicantur.

Cuius bona idem Petrus. col.6
Qui cum alia muliere matrimonium contrahens. 45
Suſcitata materia quæſtionis. 79
Coram quo Alterocha, & filius eius. 106
Tutore filiorum prædicti Petri. 120
Quòd obſtabat annalis exceptio. 134
Inſuper allegabat quòd de bonis illius. 148
Deduci præterea quartam Trebellianicam. 179
Sed vtraque pars ab ea ſententia prouocauit. 191
In eo quod dicit tertiam Claræ. 213
In eo verò quod quartam Trebellianicam. 224
Quia verò pater Adiecta. 247

INDEX LOCVPLETISSIMVS

OMNIVM EORVM QVAE IN HAC continuatione repetit. cap. Raynutius, continentur, ordine Alphabetico digeſtus.

A

Abraham poſt mortem Sarræ, ſecundò contraxit matrimonium. in verbo, qui cum alia. num.20. 50
Accuſationes criminum ſpatio viginti annorum tolluntur. num.29. 139
quæ Acquiruntur ex contractu ſocietatis an ſint reſeruanda, in verb. qui cum alia. nu.43. 55
Acta facta contra tutores aut curatores tenent, datur tamen reſtitutio ſi læſi fuerint minores. nu.5. 122
Acta iudicialia probant ſine teſtibus, in verb. ſuſcitata. nu. 140. 102
poſſunt tamen reprobari per teſtes ibid. nu.141
& de falſo impugnari. ibid.num. 142. & 143
Actus iudiciales die fieri debent, & non nocte. nu. 111. 95
contra Actus extraiudiciales datur duplex remedium. num. 43. 198
Actio rei vendicationis eſt ſtricti iuris actio. nu.143. 30
Actio temporalis per litis conteſtationem efficitur perpetua, in verb. ſuſcitata. nu.103. 94
Actio petitionis hæreditatis differt à rei vendicatione. num. 134. 30
Actio petitionis hæreditatis, eſt actio bonæfidei: & actio rei vendicationis eſt ſtricti iuris. nu.143. 30
Actio negatoria & confeſſoria ſunt actiones reales. numer. 141. 39
Actio rei vendicationis, eſt particularis: petitio hæreditatis eſt vniuerſalis. num.145. 30
Actio furti non datur contra vxorem. nu.4. 7
Actio viduæ contra mariti occiſores. nu. 5. 7
Actio rei vendicationis eſt actio particularis. nu. 144. 30
in Actione reali cauſa proxima eſt exprimenda: in actione perſonali cauſa remota, in verb. ſuſcitata. nu.33. 84
Actiones & replicæ ſunt arma actorum, in verb. ſuſcitata. nume.4. 79
per Actionem ius actoris demonſtratur. nu.17. 81
Actor pro rebus immobilibus tenetur ſequi forum rei in rei vendicatione: ſed pro rebus mobilibus ratione rei quis ſortitur forum. num.155. 32
Actor habens iuris præſumptionem pro ſe, transfert onus probandi in aduerſarium, in verb. ſuſcitata. nu.133. 100
Actor vbi probat, expenſas habet contra reum, & vbi deficiet, reum contra actorem obtinebit. in verb. ſuſcitata. nu. 120. 97
Actor vbi obtinet cum iuramento ſuppletorio, nullas expenſas habet. ibid. num.121
Actor tenetur reo inſtrumentum edere. num. 19. 82
Actor ſi in libello ſe dicit ceſſionarium, tenetur de ceſſione docere, in verb. ſuſcitata. num. 20. 82
quod procedit parte petente. ibid. num.21
Actor poteſt declarare verbum dubium aut obſcurum poſitum in libello. ibid. nu. 22. 83
Actor plus petens non debet expenſas habere. nu.125. 98
Actor litem conteſtando ſuper tota ſumma, videtur & ſuper parte conteſtari, in verb. ſuſcitata. nu.13. 80
Actor plus petens, ſi tamen probet partem, debet in ea parte obtinere: quod in actione reali procedit. ibid. nu. 14
idem in Actione reali, & ibi quid in caſu contrario. numer. 15. 81
Actor qui egit ex vna cauſa, & probat ex altera, an debeat obtinere. ibid. num.16
Adamus vixit longiorem ætatem cæteris. nu.23. 126
Adulterorum pœna de iure. nu. 65. 19
Adultus quando quis dicatur. nu.9. 123
Aduocatorum conſilium non præbet iuſtam cauſam litigandi, in verb. ſuſcitata. num.131. 100
in Aegypto Nilus fluit, & ibi non pluit. nu. 51. 232
Aegyptus miræ fertilitatis, in verb. in eo verò. numer. 53. 233
Aegyptus generatrix & hominum & animalium, in verb. in eo verò. nu.58. 233
Aegyptus ſæpius domita. nu.59. 233
apud Aegyptios eſt magna vis ſerpentum alatorum. nu. 11
Aequinoctium fit bis in anno. nu. 16. 124
omne Aes alienum detrahi debet ante detractionem Trebellianicæ. num. 120. 177
Aeſtimatio quanti plurimi fuerit, an hodie locum habeat, in verbo, in eo verò. num. 119. 245
Aeſtimum alicuius rei an probet illius dominium. num. 92. 93. 94. & 95. 24
pro libro Aeſtimi fit præſumptio. nu.95. 24
Aetas hominum à tempore diluuij cœpit decreſcere, & natura rerum omnium fuit deprauata, in verbo, tutore. nume.24. 127
Aetates hominis, in verbo, tutore. nu.10. & 11. 123
Affines qui dicantur, in verb. cuius bona nu. 26. 11
Affinitas an ſoluatur per mortem alterius. ibid. nu. 27
Affinis pro affine poteſt teſtificari. ibid. nu. 28
Affinis pro ſuo affine poteſt agere ſine mandato. nume. 23. 11
Afratramentum licitè contrahi poteſt inter maritum & vxorem. num.44. 55
Agens rei vendicatione debet probare dominium & poſſeſſionem ex parte rei. nu.76. 22
Agens nomine proprio non ſatiſdabat, in verbo, ſuſcitata. num.45. 85
Agens nomine alieno ſatiſdabat. ibid. nu.46
Albiges ſeu Alani hæretici. nu.12. 108
Alienatio rei dotalis firmatur iuramento. nu. 39. 14
Aliud eſt, quòd quid relinquatur in diem, & aliud quòd relinquatur ſub conditione. nu.19. & 20. 111
Amicitia & inimicitia innata, etiam inter bruta. nu.6. 7
Amicitia inter bruta. ibid. nu.7.
Amicitia & inimicitia brutorum cum hominibus. numer. 16. 9

Index.

inter aliquot eſt quidam natiuus Amor, ſicuti & natiuum odium, in verbo cuius bona.nu.6. 7

Angeli quamuis ſpiritus, vſurpant tamen corpora humana, in verbo, in eo verò. nu. 31. 229

Anima conſideratur vt totus homo.nu.84. 90

Animæ an in ſimul creata ſint.un.32. 229

Annalia ad petendum, ſunt perpetua ad excipiendum.num. 35. 187

cùm ſint tres Animæ, rationalis, ſentiens, & vegetatiua: an ſint tres an vna ſola.nu.40. 231

Animæ creando infunduntur, & infundendo creantur, in verbo, in eo verò. nu.34. 230

Annalis exceptio exploſa eſt.nu.19. 137

effectus Annalis exceptionis.nu.20. 138

Annus olim decem menſibus conſtabat.nu.18. 125

Annus olim conſtabat duodecim menſibus.nu.19. 125

Annus intra trecentos ſexaginta quinque annos conficit ſuum curſum, in verbo, tutore.nu.15. 124

Annus datur viduæ ad petendum tutorem filio.nume. 118. 70

Anni ſolares & lunares.nu.13. 124

A quo menſe Annum incipi debeat.nu.22. 126

Anticipans poſt elapſum terminum datum ad releuandam appellationem, non benè anticipat.nu.101. 210

Antiqui robuſtiores fuerunt quàm ſint hodie. nume. 138. 74

Antiqui poſſeſſio iuniori præfertur.nu.201. 40

Appellans à diffinitiua, non tenetur exprimere aliqua grauamina quæ appellans ab interlocutoria tenetur exprimere. nu.62. 202

Appellans quando in expenſis ſit condemnandus. num. 63. 202

Appellans ab interlocutoria ſemper in ſcriptis debet appellare. nu.49. 199

Appellans à diffinitiua, poterit non probatum probare, ſed non appellans ab interlocutoria.nu.32. 196

tam Appellans quàm appellatus, poteſt noua facta deducere.nu. 33. 196

Appellans à grauamine extraiudiciali, poteſt facta noua deducere.nu. 42. 198

A curiis ſupremis non licet Appellare.nu.70. 204

Appellare pro ſe & ſuis conſortibus licet, in verbo, ſed vtraque pars.nu.21. 194

Appellans ab interlocutoria non poteſt facta noua deducere. num.32. 197

ſufficit Appellanti à diffinitiua dicere, appello ſtatim à prolatione diffinitiua: aliàs pòſt in ſcriptis eſt appellandum in verbo, ſed vtraque pars.nu.48. 199

Appellans ab interlocutoria an poſſit obtinere literas ſuper principali.nu.89. 208

Appellatus an poſſit ſtatim poſt appellationem anticipare. num. 98. 210

Appellans intra decem dies, poteſt ſuæ appellationi renunciare.nu.99. 210

Appellans à ſententia diffinitiua poterit deducere grauamina ſibi illata ab interlocutoria, quamuis ab ea non fuerit appellatum, & illius inualiditatem poterit deducere.nu.105. 211

Appellans inuito appellato, an poſſit ſuæ appellationi renunciare.nu.102. 110

Appellans qui ſe grauatum ſentit ſemper debet appellare. num.11. 193

Appellatus poteſt ſe iuuare appellatione appellantis. num. 7. 192

Appellatio quare inuenta, in verbo, ſed vtraque pars. num. 1. 191

Appellatio à ſeruientibus recipitur, & habet vim oppoſitionis.nu. 69. 204

Appellatio ab interlocutoria ex eiſmet actis decidi debet, cum quibuſdam limitationibus.nu.38. 198

Appellatio eſt remedium aduerſus ſententias latas à iudicibus inferioribus.nu.23. 195

Appellatio ſola emiſſa, ab interlocutoria in curia generalium ſtatuum deuoluit.nu.50. 199

nihil nouandum pendente Appellatione quomodo intelligatur.nu.61. 201

Appellationis cauſa an videatur noua cauſa, & noua inſtantia, in verbo, ſed vtraque pars.nu.4. 192

Appellationis cauſa non decidi debet ſecundum leges nouiter latas.ibid. nu.5

in Articulo appelli facta iam deducta, in prima inſtantia nõ poſſunt iterum deduci.nu.34. 197

in articulo Appelli res deducitur ad eum ſtatum in quo erat tempore litis conteſtatæ.nu.24. 90

Aquila à Romanis dicata, pro ſigno militibus.nu. 15. 9

Aquila biceps.nu.5. 7

Aquila nunquam fulmine tacta.nu.14. 9

Aranea buffoni & ſerpenti inimica.nu.14. 9

in Arbitrariis bonum eſt habere iudicem fauorabilem, in verbo, quod obſtabat.nu.13. 136

Arbitri qui contra tenorem compromiſſi iudicarunt, poterunt demum cognoſcere.nu.31. 196

Argumentum à falſi narratione non debet ſumi. nume. 69. 163

Arriani impiè perſecuti ſunt ſacerdotes, & Epiſcopos Catholicos.nu.81. 207

Arriani reſtituuntur.nu.83. 208

Arthemiſia maximum amorem erga ſuum prædefunctum maritum demonſtrauit, in verbo, qui cum alia. num. 24. 50

Articuli impertinentes qui dicantur,num. 16. 137

Aſcendentes grauati an poſſint duas quartas detrahere. nu. 28. 254

in Aſſyria rarò pluit.nu.52. 232

Attentata poſt appellationem ab interlocutoria antè inhibitiones an reparentur, & quid ſi poſt inhibitiones attentatum ſit.nu.57. 201

Attentatorum reparatio fit duobus modis.nu.58. 201

Attentata poſt diffinitiuam ſtatim ſunt reparanda, & ab interlocutoria poſt inhibitiones.num.53. 200

Attentata poſt appellationem ab interlocutoria, & inhibitiones reparantur.nu. 55. 200

Attila flagellum Dei ſe appellabat.nu.22. 219

B

BAbylon in Aegypto, quæ nũc lou-caire appellatur, ſubuerſa fuit, in verbo, in eo verò.nu.54. 233

noua Babylon reedificata.nu.55. 233

Babylon centum portarum, ſicuti & Thebarum ciuitas, in verbo, in eo verò.nu.56. 233

Barbari qui dicuntur.nu.17. 183

Baſiliſcus & muſtella inuicem ſeſe occidunt. nu. 13. 9

Baſiliſcus ſuo aſpectu hominem enecat.nu. 13. 8

Baſiliſcus Romæ natus.nu.14. 9

Baſiliſcus genus ſerpentis, quo nullum animal eſt nocentius. nume. 13. 8

Beneficia eccleſiaſtica ſine titulo non poſſunt poſſideri. num. 158. 32

in Beneficiis præfertur ille qui habet titulum & poſſeſſionem, alteri ſolum titulum habenti. nume. 200. 40

Semel

ſemel Beneficiatus, talis demum præſumetur. nume. 160. 33
Beneficiatus ad motum epiſcopi tenetur docere de ſuo titulo.num.159. 32
Benemerita debent eſſe plus quàm obſequialia ad hoc vt donatio ob benemerita facta à patre filio valeat, in verbo, inſuper.nu.45. 158
Biſſextus quomodo fiat.nu.20. 125
Bohemi templa, & monaſteria monachorum deuaſtant.nu. 80. 207
Bona paraphernа mulier conſtante matrimonio poteſt alienare, in verbo,cum bona.nu.45. 16
Bona paraphernа à muliere vendi poſſunt.nu.43. 15
Bona paraphernа duobus modis conſiderantur. nu. 20. 10
Bona fides in dubio pro poſſeſſore præſumitur. qui habet titulum, aliàs non.nu.6. 225
Bonus animus oritur ex vi ſeminis, & nihil aliud eſt quàm ipſa agitatio.nu.42. 231
Bonæfidei poſſeſſores.nu.4. 225
Bona mariti tacitè hypothecata pro reſtitutione fructuum, quos percepit maritus ex bonis paraphernis. nu.31. 12
Bruta rationis humanæ participent.nu. 40. 129
inter Bruta innata ſunt quædam inimicitia, & amicitiæ. nume.7. 7
Bucephalus equus Alexandri,nu.16. 9

C

CAedes Romanorum maxima ſub Manlio conſule. num. 26. 219
Cambiſes Sammietum in ſuam dignitatem remiſit, in verbo, in eo verò. nu.62. 233
quid ſit Capere iure hereditario.98. 170
quid ſit Capere iure vniformi, & difformi. nume. 100. 172
Captatoria inſtitutio quid ſit. nu.102. 26
Carolus Martellus non fuit rex Franciæ. nu.11. 108
Carolus Martellus fuit vſus auxilio Longobardorum.nume. 13. 217
Caſtrum recognoſcens videtur, & iuriſdictionem recognoſcere. nu.44. 142
Caſtrum in ſe continet iuriſdictionem.ibid.nu. 45
Caſus nouitatis. num.193. 39
Cato Aphricam petiturus Pſillis vſus fuit contra vim ſerpentum. num.11. 8
Caualcata quid ſit. nu.42. 141
Cauſa ſtudij, & fauor dotis æquiparantur.nu. 66. 162
Cauſa dominij immediata eſt probanda.nu.79. 22
Cauſa ſecunda non agit, niſi ex influentia cauſæ primæ, in verbo, in eo verò. num.29. 229
Cauſa in libello eſt diuerſimodè exprimenda in libello. in verbo, ſuſcitata.nu. 32. 84
Cenſus ſolutio probat emphyteuſim. nu.90. 24
Childericus rex Franciæ regno priuatus. nu. 15. 217
per Citationem validam interrumpitur præſcriptio. nume. 100. 93
Citatio inualida non conſtituit debitorem in mora. nume. 101. 94
quo ad vitium litigioſi per Citationem inducitur litis pendentia. in verbo, ſuſcitata. nu.102. 94
Citatio non eſt de ſubſtantia ipſius iudicij.nu.81. 90
Ciuiles fructus qui ſint. nu.178. 236
Ciuitas qualibet duos epiſcopos habuit: vnum Arrianum, & alterum Catholicum.nu.84. 208
Ciuitas nulla ſine muliere.nu.17. 49
Clauſula ſine liberis,in filio grauato ſemper intelligitur, & in teſtamentis,& in contractibus.nu.31. 113
Clauſula,ſi decedat ſine liberis,& in nepotibus inſtitutis locum habet.nu.39. 115
Quæ clauſula in extraneis inſtitutis nec in aſcendentibus inſtitutis intelligitur.ibid.nu.40
Clodoueus Rex contra Arrianos,qui in Vaſconia erant. nu. 86. 208
Cœlum quid propriè.nu.33. 52
Cœli nonnunquam pro ſanctis intelliguntur.nu.35. 53
Collecta dantur principi ratione regiæ poteſtatis. nume. 34. 140
Color albus olim erat ſymbolum luctus, hodie color niger. num.133. 74
Cometa qui ſtella crinita vocatur,in verb.quis cum alia. nu. 36. 53
Cometa interdum bona interdum mala prænotant.ibid. nu. 37. 53
Communes opiniones in iudicando & conſulendo ſunt ſequendæ.nu.13. 182
Compenſatio hodie admittitur tam in actione bonæfidei quàm ſtricti iuris ſi petatur. nu.10. 136
Conciliatio legum bonæfidei.ff.de acqui.rerum dominio, & fructus.ff.de vſuris.nu.102. 240
Concilium an ſupra Papam,in verb.ſed vtraque pars. num. 73. 205
Concilium maius Imperatore. ibid.nu. 78. 206
Concubinatus de iure ciuili cognitus, incognitus tamen de iure diuino.nu.34. 114
Condemnatus ad expenſas, cenſetur condemnatus ad expẽſas iam facta.nu.116. 244
Condemnatus in actione iniuriarum nõ admittetur ad ceſſionem bonorum.nu.96. 210
Condemnatio expenſarum locum habet vbi res cum iuramento parti delato deciditur,in verb. ſuſcitata. nume. 122. 97
Ceſſat expenſarum condemnatio,vbi probatio eſt eliſa propter teſtes obiectatos.ibid.nu. 123
Condictio legis omnimodo datur filijs pro eorũ legitima.nu. 150. 31
Conditio,ſi ſine liberis deceſſerit,deficit,ſi filij ſint viui tempore mortis grauati.nu.26. 111
Conditio tacita ſicut expreſſa reddit contractum conditionalem.nu.17. 227
quæ Conditio ceſſat extantibus liberis tempore mortis,quãuis demum liberi defecerint.nu.32. 113
Conditio,ſi ſine liberis,an ocioſè in teſtamentis apponatur, cum ea tacitè intelligatur.nu.33. 113
Conductori non datur hoc interdictum.nu.202. 41
Confeſſio aut exceptio obſcura non poteſt ab hærede declarari,in verb.ſuſcitata.nu.26. 83
Conſitendo reus non videtur litem conteſtari.nu.40. 85
Coniuges inter ſe, blandis verbis alterum allicere poteſt vt eum hæredem inſtituat.num.101. 25
alter ex Coniugibus alterum poteſt inducere ad eum hæredem inſtituendum.num.101. 25
Coniuncta perſona pro coniuncta non admittitur vbi requiritur mandatum ſpeciale.nu.29. 11
Coniuncta perſona pro alia coniuncta agit ſine mandato.nu. 22. 11
Qualibet coniuncta perſona agit pro coniuncta ſine mandato.nu.21. 11
Conſanguineus pro ſuo conſanguineo non facit probationẽ ſemiplenam.nu.29. 11
Conſanguineus pro ſuo conſanguineo an ſit teſtis integer. nu. 28. 11
Conſenſus alius eſt quàm iuſſus.nu.52. 56
In dubio conſenſus vxoris non præſumitur in viro accipiente fructus ex bonis paraphernis.nu.32. 13

quedā Cōſuetudines generales in regno recepta.nu.9. 108
quilibet ex Conſulibus poteſt cauſam publicam defendere, in verb.tutore.nu.54. 132
Contrahent matrimonium de conſenſu ſuorum filiorum nullas incurrit pœnas.nu.40. 54
Contractus geſti per minores ſine eorum tutore aut curatore in eorum vtilitatem tenent, at contra illos non valent, in verb.tutore.nu.7. 122
Contractus omnes inter maritum & vxorem fieri poſſunt. num.103. 26
Contractus donationis prohibitus inter maritum & vxorē iuramento firmatur.nu. 104. 26
Contractus die & nocte fieri poſſunt.nu.112. 95
in Contractibus bonæfidei fructus & vſura debentur à tempore moræ, & in contractibus ſtricti iuris à tempore litis conteſtata.nu.106. 242
Contumacia in iudicio debet eſſe accuſata ad hoc, vt inducatur litis pendentia per citationem. in verb. ſuſcitata. nu.97. 93
Conuentus antè euentum diei poteſt agentem repellere, in verb.coram quo.nu.24. 111
quid ſi interim dies euenerit.ibid.nu. 25
Conuentus rei vendicatione non tenetur oſtendere titulum ſuæ poſſeſſionis.in verb.cum bona.nu.133. 29
Conuentus petitione hæreditatis cogitur reſpondere an poſſideat. ibid.nu.134
Cordatis viris ſpectra apparent contra Plutarchi opinionē. num.124. 28
Corporalis poſſeſſio, cum ciuili ſæpe reperitur iuncta, & aliquando ſeparata.nu.170. 35
Cornu ceruinum aduſtum ſerpentibus infeſtum. nu. 12. 8
Creare aliud eſt, & aliud producere.nu.28. 229
Creditor poteſt cumulare, & ſpecialem & generalem hypothecam, in verb.cum bona nu.54. 17
Creditor vbi agit contra debitorem poteſt proponere, & ſpecialem & generalem hypothecam.ibid.nu.55
Crimen adulterij non importat bonorum confiſcationem, in verb.cum bona.nu.66. 19
Crocodili naſcuntur ex ouis.nu.49. 232
Curia ſuprema ad id quod petitum eſt. non aduertit neque ad practicam ceremonialem, in verb. ſuſcitata. nume. 11. 80
Curiæ ſupremæ formulas non tenentur obſeruare. num. 57. 87
ſi Curia ſuprema in vim commiſſionis cognouerit de aliqua cauſa, an ab ipſa curia ad delegantem ſit appellandū. num.107. 212

D

Dæmones poſſunt diuinare.nu.111. 27
Daniel inter tres iuſtos.nu. 113. 69
Debitor admitti debet ad ceſſionem bonorum, niſi in certis caſibus.nu.90. 209
Debitor ex delicto non admittitur ad ceſſionem bonorum. num.95. 209
Debitor fiſcalis non admittitur ad ceſſionem bonorum. nu. 97. 210
Declaratio regulæ quod facta non præſumentur niſi probentur.nu.110. 27
Declaratio l.1.C.de appellat. & l. ſi de vi. ff. iudi. num. 186. 38
Declaratio legis quæ pater.ff.famil.erciſcundæ.nu.68. 162
Delphini hominum amatores. nu.16. 9
Delphinum crocodilo inimicus.nu.8. 7
Detecto à nuda detentatione datur officium iudicis. num. 187. 39
Delegatus à curia ſuprema an poſſit ſubdelegare. nume. 71. 204
Delegatus à principe poteſt ſubdelegare.nu.72. 205
Democritus ſemper ridebat, & vixit diutius.nu.31. 127
Denarij regij non perdunt naturam denariorum regiorum quamuis exactores intra tres annos eos non exegerint, in verb.quòd obſtabat.nu.37. 140
in Denariis regiis nō habet locū poſſeſſorium.nu.38. 141
in Denariis regiis nulla cadit præſcriptio.nu. 33. 140
Denumbramenta ſola an ſufficiant ad immunitatem probandam.nu.47. 142
in Deſcendentibus grauatis ſubintelligitur clauſula ſi decedat ſine liberis, & non in aſcendentibus grauatis, in verb.quia verò.nu.30. 256
Detentus à carceribus poterit ſemper à tali detentatione appellare.nu.106. 212
Dialectica pugno, rethorica palmæ manus æquiparatur. nu. 166. 34
Dies conſtat octo horis tempore hyemis, & tempore æſtatis decem & octo.in verb.ſuſcitata.nu.118. 96
Dies tribus modis communiter accipitur.ibid.nu.119
Dies naturalis & ciuilis.in verb. ſuſcitata.nu.113. 95
Dies ciuilis ab vna media nocte vſque ad alteram mediam noctem.ibid.nu.114
Dies naturalis ab ortu Solis, vſque ad occaſum. ibid. num. 115
Dies in duodecim horas diuiditur.ibid.nu.116
Differentiæ inter priuilegium tacitæ hypothecæ & prælationis.nu.59. 17
Differentia inter rei vendicationem & petitionem hæreditatis.nu.140. 30
Defectiones in cælo videntur.nu.127. 28
Differentia inter petitionem hæreditatis & actionem rei vendicationis.nu.135. 30
Differentia quæ ſunt inter donationem ob benemerita factā perſonis ſuſpectis.nu.42. 158
Difficultas, & iuiuſta cauſa excuſant quem a mora. nume. 20. 227
Dilatio in legitima filij pro ſua vtilitate ſuſtinetur. nume. 147. 31
Dioni oſtentum apparuit.nu.123. 28
Diſcrimen inter mulctam & emendam.nu.92. 209
Diſcrimen inter bona dotalia & parapherna.nu.32. 13
Diſſidium inter bruta.nu.8. 8
Diuerſitas religionis parit diſcordias & in imperiis & in familiis.nu.85. 208
Diuinatio hominibus prohibita.nu.125. 28
Diuinatio duplex.ibid.nu.126. 129. & 130. 28
Diuinare non licet.nu.110. 27
Diuiſio inter cohæredes cenſetur facta ſi bona pro indiuiſo poſſederint.nu.27. 139
Doctores regentes habent multa priuilegia.nu. 74. 165
Doctores ſunt in dignitate, & doctoratus eſt dignitas, in verb.inſuper.nu.75. 165
Doctor minor an poſſit petere reſtitutionem in integrum, in verb.tutore.nu. 47. 130
Dolus dans cauſam contractui bonæ fidei reddit contractum nullum parte id opponente.nu.6. 135
Dominium quando per exceptionem deducitur quomodo probetur.nu.100. 25
Dominium in rei vendicatione plenè probari poteſt. nume. 96. 25
Dominium duplex.nu.173. 36
ad acquirendum Dominium titulus & poſſeſſio requiruntur.nu.174. 36
Dominium per continuationem poſſeſſionis non probatur, in

verb.cum bona.nu.96. 24
Dominium vbi probandum eſt contra eum qui habet cauſam à nobis.ſufficiet demonſtraſſe eos habuiſſe cauſam à nobis.nu.99. 25
Dominium quod incidenter deducitur probatur ex poſſeſſione de præſenti.ibid.nu.100
Dominium ad hoc vt per ſententiam acquiratur, traditio requiritur.nu.82. 22
in odium violenti non requiritur tam ſtricta probatio Dominij.nu.97.& 98. 25
Dominium eſt ius diſponendi de re aliqua.num.168. 35
Dominia multis modis acquiruntur.nu. 80. 22
Dominij probatio difficilis.nu.78. 22
a Dominio habemus iudicium petitorium, à poſſeßione iudicium poſſeſſorium.nu.176. 36
Dominium per librum competij non probatur plenè. num. 91. 24
quæ Donantur vxori mariti contemplatione, non ſunt liberis primi matrimonij reſeruanda. nu. 64. 58
Donans ob benemerita.ſi dicat ſe donare purè & ſimpliciter, talis donatio vt ſimplex valebit.nu.43. 158
Donatio inter virum & vxorem facta iuramento firmatur. num.104. 26
Donationes inter virum & vxorem habent tacitam conditionem.ſi donatarius ſuperuiuat.nu.106. 26
Donatio propter nuptias peti poteſt conſtante matrimonio. num.35. 13
Donatio inter maritum & vxorem morte alterius confirmatur.nu.103. 26
in Donatione facta à marito vxori habet tacitam conditionem ſi vxor ſuperuiuat.nu.106. 26
Donatio remuneratio inter virum & vxorem ſuſtinetur. num.107. 26
Donatio ſimplex quæ non ſtatim valet, ſed morte patris confirmatur, in legitimam imputatur.nu.81. 167
Donatio facta à patre filio contemplatione matrimonij valet,& ibi an valeat ſi poſt matrimonium fiat ea donatio, in verb.inſuper.nu. 62. 161
Donatio facta filio militi in cauſam militiæ an valeat, & quæ in ea requirantur.ibid.nu.63
Donatio facta à patre filio in cauſam peculij quaſi caſtrenſis valet,& quæ requirantur.ibid.nu.64
Donatio facta filio in cauſam ſtudiorum valet. nume. 65. 162
ad hoc vt donatio ob benemerita valeat facta à patre filio, ea merita debent reſpondere rei donatæ.nu.61. 160
Donatio remuneratoria filio in ſuam legitimam non imputatur.nu.88. 168
Donationes quæ morte confirmantur valent potius iure legati, quàm donationis.nu.38. 157
Donatio à patre facta filio emancipato valet.nu.39. 157
Donatio vſufructus bonorum aduentitiorum facta à patre filio, ſtatim valet.nu.40. 157
Donatio ob benemerita facta à patre filio, ſtatim valet, & quæ requiruntur ad hoc vt valeat.nu.41. 157
Donatio ſimplex facta à patre filio iuramento confirmata, valet.nu.78. 166
Donatio quando immenſa dicatur,& quatenus ſit reuocãda.num.1. 214
ad hoc vt Donatio facta filiæ à patre fauore ſtudij valeat, duo requiruntur.nu.70. 163
Donatio facta fauore matrimonij in legitimam eſt imputanda, in verb.inſuper.nu.24. 154
in locum Donationis ante nuptias ſuccedit donatio facta matrimonij, in verb.inſuper.nu.25. 154
Donatio facta fauore matrimonij differt à donatione propter nuptias.ibid.nu.26
Donatio ſimplex per ingratitudinem, facta tamen fauore matrimonij, non reuocatur ſicuti nec dos. ibid. nume. 27
Donatio ob cauſam imputatur in legitimam non autem remuneratoria.ibid.nu.28
Donatio ob cauſam differt à donatione quæ fit ob benemerita, in verb.inſuper.nu.29. 155
Donatio ſimplex facta à patre filio quæ confirmatur morte patris, in legitimam imputatur.ibid.nu.30
Donationes factæ à patre filio, quæ morte patris confirmantur, non veniunt in collationem.ibid.nu. 31
Donatio facta à patre filio in poteſtate quæ ſtatim valet, nõ imputatur, licet veniat in collationem nu. 32. 156
Donatio ſimplex à matre facta cùm ea ſtatim valeat imputatur in legitimam.ibid.nu. 33
Donationes inter patrem & filium prohibita. ibid. num. 34
Dos quando dicatur congrua.nu.20. 153
Dos repeti poteſt marito ad inopiam vergente.nu.34. 13
Dotem propter adulterium perdi.nu.61. 18. item & bona parapherna.ibid.nu.62. & 63
Dotalitium quid propriè ſignificet.nu.63. 18
Dotalis res quando dicatur.nu.31. 12
res Dotalis non poteſt alienari ab ipſa vxore.nu.39. 14
Draco & Aquila pugnando ſeſe enecant.nu.14. 9
Draco & elephas pugnando ſeſe enecant.nu.12. 8
quoties aliquid Dubium de iure ciuili reperitur, deciſum tamen de iure canonico, ius canonicum obſeruandum eſt, in verb.quia verò.nu.9. 249
Duo ſunt probanda ab eo qui petit reparationem attentatorum.nu.60. 201
Duo debet probare impetrans interdictum retinendæ. num. 196. 39
Dux Mediolanenſis vxorem ſuam adulteram ad ſupplicium traduxit.nu.65. 19
Dupliciter aliquid cecari dicitur.nu.30. 229

E

EDucatio liberorum de iure ciuili debetur.nu.37. 261
Educatio liberorũ, non pertinet ad nouercã.nu.83. 63
in malis an cadat Electio.nu. 38. 115
ab Electione eſt appellandum. nu.44. 198
ab Electione tutoris non eſt appellandum.nu.45. 198
quando quis habet priuilegium vt poßit coram pluribus conueniri, eſt in Electione actoris coram quo eum reum velit conuenire, quod fallit in ſcholaſtico, num.72. 164
Electus in officium ſuſceptoris aut exactoris debet appellare. nu.46. 199
Emenda propter paupertatem remittitur: mulcta autem nõ. nu.93. 209
Empedocles viridi memoria, & Pericles obtuſa memoria, in verb.tutore.nu.25. 128
Emphyteuſis per ſolutionem penſionis probatur.nu.89. 23
Emptores qui emerunt ab herede grauato, poterunt ſubſtituto res vendicanti, quòd heres habebat quartam. & excipient de duabus quartis.nu.32. 186
Epimenides centum quinquaginta annos vixit.nu.34. 128
Equum à me ablatum potero vendicare coram iudice loci vbi equum ceperit.nu.156. 32
Eroſtratus templum Dianæ combuſſit.nu.26. 50
Exactor denariorum regiorum non admittitur, ad ceſsionẽ bonorum.nu.94. 209
Euentus conditionis non conſtituit debitorem in mora, in

verb.in eo vero.nu.18. 227
Exceptio litis finitæ oppoſita impediet litis conteſtationem. in verb.ſuſcitata.nu.58. 87
Exceptio laudi ſeu compromiſſi.eſt exceptio litis finitæ.ibid. nu.59
Exceptio peremptoria æquiparatur exceptionibus impediẽtibus litis ingreſſum.ibid.nu.60. 88
Et impedit litis conteſtationem.ibid.nu. 61
Exceptiones peremptoriæ oppoſitæ poſt litem conteſtatam, appellantur peremptoriæ,ibid.nu. 62
Exceptio impediens litis ingreſſum illa appellatur.per quam apparet actionem ſublatam eſſe,in verb. ſuſcitata.num. 65. 88
Exceptiones impedientes litis ingreſſum.poſſunt dici & dilatoriæ & peremptoriæ.ibid.nu.66. 89
Exceptionum quædam dilatoriæ & quædam peremptoriæ. ibid.nu.67
ſubdiuiſio Exceptionum dilatoriarum. ibid.nu.68
Exceptio ordinis ante litem conteſtatam opponi debet. nu. 76. 90
Exceptio compenſationis in articulo appelli opponi poteſt,in verb.ſuſcitata.nu.77. 90
in Exceptionibus reus eas proponendo efficitur actor. ibid. num.78
Exceptionem proponens, reus non videtur fateri de intentione actoris.ibid.nu. 79
Exceptiones peremptoriæ vſque ad ſententiam opponi poſſunt,in verb.ſuſcitata.nu.72. 89
Et in articulo etiam appelli etiam opponi poſſunt. ibid. nu. 73
Exceptio ordinis non habet locum in denariis regiis. num. 126. 99
neque inter mercatores locum habet,in verb.ſuſcitata. nu. 127. 99
Exceptio quæ datur venditori tranſit in ſingularem ſucceſſorem.nu.33. 187
Exceptiones omnes an à partibus proponi debeant,quantum ni de illis in proceſſu conſtet.nu.17. 137
Exceptio præſcriptionis eſt de exceptionibus impedientibus litis ingreſſum.quando de ea ſtatim conſtat,aliàs non,in verb.quod obſtabat.nu.1. 134
Exceptio præſcriptionis,& poſt litem cõteſtatam opponi poteſt.ibid.nu.2
Exceptiones & duplicæ ſunt arma reorum,in verb.ſuſcitata.nu.5. 79
Exceptio ineptitudinis libelli,vel generalitatis, aut incertitudinis à parte opponi debet, in verb. ſuſcitata. nume. 38. & 39 85
Exceptio ineptitudinis libelli opponi poteſt quandocunque. in verb.ſuſcitata.num.36. 84
Exceptio notorij defectus proprietatis non habet locum in interdicto recuperandæ.nu.184. 37
in Executione ſententiæ aliquæ exceptiones opponi poſſunt. nu.75. 90
Exhæredatus filius per ius ciuile conſulitur.nu.37. 260
Exhæredatio hodiè ſine cauſa inſertione fieri non debet. nu. 5. 149
Exhæredatio olim ſolo verbo fiebat,in verb. inſuper. nume. 2. 149
Expenſæ quæ fiunt ad perpetuam vtilitatem cum fructibus compenſantur,& etiam melioramenta. nu.90. 238
quid ſit capere fructus iure dominij.nu.91. 238
fructus percepti ab hærede grauato, aut à marito in rebus dotalibus non compenſantur cum melioramentis, in verb.in eo vero.nu.92. 238
quid ſit capere iure poſſeſſoris.ibid.nu.93. 238
Expenſæ fiunt ex pluribus cauſis,in verb. in eo vero, nume. 88. 238
Expenſæ factæ cauſa fructuum conſeruandorum, colligendorum,aut quærendorum,deducuntur à quouis poſſeſſore malæfidei, & cum fructibus compenſantur.ibid. nu. 89. 238
Expenſarum quæ concernunt rei perpetuam vtilitatem, quædam ſunt vtiles,quædam neceſſariæ,aliæ voluntariæ. nu. 96. 239
Expenſis hæredum mariti vidua veſtiri debent veſte lugubri. nu.134. 74
habens communem opinionem pro ſe ab Expenſis excuſatur, in verb.ſuſcitata.nu.129. 99
is qui conſilium duorum aduocatorum ſecutus fuerit excellentiſſimorum, ab Expenſis eſt excuſandus. ibid. nume. 130. 100
habens iuſtam cauſam litigandi excuſatur à condemnatione Expenſarum,& à mora, & à condemnatione valoris quantiplurimi,in verb.ſuſcitata.nu. 132. 100
Expreſſa conditio impedit ortum obligationis,& etiam tacita,in verb.coram quo.nu.21. 111
quid ſi conditio Eueniat pendente iudicio inchoato antè euẽtum conditionis.ibid.nu.122
Expreſſa & tacita hypotheca inſimul poſſunt concurrere. nu.47. 16
Extranei poſſunt ignorare contenta in teſtamento. nume. 18. 82

F

Facta deducta in prima inſtantia ſuper quibus teſtes non fuerunt auditi poſſunt in articulo appelli iterũ deduci. nu.35. 197
Facta non præſumuntur niſi probentur.num.110. 27
Factum poſt appellationem emiſſam verbo, à diffinitiua vt attentatum eſt reparandum, in verb. ſuſcitata. nume. 96. 92
Factum poſt citationem beneficio attentati eſt reparandum, in verb.ſuſcitata.nu.93. 92
quod & in articulo appellationis procedit.nu.94
& vbi ab interlocutoria appellatum eſt.ibid. nu.95
Facultas differt à iure.nu.49. 142
Facultas iurandi in iuramento quod parte à parti defertur,non tranſit ad hæredes,in verb.ſuſcitata.nu.30. 84
Facultas iurandi quæ à lege defertur,tranſit ad hæredes, in verb.ſuſcitata.nu.27. 83
Facultas iurandi in violentum tranſit ad hæredes.ibid.nu. 28
Facultas declarandi verbum dubium non tranſit ad hæredes,in verb.ſuſcitata.nu.23. 83
Facultas eligendi in alternatiuis tranſit ad hæredes.ibid.nu. 24
Feudum non dicetur ſi pro eo ſoluatur penſio. nume. 91. 24
Fideicommiſſum tacitum an reperiatur; in verb. coram quo Alterucha.nu.1. 106
Fideicommiſſi in reſtitutione alia bona quæ ad grauatum peruenerunt ex ſubſtitutione fideicommiſſaria alteri facta veniunt.in verb.quia verò nu.23. 253
Fideicommiſſi in reſtitutione hæres grauatus detrahit meliorationes habito reſpectu ad valorem rei erit tempore reſtitutionis.ibid. nu. 24
Fideicomiſſario dantur remedia poſſeſſoria.nu.8. 108
Fideiuſſor qui promittit quem repreſentare intea octo dies. illis elapſis non conſtituitur in mora.nu.19. 227
Fides hæretico non ſeruanda.nu.79. 207

Fidimſa

Filiusfamilias non poteſt teſtari.nu.29. 255
Filius qui purè grauatus, non poteſt niſi vnam quartam detrahere, debet eligère an velit legitimam an Trebellianicam,in verb.quia verò.nu.16. 251
Filius grauatus de reſtituenda hæreditate paterna aut materna duas quartas poteſt deducere, in verbo, quia verò. nume.1. 247
de iure ciuili Filius grauatus à patre vel à matre vnam quartam ſolam poteſt deducere. ibid.nu.2. 248
Filius vltra treſdecim cauſas poſitas in §. cauſas. vt cum de appella.cogno. ex aliis poterit exhæredari. nume. 6. 149
Filius quamuis teneatur libros conferre, tenetur ſolum ad pretium & non ad libros reſtituendos.nu.76. 166
Filius de iure ciuili ſine cauſa poteſt exhæredari.nume. 37. 259
Filij alienata à parentibus in eorum fraudem poſſunt reuocare, ſed non econtrariò.nu.33. 256
Filius purè grauatus, vnam quartam ſolum detrahere poteſt, in verbo, quia verò. nu.8. 249
Filius quamuis hæres quantum ad legitimam, eam habebit, vt quilibet ex aliis filiis, in verbo, quia verò. nume. 18. 252
Filius quando hæreditas eſt onuſta multis legatis detrahit & legitimam, & Falcidiam. nu.37. 258
Filius imputat in ſuam legitimam bona ab ipſo alienata, quæ erant ex hæreditate. nu.23. 185
Filij primi gradus non imputant in Trebellianicam fructus ex hæreditate perceptos.nu.104. 171
Filij poſſunt produci menſe ſeptimo. nu.43. 231
Filius non imputat in ſuam legitimam id quod capit cauſa conditionis implendæ. nu.83. 167
Filius in ſuam legitimam imputat ſumptus à patre factos, pro filij delicto.nu.84. 168
Filius in ſuam legitimam non imputat ſumptus à patre factos in honorem ipſius filij.nu.85. 168
Filij poſiti in conditione, an & in diſpoſitione videantur poſiti cum quibuſdam limitationibus, in verbo, coram quo. nu.41. 117
Filius tenetur imputare in ſuam legitimam id quod capit in vim vltimi iudicij à teſtatore.nu.79. 167
Filius non imputat in ſuam legitimam quod capit iure ſubſtitutionis aut iure accreſcendi, ſed & nec quod capit beneficio l. hac edictali.C.de ſecun. nup. ibid.nu.80
quis habens Filios nihil patri & matri tenetur relinquere; nume. 3. 214
Filius licet ſuam legitimam petierit, & acceperit. poterit nihilominus ſupplementum petere.nu.14. 151
Filij pietatem, & officium debent parentibus, ſed non operas artificiales.nu.58. 160
quod Filius capit extra ſubſtantiam parentis,ex cuius ſubſtantia petitur legitima, non imputatur filio in legitimam, in verbo. inſuper.nu.16. 152
quod filius capit ex ſubſtantia illius in cuius bonis petit legitimam, in ſuam legitimam imputatur. ibid. nume. 17
Filia an in ſuam legitimam dotem quam habuit à ſuo auo, teneatur imputare.ibid.nu.18
quicquid Filius acquirit, id ſuo patri acquirit.nume. 37. 157
Filij filiorum ſuccedunt in locum eorum patris pro habenda legitima debita eorum patri.nu.9. 150
Filius in ſuam legitimam non imputat officium aut beneficium a patre obtentum in illius vtilitatem. nume. 87. 168
Filius legitimatus grauatus purè vnam quartam, ſub conditione verò duas detrahit, in verbo, quia verò. nu. 10. 250
Filio teſtatoris pro parte inſtituto. & extraneo pro alia parte, vidua relicta vſufructuaria pro parte vſumfructum conſequetur. nume.106. 67
Filius habens filios, non tenetur ſuis aſcendentibus legitimam relinquere. nu.90. 168
Filius hæres patris non poterit eam filij à patre alienatam vendicare. in verbo, cuius bona.nu.43. 15
Filius omnes contractus facere poteſt.nu.49. 56
quæ Filius olim acquirebat, ſuo patri acquirebat. num.47. 55
Filio pupillo decedenti mater excluditur ſi filio tutorem non petierit. nu.119. 70
Filij pro eorum legitima, an & contra legatarios agere poſſint. nu.16.17.& 18. 110
Filio pro ſua legitima datur petitio hæreditatis. num. 146. 30
Filius per fideicommiſſum in legitima non poteſt grauari. num.152. 31
Filius non reuocat alienationem bonorum filij factam à patre cuius eſt hæres.nu.41. 14
Filij ſecundi matrimonij poſſunt hæredes inſtitui.nu. 82. 63
Filius in locum ſui patris ſubintrat in duobus caſibus. nu. 11. 150
Firmamentum eſt regio aeris in qua pluuia, niues & cometa apparent, in verbo. qui cum alia.nu.38. 55
Fœmina celerius gignuntur, & celerius ſeneſcunt quàm mares. nu.37. 230
Fœtus à quo tempore incipiat viuere in vtero. num. 36. 230
Frater pro vxore fratris præmortui poteſt teſtificari. num. 27. 11
Frater vterinus ſuccedit fratri vterino defuncto in pupillaritate matre excluſa, quæ illi filio tutorem non petierat. nu.127. 72
Fratribus nulla debetur legitima in bonis fratris, niſi inſtituta eſſet turpis perſona.nn.6. 215
Fratribus aut aliis conſanguineis ſecundi coniugis quis tranſiens ad ſecunda vota, prohibetur relinquere. num.76. 61
Fructus percepti ex hæreditate, in quartam imputantur: quod in fructibus reſpectu ſuæ quarta non procedit. nu. 101. 171
Fructus merè induſtriales qui dicantur.nu.79. 236
Fructus propriè ſunt qui renaſcuntur:& quid fructuum appellatione contineatur. nu.80. 236
Fructus quomodo debeant declarari in executione ſententiæ, in verbo, in eo verò.nu.117. 244
cùm petuntur fructus, an illi peti debeant. an verò eorum æſtimatio.ibid.nu.118. 245
Fructus aut expenſa poſſunt deberi aliquando officio iudicis, & aliquando iure actionis.nu.115. 244
A fructuum condemnatione quis non excuſatur, quamuis à condemnatione expenſarum quis excuſari poſſit. nu. 108. 242
An fructus fructuum. & vſuræ vſurarum peti debeant, in verbo, in eo verò. nu.120. 245
quis Fructus cum tota hæreditate ſunt reſtituendi adueniente die reſtitutionis.nu.107. 173
Fructuum quidam ſunt ciuiles, quidam naturales, quidam induſtriales.nu.23. 228
Fructus naturales qui dicantur.nu.24. 228
Fructus ab hæreditate percepti ab hærede grauato, quamuis aſcendant in pluſquàm ſit ea quarta, non tenetur

eos reſtituere.nu.103. 171

Fructus ſtantes in hæreditate aut pendentes, & percepti ab hærede, ſunt ex hæreditate. nu.106. 173

quamuis in Fructibus producendis & vis naturæ, & hominis induſtria deſideretur, illud tamen inſpicitur quod præualet, & a quo fructus debent denominari, in verbo, in eo verò. nu. 68. 234

Fructus ex arboribus prouenientes, ſunt naturales, in verbo, in eo verò. nu. 44. 231

Fructus quando cum expenſis compenſentur. nume. 105. 241

Fundans ſe ſuper vita aut morte alicuius, eam tenetur probare, in verbo, coram quo. num. 29. 112

Fundus dotalis quamuis non poßit alienari, poterit tamen permutari. nu.108. 26

ſi Fundus in dotem datus fuit filiæ quæ demum petit ſupplementum, quomodo fundus ille æſtimandus erit, in verbo, inſuper. nu.21. 153

Funeris impenſa. & æs alienum exoluendum ante legitimam, in verbo, coram quo. nu.15. 110

G

GEneralis & ſpecialis hypotheca poſſunt cumulari. num. 53. 17

Gens quæ Pandore appellatur in India. nu.30. 127

Genus diuinandi falſum. nu.130. 29

Genus vaticinandi falſum quod cernitur in variis rebus. num.131. 29

Græci, & Latini, omnes alios barbaros appellabant. in verbo, deduci. nu. 18. 183

Grauamen in legitima quod reſpicit odium filij reijciendum eſt; ſed non quod reſpicit illius fauorem. num. 153. 31

Grauatus in contractu non detrahit quartam. nume. 96. 170

H

HÆres mariti non poteſt mulieri dotẽ repetenti obijcere de adulterio. nu.72. 21

Hæres grauatus an teneatur reſtituere rem ab eo redemptam & à teſtatore ſub pacto venditam. num. 25. 254

Hæres grauatus præfertur legatariis in detractione ſuæ quartæ, in verbo, quia verò. nu. 19. 252

Hæres grauatus pro ſua quarta tenetur ſatisfacere creditoribus hæreditariis. ibid. num. 20

Hæres particularis non detrahit quartam, ſed vniuerſalis, in verbo, quia verò. nu. 15. 251

Hæres grauatus fructus ante moram perceptos computat in ſuam quartam: poſt moram verò perceptos tenetur reſtituere, in verbo, in eo verò. nu.1. 224

Hæres mariti poterit obijcere viduæ petenti dotem de adulterio, in verbo deduci. nu.34. 187

Hæres grauatus computat in ſuam Trebellianicam bona ab ipſo alienata. nu.22. 184

Hæres inſtitutus computatur in numero liberorum, & habet ſuam legitimam. vt quilibet alius ex filiis, nume. 22. 150

Hæres grauatus non tenetur ad reſtitutionem animalium, quæ erant tempore mortis teſtatoris. nu.109. 174

Hæres grauatus non tenetur reſtituere res hæreditarias quæ dietim corrumpuntur, nu. 110. 174

Hæres, quando hæreditas eſt onuſta legatis, quartam iure Falcidiæ detrahere poteſt, & quid in ea tenetur imputare. nu.114. 174

Hæres conueniens in expenſis eſt excuſandus, hæres verò agẽs non excuſatur, in verb. ſuſcitata. nu. 124. 98

Hæres ſi coactus adierit, officio iudicis contra eum agendum erit, in verb. coram. quo. nu.3. 106

Hæres grauatus cogi poteſt adire hæreditatem. nu.4. 107

Hæres hæreditatis qui volens adijt hæreditatem, habet quartam, etiam ſi in ſua vita ſolum eſſet hæres, in verb. coram quo. nu.6. 107

Hæres coactus adiens hæreditatem nullam detrahit quartam. ibid. nu. 7

primus Hæres detrahit quartam. nu.97. 170

Hæres mariti an poßit viduam adulterij accuſare. nume. 72. 21

an Hæres grauatus non conficiens inuentarium priuatur ſua quarta. nu.34. 257

Hæres grauatus tenetur rationem reddere fideicommiſſario. nu.35. 257

Hæres quid de penſionibus domorum quas hæres percepit, an teneatur reſtituere. & quid de fructibus perceptis tempore mortis hæredis. nu. 3. 225

non ſolum Hæres grauatus detrahit Trebellianicam, ſed & hi qui tacitè vocantur. nu.37. 258

pro Hærede quis dicatur poßidere. nu. 137. 30

petitio Hæreditatis non datur contra titulo poßidentem. nu. 138. 30

contra Hæredem grauatum qui volens adiit hæreditatem, pro ea reſtituenda agi poteſt actione ex teſtamento, in verb. coram quo nu.2. 106

Heraclytus ſemper plorabat. nu.32. 127

Hipopotamus animal naſcens in Nilo. nu.50. 232

Hiſtoria Quinti Fabij, filij Quinti Fabij Maximi. nume. 56. 160

per Homagia probatur nobilitas non ſoluendi tallias. nu. 41. 141

vnum Homagium an ſufficiat ad probandam nobilitatem, in verb. quòd obſtabat. nu.46. 142

Homo longioris vitæ quàm alia animalia. nu.37. 128

Homo generat hominem ſecundùm formam corporis. in verb. in eo verò. nu.41. 231

Homo vt totum quoddam conſideratur. nu.83. 90

Honeſtum eſt ipſis viduis, ſignificationem luctus oſtendere ex habitu. nu. 130. 73

Honor tria complectitur. nu.47. 159

Hora cum ipſa luce aut augentur aut diminuuntur, in verb. ſuſcitata. nu. 117. 96

per ſpecialem Hypothecam non tollitur generalis. nume. 53. 17

Hypotheca expreſſa à quo tempore incipiat locum habere in dotis repetitione, & ibi quæ ſit differentia inter expreſſam & tacitam hypothecam. nu.51. 16

Hypotheca tacita quam habet maritus in dotis repetitione non tollitur per expreſſam legis prouiſionem, in verb. cuius bona. nu.49. 16

Hypotheca tacita quando locum habeat. ibid. nu.50

Hypothecaria præſcribitur ſpatio quadraginta annorum. nu.31. 139

Hypotheca tacita à quo tempore incipiat habere effectum. nu.48. 16

in iure habemus Hypothecam generalem & ſpecialem. nu. 52. 16

Hypotheca expreſſa ſicut & tacita incipit effectum habere à tempore conſtitutionis dotis. nu.49. 16

Hypotheca expreſſa an à tacita differat. nu. 50. 16

Hypotheca generalis & ſpecialis. nu.51. 16

Hypotheca tacita datur etiam ad habendum quod donatũ eſt.

eſt.donatione propter nuptias, & ad habendos fructus ex bonis paraphernis.nu.58. 17

Hypothecaria datur contra tertios poſſeſſores marito vergente ad inopiam & contra maritum bona tenentem datur perſonalis.nu.37. 14

Hypotheca expreſſa datur marito,ex expreſſa obligatione quæ fit ex partium conuentione.nu.48. 16

I

IRis diſsidet cum ſerpentibus.nu.10. 8

Ilium refectum fuit ab Alexandro.nu.110. 69

Impetrans in interdicto retinendæ, ſumit partes actoru.nu.198. 40

Impetrans interdictum retinendæ, debet probare ſe poſſeſſorem tempore impetrationis.nu.195. 39

Incertitudo vel libelli generalitas ante litem conteſtatam eſt opponenda. in verb. ſuſcitata.nu.37. 84

Incrementum æſtimationis venit à tempore litis conteſtatæ, ſi ante acceptum iudicium debitor non eſſet in mora, in verb. in eo verò.nu.13. 226

qui habitant Indiam orientalem.viuunt ad centum triginta annos, in verb. tutore.nu.25. 127

India commoditates.nu.26. 127

In India homines ſunt colore nigro.ibid.nu.27

Induſtria ratione quis cottiſari poteſt, dummodo non ratione officij regij.nu.36. 140

Induſtriales fructus qui dicantur.nu.63. 233

Iniquitas primi iudicis aut ex re ipſa aut ex propoſito euenit. num.2. 192

*Iniquitas interlocutoria demonſtrari poteſt ex allegationibus iuris,ſed non ex allegationibus facti noui.nu.47.*199

Initia regni Lombardici.nu. 12. 216

Innocentes ſæpè grauiſsimis pœnis ſubijciuntur. nume. 112. 69

Inquiſitio contra reum ſuccedit loco libelli.nu. 49. 86

Solum inſtrumentum locationis non probat dominium quo ad tertium.nu.87. 23

Inſtrumentum groſſatum, parte non citata, non facit fidem parte id opponente, in verb. quod obſtabat.num.5. 135

Interdictum vtrobi.nu.191. 39

Interdictum retinendæ.nu.189. 39

Interdictum eſt triplex.nu.178. 36

Interdictum recuperandæ & ciuiliter & naturaliter proponi poteſt.nu.185. 38

Qui primus in interdicto cœpit agere, obtinet partes actoris. num.197. 40

Interdictum recuperandæ datur illi qui de ſua poſſeſsione fuit eiectus.nu.182. 37

Interdictum vnde vi illi datur, qui fuit deiectus à ſua naturali poſſeſsione.nu.188. 38

Interdictum retinendæ competit ad retinendum poſſeſsionem, & datur pro iuribus incorporalibus.nu.190. & 192. 39

datur Interdictum vtrobi pro rebus mobilibus.num. 191. 39

Interdictum retinendæ olim dicebatur cauſa nouitatis & ſaiſinæ.nu. 193. 39

Interdictum adipiſcendæ deſiit eſſe in vſu.nu.180. 37

Interlocutoria quo ad iudicem non tranſit in effectum rei iudicatæ.nu.29. 196

Interruptio præſcriptionis facta per vnum ex correis credendi, prodeſt alteri. in verb. ſuſcitata. num.99. 93

Ioannes Pontifex primus huius nominis coactus adiit Imperatorem, vt Arrianos reſtitueret. num. 82. 207

Ioſeph patrem ad ſe venientem cum ſummo honore accepit. nu.49. 159

Italia à Gothis deuaſtata.nu.19. 218

Index an debeat habere rationem exceptionis quæ non fuit oppoſita à parte.nu.69.70.71. 89

Index poteſt condemnare ad expenſas litis factas poſt litem conteſtatam, etiam ſi illæ non petita eſſent,in verb.in eo verò. nu.114. 243

Index an debeat admittere debitorem ad ceſsionem bonorum ſtante appellatione interiecta à creditore. nu. 88. 208

Index in partem formatam capi poteſt in tribus caſibus. nume.89. 208

Index obſeruat id quod vidit probatum, in verb. ſuſcitata. num.8. 80

Index in criminalibus non debet ſequi concluſionem libelli. ibid. num.9

& In ciuilibus index aduertit ad probata.ibid.nu.10

Ad Iudicem appellationis pertinet cognoſcere de attentatis. in verb. ſed vtraque part.nu.59. 201

Index appellationis tenetur iudicare ſecundum ſtylum primi iudicis.nu.6. 192

Index condemnat reum in quinquaginta probatis, & non in centum petitis, in verb. ſuſcitata.nu.12. 80

Index appellationis ex nouis poteſt confirmare ſententiam quamuis nullam.nu.24. 195

*Iudices ſupremi procedunt ad cauſarum diffinitionem abſque litis conteſtatione, in verbo, ſuſcitata. num. 51.*86

Index primæ inſtantiæ elapſo termino ad releuandum poteſt procedere.nu.54. 200

Index non ceſſat procedere quamuis ab eo ab interlocutoria appellatum ſit vſque ad inhibitiones. nu.51. 200

Index primæ inſtantiæ debet ceſſare cùm ab eo à diffinitiua appellatum ſit. nu. 52. 200

Index poteſt arbitrari. vt ſuper vna re detrahatur Trebellianica, in verbo, deduci.nu.20. 184

Index de nullitate ſua ſententia non poteſt cognoſcere, in verbo. ſed vtraque. nu.22. 195

Index probanti debet credere,& Imperator proponens caſum ad quæſtionem non ſemper probat, præſupponit omnia ſine quibus illius quæſtio redderetur inanis,in verbo, deduci.nu.10. 182

Index ſuam ſententiam diffinitiuam poteſt interpretari: quod tamen arbitris minimè permittitur. nume. 30. 196

Index admittendo appellationem aut illi deferendo ſibi præiudicat.nu.56. 200

Index de nullitate ſua ſententia poteſt cognoſcere.vbi appellatum eſt ab interlocutoria.nu.27. 196

Quamuis index articulos impertinentes admiſerit, poterit nihilominus eos demum reijcere.nu.15. 136

Index ex ſuo officio multa poteſt etiam parte non opponente, in verbo, quod obſtabat.nu.13. 136

Index eam exceptionem poteſt ſupplere quæ naſcitur ex inſtrumento actoris.nu.18. 137

Index an debeat aduertere ad præſcriptionem, quando non fuit allegata. in verbo, quod obſtabat nu.3. 134

In iudicio poſſeſſorio veniunt fructus, etiam ſi non ſint petiti, quod ſecus eſt in petitorio.nu.109. 243

Iudicia poſſeſſoria ſunt reſtitutoria.nu.110. 243

In iudicio petitionis hereditatis veniunt fructus etiam non petiti.nu.111. 243

In iudicijs particularibus fructus debent peti, aliàs non debentur.nu.112. 243

omnia iudicia poſt litem conteſtatam ſunt reſtitutoria. num. 113. 243

Idem

Idem iudicium de principio & de cauſa quod de ipſo cauſato, in verb.cuius bona.nu.25. 11
Iudicium habet ſuas partes integrales,& minus integrales, in verb.ſuſcitata.nu.82. 90
In iudicia vniuerſalibus vſura & fructus veniunt à tempore mota litis,in verb.in eo verò.nu.11. 226
In iudicio ſingulari fructus & vſura veniunt à tempore litis conteſtata.nu.12. 226
Iudicium validatur ex cauſa de præterito. nu.23. 111
Iudicium proprie incipit à litis conteſtatione. num. 43. 85
Iuramentum habet vim litis conteſtata. nume. 63. 64. 88
non ſtatur Iuramento patris qui aſſerit ſe multa ſeruitia à filio accepiſſe.nu.44. 158
Iuramentum in rebus arduis & magnis non eſt deferendam,niſi adeſſet plusquam ſemiplena probatio, in verbo, ſuſcitata.nu.136. 101
Iudicium incipit à citatione in tribus caſibus,in verb.ſuſcitata.nu.85.86.87, 91
Iuramentum neceſſarium heredi deferre poteſt.nume. 29 83
Iudicium poſſeſſorium interdictum appellatur. nume. 177. 36
De iure natura nullum datur remedium filiis pro eorum legitima.nu.37. 259
Ius ciuile modum ſtatuit in ſucceſſionibus.nu.37, 260
Ius canonicum veluti à Rege approbatum recipitur,in verb. quia verò.nu.4. 248
Ius ciuile in hoc regno receptum eſt, non vt leges Romanorum:ſed quia ita principi placuit.nu.5. 249
cognitio Iuris canonici à nobis neceſſaria eſt.ibid nu.5
quoties duo Iura vni datur diuerſis temporibus. poterit ille illis duobus vti,in verb.quia verò.nu.11. 250
Ius ciuile prohibet duas detractiones.ibid.nu.12
legitima filio debetur ſtatim poſt mortem patris,& Trebellianica tempore reſtitutionis,in verb.quia verò.num. 13. 250
Ius agendi ad ſupplementum legitima præſcribitur ſpatio triginta annorum.nu.23. 138
Ius agendi ad ſupplementum legitima deſcendit ex teſtamento.aut ex conſtitutione legis.nu.24. 139
Ius adeundi hereditatem præſcribitur ſpatio triginta annorum; nu.25. 139
Iura facultatum non præſcribuntur.nu.48. 142
Ius inſiſtendi pro facultate.nu.167. 35
Ius offerendi an præſcribatur.nu.50. 143
Ius reuocandi confeſſionem erroneam tranſit ad heredes, in verb.ſuſcitata.nu.25. 83
Ius naturale quid, & quid naturalis obligatio. nume.36. 156
Ius pro facultate.nu.166. 35
quidam Iuſtinianum damnarunt, quòd leges obtruncatas reliquerit.nu.13.. 182

L

LAchrimæ,& præ nimio dolore, & gaudio effunduntur, in verb.tutore.nu.33. 128
Legata in legitimam imputantur.nu.82. 167
Legatum vſusfructus non perditur per tranſitum ad ſecunda vota,in verb.qui cum abiect.nu.101. 66
Legatum vſusfructus vxori a marito filio herede inſtituto reſoluitur in alimenta:niſi de voluntate mariti contraria conſtaret.ibid.nu.102.& 103. 66
Legatum vſusfructus bonorum nullo dato herede importat inſtitutionem heredis.ibid.nu.104. 67
Legatum habitationis factum viro cenſetur in effectu & vxori factum,in verb.cuius bona.nu.3. 6
Legatum factum vidua & poſt eius mortem quòd Titius illud legatum habeat,ſi interim vidua ſecundò nubat,quid iuris.nu.107. 67
Legatū dotis affert vtilitatē vt ſtatim poſſit peti.nu.32. 13
Legatum dotis factum a marito vxori,illi affert vtilitatem, in verb.cuius bona.nu.34. 13
Legatum maioris quantitatis dotis valet quamuis non conſtet tantam dotem traditam fuiſſe.ibid.nu.35
Legata non debentur niſi à tempore mortis teſtatoris.nu.7. 181
Legatariis,& filiis pro eorum legitima dantur remedia poſſeſſoria,in verb.coram.quo.nu.13. 109
vbi petitur Legitima,fructus illius debentur à tempore mortis patris aut matris.nu.107. 242
Legitima filio relinqui poteſt ſub dilatione concernente filij fauorem.nu.147. 31
Legitima dicitur portio hereditatis præterquam quo ad as alienum.nu.151. 31
Legitima in locum alimentorum.nu.37. 259
Legitima minutatim ſuper re qualibet non eſt aſſignanda. nu.31. 186
Legitima nepotum quanta debeat eſſe quando auo ſuccedunt ex pluribus fratribus inter ſe,& quid quando ſuccedunt cum patruis nu.10. 150
Legitima filiis exoluenda antè ſolutionem legatorum, in verb.coram quo.nu.14. 110
Legitima tutela eſt illa quam mater aut auia gerit.nu. 93. 64
Legitima filiorum hodiè eſt triens vel ſemis.nu.8. 149
Legitima aſcendentium quanta debeat eſſe in bonis deſcendentium.nu.89. 168
Legitima patri aut matri eſt debita in bonis filij. nume. 2. 214
Legitima aſcendentium quanta eſſe debeat,in bonis deſcendentium.nu.5. 215
Legitima qua ſit.nu.2. 149
Leo Papa Attila regi Gothorum contra Romam venienti occurrit.nu.21. 219
L.in hoc iudicio ff.famil.erciſc.quomodo intelligatur. num. 65. 203
L.filium quem habètem.C. famil.erciſc.intellectus,in verb. deduci.nu.4.180.& nu. 14. 182
Lex vbi cœptum eſt iudicium.ff.de iudiciis. locum habet parte opponente.nu.11. 136
L.iudicia.C.de rei vendicatione, quomodo intelligatur. nu. 86. 23
Lex Turcorum qua iuuenes inuitabat ad vxores ducendas, in verb.qui cum alia.nu.27. 51
Lex antiqua,Sexagenarium ne ducito.nu.139. 74
Lex pœnalis etiam in odioſis extenditur vbi eſt eadem ratio. nu. 14. 48
Leges pœnales extenduntur vbi eſt eadē ratio.nu.122. 71
quoties à Lege aliquid diſponitur,intelligitur parte petente. . nu.4. 135
Leges ciuiles multa non bona permittunt.nu.35. 114
Leges qua pro negotiis hominum recepta fuere, mutantur pro conditione temporum, qua verò cauſa perpetua libertatis ſunt,non mutantur.nu.15. 193
Conduntur leges gratia publica vtilitatis,nu.16. 194
Legum conditores pro conditione hominum,& patria qualitate leges condunt.nu.17. 194
Lex Solonis vt in ſeditione quis ſe alteri parti adhæreat.nu. 18. 194

aliqua

aliqua Leges temporales: alia verò perpetua. nu. 19. 194
Leges quæ in bello lata ſunt, pax abrogat, & econtrariò. nu. 20. 194
Libellus ex tribus conſtat, in verb. ſuſcitata. nume. 31. 84
quando Libellus continet plura capita, iudex in capite probato poteſt reum condemnare, & in non probato poteſt abſoluere. nu. 66. 204
Libellus aliquando vnum caput continet, aliquando plura, in verb. ſed vtraque pars. nu. 65. 203
Libellus quomodo formandus ſit, cùm agitur contra pupillos aut adultos. nu. 3. 121
inter Liberos ſuccedentes locum habet collatio, qua ceſſat inter ipſos aſcendentes. nu. 32. 256
à tali lucro, quod Liberis primi matrimonij applicatur non priuatur filius, quamuis renunciauerit ſucceſſioni paternæ. nu. 80. 62
habens Liberos ex concubina, ſi demum ea concubina relicta, cum alia muliere matrimonium contraxerit: ea mortua poterit demum cum concubina matrimonium contrahere. nu. 141. 75
Libri ſunt præſidia ſcholaſticorum quæ ſunt quinque. nu. 77. 166
Litis conteſtatio eſt de ſubſtantia iudicij. nu. 50. 86
per Litis conteſtationem quis conſtituitur in mala fide. nu. 3. 225
Litis conteſtatio ſuper incidenti aut emergenti non requiritur, in verb. ſuſcitata. nu. 52. 86
ſuper exceptionibus Litis conteſtationem non eſt neceſſaria. ibid. nu. 53
in cauſis ſummariis Litis conteſtatio non eſt neceſſaria. ibid. nu. 54
in cauſis poſſeſſoriis Lis eſt conteſtanda. ibidem, num. 55. 87
Lis poteſt haberi pro conteſtata eo caſu quo reus recuſat cōteſtari. ibid. nu. 56
Litis pendentia per citationem operatur effectum, quo ad præſcriptionem interrumpendam, in verb. ſuſcitata. num. 98. 93
Litis conteſtatio eſt de ſubſtantia ipſius iudicij. nume. 80. 90
Litis pendentia an inducatur per citationem, an per litis conteſtationem, in verb. ſuſcitata. nu. 91. 92
Litis pendentia quantum ad reparationem attentatorum inducitur per citationem, & quantum ad perpetuandam iuriſdictionem. ibid. nu. 92
vera Litis conteſtatio eſt ea quæ fit in iudicio. nume. 48. 86
Litis conteſtatio per contradictionem inducitur. nume. 41. 85
Litis conteſtatione facta quis cogitur articulis reſpondere, in verb. ſuſcitata. nu. 105. 94
Lis dicitur mota per conteſtationem. ibid. nu. 106
& Litem pendere dicimus per citationem. ibid. nume. 107. 95
Litis pendentia eſt exceptio dilatoria. ibid. nu. 108
Litis pendentia in principio propoſita impedit litis ingreſſum. ibid. nu. 109
Litis pendentia an proſit alteri ex correis. ibid. nu. 110.
an vterque ex Litigantibus, qui ſe grauatum ſentit debeat appellare. nu. 8. 192
vterque ex Litigantibus debet appellare à ſententia quæ in ſe habet plura capita. nu. 91. 192
Litigium vulgus proceſſum vocat, in verb. ſuſcitata. nu. 1. 79
Litigium, à verbo, litigo. ibid.
Locatio non probat dominium. nu. 88. 23
Locuſtæ ſunt pro victu his qui ſunt in Aphrica. num. 28. 127
Longobardi omnem Italiam tenuerunt. nu. 11. 216
Lucrum quod filius facit ex ſuo labore cui acquiratur. num. 62. & 63. 58
Lucrum quod à ſecundo coniuge aufertur, filiis primi matrimonij applicandum venit etiam ſi non ſint hæredes. nu. 78. & 79. 62
Luna triginta diebus conficit ſuum curſum. nume. 14. 124
Lupanaria olim permiſſa. nu. 37. 114
Lupus epiſcopus placauit Attilam venientem. nume. 21. 219

M

Malefidei poſſeſſor ad quorum fructuum reſtitutionem teneatur. nu. 86. 237
quilibet Malefidei poteſt expenſas deducere, in verbo, in eo verò. nu. 87. 238
Mandatum in caſibus in quibus requiritur ſpeciale coniuncta perſona non agit ſine mandato. in verb. cuius bona. num. 30. 11
Malefidei poſſeſſor quis. in verb. in eo verò. nu. 8. 225
Malefidei poſſeſſor in parte, & in parte bonæfidei, quis dicatur, in verb. in eo verò. nu. 9. 226
Malefidei poſſeſſor tenetur ad fructuum reſtitutionem. in verb. in eo verò. nu. 22. 228
Marco Bruto oſtentum apparuit. nu. 124. 28
Maritus & vxor non ſunt inter ſe affines. nu. 24. 11
poteſt compelli Maritus ad concubinam dimittendam. nu. 68. 19
Maritus propter ſuæ vxoris adulterium non perdit dotem vbi pater mulieris dotem conſtituiſſet. nu. 70. 20
Maritus vxorem adulterij accuſando lucratur dotem. ibid. num. 71
Maritus vxorem ſuam adulterij accuſatam poteſt reconciliare, in verb. cuius bona. nu. 74. 21
Maritus ab inteſtato vxori ſuccedit per caput, vnde vir & vxor. ibid. nu. 75. 21
Marito ad inopiam vergente res data in dotem peti poteſt ab vxore, in verb. cuius bona. nu. 36. 13
Marito datur illa tacita hypotheca ad dotem habendam. in verb. cuius bona. nu. 47. 16
Maritus ſuæ vxori ſuccedit per vltimum caput, vnde vir & vxor. nu. 76. 22
an Maritus ad reſtitutionem eorum fructuum teneatur. nu. 30. 12
Maritus habens concubinam efficitur infamis. nume. 68. 20
Maritus de adulterio ſuæ vxoris poteſt excipere. num. 36. 187
Maritus tunc demum lucratur dotem propter mulieris adulterium ſi agat ciuiliter, vel ſi excipiat de dote. nu. 70. 20
Maritus agendo criminaliter contra vxorem de adulterio, non lucratur dotem. nu. 71. 20
Maritus percipit ex bonis paraphernis fructus de voluntate vxoris. nu. 30. 12
Maritus & vxor coniuncta perſona. nu. 3. 7
Maritus eſt ſuæ vxori coniuncta perſona. nu. 22. 11
Maritus bona vxoris alienata poterit reuocare. num. 1. 10
Marito licet bona dotalia alienare. nu. 16. 9
Maritus dominus rerum dotalium ſuæ vxoris, in verb. cuius bona.

bona.nn. 1. 6
Maritus & vxor ſunt inter ſe coniuncta perſona, in verb. cuius bona.nn.4. 7
an Maritus percipiens fructus rerum paraphernarum teneatur rationem reddere, in verb. cuius bona.num. 31. 12
Maritus fructus extantes ex bonis paraphernis tenetur reſtituere.ibid.nu. 32
Maritus ad inſtantiam vxoris compelli poteſt ad dimittendum concubinam. in verb. cuius bona. num.67. 19
Maritus tenens concubinam efficitur infamis.ibid. num. 68
Limitatio ad regulam quòd mulier adulterando perdit dotem.nu.69. 20
Marito datur reuocatio rerum alienatarum à ſua vxore. nu.18. 10
poſt mortem Mariti, vidua rem dotalem à marito alienatam poterit vendicare.nu.19. 10
Maritus vxorem adulterij accuſatam poteſt ante ſententiam reconciliare.nu.74. 21
Maritus caput vxoris, vxor pars corporis viri.nu.2. 6
Maritus & vxor, vnus animus & vnum corpus. ibid.
Maritus & vxor ſocij diuina & humana domus. num. 3. 6
Martellus contra Sarracenos petijt auxilium à Longobardis, quos Sarracenos tandem profligauit, atque deiecit. num. 18. 217
Mater tutrix filiorum nubens ſecundò non petito tutore, priuatur ſuorum filiorum ſucceſſione. nume. 121. 71
Mater quæ nupſit non petito tutore, non ſuccedit filio impuberi defuncto, etiam ſi fratres non ſint illi filio impuberi.nu.126. 72
Mater ſecundò nubens filio ſuccedit ex teſtamento. num. 66. 59
Mater ab inteſtato filio ſuccedit quamuis ad ſecunda vota tranſierit cum ſuis filiis reſpectu bonorum quæ ad filiũ peruenerant aliunde quàm ex paterna ſubſtantia, in verb. qui cum alia.nu.67. & 68. 60
Mater quæ ſecundò nupſit, ſuccedit filio ab inteſtato ſtantibus fratribus vterinis aut conſanguineis: idem in patre obſeruatur.ibid.num.69.& 70. 60
Mater filij ſui ſucceſſione non priuatur in non petendo tutorem ſi filius in pupillari ætate deceſſerit. nume. 124. 71
Mater non erit priuata tutela quamuis declarauerit ſe velle nubere & tutorem petierit: dummodo non nupſerit, quamuis ſponſalia contraxerit, in verb. qui cum alia. nu. 88.& 89. 64
Mater volens ad tutelam admittitur.nu.94. 64
Mater in tutela ſui filij præfertur auo etiam paterno, in verb. qui cum alia.nu.95. 64
Mater aut auia volens admittitur & non inuita ad filij ſui tutelam.ibid.nu.96. 65
Mater tacitè vel expreſsè tutrix, in teſtamento conſtitui poteſt.ibid.nu.97. 65
Mater quæ non curauit prouidere filiis primi matrimonij de tutore, quibus pœnis afficiatur.nu.115. 69
Mater propter ſuam negligentiam qua pœna afficitur. nu. 116. 70
Mater excuſatur, ſi filiis tutorem non petierit: cùm illi filij auum paternum habeant.nu.117. 70
Contra matres proprios filios occidentes pœnæ ſtatutæ erant.nu.55. 56
Matrimonium ſine dote eſſe poteſt, ſed non dos ſine matrimonio.nu.10. 216
Matrimonium ſæpe contrahitur ad prolem iam ſuſceptam legitimandam. nu.140. 74
Medium ſemper amplectendum.nu.25. 185
Melancholici ſunt præſtanti ingenio.nu.16. 217
Melancthon Iuſtinianum ſuſtinet, vt benemeritum de ipſa iuriſprudentia.nu.12. 182
Meretrices ſunt turpes perſonæ.nu.8. 215
quilibet Menſis quot dies habeat.nu.21. 126
Merita quædam officialia,& quædam artificialia.num.57. 160
Minera auri & argenti, & ſalis.nu.76. 235
Minor in actibus in quibus eſt approbatus, non petit reſtitutionem, in verb.tutore.nu.46. 130
Minor nullum curatorem habens, obligatur ex contractu à ſe geſto, ſed læſus reſtituitur, in verb. tutore. num.48. 131
Minor an diuiſionem poſſit petere.ibid.nu.49.
læſio Minoris non vltra dimidium eſt probanda. ibid. nume. 50
Minor poſt annum quatuordecimum poteſt teſtari. ibid.nu. 51
Minor non reſtituitur aduerſus omnem contractum, & ibi quid illi probandum ſit ad petendam eam reſtitutionem, in verb. tutore.nu.43. 129
Minor ſuccedens maiori non reſtituitur.ibid.nu.44
Septem orbis miracula, in verb. qui cum alia.nume. 25. 50
per citationem quis in Mora conſtituitur. nu.15. 226
per interpellationem extraiudicialem quis conſtituitur in Mora, in verb.in eo verò.nu.14. 226
per lapſum diei poſitis in inſtrumento quis conſtituitur in Mora.nu.16. 227
quis in Mora conſtituitur multis modis.nu.2. 224
quis in Mora, & mala fide multis modis conſtituitur. num. 10. 226
iuſta cauſa excuſat quem à Mora.nu.21. 227
Moribus antiquis viuendum, & vtendum verbis præſentibus. nu.131. 73
Mors quomodo probanda ſit.nu.30. 113
Moyſis præcautio contra vim ſerpentum, in verb.cuius bona..num.9. 8
Mulier poteſt habere bona paraphernalia.nu.20. 10
Mulier bona triplicis generis poteſt habere.nu.21. 11
quod Mulier acquirit conſtante matrimonio, ex bonis mariti fuiſſe acquiſitum eſt præſumendum, in verb. cuius bona.nn.2. 6
Mulier lucratur donationem propter nuptias, propter mariti adulterium.nu.73. 21
Mulier totum pretium ab heredibus mariti conſequetur, quando & maritus & vxor rem dotalem vendiderunt, in verb. cuius bona.nu.44. 15
Mulier abortum faciens an ſit punienda, in verb. in ea verò.num. 38. 230
Mulier adultera non perdit dotem, ſi etiam maritus ſit adulter.nu.69. 20
Mulier adultera non perdit dotem ſi maritus eius mores approbaſſet.nu.69. 20
Mulier propter adulterium perdit dotem & donationem propter nuptias, ſed non res paraphernas: multæ pœnæ in odium adulterantium.nu.63. 19
Mulier de conſenſu mariti committens adulterium nõ perdit dotem.nu.68. 20
Mulier rem dotalem à marito alienatam poſt illius mortem reuocabit, niſi ſit illius heres.nu.140. 14
Mulier conſtante matrimonio rem dotalem non poteſt repetere.nu.32. 13

Mulier

Mulier ſoluto matrimonio ſtatim immobilia recuperat: pecuniam verò poſt annum.ibid.
Mulier propter adulterium perdit dotem & quid in bonis paraphernis.nu.59.60. 18
Mulier in inſtrumento geſto à marito interuenit pro quadã cautela.nu.43. 15
Mulier poteſt habere bona paraphernа.nu.19. 10
Mulier bona duplicis generis poteſt habere.nu.19. 10
an Mulier dicatur omnia ſua bona in dotem dediſſe.nu.32. 12
Mulier cenſetur in dotem dare ſecundo nubendo eandem dotem quam primo marito dederat.nu.32. 12
Mulier in dotis repetitione habet priuilegium prælationis.in verb.cuius bona.nu.56. 17
Mulier in tacita hypotheca præfertur creditoribus mariti. ibid.nu.57
Mulier res dotales à marito alienatas, durante matrimonio non poteſt reuocare.nu.17. 9
Mulier adultera non perdit dotem ſi pater eius dotem ſibi reddi ſtipulatus ſit.nu.69. 20
Mulier adultera non perdit dotem liberis ſtantibus. nu. 70. 20
Mulier quantumuis vetula, poteſt tamen matrimonium cõtrahere, in verb.qui cum alia.nu.135. 74
Mulier quinquagenaria non poteſt regulariter parere. ibid. nu.136. 74
Mulier ſecundò nubendo perdit tutelam ſuorum liberorum, quam non recuperat etiam demum mortuo ſuo ſecundo marito.nu.86.& 87. 63
Mulier hæres mariti non poterit rem dotalem alienatam ab ipſo vendicare, in verb.cuius bona.nu.42. 14
Mulier in repetitione ſua dotis tacitam habet hypothecam. in verb.cum bona.nu.46. 16
Mulier ſecundò nubens non reddita ratione tutelæ obligat bona ſecundi mariti.nu.108. 67
Mulier per tranſitum ad ſecunda vota, perdit alimenta ſibi relicta in teſtamento ſui mariti.nu.100. 66
Mulier ſecundo nubens poſt ſuo ſecundo marito omnia ſua bona in dotem conſtituere.nu.6. 46
Mulieres ſteriles bibendo aquam Nili redduntur fecundæ, & quæ fecundæ ſunt, redduntur fecundiores, in verb.in eo verò.nu.46. 231
contra quoſcunque bonorum poſſeſſores datur Mulieri dotẽ repetenti hypothecaria.nu.38. 14
& contra Maritum datur perſonalis.ibid.nu.39
liberum eſt Mulieri non tranſeunti ad ſecunda vota, relinquere vni ex filiis quos iam habuit ea quæ habuit, in verb.qui cum alia.nu.81. 63
Mulieres de iure Codicis à tutela repelluntur.nu.91. 64
Mulieres dicuntur malum neceſſarium.nu.16. 48
Mundus muliebris quid dicatur, in verb.qui cum alia. num. 30. 52
Mundus etiam ſumitur in alia ſignificatione. ibid. nume. 31
tres Mundi.ibid.nu.1. 32
Mus indicus Crocodylo inimicus.nu.8. 7

N

NArratio per concluſionem reſtringit, in verb.ſuſcitata. nu.34. 84
Non inſpicitur quid narretur, ſed quid concludatur.ibid. nu.35.
Natura non parum momenti habet in amicitia conſeruanda.nu.6. 7
Natura appellationum eſt, vt cauſa ad ſuperiorem deuoluatur.nu.70. 204
Natura nomen variè ſumitur, & eius diuiſio. nume. 25. 228
Naturalia quæ dicantur.nu.26. 228
ius Naturale quid, & quid leges naturæ.nu.27. 229
Naturalis obligatio inter patrem & filium ſtare poteſt ſed non ciuilis, in verb.inſuper.nu.35. 156
Naturalis poſſeßio iuncta cum ciuili.nu.169. 35
Naturalis poſſeßio duobus modis conſideratur. nume. 171. 35
Negotia multa iure ciuili non deciſa, quæ iure canonico terminantur, in verb.quia verò.nu.7. 249
Nepos an dotem quam eius mater habuerat ſuccedendo ſuo auo, in ſuam legitimam teneatur imputare, in verb. inſuper.nu.19. 153
Nilus fluuius fœtifer.nu.47. 232
in Nili fluuio reperiuntur Crocodili. nu.48. 232
Nomen actionis in libello exprimi debet.nu.6. 79
Nullitatis per viam poteſt agi ſpatio triginta annorum. nu. 25. 195

O

OBſeruantia moris antiqui facit ad politiam. nu. 132. 73
Officioſus id eſt.obſequioſus.nu. 59. 160
Olim dominus & hodie præſumitur.nu.160. 33
Olim poſſeſſor, hodie non præſumitur.nu.161. 33
qualitas quæ Olim erat, an hodie præſumatur. num.162. 34
qualitas an ſemper ſit probanda.nu.163. 34
poßidens tempore litis conteſtata, demum eſt præſumptio eũ poßidere.nu.164. 34
Olim rarus vſus literarum in Italia.nu.28. 220
Oliua quantumuis ſpreta fructus producit.nu.45. 231
Oliua vbi lecta eſt, continuò oleum fieri debet, in verb. in eo verò.nu.64. 234
Oliua putreſcit ſi nimium in tabulato remaneat. ibid. nu. 65. 234
Oliua fert alternis annis, & quando colligi debeat.ibid. nu.66. 234
Oliua immatura plus affert olei, quàm ſi matura legatur. ibid.nu.67. 234
Olores & Aquila inter ſe dißident.nu.9. 18

P

PActum de retrouendendo præſcribitur ſpatio triginta annorum, in verb.quòd obſtabat.nu.26. 139
Pactum de lucranda dote inter coniuges ſtantibus liberis primi matrimonij non valet.nu.45. 55
onus ſoluendi vectigal, Pertinet ad vſufructuarium.num.29. 51
Paraphernа res quandocunque à muliere vendicari poſſunt. nu. 39. 14
Parentes quamuis pauperes non debent à filio contemni. nu.48. 159
Paria ſunt nullum titulum habere, aut eum infectum habere.nu.98. 239
Pars quamuis renunciauerit productioni teſtium in prima inſtantia, poterit tamen in articulo appelli producere & teſtes & inſtrumenta.nu.36. 197
Partes ſeſe poſſunt interrogare pendente proceſſu.nu. 104. 94
Particularis natura.nu.23. 228
Partus in vtero perficitur intra quadrageſimum diem;

in verb. in eo verò.nu. 35. 230

Pater bona fily alienata poteſt reuocare.nu.17. 10

Pater pro filio tenetur inſtitoria & tributoria.num.53. 56

Pater Trebellianicam non poteſt prohibere in filys primi gradus.nu. 104. 171

olim Pater maius ius habebat in bonis ſui fily quàm habeat hodie.nu. 48. 55

Pater tranſiens ad ſecunda vota, non perdit adminiſtrationem ſuorum liberorum nu. 90. 64

Pater per tranſitum ad ſecunda vota non perdit vſumfructum bonorum ſua predefuncta vxoris.nu.46. 55

Pater ex contractu ſui fily non tenetur niſi in tribus caſibus.in verbo,qui cum alia.nu.50. 56

Pater pro filio obligatur propter iuſſum.nu. 51. 56

Pater poteſt eſſe educator liberorum primi matrimony, in verb. qui cum alia.nu.85. 63

Pater habens liberos poteſt & extraneum inſtituere. dummodo filijs relinquat legitimam,in verb. qui cum alia. num.3. 46

Pater ſecundo contrahens matrimonium, habens liberos ex prima vxore non poteſt ſuum ſecundam vxorem heredem facere.ibid.nu.4.

ſed nec liberos ex alio matrimonio.ibid.nu.5

Pater qua ſua filia dotem conſtituit illi ſuccedit ab inteſtato, etiamſi ſecundò matrimonium contraxerit,& idem in matre nu.71. 60

olim Patri conceſſum erat ius occidendi filium. num. 54. 159

Pater filium magiſtratum tenetur reuereri.nu.55. 160

Patria lingua occitana à quo tempore regno fuerit acquiſita,in verb. coram quo.nu.10. 108

Patroni laici poſſunt ordinationem teſtatoris factam in fundatione alicuius capella relaxare, & eam alterare. num. 73. 165

Pauones & columba amici.nu.8. 7

Peculium à pecude deductum.nu.16 183

Peculium profectitium conſiſtit in rebus mobilibus propriè, in verb.deduci.nu.5. 180

Peculium conſiſtere poteſt & in rebus mobilibus & immobilibus.ibid.nu.6

Peculium quadruplex.nu.57. 56

caſtrenſe Peculium quid ſit.nu.58. 56

Peculium quaſi caſtrenſe quid ſit.nu.59. 57

Peculium aduentitium quid ſit.nu.60. 57

Peculium profectitium quid ſit.nu.61. 58

Pecunia quæ prouenit ex exemplatione prothocollorum, licet non ſit fructus, pertinet tamen ad vſufructuarium, quo ad ius vtendi ſolum.nu.81. 236

Pelagius diaconus cum codice euangelico ad Totilam acceſſit, quem & flexit ſuis precibus.nu.25. 219

Penſiones & ſumma debita ad quem pertineant, an ad heredem grauatum, an ad fide.commiſſarium. num. 2. 223

Pepinus filius Martelli fuit rex Franciæ.nu.14. 217

Perſona tres omni lite,in verb.ſuſcitata.nu.2. 79

Petitio hereditatis datur filio pro ſuo ſupplemento legitima petendo.nu.148. 31

Petitio hereditatis proponi debet, & contra legatarios poſſidentes res hereditarias.nu.149. 31

Petitio hereditatis datur filio in ſua legitima inſtituto. nu. 146. 30

Petitio hereditatis datur pro rebus corporalibus & incorporalibus.nu.142. 30

Petitio hereditatis & rei vendicatio non poſſunt in eodem libello cumulari. nu.154. 32

Petitio hereditatis eſt actio mixta: actio verò rei vendicationis eſt realis.nu.144. 30

Petitio hereditatis, non datur fideicommiſſario, ſed & neque petitio hereditatis fideicommiſſaria,in verb.coram quo.nu.5. 107

Petitio certa proponi debet. vt iudex certam proferre poſſit ſententiam.in verb. ſuſcitata.nu.7. 80

Perquiſitio bonorum mobilium & immobilium ex ordinatione regia ſublata eſt, & ibi an permittatur executio in animalibus,in verb. ſuſcitata.nu.138. 101

Philippus Rex Galliæ, à Papa ad concilium appellauit. num. 77. 205

Philoſophi decem cælos dixerunt.nu.34. 52

Phœnix in Arabia.nu.39. 129

Pigmei breuioris vita.nu.29. 127

Pius homo ſæpè exercetur, cùm alias impiis omnia cedant in bonum.nu.114. 69

Pluuia in fructibus artificialibus duobus temporibus deſideratur,in verb.in eo verò.nu.69. 234

vbi nullæ ſunt Pluuiæ, ibi nulli ſunt fructus. ibid. nu. 70. 235

Pluuia cùm neceſſaria eſt, à Deo petenda eſt, ficuti & ſerenitas.ibid.nu.71. 235

Pluuia quando neceſſaria in hac patria.ibid.nu.72. 235

Plura capita quæ dicantur vel vnum caput,& plura connexa.nu. 67. 204

Pœna ſtatuta contra ſecundò nubentes ceſſant: vbi nulli ſtant liberi.nu.125. 72

ceſſant Pœna ſtatuta contra ſecundo nubentes vbi ſtant liberi vel ſi deceſſerint ante vel poſt. num. 41. & 42. 54

Pœna multa & varia in adulterantes.nu.64. 18

varia Pœna ſtatuta ſunt contra ſecundò nubentes. num. 17. 46

nulla Pœna mortis contra patres filios occidentes, apud Aegyptios ſtatuta erat, ſed bene contra filios occidentes patres. nu.52. 159

Pœna contra matrem filium occidentem.nu.53. 159

nulla Pœna ſtatuta erat contra patres proprios filios occidentes. nu.54. 56

Pœnæ ſtatuta contra ſecundo nubentes non habent locum nullis ſtantibus liberis, in verb. qui cum alia. nume. 2. 46

Pœnæ ſtatutæ contra ſecundò nubentes infra annum luctus non habent locum in viris. in verb. qui cum alia. num.8. 46

Pœnæ mulieribus ſtatuta nubentibus infra annum luctus ſunt hodie ſublata, in verb. qui cum alia. nume. 9. 47

Pœna quæ imponuntur viris & mulieribus ſecundò nubentibus, quæ pœnæ hodie ſunt in vſu. ibid. nume. 10. & 11

Pœnæ ſtatuta contra ſecundò nubentes quæ erant cognita de iure digeſtorum. Imperatores eas pœnas ſtatuerunt. ibid. nu.12.& 13

Pontifex occurrit Alexandro venienti ad vrbem Hieruſalem.nu.23. 219

Poſſeßio longi temporis non probat dominium, ſed bene poſſeßio longißimi temporis.nu.96. 24

Poſſeßio ei eſt adiudicanda qui vltra poſſeßionem probat de titulo.nu.198. 40

Poſſeßio & dominium differunt diffinitione & diuiſione. nu.169. 33

vbi ſolum Poſſeßio probatur, præfertur qui habet antiquiorem. nu.201. 40

Poſſeßio animo & corporali apprehenſione acquiritur. num.

num. 175. 36
Poſſeſſio eſt ius inſiſtendi rei non prohibita poſſideri. nume. 165. 34
Poſſeſſio rerum hereditariarum ad heredes non tranſit, dominium quidem earum bene tranſit. nu. 179. 36
ex Poſſeſſione de præterito non præſumitur dominium. num. 77. 22
Poſſeſſor bonæ fidei in parte, & in parte non. nu. 9. 226
Poſſeſſores quidem bonæ fidei, quidam malæ fidei. nume. 4. 225
Poſſeſſores bonæ fidei qui dicantur. nu. 5. 225
Poſſeſſor malæ fidei faciens expenſas in re aliena, eas repetet officio iudicis. nu. 94. 239
Poſſeſſor qui à principio eſt bonæ fidei, & ex poſt non, an teneatur ad fructuum reſtitutionem. nu. 103. 241
omnes Poſſeſſores poſt litem conteſtatam redduntur in mala fide, & tenentur ad fructuum reſtitutionem. nu. 104. 241
Poſſeſſor bonæ fidei fructus induſtriales facit ſuos, eos qui iam percepti ſunt, ſed non pendentes. nu. 99. 239
Poſſeſſor bonæ fidei, an fructus naturales faciat ſuos, in verb. in eo verò. nu. 240
Poſſeſſor malæ fidei cum titulo quibus fructibus teneatur. nu. 97. 239
qui dicatur poſſidere pro Poſſeſſore. nu. 136. 30
Poſſeſſorium ex titulo decidi debet in beneficiis. nu. 202. 41
Poſthumus hodiè non poteſt exheredari. nu. 3. 149
Poteſtas inequalis eſt patris & matris erga eorum filios, licet eorum pietas æqualis ſit. nu. 56. 56
Præceptum, Honora patrem & matrem, pertinet & ad externam reuerentiam, & ad multa alia. nume. 46. 159
Præceptum iudicis de ſoluendo an ſit ſententia diffinitiua. nu. 41. 198
Prælegata quæ dicantur, in verb. quia verò. nu. 21. 253
Prælegata an veniant in reſtitutione fideicommiſſi. ibid. nu. 22
Prælegatum quid ſit. nu. 99. 170
Præſcribitur contra fiſcum, ſi intra annum bona delinquentis non annotauerit, & poſt bona condemnati non occupauerit. nu. 30. 139
omnes res hodie ſpatio triginta annorum Præſcribuntur. nu. 22. 138
Præſcriptio non tollit actionem ipſo iure, ſed per exceptionem elidi debet, in verb. quòd obſtabat. nu. 12. 136
caſus in quibus ceſſat Præſcriptio. nu. 32. 140
ceſſat Præſcriptio ſeu dormit contra pupillum: currit tamen contra adultum, ſed reſtituitur, in verb. quòd obſtabat. nu. 52. 143
Præſumptio eſt quem viuere vſque ad centum annos, in verb. coram quo. nu. 28. 112
Præteritio matris habetur pro exheredatione. nume. 7. 149
totum Pratium ad maritum præſumendum eſt perueniſſe: quamuis vxor & maritus confeſſi fuerint ſe recepiſſe. nu. 43. 15
Pretia rerum diligenti cultura ampliantur & negligentia minuuntur. nu. 22. 153
Priuilegium tacitæ hypothecæ & prælationis in quibuſdam conueniunt. nu. 60. 18
Per priuilegium non probatur immunitas non ſoluendi tallias. nu. 40. 141
Priuilegium prælationis quod habet mulier. nume. 55. 17
Priuilegium tacitæ hypothecæ quam mulier habet in repetitione ſuæ dotis quæ datur & marito. nu. 45. 16
Priuilegium prælationis ſolum mulieri & ſuis datur pro dote repetenda. nu. 58. 17
Priuilegium prælationis conceditur mulieri contra creditores mariti etiam anteriores. nu. 58. 17
quis teneatur Probare heredem grauatum deceſſiſſe ſine liberis. nu. 27. 111
Probationes fieri poſſunt, nulla data dilatione ad probandum, in verb. quòd obſtabat. nu. 9. 135
Probans antiquiorem poſſeſſionem alteri habenti recentem præfertur. nu. 200. 40
Proceſſus nullus an poſſit de partium conſenſu validari. nu. 88. 91
quidam ſunt actus iudiciarij, qui ſunt de ſubſtantia iudicij, & quidam non. nu. 89. 91
actus iudiciarius omiſſus, qui eſt de ſubſtantia iudicij, non Poteſt validari de conſenſu partium. ibid. nu. 90
Procurator in criminali cauſa non admittitur, niſi in certis caſibus, in verb. quod obſtabat. nu. 8. 135
Prohibitio alienationis in filij fauorem reſpectu legitimæ tenet. nu. 152. 31
Prohibitio quartæ Trebellianicæ extraneis heredibus inſtitutis prohiberi poteſt. nu. 105. 172
Promittens ſub pœna aliquid facere, ſi fecerit quod potuit, liberatur. nu. 20. 227 12
Proponens interdictum vnde vi, debet probare poſſeſſionem. nu. 187. 38
Publicatis atteſtationibus alij teſtes produci nō debent, parte opponente, in verb. quod obſtabat. nu. 7. 135
Pupillus contrahendo an obligetur naturaliter aut ciuiliter, in verb. tutore. nu. 41. 129
quid in adulto contrahente. ibid. nu. 42
Pupillus ſuccedens maiori contra eum non currit præſcriptio, in verb. tutore. nu. 45. 130
Pupillus an obligetur naturaliter, an verò ciuiliter. num. 8. 122
Pupillus non poteſt dici contumax. nu. 4. 121

Q

QVartarum tres ſpecies, in verb. inſuper allegabat. num. 1. 148
Quarta Falcidia quando ſit locus. nu. 113. 174
Quarta Trebellianica heredi grauato debetur etiamſi grauetur in vim clauſulæ codicillaris. nu. 91. 169
Quarta pars bonorum mariti debetur viduæ inopi. num. 9. 216
Quomodo duæ quartæ detrahi poterunt. nu. 17. 252
Querela datur fratri contra fratris teſtamentum, qui inſtituit ſuam concubinam. nu. 7. 215
Quilibet eſt relatiuum in ſingulos diſtributiuum. nu. 101. 240

R

RAtio reparationum habenda eſt ſecundum tempus quo fit reſtitutio. nu. 95. 239
Recognoſcens caſtrum non videtur territorium recognoſcere. nu. 43. 141
Redditus prouenientes ex gabella conductione, pertinent ad vſufructuarium cum cautione de illis reddendis, in verb. in eo verò. nu. 83. 237
Redditus & fructus differunt. nu. 84. 237
Reformatio ſententiæ facta per vnum ex litigatoribus, an proſit alteri qui non appellauerat, in verb. ſed vtraque pars. nu. 13. 193
Regula, qui non habet in ære, luat in corpore, quando locū habeat. nu. 91. 209

multa Remedia dantur contra arreſta lata à curia ſupremis.nu.70. 204
Remedium legis ſecundæ ſpatio decem annorum præſcribitur,in verb.quòd obſtabat.nu.28. 139
Remedium c.ſæpe. de reſti.ſpolia.contra quos detur.nu.182. 37
Renunciatio facta ab vno ex appellantibus, an aliis noceat. nu.103. 211
Rei vendicatio datur domino, contra poßidentem. nu.139. 30
Rei vendicatio datur marito ad reuocanda bona dotalia ab vxore alienata.nu.18. 10
vbi Res hæreditariæ non poſſunt commodè diuidi, tūc ex vna re detrahi poteſt Trebellianica.nu.21. 184
an Res tradita marito ab vxore ſit dotalis.nu.33. 13
Res dotales & paraphernæ in quibus conueniunt.nume. 58. 17
Res ſubiecto reſtitutioni propter dotem poterit alienari, & de conſenſu fideicommiſſarÿ etiam.nu.67. 162
Res paraphernæ ab vxore conſtante matrimonio poſſunt vindicari,in verb.cuius bona.nu.40. 14
Reſponſum Sammieti regis, quòd mala domeſtica maiora ſunt quàm vt fleri poßint.nu.61. 233
Reſtrictio ad eam opinionem quòd mulier propter adulteriū perdat res paraphernas.nu.65. 19
Reſtitutio dotis quæ ſit marito ad inopiam vergente,appellatur ſequeſtratio dotis.nu.36. 13
Reus opponens in interdicto retinendæ debet manuteneri actore non probante.nu.197. 40
Reus à re vocatur,in verbo,ſuſcitata.nu.3. 79
Reo confitenti ſit præceptum de ſoluendo.nu. 42. 85
Reo in multis fauetur, in verb. ſuſcitata. nume. 137. 101
Reus quamuis onus probandi aſſumpſerit,adhuc actor ſemper probare tenetur, in verb. ſuſcitata. nume. 135. 100
Reus in non offerendo,cùm ſe ſciat debitorem, eſt in mala fide,in verb.ſuſcitata.nu.128. 99
olim Reus conuentus tenebatur ſatiſdare in actione reali,in verb.ſuſcitata.nu.44. 85
poſt decem dies,non poteſt peti Reuocatio ſententiæ interlocutoria.nu.28. 196
Rex Hiſpaniæ regnum Nauarræ occupauit. nume. 78. 206
Rex Franciæ,& eius officiales non poſſunt excommunicari. nu.76. 206
Rhinocerus.nu.14. 9
Roma iterum à Totila rege Gothorum capta. nume. 23. 219
Roma ædificata eo tempore quo Babylon ſubuerſa fuit, in verb.in eo verò.nu.57. 233
Roma à Gothis capta.nu.20. 218
Roma poſt Chriſti natiuitatem à pluribus capta & dirupta fuit.nu.26. 219
Romani à Cimbris victi & occiſi.nu.27. 220
Romani victores contra Cimbros,vbi cædes Cimbrorum maxima:quam victoriā Manlius obtinuit circa aquas ſextias.nu.28. 220
Roma rurſus à Totila rege Gothorum capta. nume. 24. 219

S

SAiſire, eſt in poſſeßionem mittere.nu.181. 37
Sal an inter fructus induſtriales ſit annumerandus, in verb.in eo verò.nu.73. 235
Sal alius factitius foßilis.ibid.nu.74. 235
Sunt multi montes ſalem producentes.ibid.nu. 75. 235
Salis multa commoda & incommoda.nu.77. 235
Salomon matri ad ſe venienti aſſurrexit.nu. 50. 159
Sammieti regis Aegyptiorum magnum exemplum patientiæ in verb.in eo verò.nu.60. 233
Sarracenos ingreſſos in Franciam Martellus deiecit.nu. 17. 217
Satiſdationes hodie non ſunt amplius in vſu.nu.47. 85
Scholaſticis multa priuilegia conceſſa.nu.71. 64
Secundæ nuptiæ non ſunt reprobatæ.nu.19. 50
Secundo contrahens matrimonium: tantum poteſt dare ſecundo coniugi quantum dedit vni ex filiis primi matrimonÿ. nu.77. 62
Secundò nubens perdit proprietatem lucrorum quæ à prædefuncto coniuge habuerat,in verb.qui cum alia.nu.28. 51
Semen hominis non à toto cerebro,ſed ab omnibus partibus hominis deriuatur,& ſanum à ſanis partibus,& languidum à languentibus partibus.nu.33. 230
Semē & viri & mulieris in generatione requiritur,in verb. in eo verò.nu.29. 230
Sententia diffinitiua quando dicatur habere vim diffinitiuæ.nu.39. 198
Sententiarum tria genera.nu.40. 198
Sententia præſumitur iuſta.nu.3. 192
quando Sententia vnum caput continet, ſufficiet vnius appellatio,& demum alter ſe poterit iuuare appellatione alterius.nu.10. 193
per Sententiam latam in rei vendicatione, acquiritur dominium.nu.81. 22
Sententia continens plura capita,ſi ab vno ex illis fuerit appellatum,an in aliis poßit mitti executioni.nu.104. 211
Sententia eſt quid indiuiduum.nu.64. 202
Sententia contra pupillum aut adultum in defenſum lata non tenet,lata tamen in eorum vtilitatem tenet, in verb. tutore.nu.6. 122
Serenitas ex multis deprehenditur.nu.28. 28
Serpens coit cum murena.nu.8. 8
Signa quibus ſerenitas portenditur.nu.128. 28
Socero ad inopiam vergente vxor dotem repetere poteſt, in verb.cuius bona.nu.37. 14
Soluens penſionem tanquam emphyteuta an præſumatur talis,in verb.cuius bona.nu.89. 23
per Solutionem penſionis probatur dominium.nu.88. 23
Soluens per triginta annos denarios regios,cogetur in poſterum ſoluere.nu.39. 141
duo Solſtitia bis in anno fiunt.nu.17. 124
Specialis quando prius diſcutienda quam generalis. nu. 53. 17
Speciale in matre & auia vt poßint eſſe tutrices.nu.92. 64
Spiritus defunctorum ſunt in loco vbi non vident quæ hic aguntur.in verb.qui cum alia.nu.18. 49
Spoliatus qui vult agere interdicto recuperandæ, debet duo probare.nu.183. 37
Spuriis non debentur alimenta,nec filÿs ingratis.nume. 37. 261
Subſtitutus an poßit cogere hæredem vt bona hæreditaria deſcribantur.nu.36. 257
Subſtitutus poteſt petere,vt hæres grauatus ſatiſdet de hæreditate reſtituenda.nu.112. 174
Subſtitutus non poteſt hæredi obÿcere, vt ex ſingulis rebus detrahat Trebellianicam,nu.30. 186
Succeſſorium edictum locum habet in querela inofficioſi teſtamenti.nu.4. 215
Supplementū legitimæ contra quos peti debeat.nu.15. 152

Supple

Supplementum legitimæ arbitrio boni viri fieri debet, in verb. deduci. nu. 37. 187
in duobus caſibus Supplementum legitimæ non ſit in corporibus hæreditariis. ibid. nu. 38. 188

T

TEmpus antiquum eſt tempus quadraginta annorum. nu. 86. 23
Tempus trium menſium ad releuandam appellationem in parlamento Toloſæ, & tempus vnius menſis, in curia generalium Monſpeſſuli. nu. 26. 195
Tempus quadraginta annorum eſt tempus antiquum. num. 87. 23
Tempus conſtitutionis dotis an ſit ſpectandum, an tempus mortis, in verb. inſuper. nu. 23. 153
Tempus mortis patris inſpiciendum eſt propter duo. nume. 15. 15
Termino elapſo, qui datur ad releuandam appellationem, permiſſum eſt iudici à quo procedere in cauſa non obſtãte appellatione iam interpoſita. nu. 100. 210
multa Terriculamenta hominibus oſtenſa. nu. 122. 27
Tertullianus damnauit ſecundas nuptias. nu. 21. 50
Tertullianus incidit in hæreſim. ibid. nu. 22. 50
Teſtamentum imperfectum à parentibus conditum inter liberos valet, & tamen non valet inter parentes ſi à liberis conditum fuerit. num. 31. 256
Teſtamentum eſt quid facti ſicuti & contractus. num. 109. 27
Teſtamentum quamuis nullum ſuſtinetur per clauſulam codicillarem, in verb. quia verò. nu. 14. 251
Teſtator Falcidiam poteſt prohibere. nu. 115. 176
an & Trebellianicam prohibere poſſit teſtator. nume. 116. 176
Teſtator poteſt declarare quòd ſuper vna re detrahatur Trebellianica, in verb. deduci. nu. 19. 184
Theophraſtus naturam accuſauit, quòd animalibus vitam tam longam dederit, cùm hominibus breuem dediſſet. in verb. tutore. nu. 36. 128
Teſtis conſanguineus vel affinis non facit ſemiplenam probationem, in verb. cuius bona. nu. 29. 11
Titulus de ſecundis nuptiis in tres partes diuiditur. num. 14. 48
Titulus de ſecundis nuptiis reſpectu filiorum primi matrimonij eſt fauorabilis, in verb. qui cum alia. nume. 15. 48
per Titulum iuſtificatur intentio actoris. nu. 83. 23
quis Tenetur docere de ſuo titulo, vbi eſt contra eum ſiniſtra ſuſpicio. nu. 156. 32
Titulus quomodo probetur. nu. 84. 23
Titulus multis modis probatur. nu. 85. 23
quis Titulum ſuæ poſſeſſionis non tenetur oſtendere. num. 132. 29
habenti Titulum & poſſeſſionem, poſſeſſio eſt adiudicanda. num. 199. 40
Tranſiens ad ſecunda vota, priuatur filiorum ſucceſſione. nu. 65. 59
Tranſiens ad ſecunda vota non poteſt plus donare ſecundo coniugi quam donat vni ex liberis primi matrimonij, in verb. qui cum alia. nu. 72. 61
quod procedit etiam ſi ſint ſibi nepotes. ſed quid ſi ſint filij ex diuerſis fratribus. ibid. nu. 73. & 74. 61
Tranſiens ad ſecunda vota, ſicuti ſuo ſecundo coniugi non poteſt plus dare quam vni ex filiis, ita etiam & non poterit plus dare filio ex ſecunda coniuge. ibid. nume. 75. 61
Tranſiens ad ſecunda vota de conſenſu prædefuncti coniugis, euitat pœnas indictas contra ſecundò nubentes, in verbo, qui cum alia. nu. 39. 53
per Tranſitum ad ſecunda vota perduntur ea quæ à prædefuncto coniuge obuenerant, in verb. qui cum alia. nu. 1. 45
Trebellianica debetur hæredi vniuerſali. nu. 93. 169
nulla Trebellianica debetur, quando pater diuidit hæreditatem inter liberos. nu. 94. 169
quando Trebellianica ſuper vna re detrahi debet, ſuper mediocri erit detrahenda. nu. 24. 185
Trebellianica in filiis primi gradus non poteſt prohiberi. nu. 117. 176
Trebellianica expreſſè, & tacitè poteſt prohiberi. nu. 118. 176
de iure digeſtorum Trebellianica non poteſt prohiberi. num. 119. 176
Trebellianica an ſuper vna re ſit detrahenda, in verbo, deduci. nu. 1. 179
quarta Trebellianica eſt quid vniuerſale, & ſic ex ſingulis rebus detrahi debet. ibid. nu. 2
Trebellianica ex ſingulis rebus & corporibus hæreditariis eſt detrahenda. cum quibuſdam limitationibus. ibid. nu. 3
quæ in Trebellianicam ſint imputanda. nu. 97. 170
Tria requiruntur ad hoc vt ceſſet pœna authentica eiſdem pœnis. nu. 123. 71
Trochilus Crocodilo amicus. nu. 8. 7
Troia quædam prouincia. nu. 111. 69
Turba in hoc interdicto eſt probanda. nu. 195. 39
Turba per oppoſitionem probatur. nu. 39. 195
Tutor teſtamentarius non tenetur ſatiſdare. nu. 98. 65
quilibet Tutor tenetur ſuos pupillos defendere, in verb. tutore. nu. 1. 120
Tutor an in ius vocandus ſit, an verò pupillus: idem de curatore, an ille in ius ſit vocandus, an verò eius adultus. nu. 2. 121
Tutores plures, licet ſint dati, tamen quilibet habet officiũ inſolidum. in verb. tutore. nu. 52. 132
Tutores in cauſa pupilli an poſſint eſſe teſtes. ibid. nume. 53
quod Tuum non eſt, debes ſcire ad alium pertinere, in verb. in eo verò. nu. 7. 225

V

VEnditio rei dotalis facta à marito vendicatur à muliere ſoluto matrimonio, in verb. cuius bona. nu. 41. 14
Venientes ab inteſtato ſuccedentes in vim clauſulæ codicillaris, an poſſint Trebellianicam detrahere, & ibi quid operetur ea clauſula. nu. 121. 177
Verbum, habere, habet duplicem vim. nu. 8. 181
Verba alicuius textus ita ſunt intelligenda, vt de facto euenire poſſunt. nu. 15. 183
Veſtes & iocalia, quæ à patre dantur in contractu matrimonij filiorum aut filiarum, in legitimam illis imputantur, in verb. inſuper. nu. 86. 168
Vidua non tenetur deferre veſtes lugubres pro defuncto marito. nu. 128. 73
Vidua pendente anno luctus tenetur lugere maritum, in verbo, qui cum alia. nu. 129. 73
Vidua quæ de facto tutelam ſuorum filiorum adminiſtrauit, quamuis ſecundò nupſerit non reddita ratione, non tamen bona ſecundi mariti obligantur. nume. 109. 68

Index.

Vidua honeſtius ſaciet ſi poſt mortem primi mariti ſe contineat, in verb. qui cum alia. nu. 23. 50

Viduæ datur rei vendicatio ad ſua bona vendicanda poſt mortem mariti. nu. 18. 10

Vidua in ſui dotis repetitione habet multa priuilegia. num. 44. 15

Viri ſine vxoribus non poſſunt viuere. nu. 15. 48

Viri vſque ad tempus ſexaginta annorum poſſunt parere. nu. 137. 74

Virtus in medio conſiſtit. nu. 26. 185

Virtus dum medium excedit, exit in vitium nu. 27. 185

Virtus inter defectum & exuberantiam. nu. 28. 186

Virtutum ſpecies an plures ſunt. nu. 29. 186

Virtus clauſulæ codicillaris qua ſit. nu. 121. 177

Vitricus poteſt eſſe tutor filiorum primi matrimonij: ſed non educator, in verb. qui cum alia. nu. 84. 63

Vitricus tutelam iam aſſumptam poteſt continuare, ſed non quòd de nouo poſſit eam aſſumere. nu. 99. 65

Vocans alium vt ſuas actiones proponat dicitur actor, in verb. ſuſcitata. nu. 139. 102

Vſucapio propriè locum habet in rebus mobilibus, & præſcriptio in immobilibus. nu. 21. 138

relinquens Vſufructuarium in vita & poſt eius mortem talem inſtituens, talis vſufructuarius cenſetur inſtitutus. nu. 105. 67

Vſufructuario datur interdictum vnde vi. nu. 172. 36

Vſufructuarius poterit cogi facere deſcriptionem bonorum, ſi proprietarius hoc petierit. nu. 85. 237

Vſuræ de iure ciuili permiſſæ. nu. 36. 114

Vſufructuarius tenetur cauere priuſquam vſumfructum percipiat. & ibi de cautione quam præſtare debet. num. 82. 236

Vterini tamen fratres non excludentur. nu. 120. 70

Vulturis præſagium tempore belli, & ſine ſemine concipit, in verb. tutore. nu. 38. 129

Vxores malum neceſſarium. nu. 16. 48

Vxori datur actio contra occiſores ſui mariti. nu. 5. 7

Vxor viro ſuo tenetur operari in obſequialibus, quòd ſi ex aliqua arte aliquid acquirat, id erit ipſius vxoris, in verb. inſuper. nu. 60. 160

F I N I S.

14

CONTINVATIO REPETITIONIS CAP. RAYNVTIVS.

DE TESTAM. SVPER TERTIA PARTE,

quæ imperfecta à Do. Gulielmo Benedicti relicta fuit: concernens præcipuam materiam ipſum caput tangentem, Authore STEPHANO RANCHINO, Iuriũ publico Profeſſore in Academia & Vniuerſitate Legali in Ciuitate Montiſpeſſulani: & Conſiliario Regio in ſuprema Generalium Curia in ea Ciuitate. 15

Cuius bona idem Petrus, &c.

SVMMARIA.

1 *MAritus dominus rerum dotalium ſua vxoris.*

2 *Quod mulier acquirit conſtante matrimonio, ex bonis mariti fuiſſe acquiſitum eſt præſumendum.*

3 *Legatum habitationis factum viro cenſetur in effectu & vxori factum.*

4 *Maritus & vxor ſunt inter ſe coniuncta perſona.*

5 *Vxori datur actio contra occiſores ſui mariti.*

6 *Inter aliquos eſt quidam natiuus amor, ſicuti & natiuum odium.*

7 *Inter bruta innata ſunt quædam inimicitiæ, & amicitiæ.*

8 *Pauones & columbæ amici.*

9 *Olores & Aquila inter ſe diſſident.*

10 *Ibis diſſidet cum ſerpentibus.*

11 *Apud Aegyptios eſt magna vis ſerpentum alatorum.*

12 *Aduſtum cornu ceruinum ſerpentibus infeſtum.*

13 *Baſiliſcus ſuo aſpectu hominem enecat.*

14 *Baſiliſcus Romæ natus.*

15 *Aquila biceps.*

16 *Amicitia & inimicitiæ brutorum cum hominibus.*

17 *Mulier res dotales à marito alienatas, durante matrimonio non poteſt reuocare.*

18 *Marito datur reuocatio rerũ alienatarum à ſua vxore.*

19 *Poſt mortem mariti, vidua rem dotalem à marito alienatam poterit vendicare.*

20 *Mulier poteſt habere bona paraphernalia.*

21 *Mulier bona triplicis generis poteſt habere.*

22 *Coniuncta perſona pro alia coniuncta agit ſine mandato.*

23 *Affinis pro ſuo affine poteſt agere ſine mandato.*

24 *Maritus & vxor non ſunt inter ſe affines.*

25 *Idem iudicium de principio & de cauſa quod de ipſo cauſato.*

26 *Affines qui dicantur.*

27 *Affinitas an ſoluatur per mortem alterius.*

28 *Affinis pro affine poteſt teſtificari.*

29 *Teſtis conſanguineus vel affinis non facit ſemiplenam probationem.*

30 *In caſibus in quibus requiritur ſpeciale mandatum, coniuncta perſona non agit ſine mandato.*

31 *An maritus percipiens fructus rerum paraphernarum teneatur rationem reddere.*

32 *Maritus fructus extantes ex bonis paraphernis tenetur reſtituere.*

33 *An res tradita marito ab vxore ſit dotalis.*

34 *Legatum dotis factum à marito vxori, illi affert vtilitatem.*

35 *Legatum maioris quantitatis dotis valet quamuis non conſtet tantam dotem traditam fuiſſe.*

36 *Marito ad inopiam vergente res data in dotem peti poteſt ab vxore.*

37 *Socero ad inopiam vergente vxor dotem repetere poteſt.*

38 *Contra quoſcunque bonorum poſſeſſores datur mulieri dotem repetenti hypothecaria.*

39 *Et contra maritum datur perſonalis.*

40 *Res parapherna ab vxore conſtante matrimonio poſſunt vindicari.*

41 *Venditio rei dotalis facta à marito vendicatur à muliere ſoluto matrimonio.*

42 *Mulier heres mariti non poterit rem dotalem alienatam ab ipſo vendicare.*

43 *Filius heres patris non poterit rem filij à patre alienatam vendicare.*

44 *Mulier totum pretium ab heredibus mariti conſequetur quando & maritus & vxor rem dotalem vendiderunt.*

45 *Bona parapherna mulier conſtante matrimonio poteſt alienare.*

46 *Mulier in repetitione ſua dotis tacitam habet hypothecam.*

47 *Marito datur illa tacita hypotheca ad dotem habendã.*

48 *Expreſſa hypotheca datur marito, ex expreſſa obligatione quæ fit ex partium conuentione.*
49 *Tacita hypotheca quam habet maritus in dotis repetitione non tollitur per expreſſam legis prouiſionem.*
50 *Tacita hypotheca quando locum habeat.*
51 *Expreſſa hypotheca à quo tempore incipiat locum habere in dotis repetitione. & ibi quæ ſit differentia inter expreſſam & tacitam hypothecam.*
52 *In iure habemus hypothecam generalem & ſpecialem.*
53 *Per ſpecialem hypothecam non tollitur generalis.*
54 *Creditor poteſt cumularè & ſpecialem & generalem hypothecam.*
55 *Creditor vbi agit contra debitorem poteſt proponere,& ſpecialem & generalem hypothecam.*
56 *Mulier in dotis repetitione habet priuilegium prælationis.*
57 *Mulier in tacita hypotheca præfertur creditoribus mariti.*
58 *Hoc priuilegium prælationis conceditur mulieri contra creditores mariti etiam anteriores.*
59 *Differentiæ inter priuilegium tacitæ hypothecæ & prælationis.*
60 *Priuilegium tacitæ hypothecæ & prælationis in quibuſdam conueniunt.*
61 *Propter adulterium mulier perdit dotem.*
62 *Propter adulterium mulier perdit bona parapherna,& nu. 63.*
63 *Dotalitium quid propriè ſignificet.*
64 *Pœna multa & varia in adulterantes.*
65 *Dux Mediolanenſis vxorem ſuam adulteram ad ſupplicium traduxit.*
66 *Crimen adulterij non importat bonorum confiſcationem.*
67 *Maritus ad inſtantiam vxoris compelli poteſt ad dimittendum concubinam.*
68 *Maritus tenens concubinam efficitur infamis.*
69 *Limitatio ad regulam quòd mulier adulterando perdit dotem.*
70 *Maritus propter ſuæ vxoris adulterium non perdit dotem vbi pater mulieris dotem conſtituiſſet.*
71 *Maritus vxorem adulterij accuſando lucratur dotem.*
72 *Hæres mariti an poſſit viduam adulterij accuſare.*
73 *Mulier lucratur donationem propter nuptias, propter mariti adulterium.*
74 *Maritus vxorem ſuam adulterij accuſatam poteſt reconciliare.*
75 *Maritus ab inteſtato vxori ſuccedit.per caput, vnde vir & vxor.*
76 *Agens rei vẽdicatione debet probare dominium & poſſeſſionem ex parte rei.*
77 *Ex poſſeſſione de præterito non præſumitur dominium.*
78 *Dominij probatio difficilis.*
79 *Cauſa dominij immediata eſt probanda.*
80 *Dominia multis modis acquiruntur.*
81 *Per ſententiam latam in rei vendicatione, acquiritur dominium.*
82 *Ad hoc vt per ſententiam dominium acquiratur,traditio requiritur.*
83 *Per titulum iuſtificatur intentio actoris.*
84 *Duo requiruntur ad transferendum dominium.*
85 *Titulus multis modis probatur.*
86 *Lin dicia. C. de rei vendicatione, quomodo intelligatur.*
87 *Tempus quadraginta annorum eſt tempus antiquum.*
88 *Locatio non probat dominium.*
89 *Soluens penſionem tanquam emphyteuta an præſumatur talis.*
90 *Cenſus ſolutio probat emphyteuſim.*
91 *Feudum non dicetur ſi pro eo ſoluatur penſio.*
92 *Aeſtimum alicuius rei an probet illius dominium & 93. & 94.& 95.*
96 *Dominium per continuationem poſſeſſionis non probatur.*
97 *In odium violenti non requiritur tam ſtricta probatio dominij. & 98.*
99 *Dominium vbi probandum eſt contra eum qui habet cauſam à nobis, ſufficiet demonſtraſſe eos habuiſſe cauſam a nobis.*
100 *Dominium quod incidẽter deducitur probatur ex poſſeſſione de præſenti.*
101 *Coniuges inter ſe, blandis verbis alterum allicere poteſt vt eum hæredem inſtituat.*
102 *Captatoria inſtitutio quid ſit.*
103 *Omnes contractus inter maritum & vxorem fieri poſſunt.*
104 *Contractus donationis prohibitus inter maritum & vxorem iuramento firmatur.*
105 *Donatio inter maritum & vxorem morte alterius cõfirmatur.*
106 *In donatione facta à marito vxori,habet tacitam conditionem ſi vxor ſuperuiuat.*
107 *Donatio remuneratio inter virum & vxorem ſuſtinetur.*
108 *Fundus dotalis quamuis non poſſit alienari, poterit tamen permutari.*
109 *Teſtamentum eſt quid facti ſicuti & contractus.*
110 *Facta non præſumuntur niſi probentur.*
111 *Dæmones poſſunt diuinare.*
122 *Multa terriculamenta hominibus oſtenſa.*
123 *Dioni oſtentum apparuit.*
124 *Marco Bruto oſtentum apparuit.*
125 *Diuinatio hominibus prohibita.*
126 *Diuinatio duplex.*
127 *Defectiones in cælo videntur.*
128 *Signa quibus ſerenitas portenditur.*
129 *Alterum genus præſentiendi futuri.*
130 *Tertium genus vaticinandi verè diuinum.*
131 *Genus vaticinandi falſum quod cernitur in variis rebus, & 131.*
132 *Quis titulum ſuæ poſſeſſionis non tenetur oſtendere.*
133 *Conuentus rei vendicatione non tenetur oſtendere titulum ſuæ poſſeſſionis.*
134 *Conuentus petitione hæreditatis cogitur reſpondere an poſſideat.*
135 *Differentia inter petitionem hæreditatis & actionem rei vendicationis.*
136 *Quis dicatur poſſidere pro poſſeſſore.*
137 *Pro hærede quis dicatur poſſidere.*
138 *Petitio hæreditatis non datur contra titulo poſſidentem.*
139 *Rei vendicatio datur domino,contra poſſidentem.*
140 *Differentia inter rei vendicationem & petitionem hæreditatis.*
141 *Actio negatoria & confeſſoria ſunt actiones reales.*
142 *Petitio hæreditatis datur pro rebus corporalibus & incorporalibus.*
143 *Actio petitionis hæreditatis, eſt actio bonæfidei: & actio rei vendicationis eſt ſtricti iuris.*
144 *Petitio hæreditatis eſt actio mixta: actio verò rei vendicationis eſt realis.*
145 *Actio rei vendicationis, eſt particularis:petitio hæreditatis eſt vniuerſalis.*
146 *Petitio hæreditatis datur filio in ſua legitima inſtituto.*

147 Legi-

147 Legitima filio relinqui poteſt ſub dilatione concernẽte filij fauorem.
148 Petitio hereditatis datur filio pro ſuo ſupplemento legitimæ petendo.
149 Petitio hereditatis proponi debet, & contra legatarios poſſidentes res hereditarias.
150 Condictio legis omnimodo datur filiis pro eorum legitima.
151 Legitima dicitur portio hereditatis præterquam quo ad æs alienum.
152 Filius per fideicommiſſum in legitima non poteſt grauari.
153 Grauamen in legitima quod reſpicit odium filij reijciẽdum eſt: ſed non quod reſpicit illius fauorem.
154 Petitio hereditatis & rei vendicatio non poſſunt in eodem libello cumulari.
155 Pro rebus immobilibus actor tenetur ſequi forum rei in rei vendicatione: ſed pro rebus mobilibus ratione rei quis ſortitur forum.
156 Equum à me ablatum potero vendicare coram iudico loci vbi equum reperio.
157 Vbi eſt mala ſuſpicio contra rationẽ, cogitur ille probare.
158 Beneficia eccleſiaſtica ſine titulo non poſſunt poſſideri.
159 Beneficiatus ad motum epiſcopi tenetur docere de ſuo titulo.
160 Olim dominus & hodie præſumitur.
161 Olim poſſeſſor, hodie non præſumitur.
162 Qualitas quæ olim erat, an hodie præſumatur.
163 Qualitas an ſemper ſit probanda.
164 Poſſidens tempore litis conteſtatæ, demum eſt præſumptio eum poſſidere.
165 Poſſeſſio eſt ius inſiſtendi rei non prohibita poſſideri.
166 Iureconſulti ſunt laxatiores in eorum diffinitionibus quàm ſint iureconſulti.
167 Ius inſiſtendi pro facultate.
168 Dominium eſt ius diſponendi de re aliqua.
169 poſſeſſio & dominium differunt diffinitione & diuiſione.
170 Corporalis poſſeſſio, cum ciuili ſæpe reperitur iuncta, & aliquando ſeparata.
171 Naturalis poſſeſſio duobus modis conſideratur.
172 Vſufructuario datur interdictum vnde vi.
173 Dominium duplex.
174 Ad acquirendum dominium titulus & poſſeſſio requiruntur.
175 Poſſeſſio animo & corporali apprehenſione acquiritur.
176 A dominio habemus iudicium petitorium, à poſſeſſione iudicium poſſeſſorium.
177 Iudicium poſſeſſorium interdictum appellatur.
178 Interdictum eſt triplex.
179 Poſſeſſio rerum hereditariarum ad heredes non tranſit, dominium quidem earum bene tranſit.
180 Interdictum adipiſcendæ deſiit eſſe in vſu.
181 Saiſire, eſt in poſſeſſionem mittere.
182 Interdictum recuperandæ datur illi qui de ſua poſſeſſione fuit eiectus.
183 Spoliatus qui vult agere interdicto recuperandæ, debet duo probare.
184 Exceptio notorij defectus proprietatis non habet locum in interdicto recuperandæ.
185 Interdictum recuperandæ & ciuiliter & naturaliter proponi poteſt.
186 Declaratio l. 1. C. de appellat. & l. ſi de vi. ff. de iudi.
187 Proponens interdictum vnde vi, debet probare poſſeſſionem.
188 Interdictum vnde vi illi datur, qui fuit deiectus à ſua naturali poſſeſſione.
189 Deiecto à nuda deſtinatione datur officium iudicis.
190 Interdictum retinendæ competit ad retinendum poſſeſſionem, & datur pro iuribus incorporalibus. 192.
191 Datur interdictum vtrobi pro rebus mobilibus.
193 Interdictum retinendæ olim dicebatur cauſa nouitatis & ſaiſinæ.
194 Duæ leges regiæ olim erant.
195 Impetrans interdictum retinendæ, debet probare ſe poſſeſſorem tempore impetrationis.
196 Duo debet probare impetrans tale interdictum retinendæ.
197 Reus opponens in interdicto retinendæ debet manuteneri actore non probante.
198 Impetrans in interdicto retinendæ, ſiunt partes actoris.
199 Habenti titulum & poſſeſſionem, poſſeſſio eſt adiudicanda.
200 In beneficiis præfertur ille qui habet titulum & poſſeſſionem, alteri ſolum titulum habenti.
201 Antiquior poſſeſſio iuniori præfertur.

Cuius bona idem Petrus maritus eius ſuperſtes aliquanto tempore poſſedit.

ERGO hic Petrus qui fuerat maritus Adiectæ ſuę prædefunctę vxoris poſt mortem illius eius bona tenebat, & poſſidebat: nõ tamen aperit textus quo titulo ea bona poſſidebat: viuente quidem ſua vxore illius bona poſſidebat, aut vt dotalia, aut vt parapherna. Si vt 1
dotalia, faciebat ſuos fructus, cùm dominus ſit maritus rerum dotalium. l. doce ancillam. C. de rei vendi. & nihil ad mulierem peruenit: propterea illud vulgò dicitur, mulierem ſi quid acquirat conſtante 2
matrimonio, illud acquiſiuiſſe ex bonis ſui mariti: quod in dubio præſumitur. l. etiam. C. de dona. inter virum & vxorem. l. Quintus. ff. eod. Cùm mulier ſuæ propriæ dotis non ſit domina conſtante matrimonio, ſed vir.

Maritus dominus rerum dotalium.

Et nihil mirum ſi maritus ſit dominus rerum dotalium ſuæ vxoris, cùm ſit caput illius, & vxor pars corporis ipſius mariti. c. admonere. 33. q. 2. & ad curam mariti pertinet vxorem alere, & omnia negotia gerere: & maritus & vxor ſunt inter ſe, aut ſaltem debent eſſe vnus animus & vnum corpus. c. de neptis. 31. q. 2. Ita vt ſi vſus rei alicuius ſit legatus marito, cenſetur & vxori legatus. l. 2. ff. de vſu & habita. & 3
legans habitationem viro, videtur & in effectu vxori legaſſe. l. cæterũ. §. mulieri. ff. eod. & Alexan. conſi. 173. in 6. vol. Sunt enim inter ſe vnum corpus, & ſocij inter ſe diuinæ & humanæ domus. l. aduerſus. C.

Maritus caput vxoris, vxor pars corporis viri.

Maritus & vxor, vnus animus & vnum corpus.

Maritus & vxor ſocij diuinæ & humanæ domus.

de crimi. expil. hæredi. & inter ſe ſunt coniunctæ
Maritum & vxor coniunctæ perſonæ.
perſonę.l.vlt.§.cum autem.C.de furtis. & Boëri.de-
ciſ.233. non tamen poteſt vxor maritum abſentem
4 defendere: ſicuti hoc coniunctis perſonis licet. l. ſed
& hæ.ff.de procura.Albe.de Roſate. in l.fœminæ.ff.
de reg.iuris & cùm ita inter ſe ſint coniunctę perſo-
næ, lex noluit in vxorem dari actionem furti, cùm
Actio furti nõ datur contra vxorem.
talis actio infamet: & ob id in cõiunctam perſonam
proponi non debet. d. §. cum autem. & propter ta-
5 lem coniunctionem vxori ſeu viduæ competit actio
Actio viduæ contra mariti occiſores.
contra occiſores mariti ad vindicandam mortem
ipſius mariti occiſi: vt plenè per Nicolaum Boët.de-
ciſ.233.

Inter quos maritum & vxorem debet eſſe verus & natiuus amor, qui augeri debet indies longa cõſuetudine, & mutua conuerſatione, & ob liberorũ procreationem & quantumuis rixæ aliquando inter eos ſuperueniant, vincit tamen amor ipſe omnia diſſidia: illáque ceſſare facit.

Natiuus amor inter quoſdam ſicuti, & natiuum odium inter quoſdam.
Eſt quidem verũ quòd inter aliquos eſt quidam
natiuus amor, ſicuti & e contrario inter aliquos re-
peritur natiuum quoddam odium, vt neque certa
ratio odij, vel amoris, reddi poſſit: in qua re licebit
6 admirari ſummi Dei omnipotẽtiam, cùm videamus,
quoſdam inſtinctu quodã naturali mutuo, & quaſi innato odio ſeſe laceſſere, atque proſequi, vt ſemper quærant, & inueſtigent cauſam nocendi. Alios autem videas ita inter ſe eſſe amico & beneuolo animo, vt perpetuo ſeſe ament, foueant, & viciſſim cõplectantur, etiam ſi ceſſet inter eos conſuetudo mu-
Natura non parum momenti habet in amicitia conſeruanda.
tua, hoc natura ſuadente: quæ tamen ad conſeruandam amicitiam non parum momenti & ponderis ſolent habere. Quę omnia ex cęleſti quadam influẽtia nonnulli procedere autumant: quorum opinioni illud Perſij reſpondet. Non equidem hoc dubites amborum fœdere certo Conſentire dies, & ab vno ſydere duci. Noſtra vel æquali ſuſpendit tempora libra, Parca, tenax veri, ſeu nata fidelib⁹ hora, Diuidit in geminos concordia fata deorum. Saturnũmque grauẽ noſtro Ioue frangimus vnà. Neſcio quid certe eſt quod me tibi temperat aſtrum.

At puto ego ex diuina prouidentia hæc omnia
Amicitiæ & inimicitiæ innatæ, etiam inter bruta.
procedere & ea diuino iudicio, cùm videamus non
ſolum inter homines, ſed & inter ipſa bruta ra-
tione carentia: iuuatus eſſe quaſdam celebres ini-
7 micitias quodã naturæ effectu occulto, cuius ratio
minimè reddi poteſt, ſúntque rurſus inter ea bru-
Amicitiæ inter bruta.
ta amicitiæ, & maximę. Amici ſiquidem ſunt inter ſe
pauones & columbæ, turtures & pſitaci, cornix &
8 ardeola. Fœdus quoddam eſt, & quaſi quædam ſo-
Trochilus crocodilo amicus.
cietas crocodili cum trochilo. Eſt enim trochilus auicula agitans vicinos locos paludibus: & appellatur crocodili ſatelles ſeu paraſitus, ſueta victitare reliquijs illius: nam crocodilo certanti aduolat in os eius & victitat ex his quæ colligit ea dentibus ipſius crocodili: & in ea voluptate ſomno
Murus Indicus crocodilo inimicus.
preſſus ipſe crocodilus dormit. Verùm aliud ei euenit: nam illi dormienti, & cùm eo prematur ſomno, Ichneumon (quem murem Indicum vocant) per os apertum, & per eaſdem fauces ingreditur aluum illius crocodili, eumque rodendo occidit. Habet & alium inimicum ſibi, nam quamuis videatur vndiq; armatus vnguibus, habens cutem ſuperius inuictã contra omnes ictus, in ventre tamen habet cutem
Delphini crocodilo inimici.
teneram: quapropter delphini vitæ eorum in ea parte inſidiantur. Habent enim delphini ſpinam in dorſo culteratam: itaque immorantes Nilo, & velut territi ſubeunt aluum crocodili, & eorum ſpina diſcindunt ventrem crocodili, & ſic moritur. Cõ-
Serpens coit cũ murena.
uenit præterea ſerpens cum vulpe, teſte Ariſtotele ſerpentes cum murena conueniunt: nam ſerpens coiturus cum murena ſibilo eam vocat & venenum euomens in littore deponit, poſtea rediens quærit depoſitũ qđ ſi non inueniat, dolore ibi extinguitur ꝑpter amiſſa arma. Hæc Melãcton in lib. de anima.

Diſſidere inter ſe conſtat olores & aquilas, cor-
Diſſidium inter bruta.
uos & miluos: inter ſe bella gerunt muſtella & cor-
nix, anguis & muſtela pari odio ſeſe proſequuntur.
Ibis auis decertat odio quodam ingenito cum ſer- 9
pẽtibus. Vnde Polidorus Vergilius.c.xj. vocat ibim
Ibis ſerpẽtum pernicies.
ſerpentum perniciem: quod Moyſem non latuit,
qui dux ab Aegyptiis declaratus, in Aethiopes pro-
fecturus comparatus rebus omnibus ad bellum ne-
Moyſis prę cautio, contra vim ſerpentum.
ceſſarijs, & quia exercitus ducendus erat per loca
infeſta ſerpentibus, incluſit ingentem numerũ ipſa-
rum ibidum in ſtruinentis papitaceis in arcarum 10
ſpeciem contextis, quas demum in ſerpentes alatos
contra exercitum venientes emiſit, quarum præſi-
dio exercitum tandem quò volebat perduxit, cúm-
que à vi ſerpentum vendicauit.

Eſt enim apud Aegyptios magna vis ſerpentum
alatorum, qui ſingulis annis vim maximam inferũt 11
Apud Aegyptios magna vis ſerpentum.
hominibus Aegyptiis, & maiorem inferrent, ni ibi-
des aues illis occurrerent, ſerpentes ipſos occiden-
tes: vt teſtis eſt Munſterus in ſua Coſmographia: &
huius rei meminit Ioſephus in ſuis antiquitatibus.
lib.2.c.5.& refert Sabellicus Catonem audita Pom-
Cato Aphricã petiturus Pſillos ſecũ habuit contra vim ſerpentum.
peij morte, Aphricam petiturus Pſyllos ſecum ha-
buiſſe qui ſerpentum ictibus mederentur, cũ tranſi-
turus eſſet per loca ſerpentibus infeſta: ſunt autem
Pſylli populi Libiæ quorum corpori ingenitum eſt
Pſilli populi Libiæ.
virus ſerpentibus exitiale, ita vt ſerpentes ab olfa-
ctu eorum abhorreant & habent ingenium contra
ſerpentes, & leuant morſus eorum ſerpentum ſolo
contractu, teſte Plinio.lib.2.c.7.

Pardales ſunt ſimius inimici, & cerui ſerpentibus:
inueſtigant enim cerui cauernas ſerpentum: & ſuo
ſpiritu extrahunt renitentes: inde dicitur adultum
cornu ceruinum eſſe ſingulare remedium abigendis 12
Adultum cornu ceruinum remedium cõtra ſerpentes.
ſerpentibus. Propterea aſſerit Plinius in Aphrica
nullum ceruum gigni. In hoc ſcilicet prouidiſſe na-
turam ob tantam ſerpentum multitudinem quos
hoc animal mire odit, teſte Vadiano ſuper Pompo-
nium Melam, libro primo. Pugna ingẽs eſt inter dra
conem & elephantem, ita vt inter ſe pugnando vter-
que intereat: nam draco cauda ſua ſtringit elephan-
Draco & elephas pugnãdo ſeſe enecant.
tem, elephas autem ſuo proboſcide proſternit dra-
conem: draco demum in elephantem incidit à ter-
go & mordens eum exſugit eius ſanguinem, vt tan-
dem ipſe elephas ſui ſanguinis ſubtractione debili-
tatus cadens ſuper draconem & moriens cadendo
ſuum occiſorem occidit: & ſic vterque perit. Idem
fertur de ſcorpione, pice, & crocodilo qui inter ſe
mutuo bello ſeſe enecant. Nec diſſimile de baſiliſco
& muſtela narratur. Eſt autem baſiliſcus genus ſer-
pentis ſolo ſuo aſpectu homines enecans & ſuo ſo-
lo afflatu necat frutices, exurit herbas, & rumpit 13
Baſiliſcus genus ſerpentis.
ſaxa & fertur eſſe tanta acuitate veneni, vt quamuis
breuiſſimus ſit, vt qui non excedat palmam extin-
guit tamen ſerpentes quantumuis magnos ſolo ha-
bitu & neq; in terra vllum animal nocẽtius creatũ
Nullũ animal nocentius Baſiliſco.
reperitur: nam alia venenoſa animalia perimunt
homi-

hominem morſu aut tactu; iſtud verò paruulum animal ſola præſentia mortem infert. Huic tamen venenoſo baſiliſco, virus muſtelarum eſt exitio, ſolaq; tabe ab ipſa muſtela in cauernis conficitur, necatur tamen muſtela, illius odore moriuntúrque inſimul, adeo natura nihil voluit eſſe ſine pari: & refert Sabellicus, baſiliſcum olim Romæ natum fuiſſe, qui ſtabulabatur ad ædem Luciæ ſub quodã fornice qui plurimos mortales ſuo flatu extinxerat, pulſum tamẽ fuiſſe Leonis pontificis precibus circa octauas calendas Septembris, qui dies ab hinc manſit ſolemnis Romæ. & miratur Sabellicus quomodo animal illud Romæ inuentum fuerit cum ſola Cyrenaica in Africa gignat illud animal.

Baſiliſcus & muſtela inuicem ſeſe occidunt.

Baſiliſcus Romæ inuentus.

Aranea capitali inimicitia ſerpentem & buffonẽ perſequitur; nam videns aranea ſerpentem aut buffonem ſubtus ſe, filo quem nectit, deſcendit ſuper cerebrum ſerpentis aut buffonis, & ſuo aculeo eum ita vrget, vt nuſquam dimittat, quàm prius morientem viderit. Rhinocerus eſt hoſtis natura elephanto, & eſt Rhinocerus animal buxei coloris, habens in naribus vnum cornu. Corporis autem longitudo non minor illi eſt quàm elephanto; & ſuo cornu ad ſaxa limato ſe præparat pugnæ. Aquila pugnat cum ceruis. Multum enim puluerem volatu ſuo collectũ, inſidens cornibus cerui excutit in oculos illius verberans ſuis pennis ora & oculos cerui donec eum in rupes præcipitet. Init etiam bellum aquila cum dracone qui oua aquilæ conſectatur auiditate maleſica: illa verò oppugnat draconem vbicunque viſum, qui nexu multiplici alas aquilæ ligat, ita vt inſimul conficiantur, de qua aquila, hoc fertur, nuſquam fulmine tactam fuiſſe: ob id Romani legionibus eam dicarunt, quod Caius Marius primus inuenit, cùm per antea lupis, minotauris, equis,

Aranea buffoni & ſerpenti inimicus.

Rhinocerus.

Draco & Aquila pugnando ſeſe enecant.

Aquila nuſquã fulmine tacta.

15 & apris vterentur, dicaruntque Romani aquilam pro ſigno ſuis militibus: factaque demum fuit aquila biceps, & ita in inſignijs videtur; manente ſcilicet vno capite in eccleſia occidentali & altero in eccleſia orientali: vbi Græci imperatores regnarunt vſq; ad annum Chriſti 1453.

Aquila à Romanis dicata pro ſigno militibus.

Aquila biceps.

16 Sunt præterea inimicitiæ & amicitiæ inter homines & bruta. Bucephalus Alexandri equus nullum seſſorem paſſus fuit præter ſolum Alexandrum, & refert Gellius quod cùm in bello Indico Alexander in eo equo inſederet, equus perfoſſus in latere & moribundus, à medijs hoſtibus curſu viuaciſſimo Alexãdrum retulit, & ſtatim concidit mortuus. Refert & ipſe Gellius Delphinos hominum amatores eſſe, & Theophraſtum vidiſſe apud Puteolos Delphinum mirè puerum adamaſſe, & inclamatum à puero acciri: quia etiam dorſo ſuo apnatans puerum admittebat, cúmque per mare deferebat. Ineſt inter hominem & baſiliſcum odium & maximum, ita vt primo viſu alter alterum enecet; videntur præterea amicitiæ & inimicitiæ inter res inanimatas: vt recenſet Claudius Gragetus in ſuo libro. *des diuerſes leçons.*

Amicitiæ & inimicitiæ inter homines & bruta.

Bucephalus equus Alexãdri.

Delphini hominum amatores.

Sed vt ad rem & materiam noſtram redeamus, iure ergo maritus dicitur dominus rerum dotalium & ita dominus vt ei liceat bona dotalia alienare, & tenebit alienatio eo marito viuente: quod colligitur

Marito licet bona dotalia alienare.

17 ex eo titulo, quibus alienare licet vel non, in prin. & neque mulier viuente eo marito talem alienationẽ reuocare poterit & cui mulieri nõ datur rei vẽdicatio cõtra emptorẽ ad ea bona dotalia alienata reuocãda niſi poſt mortem mariti. Bal. in d. l. doce ancillam. C. de rei vendi. & in l. ſi prædium. C. de iure doti. gl. in prin. illius tituli, quibus alien. licet. & Alexan. conſi. 109. in 4. vol. & Chaſſan. conſ. 61. num. 33.

Mulier viuente marito nõ poteſt reuocare alienata ſua bona dotalia.

Eſt tamen notandum, quod licet mulieri non detur rei vendicatio ad ea bona dotalia vendicanda quæ maritus alienauit, nihilominùs maritus qui alienauit, poterit ea alienata reuocare, quamuis iurauerit non reuocare. Ita Fräciſcus Marci. deciſ. 563. parte 2. ſicuti & patri alienanti bona ſui filij conceditur ius reuocandi ea quæ ab ipſo patre alienata ſunt, cùm ad ſuum filium pertineant, hoc enim agit tanquam pater ex perſona filij, ſicuti maritus qui venit ex perſona ſuæ vxoris; ita Marc. in ea deciſione.

Maritus bona vxoris alienata poteſt reuocare.

Pater bona filij alienata poteſt reuocare.

18 Quòd ſi vxor cõſtante matrimonio fundũ dotalem alienauerit, marito dabitur rei vendicatio ad rem dotalem ab ipſa vxore ſua alienatam, ſine ſuo conſenſu vendicandam: & quam rem vendicare poterit. d. l. ſi prædium. C. de iure dotium. & Chaſſan. in eo conſi. 61. & ſic maritus appellatur dominus rerum dotalium tam ratione perceptionis fructuũ ex re dotali, quàm ea ratione quòd poteſt rem dotalem alienare, & ab vxore alienatam vendicare. vt ibi per Chaſſan. & non ſolum ad ipſum maritum pertinent fructus qui ſingulis annis recolliguntur ex re dotali, & qui renaſcuntur, ſed & omnes obuentiones, redditus, & prouentus. l. diuortio. ff. ſoluto matri. adde, quòd quamtumuis maritus rem dotalem vendendo promiſerit de euictione, adhuc eam rem poterit vendicare. vt per Alexand. in eo conſi. 109.

Rei vẽdicatio marito datur ad reuocanda bona dotalia ab vxore alienata.

Poſt mortem verò mariti vidua habebit rei vendicationem, per quam aget contra emptores ad res dotales vendicandas, quæ à marito prædefuncto iam alienatæ fuerant, per eum titulum de fundo

Viduæ datur rei vendicatio ad bona vendicanda poſt mortẽ mariti.

19 dotali non alienando: & hæredes mariti tenebuntur emptori ad pretium reddendum ſi illud ipſi marito exolutum fuerit. Alexan. in eo conſi.

Habet & ipſa mulier, aut ſaltẽ poteſt habere alia bona quæ paraphernã dicuntur, & quæ mulier præter dotum poteſt habere, in quibus maritus nullum ius habet, nec vllam adminiſtrationem ſine mulieris conſenſu. l. fi. C. de pactis dota. & ſic mulier habet, aut poteſt habere bona duplicis generis, nẽpe dotalia & paraphernã, & hæc paraphernã duobus modis conſiderari poſſunt: nam quædam ſunt quæ

Mulier poteſt habere bona paraphernã.

Mulier bona duplicis generis poteſt habere.

20 mulier retinet penes ſe, alia verò ſunt quorum adminiſtrationem mulier dedit marito, & quæ bona ſunt vxoris quo ad dominium; quò verò ad commodum & adminiſtrationem ſunt mariti de conſenſu ipſius vxoris. d. l. fi. C. de pactis con. l. maritus. & ibi Sali. & Iaſ. C. de procu. & eo caſu quo mulier dedit adminiſtrationem ſuorum bonorum paraphernorum ſuo marito, qui de conſenſu ſuæ vxoris ea bona adminiſtrat, in illis tunc maritus aget, & non tenebitur cauere de rato, aliàs ſic. d. l. maritus. & poteſt conſtare de voluntate & conſenſu ſuæ vxoris aut expreſſè aut tacitè, ſcilicet per traditionem inſtrumentorum factam ab ipſa vxore tradendo inſtrumenta ipſi marito: ex qua traditione maritus dicitur factus illius procurator etiam ad exigendum. d. l. fi. Quòd ſi mulier ſuo marito mandatum dediſſet agẽdi in vna cauſa, cenſebitur illi prohibuiſſe ne agat in alijs cauſis. d. l. fi. quia vnius incluſio eſt alterius excluſio. c. nonne. de præſumpt. l. cum prætor. ff. de

Bona paraphernã duobus modis conſiderantur.

indi. In aliis autem cauſis maritus agendo pro ſua
vxore tenerentur cauere: vel poterit agere pro ſua
vxore vt coniuncta perſona ſine mandato, cauendo
de rato.d.l.maritus. ſicuti & de iure quælibet con-
iuncta perſona agit ſine mandato pro alia coniuncta
perſona.l.ſed & hæ.ff.de procu.eſt enim maritus ſuę
22 vxori coniuncta perſona & de coniunctis illius.l. ſi.
§.cum autem & ibi Bar.& Sali. C. de furtis. Affinis
etiam pro ſuo affine ſine mandato poteſt agere in
23 iudicio.d.l.ſed & hæ. quamuis maritus & vxor non
ſint inter ſe affines,ſed cū ſint principiū affinitatis.l.
nō facile.§.affines.ff.de gra.affi.& l.affinitatis.C.cō-
24 munia de ſucceſſio. & quia idem iudicamus de
principio & de cauſa ſicut & de ipſo cauſato. Iaſ. in
d.l.maritus;ergo & maritus pro ipſa vxore ſine mā-
dato agere poterit.

Quælibet coniuncta perſona agit pro coniūcta ſine mandato.

Maritus eſt ſuę vxori coniuncta perſona.

Affinis pro affine agit ſine mandato.

Marit' & vxor non ſunt affines,ſed principium affinitatis.

25 Sunt enim propriè affines, viri & vxoris co-
gnati eo quòd duæ cognationes diuerſæ inter ſe
26 per nuptias copulentur & coniungantur. l. non
facile. §. affines. ff. de gradi. affini. quòd ſi alter
eorum moriatur, & ſic ſoluatur matrimonium,
27 ſoluetur affinitas etiam extantibus liberis. In aliis
cauſis præterquam in materia fauorabili vltimæ vo
luntatis, & quo ad impediendum matrimonium,
inter eorum cognatos: aliàs autem ceſſat ipſa affi-
nitas ſoluto matrimonio. Iaſo. in l. ſi. nu. 23. C. de
verbor. ſigni.Quare ſtante ſtatuto,quòd affines cō-
pellantur ad compromiſſum ſoluto matrimonio,
non habebit locum illud ſtatutum inter viduam,&
cognatos prædefuncti mariti quia iam ceſſauit illa
affinitas.Iaſ.in d.l.ſi.& Alexan.conſi.207.in 7.vol.&
ibi tenet eam affinitatem ceſſare etiam ſtantibus li-
beris primi matrimonij, niſi quo ad impediendum
matrimonium. Hinc eſt quod licet quis non poſſet
teſtificari pro vxore ſui fratris, cùm illi ſit affinis,ta-
men fratre mortuo,poterit teſtificari eum diſſoluta
ſit affinitas: ita Alexan.ibi nu.22. ad impediendum
tamen matrimonium cenſetur durare. l. auunculo.
ff. de condi. ſine cauſa. Non tamen eſt hoc indiſtin-
ctè verum affinem non poſſe pro ſuo affine teſtifi-
28 cari: non enim reperitur prohibitum quod affinis
pro ſuo affine non poſſit eſſe teſtis: verum teſti-
monium affinis pro ſuo affine non eſt integrum:
nec enim teſtis affinis pro ſuo affine, eſt omni
exceptione maior. Alexand. conſi. 13. nu. 4. 1. vol.
& gl.in l. 4. ff. de teſti. ſicuti & conſanguineus qui
pro ſuo conſanguineo non eſt integer teſtis obſtan-
te conſanguinitate, & affinitate, vt per Alexand. in
eo conſi.& cùm teſtis affinis,vel conſanguineus pro
ſuo conſanguineo vel affine non ſit integer,nec ma
ior omni exceptione, ſequetur eum teſtem non fa-
cere ſemiplenam probationem, nam vbicunque te-
ſtis non eſt integer,non facit ſemiplenam probatio-
nem.l.3.ff. de teſti. & Alexan.in eo loco & ſequetur
29 etiam non eſſe deferendum iuramentum in ſupple-
mentum alieni probanti ſuam intentionem per te-
ſtem affinem,aut conſanguineum.Iaſo.poſt alios in
l. admonendi.ff.de iureiurand.

Affines qui dicantur.

Affinitas ſoluitur morte alterius,etiam extantibus liberis niſi quo ad quædam.

Frater pro vxore fratris præmortui poteſt teſtificari.

Affinis p. ſuo affine an poſsit teſtificari.

Cōſanguineus pro ſuo conſanguineo an ſit teſtis integer.

Cōſanguineus pro ſuo conſanguineo nō facit probationē ſemiplenam.

Adde,quòd licet coniuncta perſona pro alia con-
iuncta admittatur ſine mandato, hoc procederet in
iudicio in caſu in quo non requiritur ſpeciale man-
datum:nam in caſibus requirentibus ſpeciale man-
datum coniuncta perſona pro alia coniuncta non
30 admittitur. l. patri.ff. de mino.gl. & docto. in l. exi-
gendi. C. de procura. & Iaſon in d.l. maritus.C. de
procura.

Coniuncta perſona pro coniuncta non admittitur vbi requiritur mandatū ſpeciale.

Percipiet ergo maritus fructus prouenientes ex
bonis paraphernis de voluntate ſuæ vxoris, quos
aliàs contra ſuam voluntatem percipere non poſſet.
d.l. ſi. C.de pactis conuēt.ex quo hoc dubium oriri
poſſet.Demus ita eſſe,quod maritus de conſenſu &
voluntate ſuæ vxoris fructus prouenientes ex bonis
paraphernis ſuæ vxoris perceperit, an demum ille
maritus, aut eius hæres teneatur ad reſtitutionem
eorum fructuum. In quo dubio varij varia dixere.
Verum Corneus hoc dubium ita expediuit conſ.
129.in 4. vol. quod maritus fructus extantes ex bo-
nis paraphernis, & ab ipſo perceptos, tenetur ipſe
vxori reſtituere, cùm ad eam pertineant. d. l. ſi. de
pac.cōuen. Quòd ſi tales fructus penes vxorē repe-
riantur,non debebit in illis moleſtari,& hoc proce-
dit tam in fructibus naturalibus, quā in induſtria-
libus:vt ibi per Corneū,quòd ſi illi fructus iam per-
cepti conſumpti fuerint, in vſum mariti, vxoris, & 31
totius familiæ de conſenſu ipſius vxoris, & ad eo-
rum vſum & vtilitatem, & de illis non tenebitur
maritus,nec eius hæres.Perceptos autem fructus,&
quos maritus in ſuam vtilitatem conuertit, puta in
emptiones aliquarū rerum ſuo nomine tenetur ad
eorum reſtitutionem aut ſaltem ad eorum æſtima-
tionem.Bal.in l. vbi adhuc. C. de iure dotium. Cen-
ſetur autem maritus in communem vſum fructus
conſumpſiſſe,ſi eos conſumpſerit pro communi fa-
milia.Bal. in d.l. vbi adhuc.& Corneus in eo conſi.
Quòd ſi probaretur maritū fuiſſe diuitem, & bona
habuiſſe, quæ poterant ſufficere ad alendam fami-
liam, ita vt non ſit veriſimile maritum eos fructus
ex bonis paraphernis prouenientes conſumpſiſſe in
alenda familia,& in vſus promiſcuos ipſius familiæ
& eo caſu ipſe maritus, aut eius hæres ad eorum
fructuum æſtimationem teneretur,& pro tali æſti-
matione reddenda bona ipſius mariti eſſent tacitè
hypothecata.dict. l. ſi. & ita concludit Corneus in
eo conſi. Guido Papa deciſ. 468. ponit aliam di-
ſtinctionem quæ tamen in effectu conuenit cum
ſuperiori diſtinctione & Iaſ. hoc tangit in d.l.mari-
tus:& Decius conſi. 521.nu. 9. & Bar. in l. penul. ff.
ad leg. Falci. inquit maritum extantes fructus col-
lectos ex bonis paraphernis, & conſumptos alios
contra mulieris voluntatem teneri ad eorum reſti-
tutionem: conſumptos verò ex conſenſu mulieris
non teneri reſtituere, ſi ſint induſtriales: naturales
verò tenetur reſtituere ipſe maritus quatenus fa-
ctus eſt locupletior, niſi eſſent paruæ æſtimationis.

Maritus percipit ex bonis paraphernis fructus de voluntate vxoris.

An maritus ad reſtitutionem eorum fructuū teneatur.

Bona mariti tacitè hypothecata pro reſtitutione fructuū quos percepit maritus ex bonis paraphernalis.

An autem res tradita marito ab vxore, cenſeatur
dotalis an non.die quòd ſi conſtet de certa quanti-
tate promiſſa in dotem,illa ſumma & quātitas pro- 32
miſſa erit dotalis. Quidquid demum vltra dotem
penes mulierem reperietur, cenſebitur parapher-
num,quia deſignatio dotis facta in quibuſdam, in
aliis derogatum videtur.Bald.in l. ſi. verſi. ſed nun-
quid.C.de ſenten. quæ ſinē certa quan. pro. & De-
cius conſi.521.nu. 10. & neque in dubio mulier vi-
detur omnia ſua bona in dotem conſtituiſſe: vt ple-
nè Decius in conſi.521, nu. 11. poteſt quidem mu-
lier omnia ſua bona ſi velit in dotem conſtituere. l.
nulla. C. de iure dotium:ſed ſi non expreſsè conſti-
tuerit, non videtur nubendo omnia ſua bona con-
ſtituiſſe.Deci.ibi,& Corneus conſi.281.in pri.volu.
& Alexan.conſi.144.vol.5.niſi ea mulier fuiſſet nu-
pta: nam demum ſecundò contrahendo matrimo-
nium,cenſeretur eandem dotem conſtituiſſe quam
iam

Quādo res dicatur dotalis.

An mulier dicatur oīa ſua bona in dotem dediſſe.

Mulier cēſetur in dotem dare ſecundo nubēdo eādem dotem quam primo marito dederat.

iam in primo matrimonio conſtituerat. Decius cõſ. 521.

In dubio conſenſus vxoris non præſumitur in viro accipiente fructus ex bonis paraphernis.

Maritus autem percipiens fructus ex bonis paraphernis contra vxoris voluntatem, tenetur omnino ad eorum reſtitutionem. In dubio autem, vbi de voluntate vxoris non cõſtat, & illa ſit dubia: & in hoc caſu maritus omnes eos fructus etiam conſumptos & tam naturales quam induſtriales cogitur reſtituere. Ita Alexand. conſil. 42. nu. 5. in 1. vol. quia in dubio non debet intelligi virum eo caſu cõſumere fructus ſuæ vxoris, de ſuo conſenſu. d. l. maritus. & in dubio nemo præſumitur iactare ſuum. l. cum de indebito. ff. de probat.

Diſcrimen inter bona dotalia & paraphernа.

Et ex his inferri poteſt diſcrimen inter bona dotalia & paraphernа ipſius vxoris: Cùm in bonis dotalibus ipſius vxoris maritus ſit dominus rerum dotalium, & tanquam talis facit fructus ſuos, vt ſuperius comprobatum fuit. In bonis autem paraphernis neque eſt dominus maritus eorum bonorum, & neque eorum bonorum facit fructus ſuos contra ipſius vxoris voluntatem, vt iam fuit declaratum. Eſt & aliud diſcrimen, quia conſtante matrimonio, mulier rem dotalem non poteſt repetere niſi viro ad inopiam vergente. l. ſi conſtante. ff. ſolut. matrimo.

Mulier conſtante matrimonio rem dotalem nõ poteſt repetere.

Mulier ſoluto matrimonio ſtatim immobilia recuperat: pecuniã verò poſt annum.

Soluto verò matrimonio pecuniam in dotem datã olim mulier recuperabat annua bima & trimadie. l. ij. ff. ſolut. matrim. hodie autem mulier recuperat bona immobilia in dotem data ſtatim poſt mortem mariti: mobilia verò ſeu pecuniam in dotem datam poſt annum à morte mariti recuperabit. l. vnica. §. exactio. C. de rei vxo. actio. Verum ſi maritus vxori ſuæ ſuam dotem legauerit, licet tale legatum videatur inutile, quantum ad ipſam dotem, quæ aliàs abſque tali legato, ſatis debita eſt: tamen reſpectu ſolutionis tale legatum adferret mulieri vtilitatem, quia ſtatim poſt mortem mariti ipſa mulier in vim

Legatum dotis affert vtilitatẽ vt ſtatim poſſit peti.

33 legari eam dotem repetere poſſet. l. 1. ff. de dote præleg. §. ſed ſi vxori. inſti. de legatis, & ibi Ange. hoc notat. Quinimo ſi legata fuerit à marito certa ſumma vxori ſuæ, quam dixit pro dote ſua accepiſſe, e-

34 tiam ſi conſtet minorem ſummam receptam fuiſſe, debebitur tamen illud legatum. l. cum ſcriptum. ff. de dote præleg.

Dos repeti poteſt marito ad inopiam vergente.

Marito tamen ad inopiam vergente dos data repeti poteſt etiam matrimonio conſtante, vt iam dictum eſt, & eam dotem repetet, vt mulier, non vt eã alienet, ſed vt ex ea ſe & maritum & communes li-

35 beros alat. l. vbi adhuc. C. de iure doti. & ibi Bald. & hoc procedit non ſolum in dote, vt eam repetere poſſit, ſed & in donatione illi facta à marito propter nuptias. quare & dotem ſuam, & donationem propter nuptias conſequetur. d. l. vbi autem. nam ſicuti dos, ita & ea donatio propter nuptias oneribus matrimonij inſeruire debet. d. l. vbi adhuc. & eum textum ad hoc propoſitum allegat Panor. in c. per tuas. de donatio. prop. nuptias. Paul. Caſtren. & Iaſ. in l. ſi conſtante. nu. 3. ff. ſolu. matrimo. quę regula extenditur vt habeat locum non ſolum in marito ad inopiam vergente, ſed & in ſocero ad inopiã vergente. nam ſi ſocer, qui eſt pater mariti mulie-

Donatio propter nuptias peti poteſt cõſtãte matrimonio.

Socero ad inopiam vergente dos peti poteſt

36 tis, ad inopiam tendat, eo ad inopiam vergente mulier dotem repetere poterit. Bar. in d. l. ſi conſtante. Cuius opinionem vt magis communem, ibi ſequitur Iaſon. cùm in vtroq; caſu militet eademmet ratio, nempe ne mulieres indotatæ remaneant, & talis dotis reſtitutio quæ fit in illis caſibus nõ eſt pro-

Reſtitutio dotis quæ fit marito ad inopiã vergẽte, appellatur ſequeſtratio dotis.

priè reſtitutio dotis, quæ verè fit ſoluto matrimonio, ſed potius appellatur quędam dotis ſequeſtratio, quæ fiet in manibus ipſius vxoris, vt ea dos de- 37
ſeruiat oneribus matrimonij. Iaſ. in d. l. ſi conſtante. nu. 118. & ad eam dotem conſequendam eo caſu datur mulieri hypothecaria actio contra quoſcũque poſſeſſores bonorum ipſius mariti, etiam ſi eis ea bona vendita fuerint conſtante matrimonio poſt tempus datæ dotis. d. l. vbi adhuc. & ibi Bald. & Iaſ. in d. l. ſi conſtante. nu. 20. ſed contra maritum 38
adhuc ſua bona tenentem, datur mulieri actio perſonalis ad ſuam dotem conſequendam, quando ea dos conſiſtit in pecunia numerata, vel rei vendicatio ſi immobilia data ſint. Bald. in d. l. vbi adhuc.

Hypothecaria datur contra tertios poſſeſſores marito vergente ad inopiam & cõtra maritũ bona tenẽtem, datur perſonalis.

Paraphernæ autem res marito cõceſſæ à ſua vxore, poterunt quandocunque ab ipſa vxore, & pro 39
ſua voluntate vendicari contra ipſum maritum, & poterit indiſtinctè mulier contra maritum agere ad eas res paraphernas vendicandas. d. l. vbi adhuc. & ibi gl. & Bald. & eſt additio ad Bald. in d. l. ſi. C. de pac. conuen. in verbo, paraphernales, quoniam in illis bonis maritus nullum ius habet ſine conſenſu vxoris.

Paraphernę res quandocũque à muliere vendicari poſſunt.

Alia eſt differentia, quia res dotalis conſtante matrimonio non poteſt ab ipſa vxore alienari, toto titulo de fundo dotali non alienan. Si tamen de cõſenſu ſui mariti mulier rem dotalem alienauerit cũ iuramento, firmaretur talis alienatio per iuramentum. cap. cùm contingat. de iure. auth. ſacramenta puberum. C. ſi aduer. vendi. ſed poſt mortem mariti, habita diſpenſatione iuramenti facilimè reſcindetur talis alienatio, vel ſi à marito alienatio rei dotalis facta erit, poſt mortẽ mariti mulier eam aliena-
tionem reuocabit, niſi mulier ipſa eſſet hæres mari- 40
ti vendentis, nam tunc non poſſet eam alienationẽ reuocare. l. ſi adulta. C. de hæredi. vel actio. vendi. l. ſi vxor. C. de bonis author. iudi. poſſ. obſtaret tunc regula, quę de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. l. vendicantem. ff. de euictio. & Boer. deci. 23. no. 18. nec econtrario, ſi mulier rem ſui mariti alienauerit à quo demum hæres fuit 41
inſtituta, non poterit eam alienationem reuocare, vel etiam ſi maritus à ſua vxore fuerit hæres inſtitutus, non poterit rem ſuam à ſua vxore venditam reuocare, cùm ſit illius hæres. l. cum à matre. C. de rei vendi.

Res dotalis nõ poteſt alienari ab ipſa vxore.

Alienatio rei dotalis firmatur iuramento.

Mulier rẽ dotalem à marito alienatam poſt illius mortem reuocabit, niſi ſit illius hæres.

Idem in parte cenſendum eſt rem filij vendente, qui filius ſi demum patri ſuccedat, rem ſuam à ſuo patre alienatam, non poterit reuocare obſtante in his caſibus regula, quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. d. l. vendican- 42
tem. tum etiam quia contra factum defuncti non poteſt venire. d. l. cum à matre. & hæc procedunt vbi filius aut vxor eſſet hæres inſolidum. quod ſi ſolum pro parte, & tunc pro ea parte, pro qua eſt hæres non poſſet agere. pro alia verò parte pro qua nõ eſt hæres, bene poſſet agere. d. l. cùm à matre. Confunditur etiam actio pro ea parte pro qua quis eſt hæres, & ſuccedit defuncto. l. ſi debitori. C. de pactis. & hęc ꝓcedũt vbi quis purè ſuccederet. Quòd ſi quis cum beneficio inuentarij ſe redderet hæredem, & ſuccederet defuncto cum eo beneficio inuentarij, ſolum repelli poſſet vſque ad quantitatem quæ ſibi in bonis defuncti remanſit. d. l. ſcimus. §. in computatione. C. de iure delibe. & Boeri. deci. 23. nu. 17.

Filius nõ reuocat alienationem bonorum filij factã à patre cuius eſt hæres.

In hoc autem propoſito ſe offert quæſtio notabilis decidenda. Fingamus maritum & vxorem rem dotalem vendidiſſe cum iuramento & in inſtrumento maritus & vxor faſſi ſint ſe pretium ab emptore recepiſſe: demum mortuo marito, & hoc poſito quod vidua recuſet fundum vendicare, eſt dubium an ipſa vidua poſſit ab hæredibus mariti petere pecuniam traditam ab ipſo emptore, & integrum illud pretium exolutum, an verò ſolum partem pretij. dubium facit, quia vterque & maritus & vxor confeſſi ſunt pretium recepiſſe; ergo videtur quod ſolum dimidium debeat conſequi. arg. l. reos. §. cũ in tabulis. ff. de duob. reis. Cùm ex ea lege præſumendum ſit pecuniam pro parte dimidia ad vtrunque peruenisse pro media parte, l. ſi vxori. §. fin. ff. ad Vellei. & per conſequens quod nunc vidua ſolum poterit petere ab hæredibus mariti mediam partẽ pretij. Et quod ſolum medium pretij poſſit petere ab hæredibus mariti, tenet Bald. in l. cum à matre. C. de rei vendi. ſed dic contrarium, quòd immò integrum pretium ab hæredibus mariti poſſit conſequi. & hanc opinionem vt magis communem tenet Bal. ſibi in hoc contrarius, in authen. ſi qua mulier. C. ad Velle. & ibi reprehendit Bald. contrarium tenentem & tenet ibi Bal. quod eo caſu quando maritus & vxor confeſſi ſint pretium recepiſſe, totum pretium ad maritum perueniſſe præſumendum eſt, non obſtante mulieris confeſſione: & per conſequens quòd poſt mortem mariti mulier totum & integrum pretium ab hæredibus mariti conſequi poterit: & quamuis in contractu dictum fuerit maritum & vxorem realiter pretium recepiſſe, non propterea ſequitur ad vxorem pretij medietatem perueniſſe: nam docet experientia maritum totum pretium recipere, & mulierem in inſtrumento poni pro quadam cautela & ſecuritate ipſius emptoris qui putat ſibi ſatis cautum eſſe, ſi vxor etiam ſibi obligetur: & per eam videtur quod quidam color adhibetur in ipſo contractu. d. l. ſi vir vxor. & hanc partem vt veriorem, & magis communem tenuit Nicol. Boeri. deciſ. 23. nu. 7. & eam de conſuetudine obſeruari aſſerit ipſemet Boeri. in titulo de conſuetudine ſu. perſo. in ſuis commentariis, concludens ibi viduam ipſam poſt mortem ſui mariti poſſe conſequi contra hæredes mariti integrum pretium quod emptor iam exoluerat non obſtante ſua confeſſione: quòd ſi mulier prædecedat, maritus hæredibus mulieris illud pretium reſtituere cogetur. Et eam opinionem tenet Roma. in l. ſi cum dotem. §. tranſgrediamur. ff. ſolu. matri. niſi expreſsè conſtaret quod totum illud pretium, aut pars illius prouenerit in vtilitatẽ ipſius mulieris. eo enim caſu maritus nec eius hæredes ad illud pretium reddendum tenerentur. per eam authenticam, ſi qua mulier. & Boeri. in ea deciſ. 23.

Totum pretiũ ad maritum præſumendum eſt peruenisse quamuis vxor & maritus cõfeſſi fuerint ſe recepiſſe.

Mulier in inſtrumento geſto à marito interuenit pro quadam cautela.

Bona paraphernà à muliere vẽdi poſſunt.

Bona autem paraphernà mulier conſtante matrimonio vendere, & alienare poteſt tanquam ſua, cùm
quilibet ſit moderator & arbiter ſuæ rei. l. in re man-
44 data. C. mandati. etiam abſque ſui mariti conſenſu, qui in illis bonis paraphernis nullum ius habet. d. l. fi. C. de pactis conuen.

Vidua in ſui dotis repetitione habet multa priuilegia.

Datur & alia differentia inter dotem & bona paraphernà ipſius vxoris: nam mulieri pro ſua dote repetenda, data & conceſſa ſunt multa priuilegia, quæ tamen ceſſant in petitione ſeu in vendicatione bonorum paraphernorum. vt per Roma. in l. 1. num. 27. ff. ſolu. matri. Speculator in titulo, de dona. inter vi. & vxorem. §. formatis, vbi ponit quatuordecim
priuilegia dotis: inter quæ ſunt ea duo ſpecialia: vnũ 45
eſt priuilegium tacitæ hypothecæ, quam tacitam hypothecam mulier habet in bonis ſui mariti ex beneficio. l. vnicæ. C. de rei vxoriæ actio. & ex §. fuerat. de actioni. & hæc tacita hypotheca ipſi doti datur. d. §. fuerat, quoniam datur mulieri ad eam dotem
repetendam in bonis mariti: & datur etiam marito 46
ad dotem ſibi promiſſam conſequendam & petendam in bonis dotem conſtituentis, ſeu promittentis. gl. in eo. §. fuerat, in verbo, hypothecam: nam quamuis dotem conſtituens non ſe aliàs obligaret ad dotem exoluendam, nihilominus maritus cui ea dos promiſſa eſt, habet ex legis beneficio bona dotem conſtituentis obligata ſibi tacitè; & ſic hæc tacita hypotheca datur actioni de dote. per d. §. fuerat. ibi, ſed & ei tacitam dedimus hypothecam ei, ſcilicet actioni de dote, propterea quòd non datur ſoli mulieri agenti pro ſua dote. ſed & marito agenti ad dotem ſibi ſoluendã & ſic vtrique datur, Quòd ſi cõ-
ſtituens dotem expreſsè omnia ſua bona obligauerit 47
marito, & tunc expreſſa hypotheca marito daretur, quæ venit ex expreſſa partium conuentione, vt per Bal. in l. aſſiduis. C. qui potiores. & tacita etiam ei daretur ex legis prouiſione; & eius tacitè per expreſſam prouiſionem expreſſæ hypothecæ non videtur renunciatum. glo. in l. fin. C. de pactis con. & quamuis regulariter expreſſa hominis prouiſio tollat legis prouiſionem. l. & habet. §. cum quis. ff. de precario. fallit tamen in dote vbi non tollitur tacita
hypotheca per expreſſam. gl. in d. l. fi. & Roma. in d. 48
l. 1. num. 25. ff. ſol. matri. & Boeri. deciſ. 332, & quæ tacita hypotheca incipit habere effectum à tempore factæ promiſſionis ſeu conſtitutionis ipſius dotis. Bal. & Sali. in d. l. aſſiduis. & Soci. conſi. 269. in 2.
vol. & Boeri. deciſ. 331. 49

Priuilegium tacitæ hypothecæ quam mulier habet in repetitione ſuæ dotis quæ datur & marito.

Tacita hypotheca datur actioni de dote.

Expreſſa & tacita hypotheca ſimul poſſunt concurrere.

Per expreſſam tacitæ non eſt derogatum.

Tacita hypotheca à quo tempore incipiat habere effectũ.

Quantumuis videretur mulierem eam tacitam hypothecam habere ſolum à tempore ſolutæ dotis, & non à tempore contracti matrimonij, & hoc authoritate gl. in d. l. aſſiduis, tamen communiter tenetur mulierem eam tacitam hypothecam habere in bonis mariti à tempore dotis conſtitutæ, & promiſſæ: quod & in expreſſa hypotheca, quam mulier habet in bonis ſui mariti obſeruatur, vt locum habeat ab eo tempore quo dos conſtituta eſt & non à tempore factæ ſolutionis. per l. 1. & ibi glo. in verbo, contracta. ff. in qui. cauſis pignus vel hypo. &
hoc tenet Boeri. in ea deciſ. 331. 50

Expreſſa hypotheca ſicut & tacita incipit effectum habere à tempore conſtitutionis dotis.

Hypotheca expreſſa an à tacita differat.

Differt autem expreſſa hypotheca à tacita, in hoc, quia habens expreſſam poterit creditor contra
quemlibet bonorum poſſeſſorem agere & in illis 51
bonis executionem facere. l. quandiu. C. de diſtractio. pigno. l. j. C. ſi vnus ex pluri. credito. Creditor autem habens tacitam, non poteſt niſi pro rata debiti facere executionem in bonis poſſeſſis à tertio. Rebuffus in l. fi. verſi. circa hanc glo. de debitoribus ciuitatum. lib. 10. C. & in tacita debet prius conueniri debitor quàm poſſeſſor. Bar. in l. Moſchus. ff. de iure fiſci.

Hypotheca generalis & ſpecialis.

Et nota quòd ſicut habemus hypothecam expreſſam & tacitam, ita & in iure habemus hypothecam ſpecialem & generalem de quibus in l. 2. C. de
pigno. quam ſpecialem hypothecam creditor po- 52
teſt proponere contra ſuum debitorem & neque per eam tollitur generalis ſi per ſpecialem non ſit plene

pleně ipſi creditori ſatisfactum d.l.2.C.de pigno. &
Generalis & ſpecialis hypotheca poſſunt cumulari.
quam ſpecialem & generalem poteſt inſimul credi-
tor cumulare vt tenet Boeri.deci. 309.nu. 6. & licet
prius diſcutienda ſit ſpecialis quam ad generalem
peruenriri poſſit:per eum l. 2. quod procedit vbi in-
ter duos vel plures creditores ageretur: ſecus vbi a-
Specialis quando prius diſcutienda quã generalis.
gitur contra debitorem, qui debitor creditori non
poteſt opponere vt agat in vim ſpecialis hypothe-
cæ,& ſic ea l. 2.non intelligitur in eo caſu, vbi agi-
tur inter creditorem & debitorem: ſed ſolum locũ
54 habet vbi agitur inter duos creditores, quorum al-
ter alteri habenti ſpecialem hypothecam poteſt op-
ponere vt agat in rem expreſse hypothecatam & ita
declarat Aegidius magiſter,in annotationibus quas
edidit in edictum regis, *des criees*.c.32.

55 Alterum priuilegium eſt, quod habet mulier in
Priuilegiũ prælationis quod habet mulier.
bonis ſui mariti:reſpectu ſuæ dotis, eſt priuilegium
prælationis: quod priuilegium dupliciter conſide-
ratur. primò reſpectu tacitæ hypothecæ. ſecundò
reſpectu actionis perſonalis. Iaſon in d. l. pri. num.
16. ff.ſolu. matrim. nam ſi mulier poſt mortem ſui
mariti proponat tacitam hypothecam pro ſua dote
56 recuperanda præfertur quidem omnibus aliis cre-
ditoribus ipſius ſui prædefuncti mariti habentibus
etiam tacitam hypothecam etiam anteriorem. l. aſ-
ſiduis.C. qui Potio. §. fuerat. de actio. Idem erit a-
gendo actione perſonali pro ſua dote, ratione cuius
præfertur aliis creditoribus etiam anterioribus ha
bentibus actiones perſonales. Cõceditur enim hoc
57 priuilegium prælationis mulieribus agentibus ad
repetitionem dotium in præiudicium aliorum cre-
ditorum habentium tacitas hypothecas etiam an-
58 teriores. l. 1. C. de priuilegio dotis. Barto. in rubr.
Differentiæ inter tacitam hypothecã & priuilegium prælationis.
in eo titulo. Inter quæ duo priuilegia tacitę hypo-
thecæ & prælationis dantur quædam differentiæ.
nam priuilegium tacitæ hypothecæ eſt priuilegium
reale, & datur actioni de dote, & ſic tam marito ad
dotem petendam, quàm vxori ad dotem repeten-
dam, vt iam fuit declaratum. & datur etiam hære-
dibus etiam extraneis. Iaſ. in d. §. fuerat. num. 29.
priuilegium verò prælationis eſt perſonale, & ſolũ
datur mulieri & ſuis filiis. l. alia. ff. ſolut. matrimo.
ad dotem ipſam repetendam. Iaſ. ibi nu. 40.& ſic ea
actio de dote reſpectu priuilegij prælationis eſt pri-
uilegiata fauore ipſius mulieris. per eam l. vnicum.
C. de pri. dotis. & Faber. in eo §. fuerat. Item & ea
tacita hypotheca datur mulieri non ſolum pro re-
petitione ſuæ dotis, ſed & ad petendum ea quæ ſibi
Tacita hypotheca datur etiam ad habẽdum quod donatum eſt, donatione propter nuptias, & ad habendos fructus ex bonis paraphernalis.
donata fuerant donatione propter nuptias. d. l. vbi
adhuc. & ibi gl. & gl. in d. l. aſſiduis. Iaſ. poſt alios
in d. §. fuerat. nu. 4. datur etiam mulieri ad recupe-
randos fructus à marito perceptos prouenientes ex
bonis paraphernis extantes.d. l. vbi adhuc. verſicu.
pro rebus extra dotem conſtitutis, & ita gl. in ver-
bo, ſuppoſitus, & Iaſ. in d. §. fuerat. nu. 41.

Priuilegium verò prælationis datur mulieri pro
Priuilegiũ prælationis ſoli mulieri & ſuis datur pro dote repetenda.
ſuæ dotis repetitione & non pro aliis rebus,ſed pro
ſola dote repetenda. Dec. in d. l. aſſiduis. & in d. §.
fuerat.

Conueniunt tamen res dotales & paraphernę in
Res dotales & paraphernæ in quibus conueniunt.
quibuſdam & in duobus caſibus: primo caſu ſicuti
mulier habet tacitam hypothecam ad repetitionem
ſuæ dotis contra hæredes mariti, ita & habet tacitã
59 hypothecam contra maritum, ad recuperandos &
petendos fructus extantes à marito perceptos, qui
ex bonis paraphernis ipſius mulieris prouenerant,
vt ſuperius fuit comprobatum.

Secundò conueniunt in alio, quia ſicuti propter
Mulier propter adulteriũ perdit dotem & quid in bonis paraphernis.
adulterium vxoris, ipſa vxor perdit dotem.cap. ple-
runque. de dona. inter vi. & vxo. l. conſenſu. C. de
repudiis. ita & perdit bona ſua paraphernа. gl. ab 60
omnibus approbata, in d. cap.plerunque.in verbo,
dotalitiũ, quæ gloſſa ibi appellat ipſum dotalitium 61
bona paraphetna ipſius mulieris. dicit enim textus
in eo cap.plerunque. quod mulier quæ recedit à vi-
ro ob cauſam fornicationis non poſſit dotem repe-
tere, nec dotalitium. quod gloſſ. ibi appellat bona
paraphetna ipſius mulieris,& gloſſæ interpretatio-
nem.ibi Panor. & alij approbant. & Iaſ. in l.a.num.
6. ff. ſolu.matri. Idem Iaſ. in rubr. C.de iudiciis.nu.
3. Felinus in cap paſtoralis. de re iudica. & Ioan. de
gattonibus in repetitione authenticæ, eiſdem pœ-
nis. C. de ſecundis nuptiis. Papon in ſuo *Recueil des
arreſts*. in rubri. *des adulteres*, arreſto quinto,& Boe-
rius nouiſſimè in deciſ. 338. & ibi inquit hanc opi-
nionem communem eſſe,quòd propter adulterium
mulier perdat & dotem & bona paraphetna,quę o-
pinio ſi vera ſit,impropriabitur natura & ſignifica-
tio illius dictionis,dotalitium:quod propriè ſignifi 62
Dotalitiũ quid
cat, donationem propter nuptias quam ſponſus do
nat ſuæ ſponſæ. & in hac ſignificatione ſumitur in
cap. ex parte. de foro competenti, & de hoc dotali-
tio in hac ſignificatione pro donatione quam facit
ſponſus ſuæ ſponſæ, meminit Guliel. Bened. ſupe-
rius, ſuper verbo,dotem. & eſt additio in deciſione
Guidonis Papæ deciſ. 243. ſuper verbo,dotalitium.
quæ exponit, pro donatione propter nuptias, &
nuſquam legi hoc nomen, dotalitium, ſumi pro bo
nis paraphetnis niſi in ea gloſſa in dict.cap. plerun-
que.

Verum quantumuis ita ſentiant gl. & doctores 63
ſuperius allegati, & quantumuis magna ſit autho-
ritas & gloſſæ & eorum doctorum, ego tamen con
trarium planè cenſerem atque audacter tenerem,
mulierem ſcilicet propter adulterium non perdere
bona paraphetna, tum quoad hoc quod perdat ea
bona paraphetna, nulla lege probatur: & erubeſci-
mus ſine lege loqui. §.conſideremus. in authent.de
trient. & ſemiſſ. collat.3.tum etiam quod ſolum de-
ciſum eſt mulierem propter adulterium perdere do
tem, & donationem propter nuptias. l. conſenſu.§.
nam mulier. C. de repud. & contra eam gloſſam
multi tenent contrarium. maximè Alexand. conſil.
36. nu. 4. in 6. vol. & Romanus in l.Lucius. nu. 25.
ff. ſolu. matrimonio.vbi inquit eam gloſſam falſam
eſſe, & ita opinari ea ignorantia ſignificationis vo-
cabuli huius dictionis dotalitium, & quod dotali-
tium pontifex in eo cap. ex parte. poſuit pro dona-
tione propter nuptias. & quam gl. etiam ibi repro-
bauit Antho. de Buttio. & Innocentius ibi, & aſſe-
rit Roma. in d.l. Lucius. eàm opinionem quod mu-
lier perdat paraphetna, eſſe contra caſum.§.quia ve
ro plurimas. in authen. vt liceat matri & auiæ. vbi
ponitur pœna contra mulieres adulterantes, ſed
non reperitur ibi pœna quod perdat res parapher-
nas, perdit quidem dotem & donationem propter
nuptias, quam dotalitium appellamus. d.l. conſen-
ſu. C. de repud. & in hoc poterit conuenire illud
caput, plerunque. ſumendo ibi propriè dotalitium,
pro ipſa donatione propter nuptias, & hæc opinio
in iure veriſſima eſt, quod mulier adulterando per-
dit dotem & donationem propter nuptias ſine do-

tali-

Mulier propter adulteriū perdat dotē & donationem propter nuptias sed nō res paraphernas.

Mulię pœnę in odium adulterantium.

talitium. ſed non bona paraphernæ: & hæc opinio de iure vera eſt, licet contraria opinio, quòd etiam mulier perdat bona paraphernæ videatur magis cōmunis: ſed non quòd de iure firmari poſſit.

Fateor quidem multas & varias pœnas ſtatutas eſſe in odium mulierum adulterantium. Apud Romanos ſtabat lex ſub his verbis, adulterij conuictam
64 vir & cognati, vt volent, necanto. Arabes adulteros capite puniebant. Moyſes in adulteros pœnam capitalem irrogabat. Philippus Dux Mediolani vxoré ſuam in adulterio deprehenſam ad ſupplicium traduxit, quantumuis illa conſtanter adulterium denegaſſet: & adulter qui erat eius pincerna cùm quæ-
65 ſtioni ſubmiſſus coitum confeſſus fuiſſet, & tandem ſecuri percuſſus periit. Parthi nullum flagitium grauius vindicarût quàm adulterium: ob id vt omnem anſam peccandi auferrent, interdixerant fœminis conſpectum virorum. Apud Aegyptios lex erat mitior: nã deprehenſus in adulterio virgis cædebatur ad mille plagas: mulier autem naſo mutilabatur. Lacones adulterium permittebant, ſiquidem apud ipſos licebat cuique ſeniorum honeſtum aliquem iuuenem ad eorum vxores adducere procreandi cauſa. Apud illos enim in re vxoris non tam pudicitiæ quàm ſobolis procreationi conſultum erat ob aſſiduam militiam quam illi gerebant.

De iure quę ſit pœna in adulteros.

De iure autem noſtro quo vtimur in adulteros & adulteras eſt pœna fuſtigationis & adhuc mulier adultera poſt fuſtigationem in monaſterium detruditur. authent. ſed nouo iure. C. ad l. Iulia. de adul. de iure Codicis in adulteros erat pœna mortis. per l. quamuis. 2. C. eod. ibi, ſacrilegos ſacrarum nuptiarum gladio ferire oportet.

Et præter dotem quam perdit mulier adultera, perdit etiam & donationem propter nuptias, quam dotalitium propriè appellamus: vt iam probatum fuit & ſi velimus communem opinionem ſuſtinere, vt etiam perdat & bona paraphernа, ego hoc

Reſtrictio adeſ opinionē quòd mulier propter adulteriū perdat res paraphernas.

reſtringerem quantum ad bona paraphernа quæ iã ipſa mulier marito ſuo tradiderat quantum ad ipſorum bonorum adminiſtrationem: ſed non quantū ad ea bona paraphernа quæ mulier ſibi retinuerat, & quarū adminiſtrationē non tradiderat ſuo marito, q̃d ex eo c. plerūq;. licet colligere ex his verbis, repetere non valebit: ergo ea bona paraphernа quæ mulier marito tradet, non poterit repetere. & à ſenſu contrario ſi non tradet, non perdet: nam tunc repetitioni non erit locus: odia enim reſtringi & fauores decet ampliari.

66 Hoc autem crimen adulterij non importat bonorum confiſcationem hodiè, cùm non ſit pœna mortis, vt iam dictum eſt, cùm ſit ſolum pœna fuſtigij & pœna perditionis dotis, & donationis propter nuptias in vtilitatem viri, quem offendit & nō in vtilitatem fiſci, cui ex hoc crimine nihil acquiritur.

Crimen Adulterij non importat bonorū confiſcationē, pœna proditionis dotis cedit viro, & non fiſco.

Conſulitur & mulieribus cōtra maritos adulteros.

Et ſicuti ipſis maritis conſultum eſt contra vxores adulteras, ita & mulieribus conſultum eſt con-
67 tra viros adulteros: nam quando maritus tenet concubinã, poteſt vxor aut parentes eius agere ad thori ſeparationē & dotem poterit repetere, & lucratur donationem propter nuptias. Pau. Caſt. in l. pen. §. penu. ff. de iuſtitia, & iure. quē refert & ſequitur Dec. conſi. 530. nu. 4. & poteſt maritus compelli vxore inſtante, aut illius coniunctis, ad dimittendam eã
68 concubinam, efficiturque ille maritus infamis infamia facti propter eam concubinam quam tenet, Bald. in l. 2. C. de inceſtis nupt. ita vt ſi ille maritus hæres inſtitueretur à ſuo patre, aut ſorore, alij fratres poſſent agere querela inofficioſi teſtamenti. iuxta l. fratres. C. de inoff. teſtamento. Ita Decius in eo conſi. nu. 2.

Maritus habēs cōcubinam eſſicitur infamis.

Illa autem regula, quòd mulier adultera perdat dotē, & donationem propter nuptias, limitatur vt non procedat, vbi mulier de conſenſu ſui mariti adulterium commiſiſſet: nam tunc vir eam dotē non 69 poſſet petere. l. cum mulier. ff. ſol. matri. l. quoniam. & ibi Salic. C. ad l. Iul. de adult. quinimo tunc ipſe maritus eſſet puniēdus vt cauſa peccati ſuæ vxoris.

Mulier de conſenſu mariti cō mittens adulterium nō perdit dotem.

Secundò fallit & limitatur regula vbi maritus cū alia muliere adulterium commiſiſſet: tunc enim paria delicta mutua compenſatione tollerentur. l. viro. & ibi gl. & Bar. & alij. ff. ſolu. matri.

Mulier adultera non perdit dotem ſi etiam maritus ſit adulter.

Tertiò fallit vbi poſt cōmiſſum adulteriū ab ipſa vxore, maritus eam vxorem ſibi reconciliaſſet, & eius mores approbaſſet. d. c. plerunque. ibi, nec reconciliata. & quæ ibi notant doctores. & ſi demum poſt reconciliationem maritus vellet dotem ſibi adiudicari propter illud adulterium, obiicietur illi ſe mores ſuæ vxoris approbaſſe quos demum reprobare non poterit.

Mulier adultera non perdit dotem ſi maritus eius mores approbaſſet.

Fallit & quartò, ſi ea mulier adultera patrem habeat, qui pater ſi dotem conſtituerit ſuæ filiæ, ad eū patrem ea dos debet redire, & quam non debet perdere propter adulterium ſuæ filiæ. Ita Ioan. Faber poſt Bald. & Salic. in l. ſi dotem. C. de iure dotium. Iaſ. poſt alios in l. 2. §. item ſi. ff. ſolu. matr. 70

Mulier adultera non perdit dotem ſi pater eius dotē ſibi reddi ſtipulatus ſit.

Quintò fallit & limitatur ea regula quando ea mulier adultera liberos habet: nam tunc liberis & non marito dos ea eſſet applicanda. Boeri. deci. 336. & hoc tenet Papon in ſuo *recueil des arreſts* in titulo *des adulteres* arreſto quinto, qui tamen hoc videtur reſtringere, habere locum, vbi mulier ea adultera haberet liberos ex primo matrimonio: quam mulierē habentem liberos ex primo matrimonio ſi demum ſecundus maritus eam adulterij accuſaret, ea dos non eſſet illi ſecundo marito applicanda: niſi ſolum pro ea parte, quæ poteſt tangere legitimam vnius ex filiis. & eſt in hoc ſingulare Franciſci Cremenſis ſingulari 86. ſed puto idem eſſe et ſi adſint liberi ex eomet matrimonio, ad quos ea dos debet pertinere. eſt verū quòd vir ille, & pater filiorū ea dote vtetur quãdiu viuet, & quã mulier & mater filiorū perdidit adulterando: ſed poſt mortē patris ad filios ea dos pertinebit ad quos ea dos debebit pertinere, quamuis ſint filij ex eomet matrimonio. l. conſenſu. §. ſi vero. C. de repu. §. ſi filiæ adulterio. in authentic. vt liceat matri & auiæ & ibi glo. Pano. & Ioan. de Imol. in c. t. vt lite non conteſtata.

Mulier adultera non perdit dotem liberis ſtantibus.

Item & aduertendum eſt quòd in caſibus in quibus dos ad virum debet pertinere propter mulieris adulterium, hoc intelligendum eſt vt procedat quãdo maritus agit ciuiliter. gloſ. in authent. ſed hodie. C. ad leg. Iul. de adult. Alex. in l. cùm mulier. ff. ſolu. matri. vel vbi maritus contra petentem dotem excipiat de adulterio ſuæ vxoris: his enim caſibus maritus eam dotem lucratur, vbi non adſunt liberi ex eo matrimonio aut pater dotem conſtituens. Alex. in d. l. cùm mulier. Sed ſi maritus vxorem ſuam adulteram criminaliter accuſaret, & tunc maritus accuſans ſuam vxorem adulterij criminaliter, non poſſet dotem lucrari: nam tunc mulier poſt condemnationem 71

Marit⁹ tūc demū lucratur dotē propter mulieris adulteriū ſi agat ciuiliter vel ſi excipiat de dote.

Maritus agendo criminaliter cōtra vxorem de adulterio non lucratur dotem.

nationem in monaſterium eſſet detrudẽda cum ſua dote & ſuis bonis. §. adulteram. in authent. vt nulli iudic. & ibi doctores & Bertachinus in verbo, maritus adultero. hoc tenet contra Bartulum, qui tenuit contrarium, maritum ſcilicet non poſſe dotem lucrari niſi vxorem adulterij accuſet, & ſe ſubſcribat. Ita Bar. in l. miles. §. ſocer. ff. de adult. Sed communis opinio eſt contra Bar. quod maritus citra accuſationem poteſt dotem lucrari opponendo adulterium, & illud probando, vt per Alex. in d. l. cum mulier. ff. ſolu. matr. nu. 18.

Hæres mariti non poteſt mulieri dotem repetẽti obiicere de adulterio.

Licet tamen maritus dotem repetenti opponere poſſit de adulterio ſuæ vxoris, & quod dotem perdidit propter adulterium, d. l. conſenſu. C. de repu. tamen hæres mariti hoc non poſſet, quod procedit quando vir in ſua vita notitiam adulterij habuerit, & adhuc tacuit. Quòd ſi vir ſciuit, & ita repente deceſſit, vt de adulterio non potuerit agere, aut de eo opponere, & tunc hæres mariti hoc poſſet. Ita Alexan. in l. rei iudicatæ. ff. ſolu. matri. Aut ſi ma-
72 ritus mores ſuę vxoris iam improbaſſet, & conqueſtus fuiſſet, hæredes demum poſſent perſequi & illis tunc daretur facultas obiiciendi de adulterio ad finem priuandi eam ſua dote. Alexand. conſi. 179. in 6. volumi.

Et nota quòd ſicut propter adulterium vxoris,
73 vxor ipſa perdit dotem, & donationem propter nuptias, cum declaratione eorum quæ iam dicta ſunt, & quam dotem ipſe maritus lucratur agendo, aut excipiendo ciuiliter, ita & mulier lucratur donationem propter nuptias propter viri adulterium, cùm ad imparia non debeant iudicari: quæ demum donatio propter nuptias filiis illius matrimonij debet reſeruari. Stepha. Bertrandi in repeti. l. hac edictali. nu. 36. C. de ſecun. nupt.

Mulier ppter mariti adulterium lucratur donationẽ propter nuptias.

Hoc tamen in hac materia notandum eſt, quod
74 quamuis maritus vxorem ſuam adulterij accuſauerit, poterit tamen quandocunque ante ſententiam, vel arreſtum vxorem ſuam adulterij accuſatam ſibi reconciliare, & accuſationem reuocare: & per hoc euitabit vxoris condemnationem. poſt verò arreſtum, aut ſententiam non poterit cõdemnationem euitare: quare fuſtiganda erit, & demum facta executione eam ſibi reconciliare poterit, & ita euitabit monaſterij intruſionem. l. ſi verò. §. ſed ſi qua. & l. quæſitum. §. 1. ff. de adulte. & hoc ne arreſtum remaneat illuſorium, quod eſſe non debet. l. ſi prætor. ff. de iudi. & hoc tenet Alber. de Roſa. in d. authen. ſed hodie. & ita iudicatum & concluſum fuiſſe refert Boer. deciſ. 298. & aliàs in ſimili materia vidi iudicatum. nam cũ maritus quidam ſuam vxorem adulterij accuſaſſet, & demum cùm eum accuſationis pœnituiſſet, illi conſului, vt ſupplicationem domino gubernatori, vbi cauſa tractabatur, porrigeret, per quam deſiſtendo ab accuſatione petebat maritus vxorem ſibi reddi. Verùm gubernator nõ obſtante ea accuſatione eam mulierem condemnauit: à qua condemnatione ipſemet maritus ad parlamentum Toloſanum appellauit: vbi fuit dictum malè iudicatum: & vxor ſuo marito reddita fuit. Sed ſuper his ſatis ſpatiati ſumus.

Maritus vxorẽ adulterij accuſatã poteſt ante ſententiam reconciliare.

Cùm ergo in hoc capite Raynutius, appareat Petrum poſt mortem ſuæ vxoris ea bona quæ quondam illius vxoris fuerant, poſſediſſe: & non appareat quo titulo: videndum ergo eſſet quo titulo ille
75 Petrus ea bona poſſideret. Ab inteſtato enim poſſidere non poterat, quoniam tunc demum maritus ſuæ vxori ſuccedit ab inteſtato, & econtrariò, quando deficiunt omnes cognati & agnati, & tunc omnibus deficientibus, ſuccedit maritus ſuæ vxori per illud caput, vnde vir & vxor. At hic conſtabat eam Adiectam vxorem Petri habuiſſe ſororem Adelaſiam: quare ab inteſtato non potuit ſuccedere, & ſic ab inteſtato ea bona non poterat poſſidere.

Maritus ſuæ vxori ſuccedit per vltimũ caput, vnde vir & vxor.

Sed & neque ex eo quod ipſe Petrus ea bona poſſidebat vxore viuente præſumetur dominus eorum bonorum, quantumuis ipſe Petrus ex eo quod poſſidebat, poſſet videri dominus. nam ex poſſeſſione, ſi quis ea vtatur, præſumi quem dominum vult gl. in l. quidam. ff. de condi. inſti. nam ſicuti ex dictis & factis quis præſumitur vel ſapiens, vel ſtultus. c. legimus. 92. diſtinct. ita ex geſtis ab aliquo tanquã domino quis etiam præſumetur dominus. vt ſi quis rem aliquam poſſideat, & fructus ex ea re perceperit, ex tali enim poſſeſſione & fructuum perceptione præſumetur dominium. ſed ſanè intelligendum eſt: & neque ſtatim verum eſt, quod quis percipit fructus ex re aliqua, quamuis eam poſſideat, quod ſtatim ille ſit illius rei dominus, &c.

Ex geſtis & factis quis ſapiẽs aut ſtultus præſumitur.

Dominus quãdo quis præſumatur.

Quare circa hanc quæſtionem an ex poſſeſſione rei alicuius quam quis poſſidet præſumatur dominus: ita diſtingui ſolet. Aut enim quis vult probare dominium principaliter ex ipſa poſſeſſione, quam quis habet de præſenti, vel de præterito agẽdo rei vendicatione, & tunc dominium ex ea poſſeſſione non probatur: quia tunc agens eſſet ſibi contrarius, propterea quod rei vendicatio præſupponit dominium ex parte agentis, & poſſeſſionem ex parte rei conuenti. l. in rem. ff. de rei vend. & l. officiũ. eod. & ſic deducendo dominium ex poſſeſſione eſſet ſibi ille deducens contrarius in ſua actione rei vendicationis, cùm debeat probare aduerſarium poſſidere: & tamen ille in poſſeſſione reperitur, & 77
ſic dominium ex poſſeſſione non probatur: cùm illud ſit probandum, vt eſt acquiſitum vel de iure ciuili, vel de iure gentium. d. l. in rem.

An quis ex poſſeſſione præſumatur dominus.

Propterea dicitur dominij probationem difficilem eſſe. l. cum res. C. de proba. quare titulus do- 78
minij probandus eſt, per quem appareat dominium rei alicuius acquiſitum fuiſſe: & ſic cauſa immedia- 79
ta dominij probanda eſt, quia petitio in rei vendicatione fundatur in dominio. l. ſi. C. de rei vendi. Bal. in l. iudicia. C. de rei vendi.

Dominij probatio difficilis.

Acquiruntur autem dominia multis modis de iure gentium, de quibus in eo titulo. ff. de acqui. rerum domi. & modos acquirendi dominia de iure 80
ciuili, ponit Iureconſ. in l. 1. ff. de acquir. rer. domi. & inter alios modos acquirendi dominium de iure ciuili, eſt ſententia lata in rei vendicatione in vtilitatem actoris. eo enim caſu quando per ſenten- 81
tiam iudicis actor agens in rei vendicatione pronũtiatur dominus, tunc per ſententiam dominium in ipſum actorem transfertur. Inno. in ca. propoſuit. de conce. præbend. Feli. in cap. cum venerabilis. num. 28. de exceptionib.

Multis modis dominia acquiruntur.

An ex ſententia probetur dominium.

Oportet tamen ad acquiſitionem dominij, quod 82
per ſententiam transfertur, quòd poſt ſententiam ſequatur traditio. Felin. ibi num. 29. vbi autem in vtilitatem rei iudicaretur, tunc ex tali ſententia nullum dominium transferetur. Ita Feli. ibi.

In probando ergo dominium titulus præcipuè requiritur d. l. cum res. quia per titulum iuſtificatur intentio

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

83 intentio actoris.c.licet cauſam.de proba.ſolus tamẽ
titulus non ſufficeret ad ipſum dominium proban-
dum:quin & tradiio requiritur.l.traditionibus.C.
de pactis.non quòd ſola traditio ſufficiat, vel quòd
ex ſola traditione dominium acquiratur,ſed ex tra-
ditione præcedente titulo , vel ex traditione facta à
domino vel quaſi , ex cauſa habili ad tranſlationem
dominij dominium transfertur.Iaſo. in d. l. tradi-
84 tionibus.& in effectu duo requiruntur ad proban-
dum dominium,nempè titulus & traditio,vel quaſi
facta à domino,vel quaſi:ſunt tamen multi caſus,in
quibus dominium ſine traditione acquiritur, quos
ponit Iaſ.in d.l.traditionibus.

Titulus quomodo probetur.

Probari autem poterit titulus vel per teſtes, vel
per inſtrumenta.d.l.cùm res.C.de proba. in proba-
85 tionibus enim faciendis parem vim habent teſtes
& inſtrumenta.l.in exercendis. C. de fide inſtru.

L.indicia.declaratur.C. de rei vendi.

Cùm autem dictum ſit dominij probationem
difficilem eſſe, videtur obſtare l. indicia. C. de rei
vendi.ex qua lege hoc habetur, dominium ex indi-
ciis & argumentis probari poſſe:quòd ſi ex indiciis
86 & argumen.probari poſſit, ergo probatio dominij
non erit difficilis.Dic eam legem,indicia,procedere
in antiquis, in quibus per iudicia dominium pro-
babitur:ſicuti etiam in antiquis ex ſola fama domi-
nium probabitur.Decius,conſi. 146.nu.14. Alexan.

Tempus antiquum eſt tempus quadraginta annorum.

conſi.4.nu.28. in 2. vol. & in hoc caſu tempus qua-
draginta annorum erit tempus antiquum, in quo
ſola fama plenè probabit,aut ſaltem hoc iudicis ar-
87 bitrio relinquendum erit.ita Alex. in eo conſi. nu.
29.& conſi.187.vol.2.vel dic qoòd licet ex indiciis
dominium probari poſsit,non per hoc ſequetur il-
lius probationem facilem eſſe: quia non ex omni-
bus indiciis probari poteſt,ſed ſolùm ex illis quæ
faciunt veram probationem:aliter tamen quàm per
ſcripturam.ita Sali.in d.l. indicia.& exemplum po-
ni poteſt in hoc caſu , vt ſi quis ad probandum do-
minium rei alicuius producat inſtrumentum em-
ptionis, talis probatio ſola non ſufficiens eſſet ad
dominium probandum.l.cùm res,C.de proba.cùm
aliis tamen adminiculis & indiciis tale inſtrumen-
tum plenè probaret.Ang.in l. officium.ff. de rei vẽ-
di.Soci.conſi.89.nu.9.in j.vol.& conſi.186. num. 2.
par.2.

Solum inſtrumentum locationis nõ probat dominium quo ad tertiũ.

Item per ſolum inſtrumentum locationis non
probatur dominium rei alicuius.c.inter dilectos.de
fide inſtru. non probat enim locatio dominium &
nec eſt ſufficiens, aut habilis titulus ad dominium
88 transferendum l.quod meo.& ibi notatur. ff. de ac-
qui. poſſe.immò locatio ipſa non probat nec domi-
nium nec poſſeſſionem pro locatore,ſaltem quo ad
tertium.d.c.inter dilectos & Chaſſa. conſi.10.nu. j.
inter contrahentes quidem probat poſſeſſionem:
Feli.in d.c.inter.quam poſſeſſionem retinet ipſe lo-
cator per ſuum conductorem. Chaſſan. ibi:verùm
quando cum eo inſtrumento locationis concurrũt
alia iudicia , & tunc benè probaretur dominium
Bar.in l. non ab re.C.vnde vi. idem Bar.in l.ad pro-
bationem. C.locati.Soc.in illis conſiliis iam allega-
tis & docto.in eo c.inter dilectos.

Per ſolutionẽ penſionis probatur dominium.

Verùm ſi probetur quòd pro tali fundo tu mihi
ſoluis penſionem,erit indicium quòd à me habes,
atque tenes eum fundum,& quòd proprietas illius
89 fundi eſt mea.l.litibus. de agri.& cenſ.lib.11.C.Sal.
in d.l.indicia.ex qua lege hoc etiã colligitur , quòd
ſi quis per aliqua tempora pro re aliqua mihi ſoluit
penſionem tanquam emphyteuta, ſi demum velim
negare eam rem illi tradidiſſe,alter contra me obti-
nebit probando eas ſolutiones mihi factas, & ego

Emphyteuſis per ſolutionẽ penſionis probatur.

etiam contra eum obtinebo probando eas ſolutio-
nes ab eo mihi factas: quia huiuſmodi indicia ſuffi-
cerent ad probationem directi dominij.Pan.Caſtrẽ. 90
in d.l.indicia. & his modis probatur rem eſſe datam
in emphyteuſim quando probatur cenſum deberi,

Feudum non dicitur res pro qua debetur cenſus.

immò ſi inſtrumentum dicat,& appellet rem aliquã
pro qua debetur cenſus annuus,feudum, non pro-
pterea erit feudum:ſed potius erit res emphyteuti- 91
caria.ita Bal.in l.liberti. C. de operis libert. & Deci.
conſ.138.nu.7.his ergo modis ipſum dominium di-
rectum bene probatur:aliàs cùm ſint indicia à iure
approbata & ex quibus indiciis a iure approbatis
dominium etiam vtile probari poterit.Pau. Caſt.in
d.l.indicia.

Dominiũ per librum compeſij non probatur plenè.

Sed an per librum æſtimi , ſiue compeſij , pro-
betur dominium : vt ſi res aliqua reperiatur in meo
æſtimo, in libro Compeſij alicuius loci, an per hoc 92
plenè probetur rem eam meam eſſe : maximè ſi ille
reperiatur ſoluiſſe pro ea re functiones ? dic ex ſen-
tentia Socini, conſ. 89. num. 12.iam allegato,quod
æſtimum non probat dominium, nec poſſeſſionem 93
pro eo, pro quo talis res reperitur in æſtimo:& hoc
quando alius reperitur in poſſeſſione illius rei:quia
tunc non præſumitur facta traditio. aliàs pro æſti-
mo præſumeretur, & pro eo qui eam rem tenet de- 94
ſcriptam in ſuo æſtimo, cùm de contrario non ap-
pareat : notatur in l. fi. de prædi. naui.lib. 10. C. &
ſic. l. ſolemnibus. C. de rei vendi. intelligi debet,
verùm ſi de contrario appareret , tunc non ſuffice-
ret probare ſoluiſſe publicas functiones, & rem eſ-
ſe in meo æſtimo, quando verè apparet alium eſſe
& dominum & poſſeſſorem. Pau. Caſtren. in l. ſi
patet. C. de actio. empti. Iaſ. in l. decem.ff.de verb.
oblig. num. 35. & ibi inquit,quòd æſtimum vel ca- 95
taſtrum alicuius loci plene probat dominium rei a-
lienius inter perſonas quæ tali cataſtro & æſtimo
conſenſerunt, aliàs non ſufficeret ad plenum do-

Pro libero æſtimi fit præſumptio.

minium probandum. faciet tamen præſumptionem
pro ea, ſub cuius æſtimo ea res reperitur, quæ præ-
ſumptio iuris faciet tranſire onus probandi in ad-
uerſarium volentem dicere contrarium.Ita Iaſ. poſt
Bar. in d. l. decem. num. 39.

Concurrente ergo titulo cum traditione, vel cõ-
currente titulo habili ad tranſlationem dominij cũ
poſſeſſione longi temporis, dominium etiam pro-
babitur. l. cùm res. C. de proba.Boeri. deciſ.42.nu. 96
4. aliàs ſine titulo dominium vix poſſet plene pro-
bari.

Poſſeſſio longi temporis non probat dominium ſed bene poſſeſſio longiſsimi temporis.

Adeò quod licet quis probaret ſe aliquo tempo-
re poſſediſſe rem aliquam, & eam poſſeſſionem cõ-
tinuaſſe, tanquam dominos etiam cum fama vici-
niæ de dominio, adhuc dominium non diceretur
plenè probatum.domini de Rota deciſ.330. Imò
quod magis eſt, dominium non dicetur plenè pro-
batum, quamuis per teſtes quis probaret quòd e-
ius pater poſſedit eam rem dum vixit , & fuit habi-
tus & reputatus verus dominus illius rei per vo-
cem & famam publicam. Panor. in cap. cùm ad ſe-
dem. num. 2. de teſti. ſpolia. Boeri. deciſ. 42. num.
5. niſi quis per teſtes probaret ſuos prædeceſſores,
& ſe per tantum tempus eam rem poſſediſſe , quod
poſſet ſufficere ad præſcriptionem. Hoc certè caſu
abſque alio titulo, dominium diceretur plenè pro-
batum.

batum. Ioann. Faber in §. omnium. inſtit. de actio. & facit ad hoc propoſitum dictum Decij conſi. 428. vbi ex multorum ſententia tenet dominium per famam in antiquis probati. quod & ſuperius tetigimus: & inquit quod intentio agentis ſatis probata erit ex probatione antiqui dominij probati per famam, & hanc communem opinionē eſſe aſſerit ibi.

Dominium in rei vendicatione plenè probari potest.

Superiora autē locum habēt, vbi ageretur de rei vendicatione, quo caſu dominiū principaliter deducitur in iudiciū, & ob id debet actor plenè ipſum dominiū probare, niſi ageretur rei vendicatione cōtra
97 violentum, & contra eū qui violenter rē occupauit, tunc enim in odiū violenti nō requireretur tā ſtricta probatio dominij, ſed probata violēna ex poſſeſſio-
98 ne de preterito dominiū diceretur probatū. l. ſi quis emptionis. §. ſed hæc. C. de præſcri. trig. vel quadr. annorum: quod annotauit Boer. deciſ. 42. num. 6.

Cōtra eos qui habēt cauſam à nobis ſufficiet demōſtrare quòd habent cauſam à nobis.

Item & in alio caſu dominium non plenè probādum eſt, quando ſcilicet agitur contra eum qui habet cauſam à nobis, vt cùm agitur contra conductorem, contra commodatarium, & cōtra alios qui habent cauſam à nobis: ſufficeret enim tunc contra eos demonſtrare quod illi habent cauſam à nobis,
99 & quòd non poſſunt referre cauſam dominij contra nos. Boer. eo loco.

Item & quando quis incidenter vult probare dominium, & quę probatio dominij incidenter propo
100 nitur: vt quia quis agit cōfeſſoria ad ſeruitutem quæ ſuæ rei debita eſt, & tunc dominium incidenter deducitur: ad quod probādum ſufficiet dedocere poſſeſſionem de præſenti, & ex tali poſſeſſione dominium ſatis probari diceretur. nā eo caſu principaliter ſeruitus in iudiciū deducitur: ſecūdariò & incidēter dominiū proponitur, & ita intelligi debet gl. quę eſt in d. l. qdā. ff. de eōd. inſt. & ibi Bar. Pau. Caſtr. & alij.

Dominiū quādo per exceptionē deducitur quomodo probetur.

Aliquando verò dominium in iudicium deducitur non per modum actionis, ſed per modum exceptionis, quæ exceptio dominij à reo proponitur, & tunc aut ea exceptio dominij à reo proponitur poſt fundatā intentionem actoris, qui iā de ſuo dominio probauit, & tunc ex poſſeſſione quā reus allegat, nō probatur dominium, quòd ſi ante intentionē actoris fundatam reus de dominio excipiat, & eo caſu ex poſſeſſione quā de præſenti reus allegat, & probat, præſumeretur dominium. l. ob maritorū. C. ne vxor pro marito. & ibi gl. & doct. in l. Titia. ff. de ſolu. Bar. & alij in d. l. quidā. & in l. cum res. C. de prob. & Panor. in c. cum ad ſedem. de reſti. ſpolia. & Boer. in ea deciſione. nu. 33. vel ſi aliàs dominiū incidenter deducatur, & ad ipſum ꝓbādū adducatur poſſeſſio de pręſenti, & tūc ex poſſeſſione de pręſenti quis dñs & poſſeſſor præſumeretur. gloſſ. in d. l. quidā in ſuo.

Et ex his colligi licet quādo ex poſſeſſione de præſenti, vel de præterito dominium pręſumatur, ergo ex tali poſſeſſione, quam Petrus habuit tanquam maritus ſua vxore viuente, non poterat inferre dominium: quare cenſendum erit, quòd dominiū earum rerum habuerat aliquo titulo à ſua vxore prædefuncta, quod fieri potuit vel ex vltima voluntate, nempe ex teſtamēto, nam nihil prohibet quin vxor maritum ſuum poſſit hæredem inſtituere: quinimo & blandis verbis, & ſermone adulatorio alter ex cō-

Alter ex coniugibus alterum pot inducere ad eum hæredē instituendum.

101 iugibus, alterum poteſt inducere, vt ſe faciat hæredem, & vt hæres inſtituatur in teſtamento alterius. l. vltim. C. ſi quis aliquem teſtari prohibuerit, & neque per hoc inſtitutio diceretur captatoria, cùm teſtator inducitur blandiciis ad alterum inſtituendū, vel cùm fiunt adulationes vt quis hæres inſtituatur. dict. l. fin.

Eſſet quidem captatoria inſtitutio, ſi inſtitutio hęredis cōferretur in alterius arbitriū. l. captatoria. ff. de hæred. inſt. ſed non quādo quis curat, ſeu ꝓcurat, 102
vt hæres ab aliquo inſtituatur, qui per hoc nō cēſetur eſſe in dolo malo, dūmodo malis artibus, aut dolo malo nihil attētet, aut per metū: per eū titulū, ſi quis aliquē teſtari prohibuerit. qui prohibet nequis metū incutiat teſtāti, aut prohibeat aliquē teſtari, aliàs legitimis modis hoc licet. cùm quilibet procurare poſſit quæ in rem ſuā faciunt. l. quicquid. C. arbi. tutelę, & plenè Dec. conſ. 489. nu. 6. & ibi inquit quē poſſe licitè blādis verbis & ſuaſionibus quē inducere ad eū hæredē inſtituēdū, per eā l. vlti. & Bar. hoc notauit in l. Lucius. §. Sempronii. ff. de leg. 2. puniendus autē eſſet ille qui dolosè vel per falſas cauſas teſtatorē induxiſſet ad eū hæredē inſtituendum.

Captatoria institutio.

Potuit ergo ille Petrus hæres inſtitui, & demum vt hæres ea bona prædefunctæ ſuæ vxoris poſſideret, aut alio titulo inter viuos inter eos contracto, fieri enim poſſunt & celebrari inter virum & vxorē ex- 103
cepto contractu donationis, vt per Nicol. Boer. deci. 21
185. nu. 10. Bal. in d. l. 1. verſ. item fallit. ff. ſol. matri. quinimo contractus donationis quamuis prohibitus ſit per eum titulum, de donat. inter vi. & vxo. ne 104
mutuo amore ſe ſpolient: iuramento tamen confirmatur. auth. ſacramenta. C. ſi aduer. dona. c. cum cōtingat. de iureiu. vel etiam ſi alter ex coniugibus alteri donauerit, & in ea voluntate perſeuerans deceſ-

Donatio inter virū & vxorē facta iuramento firmatur.

ſerit, talis donatio confirmaretur. l. donationes. C. 105
de donatio. inter vi. & vxo. & talis donatio ita facta cùm alter ex coniugibus alteri donat, habet in ſe eā tacitam cōditionem, ſi donatarius ſuperuiuat, quia 106
ſi moriatur viuente altero cōiuge qui donauerat, talis donatio reſolueretur. l. ſi à marito. ff. de dona. inter vi. & vxo. quæ conditio tacita non excluditur p iuramentum, cùm iuramentum habeat in ſe eam tacitam conditionem quam habet actus ſuper quo interponitur. l. ſi. C. de non nume. pecu. Dec. conſi. 536. Soci. conſ. 66. num. 3. 1. vol. & eſt l. cum hic ſtatus. §. ſi ambo. ff. de dona. inter vi. & vxor.

Donationes inter virū & vxorē habent tacitam conditionem, ſi donatarius ſuperuiuat.

Donatio & remuneratoria etiam ſuſtinetur inter virum & vxorem. Iaſ. poſt alios in l. ſi pater puellæ. 107
C. de inoffi. teſta. & Chaſſan. conſ. x. dum tamen de meritis conſtet, vt plenè per Iaſ. in l. ſi donatione. C. de collationib.

Et licet fundus dotalis non poſſit alienari per eū 108
titulum de fund. dota. non alie. poterit tamen permutari etiam cū marito cum aliis bonis ipſius mariti. Lucas de penna. hoc tenet in l. 1. de fide inſtr. & iure haſtæ fiſc. lib. 10. C. & Bal. in anthē. ſi qua mulier. C. ad Velleia. Maſueri. in titulo de dote. §. item maritus in ſua practica, & nouiſſimè hoc poſuit Papon in ſuo *Recueil des arreſts*. in titulo, *du droict & eſtat des perſonnes*, arreſto xo. & ibi inquit aliàs fuiſſe iudicatum, & videtur textus de hoc in l. ita conſtāte. ff. de iure dotium.

Fundus dotalis poteſt permutari.

Poteſt etiam vxor marito ſuo vendere: & vendēs marito atque promittens de euictione non iuuaretur Velleiano. Ita Papon in ipſo *Recueil*. in titulo, *du Velleien*, arreſto 6.

Verùm minimè conſtat quo titulo hic Petrus ea bona ſuæ prædefunctæ vxoris poſſideret. gl. tamen quæ hic poſita eſt ſuper verbo, defuncta: intelligit

quòd teneret ea bona ex teſtamento à ſua vxore cõ-
109 dito, in quo eum fecerat hæredem, ſed hoc eſt diui-
nare:nam de eo teſtamento non apparet, & teſtamẽ
tum eſt quid facti, quod magis vulgatum eſt, quam
vt ſit probandum.

Teſtamentum eſt quid facti.

Contractus etiam ſunt quid facti.l. cõſilio. C. de
cura.furioſi. facta autem non præſumuntur,niſi ꝓ-
bentur.l. in bello.§.factæ. ff. de captiuis. & Iaſ. in l.
admonendi.nu.4.ff.de mino.Cùm autem in hoc te-
xtu non fiat mentio nec de teſtamento, nec de con-
tractu geſto cum ipſo Petro cum ſua iam defuncta
vxore,ſequetur eum Petrum non poſſidere ea bona
nec ex teſtamento, nec ex contractu geſto cum ſua
prædefuncta vxore, & tamen hîc conſtat eum Petrũ
iuſtè ea bona tenuiſſe atque poſſediſſe, quod ſatis
patet ex hoc,quòd Alterocha,ſoror Adelaſię vxoris
ipſius Petri, non conqueſta fuit, nec petiit bona
ipſius Adelaſię ſuę ſororis,ſed ſolum petierat hęre-
ditatem quę ſibi obuenerat in vim ſubſtitutionis fi-
deicommiſſariæ factæ à ſuo patre Raynutio: quam
Alterocham pater vocauerat ſi ſine liberis Adelaſia
decederet, & neque petiit alia bona ipſius Adelaſiæ
ſuæ ſororis, quæ potuiſſet ab inteſtato tanquam ꝓ-
ximior ſuccedere: quare inferendum eſt eum Pe-
trum fuiſſe eorum bonorum ipſius Adelaſiæ ſuæ
prædefunctæ vxoris verum poſſeſſorem, & ea te-
nuiſſe aliquo titulo.

Et neque his obſtabit quòd teſtamentum & con-
tractus ſunt quid facti,quod negari non poteſt: ſed
cùm dicitur quòd teſtamentum & contractus ſunt
quid facti, & quod facta non præſumuntur, niſi ꝓ-
110 bentur, hoc intelligi debet niſi talia verba pręcedãt
in aliqua diſpoſitione, vel niſi in ea diſpoſitione ſit
appoſita talis clauſula, per quam neceſſariò includa
tur aliquid factum fuiſſe,tunc certe factum aliquod
præſumitur probatum, & præceſſiſſe licet de eo ali-
ter non appareat. ita Iaſ. in l. ſciendum. nu. 2. ff. de
verb.oblig. quod neceſſariò in hoc capite intelligẽ-
dum erit: alioquin hoc diuinandum erit,quod no-
bis non licet, & hoc propriè.

Declaratio regulæ quod facta non præſumentur niſi ꝓbentur.

Diuinare non licet.

Ad dæmones referendum eſt, quos vulgò fertur
diuinare, eo quod ſenſus habent & acutiſſimos, &
111 tenuiſſimos;deinde motus habẽt perniciſſimos: vn-
de facile quæ in vno loco fiunt,in altero poſſunt nũ-
ciare,quamuis ab eo vel maxime diſtet, idq́ue pun-
cto temporis:atque id vaticinari exiſtimantur.Prę-
terea quoniam iam vixerunt diutiſſimo tempore ab
orbe condito,magnam ſibi prudentiam compara-
runt;vtq́ue ſenes multa dicuntur pręſcire,ita illi ex-
perimento diuturno multa valent præcognoſcere.
hoc accedit quod in calamitatibus & cladibus mũ-
do inferẽdis propter peccata populi, Deus ſummus
eorum miniſterio, vt fere ſemper vtitur:vnde quę ſi-
bi cõmiſſa fuere priuſquam fiant,facile prædicunt.

Dehinc natura ita comparatum eſt,vt antequam
quippiam fiat & principia & cauſæ præcedant,quæ
bene intelligentibus futura vtcunque valent præ-
monſtrare, & in eis cauſis cognoſcendis diabolum
plurimum valere non eſt dubium. hæc Petrus mar-
tyr cap. 12. prioris ad Corinthios.

Antequã quippiã fiat & cauſæ & principia præcedunt.

Hinc eſt quod nobis illudunt,& ſæpiſſimè, & ex
doctrina eccleſiæ certo ſcimus ſæpe conſpici ange-
los bonos & malos, & tales occurſationes fiũt non
ex cauſis phyſicis,ſed ex libera voluntate;quod Me
lancthon atteſtatur.li. 2. ſuæ phyſices. & ſunt mul-
122 ta terriculamenta à malis angelis hominibus oſten-
ſa, vt fertur de Dione,cui vno die,cùm dies nõdum
defeciſſet, oſtentum apparuit in ſpeciem mulie- 123
ris, quam inſpectans grandem intuetur fœminam,
& quam videbat ædes ſuas ſcopis mundantem. Cu-
ius rei meminit Plutarchus in vita Dionis. & is per
culſus graui pauore recuſabat demum ſolus domi
pernoctare.

Multa terriculamenta hominibus oſtenſa à diabolo.

Simile fertur de Marco Bruto, is aliquando ſecũ
aliquid reputans ſibiipſi intentus , aliquem ad ſe
venientem perſenſit, & aſpiciens ad introitum vi-
dit horrendam & monſtroſam imaginem corporis
feri atque terribilis ſilentio ſibi aſſiſtere , quam ta-
men auſus fuit interrogare, quis hominum aut deo
rum eſſet, ad quem Brutum ſubmurmurans imago
illa, ſum , inquit , o Brute, tuus malus genius , in
Philippicis me videbis. & ſubinde imago illa eua-
nuit, & in craſtinum cùm Brutus in bello eſſet cum
ſuo exercitu, in Philippicis occubuit, & quamuis
Plutarchus in vita Dionis aſſeruerit , nulli ſapienti
genium vel ſpectrum apparuiſſe, at pueris tantum-
modo, aut mulieribus, aut vecordibus quibuſdam
ex imbecillitate,exempla tamen & Dionis & Bruti
qui erant homines cordati,& ſapientes erunt in cõ-
trarium, quibus huiuſmodi ſpectra apparuerunt,&
illis timorem & metum incuſſerunt. 125

Cordatis viris ſpectra apparent contra Plutarchi opinionem.

Non eſt ergo hominum diuinare,& quibus diui-
natio prohibita eſt ea quidem quę reprobata eſt,du- 126
plex enim reperitur diuinatio. Altera quidem falſa,
& reprobata,& illa quidem prohibita eſt:altera au-
tem vera & limitata,& illa permiſſa eſt.Eſt autẽ ve-
ra diuinatio & permiſſa,per quam ex ſignis aut à na
tura, aut à moribus , à vita hominum,aut à diuino
inſtinctu aut impetu oblatis ad vſum humanę vitę,
& pietatis futura præſentiuntur,& prædicũtur.Fal-
ſa autem eſt diuinatio & prohibita quæ ambigua &
falſa ſigna ad labefactandam fidem & religionẽ ſu-
perſtitioſe perſequitur,vtrunq; genus latiſſime pa-
tet. nam ſi laudatum prædictionum & diuinationũ
genus ſpectes,hoc tum in phyſicis tũ in moralibus,
tum in ſacris vaticiniis cernitur: in phyſico genere
præbentur ſigna agricolis,medicis, & gubernatori-
bus,ex terra,ex aquis,aere, ventis, & ſignis cæli , vt
ſunt defectiones Solis & Lunę,cometę & alię igneę
defectiones,futuraq; tempeſtatum, pluuias & ſere- 127
nitatem ex ipſis animantibus naturali ratione etiã
deprehendimus atque præuidemus: vt monet Ver- 128
gilius de mergis, fulicis, & ardea,

Duplex diuinatio.

Cùm medio celeres reuolant ex æquore mergi,
Clamorémque ferunt ad littora:cùmque marinæ
In ſicco ludunt fulices notaſque paludes,
Deſerit, atque altum ſupra volat ardea nubem.

Serenitas autem protenditur,ſi corui plures gre-
gatim velut gaudentes volent,de quibus idẽ Verg.

Tum liquidas corui preſſo ter gutture voces,
Aut quater ingeminant. & ſæpe cubilibus altis,
Neſcio qua præter ſolitum dulcedine læti
Inter ſe foliis ſtrepitant. iuuat imbribus actis
Progeniem paruam dulcéſque reuiſere nidos.

Nec nõ ex nebulis,ex menſtrua Luna,ex ortu & obi-
tu Solis,ex aurora,ex terrę hiatu , aut halitu appa-
rent ſigna quę quoniam naturalem ſignificationem
habent, non improbantur.

Serenitas ex multis deprehenditur.

Moyſes in cælo & terra ſterilitatem , & morbo-
rum ſigna collocauit. Cùm minatur Iſraelitis cæ-
lum ferreum,& terram æream. Deus in prima mo-
litione rerum iuſſit in cælo luminaria exiſtere, quæ
earum

earum rerum quæ ſub cælo ſunt, ſigna forent, in
quibus temporum colendi agros, conſerendi arbo-
res, putandi vites, materiem cædendi & ſtercoran-
di phyſicæ ſignificationes ac præſentiones continē-
tur, non ſolum non prohibitæ, ſed etiam piis om-
nibus commendatæ diuina inſtitutione, modò tra-
ctentur fide, non ſuperſtitione.

In moralibus poſitum eſt alterum genus præſen-
tiendi futura, & vita hominum, vnde ſæpe futuram
129 mutationem in rebus ciuilibus exercitati proſpi-
ciunt homines, vt de Solone Athenienſi literis pro-
ditum eſt, qui ex ſtatu ſuæ ciuitatis orientem tyran-
nidem præuidit.

Eſt etiam & aliud genus vaticinandi verè diuinū,
quod in ſacris vaticiniis cernitur, in quo verſantur
130 qui Dei inſtinctu prædicunt futura.

Genus diuinā-
di falſum.

Genus autem diuinandi falſum & prohibitum
cernitur variis in rebus, in terra, aere, aqua, igni,
plantis, animalibus mortuis, viuentibus, & tam
131 latè quæritur, quàm amplè mundus conditus ex-
tenditur: tantus eſt diſceſſus humani generis à Deo
rerum conditore.

Cùm ergo non aperiatur ibi quo titulo hic Pe-
trus ea bona poſſederit, nobis non erit diuinandū:
poterimus tamen inferre cum Petrum iuſto quodā
titulo ea bona poſſediſſe, poſteaquam Alterocha
ſoror ipſius Adiectæ, & quæ illi debebat ſuccedere,
non fuit conqueſta de bonis ſuæ ſororis, cui ab in-
teſtato debebat ſuccedere: tum etiam quod ipſe Pe-
trus non fuit interrogatus quo titulo ea bona poſ-
132 ſideret, ſed quamuis fuiſſet interrogatus, non co-
gebatur in eo caſu reſpondere, cùm quis titulum
ſuæ poſſeſſionis non cogatur dicere. l. cogi poſſeſ-
ſorem. C. de petitio. hære. quæ regula procedit in
133 eo qui conuenitur actione rei vendicationis, qui nō
tenetur oſtendere titulum ſuæ poſſeſſionis. l. ſiue
poſſidetis. C. de proba. non autem procedit in eo
qui conuenitur petitione hæreditatis, qui conuen-
tus & interrogatus quo titulo poſſideat, tenetur re-
134 ſpondere an poſſideat vel pro hærede, vel pro poſ-
ſeſſore aut alio titulo. per eam l. cogi poſſeſſorem.
quæ ponit regulam cum limitatione, & in l. qui in-
terrogatus. cum duabus legibus ſequentibus. ff. de
petitio. hæred. & ibi glo.

Conuentus in
petitione hæ-
reditatis coge-
tur reſpondere
quo titulo poſ-
ſideat.

Si igitur in hoc caſu hic Petrus fuiſſet conuen-
tus petitione hæreditatis ab ipſa Alterocha, peten-
do hæreditatem ſuæ vxoris prædefunctæ Adelaiæ,
nempe eas duas quartas quæ illi Adiectæ debitæ e-
rant in bonis ipſius patris Raynutij, nempe legiti-
mam tanquam filiæ, & Trebellianicam tanquam
grauatæ debitas, coactus fuiſſet ipſe Petrus reſpon-
dere quo titulo ea bona, & eas duas quartas ſuæ
prædefunctæ vxori debitas, poſſideret: cùm conuē-
tus ea petitione hæreditatis cogatur reſpondere, vt
iam dictum eſt, & ſic in hoc ille conuentus petitio-
ne hæreditatis grauatur in hoc vt cogatur reſpon-
dere quo titulo poſſideat.

Grauatur etiam in alio ille qui conuenitur peti-
tione hæreditatis, nempe quod cogitur pati ſua bo-
na deſcribi in inuentario, ſi actor hoc petat cum in
ea petitione hæreditatis veniant ea quæ hæres poſ-
ſidet tempore litis conteſtatæ, vel tempore ſenten-
tiæ. l. ſi quo tempore. ff. de peti. hæred. ergo ſi actor
petat ſibi caueri, & bona deſcribi, audiendus erit
cum rei conuenti nihil intereſſit, immo malicioſè fa-
cere videretur impediendo talem deſcriptionem,
quæ tamen non habebit effectum niſi in euentum
victoriæ in vtilitatem ipſius actoris, & fieri debet
expenſis petentis. Ita Iaco. Rebu. in l. defenſionis.
de iure fiſc. li. 10. Codic.

Actio petitio-
nis hæreditatis dif-
fert à rei ven-
dicatione.

Differt ergo actio petitionis hæreditatis ab actio-
ne rei vendicationis, quòd reus conuentus in actio-
ne rei vendicationis, non tenetur reſpondere quo
titulo poſſideat, quamuis fuerit interrogatus ſuper
eo. l. qui ſeruum. §. in iure. ff. de inter. actio. per l.
cogi. & ibi Bald. nu. 4. in petitione verò hæredita-
tis reus cogitur reſpondere. differt etiam in alio,
quia hæreditatis petitio datur ei qui prætendit ſe hę- 135
redem ſiue de iure ciuili, ſiue de iure prætorio, con-
tra eos qui poſſident hæreditatem pro poſſeſſore,
vel pro hærede. l. regulariter. cum duabus ſequen-
tibus. ff. de peti. hæred. & dicitur quis pro poſſeſſo- 136
re poſſidere, qui interrogatus cur poſſideat, reſpō-
dit quia poſſideo, & nullam aliam cauſam ſuæ poſ-
ſeſſionis reddit, vt in eo titulo pro poſſeſſore. Pro

Quid ſit poſſi-
dere pro poſ-
ſeſſore.

hærede autem quis dicitur poſſidere, qui ſe aſſerit 137
hæredem in totum vel in partem. per eum titulum
pro hærede, & non datur hæc petitio hæreditatis
contra titulo poſſidentem, ſed ſolum contra eos 138
qui poſſident pro poſſeſſore, vel pro hærede, ex eo
quod poſſideant res hæreditarias ſine vero titulo.
Iaſ. in l. 1. C. de inoff. teſta. & rei vendicatio datur 139 22
domino contra poſſeſſorem & detentorem rei ali-
cuius. l. ſi in rem. & l. officium. ff. de rei vendi.

Petitio hæredi-
tatis non datur
contra titulo
poſſidentem.

Datur & alia differentia, nam rei vendicatio non 140
datur pro iuribus & rebus incorporalibus, ſed ſo-
lum pro rebus corporalibus. l. 1. §. per hanc. ff. de
rei vendi. quia pro rebus incorporalibus dantur cō- 141
feſſoria & negatoria: quæ quidem ſunt reales, & ſo-
lum dantur pro rebus incorporalibus. § ſed iſtę. in- 142
ſti. de actio. Petitio autem hæreditatis datur pro re-
bus corporalibus & incorporalibus. l. etiam. §. fi. &
l. regulariter. ff. de peti. hæredit.

Petitio hæredi-
tatis datur re-
bus corporali-
bus & incorpo-
ralibus.

Datur etiam & alia differentia, nam actio peti-
tionis hæreditatis eſt actio bonæ fidei, vt quæ an- 143
numeretur inter actiones bonæ fidei. §. actionū au-
tem. de actio. Actio verò rei vendicationis eſt actio
ſtricti iuris, cùm non reperiatur inter eas actiones
quæ ſunt bonæ fidei, de quibus in eo. §. actionum
autem. nam quotquot non ſunt actiones poſitæ in
numero actionum bonę fidei, de quibus in eo §. a-
ctionum. ſunt aliæ omnes actiones ſtricti iuris, vt i-
bi per docto. & cum hæc actio rei vendicationis, ibi
non reperiatur deſcripta, ergo erit actio ſtricti iuris.

Actio rei vēdi-
cationis eſt ſtri-
cti iuris actio.

Eſt & alia differentia. Actio rei vendicationis eſt
actio realis. §. omnium. de actio. inſti. petitio hære- 144
ditatis eſt actio mixta: & hoc propter pręſtationes
perſonales quæ veniunt in petitione hæreditatis. l.
ſed & ſi lege. §. petitio. ff. de petitio. hæred.

Item & alia datur differentia, quia rei vendicatio
eſt ſolum actio particularis, & datur ad vendican-
dam rem particularem. l. in rem. ff. de rei vendi. pe-
titio autem hęreditatis eſt actio vniuerſalis, & quæ 145
datur hæredi ad omnia bona hæreditaria habenda,
petendo ſe principaliter hęredem pronuntiari, vt
tandem omnia bona poſſideat. l. ſed & ſi lege. §.
petitio. ff. de petitio. hęredita. & lege prima. ff. de
eden. datur etiam hęc petitio hęreditatis filio in le- 146
gitima inſtituto, in qua legitima debet ille filius
inſtitui. §. aliud. in authentic. vt cum. de ap-
pella. cognoſc. & quæ abſque vllo onere, abſque
vllo grauamine, & abſque vlla dilatione relin-

Actio rei ven-
dicationis eſt
actio particu-
laris.

Filio pro ſua le-
gitima datur
petitio hæredi-
tatis.

qui debet. l. quoniam in prioribus. C. de iur. teſta-
147 ment. niſi eſſet talis dilatio, quæ concerneret filij
fauorem, & illius vtilitatem. l. filius matrem. C. de
inoffic. teſtamento. & ibi doctor. vt ſi pater filiis
prohibeat alienationem eorum legitimæ vſque
ad talem ætatem, talis enim prohibitio vt quæ re-
ſpiciat filiorum vtilitatem, ſuſtineretur. Boerius
deciſione 47. & ſic filius quantumuis ſit in ſua le-
gitima hæres particularis, poterit agere contra hę-
redem petitione hæreditatis, quinimo & ad peten-
148 dum ſupplementum legitimæ agere poterunt ipſi
filij ea petitione hæreditatis. Cor. conſi. 264. 1. vo-
lumine.

Dilatio in legitima filii pro ſua vtilitate ſuſtinetur.

Quæ petitio hæreditatis eo caſu poterit propo-
ni contra ſingulos hæredes iuxta partem bonorum
quam quilibet eorum poſſidet, & contra etiam le-
149 gatarios poſſidentes res hæreditarias pro quota eo-
rum. Decius conſilio 235. nume. 8. & hoc quando
filij petunt eorum legitimam in corporibus hære-
ditariis. vt ibi per Cornæum. Quod ſi in pecunia
& iuxta legatum factum in teſtamento, filij eorum
legitimam peterent, & tunc contra ſolos hæredes
& non contra legatarios agendum eſſet, vt ibi per
Cornæum.

150 Poterunt etiam filij agere pro eorum legitima
petenda, & habenda condictione ex l. omnimodo.
C. de inoffic. teſtamento. quæ eſt actio perſonalis,
& etiam actio ex teſtamento. & ſic filij ad haben-
dam eorum legitimam habent tres actiones: ſcili-
cet petitionem hæreditatis, actionem ex teſtamen-
to, & condictionem ex l. omnimodo. & hoc re-
ſpectu hæc petitio hæreditatis erit actio ſingularis
ſeu particularis, & non vniuerſalis. Cor. conſ. 264.
1. volumine.

Condictio l. omnimodo filiis datur pro eorum legitima, & actio ex teſtamento.

Conſideratur etiam petitio hæreditatis pro ſin-
gulari actione. Bartolus in l. edita. C. de edendo.
quando ſcilicet hæres ſingularis in re certa agit rea-
li iudicio ad rem quæ remanſit in hæreditate, &
non ſe vult arctare ad probandum dominium, tunc
enim poterit agere petitione hæreditatis petendo
declarari eam rem eſſe, ex ipſa hæreditate, & ſe de-
clarari hæredem in tali re. Ita declarat Corn. conſil.
148. in 4. volum.

Et quod filius pro ſua legitima, aut pro illius
ſupplemento, poſſit agere petitione hæreditatis,
151 tenet Alexand. in l. quia poſtulante. num. 12. ff. ad
Trebel. nam legitima præterquam quo ad æs alie-
num dicitur portio hæreditaria, vt ibi per Alexand.
quamuis Salicet. in l. ſi quis in ſuo. C. de inoffi. te-
ſtamento, teneat contrarium, quem ſequitur Cur-
tius ſenior, conſilio 13. in fin. ſed Bald. & Iaſ. in d.
l. ſi quis filium. tenent competere, & etiam condi-
ctionem illius l. omnimodo. & in qua, vt iam di-
ctum eſt, filius non poteſt grauari: quinimo ſi pater
filium inſtituat, & per fideicommiſſum prohibue-
rit pater alienationem ſuorum bonorum, ſi demũ
filius inſtitutus res hæreditarias alienauerit ſaltem
quantum ad ſuam legitimam, non propterea dice-
retur contrauenire voluntati defuncti, & neq; pro-
pterea ſua legitima priuandus eſſet propter præce-
152 ptum teſtatoris neglectum. Bald. in auth. hoc am-
plius. C. de fideicom. cùm filius per fideicommiſſ.
in ſua legitima non poteſt grauari, quare reſpectu
ipſius legitimæ prohibitio alienationis non valet.
Ita Franc. de Acolitis. conſ. 18. prohibitio quidem
153 alienationis facta in filij fauorem, vt quia eſt minor

Prohibitio alienationis in filij fauorem reſpectu legitimæ tenet.

vel prodigus, bene valeret, & talis prohibitio eo
modo facta impediret alienationem etiam reſpectu
legitimæ. l. Titio centum. ff. de cond. & demonſt.
ſecundum gl. ibi. aliàs non. immò notat ipſe de A-
colitis in eo conſ. quòd per talem prohibitionem
alienationis, factam filio inſtituto & grauato non
impediretur filius alienare pro ſua legitima, & Trebel
lianica: & ſic talis prohibitio non ſe extendet ad le-
gitimam & Trebellianicam.

Hæ tamen duæ actiones in vno libello non poſ-
ſunt cumulari, & neque quis inſimul poteſt propo 154
nere, & petitionem hæreditatis & rei vendicatio-
nem. Baldus & Angel. in l. 2. C. de peti. hæredi-
tat.

In qua actione rei vendicationis hoc notandum
eſt, quod licet in rebus immobilibus actor teneatur
ſequi forum rei. l. vlti. C. vbi in rem actio. tamen in 155
rebus mobilibus ratione rei quis ſortitur forum in
loco, vbi reperitur cum re mobili, & ibi poterit cõ-
ueniri. vnde ſi quis reperiatur cum meo equo tráſ-
iens per locum in quo ego inhabito, habens meum
equum, aut aliam rem meam mobilem, potero
contra eum agere coram iudice illius loci vbi res
reperitur, & eam rem vendicabo contra eum, qui
ibi tenebitur reſpondere. Ita Boerius ex ſententia
Azonis, quam dicit communem eſſe. Dec. conſ. 218.
vbi etiam aliud notat, quod ſi meum animal ab ar-
migeris fuerit à me ablatum, ſi demum in manu
tertij reperiatur, illud potero vindicare dummo-
do doceam meum eſſe, quamuis non demonſtrem 156
à quo ille equus à me ablatus fuerit, quod eſt bene
notandum contra armigeros huiuſce temporis, qui
agentes iter per has ciuitates & loca auferunt à mul-
tis eorum animalia: quæ ſi demum reperiantur, po-
terunt à veris dominis vendicari.

In rebus mobilibus reſpectu rei, quis ſortitur forum.

Ea autem regula ſuperius allegata, quòd reus nõ
tenetur docere de ſuo titulo, per eam l. cogi. pro-
pterea quod non curamus de iure rei, ſi non conſtet
de iure actoris, per l. vlti. C. de rei vendi. fallit vbi
eſſet ſiniſtra ſuſpicio contra reum. nam tunc ad eui- 157
tandam turpem ſuſpitionem poterit ipſe reus con-
uentus cogi de ſuo iure & titulo docere. Bald. in l.
ciuile. C. de rei vendi. per illum textum & per l. in-
ciuile. C. de furt.

Quis tenetur docere de ſuo titulo, vbi eſt contra eum ſiniſtra ſuſpicio.

Fallit etiam ea regula in materia beneficiali, in
qua non ſolum actio, ſed & reus poſſidens & tenẽs
beneficium cogetur de ſuo titulo docere, & eum ti- 158
tulum oſtendere. cap. ordinarij. de officio ordinarij.
in 6. cùm beneficia eccleſiaſtica ſine titulo canoni-
co non poſſint teneri. regul. beneficium. de reg. iu-
ris. ne detur vitioſus ingreſſus ad ea beneficia: &
non ſolum in iudicio reus poſſidens beneficium ſi
conueniatur in iudicio tenetur de ſuo titulo doce- 159
re, ſed & ad motum epiſcopi, aut alterius collatoris
talis poſsidens beneficium poteſt interrogari quo
titulo beneficium illud teneat: cùm pertineat ad cu-
ram ipſius collatoris depellere intruſos, & non ha-
bentes titulos in beneficiis. gl. in cap. 1. de re iudic.
in 6. & ibi Ioan. Andr. quòd ſi ad petitionem & in-
ſtantiam alicuius priuari quis tenens beneficium
interrogaretur de titulo ſui beneficij, non teneretur
reſpondere, neque illi ſuum titulum oſtendere, vt
ibi per gloſſ.

Quis coram epiſcopo aut altero collatore tenetur de ſuo titulo docere.

Poſsidebat ergo hic Petrus bona ſuæ prędefunctę
vxoris: quare ex tali poſſeſsiõe ſatis videbatur poſſe
inferri dominiũ: qđ ſuperi⁹ tetigim⁹ atq; declarauimus

mus an & quando ex poſſeſſione inferatur dominium. & hoc poſito quod ex poſſeſſione dominium infertatur, iuxta declarationem quam ſuperius poſuimus, nunc quæri poſſet an olim dominus, hodie etiam dominus præſumatur. quæ quæſtio eſt ſatis dubia, & varie tractata. Panormit. in cap. cum ad ſedem. de reſti. ſpolia. & in cap. cum eccleſia. num. 20. inquit quòd olim dominus & hodie præſumi-
160 tur, quia deſertio animi non præſumitur, niſi pro-
Hodie dominus præſumitur qui & olim.
betur. & ſolo animo non poteſt quis perdere dominium rei ſuæ, ipſius rei retinendo poſſeſſionem. l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquirend. poſſeſſ. quod ſi quis negaret ſe dominum, & poſſeſſorem rei alicuius, & neque conſtet quòd eam rem poſſideat, & tunc præſumetur non dominus. d. §. differentia. tunc enim non retinendo poſſeſſionem illius rei, nuda voluntate videtur habere dominium pro derelicto.

Quare hæc quæſtio ita reſoluitur quòd olim quidam dominus hodie etiam præſumitur. gloſſ. in d. cap. cum ad ſedem. & ibi Petrus Craſſus poſt Panormit. & alios. per. l. ſiue poſſidetis. C. de probat. ſufficit enim probationem concludere præſumptiue præſumptione iuris: qualis eſt illa præſumptio, quod olim dominus, & hodie præſumitur: quia regula procedit quando ille qui erat olim dominus, nunc etiam ſe dicit dominum. nam olim dominus & hodie præſumitur.

Olim etiam dominus, & hodie dominus præſumitur: etiam ſi ſe neget dominum, dummodo conſtet eum poſſidere, quia ſolo animo non poteſt perdere dominium retinendo poſſeſſionem. dict. §. differentia.

Olim autem dominus hodie non præſumetur dominus ſi ſe neget dominum alicuius rei, & conſtet eum rem non poſſidere, cùm nuda voluntate poſſit habere dominium pro derelicto non retinendo poſſeſſionem. dict. § differentia: & idem quando ſe negat dominum, & non apparet an poſſideat: quia non præſumetur dominus, & ita concludit Craſſus in eo. cap. cum ad ſedem.

Semel beneficiarius, talis demum præſumetur.
Quæ procedunt in rebus priuatorum & in rebus prophanis: in beneficiali autem materia aliud dicendum eſſet, quantum ad præiudicium negantis, idem quidem dicendum erit quod in rebus priuatorum, ſed non quo ad præiudicium ſuperioris. quare in hoc caſu hæc ponitur regula, quod ſemel habens beneficium ſemper illud præſumitur habere, niſi probetur contrarium, quia ad hoc vt perdatur beneficium, requiritur factum extrinſecus, ſcilicet ſuperioris authoritas, quæ ſuperioris authoritas non præſumitur, niſi probetur. cap. cum in iure. de offi. deleg. quare cùm beneficia remitti debeant in manibus ſuperioris. cap. admonet, & cap. quod in dubiis. de renun. niſi conſtet de renunciatione facta in manibus ſuperioris, is qui olim erat beneficiatus, & hodie præſumetur. Panor. & Craſſus in d. c. cum ad ſedem.

An olim poſſeſſor & hodie præſumatur.
161
Sed quid in poſſeſſione, an olim poſſeſſor & hodie præſumatur? dic quod olim poſſeſſor & hodie præſumitur, niſi probetur contrarium. l. 3. §. in amittenda. cum §. ſequenti. ff. de acquirend. poſſeſ. conſtat enim nos poſſidere donec aut noſtra voluntas receſſimus, aut ex ea vi deiecti fuerimus: ergo qui hoc dicit, quod noſtra voluntate receſſimus, hoc debet probare, & hoc tenet Hoſti. in eo. cap. cum ad ſedem. vel dic quod olim poſſeſſor & hodie præſumitur in eo qui ſe aſſerit poſſidere, olim autem poſſeſſor hodie non præſumetur poſſeſſor in eo qui ſe negat poſſidere, & ageretur de antiqua poſſeſſione. quòd ſi agatur non de antiqua poſſeſſione, ſed de recenti, & tunc præſumetur poſſeſſor licet neget. Salic. in dict. l. ſiue poſſidetis, nume. 7. & ibi Paul. Caſtren.

Præſumetur enim in hac poſſeſſione quæ de recenti fuit, eam qualitatem nunc ineſſe. ex præterito enim præſumitur qualitas nunc ineſſe quæ olim erat. cap. propoſuit. de cleri. ægro. Chriſt. conſil. 74. 162
num. 10. quod procedit in ea qualitate, quæ ex curſu ſolo temporis non tollitur: nam ſi tolleretur, non præſumeretur. Panormit. ibi. In his enim quæ ſolo temporis curſu mutantur, non poteſt eſſe vniformis præſumptio. vnde quis minor non ſemper præſumitur, cùm ætas tẽpore mutetur, vnde olim minor, hodie non præſumitur minor. l. ſi minorem. & ibi Bald. C. de in integ. reſti. mino. Iaſ. in l. prætor ait. §. prætor ait. num. 12. ff. de edendo.

An qualitas ſemper ſit probanda.
An autem qualitas quæ in aliquo actu allegatur, ſit ſemper probanda? dic, quòd ſi ſit talis qualitas cum qua homo non naſcitur, & illa ſi allegetur, erit probanda ab eo qui eam qualitatem allegat. Si 163
verò ſit talis qualitas, cum qua quis naſci debet, & regulariter ea non eſt probanda, quia in dubio illa præſumitur. c. fina. de præſumpt. Dec. conſ. 522.

In hac ergo poſſeſſione quam quis ſe negat habere, & qui ſe negat poſſeſſorem, probando quod de recenti ille eam rem poſſidebat, præſumetur & nunc poſſidere, vel etiam ſi probetur quod tempore litis conteſtatæ ille poſſidebat, & nunc etiam 164
præſumetur poſſidere. Salic. & Caſtrenſ. poſt Bartol. in ea l. ſiue poſſideris. debet enim de mendacio conuinci, qui ſe negat poſſidere. l. fina. ff. de rei vendi. vult enim ea lex negantem ſe poſſidere conuinci de mendacio, quod fruſtra fieret ſi ſemper præſumeretur poſſidere ex præcedenti poſſeſſione & ſic poteſt colligi diſcrimen inter poſſeſſionem & dominium: quod olim dominus ſemper præſumitur dominus, ſed olim poſſeſſor, non ſemper hodie præſumitur.

Poſſeſſio quid.
Eſt & aliud diſcrimen inter dominium & poſſeſſionem. poſſeſſió enim eſt ius inſiſtendi rei non prohibitæ poſſideri. quæ diffinitio a doctoribus recepta eſt in l. 1. ff. de acquirend. poſſeſ. non tamen quòd ſit talis diffinitio, quæ à dialecticis recipi debeat, vt qui nullam admittant diffinitionem,
Vera diffinitio quid.
præter eam quæ conſtat genere & differentiis, vt eſt ea dialecticorum approbata regula, de qua per Bartol. in l. 1. ff. de dolo. & ſi vellemus omnes noſtras diffinitiones referre ad eam dialecticorum regulam, & ad id quod tam exacte illi obſeruant in eorum diffinitionibus, nulla ferè eſſet diffinitio dabilis in iure, quæ poſſet ſubſiſtere: omnis enim diffinitio in iure periculoſa eſt, rarum quin ſubuer- 166
ti poſſit. l. omnis diffinitio. ff. de regu. iuris. quod verum eſt, ſi eas referamus ad exactas eas regulas dialecticorum: quod admittit Budæus ſi loquamur de vera ea diffinitione. At Iureconſulti ſicuti & oratores laxiores ſunt in huiuſmodi diffinitionibus, & ſunt contenti demonſtrare effectum rei
Dialectica pugno, rhetorica palmæ manus æquiparatur.
quoquo modo, aut per deſcriptionem, aut per demonſtrationem, aut per cauſas. Propterea Zeno dialecticam pugno, & rhetoricam palmæ

minus æquiparabat, & dicebat ſimilem, eo quod
Rhetores & iurecoſulti latius loquerentur: dia-
lectici verò compreſſius, vt plenius Cicero li. 2. de
fini. bonorum & malorum.

Ius pro facultate.

Eam autem diffinitionem, ſeu deſcriptionem
poſſeſſionis cùm approbatam videamus, & nos eam
approbamus; & ponitur ibi ius tanquam genus, &
167 dicitur ius inſiſtendi pro facultate quam habe-
mus manendi & inſiſtendi in ea poſſeſſione rei no-
ſtræ: ſicuti cùm dicimus actio eſt ius perſequendi, id
eſt facultas ea quam habemus vt poſſimus perſequi
quod nobis debetur: reliqua autem quæ ponun-
tur in ea diffinitione ponuntur vt differentiæ, per
quas ipſa poſſeſſio differt à dominio.

Diffinitio dominij.

Dominium autem eſt ius de aliqua re perfectè
168 diſponendi, niſi lege prohibeatur. Baldus in l. ſi
quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poſſeſſ. & po-
nitur ibi ius tanquam genus, pro facultate quam
habemus, vt diſponamus de rebus noſtris. & ſic i-
pſa diffinitione differt dominium ab ipſa poſſeſſio-
ne,

Poſſeſſionis diuiſio.

Differt etiam & diuiſione, nam poſſeſſio à qui-
buſdam diuiditur in duo membra, vt alia ſit poſ-
169 ſeſſio ciuilis, & alia naturalis. Alij ponunt tria mē-
bra, vt alia ſit ciuilis, alia naturalis & alia corpo-
ralis. Alij autem non diuidunt, ſed vnam putant
eſſe poſſeſſionem, eamque indiuiſibilem. Rece-
ptior autem eſt ea opinio, duas eſſe ſpecies poſſeſ-
ſionis: & ea opinio communiter tenetur, vt per
Dinum in cap. ſine poſſeſſione. de regu. iuris. in 6.
& quæ diuiſio probari poteſt ex l. clam poſſidere §.
qui ad nundinas. ff. de acquirend. poſſeſſio. vbi do-
minus ad nundinas profectus neminem domi reli-
querat; reuerſus tamen alium ſuæ domi reperit,
qui ipſam domum inhabitabat, & ſic ille talis do-
minus ad nundinas profectus animo ſuo retinue-
rat poſſeſſionem: alter autem qui ipſam domum
inhabitabat, corpore & de facto ipſam domum te-
nebat, & ſic vterque eorum habebat poſſeſsionem:
alter quidem qui repertebatur in poſſeſſione ha-
bebat corporalem, dominus autem ciuilem quam
in animo ſuo retinuerat, & cui domino datur in-
terdictum vnde vi; quod interdictum præſuppo-
nit ipſum dominum poſſeſſorem, & poſſeſſionem
aliquam in ea domo habere, corporalem autem
non habebat. quia alius eam corporalem tenebat,
quare infertur duas eſſe ſpecies poſſeſſionis, vnam
ciuilem, quam verus dominus in animo ſibi reti-
net, alteram verò corporalem, quam is qui eſt in
poſſeſſione habet, nam ibi dominus niſi poſſeſſio-
nem in ſuo animo retinuiſſet, non potuiſſet agere
contra alterum qui habebat corporalem, qui iam e-
rat in poſſeſſione,

Naturalis poſſeſſio iuncta cum ciuili.

Hæc autem naturalis ſeu corporalis poſſeſſio a-
liquando reperitur iuncta ciuili poſſeſſioni, quan-
do ſcilicet dominus qui animo ſuo retinet eam ci-
uilem poſſeſsionem, eſt in ipſamet poſſeſſione, tunc
170 enim ille dominus poſſidet & ciuiliter & naturali-
ter, ſiue corporaliter, cùm de facto & voluntate in
ſuo animo ſit in ea poſſeſſione.

171 Aliquádo verò illa naturalis ſiue corporalis poſ-
ſeſſio eſt ſeparata à ciuili poſſeſſione, vt cùm domi-
nus rem ſuam alteri locat, tunc dominus poſſidet
ſolum ciuiliter, cùm eam poſſeſſionem animo ſuo
retineat: Conductor autem habet poſſeſſionem cor-
poralem, cùm ipſam rem poſſideat de facto & de
corpore: cùm ſit in eamet poſſeſſione, & poſſidet
nomine ſui domini l. ſi quis. §. 1. ff. de acquirend.
poſſeſ.

Hæc autem naturalis poſſeſſio duobus modis
conſiderari poteſt, vno modo in eo qui habet in ſe 172
ius annexum, vt in vſufructuario conſideratur qui
de iure poſſidet. l. naturaliter. in 1. ff. de acquiren.
poſſeſſ. & cui etiam datur interdictum vnde vi, ſi à
ſua poſſeſſione deiectus fuerit. l. 3. §. vnde vi. ff. de
vi & vi armata. Secundò conſideratur, vt nihil iu-
ris in ſe habeat, ſed plurimum facti: vt eſt ea quam
habent coloni ſeu conductores, vt in ea l. officium.
ff. de rei vendicat.

Dominium duplex.

Dominium autem eſt duplex: directū ſcilicet &
vtile. l. fundi. C. de fundis patrimo. libro 11. dire-
ctum dominium eſt illud quod habet verus domi- 173
nus: vtile autem eſt illud quod habet emphyteuta,
de quo in eo titulo, ſi ager vectigalis. aliqui tamen
tenent vnicum tantùm eſſe dominium, conſiſtens
ex duabus partibus integralibus: & per conſequēs
cùm conſideratur vt totum, non diuidetur: ſed vt
totum aliquod debet conſtare ſuis partibus. At re-
ceptius eſt vt illud dominium accipiamus vt genus,
vt diuidatur in ſuas ſpecies, vt aliud ſit dominium
directum, & aliud dominium vtile: ergo cum alio
modo diuidatur dominium, & alio modo diuida-
tur ipſa poſſeſſio, differunt ea duo diuiſione,

Duo requiruntur ad dominium acquirendum.

Differunt etiam dominium & poſſeſſio quo ad 174
acquiſitionem, quia ad dominium acquirendum,
duo requiruntur, titulus ſcilicet & poſſeſſio. l. tra-
ditionibus. C. de pactis. de qua re ſuperius tactum
fuit. Poſſeſſio autem acquiritur animo & corpora-
li apprehenſione. l. licet. C. de acquirend. poſſeſſ. l.
quemadmodum. ff. de acquiren. rerum dominio, 175
& hoc procedit vbi volo apprehendere rei alicuius
poſſeſſionem exiſtentem penes alterum, ſed ſi ea
res quam volo acquirere, eſſet penes me, & tunc
ceſſaret illa corporalis apprehenſio, & ſolo animo
ea poſſeſſio acquireretur. §. interdum. inſti. de re-
rum diuiſio. l. certi condictio. §. depoſui. ff. ſi cert.
peta. ibi non requiritur alia pecuniæ apprehenſio
cùm iam ille eam pecuniam haberet. & Roman. &
Iaſ. ibi.

A dominio iudiciū petitorium.

Differunt & in alio dominium & poſſeſſio, quia
à dominio habemus iudicium petitorium, in quo 176
proponitur rei vendicatio quæ duo præſupponit,
nempe dominium ex parte agentis, & ipſam poſ-
ſeſſionem ex parte rei conuenti. & illa duo ſunt
probanda agenti rei vendicatione. l. in rem. ff. de
rei vendi.

A poſſeſſione autem habemus iudicium poſſeſ- 177
ſorium quod de iure interdictum appellatur, de
quo in eo titulo de interdictis. ff. & Codice. & in
inſtitutionibus ciuilibus, quod interdictum tri- 178
plex reperitur, adipiſcendæ, retinendæ, & recupe-
randæ.

Interdictum triplex.

Interdictum adipiſcendæ.

Adipiſcendæ interdictum illi datur, qui vult nā-
ciſci, ſeu adipiſci poſſeſſionem, quam nondū habuit
& nondū fuit adeptus: vt ſi quis ſit hæres inſtitutus
in aliquo teſtamento ſi demum poſt mortem te-
ſtatoris velit habere poſſeſſionem rerum ipſius
hæreditatis, quas res alius detinet, debet proponere 179
hoc interdictum adipiſcendæ, nam licet poſt mortē
hæredis ipſarum rerum hæreditariarū dominium
ſtatim ad hæredem tranſeat, non tamen poſſeſſio:
quare eam poſſeſſionem debet adipiſci. l. cùm hæ-
redes.

redes.ff. de acqui. poſſe. de quo interdicto in §. adipiſcendæ, de interdi. in inſtitut.

Interdictum adipiſcendæ patum in vſu.

Hoc tamen interdictum adipiſcendæ deſiit in vſu eſſe, & in praxi: & hoc propter conſuetudinem ob-
180 ſeruatam in toto regno, qua mortuus ſaiſit viuum hæredem ſuccedentem vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, per quam conſuetudinem & in vim illius hæres mittitur in poſſeſſionem bonorum ipſius hę-
181 reditatis abſque alia reali apprehenſione: quòd ſignificat verbum illud ſaiſire, quòd idem ſonat ac in poſſeſſionem mittere: de qua conſuetudine quia per ipſum Guliel. Benedicti ſuperius ſatis tractatú fuit, ſuper ea non amplius verba faciemus.

Saiſire.

Cùm ergo in vim illius conſuetudinis hæres reperiatur in poſſeſſione bonorum totius hęreditatis, tale interdictum adipiſcendæ erit reſpectu ipſius hæredis, & ipſi hæredi inutile: nam cùm iam reperiatur in poſſeſſione in vim illius cóſuetudinis, fruſtrà petet de nouo ſe mitti in poſſeſſionem in qua iam reperitur.

Interdictũ recuperandæ.

Alterum eſt interdictum quòd appellatur recuperandæ, & quod competit illi qui de ſua poſſeſſione fuit deiectus, vt ſcilicet eam poſſit recuperare: de quo interdicto in §. recuperandæ de interdi. & in titulo, de vi, & vi armata. in titulo vnde vi Codice & in titulo de reſtitutione ſpoliatorum: datur autem hoc interdictum illi qui poſsidebat tempore deiectionis d. §. recuperandæ & ibi Ioan. Faber. & datur contra eum qui vi deiecit, vel contra eius hæredem inquantum ad eum peruenit. l. j. §. fi. ff. de vi & vi armata. item & datur contra eum cuius nomine, vel mandato quis fuit deiectus, aut contra eum qui ratam talem deiectionem habuit: & contra eum cuius familia alterum deiecit. d. l. j. §. ait prætor. cùm l. ſequenti. ff. de vi, & vi armata. Faber in eo §. recuperandæ nu. 2. contra tertium autem non datur etiã ſi cauſam habeat à deiiciente. l. cùm à te. ff. de vi, &
182 vi armata. quod eſt verum de iure ciuili: de iure verò canonico datur contra tertium poſſeſſorem habentem cauſam à deiiciente, vel contra tertium habentem rem ablatam remedium. c. ſæpe. de reſti. ſpoliatorum, quando ſcilicet ſcienter rem eam ablatam accepit: ſecus ſi ignoranter d. c. ſæpe & ibi Pano. & Faber in eo §. quo ſuprà. Sunt & alia remedia quæ ſunt propoſita contra violentum, quæ recenſet Hoſtienſis in ſua ſumma de reſtitutione ſpoliat.

Remedium c. ſæpe. de reſti. ſpolia. contra quos detur.

Spoliatus agẽs hoc interdicto, debet duo probare.

In hoc autem interdicto recuperandæ, ſpoliatus qui vult agere eo remedio, debet duo probare, poſſeſſionem ſcilicet eo tempore quo fuit deiectus, &
183 ſpoliationem, ſeu deiectionem. Pano. in c. ex parte. 2. nu. 8. de reſti. ſpolia.
184 Et in hoc interdicto hoc eſt obſeruandum quòd contra proponentem & agentem hoc interdicto, non habet locum exceptio defectus dominij ſeu proprietatis. c. in literis de reſti. ſpolia. l. ſi de vi. ff. de vi, & vi armata. quia ſpoliatus antè omnia debet reſtitui, & reintegrari. d. c. in literis. l. ſi de vi. ff. de iudiciis, tamen limita regulam eam quòd notorius defectus proprietatis impediat quem agere poſſeſſorio, non procedere vbi reus opponens in eo interdicto proponit poſſeſſionem naturalem, & pacificam: quia per talem oppoſitionem ita formatam & probatam, excluderetur illa vis allegata per partem aduerſam: qui enim continuat ſuam poſſeſſionem, non videtur alterum ſpoliare. c. cùm olim. & c. cum veniſſent. de reſti. ſpolia. Pano. in c. j. de reſti. ſpolia.

Limitatio ad eam regulam.

Propterea ſi reus opponens in eo interdicto proponat, & alleget ſe fuiſſe eo tempore deiectionis prætenſæ in poſſeſſione naturali, & ſic habuiſſe poſſeſſionem pacificam illius rei, à qua aduerſarius ſe dicit eiectum, & ita eſſe probauerit, excludet intentionem actoris, & hoc tenet Papon in ſuo *recueil des arreſts* in titulo de reintegrandæ. arreſto primo.

Interdictũ recuperandæ & ciuiliter & criminaliter proponi poteſt.

Hoc autem interdictum proponi poteſt & ciuiliter & criminaliter: quando criminaliter proponitur, tunc datur actio de vi publica vel priuata per interdictum vnde vi. l. ſi quis ad ſe fundum. ff. de vi, 185
& vi armata.

Et in hoc caſu poſſet dubitari an proponens hoc interdictum, impediatur per partem aduerſam referentem & opponentem quæſtionem poſſeſſionis, & hoc dubium fit propter duas leges, quæ inter ſe 186
videntur oppugnare nempe l. j. C. de appella. & l. ſi de vi. ff. de iudi. Deciditur enim in d. l. j. de appella. quæſtionem poſſeſſionis prius decidendam eſſe, quam ad crimen violentiæ deueniatur & in d. l. ſi de vi. de iudi. deciſum eſt ſi quæratur de vi, & poſſeſſione, potius de vi, quàm de poſſeſſione agendum eſſe: reſpondet ibi Iureconſultus: ergo ibi prius crimen violentiæ prius eſt diſcutiendum quàm virtus poſſeſſionis: quare hæc quæſtio redditur dubia propter ea duo iura.

Prima regula.

Pro cuius quæſtionis & dubij illius reſolutione, & pro earum legum conciliatione duæ regulæ ponendæ erunt: quarum hæc erit prior; vbicunque quis proponit poſſeſſionem, dicendo ſe poſſidere: alter verò opponit interdictum vnde vi, ſe dicendo deiectum ab ipſa poſſeſſione & ſic proponit ſpoliationem, & tunc prius de ipſa poſſeſſione quàm de vi eſt agendum: & ita intelligitur ea lex prima. C. de appella. ratio hæc aſſignari poteſt: quia is qui proponit tale interdictum vnde vi, debet probare ſe poſſidere tempore deiectionis; alioquin non eſſet 187
audiendus. c. olim. de reſti. ſpolia. & alter opponendo ſeu proponendo talem poſſeſſionem, ſe dicendo poſsidere, præcludit viam ipſi interdicto vnde vi, quòd non poteſt proponi ſi aduerſarius poſſideat, & ideo opus eſt vt prius iudex cognoſcat de ipſa poſſeſsione, quàm de eo interdicto vnde vi, ita declarat glo. in c. literis. de reſti. ſpolia.

Altera regula.

Altera erit regula: proponens interdictum vnde vi criminaliter impediet alterum proponentem, & obiicientem dominium ſeu ipſam proprietatem: tunc enim prius de vi quàm de dominio ſeu proprietate eſt agendum d. l. ſi de vi, in qua lege quamuis fiat mentio poſſeſſionis, impropriè tamen ibi poni debet poſſeſsio, & ſumitur pro proprietate: & ea lex, ſi de vi declaratur per l. qui certa. §. ſi de vi. ff. ad leg. Iulia. de vi publica & per l. ſi quis ad ſe fundum. ff. de vi, & vi armata & per c. in literis de reſti. ſpolia.

Competit etiam hoc interdictum illi qui fuit de- 188
iectus a ſua naturali poſſeſſione. & ſic datur hoc interdictum non ſolùm illi qui deiicitur à ſua ciuili poſſeſsione, ſed & illi qui à ſua naturali poſſeſsione deiicitur: habenti autem nudam ipſam poſſeſsionẽ ſeu detentationem, non datur hoc interdictum, quamuis deiectus fuerit. l. j. §. deiicitur. ff. de vi, & vi armata. quare poſſidenti ciuiliter & naturaliter deiecto à ſua poſſeſſione datur hoc interdictum. Caſtrenſ. in l. Attilius regulus ff. de dona. illi autem qui ſolum habet nudam detentationem, ſi deiectus

Hoc interdictũ habenti nudã poſſeſsionem non datur ſed officium iudicis.

fuerit, datur officium iudicis vt ſibi ea detentatio ablata reddatur & vt in ea defendatur. d. l. Attilius & ibi gloſ. & Caſtren. quòd officium iudicis datur etiam poſſeſſori & ciuili & naturali ſi deiectus fuerit: & inquit ibi Caſtrenſis vtilius eſſe proponere officium iudicis, & eo officio agere, quàm interdicto vnde vi.

Interdictũ retinendæ.

Tertium interdictum eſt, quòd appellatur interdictum poſſeſſorium retinendæ: & competit ad
190 poſſeſſionem retinendam, quando quis inquietatur, vel turbatur in ſua poſſeſſione. de quo in §. retinendæ. de interdictis, & in titulo vti poſſidetis, ita
191 & poſſideatis. ff. & datur hoc interdictum pro rebus corporalibus conſeruandis: pro rebus autem mobilibus ſi quis in illis turbetur, datur interdictum

Interdictum vtrobi.

vtrobi, de quo in titulo, vtrobi datur etiam hoc in-
192 terdictum retinendæ pro iuribus incorporalibus, vt ſi quis dicat ſe eſſe in poſſeſſione vel quaſi percipiendi decimas, vel certam penſionem ſingulis annis, vel ſi ſe dicat eſſe in tali poſſeſſione percipiendi talia iura: in quorum iurium perceptione ſe dicat turbari, is poterit hoc interdictum proponere.

Et talis proponens hoc interdictum admittitur probando ſuam poſſeſſionem, quamuis de titulo non doceat: debet enim probare ſe eſſe in poſſeſſione vel quaſi percipiendi eas decimas, vel eos cenſus, vel alia iura, & hæc poſſeſſio vel quaſi percipiendi ea iura inſpicitur in his iuribus. doct. in c. querelam. de electio. & Maſueri. in titulo, de poſſeſſorio. §. item pro rebus & iuribus, & ſic per teſtes poterit fieri hæc probatio.

In praxi autem quæ antiquitus obſeruabatur,
193 hoc interdictum retinendæ appellabatur caſus, vel

Caſus nouitatis.

cauſa nouitatis, ſiue ſaiſinæ, ob id quia ſaiſito, & exiſtenti in poſſeſſione dabatur per eum titulũ vti poſſidetis: de quo interdicto fit mentio in ſtylo curiæ parlamenti in rubrica, de cauſa nouitatis, & meminit Rebuffus in titulo, de materia poſſeſſoria in rubri. nu. 6.

Olim erant duæ leges regiæ, quarum altera dicebatur lex regia ſuper caſu nouitatis & ſaiſinæ, quæ

Duæ leges regiæ.

dabatur illi qui erat in poſſeſſione ſua turbatus, & ſuccedebat ea lex, in locum huiuſce interdicti retinendæ: erat & altera lex regia, quæ appellabatur de
194 nouis deſſaiſinis, quæ dabatur ſpoliato, in locum interdicti recuperandæ: de quibus duabus legibus meminit Boeri. in ſuo iuris viatico.

Ad hoc autem vt quis obtinere poſſit in hoc poſſeſſorio retinendæ, debet ille impetrãs hoc poſſeſſorium probare quòd poſſidebat rem ipſam tempore ſuæ impetrationis, in qua ſe petit manoteneri. l. j. §. hoc interdictum. ff. vti poſſidetis. Guido Papæ deciſ. 552. quod procedit ſiue quis verè & de facto
195 rem ipſam teneat, ſiue eam teneat ex vi conſuetudinis receptæ, qua mortuus ſaiſit viuum: vel ex iuris interpretatione: Rebuffus in tractatu, de materia poſſeſſor. artic. 2. in glo. 3. num. 10. debet etiam

Turba in hoc interdicto eſt probanda.

probare turbam quam quis ſibi facit in ea poſſeſſione: quæ quidem turba ſatis probatur per oppoſitionẽ quã facit aduerſarius ſe opponendo in exe-

Turba per oppoſitionẽ probatur.

cutione litterarũ manutenẽtiæ: nã quis ſe opponẽdo videtur poſſeſſurẽ turbare. ita Maſuer. in eo tractatu de poſſeſſione, verſi. nã ſe opponẽdo & ſic talis impetrans hoc poſſeſſorium debet hæc duo
196 probare: nempe ſuam poſſeſſionem tempore ſuæ impetrationis, & turbam ſibi factam ab aduerſario: alioquin niſi actor hæc duo probaret, ipſi reo etiam nihil probanti poſſeſſio eſſet adiudicanda in remittẽdo actorẽ à ſua impetratione. l. ſi duo. in prin. & ibi Bart. ff. vti poſſi. iudex enim qui non attinenit 197
impetrantem poſſeſſorem, debet in ſua ſententia dicere impetrantem malè fuiſſe conqueſtum, & quòd opponens ſe bene oppoſuit: ita Rebu. in eo titulo de materia poſſeſſoria. in fine. nu. 19. & Boeri. deci. 239.

Et quamuis dicatur omne interdictum eſſe mixtum, tamen ille qui primo cœpit agere, & qui eſt impetrans, obtinet partes actoris, & ſic prius tenetur de ſuo iure docere, & probare. arg. l. ex tribus. ff. 198
de iudi. & per conſequens impetrans poſſeſſorium efficitur actor: & tanquam talis tenetur probare: & eo actore non probante reus opponens abſoluendus eſſet. l. qui accuſare. C. de edendo.

Qui primus in interdicto cœpit agere obtinet partes actoris.

Sed quid ſi vterque tam actor, quàm reus ſuam poſſeſſionem probauerit & vterque de ſuo iure docuerit, quid dicendum erit? & dic quòd tunc ei qui habet titulum cùm ſua poſſeſſione, eſſet poſſeſſio adiudicanda: cùm ille talis vltra poſſeſſionem habeat dominij titulum. c. licet. de proba. & Faber in 199
d. §. retinendæ. obſeruatur enim hoc in huiuſmodi interdicto, vt ille qui habet titulum cùm poſſeſſione, alteri præferatur qui ſolum habet poſſeſſionem. Barto. in d. l. ſi duo: per eum textum & Anthonius Rubeus Alexand. conſil. 4. nu. 2.

Poſſeſſio ei eſt adiudicanda qui vltra poſſeſſionem probat de titulo.

Sicuti in ſimili dicitur de eo qui obtinuit beneficium à Romano pontifice vel à ſuo legato, cùm alter ab ordinario obtinuiſſet illud met beneficium 200
eodem die, ſi non appareat vtra collatio ſit prior facta, præfertur tunc qui repertur in poſſeſſione, cùm ille habeat & titulum & poſſeſſionem: quare præfertur alteri qui ſolum habet titulum. c. ſi à ſede. de præbe. in 6. ſemper enim melior eſt conditio occupantis & detinentis poſſeſſionem: & licet poſſeſſio beneficij non tribuat titulum, reg. beneficium. de reg. iuris. tamen iuncta cum titulo, eſt potens ad extinguendum alium titulum ſibi oppoſitum in tempore concurrentem & ſic talis poſſeſſio eo caſu habet magnum effectum: ita Domi. de ſancto Gemi. in eo. c. ſi à ſede.

Idem cenſendum erit in epiſcopo & vicario concurrentibus. vt per Nicol. Boeri. deciſ. 347. poteſt enim vicarius etiam in præſentia epiſcopi conferre: & ad eum poteſt haberi recurſus de omnibus, ſicuti & in abſentia ipſius epiſcopi. Boeri. in ea deciſione, no. 6. ita etiam & in hoc caſu noſtro ſi quis habeat poſſeſſionem cum titulo, præferendus erit ei qui ſolum habet poſſeſſionem.

Hoc etiam in hoc poſſeſſorio obſeruatur, quòd probans antiquiorem poſſeſſionem debet obtinere contra eum qui probauit de poſſeſſione recentiori: cùm antiquior poſſeſſor iuniori præferatur: propterea quòd iunior poſſeſſio ſeu recentior præſumitur tunc clandeſtina, cùm conſtat de antiquiori poſſeſſione niſi illa poſſeſſio recens ſuſtineretur per aliquem titulum: tunc enim habens recentem poſſeſſionem cùm titulo præferendus erit habenti antiquiorem. dict. l. clam poſſideri. tollitur enim vitium clandeſtinitatis per titulum. vt per Rebuff. eo. conſi.

Probans antiquiorem poſſeſſionẽ alteri habẽti recentẽ præfertur. 201

Vbi autem partes ſolum probarent poſſeſſionem ſine titulo, ille qui probauerit ſe prius fuiſſe in poſſeſſione, reportabit victoriam: quia ſua poſſeſſio

Vbi ſolum poſſeſſio probatur, præfertur qui habet antiquiorem.

impe

impedit ne ſequens poſsideat. Bald. in c. ſi diligenti de præſcrip.

Et vbi partes probarent de poſſeſsione, & bona fide, ille erit potior, cui ius commune fauet. Innocent. in d. c. auditis. de præſcrip. Id autem quod dictum eſt quòd probans de antiquiori poſſeſsione alteri præfertur, intelligendum eſt, niſi is qui habet recentiorem poſſeſſionem probaret quòd iam ſunt decem anni, quod poſſederit, & infra: quia per tam longum tempus præſomeretor negligentia alterius. ita Curtios ſenior conſi. 24.

Hoc interdictum retinendæ appellatur complainćte.

Hoc autem interdictum retinendæ aliquando appellatur *complainćte* aliquando *cas de ſaiſine & nouelleté*: inter quæ eſt hoc diſcrimen, nam *complainćte* locum habet in cauſis beneficialibus pro quibus beneficiis, hi qui in illis turbantur, debent à cancellaria regia obtinere eas literas *de complainćte*: & quæ literæ ſolom ab ipſa cancellaria debent obtineri: vt eſt ordinatio regis Caroli ſeptimi, cuius
102 meminit Rebuff. in concordatis in titulo, de forma mandati: in verbo, item facta, & licet propriè *complainćtes* dentur in cauſis beneficialibus, dantur etiam & pro cauſis prophanis, quod licet colligere, ex his quæ ponit Papon in rubrica *des complainćtes poſſeſſoires*: vbi indifferenter vtitur hoc nomine in omnibus poſſeſſoriis.

Poſſeſſoriũ ex titulis decidi debet in beneficiis.

In hac materia beneficiali quòd ex titulis poſſeſſorium decidi debet ex regiis ordinationibus, & in qua materia diſcuti debent titoli & parum curatur de poſſeſsione.

Pro rebus autem prophanis, & cùm quæſtio eſt de poſſeſſorio rerum prophanarum, obtinentur literæ manotenentiæ à iodicibus regiis, & quæ iudicibus regiis dirigi debent, cùm literæ *de complainćte* dirigantur ſolum Seneſchalis ſeu Bailiuis: & ita iudicatum fuiſſe refert ipſe Papon in eo titulo, *des complainćtes* arreſto 11.

Et in hac materia eſt etiam notandum quòd ille qui habet ſuam poſſeſſionem ciuilem vel naturalem ſi turbetur in ea, poterit vti hoc interdicto, vt iam deductum fuit: propterea conductori qui ſolum habet tenutam, & qui poſſidet nomine domini, non datur hoc interdictum & neque illud proponit contra locatorem, ſed ſi illi fiat, aut ſi illi detur impedimentum aliquod, audietur petendo illud amoueri p.. viam adiornamenti, & non per viam nouitatis quæ ſolum illi datur qui habet poſſeſsionem vel quaſi. Maſueri. in titulo de poſſeſſorio. § item pro ſola, & Papon ita aſſerit in ſuo *recueil* in titulo, *des complainćtes* arreſto vltimo. vſus tamen & praxis in hoc caſu inoleuit vt etiam conductori detur hoc interdictum contra ſuum locatorem ſi ab eo impediatur pro tempore ſui arrentamenti, pendente quo non debet turbari ab ipſo locatore, niſi ex cauſa. Sunt plures aliæ differentiæ inter poſſeſsionem & proprietatem ſeu dominium, cùm nihil inter ſe commune habeant. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. poſſe. quas quilibet deprehendere poterit & quas omitto: & hæc redigenda putaui vt quæ in praxi obſeruentur, & ſunt quotidiana.

Conductori nõ datur hoc interdictum.

Qui cum alia muliere, &c.

SVMMARIA.

1 *PEr tranſitum ad ſecunda vota perduntur ea quæ a prædefuncto coniuge obuenerant.*

2 *Pœna ſtatuta contra ſecundo nubentes non habent locũ nullis ſtantibus liberis.*

3 *Pater habens liberos poteſt & extraneum inſtituere, dũmodo filiis relinquat legitimam.*

4 *Pater ſecundo contrahens matrimonium habens liberos ex prima vxore non poteſt ſuã ſecundam vxorem heredem facere.*

5 *Sed nec liberos ex alio matrimonio.*

6 *Mulier ſecundo nubens poteſt ſuo ſecundo marito omnia ſua bona in dotem conſtituere.*

7 *Variæ pœnæ ſtatuta ſunt contra ſecundò nubentes.*

8 *Pœnæ ſtatuta contra ſecundò nubentes infra annum luctus non habent locum in viris.*

9 *Pœnæ mulieribus ſtatuta nubentibus infra annum luctus ſunt hodie ſublata.*

10 *pœnæ quæ imponuntur viris & mulieribus ſecundò nubentibus quæ pœnæ hodie ſunt in vſu. 11.* 25

12 *Pœnæ ſtatuta contra ſecundo nubentes quæ erant cognitæ de iure digeſtorum. Imperatores eas pœnas ſtatuerunt. 13*

14 *Titulus de ſecundis nuptiis in tres partes diuiditur.*

15 *Titulus de ſecundis nuptiis reſpectu filiorum primi matrimonii eſt fauorabilis.*

16 *Mulieres dicuntur malum neceſſarium.*

17 *Nulla ciuitas ſine muliere.*

18 *Spiritus defunctorum ſunt in loco vbi non vident quæ hic aguntur.*

19 *Secundæ nuptiæ non ſunt reprobatæ.*

20 *Abraham poſt mortem Sarræ ſecundò contraxit matrimonium.*

21 *Tertullianus damnauit ſecundas nuptias.*

22 *Tertullianus incidit in hereſim.*

23 *Vidua honeſtius faciet ſi poſt mortem primi mariti ſe contineat.*

24 *Arthemiſia maximum amorem erga ſuum prædefunctum maritum demonſtrauit.*

25 *Septem orbis miracula.*

26 *Eroſtratus templum Dianæ combuſsit.*

27 *Lex Turcorum quæ iuuenes inuitabat ad vxores ducendas.*

28 *Secundò nubens perdit proprietatem lucrorum quæ à prædefuncto coniuge habuerat.*

29 *Onus ſoluendi vectigal pertinet ad vſufructuarium.*

30 *Mundus muliebris quid dicatur.*

31 *Mundus etiam ſumitur in alia ſignificatione.*

32 *Tres mundi.*

33 *Cælum quid propriè.*

34 *Philoſophi decem cælos dixerunt.*

35 *Cæli nonnunquã pro ſanctis intelliguntur.*

36 *Cometæ qui ſtellæ crinitæ vocantur.*

37 *Cometæ interdum bona interdum mala prænotant.*

38 *Firmamentum eſt regio aerea, in qua pluuiæ, niues & cometæ apparent.*

39 *Tranſiens ad ſecunda vota de conſenſu prædefuncti coniugis, euitat pœnas indictas contra ſecũdò nubentes.*

40 Con

40 *Contrahens matrimonium de conſenſu ſuorum filiorum nullas incurrit pœnas.*

41 *Ceſſant pœna ſtatuta contra ſecundo nubentes vbi ſtāt liberi vel ſi deceſſerint ante vel poſt.42.*

43 *Quæ acquiruntur ex contractu ſocietatis an ſint reſeruanda.*

44 *Arairamentum licite contrahi poteſt inter maritum & vxorem.*

45 *Pactum de lucranda dote inter coniuges ſtantibus liberis primi matrimonij non valet.*

46 *Pater per tranſitum ad ſecunda vota nō perdit vſumfructum bonorum ſuæ prædefunctæ vxoris.*

47 *Quæ filius olim acquirebat, ſuo patri acquirebat.*

48 *Olim pater maius ius habebat in bonis ſui filij quàm habeat hodiè.*

49 *Filius omnes contractus facere poteſt.*

50 *Pater ex contractu ſui filij non tenetur niſi in tribus caſibus.*

51 *Pater pro filio obligatur propter iuſſum.*

52 *Conſenſus alius eſt quam iuſſus.*

53 *Pater pro filio tenetur inſtitoria & tributeria.*

54 *Nulla pœna ſtatuta erat contra patres proprios filios occidentes.*

55 *Cōtra matres proprios filios occidētes pœna ſtatuta erāt.*

56 *Inequalis poteſtas eſt patris & matris erga eorum filios, licet eorum pietas æqualis ſit.*

57 *Peculium quadruplex.*

58 *Caſtrenſe peculium quid ſit.*

59 *Peculium quaſi caſtrenſe quid ſit.*

60 *Peculium aduentitium quid ſit.*

61 *Peculium profectitium quid ſit.*

62 *Lucrum quod filius facit ex ſuo labore cui acquiratur & 63.*

64 *Quæ donantur vxori mariti contemplatione, non ſunt liberis primi matrimonij reſeruanda.*

65 *Tranſiens ad ſecunda vota priuatur filiorum ſucceſſione.*

66 *Mater ſecundò nubens filio ſuccedit ex teſtamento.*

67 *Mater ab inteſtato filio ſuccedit quamuis ad ſecunda vota trāſierit cum ſuis filiis reſpectu bonorum quæ ad filium peruenerant aliunde quàm ex paterna ſubſtātia. & 68.*

69 *Mater quæ ſecundo nupſit, ſuccedit filio ab inteſtato ſtātibus fratribus vterinis aut cōſanguineis: idem in patre obſeruatur. 70.*

71 *Pater quæ ſuæ filiæ dotem conſtituit illi ſuccedit ab inteſtato, etiam ſi ſecundò matrimonium contraxerit, & idem in matre.*

72 *Tranſiens ad ſecunda vota non poteſt plus donare ſecundo coniugi quam donat vni ex liberis primi matrimonij.*

73 *Quod procedit etiam ſi ſint ſibi nepotes, ſed quid ſi ſint filij ex diuerſis fratribus. 74.*

75 *Tranſiens ad ſecunda vota, ſicuti ſuo ſecundo coniugi non poteſt plus dare quàm vni ex filiis, ita etiam & non poterit plus dare filio ex ſecunda coniuge.*

76 *Fratribus aut aliis conſanguineis ſecundi coniugis quis tranſiens ad ſecunda vota, prohibetur relinquere.*

77 *Secundo contrahens matrimonium: tantum poteſt dare ſecundo cōiugi quātum dedit vni ex filiis primi matrimonij.*

78 *Illud plus quod à ſecundo coniuge aufertur applicandum filiis primi matrimonij. applicandum venit etiā ſi non ſint heredes. 79.*

80 *A tali lucro, quod liberis primi matrimonij applicatur non priuatur filius: quamuis renunciauerit ſucceſſioni paternæ.*

81 *Liberum eſt mulieri non tranſeunti ad ſecunda vota, relinquere vni ex filiis quos iam habuit ea quæ habuit.*

82 *Filij ſecundi matrimonij poſſunt heredes inſtitui.*

83 *Educatio liberorum, non pertinet ad nouercam.*

84 *Vitricus poteſt eſſe tutor filiorum primi matrimonij: ſed non educator.*

85 *Pater poteſt eſſe educator liberorum primi matrimonij.*

86 *Mulier ſecundò nubendo perdit tutelam ſuorum liberorum, quam non recuperat etiam demum mortuo ſuo ſecundo marito. & 87.*

88 *Mater non erit priuata tutela quamuis declarauerit ſe velle nubere & tutorem petierit: dummodo non nupſerit, quamuis ſponſalia contraxerit. vt in numero. 89.*

90 *Pater tranſiens ad ſecunda vota, non perdit adminiſtrationem ſuorum liberorum.*

91 *Mulieres de iure Codicis à tutela repelluntur.*

92 *Speciale in matre & auia vt poſſint eſſe tutrices.*

93 *Legitima tutela eſt illa quam mater aut auia gerit.*

94 *Mater volens ad tutelam admittitur.*

95 *Mater in tutela ſui filij præfertur auo etiam paterno.*

96 *Mater aut auia volens admittitur & non inuita ad filij ſui tutelam.*

97 *Mater tacitè vel expreſſè tutrix, in teſtamento conſtitui poteſt.*

98 *Tutor teſtamentarius non tenetur ſatiſdare.*

99 *Vitricus tutelam iam aſſumptam poteſt continuare, ſed non quòd de nouo poſſit eam aſſumere.*

100 *Mulier per tranſitum ad ſecunda vota, perdit alimenta ſibi relicta in teſtamento ſui mariti.*

101 *Legatum vſusfructus non perditur per tranſitum ad ſecunda vota.*

102 *Legatum vſusfructus vxori à marito filio herede inſtituto reſoluitur in alimenta: niſi de voluntate mariti contraria conſtaret. 103.*

104 *Legatum vſusfructus bonorum nullo dato herede importat inſtitutionem heredis.*

105 *Relinquens vſufructuarium in vita & poſt eius mortem talem inſtituens, talis vſufructuarius cenſetur inſtitutus.*

106 *Filio teſtatoris pro parte inſtituto, & extraneo pro alia parte, vidua relicta vſufructuaria pro parte vſumfructum conſequetur.*

107 *Legatum factum viduæ & poſt eius mortem quòd Titius illud legatum habeat, ſi interim vidua ſecundò nubat, quid iuris.*

108 *Mulier ſecundò nubens non reddita ratione tutelæ obligat bona ſecundi mariti.*

109 *Vidua quæ de facto tutelam ſuorum filiorum adminiſtrauit, quamuis ſecundò nupſerit non reddita ratione, non tamen bona ſecundi mariti obligantur.*

110 *Ilium refectum fuit ab Alexandro.*

111 *Troia quædam prouincia.*

112 *Innocentes ſæpe grauiſſimis pœnis ſubiiciuntur.*

113 *Daniel inter tres iuſtos.*

114 *Pius homo ſæpè exercetur, cùm alias impiis omnia cedant in bonum. & 104.*

115 *Mater quæ non curauit prouidere filiis primi matrimonij de tutore, quibus pœnis afficiatur.*

116 *Mater propter ſuam negligentiam ea pœna afficitur.*

117 *Mater excuſatur, ſi filiis tutorem non petierit: cùm illi filij auum paternum habeant.*

118 *Datur annus viduæ ad petendum tutorem filiis.*

119 *Filio pupillo decedente mater excluditur ſi filio tutorem non petierit.*

120 *Vterini tamen fratres non excludentur.*

121 *Mater nutrix filiorum nubens ſecundò non petito tutore, priuatur ſuorum filiorum ſucceſſione.*

122 *Leges pœnales extenduntur vbi eſt eadem ratio.*

123 *Tria requiruntur ad hoc vt ceſſet pœna authentica eiuſdem pœnis.*

124 *Mater filij ſui ſucceſſione non priuatur in non petendo tutorem ſi filius in pupillari ætate deceſſerit.*

125 *Pœna ſtatuta contra ſecundò nubentes ceſſant: vbi nulli ſtant liberi.*

126 *Mater quæ nupſit non petito tutore, non ſuccedit filio impuberi defuncto, etiam ſi fratres non ſint illi filio impuberi.*

127 *Frater vterinus ſuccedit fratri vterino defuncto in pupillari ætate matre excluſa quæ illi filio tutorem non petierat.*

128 *Vidua non tenetur deferre veſtes lugubres pro defuncto marito.*

129 *Vidua pendente anno luctus tenetur lugere maritum.*

130 *Honeſtum eſt ipſis viduis, ſignificationem luctus oſtendere ex habitu.*

131 *Moribus antiquis viuendum & vtendum verbis præſentibus.*

132 *Obſeruantia moru antiqui facit ad politiam.*

133 *Color albus olim erat ſimbolum luctus, hodie color niger.*

134 *Expenſis heredum mariti viduæ veſtiri debent veſte lugubri.*

135 *Mulier quantumuis vetula, poteſt tamen matrimoniũ contrahere.*

136 *Mulier quinquagenaria non poteſt regulariter parere.*

137 *Viri vſque ad tempus ſexagenta annorum poſſunt parere.*

138 *Antiqui robuſtiores fuerunt quàm ſint hodie.*

139 *Lex antiqua. Sexagenarius ne ducito.*

140 *Matrimonium ſæpe contrahitur ad prolem iam ſuſceptam legitimandam.*

141 *Habens liberos ex concubina, ſi demum ea concubina relicta, cum alia muliere matrimonium contraxerit: ea mortua poterit demum cum concubina matrimonium contrahere.*

Super verbo, Qui cum alia muliere matrimonium contrahens.

POST mortem ipſius Adiectæ, Petrus ſecundò contraxit matrimoniũ, & filios ex ſua ſecunda vxore ſuſtolerat, & nihilominus bona prædefunctæ vxoris Adiectæ tenebat: quod
1 videtur contra iura, quæ volunt ſecundò nubentes, per tranſitum ad ſecunda vota perdere ſaltẽ quo ad proprietatem ea quæ à prædefuncto coniuge accepta fuere. l. 2. & l. hac edictali. C. de ſecundis nuptiis.

At huic obiectioni facilè reſponderi poteſt, & multis modis: primò quòd quamuis per tranſitum ad ſecunda vota, quis perdat ea quæ habuit à prædefuncto coniuge, hoc intelligitur reſpectu proprietatis bonorum, & non quantum ad vſumfructum ipſorum bonorum, cùm alter ex coniugibus eo vſufructu vti poſſit quandiu viuet. d. l. fœminæ, & l. hac edictali, quare poterit hic Petrus vti illis bonis quandiu viuet, quantumuis ſecundò matrimonium contraxit: & ſic ceſſat talis obiectio.

Tum & ſecundò reſponderi poteſt, quòd pœnæ 2
quæ ſtatutæ ſunt contra ſecundò nubentes, & cõ-
tra ſecundò contrahentes matrimonium, locum
habent ſtantibus liberis primi matrimonij, vbi au-
tem nulli ſuperſunt liberi ex eo matrimonio, ceſ-
ſant illæ pœnæ. d. l. fœminæ. ibi, quæ ſuſceptis ex
primo matrimonio liberis, & in d. l. hac edictali, &
ibi docto. in hoc autem noſtro caſu, Petrus quidẽ
ex ſuo matrimonio cum Adiecta habuerat filium:
ſed illa muliere viuente mortuus fuerat, vt ex hoc
textu apparet, quare ceſſabant illæ pœnæ & ceſſat
etiam talis obiectio.

[Pœnæ ſtatutæ contra ſecundò nubẽtes habent locũ ſtantibus liberis.]

Eſt quidem verum quòd ſecundò contrahens
matrimonium habens liberos, afficitur multis pœ-
nis: & ea præcipuè vt non poſſit ſecundo coniugi
plus relinquere quàm vni ex filiis primi matrimo-
nij: & non extantibus liberis poſſet liberè de ſuis 26
bonis, ſicuti & quilibet alius, immò pater, & ma-
ter habens filios poterit vel extraneum inſtituere,
dum tamen filiis relinquat legitimam. l. parenti-
bus. C. de inof. teſtamento. quod tamen non proce- 3
dit in marito aut muliere ſecundò matrimonium
cõtrahente, qui ſtãtibus liberis primi matrimonij
non poteſt inſtituere ſecundum maritum, aut ſe-
condam vxorem: nec illi dare plus quam vni ex fi-
liis primi matrimonij, cui minus reliquerit. d. l. hac
edictali, ſed nec liberos ſecundi coniugis aut ſecũ- 4
dæ vxoris ex alio matrimonio, poterit hæredes in-
ſtituere: plenè Boeri. deciſ. 201. nam ſicuti conuo- 5
lans ad ſecunda vota, non poteſt plus relinquere ſe-
cundo coniugi, quàm vni ex filiis ſuis ex primo
matrimonio, ita nec filio eius ex alio matrimonio.

[Parens habens liberos, poteſt & extraneum hæredem inſtituere, liberis legitimam relinquendo.]

Liberis quidem primi patrimonij, aut liberis ſecundi matrimonij, poterit eis relinquere vt volet & eos hæredes facere: dummodo filij primi matrimonij, & alij filij non fraudentur legitima. §. penult. in authent. de nuptiis, & Ioan. Nicholai in repe. illius legis, hac edictali. in deciſione ſecundi dubij.

Poterit tamen mulier ſecundò nubens omnia 6
ſua bona in dotem conſtituere ſuo ſecundo mari-
to, etiam extantibus liberis primi matrimonij. gl.
in d. l. hac edictali & Boeri. in ea deciſione: non ta-
men quòd poſsit facere pactum de ſuccedendo, aut
de dote lucranda & Boeri. loco quo ſupra.

[Secundò nubẽs poteſt omnia ſua bona in dotem conſtituere.]

Et quoniam in mentionem ſecundarum nuptia-
rum incidimos, ſuper illis aliquid tangemus & ad-
uertendum erit varias pœnas ſtatutas fuiſſe contra
ſecundò nubentes, & variis reſpectibus, ſunt enim 7
quædam pœnæ ſtatutæ contra mulieres nubentes
infra annum luctus, & hoc ratione feſtinationis
ipſius matrimonij ſecundi: de quibus in l. j. C. de
ſecundis nup. & hæ penę reſpic ſolas mulieres,
& ceſſant in maritis ſecundò n monium con-
trahentibus, qui nullas pœnas incurrunt, licet ſta- 8
tim poſt mortem vxoris contrahant matrimonium,
ceſſat enim hoc caſo timor perturbationis ſangui-
nis, ratione cuius illæ pœnæ ſtatutæ fuerant pro-
pter prolis incertitudinem. l. liberorum. ff. de his

[Pœnæ quæ imponuntur ſecundò nubẽtibus intra annum luctus imponuntur ſolis mulieribus.]

qui

qui notantur infamia:non enim facilè eſſet digno-
ſcere an partus eſſet prioris matrimonij an ſecundi,
ſi ſtatim poſt mortem prioris mariti liberum eſſet
mulieri viduæ contrahere matrimonium, quare ne
partus in dubium veniret, ſancitum fuerat vt mu-
lieres viduæ abſtinerent à ſecundo matrimonio per
tempus vnius anni,& ſic infra annum luctus,ſi ſe-
cundò nupſiſſent,incurrebant eas pœnas de quibus
in l. j. C. de ſecũ.nup.& in l.j.ff.de his qui notãtur
infamia.

Pœnæ quę mulieribus tranſeuntibus ad ſecũda vota, imponuntur ob tranſitũ ad ſecunda vota infra annum luctus ſunt correctæ.

Illæ autem pœnæ quæ imponuntur mulieribus
9 ſecundò nubentibus infra annum luctus, ſunt ho-
die ſublatæ, & neque ſunt amplius in vſu per di-
ctum Apoſtoli dicentis, mulier poſt mortem viri
ſoluta eſt à lege,quæ ſi non poſſit continere nubat
in domino.c.vlti.de ſecun.nup.& ſic per hæc dicta
diſpoſitio iuris ciuilis in ea l.j. C. de ſecun. nup. eſt
hodie correcta & emendata & ſic cùm mulier ex di-
ſpoſitione iuris canonici poſſit nubere poſt mortẽ
ſui mariti,non expectato tempore anni,hoc facien-
do & nubendo non debet pati aliquas pœnas, nã
is qui aliquid facit lege permittente,pœnam non
meretur.l.Gracchus.C.ad leg.Iul.de adulte.

Imponebantur enim huiuſmodi pœnæ mulieri-
bus nõ quia nuberent, ſed quia nimis feſtinanter,
& contra bonos mores nuberent, nubendo ante
annum luctus. §.ſiquidem. in authent. de nup. ve-
rùm tales pœnæ ſunt correctæ: vt poſt multa tenet
Ioan.de Garronibus in repet. illius legis. j.C.de ſe-
cun.nup.& docto.in c.fi.de ſecun.nuptiis:honeſtius
tamen faciet mulier vidua ſi ſe contineat poſt mor-
tem mariti per aliquot menſes propter ſanguinis
turbationem: quoniam non facile partus dignoſci
poſſet,an eſſet ex primo,vel ex ſecundo marito:ceſ-
ſat autem timor perturbati ſanguinis poſt tres aut
quatuor menſes à morte mariti: vt per Bal. in l. de-
creto.C.ex qui.cauſis infa.irrog. quem refert Boer.
deciſ. 186. nu. 2.

Pœnæ quę ſunt communes & viris, & mulieribus tranſeuntibus ad ſecunda vota.

10 Sunt & aliæ pœnæ quæ imponuntur & viris &
mulieribus ſecundò matrimonium contrahenti-
bus: & ſunt communes & viris & mulieribus ſe-
cundò matrimonium contrahentibus: & illis pœ-
nis afficiuntur non quòd ſecundò matrimonium
contraxerint, neque propter feſtinationem matri-
monij, at propter iniuriam qua afficiuntur filij pri-
mi matrimonij,cùm eorum pater, aut mater ſecun-
dò contrahit matrimonium, de quibus in l. fœmi-
næ.& in l. hac edictali.C.de ſecun.nupt. quæ pœnæ
11 ſunt hodie etiam in vſu, & neque ſunt correctæ de
iure canonico: vt per Inno. in d.c. fi.de ſecun. nup.
& ibi etiam Panor. & habent locum ſiue alter ex
coniugibus ſecundò contraxerit matrimonium an-
te annum luctus, ſiue poſt: nam ſemper fit iniuria
filiis primi matrimonij,ratione cuius ille talis ſecũ-
dò contrahens matrimonium ſemper incurrit eas
pœnas,de quibus prius quàm dicere incipiam,hoc
vnum tangam.

12 Quòd tales pœnæ quæ imponuntur ſecundò cõ-
trahentibus matrimonium, de iure digeſtorum e-
rant incognitæ:nam in libris digeſtorum nullus re-
peritur titulus de ſecũdis nuptiis:erant quidem ſta-
tutæ pœnę contra mulieres nubentes intra annum
luctus propter perturbationem ſanguinis, de qui-
13 bus.in l.j.ff. de his qui notantur infamia: verùm im-
peratores in eo titulo de ſecun.nup. eas pœnas ſta-
tuerunt.

Titulus de ſecundis nuptiis in tres partes diuiſus.

Qui titulus de ſecundis nuptiis in tres partes di-
uiditur: prima pars declarat pœnas quas patitur
mulier nubens ſecundò infra annum luctus, quæ
pœnę ſolis mulieribus ſecundò nubentibus impo-
ſitę fuerunt propter turbationem ſanguinis, vt iam
dictum fuit,& ceſſant in vno in quo ceſſat illa ſan-
guinis turbatio:& habebant locum illę pœnæ non
quia nubebant,ſed quia nubebant infra annum lu-
ctus, & nimis feſtinanter:de quibus in l. j. C. de ſe-
cun. nuptiis, & quoniam illę pœnæ hodie ceſſant,
& non ſunt in vſu,ſuper illis non amplius verba fa-
ciemus.

Prima pars reſpicit viduas nubentes infra annum luctus.

Secunda pars illius tituli de ſecundis nuptiis,de-
clarat pœnas quas patitur vir, vel mulier ſecundò
contrahens matrimonium, ſiue ante annum luctus,
ſiue poſt:de quibus pœnis in l. fœminæ. & in l. hac
edictali. C. de ſecun. nupt. & quę pœnæ ſunt com-
munes & viris & mulieribus ſecundò matrimoniũ
contrahentibus, exiſtentibus filiis primi matrimo-
nij,& quę pœnæ ſunt hodie in vſu.

Secunda pars reſpicit ſecundò contrahentes matrimonium.

Tertia verò pars declarat pœnas quas patitur ſe-
cundò contrahens matrimonium, vel ante annum
luctus,vel poſt,liberis primi matrimonij ſtantibus,
& hoc in ſuis propriis bonis: de quibus in d. l.hac
edictali.& in l. quoniam.cod.quę pœnæ adhuc ſunt
in vſu,& hoc propter iniuriam quę committitur fi-
liis primi matrimonij, & etiam quia ſecundò con-
trahens matrimonium cenſetur contriſtari animam
defuncti coniugis.§.qui vero. in authent. de nupt.
quæ pœnæ quia reſpiciunt fauorem filiorum, locũ
habent tam contra maritum, quàm contra vxorem
ſecundò nubentem: & ſunt communes tam viris
quàm mulieribus.authent.neque virum.de nuptiis.
in authent.facit, quia diſpoſitum in vno correlati-
uorum habet locum & in alio. l. vlti. C. de indicta
viduitate collenda: & cùm in viris & mulieribus ſe-
cundò matrimonium contrahentibus militet eadẽ
ratio, nempe fauor filiorum,ergo idem ius in vtro-
que ſtatuendum erit.

Tertia pars reſpicit pœnas contra ſecundo contrahentes matrimonium ſtantib' liberis in propriis bonis.

Et huic deciſioni non obſtabit quòd lex,fœminę,
ſit pœnalis,& per conſequens reſtringenda:cùm o-
dia reſtringi, & fauores deceat ampliari. reg. odia.
de regu. iuris: quia hæc obiectio non procedit in
odioſis,& correlatiuis,vbi in vtroque eſt eadem ra-
tio,vt per docto. in ea.l.vlti.tum etiam quia dici po-
teſt,totum enim titulum de ſecun. nup. inquantum
reſpicit vtilitatem & fauorem filiorum primi ma-
trimonij, eſſe fauorabilem, & ob id extendi debe-
re,vt locum habeat & in patre & in matre, ob filio-
rum primi matrimonij vtilitatem,& licet poſſit di- 15
ci pœnalis reſpectu pœnarum quæ ibi poſitæ ſunt
contra ſecundò nubentes:tamen propriè fauorabi-
lis eſt propter commodum filiorum primi matri-
monij. Stepha. Bertran. in repeti. illius. l. hac edi-
ctali.

Lex pœnalis etiam in odioſis extenditur vbi eſt ead. ratio.

Obiectio.

Sed adhuc altera ratio magis videtur vrgere, vt
pœnæ illæ non locum debeant habere in viris, ſed
in ſolis mulieribus ſecundò nubentibus: nam certũ
eſt quòd ſecundæ nuptiæ magis dedecent mulieres
quàm viros: ergo videtur quòd illæ pœnæ ſolùm
debeant locum habere in mulieribus ſecundò nu-
bentibus, & non in viris ſecundò matrimonium
contrahentibus, qui non poſſunt ſine vxoribus vi-
uere, neque domeſticis negotiis vacare. Paul. Ca-
ſtren.in auth.cui relictum.C. de ſecun.nup.propter- 16
eà Cato appellabat vxores malum neceſſarium: &
eſt

Viri ſine vxoribus non poſſunt viuere.

Vxores malũ neceſſarium.

est ea Quinti Metelli oratio, cuius meminit Aulus
Gellius lib.1.c.6.in ſuis atticis noctibus,in qua ora-
tione hoc ſcriptum refert Gellius,ſi ſine vxore (in-
quit) Quirites,poſſemus diutius viuere,omnes nos
ea moleſtia careremus: ſed quoniam ita natura tra-
didit,vt nec cum illis,nec ſine illis viui poteſt, ſalu-
ti propriæ potius quàm breui voluptati conſulendũ
eſt:erat enim Cato hortatnrus ibi ciues Romanos
ad vxores ducendas: & cùm ſciret eos defugere om
nes moleſtias, quæ in matrimoniis ſuperueniunt,
ita ſuam exhortationem inſtituit per quam non ne-
gabat ille multas moleſtias eſſe in matrimoniis: ſed
illis moleſtiis opponit maius bonum quàm ſit ma-
lum moleſtiæ,hinc vulgatum illud,nulla ciuitas ſi-
ne mole,hoc eſt ſine muliere.

Metelli ſententia.

Cuiuſdam Romani ſententia.

Et ad hoc propoſitum dicere ſolebat quidam Ro
manus, ſi fœminis ciues carere poſſemus, magna
careremus moleſtia: fieri autem non poteſt vt carea-
mus, prodeſt enim hic ſexus ad replendã ciuitatem
liberis,& ciuibus qui ex hoc coguntur contrahere
matrimonium, vt ciuitatem repleant liberis,& hæc
cum illa vna appellatione primi parentis pulchrè
conueniunt,quæ Eua appellatur,id eſt mater omniũ
viuentium. Non certè ſtare poteſt ciuitas ſine mu-
lieribus,quod olim præuidens Romulus poſt con-
ditam ciuitatem, & cùm Romam ipſam ordinaſſet,
centúmque ſenatores ſtatuiſſet, qui numerus de-
mum vſque ad trecentos ſenatores fuit auctus tem-
pore Bruti conſulis poſt exactos reges e Roma, is
Romulus legatos miſit ad connubia quærenda &
cùm neque illi legati auditi fuiſſent, diſſimulata a-
nimi ægritudine ad tempus inſtituit Romulus in ea
noua ciuitate nouum ſpectaculum celebrare,& hoc
occultum erat conſilium de rapiendis virginibus
quæ eò accederent: quod & factum fuit:nam virgi-
nes omnes quæ Romam venerant; raptæ fuere à
ciuibus Romanis,& hoc ſigno dato ipſis ciuibus:&
hoc dolo Romani eorum ciuitatẽ replerunt & mu-
lieribus,& liberis.

Numerus centum ſenatorũ Romæ auctus vſque ad trecentos.

Hæc tamen non officiunt quin illæ pœnæ & vi-
ris & mulieribus communes ſint,vt iam concluſum
fuit:tum propter iniuriam qua afficitur coniunx iã
defunctus,cùm ſuperſtes ad ſecunda vota conuolat:
cuius animam vulgò fertur contriſtari eo caſu quod
planè ridiculum eſt. Atteſtatur etenim diuus Au-
guſtinus in libro de ſpiritu & anima,animas defun-
ctorum ipſosque mortuos ignorare ea quæ ibi agũ-
tur.Sunt enim,inquit,ſpiritus defunctorum in loco
18 vbi non vident,neque audiunt quæ hîc in hoc mun-
do aguntur,nec quæ eueniunt hominibus.

Animæ defunctorum ignorant quæ hic aguntur.

Defunctis eſt cura de viuis.

Vulgo tamen fertur eſſe eis curam de viuis,quã-
uis quid hîc agatur, neſciant:quemadmodum cura
eſt nobis de mortuis,quamuis quid illi agant,planè
neſciamus, & Eucherius in commentariis in libros
regum libro quarto,quem refert hiſtoria Triparti-
ta in quinta centuria,capite quarto,vbi inquit,ſunt
ſpiritus defunctorum in loco vbi non vident quæ-
cunque aguntur in hoc ſeculo aut eueniunt, & ne-
ſciunt mortui quid hîc agatur: ſed dum hîc agitur
poſtea audire & intelligere poſſunt ab his,qui mo-
riendo ad eos pergunt, non quidem omnino, ſed
quantum ſinitur eis indicare,& ſcire etiam poſſunt
ab angelis, qui hîc nobis præſto ſunt & animas no-
ſtras ad eos mortuos deferunt: poſſunt etiam co-
gnoſcere, ſpiritu Dei eis reuelante quæ hîc à nobis
aguntur,quod neceſſarium eſt eis cognoſcere.

Ratio quare ſecundo matrimonium contrahentes afficiantur tantis pœnis.

Ea igitur ratio quòd anima defuncti coniugis
contriſtatur, quando ſecundus coniunx ſuperſtes
conuolat ad ſecũda vota,planè ridicula, & leuis eſt:
ſed vera ratio ea datur,nempe propter iniuriam qua
filij primi matrimonij afficiuntur: qui vt ſæpiſſimè
contemnuntur, & reiiciuntur à parente qui ſecun-
dò contrahit matrimonium, vtq; parens ſuperſtes
metu pœnarum quas videt paratas eſſe ſibi ſecundò
nubendo reddatur difficilior ad ſecundum matri-
monium contrahendum:& quæ pœnæ in totũ con-
cernunt fauorem filiorum primi matrimonij & qui-
bus puniuntur hi qui ſecundò nubunt.

Secundæ nuptiæ non reprobantur.

Non quòd ſecundæ nuptiæ reprobatæ ſint, & 19
quas ſcimus approbatas fuiſſe de iure diuino, &
adeſt exemplum de ipſo Abrahamo qui poſt mor-
tem Sarræ ſuæ primæ vxoris, ſecundò demum
contraxit matrimonium:vt legitur Geneſis.25.c.

Quidam tamen eas ſecundas nuptias planè dam- 20
nauerunt, & quas Tertullianus damnauit tan-
quam ſtupra, qui in eum errorem lapſus fuit, ſicu-
ti & in multos alios vt diuus Auguſtinus annota- 21
uit dum ſcripſit ad quo-vult-Deum, vt refert hiſto-
ria Tripartita in quinta centuria. cap. 5. & ibi lo-
quit, quòd vir ipſe Tertullianus, alioquin vir
ſummus,in vltimis tamen temporibus incidit in
multos errores & hæreſes,vnde hæreſes Tertullia- 22
ni. Eas tamen ſecundas nuptias ab ipſo Abraha-
mo viro iuſto approbatas fuiſſe videmus: & ab a-
liis, & hoc propter prolem quæ ſperatur ex ma-
trimonio, ratione cuius hoc matrimonium à ſum-
mo Deo inſtitutum fuit, vt liberi procrearentur,
& non ratione libidinis:eſt quidem verum quòd
licet à principio cauſa procreandæ ſobolis matri-
monium inſtitutum fuerit, tamen hodiè poſt la-
pſum primi parentis, & matrimonium nobis ne-
ceſſarium eſt tum & ad prolem habendam, tum
& ad fornicationem euitandam:vt Paulus nos ad-
monet prioris Corinthiorum. c.ſeptimo:honeſtius
quidem faceret mulier ſi ſe à ſecundis nuptiis
temperaret poſt mortem ſui primi mariti, & ſi ſe
contineret, pudicitiámque ſuam atque amorem
erga prædefunctum iam maritum conſeruaret, ad
exemplum Arthemiſiæ viduæ regis Mauſoli, cu-
ius tanta fuit amicitia erga ſuum prædefunctum
maritum regem vt planè videatur eſſe ſupra omnes
amorum fabulas, & vltra fidem affectiuus hu-
manæ.

Hæreſes Tertulliani.

Matrimonium quare inſtitutum.

Ea etenim Arthemiſia poſt mortem ſui mariti
qui erat rex Cariæ, illa flagrans luctu mariti,
oſſa, cineréſque eorum mixta odoribus, concuſ-
ſáque ipſa oſſa in puluerem, aquæ indidit, & 25
demum ſingulis diebus bibebat. Molitáque eſt
ſepulchrum illud memoratiſſimum, & quod me-
moratur inter ſeptem orbis miracula,quorum pri-
mum habetur hoc Mauſoli ſepulchrum. Secundò
ſunt muri vrbis Babylon: quæ Babylon centum
claudebatur portis æneis. Tertium eſt colloſſus
Solis in Rhodienſi ciuitate.Quartum ſunt pyrami-
des quæ ſunt in Aegypto, quarum tres præcipuè
recenſentur, quæ ſunt infra ciuitatem Memphis,
quæ hodiè, *Lou-carre*, appellatur & præcipue vna
illarum inter ea ſeptem orbis miracula numeratur.
Quintum eſt templum Dianæ in Epheſo, quod
Eroſtratus combuſſit, vt ſui memoriam relinque-
ret, tempore quo Alexander magnus natus fuit. 26
Sextum eſt imago Iouis Olympias. Septimum fuit

Mauſoli ſepulchrum.

Septem orbis miracula.

turris In inſula Samos in Aegypto, & præter hæc refert Sabellicus hortos Luculanos à Lucullo conſtructos inter ſumptuoſiſſima orbis opera eſſe, & quos poſteritas fuit admirata: tamen non adnumerantur inter ſeptem orbis miracula.

Horti Luculani

27 Et quantum pertinet ad liberos procreandos, extat Turcorum lex, quæ iuuenes floridæ ætatis inuitabat ad ducendas vxores muneribus, & honoribus, qui verò prima defuncta alteram ſuperinduxiſſet, is inuiſus & diis & hominibus habebatur, & ab omni honore arcebatur: cuius rei teſtis eſt Alexander ab Alexandro.

Lex Turcorũ.

28 Inter autẽ eas pœnas quibus afficiebantur ſecundò nubentes, vna eſt in perditione lucrorum nuptialium: perdit enim ſecundo nubens proprietatem lucrorum nuptialium & bonorum ſibi relictorum à prædefuncta coniuge, ſiue in contractu, ſiue in vltima voluntate. authentic. lucrum. C. de ſecund. nupt. & in ſumma quis tranſeundo ad ſecunda vota, perdit quicquid ex facultatibus prędefuncti ſui coniugis conſequutus fuerit titulo lucratiuo quo ad proprietatem, remanente earum rerum vſufructu penes ipſum quandiu viuet. d. l. fœminæ. in princ. & in authent. neque virum. C. de ſecun. nupti. & quod magis eſt, ſi extraneus in contractu matrimonij donauerit alicui vni ex coniugibus de ſuis bonis, ſi demum alter ex coniugibus conuolet ad ſecunda vota, id quod ab eo extraneo accepit, & id quod illi donatum fuit eſt reſeruandum liberis primi matrimonij, de quo plura Franciſcus Marci. deciſ. 76. par. 2. & ſic proprietas earum rerum donatarum filiis primi matrimonij acquiritur.

Donatum ab extraneo coniuge illud liberis primi matrimonij reſeruatur per tranſitum ad ſecunda vota.

Quod procedit ſiue illi filij ſint hæredes, ſiue non: nam indiſtinctè omnibus filiis ex eo matrimonio acquiritur totum illud remanente eo coniuge, qui tranſiit ad ſecunda vota, vſufructuario eorum bonorum: qui tanquam talis, nempe vſufructuarius tenetur ad omnia onera realia: ſoluendi tallias, cenſus, & huiuſmodi, ad quæ onera tene-
29 tur ipſe vſufructuarius. l. hactenus. ff. de vſufru. nam qui colligit fructus, ad ea onera realia tenetur per l. Imperatores. ff. de publica.

Vſufructuarius ad omnia onera tenetur.

Idem cenſendum eſt & in eo qui habet habitationem alicuius domus: vt ſi maritus domus ſuæ habitationem ſuæ vxori legauerit: nam talis vxor demum facta vidua viendo illius domus habitatione, tenebitur ad ea onera realia reſpectu ipſius domus, & quandiu in ea habitauerit, habitatio enim eſt in fructu. l. ſi ea. C. de vſuris, & ibi Bal. & in l. ſi is qui. & ibi Bar. ff. de pignor. Cornæ. conſ. 64. vol. & licet minus ſit habere habitationem, quàm habere vſumfructum, tamen quia vterque, & is qui habet vſumfructum, & is qui habet habitationem, dicitur poſſidere, & vterque fructus percipere, cùm habitatio ſit in fructu, vt iam dictum eſt: ergo etiam vterque ad onera realia tenebitur, & ita iudicatum fuit in curia noſtra generalium, nona menſis Decembris, anno 1573. me referente in cauſa appelli, quæ ibi vertebatur inter Gulielmum Bateira appellantem, de Germanã & Foix, viduam, cui eius maritus legauerat ſuæ domus habitationem, quæ recuſabat ſoluere tallias, quæ imponebantur ratione illius domus, ſed tandem fuit condemnata per arreſtum curiæ ad eas exoluendas pro tempore quo ipſam domum inhabitabit: is enim qui fructus percipit, ad ea onera realia tenetur, vt iam dictum eſt, & eſt l. quæro. ff. de vſufruct. legato. ad hoc propoſitum: non enim poteſt negari, quin habens habitationem fructus non percipiat: tum etiam quia poteſt eam habitationem locare. l. cum antiquitas. C. de ſerui. & aqua. & non ſolum tenetur ad eas tallias exoluendas, ſed & ad expenſas quæ fiunt à militibus quando exercitus militum tranſit per aliqua loca, vt eſt textus ad hanc rem, in l. ſi pendentes. §. ſi quid cloacarij. ff. de vſufruct. & quemadmo. vſusfruct. caueat.

Habens habitationem ad omnia onera realia tenetur.

Habitatio in fructu.

Habens habitationem & vſumfructum dicitur poſſidere.

Habens habitationem eam poteſt locare.

Omnia ergo quæ coniunx ſuperſtes conſequutus fuit ex ſuo coniuge prædefuncto titulo lucratiuo ex contractu vel ex vltima voluntate, id totum ad liberos primi matrimonij pertinere debet: per ea iura deducta, & per authentic. ex donatione. C. de ſecun. nupt. & per conſequens veniunt lucra nuptialia, quæ liberis primi matrimonij ſunt reſeruanda. l. cum aliis. C. de ſecund. nupti. & etiam mulier ipſa ſecundò nubendo perdit mundum omnem muliebrem quem à prædefuncto viro iam habuerat per ea iura.

Appellatur autem mundus muliebris, ornatus
muliebris quo mulier mundior fit: cuius nomi- 30
nis appellatione continetur ſpeculum, inaures, armillę, anuli, gemmæ, & ſimilia, quibus mulieres ornantur. Lucilius mundum muliebrem poſuit in neutro genere, & de hoc mũdo muliebri fit mentio in l. argumento. §. mundus. ff. de auro. & argent. lega. Sumitur etiam mundus in alia vulgata ſignificatione pro eo quod conſtat ſole, luna, ſtellis, terra, & omnibus elementis: & in ſumma pro eo quod continetur ambitu cæli, & quem Plinius appellat cæ- 31
lum cuius circumflexus omnia tegit: & ſumitur pro toto vniuerſo.

Mundus muliebris.

Mundus muliebris in neutro genere reperitur.

Mundus.

Ioannes Picus Mirandula inquit, antiquitatem
tres mundos figuraſſe: ſupremum omnium vltra- 32
mundanum, quem Theologi angelicum, philoſophi autem intellectuale vocant, quem à nemine pro ſui dignitate ſatis decantatum inquit Plato. Huic proximum cæleſtem, poſtremum omnium ſublunarem hunc quem nos incolimus: & mouetur tertius à ſecundo, ſecundus à primo regitur.

Tres mundi.

Propriè autem cælum dicitur, quod habet im-
preſſa ſtellarum nomina: finxerunt autẽ Philoſophi 33
decem cælos, quorum à planetis appellarunt ſeptẽ: primum autem dixerunt cælum empyreum, quod
manet fixum & quietum: & quod nullo motu par- 34
ticipat, teſte ipſo Pico: ſecundum cælum Chriſtallinum: tertium ſtellatum: quartum cælum Saturni: quintum cælum Iouis: ſextum cælum Martis: ſeptimum cælum Solis: octauum cælum Veneris: nonum cælum Mercurij, & decimum ſeu vltimum cælum Lunæ dixerunt.

Cælum. Decem cæli.

Alij autem tres cælos affirmarunt: primum aërem dixerunt, ſecundum firmamentum, tertium verò empyreum: illos autem ſeptem planetas, ſeptem ſtellas erraticas dicebant in firmamento eſſe. Diuus Chryſoſtomus in Homilia in Geneſim, iraſcitur, contra eos qui ponunt plures cælos. Ambroſius autem & Baſilius in opere ſex dierum, contendunt plures eſſe cælos. Arbitratur autem D.

Tres cæli.

Auguſti

Auguſtinus diſputationes de cælo,de forma & figu-
ra ipſius planè inutiles eſſe,& quas diſputationes,
inqnit, maiores noſtri obmiſerunt, cùm earum re-
tum cognitio parum ad beatam vitam proficiat: &
neque huic opinioni obſtabit dictum Iob, 38. c.
ibi, quis enumerabit cælorum rationem: nam ibi
cælorum nomine,ſancti intelligantur: vt in alio lo-
35 eo:cæli enarrant gloriam dei,id eſt ſancti: ſicut etiã
cælum ipſum pro aëre accipitur, ibi:volucres cæli,
& tradit nobis diuina ſcriptura vnum cælum à ſum
mo Deo conditum fuiſſe.

Cælorum nomine aliquando ſancti intelliguntur.

Cælum pro aëre.

Duplex cælum.

Alij dicunt,& ponunt duplex cælum aliud ſcili-
cet viſibile, mutabile, ſiue materiatum: & illud eſt
quod continet ſedes imbrium & pluuiarum, & eſt
propriè aër nobis circunfuſus: & dicitur etiam cæ-
lum ſtellatum, quod ſuas partes habet pro ratione
ſyderum fixorum & errantium: & quod etiam fir-
36 mamentum vulgò appellatur, & vbi videntur, ſeu
apparent cometæ, qui latinè ſtellæ crinitæ vocan-
tur, & ſunt quidem ſtellæ naturales,quæ apparent
certis temporibus, & fiunt de quinque planetis,
verùm nuſquam apparent quin aliquid in futurum
37 præſagiant: interdum tamen bona interdum verò
mala prędicunt. Si enim de Venere aut Ioue fiant,
optima pronuntiant:ſi de Marte aut Saturno, peſſi-
ma.Mercurialis autem eſt talis,qualis ille cui adhæ-
ret:ita Seruius in Vergilium decimo Aeneidos,ſicu-
ti de deliquiis ſolis atteſtatur Cardanus:nec enim,
inquit,ſemper mala à deliquiis procedũt,ſed perſæ-
38 pe etiam bona. Hoc autem firmamentum eſt ipſa
regio aëtis in qua ſublimes illæ impreſſiones appa-
rent: pluuiæ,niues, fulgura, tonitrua,cometæ &c.
id genus.

Cometæ qui & ſtellæ crinitæ.

Cometæ aliquid præſagiũt.

Aſſerit tamen Sabellicus,cometas non eſſe per-
petua ſydera, & concreſcere ex fortuito humore, &
vi ignea & multum infra ſtellas: & ſunt naturæ ope-
ra vulgi opinione prodigioſa, teſte ipſo Sabellico,
& inquiunt philoſophi in ſuis phyſicis, nullum co-
metam apparere, quin malum non afferat: & hoc
ex ſententia Claudiani poëtæ qui ita habet in quo-
dam verſiculo. E cælo nuſquam ſpectatum im-
punè cometem.plerunque certa de humanis euen-
tibus ſignificant:nempe ſiccitates, peſtilentias, &
magnos gentium motus:breuiſſimum autem ſpaciũ
quo cernitur,eſt ſeptem dierum:plerunque quadra-
ginta,aut eo plus apparet dies,teſte Ioanne Vercu-
rione in ſua Phyſica, & autor eſt ipſe Sabellicus eo
anno quo Mitridates natus eſt,cometem per octo-
ginta dies ita luxiſſe,vt cælum videretur cõflagrare:
& ad minus durat per ſeptem dies & ad plus per
octoginta: & ſignificat nonnunquam futura bella,
aliquando legũ mutationes,pluréſque nouas ſectas,
& nonnunquam mortem principis, non quòd ea
ſignificent tanquam cauſa, qua poſita ſequatur ef-
fectus, ſed quia ita ſolet ſæpe euenire,& licet nume
rentur inter naturalia,tamen ſunt prodigia & futu-
rarum calamitatum præſagia ipſi cometæ,vt Petrus
Galterus teſtatur.c.2.in acta apoſtolorum.

Cometa adminus per ſeptẽ dies & ad plus octoginta perdurat.

Cælum inuiſibile.

Aliud vero cælum eſt nobis inuiſibile,ſpirituale,
immutabile,incorruptibile,& ſempiternum: & eſt
ſedes altiſſimi,& ſummi Dei,& ſuorum angelorum,
& electorum.

Ea autem regula,quòd per tranſitum ad ſecunda
39 vota alter ex coniugibus perdit omne quòd habuit
à prædefuncto coniuge ſtantibus liberis primi ma-
trimonij,limitatur duobus modis:primo ſi ille con-
iunx tranſiens ad ſecunda vota hoc fecerit de con-
ſenſu ſui prædefuncti coniugis: vt qui in ſuo teſta-
mento illi facultatem dederit iterum matrimonium
contrahendi:& hoc ſiue expreſsè,ſiue tacitè conſen
ſerit:vt ſi maritus in ſuo teſtamento reliquit mille
ſuæ vxori,ſi ſteterit in viduitate, vel quinque cen-
tum, ſi ad aliud perueniat matrimonium,hoc caſu
impunè poterit ea vidua ſecundò matrimonium
contrahere: & contrahendo non perdet eam ſum-
mam quinque centum librarum, & hęc ex tacita
viri prædefuncti voluntate colligitur,ex mente De-
cij. conſ.485.nu.9. & conſ.537. & habita tali facul-
tate impunè ſuperſtes coniunx poterit ſecundò cõ-
trahere.Bal. & Iaſ. in l.filium quẽ.C.famil. erciſcũd.
Romanus ſingulari.451.Cremenſ.ſing.75.& de Ri-
pa. in rubrica.de ſecun.nuptiis,nu.17.& ibi reſpon-
det ad quædam argumenta quæ in contrarium fa-
cere videbantur, & id quod datur à marito vxori
ſub conditione nubendi,non perderetur, per tran-
ſitum ad ſecunda vota, nec quo ad proprietatem.
Bal.in l.3.C.de ſecun.nuptiis.

Secundò ea regula limitatur quando parens, ſe- 40
cundò contrahit ipſum matrimonium de conſenſu
ſuorum filiorum ex eo matrimonio, & tunc ille ita
contrahens ſecundò matrimonium de conſenſu 28
ſuorum filiorum nihil perdit nec incurrit aliquas
pœnas. Iaſ.in d.l.filius.nu.6. Sunt enim tales pœnæ
introductæ in fauorem filiorum primi matrimonij,
cui fauori ipſi liberi poſſunt renũciare per l. ſi quis
in conſcribendo. C. de pactis & decis.conſ.537.

Tranſiens ad ſecunda vota, de conſenſu ſuorum filiorũ nihil perdit.

Ceſſabunt etiam illæ pœnæ, vbi nulli extant li- 41
beri ex eo matrimonio,& per conſequens ſuccedet
mater filio ſuo prædefuncto & in proprietate & in
vſufructu, licet ad ſecunda conuolauerit vota, non
extantibus aliis filiis,& fratribus defuncti: & hoc ſi- 42
ue filij deceſſerint antequam mater ſecundò matri-
monium contraxerit ſiue poſtea. Alex.conſ.63.in 5.
vol.& Nicol. Boeri.decis.185.nu.17.vbi ex multorũ
ſententia tenet parentes ſuccedere ab inteſtato filio
vnico defuncto ſine liberis,& ſine fratribus: & hoc
ſiue eo filio viuo, ſiue eo mortuo tranſiuerit ad ſe-
cunda vota:curet ergo parens,qui vult ſecundò ma-
trimonium cõtrahere,vt filij tali ſecundo matrimo-
nio conſentiant: & ſic euitabit pœnas quæ aliàs ſe-
cundò matrimonium contrahendo poſſet incurre-
re.Iaſ.in d.l.filius.nu.13.

Superiora etiam intelliguntur vt ſecundò nubẽs
perdat ea quæ habuit à ſuo prædefuncto coniuge,ti-
tulo lucratiuo,& ita ea regula intelligitur,& reſtrin
gitur:nã ea quæ acquirũtur titulo oneroſo ab altero
ex cõiugibus,nõ perdũtur per trãſitũ ad ſecũda vota
vnde ſi mulier à ſuo prędefũcto viro aliquid emerit,
illud erit ſuũ, & neq; illud perdet ſecũdo matrimo-
niũ cõtrahendo.Boeri.deci.185.nu.10.omnes enim
contractus inter virum & vxorem fieri poſſunt, vt
ſuperius fuit demonſtratum.

Quæ acquiſita ſunt titulo lucratiuo, perduntur per tranſitum ad ſecunda vota ſed nõ ea quæ titulo oneroſo.

Quid autẽ de his quæ coniunx ſuperſtes lucratur
titulo ſocietatis, & ex contractu inter eos coniuges
celebrato,de alteri ſuccedendo vel de lucranda me-
dia parte bonorum an & ea perdantur ita vt ſint li-
beris primi matrimonij reſeruãda,an verò ſuperſtes
coniunx ea lucretur vt ſi ſit contracta ſocietas inter
ipſos quam vulgo Affrairamentũ appellat, cũ pacto
de lucranda parte aliqua bonorũ, in vtilitatẽ ſuper-
uiuentis, an verò tale pactum eo caſu ſuſtineatur:
in qua quæſtione ex communi ſententia doctorum

c a

Quæ ex contractu ſocietatis acquiruntur non perduntur per tranſitum ad ſecunda vota licet aliter iudicetur.

ita cócluditur,& ea quę acquiruntur ex cótractu ſo-
cietatis nó eſſe reſeruáda liberis primi matrimonij:
ſed ea eſſe, & pertinere ad coniugé ſuperuiuenté, &
hoc in vim illius pacti,& per cóſequens inſequendo
cómunem doctorú ſententiam ita cóclu ditur quòd
coniunx ſuperſtes id qđ lucratur in vim ſocietatis
& eo titulo ſocietatis fiunt acquirentis: & neq;
ea ſunt liberis primi matrimonij reſeruanda: & ſic
non perduntur per tranſitum ad ſecunda vota.gl.in
d.l.hac edictali & ibi Bal.de Ripa.in d.l.fœminæ.C.
43 de ſec.nup.nu. 43. vbi expreſsè ponit hoc factum in
terminis:& tádem ibi ita concludit. idem tenet Bal.
in authen.ex donatione.C.de ſec.nuptijs, & nouiſ-
ſimè Boeri deci.185.nu.10. & ita cómuniter cóclu-
ditur de iure. Accepi tamen hodiè aliter iudicari in
ſenatu Toloſano,& in curiis inferioribus,ita vt iudi
cádo teneatur omnia quæ alter ex cóiugibus lucrat⁹
ſit titulo ſocietatis,& in vim pacti de ſuccedédo,vel
de lucranda aliqua parte bonorú perdi per tranſitú
ad ſecunda vota: & ea filiis primi matrimonij reſer-
uanda eſſe,& illi acquiri, & ita etiam obſeruari, &
iudicari aſſerit Papon in ſuo *recueil des arreſts.* arre-
ſto quinto,in titulo,*des nopces,*& hoc ne fiat fraus fi-
liis primi matrimonij, & ne illudatur illi legi hac
edictali:in præiudicium liberorum primi matrimo-
nij,ad quos omnia quæ prouenerunt ex iam defun-
cto parente æquum eſt vt ad eos reuertantur.

44 Tale quidé affratramentú, & talis ſocietas licitè

Societas inter coniuges contrahitur.

inter eos coniuges contrahitur & inter ſe ſuccedent
in vim pacti,vbi nulli adeſſent liberi ex eo matrimo
nio.At vbi adſunt liberi,tale pactum de ſuccedédo,
vel de aliquid lucrando illis nó nocet:& per tale pa-
ctum cóiunx ſuperſtes nihil aliud conſequi poſſet,
45 quá qđ vnus ex liberis primi matrimonij cóſeque-
tur.Bar.in d.l.hac edictali, & Boeri.ea deciſ.200.

Non quidem prohibetur mulier ſecundò nuben-
do etiam extantibus liberis primi matrimonij con-
ſtituere omnia ſua bona in doté ſuo ſecúdo marito
gl.Bar.&Sal.in d.l.hac edictali,reneretur tamé pactú
illud de lucranda dote,vel de ſuccedédo inuicé ſtan
tibus liberis primi matrimonij,niſi quo ad ius legi-
timæ quod vni ex filiis debitú fuiſſet.Bal.in d.l. hac
edictali,& ibi Ioan.de Garronib.in verſ.in textu ibi.

Pater ſecundo matrimonium contrahendo non perdit vſumfructú bonorum filij.

Verum quáuis pater ſecundò matrimoniú cótra-
hédo perdat proprietaté rerú quas habuit à ſua prę-
defuncta coniuge,non tamé perdit vſumfructú bo-
norum ſuæ prædefunctæ vxoris, quæ peruenerunt
ad filios ſuperſtites ex eo matrimonio: quorú bono
rú maternorú,pater retinet vſumfructú,etiá ſi ſecú-
dò matrimoniú contraxerit:ille eſt caſus l.vlt. C.de
bonis maternis:tum quia vt pater habet vſumfructú
bonorum filij.l.1. C. de bonis matet. tum quia per
tranſitú ad ſecunda vota perditur quidé proprietas,
46 ſed nó vſusfructus.d.l.fœminæ:qué ſemper retinet,
quáuis quis eorum ſecúdò matrimoniú cótraxerit.

Quæ filius olim acquirebat patri acquirebat.

Olim quæ filius acquirebat,patri ſuo acquirebat.
l.placet.ff.de acqu.hære.in prin.per quas perſo.no-
bis acqui.inſti.cum in patrú poteſtate eſſent ipſi fi-
47 lij.§.fœminæ.inſti.de adop.l.1. C. de patri. poteſta.
& de iure antiquo maius ius habebat pater erga fi-
48 lios,quá núc habeat:habebat tunc ius vitę & necis.

Pater olim habebat ius vitæ & necis erga filios.

l.in ſuis.ff.de libe.& poſthu.nihilque olim poterant
hodie auté filij licet ſint in poteſtate patris,poſſunt
tamen facere omnes cótractus,&ex illis ſe obligare:
nó poſſunt tamé facere cótractú mutui neq; ex illo
ſe obligare,nec ex voto.l. filiusfamilias. ff.de actio.

& oblig.nó quòd pater ex contractu filij obligetur, 49
per eum titulú,nec filius pro patre.C. & econtrariò
niſi de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu: per
eos titulos,de peculio,de in rem verſo, & quod iuſ-
ſu:his enim caſibus pater ex cótractu filij bene obli- 50
gatur,& obligatur eo titulo,quod iuſſu,ſi pater iuſ-

Pater ex cótractu filij nó obligatur niſi in quatuor caſibus.

ſerit,vel ſi mandauerit:ita vt ibi iuſſus & mandatú
comprehendat. l.1.§.ratum. ff. eod. Comprehendit
etiam & patris voluntatem.l.ſi res.§.quòd ſi ſeruus.
ff.de in rem verſo. comprehédit & ſimplicé ſubſcri-
ptioné.l.1.§.ſed eo & ſerui. ff.quod iuſſu. item & ſi 51
pater ſimpliciter promittat,tenetur quod iuſſu. l. ſi

Ex iuſſu pater pro filio obligatur.

ſeruus.ff. quod cú eo:& ſolus patris cóſenſus ipſum
patrem obligat actione quod iuſſu.plene de his Cor 52
næus conſ.236.nu.33.cum aliis.in 1.volu.Alias auté
conſenſus aliud eſt quàm iuſſus & differt à manda-
to,à conſenſu,& à ratihabitione:& in eo caſu, iuſſus
latius ibi ponitur in eo titulo, quod iuſſu, quá accipia-
tur in ea l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum.ff.de acq.hær.

Pater ex institoria & tributoria tenetur.

Tenetur etiam pater pro filio actione inſtitoria, 53
& tributoria,vt ſi filium conſtituerit inſtitorem, vel
exercitorem,per eos titulos de inſtitoria, & tribu-
toria actione.

Et cùm olim pater omne ius erga filios haberet, 54
nulla pœna contra patres ſuos proprios filios occi-
dentes ſtatuta fuerat:vt licet colligere ex ea lege.j.ff.
ad l.Iuli.de parri. cùm ius vitæ & necis patribus da-
tum eſſet,quod tamen ius matribus datum minimè 55
erat: quinimo contra matres proprios filios occi-

Ius non eſt tam pleni matri quam patri datum erat.

dentes pœna parricidij erat ſtatuta.d.l.j.& hoc quia
matri poteſtas necis erga filios data minimè fuerat:
eſt enim,ſicuti & antea erat,inæqualis poteſtas pa-
tris & matris erga filios: quamuis eorú pietas erga 56
filios eſſet æqualis.l. furioſa.ff.de curato.furio.

Lex Romuli.

Erat certe lex quam Romulus apud Romanos
condidit ſub his verbis, Parentum,inquit,poteſtas
in liberos eſto,omnéque ius relegandi, vendendi &
occidédi:cuius legis meminit Sabellicus, quam de-
mum legem & parentum poteſtatem Numa Pom-
pilius mitigauit, qui tulit eam legem, Nullum ius
patri amplius non eſſe in filium,vbi ille iuſſu patria
vxorem duxerit.

Hodie quidem apud nos rigor ille, & ea poteſtas
plus quàm tirannica patrum in filios planè ſublata
eſt: & reſpectu perſonæ filiorum & eorum bonorú
quæ per filios acquiſita fuere,& aliud in ipſis pecu-
liis filiorum obſeruatur.

Vtque hoc intelligi poſſit in his peculiis, notan- 57

Peculium quadruplex.

dum eſt peculiú eſſe quadruplex aliud eſt enim pe-
culium Caſtrenſe,aliud quaſi Caſtrenſe,aliud aduę-
titium,& aliud profectitium.

Caſtrenſe peculium quid.

Caſtrenſe peculiú eſt ea pecunia,ſeu res ipſæ quas
filius in caſtris acquirit militádo, vel quæ in caſtris
per occaſioné militiæ fili⁹ acquiſiuit:ité & quicquid 58
à patre,vel à matre,vel ab amicis filio eunti ad caſtra
militando datum eſt.Ang.in §.igitur. inſti. per quas
perſonas nobis acquirit.

Item & appellatur peculiú Caſtréſe,mobilia quæ
empta fuere ex pecunia militari.l.j. C. de Caſtrenſ.
pecu.lib.12.& Ange.in eo §.igitur, & in eo peculio
nihil patri acquiritur: ſed totú illud quod à filio ac-
quiſitum fuit militádo, penes eú filium permanet,
ita vt in eo peculio filius teſtari poſſit.l.fi.C.de inof.
teſtam.& de eo poterit ipſe filius diſponere pro ſuo
arbitrio tanquam ſi eſſet ſui iuris.l.j.§.nec Caſtren-
ſe. ff. de colla. bono. & l. eum oportet. C. de bonis
quæ

quæ liberis , & de hoc peculio infra amplius fiet
mentio.

Peculium quaſi Caſtrenſe quid.

59 Aliud eſt peculium quod peculium quaſi Caſtrenſe appellatur , & illud eſt quod filiusfamiliàs aduocatus , doctor , aut medicus , magiſtri artium , notarij , aut præsbyterij ſibi acquirunt ex eorum arte : & omnes illi qui habent aliquam adminiſtrationem, vel dignitatem ex publico , & ex eo quod illi acquirunt , vel occaſione illius , & lucrantur ex ſalariis publicis , vel à perſonis priuatis, tale lucrum ita acquiſitum dicitur peculium quaſi Caſtrenſe. Angel. in eo. §. igitur poſt gloſ.

Hodiè de publico nulla ſalaria ſtatuta ſunt : ob id aduocati , & procuratores poſſunt accipere , à perſonis priuatis, quibus ſeruiunt , lucra quædam, ſeu ſportulas quæ ſuccedunt in locum eorum quæ olim illis aduocatis conſtituebantur de publico. vt eſt gl. quam ibi ſequūtur docto. in l. fori. C. de aduo. diuer. iudic. & meminit Angel. in eod. §. igitur, quod ergo aduocati lucrantur , & percipiunt à clientulis , reputatur quaſi Caſtrenſe, & ſuccedit in locum illius publici ſalarij quod olim aduocati percipiebant de publico: & illud etiam quod aſſeſſores lucrantur pro eorum conſiliis , & quod procuratores , tabelliones : & notarij lucrantur , id omne cedit in cauſam peculij quaſi Caſtrenſis, & de his plenè Alexand. conſil. 2. in 6. volum. hi enim omnes gerunt officium publicum & authoritate , & vtilitate vt ibi per Alexand. totum ergo illud ita acquiſitum appellatur peculium quaſi Caſtrenſe, & pertinet ad filios qui illud acquiſierunt , ita vt patri nihil acquiratur , & in quo poteſt ipſe filius teſtari. d. l. fi. C. de inoff. teſtamen. & in prin. quibus non eſt permi. facere teſtamentum. inſti. & de quo poteſt aliàs vt volet , diſponere. l. cum oportet. C. de bonis quæ liber.

De peculio quaſi Caſtrenſi filius teſtari poteſt.

Peculium aduentitium.

60 Aliud eſt peculium quod appellatur peculium aduentitium , in quo multum innouatum eſt , per ius nouiſſimum, quo ad proprietatem: nam de iure veteri ea erat regula, quòd omne quod filius acquirebat , patri ſuo in totum acquirebat : vt ſuperius fuit comprobatum: quæ regula nunc patitur hanc limitationem quo ad bona aduentitia, quæ nō pertinent , & neque patri acquiruntur quo ad plenam proprietatem , ſed ſolùm quo ad vſumfructum ipſorum bonorum , qui vſusfructus ad patrem debet pertinere. d. l. cùm oportet.

Appellatur autem peculium aduentitium illud quod filio obuenit ex ſua induſtria, aut ex proſpera quadam fortuna, aut euentu. gl. & doc. in d. l. cum oportet, & inquit Nicol. Boeri. quòd bona aduentitia appellantur omnia ea bona, quæ ad filium peruenerunt ex quibuſcunque cauſis extra patris ſubſtantiam , exceptis cauſis peculij Caſtrenſis , vel quaſi.

Quòd peculium aduentitium quo ad vſumfructum patri acquiritur: qui pater quandiu viuit , remanet vſufructuarius eorum bonorum: eorum autē bonorum proprietate remanente penes filium, qui ea bona acquiſiuit : pater quandiu viuet , de illis bonis poterit diſponere: ſed eo mortuo, totum ad filium reuertitur , ſunt tamen quidam caſus , in quibus vſusfructus eorum bonorum non ſpectat ad patrem, ſed ad ipſos filios pertinet, qui ponuntur in authent. excipitur. cum aliis ſequentibus , C. de bonis quæ liberis.

Peculium profectitium quid.

Eſt & aliud peculium , quod appellatur peculiū 61
profectitium , & appellatur peculium profectitium illud, quod filius acquiſiuit ex pecunia paterna: & in hoc peculio profectitio nihil immutatum eſt, de iure antiquo: vt per Ange. in eo. §. igitur. nam ſicuti de iure antiquo omne qđ filius acquirit, acquirit ſuo patri : ita & in eo peculio omne quod filius acquirit, patri acquirit , & omne lucrum ad ipſum patrem pertinet.

Quod tamen non eſt indiſtinctè verum: nam placuit doctoribus in hoc aduertere: & quod aduertit Bar. in l. j. §. nec Caſtrenſe. ff. de Caſtren. peculio. inquiunt enim doctores poſt Bar. ibi conſiderandam
eſſe ad lucrum quod facit filius ex pecunia paterna 62
vt ſcilicet totum lucrum patri non quæratur , quod lucrum iam fecit filius. Sed voluerunt habendam eſſe rationem laboris & negotiationis , quem laborem filius expoſuit negotiando circa pecuniam paternam, vt ſcilicet aliquo modo indulgeatur, & cōſulatur labori filiorum ne eo labore in totum fruſtrentur ipſi filij, quare vtrinque conſulēdo , & vt patri ius ſuum reddatur, & vt filius ex ſuo labore com
modum aliquod conſequi poſſit: ita in hoc caſu ſo- 29
let concludi, nempe vt media pars lucri quod filius
facit circa pecuniam paternam , & quod lucrum 64
ipſe filius fuit conſequutus ex pecunia paterna, patri acquiratur. Altera vero pars lucri ad filium pertineat pro ſuo labore, & ſua induſtria, & opera quā expoſuit negotiando circa pecuniam paternam: & ita filium ſui laboris non pœnitebit , cùm ſe videat fructum aliquem ſuſcipere , ſui exacti laboris , qui labor alioquin filio ingratus eſſet citra aliquod cōmodum, ingratus eſt enim ille labor quem præmia nulla ſequuntur, & patri itidem ſatisfactum erit, qui habebit & ſuam pecuniam, & dimidium lucri quod filius fecit ex ea pecunia.

Media pars lucri quod facit filius ex pecunia profectitia eſt patris & altera media filij.

Hoc autem procedit, & locum habet vbi cùm labore & induſtria filius illud lucrum confecit : ſecus autem vbi citra laborem filius fuiſſet aliquid lucratus, etiāſi ex pecunia paterna aliquid lucratus eſſet, tamen citra laborem totum illud cenſendum eſſet peculium profectitium , & per conſequens totum ad patrem pertineret. ita Bar. in eo §. nec Caſtrenſe. Bal. Pau. Caſtr. & Salic. in l. cùm oportet. C. de bonis quæ libe. Soci. conſi. 192. vol. 2.

Duæ regulæ in hoc notandæ.

Duæ igitur regulæ in hoc caſu ſunt ponēdæ: prior hæc erit, eius lucri quod filius fuit conſequutus ex pecunia paterna, cùm ſuo labore & opera, pars lucri & medietas ipſius pertinet ad filium : altera pars cū ipſa integra pecunia ad patrem pertinebit : & ea pars quæ ad filium peruenit, cenſetur quid aduentitium: quæ pars labori & operæ filij erit tribuenda. Altera regula, id quod filius acquirit ex pecunia paterna , citra tamen magnum laborem filij , totum illud lucrum vnà cum ipſa pecunia erit profectitium , & ſic totum ad patrem debet peruenire. Socin. eo. conſilio , & hanc opinionem de conſuetudine ſeruari aſſerit. Chaſſan. in conſuetud. Burgund. in titulo , *des enfans de pluſieurs litz.* §. 2. num. 7. & procedunt ſuperiora ſiue filius negotietur vel ſub ſuo nomine, vel ſub nomine patris : vt per Chaſſa. loco quo ſuprà , contra Iaſonis opinionem in l. illud. C. de collatio. qui diſtinguebat, an filius ſuo an patris nomine negotietur.

Reuertendo ad eam pœnam quæ afficiuntur ſecundò nubentes in perdendo quæ habuere à prædefuncto coniuge, ſolet quæri quid de bonis quæ donantur vxori à cognatis mariti, vt finge Titium donaſſe vxori quam duxit Sempronius, qui erat frater Titij, Sempronius maritus mortuus eſt liberis ſuperſtitibus, an id quod donauit Titius reſeruandum ſit liberis primi matrimonij tanquam videatur donatum contemplatione ipſius Sempronij fratris Titij, & videbatur illud reſeruandum

Profectitium quid.

eſſe, tanquam profectitium, dicitur enim profectitium non ſolum quod à marito ſuæ vxori donatur, & quod ab ipſo marito profectum eſt, ſed & quod contemplatione ipſius mariti donatur. per l. ſed & ſi plures. §. in arrogato. ff. de vulg. Dic contrarium: quòd ea quæ donantur vxori à cognatis mariti, & quamuis id videatur donatum contemplatione mariti, tamen id non eſt reſeruandum liberis primi matrimonij. §. ſi verò ſpectet. in authent. de nuptiis, tranſiens enim ad ſecunda vota, ſolum priuatur proprietate rerum quas habuit à prædefuncto coniuge, non autem priuatur proprietate earum rerum quas habuit ab aliis, etiamſi id videatur datum, contemplatione mariti: ita Ioã. de Ripa. in rep. l. fœminæ. num. 26. C. de ſecundis nuptiis, Romanus. conſ. 405. Boeri. deciſio. 250. Franciſcus Marci. deciſio. 113. in 2. par. tenet contrarium, nempe, id filiis primi matrimonij reſeruandum eſſe, verùm contraria opinio fulcitur authoritate plurimorum doctorum.

65

Tranſiens ad ſecunda vota priuatur ſucceſſione filiorum.

Alia & ſecunda pœna qua afficiuntur contrahẽtes ſecundo matrimonium, quòd priuantur ſucceſſione filiorum: & in hoc ſunt aduertenda quatuor iura: primum ius eſt diſpoſitio. l. fœminæ. C. de ſecund. nupt. per quam hoc diſpoſitum fuit, quòd mater tranſiens ad ſecunda vota ante mortem filiorum, qui demum moriuntur, perdit proprietatem bonorum filij defuncti, & ſolum ſuccedit in ſolo vſufructu, & poſt mortem matris & proprietas & vſusfructus ad fratres defuncti debet ſpectare, quòd ſi nulli ſtent fratres defuncti, aut ſorores, mater plenè ſucceder per eam l. fœminæ.

Secundum ius eſt, in l. mater. C. ad Tertulli. quo cauetur, matrem ad ſecunda vota conuolantem poſt mortem filij habere omnia bona filij prædefuncti pleno iure: bona autem paterna quæ ad filium peruenerunt, tantummodo habere quo ad vſumfructum, & hoc quando mater nupſit ſecundò poſt mortem filij: quia tunc mater minus deliquit, cùm nupſerit poſt mortem ſui filij.

Tertium ius eſt in §. igitur de non eligendo ſecundò nubentes, in authenticis: quo cauetur vt mulier nubens ſecundò, ſiue poſt mortem filij ſui, ſiue ante mortem illius, ſiue vocetur ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, ſuccedat in plena proprietate filio defuncto vnà cum aliis fratribus ipſius defuncti, ita vt per tranſitum ad ſecunda vota, nõ propterea ſit priuanda filij ſui ſucceſſione.

66

Mater etiã ſecundò nubens plenè ſuccedit ex teſtamento filio etiã aliis extantibus.

Vltimum & quartum ius eſt in §. hinc nobis. in authent. de nuptiis: vnde ſumpta eſt authentic. ex teſtamento. C. de ſecund. nup. per quod ius cautum eſt, & quod hodiè ſeruatur, vt mater ſecundò nubens, filio ſuccedat ex teſtamento, in plena proprietate, etiam ſi ſuperſint alij filij qui erant fratres illius defuncti, & hoc ſiue mater ante mortem filij, ſiue poſtea, tranſierit ad ſecunda vota, ſemper ex teſtamento ſuccedit: ita Boeri. deciſ. 291. & ita ibi concludit iuxta commmunem opinionem, ita vt tunc mater ſuccedat cùm plena poteſtate de illis bonis diſponendi: & hoc in vim illius teſtamenti & nec eo caſu fieri debet aliqua diſtinctio temporum, vel bonorum vndecunque ea bona prouenerint: & etiam ſi ſuperſint alij fratres illius defuncti. Ab inteſtato autem mater ſuccedit filio in plena proprietate cùm aliis fratribus defuncti: & hoc reſpectu bonorum quæ ad filium defunctum peruenerunt aliunde quàm à ſucceſſione paterna, in bonis autem quæ à patre prouenerant ad ipſum filium defunctum, ſuccedet mater in ſolo vſufructu, ſiue nubat ante mortem filij, ſiue poſt. ita Angel. in prin. de non eligendo ſecundò nubentes. in authentic. & ſic in talibus bonis prouentis à patre remanet ſolum vſufructuaria: quo vſufructu vtetur prius præſtita cautione de vtendo illis bonis. Stephan. Bertrand. conſil. 212. in 2. volum. num. 4. & Boeri. deciſ. 185. nume. 6. in patre autem maius dubium eſt, an ſcilicet ſuccedat filio cùm iam conuolauit ad ſecunda vota, vnà cum aliis fratribus defuncti, dubium facit, quia illæ leges de patre nullam mentionem faciunt: & ſunt pœnales, ergo reſtringendæ. Dic tamen contrarium: quòd idem cenſenſum eſt quod in matre, vt ſcilicet 67

Quę de matre dicta ſunt quãtũ ad filij ſucceſſionem: idẽ & in patre ſtatuitur.

ab inteſtato cum aliis filiis fratribus defuncti ſuccedat pater in plena proprietate, quantum ad bona quæ ipſi filio defuncto obuenerant aliunde quàm ex ſubſtantia materna: in bonis autem quæ ex ſubſtantia materna ad filium defunctum peruenerant, ſucceder pater cum aliis filiis 68 defuncti quantum ad vſumfructum, & ita concludit Socin. conſil. 34. 3. volum. per authentic. defuncto. C. ad Tertullia. pœna enim illa eſt æqualis, & patri, & matri, de iure antiquo pater ſuo filio defuncto non ſuccedebat, ſi defunctus filius fratres haberet in proprietate, per l. fin. Codic. ad ſena. Tertullia. ſed ſolum in vſufructu & fratres in proprietate: quod tamen hodie eſt correctum per dict. authentic. defuncto. C. ad Tertullian.

69

Pater aut mater excludunt fratres ex altero latere & illis excluſis ſuccedunt ab inteſtato etiam ſi ſecundò nupſerint.

Superiora autem, vbi filio defuncto ſuperſunt alij fratres vtrinque coniuncti, quòd ſi illi defuncto ſolum ſupereſſent fratres aut vterini, aut conſanguinei tantum, & tunc filio defuncto pater aut mater ſuperſtes ſuccederet. Boeri. in loco iam citato. nume. 18. illi enim priuantur nuda proprietate bonorum quæ ad filium peruenerat ex ſubſtantia paterna aut materna: vt iam dictum eſt ſtantibus fratribus vtrinque coniunctis: 70 aliàs in totum ſuccederent.

71

Pater ſolus filiæ cui dotem conſtituerat ſuccedit in dote: idem in matre conſtituente.

Hoc tamen vnum notãdum eſt, quòd ſi filia moriatur, cui iam pater dotem conſtituerat, quòd tunc pater ſolus ſuccedit etiam ſi ad ſecunda vota trãſiiſſet, idem & in matre cenſendum eſt, quæ ſola ſuccedit in ea dote, quam filiæ ſuæ conſtituerat & generaliter pater aut mater pleno iure ſuccedit filio defuncto fratribus defuncti excluſis in bonis prouenientibus à patre, vel à matre, vel linea paterna vel materna: vt plenè Boeri. deci. 192.

Tertia pœna eſt qua afficiuntur ſecundò nubentes, quòd tranſiens ad ſecunda vota, non poteſt plus

relin

72 relioquere nec dare ſecundo coniogi, quàm quod
minimum reliquerit vni ex liberis primi matrimo
nij. d.l. hac edictali, ita vt vllo modo nec aliquo ti-
tulo pater nec inter viuos, nec in vltima voluntate
tranſiens ad ſecunda vota poterit plus dare ſuo ſe-
cundo coniugi, quàm dat vni ex filiis prioris matri-
monij, etiam minus habenti, & procedit hæc deci-
ſio ſiue extent liberi ex eo matrimonio, ſiue nepo-
tes, & ſic ſoli filij ex filiis iam defunctis, nam idem
73 ius ſtatuitor in hoc caſu de nepotibus, ſicuti & de
filiis. d.l. hac edictali. quod procedit patre vel ma-
tre iam mortuis, nam tunc locum habet quod hic
dicitur de nepotibus. Bartolus in dict. l. hac edicta-
li. num. 2.

Tranſiens ad ſecunda vota non poteſt plus ſecundo coniugi relinquere quàm vni ex filiis primi matrimonij relictū eſt.

Et ſi ſint plures nepotes, ſoli ex filio prædefun-
cto venirent in capita, & auus moriens, aut auia nõ
poſſet eo caſu plus relinquere ſecundo coniugi, quã
quod minimum reliquit vni ex illis nepotibus, ꝙ
ſi nepotes ex vno ex filiis iam mortuo ſuccede-
rent cum patruo, aut auunculo, aut plures nepotes
ex filiis iam præmortuis ſupereſſent, & tunc fieret
ſucceſſio in ſtirpes. ita Bertran. in hac l. hac edicta-
li. num. 4. & hæc regula intelligitur de filiis legiti-
mis, & naturalibus ſuperſtitibus: quia ſoli naturа-
les non ſuccederent.

Plures nepotes quomodo ſuccedant.

Dubium autem nunc eſt in hoc caſu an illud mi-
nimum quod relinquendum eſt vni ex filiis, ſit re-
ferendum ad vnam legitimam, quæ filiis debita eſt,
an verò illud minimum ſtandum & intelligendum
74 ſit, vt iacet. dic communem eſſe concluſionem ex
ſententia ferè omnium in ea l. hac edictali. & quam
inquit Anthonius Rubeus Alexandrinus commu-
nem eſſe, conſil. 119. quod illud minimum ad vnã
legitimam referendum eſt, nam quamuis pater ali-
quod minimum filio ſuo reliquerit in ſuo teſtamẽ-
to, poſſet nihilominus filius ſemper agere ad ſup-
plementum ſuæ legitimæ, beneficio l. omnimodo.
C. de inoffic. teſtamento. nam filius non ſolùm cẽ-
ſetur inſtitutus in eo minimo, quod ſibi relictum
eſt, ſed & in ſupplemento ſuæ legitimæ: quod ſup-
plementum licet filius conſequatur condictione il-
lius legis, omnimodo. tamen debetur ſecundum vo
luntatem teſtatoris. argum. l. in teſtamento. ff. de
vulg. & pupi. & ſic ad illud ſupplementum cenſetur
vocatus. ita Alexand. in eo conſilio: quòd ſi filius
non peteret ſupplementum, nouerca non poſſet cõ-
ſequi niſi illud minimum, quod filio relictum fue-
rat. Bald. in l. 1. C. de iur. dona. volenti enim non fit
iniuria: & volenti filio fit ſupplementum & non
nolenti, & idem Boerius deciſione 201. circa fi-
nem.

Supplementũ legitimæ debetur ſecundum voluntatẽ defuncti.

Adde quòd ſicuti ſecundò nubens nõ poteſt plus
relinquere ſecundo coniugi, quàm quod dat vni ex
75 filiis primi matrimonij: ita etiam non poterit plus
dare filio ſuo ex alio matrimonio, aut alij perſonæ
ſuſpectæ. Paul. Caſtren. in ea authentic. vnde ſi pa-
rens. C. de inoffic. teſtamento. quem ſequitur Ste-
pha. Bertrandi in repetit. illius l. hac edictali. num.
11. quod videtur probari ex ea authentic. vnde ſi
parens.

Adde etiam quòd ſicuti quis prohibetur plus re-
linquere ſuo ſecundo coniungi, aut eius liberis ex
alio matrimonio quàm quod minimum relin-
quit vni ex liberis primi matrimonij, quod etiam
76 prohibetur plus relinquere fratribus, ſororibus aut
conſanguineis ipſius ſecundi coniugis, & ita fuiſſe
iudicatum refert Papon in ſuo *Recueil des arreſts, ar-
reſt dernier.* & hoc vt fraudibus & dolis hominum
obuietur, & quibus eſt obuiandum. cap. ſedes. de
reſcriptis. & ne per indirectum concedi videatur,
quod aliàs concedi prohibitum eſt, & ad hoc pro-
poſitum ſtat edictum regium regis Franciſci ſecun-
di huius nominis promulgatum in parlamento Lu
tetiæ, anno 1560. menſe Aprili, per quod prohibi-
tum eſt ſecundò matrimonium contrahentibus
dare ſuo ſecundo coniugi, aut eius filiis ex alio
matrimonio, aut eius nepotibus, aut ſuo patri, ma-
tri, aut alij perſonæ, vnde fraus excogitari poſſit,
plus quàm datum ſit vni ex filiis primi matrimonij,
cui minus datum eſt.

Edictum regiũ contra ſecũdo matrimonium contrahentes.

Sed quid ſi vxor inter viuos vni filio ex primo ma
trimonio dedit centum, aut quid aliud, & demum
in ſuo teſtamento reliquit decem, & marito ſuo ſe-
cundo tertiam partem ſuorum bonorum dedit, an
ille ſecundus maritus poſſit, & debeat habere eam
tertiam partem, attento quod filio ex primo matri-
monio ſolum decem relicta fuere, & an debeat ha-
beri etiam ratio eorum quæ iam filius habuit inter
viuos: & dic quod ſic, quia quantum alter ex con-
iugibus dedit filio primi matrimonij ſiue in vna vi- 77
ce, ſiue in pluribus, inter viuos, vel in vltima volũ-
tate, tantum etiam poterit dare ſuo ſecundo coniu-
gi: cùm non curetur quo iure, ſeu quo titulo illud
relictum ſit filio: ſed ſolum curatur, quantum ad
filium peruenerit de ſubſtantia ipſius patris aut ma-
tris quæ ſecundò nupſit. d. l. hac edictali. Stephan.
Bert. in d.l. hac edictali. num. 46.

Alterum dubium eſt, cui & in cuius vtilitatem,
illud plus quod auffertur à ſecundo coniuge, appli-
candum ſit? & reſponde ex ſententia recepta docto
rum, quod illud plus quod aufertur à ſecundo con-
iuge, debetur, & applicandum erit filiis primi ma-
trimonij æqualiter, non habita ratione an quis eo- 78
rum ſit hæres vel non. authen. quod lucrum. C. de
ſecun. nupt. & ad illud plus quod aufertur ab i-
pſo coniuge ille nõ admittetur, & neque illud plus
diuidetur cum eo, & filiis illius matrimonij, ſed to-
tum illud plus ad filios primi matrimonij diuidetur
& pertinebit. Bertrand. loco quo ſupra. nu. 49.

Quod plus aufertur à ſecũdo coniuge id omnibus filiis primi matrimonij eſt applicandum.

Sed & neque ad illud plus filij qui naſcentur ex
eo matrimonio admittentur, ſed illud totum debet
ſpectare ad liberos primi matrimonij, & ita iudica-
tum refert Papon in ſuo *Recueil des arreſts.* in titulo,
des nopces, arreſto octauo. hæc eſt enim recepta re-
gula, quòd ea omnia bona quæ auferuntur contra
ſecundò matrimonium contrahentes, & in pœnã
ipſarum legum, fœminæ, & hac edictali, reſeruan-
tur liberis primi matrimonij vt filiis: & propter hoc
ad talem acquiſitionem ſoli filij ex priori matrimo- 79
nio admittuntur, quamuis non ſint hæredes. Ang.
in §. ſoluto. in authen. de nuptiis. & à tali lucro nõ
excluditur filius vel filia, quamuis renunciauerit hę
reditati paternæ vel maternæ, cùm hoc ſuperueniat 80
poſt renuntiationem, & procedit ex ſeparata cauſa
à renuntiatione, cùm reſpiciat ea renuntiatio ſuc-
ceſſionem quæ ex voto parentum filiis defertur. l.
ſcripto. ff. vnde liberi. & conſideratur tale lucrum,
vt proueniens ex culpa tranſeuntis ad ſecunda vo-
ta, & ex iniuria illata filiis primi matrimonij. Dec.
conſi. 396. nam ſi mater aut pater in viduitate per-

Filij qui ex eo matrimonio naſcentur non admittẽtur ad illud plus.

Renuntiatio facta ab vno ex filiis, nõ eſt excludit à tali lucro.

manſiſſet, liberum illis fuiſſet relinquere vni ex fi-
81 lius illius matrimonij, illud quod iam fuit cóſequu-
tus vnus ex coniugibus, vterque enim ex illis bonis
poteſt liberè de ſua parte diſponere, ſi non ſecun-
dò matrimonium contraxerit. Alexand. conſil. 227.
num. 6. volum. 6.

Et hic adde optimam deciſionem, finge maritus
ſuam ſecundam vxorem hæredem inſtituit, & filio
ex matrimonio primo ſuæ vxoris aliquid relinquit,
ſi quæratur nunc an illud relictum illi filio qui eſt
filius ex ea ſecunda vxore ex alio matrimonio, poſſit
reuocari à filius primi matrimoni, & dicendum eſt
quod ſic. filij enim ex primo matrimonio, etiam ea
nouerca viuente poterunt euocare ea donata, & eá
commoditatem, etiam ſi frater conſanguineus ſub-
ſtitutus viueret, iuxta d. l. hac edictali. quod ſi filius
ex primo matrimonio illud non euocauerit, demú
eius hæres illud poterit euocare & ei dabitur rei vé-
dicatio, quia lex ipſo iure reſecat quod plus dona-
tum eſt nouercæ, vel eius filius ex alio matrimonio.
ita Franciſcus Marci. deciſione 78. in ſecunda par-
te.

[Filij primi matrimonij poterût euocare donata per patrẽ filio ſuæ ſecũdę vxoris ex alio matrimonio.]

Hoc præterea eſt in hac materia notandum, quá-
nis conuolans ad ſecunda vota non poſſit plus re-
linquere ſuo ſecundo coniugi, quam vni ex filius
primi matrimonij, poterit tamen vnum ex filius ſe-
82 cundi matrimonij hæredem facere, & illi omnia ſua
bona relinquere, relicta tamen legitima & filius pri-
mi matrimonij & ſecundi, quod nouiſſime annota-
uit Boer. deciſ. 200. num. 5. per §. fin. in auth. de nu-
ptiis. inſequendo Paul. Caſtr. in d. auth. vnde ſi pa-
rens. C. de inoffi. teſta.

Alia & tertia eſt pœna, quæ ſtatuitur contra ſe-
83 cundò nubentes, nempe quod mulieri ſecundò nu-
benti non debet committi educatio liberorum pri-
mi matrimonij, licet enim educatio liberorum de
iure communi committi debeat matri. l. 1. C. vbi
pupillus educari debeat, verùm quando illa mater
ſecundò nupſit, nullo modo educatio liberorum
committi debet. d. l. 1. Guid. Pap. deciſ. 539. non
enim lex amplius confidit de matre, quæ tranſiuit
ad ſecunda vota. gloſſ. in cap. vltim. de conuerſ. in-
fidel.

[Educatio liberorũ matri ſecundò nubenti non debet cõmitti.]

Eſt quidem verum quod vitricus poteſt eſſe tu-
tor filiorum ſuæ vxoris, quos habuit ex ſuo primo
84 matrimonio, ſed eorum filiorum non poteſt eſſe e-
ducator. d. l. 1. C. vbi pupillus educari debeat, quæ
pœna ceſſat in patre tranſeunte ad ſecunda vota, qui
quamuis ad ſecunda vota tranſierit, non tamen pri-
uabitur quin penes ſe filij ex altero matrimonio alá-
85 tur, & ita tenendum eſſe aſſerit Ioannes de Garro-
nibus in rubri. de ſecun. nupt. num. 19.

Quarta eſt pœna, qua afficiuntur ſecundò nubé-
86 tes, nempe quod mulier tranſiens ad ſecunda vota
perdit tutelam filiorum ſuorum primi matrimonij,
per rubricam in authent. vt ſine prohibitione. in §.
quia verò. & in authent. ſacramenta. C. quan. mu-
lier. officio tut. fungi debet, tantum enim abeſt,
vt lex amplius confidat de matre, quæ ſecundò nu-
pſit, vt præſumat eam velle inſidiari vitæ liberorum
primi matrimonij. l. lex quæ tutores. C. de admi.
tuto. & adde quod ita mater quæ conuolauit ad ſe-
87 cunda vota perdit tutelam liberorum primi matri-
monij, vt ſi demum ſecundus maritus moriatur, i-
pſa mater adhuc vidua non poterit eam tutelam re-

[Trãſiens ad ſecũda vota perdit tutelã ſuorũ filiorũ primi matrimonij.]

aſſumere. doctor. in d. authent. matri aut auiæ. C.
quando mulier. & Boer. deciſ. 266. quia cùm ea ſu-
ſpecta abierit à tutela, adhuc durat ea cauſa ſuſpicio-
nis, ſemel enim malus ſemper talis præſumitur in
eodem genere mali. reg. ſemel malus. de reg. iuris.
niſi forte in ſubſidium, vt ibi per Boer. quod ſi ſolù
mater declarauerit velle ſecundò nubere, & petierit
tutorem, ſi tamen non nupſerit, non propterea erit
priuata, vt ibi tenet Boer. & ſic per talem declara- 88
tionem non perdet tutelam ſuorum filiorum, ſed
nec eorum ſucceſſionem. & quod magis, ſi mater
poſt ſuam declarationem & petitionem tutoris ſpó-
ſalia contraxerit, adhuc non perdet tutelam, ſi co- 89
pula carnalis non fuerit ſecuta. Ita Boer. in eo loco
qui reprehendit Gui. Benedicti tenentem contra-
rium in rep. cap. Raynutius. in verbo, & vxorem.
num. 643. & hæc pœna non eſt correcta, vt per An-
gel. in §. ſi autem tutelam in authenticis.

[Mater non perdit tutelã niſi copula cum ſecundo marito interuenerit.]

Hæc autem pœna non eſt communis ipſi patri,
nam pater quantumuis ſecundò matrimonium có- 90
traxerit, non tamen perdit liberorum ſuorum ad-
miniſtrationem. l. generaliter in 1. C. de ſecundis
nuptiis.

Mulieres quidem de iure Codicis à tutela repel- 91
luntur, cùm ſit officium virile, & publicum, à quo
officio publico mulieres tenentur, cum ſit virile
officium. l. fœminæ. ff. de reg. iuris. eſt tamen ſpe-
ciale in matre & auia, vt ſi velint ad tutelam ſuorum
liberorum admittantur, ſed non quod ad eam ſu-
mendá cogi poſſunt. l. 1. & 2. C. quando mulier. of- 92
fic. tute. fungi poſſit. admittetur ergo mater ad tu-
telam filiorum tribus concurrentibus. primò ſi ve-
lit, & ſic volens admittetur. ſecundò, quod tutor
teſtamentarius à patre in teſtamento cóſtitutus nó
præcedat. tertiò, quod mater ſit legitimæ ætatis.
quartum adhuc requiritur quòd renunciet ſecun-
dis nuptiis, & Velleiano. Bald. in l. fi. ff. de tutelis.
Curtius ſenior conſil. 46. in 1. hodie tamen ſacra-
mentum non requiritur neque exigitur à matre per
authentic. ſacramentum. C. quando mulier. quia
ſtatim quádo nupſit, & nuptiis contractis ſecun-
dis mater ipſa remanet priuata per eum textum.

[Mulieres de iure antiquo à tutela repelluntur.]

Appellatur autem ea tutela quæ matri aut auiæ
defertur tutela legitima. l. omnem. C. ad ſena. Ter-
tuli. & ibi hoc tenet Salice. non quòd lex duode- 93
cim tabularum eam tutelam deferat matri aut auię:
ſed ex imperatorum conſtitutione vocatæ fuerunt
ad tutelam ſuorum filiorum, per eum titulum quá-
do mulier. offic. tute. & ſi mulier & mater admitti
voluerit ad tutelam, præfertur omnibus tutoribus 94
legitimis, ſed non teſtamentariis, vt iam dictum
fuit.

[Tutela legitima.]

Dubium autem eſt, an mater in aſſumptione tu-
telæ filiorum ſuorum præferatur auo paterno, aut 95
materno, vbi illi cum matre concurrunt. Bar. in ea
authentic. matri. tenet matrem auo & paterno &
materno præferendam eſſe in tutela ſuorum filio-
rum, & hoc ſecundùm ordinem ſucceſſionis, ſecú-
dùm quem mater præfertur auo paterno & mater-
no, in filij ſucceſſione mortui ab inteſtato. authent.
defuncto. C. ad Tertul. & hanc Bartoli opinionem
ſequitur Bald. & Salicet. ibi & Cor. conſ. 163. in 4.
volumi.

[Mater auo paterno & materno præfertur in tutela ſuorum filiorum.]

Et adde quod ita mater præfertur omnibus tuto-
ribus legitimis, vt ſi iam quis tutor datus eſſet, ſiue
legitimus

Tutor legitim⁹ aut datiuus si datus remouetur matre volente tutelá aſſumere.

legitimus ſiue datiu⁹, & demum mater dicat ſe vel-
le tutelá aſſumere, alius tutor debebit reuocari, &
matri volenti ea tutela danda erit, quod procedit v-
bi mater non fuiſſet in mora eam tutelam aſſumen-
di: aliàs is qui iam datus eſt tutor, non eſſet expel-
lendus, & ita declarat Dec. conſi. 16. in fine. & ad
hoc vt mater dicatur eſſe in mora aſſumendi, & pe-
rendi eam tutelam, neceſſe eſt vt iudex eam negli-
gentem cognouerit, vt ibi per Decium, ergo mater
debet citari quando prouidetur de tutore ſuis filiis:
vel debet mater intra quatuor menſes à tempore
mortis mariti tutelá aſſumere, niſi aliqua iuſta cau-
ſa excuſaretur, ſecundùm quoſdam quos tamen re-
prehendit Bald. in authen. præsbyteros. C. de epi-
ſcop. & cleric. & ibi tenet per lapſum quatuor
menſium non præcludi viam matri in tutela ſui filij
petenda.

De iure quidem Codicis legitimi tutores exclu-
dunt matrem. l. 2. C. eodem. & per conſequens ab
auo ipſa mater eſſet excludenda, ſed de iure authen-
96 ticorum mater præfertur tutoribus legitimis, & ſic
hodie mater excludit auum tutorem legitimum. d.
authentic. matri. & talis tutela quæ matri defertur
habet in ſe naturam anomalam: quia mater aut a-
uia volentes admittuntur: & inuitæ ad id non co-
guntur. Sali. in d. l. omnem.

Conſtitui autem poteſt mater aut auia in teſta-
97 mento mariti expreſſe aut tacitè per hæc verba ſi di
cat teſtator, relinquo vxorem meam dominam, &
adminiſtratricem bonorum meorum, abſque red-
ditione rationum, quæ verba reddunt ipſam matrẽ
tutricem ſuorum filiorum, vt plenè Boeri. deciſio.
124. nu. 3. vel ſi teſtator pater filios ſuos relinqueret
ſub poteſtate matris. eo enim caſu tutricem eam
matrem videtur reliquiſſe. Boer. ibi num. 6.

Mater tutrix legitima tenetur cauere.

Vtilitas enim in hoc eſt, vt cognoſcamus an ma-
ter ſit tutrix teſtamentaria, an verò legitima: nam ſi
ſit legitima tenetur cauere, ſicuti & quilibet legiti-
mus tenetur cauere per eum titulum de ſatiſdatio-
ne tutorum vel curatorum: & ſi ſit teſtamentaria,
non tenetur cauere, ſicuti nec tutor teſtamentarius
tenetur cauere. l. penult. C. de ſatiſda. tutorum. &
Boeri. in ea deciſ. & non tenetur renunciare Vel-
98 leiano, nec ſecundis nuptiis, & ita de conſuetudine
obſeruari aſſerit Boer. in ea deciſ. nu. 13.

Tutor talis debet dari quem mater iudici nominauerit.

A qua tutela mulier priuata erit ſi ſemel matri-
monium contraxerit, quod ſi mater cupiens tranſ-
ire ad ſeconda vota hoc iudici declarauerit, & illi
nominauerit aliquem in tutorem ſuis filiis, à iudice
ille talis dandus erit, etiam ſine alia inquiſitione.
Bartol. in l. credendum. ff. qui petant tutores. Cur-
tius ſenior conſ. 46. num. 6. de quo tamen ibi vide
plenius. numer. 11. quia hoc videtur ſatis du-
bium.

Et quamuis iam dixerim vitricum poſſe eſſe tu-
torem filiorum ſuæ vxoris ex ſuo prædefuncto con-
99 iuge, inquit tamen Angelus in §. eiuſdem. de nu-
ptiis. in authentic. verum eſſe vitricum poſſe conti-
nuare tutelam iam cœptam, & neque eam perdere,
quamuis contraxerit matrimonium cum ipſa vidua
matre ipſorum pupillorum, ſed non quod de nouo
& poſt contractum matrimonium cum matre pu-
pillorum poſſit tutelam aſſumere. Sed Angeli opi-
nio reiicitur, hocque obſeruatur iuxta magis rece-
ptam opinionem vitricum poſſe eſſe, & creari tuto-
rem filiorum ſuæ vxoris ex alio matrimonio, & quã
tutelam poterit ille aſſumere etiam poſt cõtractum
matrimonium cum ipſa matre eorum filiorum, &
hoc colligitur ex l. vlti. C. de contrario iudicio tu-
telæ, & ex l. nonnunquam. ff. de adoptio. quæ le-
ges, cùm indiſtinctè loquantur, debent intelligi in-
diſtinctè. l. 1. §. generaliter. ff. de lega. præſtan. & cũ
non conſtet hoc prohibitum fuiſſe, permiſſum eſſe
cenſetur. l. præcipimus. C. de appella. & ita de con-
ſuetudine obſeruatum fuiſſe videmus. & Bald. hoc
tenet in d. l. nonnunquam. & Maſoeri. in titulo de
tutori. §. item vitricus. & nouiſſime Boeri. hoc te-
net in deciſ. 266. num. 3. & ſic vitricus poteſt eſſe
tutor, quamuis non poſſit eſſe educator.

Vitricus tutor, ſed non educator.

Datur & alia pœna contra ſecundò nubentes, nẽ-
pe quod mulier per tranſitum ad ſecunda vota per- 100
dit alimenta ſibi relicta in teſtamento ſui mariti:
quia tale legatum ita factum vxori, intelligitur fa-
ctum dummodo ſteterit in habitu viduali. nam ſiue
relinquantur alimenta à marito vxori, ſi cum filiis
morabitur, ſiue ſi ei relinquantur alimenta à marito
donec ſteterit in domo mariti, quamuis non aliter
expreſſerit, donec ſtet in habitu viduali, tamen per
tranſitum ad ſecunda vota ipſa mulier perdit ali-
menta ſibi relicta: ita vt demum filij non cogentur
ea alimenta præſtare, perduntur enim ea alimenta
vxori relicta ſi ſemel ſecundò nupſerit. Iaſ. poſt Bal.
& Salic. in l. 1. C. de lega. num. 5. de Ripa. in repe.
l. fœminæ. in 21. dubio. C. de ſecund. nupſ. per
textum in l. qui concubinam. §. vxori. ff. de le-
gat. 3.

Aliud autem cenſendum eſſet in legato vſusfru-
ctus, nam legatum vſusfructus factum vxori à mari- 101
to non perditur per tranſitum ad ſecunda vota. au-
thenti. quod locum. C. ſi ſecundo nupt. mulier. de
Ripa in d. l. fœminæ. num. 41. niſi vſusfructus re-
lictus eſſet vxori quoad vixerit in domo ipſius teſta
toris: vel quandiu cum filiis morabitur, tunc enim
tranſeundo ad ſecunda vota ipſa vidua tale legatũ
perderet, quod procedit etiam ſi illa declararet ſe
velle morari cum ipſis filiis primi matrimonij, & in
domo teſtatoris. Bald. in d. l. 1. & Iaſ. in l. ambigui-
tates. C. de indict. vidue. tollen. quia teſtator ita le-
gando cogitauit matrem morari, & aſſociari cum
ſuis filiis, ſed mater nubendo ſe diſmouet, & ſepa-
rat à ſocietate & amicitia ſuorum filiorum primi
matrimonij, accipiendo ſecundum maritum, qua-
re tale legatum ipſius vſusfructus debet ceſſare. ita
de Ripa in d. l. fœminæ. nume. 42. Boerius deciſio-
ne 198.

Legatũ vſusfructus nõ perditur per tranſitum ad ſecunda vota.

Ceſſaret etiam tale legatum vſusfructus, ſi reli-
ctus eſſet vſusfructus vxori quouſque thorum vi-
dualem ſeruaret, vel quandiu illa in viduitate per-
manſerit. Baldus in dict. l. 1. & Iaſ. in dict. l. ambi-
guitates.

Illud tamen legatum vſusfructus relictum vxori 102
filio hærede inſtituto, quando ſcilicet maritus vxo-
rem ſuam reliquit vſufructuariam ſuorum bonorũ
in ſuo teſtamento, in quo filius eſt hæres inſtitutus,
reſoluitur in ſola alimenta, quæ tantummodo vi-
duæ debebuntur poſt mortem ipſius mariti. docto.
in authenti. quod locum. C. ſi ſecundò nup. mulier.
quod procedit ex coniecturata mente teſtantis. Sa-
lic. ibi. quare ſi aliter poſſit conſtare de voluntate 103
ipſius mariti, quod ipſe voluerit relinquere ſuæ v-
xori integrum vſumfructum, tunc eum haberet e-
tiam hærede inſtituto, & totus & integer vſusfru-

Legatum vſusfruct⁹ vxori relictum filio hærede inſtituto importat ſolũ alimenta.

ctus deberetur ipſi viduæ. Dec. conſ. 418. 454. 537. num. 8. & 9. & Soci. conſ. 1. in 4. volumi. Aliàs autem niſi apertè conſtaret de tali voluntate teſtatoris, non poſſet habere vidua, niſi tantummodo alimenta.

Quòd ſi interim filius hæres moriatur, & extraneus ſuccedat hæreditati teſtatoris, legatum illud totius vſusfructus reintegrabitur, & totus integer viduæ debebitur, quia tunc ceſſat fauore filij, in cuius gratiam tale relictum vſusfructus reſtrictum erat ad ſola alimenta: viuente quidem filio tale legatum vſusfructus factum vxori hærede inſtituto, reſoluitur in alimenta: poſt mortem verò reintegratur vſusfructus in toto vſufructu. d. authent. quod locum. quod ſi extraneus eſſet hæres inſtitutus, integer vſusfructus viduæ deberetur. doct. in d. auth. quod locum. quod ſi vno anno, aut duobus, quibus vixit filius, & tunc per illud tempus vidua habebit alimenta & demum extraneo ſuccedente poſt mortem filij vidua totum integrum vſumfructum conſequetur. Alexand. conſilio 29. num. 13. in 4. volumi.

Hæres inſtitutus in vſufructu nullo alio dato hærede importat hæredis inſtitutionem.

104 Hoc autem in hac materia notandum eſt, quod ea verba, relinquo talem vſufructuarium bonorum meorum nullo dato hærede vniuerſali, important hæredis inſtitutionem: dato verò hærede vniuerſali importat legatum vſusfructus. Bald. in l. id quod pauperibus. C. de epiſc. & cleri, quod ſi teſtator ita dixerit, relinquo talem vſufructuarium in vita ſua, & poſt eius mortem inſtituo Titium, per ea verba,
105 talis vſufructuarius videtur inſtitutus, & alter ei ſubſtitutus. Alexand. conſilio 50. in ſeptimo volumine.

Procedit autem ea regula quod mulier ſit vſufructuaria hærede extraneo inſtituto, etiamſi adſint alij liberi teſtatoris, dummodo illi non ſint hæredes; vt per Alexand. conſilio 57. in 3. volumi. & tunc tenetur cauere & eam cautionem debet præſtare quantumuis ſit vidua, dummodo ſit vſufructuaria, ita Cornæus conſilio 173. par 3.

Legatū vſusfructus viduæ relictum importat alimenta reſpectu filij inſtituti pro parte, & reſpectu extranei integrum vſumfructum.

Quod ſi filius teſtatoris ſit pro parte hæres inſtitu-
106 tus, & pro parte extraneus, & vxor ſit relicta vſufructuaria, habebit ea vidua mater filij hæredis inſtituti in parte filij ſolum alimenta: & in parte in qua extraneus eſt hæres inſtitutus habebit integrū vſumfructum. Cor. conſi. 5. num. 2. in 1. volumi. Salicetus in hoc caſu tenet contrarium, in dict. authentic. quod locum: nempe quòd mulier vidua non poteſt conſequi niſi ſola alimenta, nam extraneus ratione filij cohæredis conſequetur quod aliàs non poſſet conſequi.

Sed pone: maritus ſuæ vxori legat mille, vt illis
107 foueretur toto tempore vitę ſuæ ſi in viduitate permanſerit, & diſpoſuit quod poſt mortem ſuam Titius illa mille haberet: mortuo teſtatore vidua nō moritur ſed nupſit ſecundò: quæritur an viuente vidua quæ nunc nupſit, & quæ nubendo ſecundo eam ſummam perdidit: quid fiet de illis mille, & ad quem debeant pertinere. dic mulierem ſecundò nubendo eam ſummam perdidiſſe, & quæ ſumma ad ipſum Titium debet ſpectare. hoc in terminis tenet Curtius conſ. 51. num. 3. fit enim extenſio de caſu ad caſum ſimilem.

Solutio quæſtionis.

108 Additur & alia pœna contra mulieres ſecundò nubentes, nempe quòd mater tutrix liberorum primi matrimonij tranſeundo ad ſecunda vota, non reddita ratione tutelæ filiorum, obligat non ſolum ſua bona, ſed & bona ſui ſecundi mariti: & pro tali adminiſtratione & bona mulieris matris liberorum primi matrimonij, quæ nupſit ſecundò nō reddita ratione tutelæ, & bona etiam ſecundi mariti remanent ipſis filiis tacitè affecta, & obligata. l. penulti. C. in quibus cauſis, & quamuis maritus regulariter non teneatur pro debito ſuæ vxoris, per eum titulum, ne vxor pro marito. fallit tamen ea regula eo caſu, vbi quis accepit viduam alterius in vxorem, quæ erat & mater & tutrix ſuorum filiorum primi matrimonij non reddita ratione tutelæ: tunc enim ſi ea mulier in redditione tutelæ reperiatur debitrix in aliqua ſumma pecuniæ, ratione illius tutelæ pro ea ſumma, bona ipſius ſecundi mariti erunt ipſis filiis primi matrimonij tacitè hypothecata. d. l. penultima. Caueat ergo ille qui eſt ducturus viduam in vxorem tutricem filiorum primi matrimonij, curet imprimis vt ipſa vidua reddat rationem tutelæ, & præſtet reliqua: alioquin bona propria illius ſecundi mariti eſſent tacitè obligata: per eam l. penulti. C. in quibus cauſis pig. vel hypothec.

Regulariter maritus pro debito vxoris nō tenetur.

Quod procedit vbi mater creata tutrix tutelam 109
adminiſtraret, quòd ſi poſt mortem mariti mater ea vidua tutelam filiorum de facto adminiſtrauerit, & demum non reddita ratione ſecundò nupſit, nam tunc poſſet eſſe dubium, an bona ſecundi mariti ſint obligata tacitè pro adminiſtratione tutelæ geſtæ de facto ab ipſa vidua matre filiorum? & dicendum eſt, tunc bona ipſius ſecundi mariti non eſſe tacitè obligata pro adminiſtratione tutelæ geſtæ de facto ab ipſa vidua matre ipſorum filiorum: nec tūc locum habet l. penulti. C. in quibus cauſis. quia diſpoſitio illius l. penulti. quatenus obligat bona ſecundi mariti eſt odioſa propter eum titulum qui ponitur in contrarium, ne vxor pro marito: hoc certe odioſum eſt, vt vnus pro debito alterius teneatur & prægrauetur: præterea eſt ea regula iuris vulgata, quòd vbi verba legis non conueniunt, nec iuris diſpoſitio debet conuenire. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. & in hoc noſtro caſu ſubiecto legis verba nō conueniunt, nec poſſunt verificari in muliere quæ de facto adminiſtrauit: quia non eſt tutrix, de qua tutrice loquitur ea l. penulti. quæ loquitur in matre quæ ſumpta tutela ſuorum filiorum tranſiit ad ſecunda vota non reddita ratione: cùm ergo verba legis non conueniant, nec verificentur in ea muliere, quæ de facto adminiſtrauit, ceſſabit igitur & iuris illius diſpoſitio, vt ſcilicet tunc bona ſecundi mariti non ſint obligata tacitè pro adminiſtratione tutelæ geſtæ ab ipſa muliere, quæ de facto adminiſtrauit, quæ demum ipſi ſecundo marito nupſit non reddita ratione ſuæ adminiſtrationis. & ita tandem concludit Dec. conſi. 591. quamuis contrarium videretur, ex eo quod ea mulier de facto adminiſtrauit: quæ non debet eſſe melioris conditionis, quam ea quæ legitimè adminiſtrauit. l. ſi à domino. §. ſi prædo. ff. de petitio. hæred. ſed ea quæ legitime adminiſtrauit, nubendo ſecundo non reddita ratione tutelæ, obligat bona ſecundi mariti, ergo etiam ea quę de facto bona adminiſtrauit, ſecundo nubendo non reddita ratione debet obligare bona ſecundi mariti. Sed hoc argumentum poſſet locum habere ſi contra mulierem agendum eſſet, vt quæ deliquit adminiſtrans bona de facto. At non contra maritum qui non deliquit, & contra quem ille

Mater quæ de facto tutelā filij adminiſtrauit non obligat bona ſui ſecundi mariti.

Odioſum eſt, vt vnus pro alio obligetur.

illæ leges non ſunt extendendæ: & quidem verum, quòd mulier quæ de facto adminiſtrauit, æquè tenetur rationem reddere ſicuti & ea quæ legitimè, & vere adminiſtrauit, quod tenet Decius loco quo ſupra.

Mulier quæ de facto adminiſtrauit, æque tenetur rationé reddere ſicuti & ea quæ verè adminiſtrauit.

Hic ergo eſt caſus in quo quis punitur ex facto alterius, cum maritus qui contrahit cum matre & vidua tutrice non reddita ratione teneatur ex facto ſuæ vxoris, quæ ſecundò nupſit non reddita ratione tutelæ, quam ea vidua nunc illius vxor, geſſerat: & hoc in multis caſibus ſolet euenire, vt quis puniatur pro facto alterius, quamuis humano iudicio cõtrarium videretur, & quod maxime euenit, vbi vrbes vi bellica ſubuertuntur: quo caſu ſæuitur in omnes: cuius rei nobis exempla patent in deſtructione Ilij in Troia: quod Ilium a Græcis deſtructum fuit, & ſolo æquatum, vt nec infantibus, mulieri-
110 bus, & alijs innoxijs parcitum fuerit: demum verò in memoriam Hectoris, & in illius fauorem, fuit ipſum Ilium refectum ab Alexandro, vt Strabo in ſua Coſmographia ſcriptum reliquit.

Erat enim Ilium vrbs in Troia prouincia, vt de-
111 ſcribit Muſtuius. & illius Ilij meminit Ouidius, defenſa eſt Ilium armis, militibus grauidum læta recepit æquum. Idem euenit Hieruſalem, & alijs ciuitatibus quæ vi belli ſubuerſæ fuere: & in omnes ſæuitum fuit nulla habita ratione ſexus, nec ætatis, & ſic ſæpiſſime pro facto aliorum quis punitur.

Ilium vrbs in Troia.

112 Daniel quantumuis inter tres iuſtos ab Ezechiele nominatus fuerit, adductus tamen fuit tanquam reus in exilium, vbi vixit cum alijs qui tot modis irá Dei præoccuparant: ſed ſunt diuina iudicia a nobis admiranda: & quæ omnes noſtros ſenſus ſuperant, & quæ pertinent ad nos erudiendos, & conſolan-
113 dos, vt diſcamus ſæpe (quantum ad humanum iudicium pertinet) etiam eos, qui nobis videntur innocentes, grauiſſimis pœnis, & calamitatibus ſubijci: ſic in ſeditionibus, vbi optimi viri, infantes, & mulieres, & alij inermes pereunt cum alijs armatis, & ſceleratis hominibus: non quia cum ſeditioſis in culpa eſſent, ſed quia cum ſeditioſis reperti ſint, nuſquam certè abeunt publicæ calamitates, quin etiam pij inuoluantur, pij autem probantur: impij verò iudicantur. ſic & ſæpe videas bonum & pium hominem (quantum ad humanum iudicium)
114 exerceri alijs atque alijs caſibus, & agitari multis periculis: cùm econtrario ſceleratis & impijs omnia cedant ex animi ſententia, ſed hæc ſatis.

Nuſquã abeũt publicæ calamitates, quin & pij inuoluantur.

115 Datur & alia pœna contra mulieres ſecundò nubentes, quòd mater ad ſecunda vota tranſiens non petito tutore filiis ſuis primi matrimonij, & quę nõ curauit illis prouideri de tutore poſt mortem patris priuatur ſucceſſione ſui filij, ſi moriatur in pupillari ætate, aliàs non. l. matres. C. ad Tertu. & talis exceptio tutoris non petiti excludit matrem volẽtem ſuccedere ſuo filio mortuo in pupillari ætate, per eã l. matres. quòd ſi filius mortuus eſſet extra pupillarem ætatem, talis exceptio tutoris non petiti non excluderet matrem volentem ſuccedere filio mortuo extra pupillarem ætatem. d. l. matres. & l. 2. §. ſi mater. & §. confeſtim. ff. ad Tertul. l. ſciant. & ibi Paul. Caſtr. C. de legi. hæred. excuſatur tamen mater ſi filiis indigentibus tutorem non petierit. Bart. in l. 3. nu. 2. C. de nego. geſtis.

Excuſatur etiam mulier ſi propter impedimentum peſtis aut belli, non potuerit venire ad ciuitatem, vt tutorem peteret ſuo filio. Salic. in l. cùm à matribus. C. qui petant tuto. & ſi mater in locis remotis habitauerit, ita vt non potuerit conſulere peritiores, excuſatur à tali pœna, dummodo bona pupilli diligenter adminiſtrauerit. Paul. Caſtr. in l. 2. num. 3. C. de in ius vocand. quia licet non petierit tutorem, quia tamen bene adminiſtrauit, non priuari debet ſucceſſione filij, & Bocr. deciſ. 124. num. 19.

Excuſatur mulier ſi filiis pa[...]peribus nõ petierit tutorem.

Quæ pœna non eſt introducta propter ſecundas nuptias, nec in odium ipſarum, ſed propter negligentiam matrum in non petẽdo tutorem filiis poſt 116
mortem mariti. nam quamuis non nupſerit, ſi tamen filio ſuo tutorem non petierit, qui eſt pupillus, & interea ille filius in pupillari ætate deceſſerit, priuanda erit illius ſucceſſione. d. l. matres. & l. ſciant. C. de legi. hæred. ſunt tamen certi caſus, in quibus matres viduæ excuſantur, quamuis tutores non petierint, quos ponit gloſſ. in d. l. matres. non ſufficeret autem tutores petere, ſed effectualiter debet petere, & inſtare, vt decernatur tutela alicui: & demum debet curare, vt tutor datus ad id compellatur, & ad adminiſtrandum bona pupilli. Corn. conſ. 132. in 2. volum. num. 11. & locum habet etiam hodie huiuſmodi pœna, vt per de Ancha. conſ. 104. 32
neque enim eſt correcta ea l. matres, vt ibi per Paul. Caſtrenſem.

Et inter certos caſus in quibus mater vidua excu-
ſatur, ſi nõ petierit tutorem filiis pupillis poſt mor- 117
tem patris, ſi adſit viuens auus paternus: & tunc quamuis mater tutorem non petierit, ſuccedet filio ſi moriatur in pupillari ætate: excuſatur enim tunc mater cùm adſit auus paternus, in cuius poteſtate ſunt ipſi pupilli, qui ſunt illi nepotes: habet enim pater non ſolum filium in poteſtate, ſed & filium ſui filij, & ſic nepotem. l. nepotes. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris. l. ſic eueniet. ff. ad leg. Iulia. de adult. & ita concludit Corn. conſi. 55. volum. 2. non enim poterat dari tutor pupillo exiſtenti ſub aui poteſtate. l. fin. C. de cura. furio. vel etiam ſi eſſent alij tutores cum matre, nam tunc non teneretur mater petere alium tutorem ſubrogari in ſui locum: ſed liberabitur notificando iudici ſe nolle amplius tutelam filij ſui adminiſtrare: & quod vult rationes reddere ſuo contutori. Decius conſilio 246. vel ſi ſit minor viginti quinque annis. gl. & ibi. Sali. in l. matres. C. ad orphicia.

Mulier excuſatur in non petendo tutorẽ ſi adſit auus paternus.

Excuſatur etiã mater ſi adſint alij tutores.

Et non ſolum mater filij ſui ſucceſſione priuatur in non petendo tutorem filiis ſuis pupillis, ſed & cęteri qui ab inteſtato ſunt ſucceſſuri. p l. ſciant. C. de legi. hæred. & Cor. conſ. 40. in 3. vol.

Sed dubitatum fuit intra quæ tempora mater 118
vidua, aut alius proximior teneatur tutorem petere ipſis pupillis. Bald. in d. l. ſciant. & in l. precibus. tenet hodie dari tempus vnius anni: per §. fin. inſtit. ad Tertu. cuius opinionem ſequitur Cornę. conſil. 234. volum. 4. ergo pupillo decedenti excluditur 119
mater à filij ſui ſucceſſione, aut alius proximior, ſi non curauerit prouideri de tutore filiis ſuis, ſi verò pubes moriatur, ſuccedet mater nec ppterea alijs excluderetur: & eo caſu quo mater excluditur nõ petito tutore, non propterea excluderentur fratres vterini ex alio matrimonio, & ex ea matre, vt ibi per Cornæum, ſed ſi pupillus infra annum petendi 120
tutorem deceſſerit, non excluderetur mater. Pau. Caſtrenſ. in d. l. ſciant. datur & alia pœna contra mulieres

Tempus anni datur ad tutorem petendũ.

Mater à ſui filij ſucceſſione priuatur, in nõ petendo tutorẽ ſi filius pupillus moriatur.

lieres ſecundò nubentes, quòd mater tutrix ſuorũ
121 filiorum, & quæ iam accepit tutelam ſuorum filio-
rum tranſiens ad ſecunda vota non petito tutore fi-
liis ſuis impuberibus, & non prouiſo illis de alio
tutore, priuatur ſucceſſione ſuorum filiorum de-
ſcendentium. l. omnem. C. ad Tert. nam poſtquam
mater ad tutelam perueniſſet, & quã volens aſſum-
pſiſſet, nõ licebat ei eam tutelam aſſumptam prius
deſerere, quàm curaſſet filiis ſuis de alio tutore
prouidere. d. l. omnem. quæ lex procedit ſiue ea ma
ter eſſet tutrix datiua, ſiue teſtamentaria. Sali. in d.
l. omnem. & hoc in odium matris tutricis, & ſecũ-
dò nubentis non petentis tutorem, nam cum in v-
troque caſu ſit eadem ratio, & idem ius ſtatui debet.
per l. ita vulneratus. ff. ad legem Aqui. & quamuis
122 ea l. omnem. ſit pœnalis, nihilominus leges pœna-
les extenduntur vbi eſt eadem ratio. l. ſi quis ſeruo.
C. de furtis. & priuatur inquam mater tali ſucceſ-
ſione ſi pupillus moriatur in pupillari ætate. Paul.
Caſtr. in d. l. omnem.

Mater tutrix nubens ſecundò non petito tutore, priuatur ſui filij ſucceſſione.

Pocedit autem ea lex, omnem, in matre gerente
tutelam ſuorum filiorum quæ conuolando ad ſecũ-
da vota non petito tutore perdit tutelam, & ſucceſ-
ſionem ſuorum filiorum. in matre autem non gerẽ-
te ſuorum filiorum tutelam, & nubente non petito
tutore, locum habet l. matres. nam mater per eam
l. ſuccedit adulto facto filio, pupillo autem morien-
ti non ſuccedit, ſi tutorem illi non petierit. & ita
illæ duæ leges intelligi debent, vt per Ioan. de Gar-
ronibus in auth. eiſdem pœnis. C. de ſec. nupt. & v-
troque caſu, mater priuatur ſui filij ſucceſſione, ſi
moriatur in pupillari ætate. Caſtren. in d. l. omnẽ.
Neque matri ſufficeret ad euitandam pœnam illius
123 legis, omnem. quòd tutorem ſuis filiis petierit, &
quod illi fecerit prouideri de tutore, ſed & requiri-
tur, quòd & ſuæ tutelæ rationem reddiderit: & vt
quod debet exoluerit. per d. authent. eiſdem pœnis.
& ſic tria requiruntur ad hoc, vt ceſſet pœna illius
authenticæ, eiſdem pœnis, quòd petat tutorem, &
petendo faciat de eo tutore prouidere; ſecudò quod
rationem tutelæ reddiderit: tertium eſt quod reli-
qua præſtet antequam ſecudo nubat: ita tenet Ioã.
de Garronib. in ea authent. eiſdem pœnis. & Socin.
conſil. 39. par. 1. & habebit locum ea pœna ſiue ſe-
cundò nupſerit ante annum luctus, ſiue poſt, vt te-
net ipſe de Garron. in ea authent. eiſdem pœnis.
numer. 7. quæ minime eſt correcta, & remanet in
vſu.

Tria requiruntur ad hoc, vt ceſſet hæc pœna.

Mulier tamen à tali pœna excuſaretur, ſi eſſet mi-
nor viginti quinque annis, & neque eſſet ea pœna
punienda, & ipſo iure propter illius ætatem rema-
neret illæſa. l. ſi. C. ſi aduer. delict.

Altera regula.

Verum ſi poſt mortem filij impuberis cuius tu-
124 telam mater gerebat, & quãuis ille mortuus fue-
rit in pupillari ætate, mater demum ſecundò nupſe-
rit, non propterea priuaretur illius ſucceſſione, &
poſſet vna cum aliis filiis & fratribus defuncti ſuc-
cedere iuxta authent. defuncto. C. ad Tertul. &
ita de Garron. in eo loco. num. 11. & 13. & ita eo
caſu ceſſat pœna illius legis, omnẽ. neq; enim ea ma-
ter priuãda erit ſui filij ſucceſſione, quãdo ea nupſit
poſt mortem filij impuberis. Corn. conſ. 234. num.
2. in 4. volum. ſuccedit inquam ea mater cum aliis
fratribus defuncti, ſed ſolum in vſufructu, quia per
tranſitũ ad ſecunda vota perdit proprietatem, quòd
ſi nulli extarent fratres aut ſorores filij defuncti, &
tunc mater excluſis fratribus vterinis aut conſan-
guineis ipſius defuncti, ſola ſuccederet, per eam
authenti. defuncto ad Tertu. ceſſant omnes illæ pœ-
næ introductæ contra ſecundò nubentes, vbi nulli
extant fratres aut ſorores vtrinque coniuncti ipſi
defuncto. Boer. deciſ. 185. num. 18.

Mater hac pœna tenetur extantibus fratribus defuncti vtrinque coniũctis, ſed per alios non excluditur.

Quid ſi cum matre alij adeſſent tutores, mater 125
etiam tutrix cum aliis tutoribus contrahendo ma-
trimonium ſecundò non petito tutore: non afficiẽ-
da eſſet ea pœna: & neque tenetur de neceſſitate
petere tutorem, vbi ſunt alij tutores: debet tamen
iudici notificari, quòd velit tranſire ad ſecunda vo-
ta, & in manu iudicis renunciare tutelæ, & debet
demum reddere rationem adminiſtrationis ipſius
tutelæ ſuo contutori. Dec. conſ. 246. & priuatur ma
ter ſui filij ſucceſſione, ſiue ſit tutrix de iure, ſiue de
facto tutelam geſſerit. gl. in l. 2. §. ſi mater. in ver-
bo, nec legitime. ff. ad ſena. Tertul. Bal. in l. cum
oportet. §. ſi. C. de bo. quæ libe. niſi impediatur ali-
quo caſu, vt iam ſuperius fuit declaratum.

Quid autem de matre quæ nupſit non petito tu-
tore ſuo filio impuberi, qui filius demum deceſſit
nullis relictis fratribus aut ſororibus, an tunc locũ
habeat ea pœna illius legis, omnem? Guill. Benedi. 126
ſupra in verbo, & vxorem. num. 643. videtur tene-
re quod mater debeat ſuccedere: contrarium tenet
Ioannes Neuiſanus in ſua ſylua nuptiali, libro ſecũ-
do. verſ. limita vndecimò, vbi expreſſe tenet matrẽ
filio ſuo impuberi defuncto non ſuccedere, vbi ſe-
cundò nupſit non petito tutore, & non redditis ra-
tionibus, quamuis nulli ſuperſint fratres ipſius filij
defuncti, quod puto verum, per eam l. omnem. iã
enim peccatum eſt a matre, quod perfectum fuit,
cùm filius mortuus eſt, & ſic tunc matre excluſa p-
ximiores ſuccedent illi filio impuberi defuncto, &
hoc etiam tenet Cor. conſ. 234. vol. 4.

Sed quid, mater quæ fuit tutrix filij ſui impube-
ris, ex primo matrimonio, nupſit ſecundò non pe- 127
tito tutore, & ex ſecundo matrimonio filium vel fi-
liam ſuſtulit: & tandem filius mortuus eſt impu-
bes, relicta matre & filio ex ſecundo matrimonio,
qui illi erat vterinus: & quoniam mater priuata eſt
propter non petitum tutorem, eſt quæſtio an ſaltem
frater vterinus admittatur? & videbatur quòd ſicu-
ti mater excluditur, ita & filius eius, quamuis eſſet
frater vterinus illius defuncti ex eadem matre, ex-
cludendus eſſet. Cor. eod. conſ. 234. in 4. volumine.
hanc quæſtionem poſuit in terminis, & tandem cõ-
cludit fratrem vterinum, illi ſuo fratri vterino ex ea-
dem matre, diuerſis tamen patribus, debere ſucce-
dere: & qui etiam excludet omnes alios ſucceden-
tes ab inteſtato, quamuis enim mater propter ſuum
delictum excludatur, vt quæ ſecundò nupſerit non
petito tutore, delictum tamen matris filio non de-
bet nocere, & cùm talis frater vterinus proximior
reperiatur illi pupillo iam defuncto, ergo tanquam
proximior admitti debet. Idem tenet ipſe Cor. cõſi.
21. 1. vol. num. 28. quod eſt bene notandum: & a-
liàs ſuper hac quæſtione vidi dubitari, & ita con-
ſului.

Frater etiã vterinus excludit matrẽ à ſucceſſione filij propter non petitum tutorem.

Multæ & variæ ſunt aliæ pœnæ ſtatutæ contra
ſecundò nubentes, quas ordine poſuit Io. de Garr. in
ea auth. eiſdem pœnis, frequentiores tamẽ & magis
communes hic adpoſui: & priuſquam his finem fa-
ciam, proponam hîc quaſdam quæſtiones quæ non
erunt alienæ à noſtro propoſito.

Et primò quæro an poſt mortem mariti vidua ſi-
cuti debet ali pendente anno luctus in domo præ-
defuncti mariti, etiam debeat veſtiri veſtibus
lugubribus expenſis hęredum prædefuncti ma-
riti: & an ea vidua teneatur eas induere? & certè hoc
128 expeditum eſt, viduam non teneri deferre veſtes lu-
Vidua veſtes lugubres nō teneatur deferre pro morte mariti.
gubres. l. decreto. C. de his qui notan. infa. tenetur ta
men eo anno pendente maritū lugere. d. l. decreto.
& l. ſolet. & l. liberorum. §. 1. ff. de his qui not. infa.
vnde cū ita ſit, quòd licet viduæ teneantur viros &
129 ſuos coniuges lugere, non tamen deferre veſtes lu-
gubres, cùm tales ceremoniæ ipſis viduis remiſſæ
ſint: ergo fruſtra diſputabitur, an hæredes teneātur
eorum expenſis eas veſtes ipſis viduis emere fatetur
quidem, quòd ſi vidua vellet indui veſtibus palla-
tis, & lugubribus, hæredes mariti tenerentur eas e-
mere ipſi viduę: & eas illi tradere. Bal. in d. l. decreto.
& tunc hæc noſtra quæſtio poſſet locum habere.

Hæc faciunt pro viduis noſtri temporis, quæ ta-
lem ceremoniam induendi veſtes lugubres pen-
dente anno luctus reiiciunt, & nihilominus volunt
cogere hæredes mariti ad emendas veſtes pallares:
ſed ad id non tenentur cùm demum eas induere re-
cuſarent, & certè honeſtius eſſet aliquo habitu ex-
teriori honeſto ob mortem mariti indui pendente
anno luctus, & non eo tempore incedere vt peran-
tea, abſque vlla luctus ſignificatione: negligentes
ceremonias incedendi tempore anni luctus ab ipſis
viduis hactenus obſeruatas, & ille erat mos rece-
ptus, vt oſtenderent, atque ſignificarent quen-
dam luctum ex habitu interiori ob mortem mariti;
130 qui luctus præcipuè denotatur ex nigro habitu, vt
Luct⁹ ex nigro habitu ſignificatur.
ſcilicet eo habitu indutæ differrent, atque diſtin-
guerentur ab aliis mulieribus: decet certè viduas
honeſtius incedere, & non tam paratis ornamentis
vt antea, maximè cum eum morem à iam multo
tēpore fuiſſe receptū veriſſimū ſit: vt iā in quandam
legem abierit vt viduę pendente anno luctus ince-
dant indutæ nigris veſtibus: vtiure quæſitum fue-
rit, an indui debeant expenſis hæredum mariti,
quòd ſi talis non fuiſſet mos, nec ritus receptus in-
duendi veſtibus lugubribus pendente anno luctus,
fruſtrà hæc quæſtio fuiſſet propoſita: quæ cùm pro-
ponatur, ſequetur hoc antea fuiſſe obſeruatum
quare putarem hunc morem, & hunc habitum in
viduis ſaltem pendente anno luctus obſeruandum,
maxime cùm iuri diuino minimè contrarius ſit, &
eſt quid indifferens: & ob id talis mos non eſſet re-
iiciendus.

Licentia mulierum noſtri temporis.
Pręualuit tamen quarundam viduarum ea licen-
tia, quinimo & multorum hominum, vt ſibi putent
omnia licere, putentque omnia antiqua reiicienda,
cùm potius obſeruanda forent. Cùm admoneamur
131 eo trito verſiculo, Vtere moribus antiquis, & viue
verbis præſentibus. Cuius meminit Aul. Gellius c.
10. libri primi. & vulgatum illud eſt Moribus anti-
quis res ſtat Romana, viriſque.

Et nihil refert quòd talis mos nihil ad fidem fa-
132 ciat, nec ad ſalutem animę, facit tamen ad politiam:
quæ politia, & ille ordo receptus ab omnibus eſt
obſeruandus: qui ſi contemnatur, neceſſe eſt, multa
ſubuerti. Cùm tales obſeruationes receptæ faciant,
vel maximè ad honeſtatem, & certum modum con-
ſeruandum, qui à ſummo Deo minimè prohibitus
eſt: & talis veſtitus in viduis honeſtus præfert in ſe
quoddam ſymbolum præteritæ amicitiæ in præde-
functum maritum.

Olim color albus lugubris fuit viduis, quę ve-
Color albus olim lugubris fuit.
ſtibus albis in argumentum luctus induebantur de-
tracto omni alio ornatu: hodie verò induuntur ve- 133
ſtibus nigris, quod refert Sabellicus, ſed nunc pro
voto viuitur, & cū huic morbo minimè mederi va-
leamus, relinquamus quemque ſuo more viuere.

Quantum verò pertinet ad quęſtionem propoſi-
tā, & hoc poſito, quòd velit incedere, & veſtiri iux-
ta receptum & approbatū morem veſte ſcilicet lugu
gri, an hoc fieri debeat expenſis hæredū? Aufredi. in
ſuis annotationibus Capellæ Toloſanæ, deciſ. 336.
tenet ſoluto matrimonio viduam debere veſtiri ex-
penſis hęredum, pannis & velis lugubribus, ſecun-
dum qualitatem perſonarum, & patrimonij quanti- 134
tatem, & hoc ibi confirmat Aufredi. multis authori
tatibus, & Bal. in ea lege, decreto. C. de his qui not.
infa. & eſt etiam deciſ. ibi dominorum Capellæ To-
loſanæ, & perantea hoc tenuit Bar. in l. 1. ff. ſol. mat.
& Rum. conſ. 146.

Hoc in hac materia notandum erit, ꝙ mulier quā
Vetula poteſt nubere.
tumuis ſit vetula, & annoſa, poterit adhuc matrimo
nium contrahere: & neque prohibitum eſt quin vir 135
vetulam mulierem in vxorem ducere poſſit. l. ſanci- 33
mus. C. de ſec. nup. erat tamen lex lata a Tiberio Cę-
ſare, vt refert Ioan. Ferrarius, in ſuis commētariis in
inſtitutiones ciuiles, in titulo de ſucceſſione liberto
rum, per quam cauerat ne ſexagenarius vxorē duce-
ret: eo ꝙ talis ætas inutilis viſa eſt liberis generādis:
Lex ne ſexagenarius vxorē duceret abolita.
quæ demum lex fuit abrogata per eam l. ſancimus.
C. de nupt. cùm etiam in ea ætate grandæua hiſtorię 136
tradant plures homines liberos habuiſſe, & ꝓcreaſ-
ſe. Caro enim Cēſorius in anno octnageſimo exple-
to Catonem Solonianum procreauit, & rex Maſſi-
niſſa poſt annum octuageſimum ſextum Mathima-
theum generauit.

Et licet mulier quinquagenaria regulariter pare-
re non poſſit. l. ſi maior. C. de legi. hære. cùm vſq; ad
Mulier quinquagenaria nō parit.
illud tempus communiter mulieres & concipere &
parere poſſint: & viri vſq; ad tempus ſeptuaginta an 137
norum ſunt potentes ad generandum: vltra verò il-
lud tempus deficiunt vires naturales, tamen poſſunt
contrahere matrimonium. d. l. ſancimus. quod atte-
ſtatur Martinus Lutherus c. 25. in Geneſim, inquiēs 138
ibi antiquos illos homines robuſtiores fuiſſe quam
ſint hodie homines huiuſce ætatis, quorum maior
pars cùm vix quinquageſimum annū exceſſerint,
planè exhauſti ſunt, & mulierū in quadrageſimo an
no ſiſtat genitalis fluxus: ad quinquageſimū ta- 139
men annum in nonnullis extenditur procreatio, re-
gulariter enim principium coitus in viris ſcilicet, in
quo ſperma dulciter exit, eſt poſt quatuordecim an
Viri ab anno quatuordecimo vſque ad annum ſeptuageſimūſeptimū ſunt potētes ad generandum.
nos, & deinceps vſque ad annū ſeptuageſimum ſe-
ptimum: in fœmina verò poſt annum duodecimum
& deinceps vſq; ad annū quadrageſimū, vel ad plus
vſq; ad annum quinquageſimum, teſte Scoto in ſua
phiſionomia, quod tamen non eſt perpetuum, nam
refert Sabellicus, Corneliam ex genere Scipionum
coixam fuiſſe in anno ſexageſimo ſecundo.

Illi etiā legi quæ antiquitus lata fuerat ſub his ver
bis, *ſexagenarium ne ducito*, propterea ꝙ ea ætas liberis 140
generādis penitus inutilis videbatur: derogatū etiā
fuit per eā l. ſancimus: ita vt permiſſum ſit, & maio-
ribus & ſenioribus matrimoniū contrahere, vtā re-
Senioribus matrimoniū contrahere permiſſum eſt.
fert Gulielm⁹ de Sēte in ſuo lib. *de diuerſes leçons*, ex
ſententia Ariſtot. repertas fuiſſe plures mulieres ge-

neraſſe, & peperiſſe ſupra eam ætatem quinquaginta annorum; quem tamen partum Imperator in ea l. ſi maior. vocat mirabilem, & inquit poſſe euenire: & ſi eueniat, vult eum partum dici patri hæredem legitimum, & ſuo patri ſuccedere.

Multæ mulieres ſupra eam ætatem generarunt.

Et quoniam hoc eſt quodammodo vltra quã ſolitũ eſt, aduertendum erit dum vetula emittit partũ vt adſint teſtes, p quos hoc probari poſſit, & in hac re ꝓbatio euidẽs debet eſſe, qđ Soc. annotauit. conſ. 126. nu. 2. in 3. vol. & refert Ang. ad hoc propoſitũ in d. l. ſi maior. ꝙ Henricus Imperator, cùm eius vxor in ætate iam vetula, parere vellet, voluit ipſe Imperator, ꝙ illa palam partũ emitteret, ad fraudes, & ſuſpiciones fugiendas, ne ſcilicet demum talis partus ſuppoſititius crederetur: cùm de iure ſit probatio, ſeu præſumptio in contrarium, ꝙ vetula non poſſit parere. gl. in l. ſi ſterilis. ff. de actio. empti. & ibi Salic. quare talis præſumptio debet vinci per probationes legitimas ad omnem ſuſpicionem tollẽdam.

Contrahitur quidem matrimoniũ ſpe prolis ꝓcreandæ præcipue: ſed & cõtrahitur matrimoniũ vt alter alteri inſeruiat, & quãtumuis inter ſe videãtur ſenes, fit & euenit ſæpiſſimè vt procreẽtur liberi, & in hac noſtra ciuitate Mõſpeſſuli cognouimus vnũ, cuius nomen ſatis cognitũ erat: vocabatur enim magiſter Guillelmus Briargnes, qui in anno ſeptuageſimo ſecundo contraxit matrimonium cum muliere, quæ excedebat annum quinquageſimum, ex qua tandem ſuſtulit filium, qui demum patri ſuperuixit, quare ſenibus etiam propter prolem habẽdam non debet eſſe prohibitum matrimonium.

141 Contrahitur etiam matrimoniũ inter aliquos ad effectũ prolis legitimãdę, quãdo ſcilicet quis ex concubina liberos habuit, cũ qua demũ quis etiam in mortis articulo cõtrahere poteſt matrimoniũ ad ipſos filios legitimãdos. l. nuper. & ibi Sal. C. de natura. libe. Frãciſcus Marci. deciſ. 684. dummodo ea concubina eſſet talis, cum qua aliàs potuiſſet contrahi matrimonium, vt per Bal. in l. Paulus. ff de ſtat. hom. & idem Marci. deciſ. 682. in 2. par. & dummodo hoc non fiat in fraudem ſubſtituti. ita Marci. in ea deciſ. 684. & adde ꝙ ſi quis ex ſua concubina liberos naturales habuerit, & demum alie matrimonium cum alia muliere contraxerit, ex qua prolem legitimam habuerit, ea vxore mortua poterit nihilominus contrahere matrimonium cum ea concubina, quam prius cognouerat, & liberi naturales iam

Cõtrahitur matrimonium ad effectum prolis iam ſuſceptæ legitimandæ.

142 ab ea ſuſcepti legitimabuntur. ita Franciſ. Marci. in ea deciſ. 682. in 2. par. & adde hoc vnum, ꝙ mulier ſecundò nubendo excuſatur ab illis pœnis ſi nubat ſecundò de voluntate primi viri iam defuncti, quę voluntas colligitur, ſi maritus legauerit ſuę vxori mille ſi ſtaret vidua: & centum ſi ad aliud matrimoniũ deueniat, tunc dicitur conſtare de voluntate viri, ita Decius conſil. 537. num. 6.

Vidua impunè poteſt ſecundo nubere de conſenſu primi mariti.

Quando de cõſenſu mariti dicatur conſtare.

Suſcitata materia quæſtionis, &c.

SVMMARIA.

1 *Litigium vulgus proceſſum appellat.*
2 *Tres perſonæ requiruntur in omni lite.*
3 *Reus à re vocatur.*
4 *Actiones & replicæ ſunt arma actorum.*
5 *Exceptiones & duplicæ ſunt arma reorum.*
6 *Nomen actionis in libello exprimi debet.*
7 *Certa petitio proponi debet, vt iudex certam proferre poſſit ſententiam.*
8 *Iudex obſeruat id quod vidit probatum.*
9 *Iudex in criminalibus non debet ſequi concluſionem libelli.*
10 *& in ciuilibus iudex aduertit ad probata.*
11 *Curia ſuprema ad id quod petitum eſt, non aduertit neque ad practicam ceremonialem.*
12 *Iudex condemnat reum in quinquaginta probatis & non in centum petitis.*
13 *Actor litem conteſtando ſuper tota ſumma videtur, & ſuper parte conteſtari.*
14 *Actor plus petens, ſi tamen probet, partem debet in ea parte obtinere: quod in actione reali procedit.*
15 *Idem in actione reali, & ibi quid in caſu contrario.*
16 *Actor qui egit ex vna cauſa, & probat ex altera, an debeat obtinere.*
17 *Per actionem ius actoris demonſtratur.*
18 *Extranei poſſunt ignorare contenta in teſtamento.*
19 *Actor tenetur reo inſtrumentum edere.*
20 *Actor ſi in libello ſe dicit ceſſionarium, tenetur de ceſſione docere.*
21 *Quod procedit parte petente.*
22 *Actor poteſt declarare verbum dubium aut obſcurum poſitum in libello.*
23 *Facultas declarandi verbum dubium non tranſit ad heredes.*
24 *Facultas eligendi in alternatiuis tranſit ad heredes.*
25 *Ius reuocandi confeſſionem erroneam tranſit ad heredes.*
26 *Confeſſio aut exceptio obſcura non poteſt ab herede declarari.*
27 *Facultas iurandi quæ à lege defertur, tranſit ad heredes.*
28 *Facultas iurandi in violentum tranſit ad heredes.*
29 *Iuramentum neceſſarium heredi deferre poteſt.*
30 *Facultas iurandi in iuramẽto quod parte à parti defertur, non tranſit ad heredes.*
31 *Libellus ex tribus conſtat.*
32 *Cauſa in libello eſt diuerſimode exprimenda in libello.*
33 *In actione reali cauſa proxima eſt exprimenda: in actione perſonali cauſa remota.*
34 *Narratio per concluſionem reſtringit.*
35 *Non inſpicitur quid narretur, ſed quid concludatur.*
36 *Exceptio ineptitudinis libelli opponi poteſt quandocunque.*
37 *Incertitudo vel libelli generalitas ante litem conteſtatam eſt opponenda.*
38 *Exceptio ineptitudinis libelli, vel generalitatis, aut incertitudinis à parte opponi debet. & 39.*
40 *Confitendo reus non videtur litem conteſtari.*
41 *Litis conteſtatio per contradictionem inducitur.*
42 *Reo confitenti fit præceptum de ſoluendo.*
43 *Iudicium proprie incipit a litis conteſtatione.*
44 *Olim reus conuentus tenebatur ſatiſdare in actione reali.*
45 *Agens nomine proprio non ſatiſdabat.*
46 *Agens nomine alieno ſatiſdabat.*
47 *Satiſdationes hodie non ſunt amplius in vſu.*
48 *Vera litis conteſtatio eſt ea quæ fit in iudicio.*
49 *Inquiſitio contra reum ſuccedit loco libelli.*

50 Litis

50 Litis conteſtatio eſt de ſubſtantia iudicij.
51 Iudices ſupremi procedunt ad cauſarum diffinitionem abſque litis conteſtatione.
52 Litis conteſtatio ſuper incidenti aut emergenti non requiritur.
53 Super exceptionibus litis conteſtatio non eſt neceſſaria.
54 In cauſis ſummariis litis conteſtatio non eſt neceſſaria.
55 In cauſis poſſeſſoriis lis eſt conteſtanda.
56 Lis poteſt haberi pro conteſtata eo caſu quo reus recuſat conteſtari.
57 Curiæ ſupremæ form[illegible] non tenentur obſeruare.
58 Exceptio litis finitæ op[illegible] impediet litis conteſtationem.
59 Exceptio laudi ſeu compromiſſi, eſt exceptio litis finita.
60 Exceptio peremptoria æquiparatur exceptionibus impedientibus litis ingreſſum.
61 Et impedit litis conteſtationem.
62 Exceptiones peremptoriæ oppoſitæ poſt litem conteſtatam, appellantur peremptoriæ.
63 Iuramentum habet vim litis conteſtatæ, & 64.
65 Exceptio impediens litis ingreſſum illa appellatur, per quam apparet actionem ſublatam eſſe.
66 Exceptiones impedientes litis ingreſſum, poſſunt dici & dilatoriæ & peremptoriæ.
67 Exceptionum quædam dilatoriæ & quædam peremptoriæ.
68 Subdiuiſio exceptionum dilatoriarum.
69 Iudex an debeat habere rationem exceptionis quæ non fuit oppoſita à parte. & 70. & 71.
72 Exceptiones peremptoriæ vſque ad ſententiam opponi poſſunt.
73 Et in articulo etiam appelli etiam opponi poſſunt.
74 In articulo appelli res deducitur ad eum ſtatum in quo erat tempore litis conteſtatæ.
75 In executione ſentētiæ aliquæ exceptiões opponi poſſunt.
76 Exceptio ordinis ante litem conteſtatam opponi debet.
77 Exceptio compenſationis in articulo appelli opponi poteſt.
78 In exceptionibus reus eas proponendo efficitur actor.
79 Exceptionem proponens, reus non videtur fateri de intentione actoris.
80 Litis conteſtatio eſt de ſubſtantia ipſius iudicij.
81 Citatio non eſt de ſubſtantia ipſius iudicij.
82 Iudicium habet ſuas partes integrales, & minus integrales.
83 Homo vt totum quoddam conſideratur.
84 Anima conſideratur vt totus homo.
85 Iudicium incipit à citatione in tribus caſibus. & 86. & 87.
88 Proceſſus nullus an poſſit de partiū conſenſu validari.
86 Quidam ſunt actus iudiciarij, qui ſunt de ſubſtantia iudicij, & quidam non.
90 Actus iudiciarius om[illegible], qui eſt de ſubſtantia iudicij, non poteſt validari de conſenſu partium.
91 Litis pendentia an inducatur per citationem, an per litis conteſtationem.
92 Litis pendentia quantum ad reparationem attentatorum inducitur per citationem, & quantum ad perpetuandam iuriſdictionem.
93 Factum poſt citationem beneficio attentati eſt reparandum.
94 Quod & in articulo appellationis procedit.
95 Et vbi ab interlocutoria appellatum eſt.
96 Factum poſt appellationem emiſſam verbo, à diffinitiua vt attentatum eſt reparandum.
97 Contumacia in iudicio debet eſſe accuſata ad hoc, vt inducatur litis pendentia per citationem.
98 Litis pendentia per citationem operatur effectum, quo ad præſcriptionem interrumpendam.
99 Interruptio præſcriptionis facta per vnum ex correis credendi, prodeſt alteri.
100 Per citationem validam interrumpitur præſcriptio.
101 Citatio inualida non conſtituit debitorem in mora.
102 Quo ad vitium litigioſi per citationem inducitur litis pendentia.
103 Actio temporalis per litis conteſtationem efficitur perpetua.
104 Partes ſeſe poſſunt interrogare pendente proceſſu.
105 Facta litis conteſtatione quis cogitur articulis reſpondere.
106 Lis dicitur mota per conteſtationem.
107 Et litem pendere dicimus per citationem.
108 Litis pendentia eſt exceptio dilatoria.
109 Litis pendentia in principio propoſita impedit litis ingreſſum.
110 Litis pendentia an proſit alteri ex correis.
111 Actus iudiciales die fieri debent, & non nocte. 34
112 Contractus die & nocte fieri poſſunt.
113 Dies naturalis & ciuilis.
114 Dies ciuilis ab vna media nocte vſque ad alteram mediam noctem.
115 Dies naturalis ab ortu Solis, vſque ad occaſum.
116 Dies in duodecim horas diuiditur.
117 Hora cum ipſa luce aut augentur aut diminuuntur.
118 Dies conſtat octo horis tempore hyemis, & tempore æſtatis decem & octo.
119 Dies tribus modis communiter accipitur.
120 Actor vbi probat, expenſas habet contra reum, & vbi deficiet reus contra actorem obtinebit.
121 Actor vbi obtinet cum iuramēto ſuppletorio, nullas expenſas habet.
122 Condemnatio expenſarum locum habet vbi res cum iuramento parti delato deciditur.
123 Ceſſat expenſarum condemnatio, vbi probatio eſt eliſa propter teſtes obiectatos.
124 Hæres conuentus in expenſis eſt excuſandus, hæres verò agens non excuſatur.
125 Actor plus petens non debet expenſas habere.
125 Exceptio ordinis non habet locum in denariis regiis.
127 Neque inter mercatores locum habet.
128 Reus in non offerendo, cùm ſe ſciat debitorem, eſt in mala fide.
129 Habens communem opinionem pro ſe ab expenſis excuſatur.
130 Is qui conſilium duorum aduocatorum ſecutus fuerit excellentiſſimorum, ab expenſis eſt excuſandus.
131 Aduocatorum conſilium non præbet iuſtam cauſam litigandi.
132 Habens iuſtam cauſam litigandi excuſatur à condemnatione expenſarum, & à mora, & à condemnatione valoris quanti plurimi.
133 Actor habens iuris præſumptionem pro ſe, transfert onus probandi in aduerſarium.
134 Quoties aliquid de neceſſitate non requiritur ſi illud interueniat, & inepte, non debet nocere.
135 Reus quamuis onus probandi aſſumpſerit, adhuc actor ſemper probare tenetur.
136 Iuramentum in rebus arduis & magnis non eſt deferendum, niſi adeſſet pluſquam ſemiplena probatio.
137 Reo in multis fauetur.

138 *Perquiſitio bonorum mobilium & immobilium ex ordinatione regia ſublata eſt. & ibi an permittatur executio in arboribus.*
139 *Vocans alium vt ſuas actiones proponat dicitur actor.*
140 *Acta iudicialia probant ſine teſtibus.*
141 *Poſſunt tamen reprobari per teſtes.*
142 *Et de falſo impugnari. 143.*

Suſcitata materia quæſtionis cœperunt coram iudice litigare.

1 MOta ergo fuit lis ſuper bonis ipſius Raynutij inter Alterocham, & eius filium ex vna, & filios Petri, ſeu tutorea eorum filiorum deferentes ex altera: & coram iudice cœperunt litigare. A verbo litigo, habemus litigium, quod vulgus proceſſum appellat, & nos litem appellamus quod notauit Ioan.Folcheri.in ſuo libello quẽ inſcripſit, exercendarum cauſarũ ciuilium. d.c.1.in qua lite exercẽda ſaltem tres perſonę requi-
2 runtur iudex competens.l. 1. C. de iuriſ om.iudi.actor, qui agit & petit: & reus quẽ defenſorem appellamus.c.forus.de verb.ſign. vocatur autẽ à re quam defendit cõtra actorem, & non à reatu.c.fi.15.q. 3.

Litigiũ à verbo litigo.

Tres perſonæ in iudicio.

Lis enim in iudicio coram iudice proponitur & exercetur, cũ actor corã eo ꝓponit ſuam petitionẽ,
3 & reus defendẽdo ſuas exceptiones, & ita lis exercetur in iudicio: & ſic negotiu diſcutitur inter actorẽ & reũ, & vtriq; dantur remedia: alteri ſcilicet actori vt agat, alteri reo vt ſe defendat, actori dantur actiones, quibus actor proponit atq; declarat ſuam intẽtionem, contra quam dantur reo exceptiones, per quas poteſt elidere actionem ab actore propoſitam: & demum ipſi actori dantur replicæ, quibus ſuſtinet ſuam actionem repellendo exceptiones rei: tandem contra eas replicas dantur & duplicæ reo, per
4 quas ſuſtinet ſuam exceptionẽ, & ſic actiones & replicæ ſunt arma actorum: exceptiones & duplicæ
5 ſunt arma reorum, in prin.de exceptio. inſt.

Lis in iudicio exercetur.

Reorum arma ſunt, exceptiones & duplicæ.

De iure ciuili nomen actionis in libello exprimi
6 debebat.l.1.ff.de edẽdo.l.edita actio.C.de edẽdo.de iure canonico nomen actionis in libello non eſt exprimẽdum.c dilecti.de iudi.& eo iure ſufficiet factũ ita narrare, atque illud ita deducere, abſq; eo ꝙ nomen actionis proponatur, vt intelligi poſſit in libello id ſuper quo litigatur, quod in vſu & praxi receptum eſt in omnibus curiis, & quod ex ordinatione regia confirmari poterit, quæ eſt in regiis ordinationibus editis anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo nono, articulo decimoſexto, vbi ſancitũ eſt omnes citationes libellatas eſſe debere, vt quæ petitionem actoris contineant, & facti narrationem, & ſic ſubleuatur in hoc actor, vt non cogatur nomen actionis in libello proponere.

Obiectio.

Sed videbatur etiam de iure ciuili hoc remiſſum fuiſſe per eum titulũ de formulis & impetrationibꝰ ſublatis.C.at dic per eum titulũ hoc nõ probari. verũm quia olim actor proponendo nomẽ actionis, tenebatur eam actionẽ cum certa ſolemnitate proponere, & cum certis quibuſdam formulis: talis ſolemnitas per eũ titulũ fuit antiquata, & exploſa, ſed non quòd propterea non teneretur actor nomẽ actionis in ſuo libello ꝓponere: non tamen cũ tanta ſolẽnitate vt perantea, quæ remiſſa fuit per eum titulum:

Per eum titulũ formulis impetratio aũ ſublatis nomẽ actionis non erat ſublatum.

quare eſt neceſſaria nobis ea deciſio iuris canonici, per quã actor ſubleuatur, ne cogatur nomẽ actionis proponere, vt iam dictum eſt, factum tamẽ deducẽdum eſt, vt reus poſſit certò reſpondere: tum vt iudex ſuper certa petitione poſſit & certã ꝓferre ſententiam, per eum §.curare.de actio. Alioquin ſuper 7
incerta petitione nihil iudicare poſſet ipſe iudex, cũ ſententia debeat eſſe libello conformis, & petitioni. l. vt fundus. ff. com. diui.

Non ꝙ iudex teneatur inſequi libelli cõcluſionẽ, 8
ſed ſolum obſeruat quod petitum eſt, & demum ꝓcedit iuxta quod ꝓbatum videt ex cauſis petitis, & rebus in libello adductis, ꝓpterea id quod vulgo dicitur, ſentẽtiam libello conformẽ eſſe debere, procedit quantũ ad cauſas petitas, & res adductas, & probatas: & non quantũ ad concluſionẽ, & debet ſequi iudex acta & probata, in quibus ſtat ſubſtantia deciſionis cauſæ, per l.per hanc.C.de temp.appel.l.ſcio. ff.de appella.& Iaſ. in eo §. curare. num.32.

Non procedit etiam ea regula, quòd ſentẽtia debeat eſſe conformis libello in cauſis criminalibus, 9
in quibus iudex nõ debet ſequi libelli concluſionẽ, ita vt quamuis actor & accuſator concludat ad pœnam, tamen iudex poterit ad æſtimationem condẽnare. Bar.in l.quid ergo.ff.de his qui notantur infamia. Chaſſa. conſ. 1.num. 36. & in ciuilibus & criminalibus etiam aduertit ad probata.

Sentẽtia in criminalibus non ſemper eſt cõformis libello.

Eam autẽ libelli concluſionem non obſeruãt cu- 10
riæ ſupremæ, quæ aduertunt ad ius actoris, vt iudicẽt pro actore, & iure illius, & nõ ſemper ad id quod 11
petitũ eſt, & neq; aduertunt ad libelli ineptitudinẽ. Boer.deciſ.42.& ibi inquit, practicam ceremonialẽ ceſſare in curiis ſupremis, nam aduertunt ad facti veritatem, & non ad ipſas leues ſolemnitates.

Practica ceremonialis non obſeruatur in curiis ſupremis.

Ob id ſi actor probat centum, & petat ducẽta, iu- 12
dex etiam inferior nõ ſequetur eam concluſionẽ libelli, vbi petitur fieri condemnationẽ in ducentis, ſed condẽnabit reum in centũ probatis.Bal.& Sal.in l.1.C.de plus petitin.Bal.& Sal.in l.1. C. de litis cõteſt.Rom.in l.ſcire debemus.nu.12.ff.de verb. obli. reprobãdo gloſſam in d.l.1.quæ contrariũ tenebat, & malè.& verior eſt aliorum opinio: quia actor litẽ cõteſtando ſuper tota ſumma, videtur & ſuper quamlibet parte illius ſummæ & litẽ cõteſtari.ita Bald. in
illis locis, & ſic ſemper aduertitur ad id quod proba- 13
tum eſt, & nõ ad id quod eſt deductu, & petitũ, vnde ex his hoc vnum inferri poteſt, ꝙ quãuis actor plus petierit, ſi tamẽ probet partem ſuæ petitionis debebit obtinere in eo q̃d probauit, & hoc tam in reali, quã in perſonali: in reali, vt ſi actor petat totũ fundũ & probet partẽ ipſius fundi, in ea parte debebit obtinere quã probauit. idẽ & in actione perſonali, vt ſi
petat actor decẽ, & probet quinq;, in illis quinq; ꝓ- 14
batis debebit obtinere, & hęc eſt doctorũ approbata cõcluſio quã tenet Bar.in l.1.C.ſi aduer. rẽ iudic. Iaſ.poſt alios in l.quidam exiſtimauerũt.ff.ſi cert.peta. Guid.Pap.deciſ.27.Aufre.in deciſ. Capellæ Toloſanæ, deciſ. 178.Chaſſ.in conſue.Burgũd.in titulo, *des iuſtices*.§.ſexto.in verbo, *juſques*.nu. 13. in maiori enĩ ſumma & minor ineſt.l.1.§.ſi ſtipulãtu.ff.de verb.oblig.& ibi plenè doct. & ſic petendo totum, & partẽ videor petere, & ita vera ſententia debet eſſe conformis probationi, & non petitioni.

Conteſtatio litis ſuper tota ſumma videtur & ſuper qualibet parte fieri.

Actore plus petẽte & minus probãte, in probatis fiet condemnatio.

Sed quid econtrario, actor petit quinquaginta, & ꝓbat centũ ſibi debita eſſe: ad quid nunc fiet ea cõdẽnatio, an ad centũ probata, an verò ad 50.ꝑcuta? & dic

Actor minus petens & plus probãs, in plus probatis non debet obtinere.

eo

eo caſu fieri condemnationé ad quinquaginta peti-
ta,& nõ ad centũ probata.Rom.in d.l.ſcire debem⁹.
& diuerſa ratio ſtatuitur in hoc caſu:quia quãdo pl⁹
petitur,& minus probatur,tũc ſemp cõteſtatio repe
ritur facta in eo caſu,cũ petẽdo maiorem ſummã, &
minoré videatur petere:ſed cùm minor ſumma peti
tur,& maior ꝓbatur,in eo ꝙ plus ꝓbatur lis nõ re-
peritur cõteſtata:quare,in eo nõ poteſt fieri condẽ-
natio,cũ ſentẽtia ſine litis cõteſtatione ꝓferri nõ de
beat.l.cũ prolatã.C.de ſentẽ.& inter.om.iud.fatuus
eſt enim iudex qui cõdemnat vltra quàm petitũ eſt.
l.vlti.C.de fideic.libe.& in hoc caſu vidi hãc praxim
receptã eſſe , quando ipſe actor minus petit & plus
probat.& quoniam ſuper eo pluri ſententia ferri nõ
poteſt : quia ſuper eo non eſt conteſtatum,obtineri
debent literæ regiæ à Cancellaria , quæ dirigentur
iudici,coram quo lis iam cœpta eſt,cui mandabitur
quòd ſi conſtet plus probaſſe , quàm fuiſſet petitũ,
quòd in eo pluri eum reum condemnet,ſuper qui-
bus literis facta conteſtatione proceditur ad totius
ſummæ condemnationem , interinando eas literas
regias.

Quis petendo maioré ſummã,& minoré videtur petere.

Quæſtio. Altera quæſtio ſe hîc offert tractanda: Actor in iu
dicio agit ex vna cauſa, & probat ex altera , an de-
beat obtinere?& videtur quòd non, per l. habebat.
in prin.ff.de inſt.c.abbate ſanè. de re iudi.in 6. Alex.
conſil.56.vol. 2. & Dec.conſ. 83.num.2.& tenet ibi
ſi malè actum ſit , quamuis fuerit bene probatum,
de nouo agendum eſſe.

Contrarium tenet Rom. conſ.21. & ibi tenet &
confirmat multis rationibus , quòd ſi actor ſummã
pecuniæ petierit , debitam ex cauſa mutui, & poſtea
in diſcurſu ꝓceſſus probet in eamet inſtantia eã pe-
cuniã ſibi debitã fuiſſe ex alia cauſa: aſſerit ibi Rom.
ſententiam proferendam eſſe in vtilitatem actoris,
& ob id ſi quis agat ad ſummam ſibi debitã pro re-
ſto ſummæ contentę in tali inſtrumento, licet ex ta-
li inſtrumẽto nihil debeatur, ad quod fit relatio : at-
tamen conſtat in proceſſu ex alio inſtrumento , vel
ex alia cauſa eam ſummam debitam eſſe, poterit fie-
ri condemnatio ad eam ſummam ſoluendam, quam
conſtat etiam ex alia cauſa debitam eſſe:ita tenet ibi
Rom.& allegat Speculatoré ita tenere in titulo de
ſenten.§.qualiter.verſic.ſi quis. & hoc credo verum
ad circuitus euitandos.l. cum fundus. ff. ſi cer. peta.

Agens ex vna cauſa probans ex alia, debet obtinere.

Obiectio. Redeundo ad propoſitum, iam dictum eſt actio-
nem de iure ciuili in iudicio exprimendã eſſe : quod
tamen videtur impoſſibile. Actio enim eſt ius perſe-
quendi in iudicio quod nobis debetur. Si ergo actio
eſt ius, ergo in libello proponi non poteſt, incorpo-
ralia enim tangi non poſſunt , nec videri, & minus
contineri poſſunt in libello, per eum titulum de re-
bus corporalib.& incorporalib. dic verũ eſſe quòd
actio eſt ius perſequendi : & proponi debet in iudi-
cio, vt eſt proponenda , vt ſcilicet intellectu perci-
piatur, non quòd oculis cernatur : ſicuti dicimus
obligationem eſſe ius quod ſcriptura continetur,&
tamen non continetur ſcriptura, ſed intellectu per-
cipitur in prin. de litera. oblig. quare libell⁹ eſt ius,
& continet & demonſtrat actionem, per quam de-
monſtratur intentio actoris, quam reus ſuo intelle-
ctu poteſt percipere, non quod actio libellum ſigni-
ficet , ſed per eum libellum quæ ſit actio ſignifica-
tur: in quo libello actor ſuum factum fuit comple-
xus.

Quæſtio. Et cùm in libelli mentionem incidimus , finga-
mus, actor in ſuo libello fecit mentionem cuiuſdam
inſtrumenti, an illud ante litem conteſtatam tenea-
tur exhibere ? Iaſ. in rubri.de edendo tenet actorem
teneri ad illius exhibitionem : & ad illud reo eden-
dum , & illi communicandum , quod verum eſt ſi
illud habeat in præſenti : alioquin ad vlteriora pro-
cedendum erit , & hæc etiam procederet vbi actor
mentionem facit de inſtrumento , de quo veriſimi-
liter reus non poſſet eſſe certior factus. ſed ſi veriſi-
militer reus talis inſtrumenti potuit habere notitiã,
& tunc illi non eſſet exhibendum , vt ſi legatarius
petat rem ſibi legatam in tali teſtamento cõtra hæ-
redem, qui hæres petit communicationem teſtamẽ-
ti : iuſtè certè talis communicatio erit illi denegan-
da, nam cùm ſit hæres, debet ille habere notitiam
teſtamenti. Bal.in l.ſi legatum.& ibi Iaſ.ff.de edend.
quod procedit in hærede extraneo. Cæterum in ſuo
hærede, qui ab inteſtato poteſt ſuccedere , nam tũc
ſi contra ſuum hæredem petatur legatum , vti con-
ſtat tali teſtamẽto, & eo caſu legatarius teſtamentũ
illud teneretur edere.& in ſumma quãdo aliquis fa-
cit mentionem inſtrumenti in ſuo libello ſiue limi- 35
tatiuè, aut aliàs tenetur illud inſtrumentum aut pri
uilegium edere: ſi reus illud petat ante litem conte-
ſtatam, nulla habita diſtinctione an de illo fiat mẽ-
tio limitatiuè, ſiue declaratiuè : cuius diſtinctionis
meminit Ioan.de Imo.in c.1.nu.11.de prob. & Gui.
Papę deciſ. 116. nam poſtquam actor illius inſtru-
mẽti mentionem fecit,& requiritur à reo vt produ-
cat, illud erit producendum. & ita determinat Inn.
in eo c.1. & talẽ differentiam reiicit ibi Panor. in eo
c.nu. 26. nam imputetur actori, cur illius inſtrumẽ-
ti mentionem fecerit, & hoc dummodo reus illud
petat ante litem conteſtatam, quia ſi poſt litem con-
teſtatam, reus non poſſet petere vt ederetur, nam ea
ratione ante litẽ conteſtatam petitur inſtrumentum
vt edatur vt reus deliberet, an velit litigare. Ita Pan.
& alij in eo c. 1.& Guid.Pap.in ea deciſ.116.ſed poſt
litem conteſtatam non eſt deliberandum: quare tũc
non teneretur actor illud producere, ſed ſi velit fun
dare ſuam intentionem , illud producendum eſſet,
niſi tale eſſet inſtrumẽtum quod veriſimiliter eſſet
penes actorem, vt ſi actor petat legatum ſibi relictũ
in tali teſtamento, & tunc ſi reus hæres peteret vi-
ſionem illius teſtamenti, non eſſet audiendus , quia
præſumendum eſt hæredem ſcire teſtamentum, niſi
ille hæres eſſet de ſuis , qui aliàs tanquam ſuus ab
inteſtato poſſet ſuccedere. ita Iaſ. in rubric. C.de e-
dendo. Feli. in cap.1. num. 26. & 28. de proba. Iaſ.
in l. 1.§. edenda. & plenè in l. ſi legatum. ff. de edẽ-
do. vt deciſ. Capellæ Toloſanæ , & ibi Aufre. deciſ.
294. & eſt ordinatio regis Caroli noni , artic.quin-
to, in ordinationibus editis anno domini 1563. vbi
deciſum eſt partes in initio proceſſus teneri dare co
piam inſtrumenti, cuius in petitione facta fuit mẽ-
tio , & hæc omnia intelligi debent ſi ea inſtrumen-
ta habeat : aliàs niſi produceret , & ſi illud produ-
cere recuſaret, iudex poſſet ordinare , quòd abhinc
tali inſtrumento non haberetur fides. ita Iaſ. in eo.
§. edenda.

Actor mentionẽ faciens in libello de inſtrumento, illud tenetur edere.

Legatarius hæredi nõ tenetur producere teſtamentum.

Quòd ſi actor in ipſo libello dicat ſe ceſſionariũ, 20
& tanquã talis agat in iudicio, debebit docere, & ꝓ-
ducere ſuã ceſſioné. Bal. in l. ſi duo. ff. de ſol. & deciſ.
294. Capellę Toloſanę, quod procedit ſi à parte ad-
uerſa petatur ea ceſſio, alioquin parte non oppoẽ- 21
te teneret proceſſus, vt per Rebuf. in tract. de literis

Actor ſe dicẽs ceſſionariũ tenetur ceſſioné producere.

obligatoriis. artic. 3. in gloſſ. 2. num. 18. & ibi atte-
ſtatur ſe vidiſſe factam executionem à quodam ceſ-
ſionario, quæ tenuit etiam non facta fide de ceſſio-
ne, ex quo nihil ſibi oppoſitum fuerat, & hoc pro-
cedit vbi ille ceſſionarius ageret in vim ceſſionis &
tanquam ceſſionarius, nam tunc de ceſſione debet
facere fidem, ſi hoc petitum fuerit, quod ſi ex per-
ſona cedentis ageret, non teneretur docere de ipſa
ceſſione, vt per Rebu. in eo loco, & ita in ea deciſio-
ne Capellæ Toloſanæ deciſſum eſt.

Actor obſcurũ, aut dubiũ quod propoſuit, poteſt declarare.

22 Et ſi actor in ſuo libello aliquid obſcuri aut dubij
propoſuerit, poterit illud dubiũ aut obſcurũ inter-
pretari, aut declarare ſecundum ſuã intentionem. l.
ſi quis intentione ambigua. ff. de iudiciis. quod acto
ri narranti aliquid quod dubium, aut ambiguũ ſit,
licet, per eam l. ſi quis quãdiu viuit. facultas autẽ de-
23 clarandi illud dubiũ non tranſit ad hæredẽ. Bar. in l.
inter ſtipulantẽ. §. 1. & ibi Iaſ. nu. 6. ff. de verb. ob. Idẽ
Iaſ. in l. penul. §. fi. ff. ſi quis cũ. de Anch. in c. fi. de ſuc-
ceſſ. ab inteſt. eſt enim ius illud declarãdi perſonale,
quare perſonam non debet egredi. Bar. in eo loco, iu
ra enim perſonalia cum perſona extinguntur. l. & hę
redi. ff. de pactis. & Iaſ. in eo. §. 1. quare ea lex, ſi quis
intentione, non habet locum in hærede, qui nõ po-
teſt verbum obſcurum poſitum à defuncto in ſuo
libello interpretari nec declarare.

Ius eligẽdi trãſit ad hæredes.

Ius tamen ſeu facultas eligẽdi, quã habet reus in
24 alternatiuis bene tranſit ad hæredes, qui poterũt e-
ligere, ſicuti & eorũ prædeceſſor eligere poterat in
alternatiuis. l. ſi ita ſtipulatus fuero. in 1. ff. de verb.
obli. Bar. & Iaſ. in eo. §. 1. l. inter ſtipulantem.

Item etiam ius reuocandi confeſſionẽ erroneam
25 datur non ſolũ erranti, ſed & eius hæredi. l. nõ idcir-
co. C. de iuris & facti ignor. Bal. in l. error. C. eodẽ.
& Iaſ. in eo. §. 1. l. inter ſtipulãtẽ. ius tamẽ interpretã
26 di confeſſionẽ obſcurã non trãſit ad hæredes, ſicuti
nec interpretatio dicti obſcuri in libello, hoc quidẽ
ſolum illi permittitur qui vſus fuit verbis obſcuris
aut confeſſione obſcura. de Anch. in eo. c. fi. ſicuti &
exceptio obſcura aut rei poſitio obſcura eſt ab ipſo
reo declarãda, & non ab eius hærede, vt tenet Inno.
in eo cap. fi.

Ius interpretãdi confeſſionẽ obſcuram non tranſit ad hæredes.

Maius dubiũ eſt in facultate iurandi, an illa trãſ-
eat ad hęredes: in quo doctores variarunt. Iaſ. in hac
materia ita diſtinguit in l. 1. §. hoc iudiciũ. ff. ne quis
eum. & eam diſtinctionẽ perãtea ibi tenuerat Rom.
27 in eo loco: & hęc eſt diſtinctio ꝙ facultas iurãdi quę
à lege defertur, vel ab eius miniſtro, nẽpe à iudice,
tranſit ad hæredes, quando ille qui debebat iurare,
deceſſit ante præſtitu iuramentum, nam demum e-
ius hæres poterit iurare, & petere vt ſibi deferatur
iuramentum ad iurandum, & quod ſibi erit deferẽ-
dum, & facultas iurandi eo caſu ad hæredem debet
trãſire. gl. in eo §. hoc iudiciũ, quę ita intelligi debet.

Facultas iurãdi quæ à lege defertur, aut à iudice tranſit ad hæredes.

Vnde ex hoc ſequetur ꝙ facultas iurãdi in litem
28 contra violentum, & quæ à lege defertur in odium
violenti, tranſibit ad hæredem, & hęredibus deferẽ
dũ erit. Pau. Caſt. & Iaſ. in l. ſi quando. C. vnde vi. dũ
tamẽ talis ſit hæres, vt poſſit iurare, & qui veriſimi-
liter ſit informatus de re ipſa, idem & in iuramento
29 neceſſario cenſendum erit, quod iudex lege cogente
deferr ſemiplenè probanti, quod ſicuti defuncto ꝓ-
banti ſemiplenè deferendum erat, ita nunc & eius
hæredi deferendum erit. Rom. conſ. 290. dummodo
hæres habeat notitiam rei & negotii de quo agitur.

Facultas iurãdi in iuramento neceſſario ad hæredes trãſit.

Facultas autem iurandi in iuramento quod defer
rur à parte parti, & ex ſola partis voluntate, nõ trãſit
ad hæredes. l. generaliter. in prin. C. de rebus credi.
alia enim eſt perſona defuncti, & alia hęredis. Rom.
& Iaſ. in eo §. hoc iudiciũ. ob id ſi quis in iudicio iu-
ramentum alicui detulerit, & ante præſtitum iura- 30
mẽtum moriatur, hæres eius non poterit cogere eũ
deferentem, vt ſibi deferat tale iuramẽtum, facultas
enim iurandi eo caſu, non tranſit in hæredẽ, quia
ille deferens conſiderabat, & ſe cõfidebat de legali-
tate defuncti: & demum non cõfidit de legalitate hę
redis, cui non cogitur illud iuramentum deferre.

Factũ ergo in libello eſt diligẽter narrandũ, nam
imprimis facti narratio ꝓponi debet, demũ cauſa pe
titionis, & tandẽ cõcluſio: & hæc tria in libello ſunt
proponẽda, & vulgo dicitur libellũ ex tribus debere
cõſtare: nẽpe ex facti narratione, ex cauſa, & ex ipſa
cõcluſiõe. Iaſ. in §. actionũ. de actionib. nu. 111. factũ
enim cõgruenter narrandum eſt, poſtmodum cauſa 31
exprimenda eſt, & tandem concluſio ponenda.

In libello narrato cauſa & concluſio debent poni.

Cauſa in libello diuerſimodè exprimitur: & alio
modo exprimenda eſt cùm agitur actione reali, & a- 32
lio modo cũ agitur actione perſonali: in actione rea
li ſufficiet cauſam proximam exprimere, nẽpe domi
niũ: cauſa autẽ remota propter quã res eſt noſtra, nõ
eſt exprimẽda, ita concluditur cõmuni doctorũ cal-
culo, in l. 1. ff. de eden. & Iaſ. in eo §. omnium. num.
120. de actio. & cùm agitur actione perſonali, cauſa
remota eſt exprimenda, nempe contractus, qui eſt
cauſa remota, ratione cuius petit aliquid. l. & an eã-
dem. §. actiones. ff. de excep. rei iud. c. abbate ſanè. de
re iudi. in 6. & Iaſ. in eo §. omnium.

Cauſa proxima in libello eſt exprimenda in actione reali.

Narratio quæ in libello exprimitur, ſi ſit plenior 34
concluſione, reſtringitur per cõcluſionem. Bart. in l.
Aurelius. §. Sticho. ff. de liber. lega. Pano. & Fel. in c.
vnico. de litis conteſt. Soc. in ca. ſignificãtibus. verſ.
quo ad quartũ. de libel. oblati. & in ſumma nõ inſpi-
citur quid, quale, & quantũ narretur: ſed qualiter, &
quantu ex narratis concludatur verba Soc. in eo lo-
co, regulat enim libelli cõcluſio, ampliat, declarat, & 35
reſtringit ipſum libellũ. Chaſſa. conſ. 12. & ſic debet
attẽdi libelli cõcluſio, & nõ ipſa narratio: & niſi hęc
tria in libello proponantur, vel niſi libellus ea tria
contineat, libellus diceretur ineptus, & tanquam
talis à parte aduerſa, reiici deberet per exceptionem
ineptitudinis libelli.

Narratio ꝑ cõcluſionẽ exprimitur.

Quæ exceptio ineptitudinis libelli quandocũque 36
opponi poteſt etiã poſt ſententiã. Bal. in l. licet. C. de
procu. & Sal. in l. exceptionẽ. C. de exceptio. & hæc
exceptio ineptitudinis libelli differt ab exceptione
incertitudinis libelli, vel generalitatis libelli, nam ſi
libellus ſit incertus, vel generalis, pars aduerſa ante 37
litẽ cõteſtatã eã generalitatẽ, vel incertitudinẽ libel-
li debet opponere. Bal. & Sali. in d. l. exceptionẽ. Iaſ.
in §. omniũ. de actio. nu. 125. & neq; demũ poſt litẽ
conteſtatã opponi poſſet de incertitudine, aut libel-
li generalitate. Exceptio tamẽ ineptitudinis libelli
etiam poſt litem conteſtatam, immò & poſt ſenten-
tiam opponi poteſt. vt iam deductum fuit.

Exceptio ineptitudinis libelli etiã poſt ſententiam opponi poteſt.

Illę tamẽ exceptiões ineptitudinis, incertitudinis, 38
& generalitatis libelli debent à parte opponi: alio-
quin parte nõ opponente teneret proceſſus, & va-
lebit ſententia lata ſuper eo libello inepto, incerto,
vel generali: dum tamẽ ea incertitudo vel generali-
tas ex probationibus factis certificetur. Ang. & do-
ctor. in l. fi. C. de anna. exceptio. & Chaſſ. conſ. 12.
Dec. aliter ſentit. inquit enim quòd libellus genera
lis

Illæ exceptiones à parte opponi debent.

lis aut incertus recipit cõfirmationẽ ex ꝓbationibus
factis, ex quibus ea generalitas poteſt declarari: ſed
libellus ineptus non poteſt iuſtificare ex probatio-
nibus, quare ſemper erit reiiciendus.

39 Quòd ſi reus à principio contra libellum oppo-
nat de incertitudine, vel generalitate libelli, iudex
talem libellum reiicere poterit. l.j.& ibi gl.ff.de of-
ficio aſſeſſ. & eſt aduertendum quòd quamuis li-
bellus videatur incertus, ſi tamen per relationem
ad narrata in libello vel per rerum naturam ex nar-
ratis in libello certificari poſſit, deberet ſuſtineri
talis libellus. Chaſſa. in eo conſ. 12. quia illud dici-
Certum quid.
tur eſſe certum, quod certum eſt per ſe, vel per re-
lationem ad aliud. l. certum. ff. ſi cert. peta.

40 Libello oblato in iudicio iuxta authenti. offera-
tur. C. de litis conteſt. ſi reus comparuerit, lis erit
conteſtanda quæ fit per petitionem factam in iu-
dicio, & reſponſionẽ factã ab ipſo reo negãdo, quod
41 in libello cõtinetur: vel contenta cõfitendo. l.j. C. de
Litis conteſtatio quomodo fiat.
litis cõteſt. ſed cõfitendo tandẽ abeſt, vt reus videa-
tur litem conteſtari, vt eam vel maximè fugiat. l. ſi
reus paratus. ff. de procura. l. ad ſolutionem. C. de re
iudi. quare propriè litis conteſtatio inducitur per
contradictionem, quam reus facit petitioni actoris.
l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudi. ſed reus cõ-
fitendo non contradixit petitioni actoris, ergo reus
confitendo non conteſtatur litem: quin potius per
eam confeſſionem lis finitur, & per negationem
lis incipitur, & eſt hæc opinio Saliceti in d. l. j. nu. 7.
42 C. de litis conteſt.

Reo igitur confitenti fit præceptum de ſoluen-
do. l. debitoribus. ff. de re iudi. & tale præceptum de
ſoluendo eſt ſententia interlocutoria babens vim
43 diffinitiuæ. Guid. Papę. deciſ. 12. & Sali. in d. l. j. nu.
Iudicium incipit à litis conteſtatione.
7. ſed de hac re plenius inferius.

Poſt factam litis conteſtationem incipit eſſe iudi-
cium quod propriè incipit ab ipſa litis conteſtatio-
Præludia iudicij quæ dicantur.
ne, & ea quæ eam præcedunt, dicuntur præludia &
ipſius iudicij præparamentum, gloſ. ab omnibus
approbata in titulo, in medio litis non fieri ſacras
iuſſiones, & quam gloſſam approbat Iaſ. in rubri.
44 C. de edendo. nu. 5. & docto. in l. j. C. de edendo.
Satiſdationes quæ olim erãt in vſu.
Antiquitus reus conuentus reali actione ſuo vel
alieno nomine tenebatur ſatiſdare: quæ ſatiſdatio
appellatur ſatiſdatio iudicatum ſolui, & tenebatur
reus dare fideiuſſorem qui promittebat aut rem re-
ſtituere, aut litis æſtimationem. Angel. in rubri. ff.
qui ſatiſ. cogant. Agens nomine proprio non ſa-
tiſdabat, & agens nomine alieno vt procurator al-
terius ſatiſdabat dominum rem ratam habiturum,
de qua cautione in eo titulo, rem ratam haberi.

Conuentus actione perſonali non ſatiſdabat gl.
in prin. inſti. de actio. quã ibi approbat Ioan. Faber.
qui reprobat aliam gloſſam quæ contrarium tene-
bat in rubri. ff. iudi. ſolui: & hoc vbi reus conuentus
eſſet ſuo nomine: quòd ſi alieno nomine, ſatiſdabat
iudicatum ſolui. Angel. in titulo. de ſatiſda. in prin.
inſti. & hæc de iure antiquo obſeruabantur: hodiè
tales ſatiſdationes exoleuerunt, & non ſunt amplius
in vſu, nec reſpectu actoris, nec reſpectu rei: vt per
Ioan. Fabri in eo titulo de ſatiſda. in prin. & Ioan-
nes Folcherius in ſua formula litium exercendarũ
c. ſexto: fiet ergo verè litis conteſtatio per contradi-
Quæſtio.
ctionem factam à reo in iudicio.

Vidi dubitari an ea litis conteſtatio fieri poſſit
in ſcriptis, quãdo ſcilicet actor ſuum libellum pro-
ponit, & reus in ſcriptis reſpondet libello ab acto-
re propoſito, an tunc dicatur fieri ipſa litis conte-
ſtatio, ſicuti ea quæ fit coram iudice cum reus negã-
do reſpondet petitioni ab actore propoſitæ: hæc
quæſtio variè tractatur ab interpretibus. Hæc tamẽ 48
eſt magis approbata, & recepta ſententia, quòd
Vera litis conteſtatio fit in iudicio.
ea eſt vera litis conteſtatio, quæ fit coram iudice,
cùm reus reſpondet negando petitioni ab actore
propoſitæ. c. j. de litis conteſta. & ibi videtur pro-
bari hæc opinio: facit, quoniam ea fieri debet vno
contextu, per illud c. & cùm fit in ſcriptis, non fit
vno contextu: ergo in iudicio, & coram iudice fieri
debet, & in eo c. j. præter propoſitiones & reſpõ-
ſiones factas à partibus in ſcriptis, adhuc textus re-
quirit vt fiat litis conteſtatio, quæ ſuperflua eſſet
ſi iam in ſcriptis ea facta fuiſſet, & hoc ibi tenent.
gl. & Panor. & procedit hoc in cauſis ciuilibus: in
Conteſtatio in criminalibus fit reſpondendo interrogatoriis.
criminalibus fit litis conteſtatio per reſponſionem,
quam facit reus reſpondendo interrogatoriis quæ
ſibi fiunt à iudice: ita Columbanus in ſuo compen-
diario formæ procedendi extraordinariè artic. 202.
& Bar. hoc tenet in l. is qui reus. ff. de publi. iudiciis.
Pau. Caſtrenſ. in l. reſcriptum in prin. nu. 3. ff. de pa- 36
ctis. inquiſitio enim quæ fit contra reum, ſuccedit 49
loco libelli vt per Hyppolitũ de Marſilus in ſua pra-
xi cauſarum criminalium, in verbo, conſtante. num.
32. & demum reus reſpondendo ſuper illis infor-
mationibus coram iudice, ſatis litem conteſtatur: aſ-
ſerit tamen Franciſcus Marci. deciſione. 100. in 2.
par. quòd in criminalibus præuentio fit per capturã
perſonæ.

Hęc litis conteſtatio in omnibus iudiciis requiri- 50
tur, tanquam fundamentum & initium iudicij: &
Litis conteſtatio in omnibus iudiciis requiritur.
eſt de forma & ſubſtantia ipſius iudicij. l. prolatum.
C. de ſenten. & inter. om. iudi. & neque ad ſenten-
tiam perueniri poſſet abſque litis conteſtatione:
quinimo talis ſententia lata abſque litis conteſta-
tione eſſet ipſo iure nulla. d. l. prolatum, quod pro-
cedit in curiis inferioribus, in quibus iudices qui
ſunt iudices inferiores, tenentur leges obſeruare, &
id qđ legib' deciſũ eſt. Iaſ. in §. ex maleficiis de actio.

In curiis ſupremis ipſa litis conteſtatio non ita
ſtrictè requiritur, cùm iudices illi maiores non ita 51
In curiis ſupremis litis conteſtatio non eſt neceſſaria.
ligentur ad obſeruationem legum: & procedunt illi
ad cauſarum deciſiones abſque vlla litis conteſta-
tione, cũ procedant ſola facti veritate inſpecta. Gui-
do Papæ deciſ. 57. & procedunt abſque obſeruatio-
ne formularum quibus iudices inferiores aſtringũ-
tur: vt per Iaſ. in eo §. ex maleficiis.

Requiritur principaliter, ipſa litis conteſtatio
in materia principali ſed non ſuper incidenti,
aut emergenti quod ſuperuenit in ipſo principali
negotio, in quo incidenti non eſt ea litis conteſta-
tio neceſſaria. gloſ. in §. illud. in authentic. de triẽ-
te & ſemiſſe & ibi Angel. idem tenet Franciſcus
Cremenſis in ſuis ſingularibus ſingulari. 125. &
Conſtantinus in commentariis in conſtitutiones
regias arti. 19.

Et id quod ſuperuenit lite cõteſtata, officio iudi-
cis explicari debet, & in his quæ litis conteſtatio-
nem præcedunt, bene requiritur litis conteſtatio: vt
ibi per Ange.

53
Et neque ſuper exceptionibus quæ poſt litem
Super exceptionibus quæ poſt litẽ conteſtatã proponuntur, lis non eſt conteſtanda.
conteſtatam proponuntur lis eſt conteſtanda. Pano.
in c. prudentiam. §. ſexto. num. 7. de offic. & poteſt
iudi. deleg. ſicuti nec in cauſis ſummariis: vt eſt de-
ciſio Capel. Toloſanæ. 440. & Inno. in c. ſi. de officio 54

55 iudi. in cauſis autem poſſeſſoriis lis eſt conteſtanda. deciſio Cap. Toloſ. 226. & ibi Aufre.

Lis in cauſis poſſeſſoriis cõteſtanda eſt.

Sed quid ſi reus recuſet litem conteſtari, quomodo contra eum procedendum eſt, doctor. poſuerunt quædam remedia, & inter cętera hoc vnum adinuenerunt, vt contra reum procedatur ad primum decretum, qui recuſat litem conteſtari. Bart. in l. j. C. de litis conteſta. quidam dicunt: quòd iudex reũ recuſantem conteſtari litem, poſſit eum compellere captis pignoribus: & poterit vti aliis remediis ſolitis. Sali. in d. l. j. nu. 5. alij dicunt & melius quòd iudex debet admonere reum recuſantem litem conteſtari, vt conteſtetur litem: quòd ſi recuſet, poteſt & debet iudex ordinare quòd lis habeatur pro conteſtata: & hoc facta prius admonitione ſuper his: & ſi videat eum contumacem, poterit ita ordinare ad-

Remedia contra recuſantem conteſtari litẽ.

56 mittendo demum partes ad probandum: & hæc eſt paſſim praxis recepta, & in curiis obſeruata & hoc tenet Guid. Pap. deci. 587. & Papon in ſuo *recueil des arreſtz* in titulo *des forcluſions*, arreſto ſecundo, & Conſtantinus in ordinationes regias. artic. 23. & ibi inquit hoc obſeruari in pœnam contumacis, & in non reſpondendo vt lis habeatur pro conteſtata: & ita demum ad diffinitiuam procedetur, & hoc ſæpius vidi obſeruari in curiis inferioribus.

In curiis ſupremis dubitatum eſt an hoc fieri debeat, ex eo quia iam diximus curiam ſupremam nõ ligari hac ſolennitate. Verùm ſi caſus eueniat, quòd purè in curia recuſet litem conteſtari, videndum eſt
57 quid fieri debeat: aliqui dicunt quòd in non conteſtãdo datur *exploict*, contra eum qui recuſat conteſtari quod verum eſt, poſſunt etiam ſi velint cogere partes ad conteſtandum, & in pœnam recuſantis litem conteſtari, poteſt curia ordinare quòd habeatur pro conteſtata: & hoc tenet Conſtantinus in ordinationes regias, artic. 23. poſſet tamen procedere ad arreſtum etiam ſine litis conteſtatione vt plenè Guid. Pap. deci. 58. & 369. vt ſuprà dictum fuit.

58 Ipſa litis conteſtatio impediri poterit, ſi reus in initio litis opponat vnam ex exceptionibus quæ appellãtur exceptiones litis finitæ, & quæ impediunt litis ingreſſum, quæ ſunt plures, de quibus meminit Bart. & poſt eum Iaſ. in l. ait prætor. nu. 15. & 16. ff. de iureiur. & præcipuè tres recenſentur exceptiones litis finitæ, nempè exceptio tranſactionis, rei iudicatæ, & iuramenti. c. j. & ibi gl. de litis conteſta. in 6.

Exceptiones litis finitæ.

Et appellantur exceptiones litis finitæ ſeu impedientes litis ingreſſum, propterea quòd illæ reſpiciunt inſtantiam: & illam finiunt cùm de illis conſtet: quare ſi lis aliqua per ſentẽtiam, aut tranſactionem, aut iuramentum deciſa ſit, ſi demum ſuſcitetur opponi poterit talis exceptio, de qua ſi conſtabit, reus relaxandus erit: quis enim nouam inſtantiam ſubire non tenetur. Gemi. in eo c. j.

Idem etiam cenſendũ erit, & in exceptione laudi,
59 ſeu compromiſſi: & hoc vbi laudum illud à partibus fuiſſet approbatum: nam tunc poterit dici tranſactio: & licet cõpromiſſum propriè nõ ſit tranſactio, impropriè tamen dici poterit: & largo modo dicetur tranſactio quando laudum latum ab arbitris, & ipſum compromiſſum eſt à partibus approbatum. Ange. in §. ſi vero in authent. vt differentes iudices, & Decius, conſi. 60. exceptio de ſtandu iuramento partis, habet vim tranſactionis & erit de exceptionibus impedientibus litis ingreſſum. Chaſſa. conſ. 68. nu. 7.

Exceptio laudi eſt exceptio litis finitæ. Cõpromiſſum poteſt dici tranſactio.

Item & omnis exceptio peremptoria æquiparatur exceptionibus litis ingreſſum impedientibus, & parem vim habent. Felin. in c. exceptionem de exceptio. & Chaſſa. in eo conſ. 68. nu. 47. & ideo ſi in initio litis opponatur exceptio peremptoria, impediet litis ingreſſum, ſi opponens in promptu offerat ſe probaturum: quam ſi probauerit, debebit obtinere, & erit relaxandus in principali: quòd ſi in initio litis omiſſæ fuerint, & neque propoſitæ, poterunt demum proponi, & poſt litem conteſtatam, & tunc cùm proponentur poſt litem conteſtatam, dicentur peremptoriæ: & probari poterunt poſt litem conteſtatam, & ſic huiuſmodi exceptiones peremptorię propoſitę ante litem conteſtatam, & de quibus in promptu conſtat, habent vim exceptionum litis finitæ: ſi verò de illis in promptu non conſtet, vel ſi opponantur poſt litem conteſtatam, dicentur exceptiones peremptoriæ. Paul. Caſtren. in l. eleganter. ff. de condi. iudi. 60

Exceptio peremptoria in initio poſita habet vim exceptionis litis finitæ.

Et licet dictum ſit exceptionem rei iudicatæ eſſe exceptionẽ litis finitę, eſt tamẽ ſolùm verũ regulariter: ſed limitatur cùm quæſtio eſt de matrimonio: nam quamuis quis ſententiam pro ſe obtinuerit in cauſa matrimonij ſi demum ea cauſa remittatur, exceptio rei iudicatæ, & finiti matrimonij non obſtabit, neque impediet, quin denuo ſuper eo matrimonio cognoſcatur: in cauſa enim matrimoniali, ſententia nuſquam tranſit in effectum rei iudicatæ. c. lator. de re iudicata: & neque etiam obſtabit exceptio tranſactionis. c. fi. de tranſact. & Gemi. in eo c. j.

Exceptio rei iudicatę eſt exceptio litis finitæ.

Quantum pertinet ad exceptionem iuramenti, 63
quam dicimus eſſe exceptionem litis finitæ, huic dicto vnum videtur obſtare, quia opponens talem exceptionem videtur litem conteſtari: cùm iuramentum habeat vim litis conteſtatæ. l. ſi is qui temporali: & ibi Iaſ. ff. de iureiurand. quòd ſi iuramentum habeat vim litis conteſtatæ, quomodo ergo impediet litis ingreſſum. Huic dubio ita occurri poteſt, & vtrumque poterit procedere: & aduertẽdum erit, quòd cùm iam cauſa iuramento deciſa eſt, ſi demum is qui iurauit, conueniatur in ea cauſa, & talis conuentus poterit opponere exceptionem 64
iuramenti, non quòd illud iuramentum deferat actori, ſed ſolùm vt demonſtret cauſam iam fuiſſe iuramento deciſam: nam ſolum excipitur de iuramẽto iam præſtito, ob quod cauſa deciſa fuit. Aliud eſt enim quando iuramentum actori defertur in iudicio ſuper aliqua cauſa, tunc certè verum eſt, quòd talis delatio iuramenti, & illius pręſtatio habet vim litis conteſtationis. d. l. is qui temporali: & ſic aliud eſt de nouo deferre iuramentum, & aliud eſt excipere de iuramento iam delato & præſtito in alia cauſa: quæ exceptio iuramenti impedit ne de nouo cauſa reintegretur.

Exceptio iuramenti an ſit exceptio litis finitæ.

Iuramentum habet vim litis conteſtatæ.

Omnis ergo exceptio, per quam apparet actio- 65
nem ſublatam eſſe, poterit dici exceptio litis finitę, ſeu impediens litis ingreſſum: & ſic erunt plures quàm tres: & in initio litis proponi debent: quòd ſi omiſſæ fuerint, poterunt demum proponi, & poſt litem conteſtatam, & tunc vt exceptiones peremptoriæ proponentur, quare ſi opponantur in initio litis, dicentur dilatoriæ, ſi poſt peremptoriæ. Pau. Caſtren. in l. eleganter. ff. de condi. iudi.

Exceptio litis finitæ quę poſt litem conteſtatam proponitur, dicitur peremptoria.

Non quòd ſint planè dilatoriæ illæ exceptiones: nam

nam exceptiones quæ ſunt verè dilatoriæ, non poſ-
ſunt proponi poſt litem conteſtatam: vt ſtatim vi-
66 debitur, ſed quia hæ exceptiones poſſunt proponi
ante litem conteſtatam: ſi tunc opponantur, di-
centur dilatoriæ, quòd ſi poſt, dicentur perem-
ptoriæ.

67 Et quoniam in mentionem harum exceptionum
Exceptionis diuiſio. incidimus, eſt notandum quòd exceptionum quæ-
dam ſunt dilatoriæ, aliæ ſunt peremptoriæ. gloſ. &
docto. in c. exceptionem. de exceptio. quædam etiā
ſunt quæ poſſunt dici dilatoriæ ſi opponantur in
in principio litis, & poſſunt etiam dici peremptoriæ
ſi opponantur poſt, vt iam dictum eſt.

68 Dilatoriæ exceptiones ſubdiuiduntur, nam aliæ
Exceptionis dilatoriæ diuiſio. ſunt dilatoriæ fori, ſeu iudicij, & quæ ſolum concer-
nunt ipſum iudicium, nempe aut perſonam ipſius
iudicis, aut partis, aut procuratoris, aut ipſum re-
ſcriptum: & aliæ ſunt dilatoriæ quæ concernunt
ipſum negotium principale, ſeu rem de qua agitur:
vt eſt exceptio ſolutionis, exceptio pacti de non pe-
tendo, & ſimiles: & huiuſmodi exceptiones quę cō-
cernunt negotium principale, ſi opponantur ante
litem conteſtatam, erunt dilatoriæ: ſi verò poſt,
erunt peremptoriæ. Pano. in c. exceptionem. nu. 12.
de exceptio. Pan. de Caſtro. in l. eleganter. ff. de
condi. inde. & Aufredi. in deci. Capellæ Toloſanæ
deci. 179. & vſque ad ſententiam opponi poterunt.
l. peremptorias. C. ſenten. reſcindi non poſſe.

69 Quæſtio hic ſe offert diſcutienda an iudex de-
Quæſtio. beat habere rationem exceptionis, de qua in pro-
ceſſu conſtat, quæ tamen à parte non fuit allegata,
vt in hoc exemplo, Titius debet centum ſoluenda in
feſto Paſchalis, debitor ante illud tempus conueni-
tur: & conuentus non opponit quòd ante diem
conuenitur: & tamen conſtat ex inſtrumento quòd
actor agit ante diem: an ergo iudex debeat ſupple-
re, & aduertere ad eam exceptionem, cùm à parte
non ſit oppoſita, an verò poſſit reum non excipien-
tem condemnare? Pro huiuſce quęſtionis reſolutio-
ne ita diſtingui ſolet, quòd quando ex eomet in-
ſtrumento ſuper quo actor fundat ſuam actionem,
& intentionem, & quod ab ipſo actore productum
eſt, conſtat inſimul, & de intentione actoris: & de
exceptione rei: & tunc iudex ad vtrunque aduer-
70 tere debet, & ad actoris intentionem, & ad rei ex-
ceptionem: quare in eo exemplo iam propoſito,
cùm iam conſtet iudici, vt iudici ex eo inſtrumento,
de rei exceptione, quantumuis ab eo ea exceptio nō
fuerit propoſita, debebit iudex aduertere: & aduer-
tendo debebit ipſum reum & debitorem condem-
nare ad ſoluendum adueniente die. Bar. in l. exce-
ptionem. C. de exceptio. quem ſequitur Panorm. in
d. c. exceptionem. Quòd ſi de ea exceptione ex eo
inſtrumento non conſtet: & neque reus eum addu-
xerit, iudex tunc non tenetur ad eam aduertere: par-
ti enim imputandum eſt cū ſuam exceptionem nō
allegauerit & ſuum ius non propoſuerit: Aufre. in
71 ea deciſione Capellæ Toloſanæ, & Bar. in l. lecta. &
ibi Iaſ. ff. ſi cert. peta. & Bal. in l. in bonæ fidei. C. de
iudic.

Tales ergo exceptiones quæ ſunt peremptoriæ
72 poterunt opponi vt iam dictum eſt vſque ad ſen-
Vſque ad ſententiam exceptiones peremptoriæ proponi poſſunt. tentiam: & ſi non fuerint deductæ in prima inſtan-
tia, poterunt demum opponi in articulo appelli per
regulam, non probatum probabo. cùm in articulo
73 appelli res reducatur in eum ſtatum in quo erat
cauſa tempore litis conteſtatæ, l. ita demum. C. de
procu. & ibi docto. dilatoriæ autem in articulo ap- 74
pelli proponi non poſſunt: vt per docto. in d. l. per
hanc.

In executione ſententiæ plures exceptiones op- 75
poni poſſunt. & in hoc caſu, vt ſciatur quæ exce- Quę exceptiones in executione ſententiæ opponi poſſūt.
ptiones opponi poſſint in executione ſententiæ hęc
datur regula, quòd omnis exceptio, quæ non impu-
gnat ſententiam, in executione opponi poteſt. l.
Neſennius. §. fi. ff. de exceptio. rei iudi. & ibi glo. &
Bar. & Aufredi. deci. 262. in deciſio. Capel. Toloſ.
vt eſt exceptio compenſationis, & ſolutionis: dum
tamen in cauſa principali ea exceptio deducta non
fuerit. gl. Bar. & Iaſ. in l. j. C. de iuris & facti igno. &
Aufredi. deci. 92. in deci. Capel. Toloſ. & in ea deci-
ſione 262. exceptio etiam diuiſionis in executione
opponi poteſt, & ita iudicatum fuiſſe refert Boeri.
deciſ. 59. in fine & Alexan. conſ. 37. nu. 8. in 2. volu. 76
exceptio ordinis eſt exceptio anomala, & cùm ſit Exceptio ordinis in initio litis opponi debet.
dilatoria opponi debet in initio litis. Boeri. in ea
deci. exceptio diſcuſſionis opponi poteſt & ante li-
tem conteſtatam & poſt. vt ibi per Boeri. & ea ex- 77
ceptio compenſationis cùm ſit exceptio peremptoria,
poterit opponi & in articulo appelli. Aufre. in ea
deciſ. 93.

Et in hac materia exceptionum hoc obſeruatur, 78
vt opponens exceptionem eam teneatur probare, Opponens exceptionem eſt tenetur probare.
cùm reus in exceptionibus efficiatur actor, & ſicuti
actor tenetur probare quod proponit, & ſuam
intentionem, ſic reus tenetur probare ſuam exce-
ptionem. l. exceptionem. C. de proba. & eam exce-
ptionem proponens reus nihil videtur fateri de in- 79
tentione actoris per regulam, non videtur.

80
Dictum iam fuit, iudicium incipere à litis con-
teſtatione, & per conſequens ea litis conteſtatio eſt Quæ præcedūt litem conteſtatam non ſunt de ſubſtantia iudicij.
de forma & ſubſtantia ipſius iudicij, vt iam demō-
ſtratum fuit: ergo ea quæ præcedunt, non ſunt de
ſubſtantia ipſius iudicij, & quamuis non ſint de
ſubſtantia, ſunt tamen ex iudicio, vt eſt citatio de
qua in eo titulo, de in ius vocando, libelli oblatio, Quæ ſint partes iudicij.
vt in eo titulo de libelli oblatione, & ſimilia quæ
licet non ſint de ſubſtantia iudicij, ſunt tamen par-
tes ipſius iudicij: non quidem partes integrales ſeu
ſubſtantiales, cùm non ſint de forma ipſius judicij,
cùm iudicium ſine citatione, & ſine libelli oblatio-
ne conſiſtere poſſit: vt quando quis eſt præſens in
iudicio ille non eſt citandus, & nihilominus ſe eo-
getur defendere, cùm ibi repertus fuerit: & ſic iudi-
cium poterit eſſe ſine citatione. Iaſ. in rubr. de in ius
vocando. ſed erunt partes iudicij minus integra-
les.

Totum enim aliquod conſtat partibus quarum 83
aliquæ ſunt integrales, & ſine quibus totum ſtare Totum in ſuas partes diuiditur.
non poteſt: aliquæ verò ſu[illegible]tes minus integra-
les, & ſine quibus totum ſtare poteſt, vt homo, qui Homo vt totū conſideratur.
vt totum aliquod conſideratur, cōſtat ſuis partibus
integralibus, nempe corpore & anima: quamuis ali-
qui dicant & tenuerunt, hominem non conſtare a- 84
nima & corpore, ſed ſola anima, quam ſolam animā Homo conſtat anima & corpore & non ſola anima.
dicunt hominem eſſe: corpus autem dicunt eſſe er-
gaſtulum, ſeu carcerem ipſius animæ: quorum opi-
nionem confutat diuus Auguſtinus lib. 13. c. 24. de
ciuitate Dei, & ibi inquit hominem non eſſe ſolum
corpus nec ſolam animam, ſed qui conſtet ex cor-
pore & anima: habet etiam homo alias partes mi-
nus integrales, & ſine quibus dici poterit homo:
nempe

nempe oculos, pedes, & brachia ſine quibus homo
dicetur homo.

Iudicium conſideratur vt totum habens partes integrales & non integrales.

Sic iudicium quod vt totum aliquod conſidera-
tur, & vt totum ipſum iudicium habet ſuas partes
integrales, & ſubſtantiales: vt litis conteſtatio, &
ſententia habet ſuas partes minus integrales, & ſi-
ne quibus ipſum iudicium ſtare poſſet, vt citatio,
& libelli oblatio: incipit ergo ipſum iudiciũ ab ipſa
litis conteſtatione, & quæ præcedunt, conſiderátur
vt præludia, vt iam dictum eſt.

85 Sunt tamen tres caſus in quibus iudicium inci-
pit à citatione, & in quibus iudicium dicitur cœptũ
per citationem: primus caſus eſt ad interrumpendã
præſcriptionem inductam ſtatuto in criminalibus,
vt ſi ſtatuto caueatur, quòd de crimine intra ſex
menſes à die commiſſi delicti agi debeat, ſufficeret
ad eam præſcriptionem interrumpendam citatio-
nem factam fuiſſe, Bar. in l. marito. §. quinquenniũ
per eum textum. ff. ad legem Iuliam de adulte. & in
l. naturaliter. ff. de vſucap. ſecundus caſus eſt in quo
iudicium incipit à citatione ad interrumpendam
86 præſcriptionem in ciuilibus, nam in ciuilibus præ-
ſcriptio interrumpitur per citationem. l. ſicut & l.
omnes. C. de præſcr. trigin. anno. Bart. in l. fi. in prin.
ff. de eo per quem factum erit. Tertius caſus erit in
quo iudicium incipit à citatione quo ad perpetuã-
dam iuriſdictionem alicuius iudicis delegati, cuius
iuriſdictio per ſolam citationem perpetuatur, ita vt
hoc caſu iudicium incipiat à citatione. c. gratum &
87 c. relatum de offi. & poteſta. iudi. delegati. Bar. & Iaſ.
in l. more. ff. de acqui. hæredi. extra autem hos tres
caſus iudicium dicitur incipere ab ipſa litis conte-
ſtatione & præter hos tres caſus iudicium dicetur
incipere à citatione ad hoc vt locum habeat l. vbi
cœptum. ff. de iudic.

Iudicium incipit à litis conteſtatione extra tres caſus.

Quæſtio.

Et cùm litis conteſtatio ſit de ſubſtantia proceſ-
ſus, ſolet quæri an proceſſus de conſenſu partium
88 ſine litis conteſtatione validari poſſit, & hæc quæ-
ſtio dependet ab alia quæſtione, an ſcilicet actus
iudiciarius qui nullus eſt, poſſit de cõſenſu partium
validari & confirmari. Ad cuius quæſtionis deciſio-
89 nem aduertendum eſt quòd quidam ſunt actus iu-
diciarij, qui ſunt de ſubſtantia iudicij: vt litis con-
teſtatio, ſententia, iuramentum teſtis, & cætera hu-
iuſcemodi & in hoc caſu ita cõcluditur, quòd actus
iudiciarius omiſſus, qui eſt de ſubſtantia iudicij, non
poteſt de conſenſu partium validari, vt ſcilicet va-
leat vt actus iudiciarius. l. prolatam. C. quo. & quã-
do iudex. Quidam verò ſunt actus iudiciarij qui
non ſunt de ipſius iudicij ſubſtantia: vt ſunt citatio,
libelli oblatio, atteſtationes, & ſimiles actus: & tunc
concluditur quòd actus iudiciarius omiſſus, qui nõ
eſt de forma & ſubſtantia ipſius iudicij, poteſt de
conſenſu partium [illegible]ri: ita concludit Henricus
Bohic. in c. cùm cauſam de teſti. nu. 7. poſt Innoc.
ibi.

Quidam actus iudiciarij ſunt de ſubſtantia: alij non.

Actus iudiciarij non ſubſtantialis omiſſus poteſt à partibus validari.

In hac ergo noſtra quæſtione ex iam dictis colli-
getur reſolutio, quòd cùm litis conteſtatio ſit de
90 ſubſtantia ipſius iudicij, proceſſus ſine ea litis con-
teſtatione nõ poterit validari de conſenſu partium:
nam ea quæ ſunt de ſubſtantia alicuius actus, non
poſſunt omitti etiam de partium conſenſu. l. cum
hi. §. ſi prætor. ff. de tranſact. & hoc tenet Bar. in l.
prolatam. C. quo & quan. iudex; non enim poſſunt
omitti ea quæ ſunt de ſubſtantia alicuius actus. Bar.
in l. ſi quis falſum in fi. ff. ad l. Cor. de falſ.

Quæritur etiam an litis pendentia inducatur per 91
citationem, an verò per litis conteſtationem, dubiũ
eſt non paruum propter duo iura, quæ inter ſe vi-
dentur pugnare: nempe. c. ex parte. ij. de verb. ſigni.
& cle. ij. vt lite pendente. in clement. ſtatuitur. in eo
c. ex parte. tempus motæ litis referri ad tempus litis
conteſtatæ, & facit l. amplius non peti. ff. rem ratam
haberi: in quibus iuribus colligitur litis pendentiã
induci per ipſam conteſtationem, & Soci. conſi. 38.
in j. vol. & in d. clem. ij. contrarium videtur decidi,
nempe litis pendentiam induci per ſolam citatio-
nem; ergo non per litis conteſtationem.

Quæſtio.

Pro cuius quæſtionis deciſione, & eorum iurium
conciliatione puto aduertendum eſſe ad varios ef-
fectus, quos operari poteſt ipſa litis pendentia, &
iuxta eos varios effectus, & variè etiam erit ſtatuen-
dum: imprimis ea litis pendentia eum effectum o-
perabitur reſpectu attentatorum, vt ſcilicet ea at-
tentata reparari poſſint, quæ facta erunt poſt cita-
tionem; operatur etiam effectum quo ad perpetuã-
dam iuriſdictionem alicuius iudicis, & quo ad hos
duos effectus concludi poteſt, quòd litis pendentia
inducitur per ſolam citationem, & ita intelligi de-
bet ea clem. ij. & ibi Zabarella. & Corn. conſ. 30. in
3. volum.

Litis pendentia operatur varios effectus.

His enim duobus caſibus ſi quid poſt citationem 92
attentetur, illud erit reparandum beneficio atten-
tati per eum titulum, vt lite pendente nihil innoue-
tur, quod procedit dum tamen citatio ad partem ci-
tatam peruenerit. Soci. conſi. 33. j. vol. Ad hoc ſcili-
cet vt quicquid factum fuerit poſt citationem bene-
ficio attentati veniat reparandum, vt attentatum &
innouatum & etiam per ſolã citationem.

Factum poſt citationẽ & attentatum eſt reparandum.

Et hoc reſpectu etiam in articulo appelli per ſo-
lam citationem factam coram iudice appellationis,
dicemus litem pendere: & ſi quid poſt citationem
factum erit, vt attentatum & innouatum veniet re-
parandum, per eum titulum, nihil nouari pendente
appellatione, & per eam cle. ij. vbi ergo quis coram
aliquo iudice citatur, ſi quid poſt citationem, & in
illius odium factum fuerit, erit reparandum, quod
procedit vbi ab interlocutoria appellatum eſſet: nã
tunc vbi ab interlocutoria appellatum eſſet, per ſo-
lam citationem dicemus litem pendere, vbi pars
coram iudice appellationis aſſignata fuit in vim li-
terarum appellationis. c. non ſolum. de appella. in
6. vbi autem à diffinitiua appellatum eſſet, & tunc 95
per ſolam appellationem verbo emiſſam à diffiniti-
ua dicemus litem pendere, ita vt ſi quid actum fue-
rit poſt eam appellationem vt attentatum reparan- 96
dum eſſet: ſuſpenſa eſt enim iuriſdictio primi iudicis
poſt eam appellationem verbo emiſſam à diffiniti-
ua c. paſtoralis. §. præterea. extrà, de offi. & poteſt.
iud. deleg.

Lis pendet in articulo appelli per citationẽ vbi ab interlocutoria eſt appellatum.

Litis autem pendentia vt inducatur per citatio- 97
nem, requiritur vt in iudicio & in die aſſignationis
actor accuſet contumaciam ſeu defectum: alioquin
non ſufficeret reum fuiſſe citatum, niſi demum con-
tumacia in die aſſignationis fuerit accuſata. quod at-
teſtatur Rebuffus in ſuis commentariis in conſti-
tutiones regias, in titulo de contumacia & defectu
arti. j. in gl. j. nu. 4. & 5. & Panor. in d. clem. ij. Roma.
conſ. 230. nu. 2. non enim prodeſt talis citatio, niſi
fuerit facta accuſatio defectus: & talis accuſatio
proderit actori: reo autem qui non comparuit non
poterit prodeſſe, ita vt ſi conuentus coram vno iu-
dice

Contumacia accuſanda, ad hoc vt inducatur litis pendẽtia.

dice non comparuerit, & demum coram alio cóueniatur, non poterit opponere aliquam litis pendentiam coram alio iudice ex eo quòd non coram eo comparuerit & hoc in ſui pœnam & contumaciam. Bal. in l. ould. C. de iudi. Soci. in c. 2. de mutuis petitio. & in conſ. 41. j. volu. & non prodeſt reo citatio niſi comparuerit in termino.

Citatio non prodeſt niſi citans comparear & contumaciam accuſet.

Quòd ſi actor qui iam comparuit coram primo iudice, & qui in termino contumaciam accuſauit, conueniatur demum ab ipſo reo qui iam conuentus fuerat coram eo iudice, & conueniatur inquam coram alio, poterit talis actor litis pendentiam allegare coram alio iudice, vbi iam lis pendet per eam citationem: ſed reus qui non comparuit non poterit litis pendentiam allegare, ſi vocetur in aliud judicium, neque præuentionem cauſæ vel litis, ex eo quòd iam fuerit contumax, & tanquam contumax ſe reddit indignum beneficio legis, vbi cœptú eſt. ff. de iudi. ita Franciſcus Marci. deci. 120. in 2. par. quæ lex non habet locum vbi reus non comparuit: ſed ſi comparuerit coram eo iudice, & demum coram alio conueniatur, poterit tunc allegare litis pendentiam, & præuentionem cauſæ, aliàs non in odium contumacis.

Sicuti & in odium contumacis ſtatutum eſt in ſimili, ſi in aliquo contractu quis promiſerit non venire contra contractum ſub tali pœna, & demú illi contractui contraueniendo ille promittens alterum in ius vocauerit, & in die aſſignationis factæ actor compareat, reus verò non comparuerit, non poterit reus eam pœnam petere, quam potuiſſet petere, ſi in die aſſignationis comparuiſſet: & hoc in odium ſuæ contumaciæ. hoc tenet Alexan. conſ. 34. nn. 5. j. volu. & quia in eo caſu reus non comparuit, actor non incidet in aliquam pœnam, cùm citatus non comparuerit. ita Alex. ibidem Alexá. conſi. 87. in 5. vol. nu. 5.

In odium contumacis quid ſtatutum ſit.

Et ſic actor qui reum in iudicium vocauit, ſi contra

97 eum non accuſauerit contumaciam, non poterit demum allegare aliquam litis pendentiam, cùm nulla ſit, ſi non fuerit accuſata, vt plene de his Guid. Papæ, deciſ. 421. vbi ponit ſex quæ requiruntur ad hoc vt inducatur litis pendentia per citationem. Primò, quòd facta fuerit citatio: ſecundò quòd ſit facta coram iudice competenti: tertiò quòd ea citatio ad citatum peruenerit: quartò quòd citatus potuerit inſtrui: quintò quòd citatio apta fuerit: ſextò quòd nuncius reo intimauerit. Adde nunc ſeptimum quòd contumacia in iudicio fuerit accuſata.

Litis pendentia à contumace non poteſt accuſari.

Operatur & alium effectum litis pendentia per

98 citationem quo ad præſcriptionem interrumpendá: quæ interruptio fit per ſolam citationem. l. ſicut. C. de præſ. trig. anno. & quæ interruptio ſolum prodeſt ipſi interrumpenti, & non alteri. l. 2. in fin. C. ne de ſtatu def. Alexan. conſi. 118. in 6. vol. quod in correis

99 limitatur, in quorum fauorem hoc obſeruatum eſt, vt interruptio per vnum facta ex ipſis correis credendi proſit alteri, & item facta contra vnum ipſorum nocet alteri. l. fin. C. de duobus reis, & glo. pragmaticæ ſanctionis, in verbo, terminorum in titulo de pacific. poſſeſſo. & interruptio facta cótra vnum, prodeſt & cæteris. Ange. in titulo, de duo.

100 reis. verſ. item, ſi.

Interruptio per vnum ex correis facta prodeſt correo.

Et hoc verum eſt, quòd per ſolam citationem interrumpitur præſcriptio, vbi citatio eſt valida: & de iure facta: cùm inualida citatio nihil operetur. gl. in l. ſi accuſatoribus. C. de accuſa. & ſic citatio inualida non interrumpit præſcriptionem: ſicuti & citatio inualida non conſtituit debitorem in mora, nec 101
in contumacia. glo. in c. de cauſis. de offi. & poteſta. iudi. delegati. item & libellus ineptus non interrumpit præſcriptionem. l. ſi accuſationis. ff. ad l. Iuliam de adulte. & ibi Barto. & dummodo ea citatio in iudicio fuerit accuſata, vt iam dictum eſt.

Citatio inualida nihil operatur.

Item & quo ad vitium litigioſi in actione reali inducitur litis pendentia per citationem. Angel. in prin. de litigioſis in authenticis, & in his quatuor caſibus ſuperius poſitis per ſolam citationem inducitur litis pendentia: dum tamen ea citatio legi- 102
timè & facta, & in iudicio accuſata fuerit, & in illis caſibus intelligi poteſt ea clem. 2. vt lite pend. in clementinis.

Vitium litigioſi per citationem inducitur in actione reali.

103

Extra eos caſus, litis pendentia inducitur per litis conteſtationem. Bar. in l. cum notiſſimi. C. de præſ. trig. vel quadra. anno. vt in actione temporali, quæ per litis conteſtationem efficitur perpetua. Barto. in eo loco: item in vitio litigioſi in actione perſonali, quod vitium litigioſi in actione perſonali inducitur per litis pendentiam inductam per litis conteſtationem. Ange. in prin. de litigioſis: in actione quidé perſonali per ſolam citationem, vt ſuperius dictum 38
eſt, inducitur vitium litigioſi: at in reali per litis cóteſtationem & generaliter præter eos caſus ſuprà deductos, litis pendentia non inducitur niſi per litis conteſtationem. & ſic intelligitur illud c. ex parte. de verbo. ſigni.

Litis pendentia quando per litis conteſtationem inducatur.

Declaratio c. ex parte de verb. ſigni.

Et quia ex ordinatione regis Franciſci permitti- 104
tur partibus vt ſe poſſint interrogare ſuper articulis propoſitis & ſi per illis etiam reſpondere cathegoricé pendente proceſſu, vidi dubitari an quis cogi poſſit reſpondere ſuper articulis cathegoricé ante litem conteſtatam, propterea quòd pendente proceſſu hoc permittitur: & hoc dubium agitatum fuit in curia noſtra in vna cauſa quæ ibi vertebatur inter Paulum Dachie actorem & petentem ex vna, & Bernardinum de Venero defendentem & recuſantem reſpondere cathegoricé ſuper articulis ab ipſo Dachie traditis ante litis conteſtationem, & antequam lis fuiſſet inter eos cóteſtata, petebat ipſe Dachie vt ille de Venero reſponderet cathegoricè, qui recuſabat ex eo quòd nondum lis fuiſſet inter eos conteſtata, & tandem per arreſtum curiæ fuit dictum, quòd prius facta litis conteſtatione demú de Venero reſponderet cathegoricè, & latum fuit arreſtum. 26. Ianuarij. 1569 & ita declarat Rebuffus Arreſtum.
in titulo de reſponſis per verbum, credit: tum quia 105
ea ordinatio vult vt pendente proceſſu fiat reſponſio: atqui proceſſus non pendet niſi per litis conteſtationem. per c. ex parte. de verb. ſigni. niſi in caſibus iam deductis: ergo lis imprimis erit conteſtanda: tum etiam quia talis reſponſio ſuccedit in locum probationum, quæ probationes poſt litem conteſtatam fieri debent: quare litis reſponſio cathegorica fieri debet poſt litem conteſtatam.

Reſponſio cathegorica ſuccedit in locum probationum.

Poteſt etiam fieri ea reſponſio poſt concluſioné in cauſa. Decius conſ. 445. num. 55. cùm etiam poſt concluſionem in cauſa poſſit fieri probatio per acta vel per inſtrumenta, vt vulgò receptum eſt.

Poteſt fieri ea reſponſio poſt concluſionem in cauſa.

Quidam dixerunt pro conciliatione eorum iuriú 106
c. ex parte. & clemen. 2. aliud eſſe litem motam de

qua

qua in eo c. ex parte. quæ lis vèrè dicitur mota per
litis conteſtationem.d.c.ex parte. & aliud eſſe litem
107 pendere,quæ fit & pendet per citationem;per eam
cle.ij. ſed melius eſt vt aduertamus ad eos effectus:
de quibus ſuperius.

Litis pendentia eſt exceptio dilatoria.

Hæc litis pendentia eſt exceptio dilatotia, & ſic
ca allegari & proponi debet ante litem conteſta-
tam. Iaſ. in l. ita demum. C. de procura. & ſic in
principio proponi debet ad inſtar aliarum exce-
108 ptionum quæ ſunt dilatoriæ: quæ in initio ſunt
proponendæ & quæ exceptio litis pendentiæ ſi op-
109 ponatur in initio, impediet litis conteſtationem.
Iaſ. in l. ſi ſeruus. §. de die. ff. qui ſatiſ. cogantur.

Quæſtio.

Sed an ab vno ex correis debendi poſſit allegari
ea litis pendentia ad hoc vt impediatur proceſſus
coram alio iudice contra alterum ex correis, finge:
eſt creditor qui agit contra vnum ex correis de-
bendi vel contra reum principalem coram vno iu-
dice,coram quo vnus ex correis debendi comparet,
& ſic pendet lis per eam citationem vt iam dictum
eſt,quo iudicio pendente illemet creditor agit co-
ram alio iudice contra alterum correum: vel con-
tra fideiuſſorem ſuper ead. cauſa.qui correus com-
parendo vult allegare litis pendentiam coram alio
iudice contra ſuum correum, dubitatur an poſſit,
& an vnus ex correis poſſit ſe iuuare de illa litis
pendentia quæ eſt contra ſuum correum. Franci-
ſcus de Acoltis tenet quòd non:& allegat Bar. hoc
tenentem in l. ex duobus. §. vbi duo. ff. de duobus
reis.per l.creditor.ff.mandati,& Bal.in proprijs ter-
minis hoc tenet in l. j.& ibi Iaſ.C. de diuer. reſcri-
ptis.

Actus iudiciales die fieri debent.

111 Circa hos actus iudiciales notandum eſt, quòd
illi debent fieri die,& non nocte.§. ſedebunt.in au-
thentic. vt iudice ſine quoquo ſuffra. & in hoc
differunt iudicia à contractibus: quia contractus
112 fieri poſſunt & die, & nocte.l.non minorem C. de
tranſact. iudicia autem tractari debēt die:non enim
agitari debent iudicia nocte.d.§.ſedebunt.

Dies ipſe ſumitur ab ortu ſolis, vſque ad occa-
ſum,& ita hîc ſumitur: & hunc diem vulgo natu-
ralem appellamus, & hic dies in actu hoc iudiciali
ſumitur.

Dierum diuiſio apud antiquos, Dies ciuilis.

113 Antiqui diem hoc modo diuidebant: vt alius ſit
dies naturalis,& alius ciuilis. Ciuilem diē eam ap-
pellabant, qui conſtat ab vna media nocte vſque
ad alteram mediam noctem, & hic dies apud Gal-
los eſt in vſu,præterquam in actibus iudicialibus,
114 de quo die, in l. more. ff. de feriis.diem verò natu-

Dies naturalis,

ralem eum vocabant qui conſtat ab ortu ſolis, vſq;
ad occaſum.Alcia. in l. ij.ff.de verbo. ſigni. & hunc
diem antiqui diuidebant in duodecim horas, & a-
pud Iudæus quilibet dies tam æſtate, quàm hyeme,
terminabatur duodecim horis, vt in Euangelio,
115 nónne ſunt duodecim horæ diei:ſic vt horæ fuerint
inequales,æſtate ſcilicet prolixiores, & hyeme bre-
uiores.

Dies in quatuor partes.

116 Ioannes Caluinus c. 2. & 4.in acta apoſtolorum,
eum diem qui conſtat ab ortu ſolis vſque ad occa-
ſum, vocat diem ciuilem, & inquit quòd cùm illa
dies duodecim horas habeat,olim totus ille dies in
quatuor partes diuidebatur, nempè in horam pri-
mam,quæ durabat vſque ad horam tertiam, & ter-
tia durabat vſque ad horam ſextam,hora verò ſexta
durabat vſque ad horam nonam, quæ erat vltima
pars diei:quo tempore olim fiebant ſupplicia,& pu-
niebantur hij qui erant condemnati.

Exercitia Romanorum in qualibet parte diei.

In qualibet parte diei habebant ciues in quo ſe
exercerent.Prima enim & ſecunda hora veteres Ro-
mani ſeſe conſalutabant:in tertia verſabantur in cu-
riis, & in cauſis & litibus exercendis coram iudici-
bus:in quarta & quinta incumbebant negotiis fa-
miliaribus:in ſexta partim mero dabātur,partim o-
cio indulgebant: in octaua, in paleſtris exerceban-
tur,& lauabātur: in nona cœnabant:vnde ſunt car-
mina:Prima ſalutantes atque altera continet hora
Exercet raucos:tertia cauſidicos.In quintam varios,
exercet Roma labores:Sexta quies lapſis:ſeptima fi-
nis erit. Sufficit in nonam nitidis octaua paleſtris
Imperat, extructos frangere noua thoros, Hora li-
bellorum decima eſt, Euphene meorum Temperat
ambroſiis, cùm tua cura dapes, Et bonus æthereo
laxatur nectare Cæſar. Ingentiq́ue tenet pocula
parua manu.Tunc admitte iocos greſſa timet,ire li-
centi Ad matutinum noſtra Talia Iouem.

Dies ergo ciuilis durabat ab ortu ſolis vſque ad
occaſum & diſtribuebatur in duodecim horas, &
fiebat talis diuiſio tam tempore hyemis,quàm tem-
pore æſtatis,& ſemper vtroque tempore,in duode-
cim horas diuidebatur: vnde conſequens erat, quòd
æſtate,horæ erant lōgiores, & hyemali tempore e-
rant breuiores,ex eoq; quòd tempore hyemis dies
erant breuiores,ob id oportebat & horas breuiores
eſſe,& quia tempore æſtatis dies ſunt longiores, ita
& oportebat & horas longiores eſſe,& tamen vtro-
que tempore dies ſemper in duodecim horas diui-
debatur, & ſic operæpretium erat,vt horę cum ipſa
luce vel augerentur vel diminuerentur, quapropter
horæ erant temporales,& æſtate longiores, & hye-
me breuiores,ob id Virgilius tardos appellat men-
ſes Iunium,& Iullium,quòd ſcilicet horæ tunc ſunt
longiores: immò & longiſſimæ,quod appertè de-
monſtratur in ea l. 2.ff.de verb.ſigni.

Æſtate horæ longiores:hyeme breuiores.

Horæ temporales.

Dies ille quo nos viuimur, ab ortu ſolis vſque ad
occaſum,eſt longior tempore æſtatis quàm tempo-
te hyemis, nam dies tempure æſtatis continet decē 118
& octo horas, & tempore hyemis conſtat octo ho-
ris, quod demonſtrat Munſterus in ſua Coſmo-
graphia.

Cômuniter tenetur, quòd dies tribus modis ac- 119
cipitur:primo ſecundum morem Romanę eccleſiæ,
qui mos perantea ab Athenieſibus fuerat receptus,
vt ab occaſu ſolis incipiat,& in ſequentem ſolis oc-
caſum finiat, eſt & dies ciuilis ab media nocte vſq;
in ſequentem mediam noctem,qui dies apud Gallos
& Germanos, & in pleriſque aliis locis eſt in vſu,
& hic dies ob id ciuilis appellatur ex eo quòd vno
cæli circumuolatu continet & diem & noctem, vt
cùm dicimus aliquem vixiſſe triginta dies:ſequetur,
& triginta noctes vixiſſe, de qua re Mocellamus in
ſuis ſcholiis in Aulum Gellium.c.2.lib.3.eſt, & dies
naturalis ab ortu ſolis,vſque ad occaſum:& is ex di-
uiſione Romanorum in duodecim horas diuide-
batur vt iam dictum fuit, erant olim dies faſti, &
infames teſte Heſiodo,quem Heraclitus reprehēdit
quòd dierum alios faſtos, alios infœlices poſuiſſet,
cùm omnium dierum vna ſit natura.

Dies tribus modis.

Facta litis conteſtatione in iudicio partes ad pro-
bandum admittuntur quæ probatio fieri poterit: &
per teſtes & per inſtrumenta, cùm parem vim ha-
beat probatio quæ fit per teſtes, & ea quæ fit per
inſtrumenta. l. in exercendis. C. de fide. inſtru. &

Probatio fit & per teſtes & per inſtrumenta.

ſi actor

ſi actor plenè probauerit, obtinebit, cùm illius ſit probare quod proponit. l. qui accuſare. C. de edẽdo. Aliàs in non probando ſuccumberet, cum condemnatione expenſarum, iuxta regulam l. cum quem temere. ff. de iudiciis & hæc eſt doctrina Bart.
120 in authent. generaliter. C. de epiſc. & cleri. quòd vbi actor plenè probauit, debet quod petit obtinere cum expenſarum condemnatione, & vbi in probatione deficit, reus debet abſolui cum expenſarum condemnatione. per eam l. cum quem temere. ff. de iudi. & l. properandum. §. ſin autem. C. de iudi.

Probanti ſemiplene, iuramẽtum in ſupplemẽtum eſt deferendum.

Vbi autem ſemiplenè actor probauerit, iuramentum ei deferendum erit in ſupplementum vberioris probationis, iuxta l. in bonæfidei. C. de rebus credi. & eo caſu facta ſemiplena probatione cum ſuo iuramento in ſupplementum obtinebit in principali abſque condemnatione expenſarum.

Obtinens in vim iuramenti ſuppletorij, nullas habet expenſas.

121 Ea eſt enim regula recepta, quòd quoties actor obtinet in iudicio cum ſuo iuramento in ſupplementum, nullas tunc conſequitur expenſas, ſed fiet condemnatio in principali & ſine expenſis. Bal. in authent. generaliter. C. de epiſc. & cleri. quem refert & ſequitur Rebuffus in commentariis in conſtitu. regias in titulo, de expenſis in glo. vnica. nu. 2. quia tunc fertur ſententia, ex probatione priuilegiata, & cùm reus vexetur in vno circa condemnationem principalis, in alio eſt releuandus circa condemnationem expenſarum. arg. l. eum qui. ff. de iureiur.

122 Quòd ſi negotium decidatur iuramento iudiciali quod à parte parti defertur, in iudicio & tunc iurans obtinebit cum expenſarum cõdemnatione, ita Rebuff. loco quo ſuprà, per iura per eum adducta.

Caſus in quibus quis excuſatur à condẽnatione expẽſarum.

Reus ergo victus ex probatione priuilegiata, & ex iuramento delato in ſupplementum vberioris probationis excuſatur à condemnatione expenſarum, & erit vna limitatio ad regulam quæ habet quòd victus victori in expenſis eſt condemnandus, per eam l. cum quem temere. nam fallit vbi quis victus eſt ex ea probatione priuilegiata.

Secunda erit limitatio, vbi quis victus eſſet propter obiectus datos contra teſtes quos ille produxerat, ſine quibus obiectibus probans obtinuiſſet, &
123 quia ſua probatio per teſtes fuit eliſa, propter eos obiectus, vincetur quidem at ſine condemnatione expenſarum. Bal. in authen. generaliter, & ibi Iaſ. C. de epiſc. & cler. & Iaſ. in eo. §. ſin autem. l. properandum. C. de iudi. & Rebu. loco quo ſuprà.

Tertia erit limitatio in eo qui litigat, cõtra quem producitur inſtrumentum quod facit ad cauſam, & ad negotij ipſius deciſionem: quo viſo à parte, ſi ceſſet, & dicat ſe à lite diſcedere, viſo eo inſtrumento excuſandus erit ab expenſis, ſaltem hucuſque factis. Paul. Caſtr. poſt Bar. in l. ſi quis inficiatus. ff. depoſiti, & Rebuff. in eo loco: quod procedit vt quidam interpretantur ſi ſtatim viſo inſtrumento ceſſet à cauſa, ſed ſi adhuc litiget & cauſam ipſam perſequatur, ſentit ibi Rebuffus, eum in omnibus expenſis condemnandum, contra opinionem Caſtrenſis, in ea l. ſi quis inficiatus, & Rebuffi opinionem videtur ſequi Papon in ſuo *recueil des arreſts* in titulo, *des deſpens*, arreſto ſexto. vidi tamen ſæpius iudicari iuxta opinionem Caſtrenſis, & quæ in praxi videtur magis recepta, vt quamuis quis non ceſſet viſo inſtrumento quod facit ad deciſionẽ cauſæ, vel viſis in queſtis quòd demum condemnatur ſaltem expenſis factis poſt productionem inſtrumenti; & in his variis opinionibus bonum ſemper erit habere iudicem fauorabilem.

Quarta erit limitatio in hærede qui ſi conueni-
tur, ab expenſis erit excuſandus. reg. qui in ius. de 124
reg. iuris, cùm habeat iuſtam cauſam ignorantiæ, quod procedit in hærede qui conuenitur: ſecus in hærede qui eſt actor, ille enim ab expenſis non eſt excuſandus, cùm debuiſſet diligentius & cautius rem & cauſam agere, antequam alterum in ius vocaſſet. Decius in ea regula, qui in ius.

Quinta erit limitatio, quando actor plus petit: quia tunc reus in expenſis eſt excuſandus & debet condemnari in eo quod debitum eſt, & in reliquo
abſolui ſine expenſis & hæc erat praxis in omni- 125
bus curiis obſeruata, & conuenit iuris diſpoſitioni vt reus excuſetur ab expenſarum condemnatione quando actor plus petit, & hæc eſt pœna actoris plus petentis, olim aliis pœnis afficiebantur hi qui plus petebant & in illo titulo de plus petitionibus, ſed hodiè aliæ pœnæ ceſſant: & hæc eſt in vſu, vt plus petens nullas conſequatur expenſas.

Verùm licet hactenus hoc fuerit obſeruatum, vt 39
plus petens non poſſit expenſas conſequi, Rebuffus nunc demonſtrat ſecus ſeruari, ita vt hodiè quamnis actor plus petierit, ſi tamen conſtet reum conuentum debitorem eſſe in aliqua ſumma, & ſi conſtet reum ipſum & debitorem nihil obtuliſſe ſuo creditori in iudicio, erit reus condemnandus in ſumma debita cum expenſis, ſi verò reus obtulerit, quod verè ſe ſcit debitorem, & tunc in expenſis non erit condemnandus, & hoc dicit Rebuffus ſeruari in curiis in ſuis commen. in conſti. regi. in titulo de expenſis. num. 21. idem Rebuffus, in proe. ipſarum commentariorum in glo. quinta. nu. 52. aſſerens ibi eum titulum de plus petitionibus & alios ſimiles non ſeruari.

Quando actor ſit in plus petendo reus in [illegible] à maiori [illegible] in nihil offerendo.

Quæ opinio confirmari poterit hac ratione: nam quamuis actor videatur eſſe in culpa plus petendo: tamen reus redditur in maiori culpa in nihil offerendo, ſaltem id quod putat ſe debere, & etiam redditur in mala fide: quia forſan offerendo aliquid, & id quod credit ſe debere, creditor talem oblationem acceptaret, & ſic à lite diſcederet, & in nihil offerendo videtur eſſe cauſa expenſarum, ad quas iuſtè eſt condemnandus.

Praxis reiicienda per quam quis poteſt totum negare cũ plus petitur.

Putátque Rebuffus reiiciendam eſſe praxim quorumdam, qui putant quòd poſſum negare totum vbi plus petitur ab actore, & creditore. quam peranteà doctores reiiciendam putarunt in l. j. §. ſi minus. ff. de verbor. obliga. nam ſemper debitor conuentus debet offerre id ad quod putat ſe teneri.

Et iuxta hanc Rebuffi opinionem aliàs iudicatum vidi in curia noſtra in cauſa quæ ibi vertebatur inter Syndicum diœceſis Agathenſis agentem ex vna, & Baudinellum dictæ ciuitatis ex alia defendentem. contra quem & in eius bonis facta fuerat executio pro ſumma mille librarum vel circa, & oſtenſum fuit per ipſum Baudinellum ſe non eſſe debitorem niſi in ſumma ſeptingentarum librarum, nihil tamen vſquam obtulerat, quare executio facta pro ea ſumma mille librarum reuocata fuit, & ordinatum executionem fieri pro

ſumma debita, cũ expenſis: propterea quòd debitor nihil fuerat confeſſus, & nihil etiam obtulerat. & fuit latum arreſtum decima octaua Decembris. 1568.

Exceptio ordinis non habet locum in denarijs regijs.

Ex quo arreſto aliud ſequitur quod eſt benè notandum: quòd in denarijs regijs non habet locum exceptio ordinis, quia ibi ille Baudinellus erat ſolum nominator pro quodam receptore denariorum regiorum, & contra quem facta fuerat executio: quamuis non eſſet niſi ſolum nominator qui debitorem principalem in ius vocauerat, & inſimul propoſuerat beneficium ordinis, verùm non habita ratione illius exceptionis, attenta natura denariorum regiorum: & eorum fauore dictum & ordinatum fuit executionem fieri in bonis ipſius Baudinelli, qui ſolùm erat nominator.

Exceptio ordinis inter mercatores, nõ habet locum.

127 Quæ exceptio ordinis inter mercatores non habet locum, vt ſcilicet prius conueniatur principalis quàm fideiuſſor: nam talis exceptio inter mercatores locum non habet nec attenditur. Guid. Papæ, conſil. 164. & Boeri. deciſio. 221. nume. 25. & in caſibus in quibus talis exceptio locum habet, debet proponi antè litem conteſtatam cùm ea

Exceptio ordinis ante litem conteſtatam debet deduci.

ſit exceptio dilatoria. docto. in authentic. præſente. C. de fidei. aliàs non poſſet demum proponi, & neque in articulo appelli: & tenebit proceſſus quãuis ea non fuerit propoſita. Alexand. conſil. 34. in 4. vol.

Datur & alia limitatio ad regulam quòd victus victori in expenſis ſit condemnandus, vt non procedat in eo qui per vnum teſtem probauit: quod propoſuerat, ſed quia per alios teſtes non potuit plenius probare, victus fuit: quare tunc ab expenſis eſt excuſandus, quia non poteſt dici temerarius litigans qui per vnum teſtem probauit quod propoſuerat. ita Petrus de Ancharano. conſ. 248. nume. 7.

Sed an reus debeat in expenſis condemnare cùm actor plus petat: ſtant rationes hinc inde, & contra actorem facit quia debet eſſe certus de ſuo facto, & præſupponendum eſt, quòd deliberatè agit: & ſic certè & verè debet proponere quod ſibi debetur, & ſi plus petat videtur calumniari in plus petendo, & eſt in culpa cùm plus petat quàm ſibi debeatur & per conſequens cùm ſit cauſa litigij in plus petendo, non debet expenſas obtinere, à condemnatione quarum reus venit excuſandus cùm ab eo indebitum petatur & in iudicium nolens trahitur. l. inter ſtipulantem, in prin. ff. de verb. oblig.

Contra reum facit qui quantumuis videat actorem plus petere, quia tamen ſcit ſe debitorem, ſi non in eo quod petitum eſt tamen in aliqua ſumma quam ſi offerat videtur ſuam fidem liberare, & eſſe in bona fide. & in negando totum
128 videtur conſtitui in mala fide: cùm in hoc videatur inſequi praxim reprobratam, quòd in petendo plus reus poteſt totum denegare, quare in expen-

Praxis recepta obſeruanda.

ſis venit condemnandus, crederem tamen praxim veterem & receptam, approbandam eſſe, cùm ibi verſetur culpa & actoris & rei, actoris quidem in plus petendo: rei, in totum negando, & in nihil of-

Culpa culpæ compenſanda.

ferendo, & ob id vt culpa culpæ compenſetur, iuxta l. viro. ff. ſolu. matri. quare fieri debet tunc expenſarum compenſatio,

Eſt & alia & octaua limitatio ad regulam vt victus victori ſit in expenſis condemnandus: vt non habeat locum, in eo qui litigat habens pro ſe, & pro ſuo iure, communem opinionem: habens enim communem opinionem in ſuo facto, ſi eam communem opinionem ſuſtinendo vincatur, debet ab expenſis excuſari. Rebuff. vbi ſuprà. nume. 38. & ibi tenet eſſe in arbitrio iudicis, vt cognoſcat quæ ſit communis opinio: excuſatur etiam ab expenſis qui habet iuſtam cauſam litigandi, & quæ ſit iuſta cauſa litigandi iudex hoc debet cognoſcere.

Conſilium doctorum excuſat ab expenſis ſed non conſilium aduocatorum.

Sed quid in eo qui habet conſilium duorum doctorum, an dicatur habere iuſtam cauſam liti- 130
gandi: ita vt tandem ab expenſis ſit excuſandus? dic quòd ſi quis ſecutus fuerit conſilium duorum doctorum excellentiſſimorum, ſuper ſuo facto, & demum litigando victus fuerit, ab expenſis venit excuſandus. Rebuff. vbi ſuprà nume. 38. aduocatorum tamen conſilium non probat, neque præ-
bet iuſtam cauſam litigandi cũ illi moueantur qua- 131
dam affectione ad cauſam quam ſuſtinent, & ſæpiſſimè ſpe lucri conſulunt partibus litigare, quare ſi partes ſolum fulciantur conſilijs aduocatorum, non ſubleuentur à tali expenſarum condemnatione, vt ibi per Rebu. num. 30. vbi potes videre alias cauſas quibus quis excuſati poteſt ab expenſarum condẽnatione, & quam etiam ponit Iaſ. in ea l. properan-

Habens iuſtam cauſam litigandi ab expenſis excuſatur.

dum. §. ſin autem. C. de iudi. & in ſumma qui habet 132
iuſtam cauſam litigandi, excuſatur à condemnatione expenſarum. Iaſ. in eo §. ſin autem. per l. qui ſolidum. §. etiam. ff. de lega. 2. excuſat etiam & à mora, & à ſolutione valoris quanti plurimi. Bartol. per illum textum, & Boeri. deciſ. 68. nu. 3.

Repetendo ea quæ iam dicta ſunt, quòd actor te- 133
netur probare ſuam intentionem tam in materia ciuili, quàm in criminali, per l. qui accuſare. C. de edẽdo, alioquin reus abſoluendus eſſet, cùm non curemus de iure rei ſi non conſtet de iure actoris. l. res alienas. C. de rei vendi. quæ regula reſtringitur vbi ſtaret aliqua iuris præſumptio pro ipſo actore, vbi enim intentio actoris fundata eſſet ex iuris præſumptione, tunc onus probandi in aduerſarium transferretur. Iaſo. poſt alios in d. l. qui accuſare. quòd licet ſtante iuris præſumptione pro actore, adhuc ipſe actor in ſe ſumpſerit onus probandi, & deficiat in probatione, non propterea perdet cauſam: ſed debet ſe iuuare ea iuris præſumptione, & allegare ſe fundatum ex præſumptione iuris non: enim neceſſaria erat ea probatio ſtante iuris præſumptione. Sali. & Iaſon in l. cum virum. C. de fidei. per regulam eam, quòd quoties aliquid de neceſſitate requiritur, ſi illud interueniat,
& ineptè, non debet nocere. l. vni. in prin. C. 134
de rei vxor. actio. ex qua l. Iaſo. in l. prima. §. item quæſitum. C. de aqua quotidiana, & æſtiua, colligit hoc vnum quòd quoties quis ſe aſtringit ad aliquid probandum, ſi non probet, perdit cauſam, quod fallit vbi eſt iuris præſumptio pro illo, aliàs autem ceſſante iuris præſumptione pro

Actor grauatur onere probandi etiam ſi reus in ſe aſſumpſerit onere probandi.

actore, grauatur ipſe actor onere probandi, quod 135
procedit etiam ſi reus ipſe onus probandi ſuſcepiſſet, nam quamuis demum nihil probauerit, non propterea erit condemnandus ſed abſoluendus, actore nihil probante. Deci. conſilio. 517. nume. 7.

Pro

Probante ergo actore, debet ipſe ſententiam pro ſe, & in ſui vtilitatem obtinere tam ſi plenè proba-
136 uerit quàm etiam ſi ſemiplenè cum ſuo iuramento in ſupplementum, quod tamen iuramentum in ſupplementum in rebus arduis, & grauibus non eſt deferendum nec in cauſis criminalibus, etiam ſi demum ciuiliter procederetur quando eſt cauſa grauis vel præiudiciabilis, nec in cauſis famoſis, nec vbi agitur de cauſis arduis, vel magnis, plenè per Iaſ. in l. admonendi. no. 281. de iure.

Iuramẽtum in rebus arduis in ſupplementum non debet deferri.

Niſi eo caſu adeſſet plus quàm ſemiplena probatio, nam tunc quamuis cauſa eſſet grauis, ſi vltra ſemiplenam probationem aliud fuiſſet probatum, licet non eſſet plena probatio, & tunc in illis cauſis arduis, & magnis deferri poſſet iuramentum in ſupplementum illi qui plus quàm ſemiplenè probauit. Iaſo. ibi & docto. in c. fin. de iure.

Vbi in cauſa criminali ageretur de pœna pecuniaria, tunc reo ſemiplenè probanti iuramentum in ſupplementum deferri poſſet: vt ibi per Iaſon. cùm promptiores debeamus eſſe ad abſoluendum quàm ad condemnandum. l. Arrianus. ff. de actio. & obligatio. & in hoc ipſi reo fauetur.

In cauſa criminali ſi agatur de pœna pecuniaria iuramẽtum in ſupplementum reo poteſt deferri.

137 Sicuti & in alio, nam ſi actor ſemiplenè probauerit ſuam intentionem & reus ſuam exceptionem nempè exceptionem ſolutionis, vel pacti per vnum teſtem, in iſta pari probatione: reo potius quàm actori eſt iuramentum deferendum, per regulam, in pari cauſa. de reg. iuris, & Iaſ. in d. l. admonendi. nu. 314.

Quòd ſi actoris intentio plenè fuerit probata, rei autem exceptio ſemiplenè probata fuerit per vnum teſtem, & in hac diſpari probatione debet haberi ratio plenæ probationis, ita vt tunc ſententia in fauorem actoris fieri debeat. c. poſt electionem, & c. cùm ſuper, de conce. præbendæ & Alex. conſ. 134. in 2. vol.

Actore plenè probante reo ſemiplenè probanti iuramẽtum nõ eſt deferendum vbi probationes ſunt contrariæ.

Quæ in his caſibus procedunt vbi probationes actoris & rei ſunt adinuicem contrariæ, vt ſi actor plenè probauerit numerationem pecuniæ per duos teſtes, reus autem per vnum teſtem contrarium probauerit: tunc quia actoris probatio eſt plenior, præualebit probationi non tam plenę.

Quòd ſi probationes eſſent diuerſæ, vt quia actor probat ſe mutuum dediſſe, per duos teſtes, reus verò per vnum teſtem probat ſe ſoluiſſe: tunc reo per vnum teſtem probanti ſolutionem, iuramentum in ſupplementum deferendum erit: qui ſi iurat, debebit obtinere. Bal. in l. in bonæfidei. C. de rebus credi. & Alex. eo loco, quia hic probationes ſunt diuerſæ.

Obtinebit ergo actor ſententiam pro ſe, ſi intentionem ſuam probauerit tam in actione perſonali, quàm hypothecaria: & quam ſententiam mittet demum executioni ſuper rebus & bonis condemnati tam mobilibus quàm in rebus immo-
138 bilibus nulla habita differentia bonorum mobilium aut immobilium, & hoc ex ordinatione regis Franciſci, per quam perquiſitio bonorum mobilium & immobilium ſublata fuit, & indiſtinctè permittitur executio in omnibus bonis debitoris, & per eam ordinationem derogatum fuit l. à diuo. Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. per quam legem ordo ille obſeruatus erat vt primò executio fieret in rebus mobilibus, & demum in rebus immobilibus, cui ordini per eam ordinationem derogatum fuit.

Perquiſitio bonorum mobilium & immobilium ſublata.

Non quòd indiſtinctè permittatur ea executio in omnibus bonis debitoris: nam multi ſunt caſus in quibus executio prohibita eſt, & maximè in animalibus aratoriis, quæ licet ſint mobilia, tamen in illis animalibus aratoriis, non permittitur executio l. pignorum gratia, & autheut. agricultores. C. quæ res pignorari poſſunt, ſed & nec pro denariis regiis permittitur executio in ipſis animalibus aratoriis, vt eſt ordinatio regis Caroli octaui: cuius meminit Rebuffus in commen. in conſti. regiis in titulo de literis obligatoriis articu. 2. in gloſ. j. nume. 101.

In animalibus aratoriis executio prohibita.

Sed & neque in arboribus quæ in aliquo fundo plantatæ ſunt, & quæ non ſunt in ſylua cędua. in quibus executio fieri non debet. Bal. & Sali. in l. licet. & in l. creditor. C. de pigno. actio. & ita iudicatum fuit arreſto noſtræ curiæ quod latum fuit
40 octaua Martij anno 1569. quo arreſto executio facta per receptorem pro denariis regiis in arboribus quæ erant in loco vocato *de la moiſſon*, fuit reuocata, quoniam non erant arbores cæduę, neque erãt in ſylua cędua, ſed erãt altę arbores pro decoratione loci, nam ſicuti non licet diruere domos pro denariis regiis. l. cætera. §. hoc. ff. de lega. j. ita nec licet arbores excidere: cùm à pari procedant. l. & eleganter. §. non ſolum. ff. de dolo.

Arreſtum.

Item & nec fieri debet executio etiam pro denariis regiis in affixis alicuius domus, nec in tectis, feneſtris, portis, & aliis rebus affixis alicui ædificio, & iura tales executiones prohibent in l. apud Iulianum, & ibi Iaſo. poſt alios. ff. de lega. j. & in l. Senatus. eod. & ibi doctores reprobant conſuetudinem Italiæ, quibus permittebatur deſtruere domos, propter collectas & tallias non ſolutas, cùm non debeant diſcooperiri domus, & minus dirui ob debitum publicum: quin potius ea domus eſt vendenda vt tandem debitum publicum exoluatur. Boeri. deciſ. 230. & hoc ne ciuitas deformetur ob ruinam domorum.

In affixis portis, & feneſtris domus, nõ debet fieri executio.

Et cùm ſæpius de actore & reo mentionem fecerimus, explicanda venit quæſtio frequens, & vulgata an ſcilicet ille dicatur actor an reus qui alium curat conuenire, vt ſuas proponat actiones ſi quas contra eum habeat: aut quòd illi ſilentium imponatur, vt pone; quidam ſe iactat me ſuum eſſe debitorem, ego contra illum ago, vt ſuas actiones ſi quas habet contra me proponat. iuxta l. diffamari. C. de ingen. & manum. an ergo ille talis dicatur actor an reus? dic eum talem cenſeri actorem: quoniam ille agit, & alterum prouocat in iudicium. ita Bartol. in l. libertus patrono. ff. de in ius vocando per illum textum, & Decius ita tenet conſil. 43. in j. volum.
vnde ex hoc infertur quòd cùm ille dicatur actor 142
vt qui alium vocat in ius, debet alium coram ſuo iudice conuenire, cùm actor ſequatur forum rei.

Quæſtio.

Is qui aliũ conuenit vt proponat ſuas actiones dicitur actor.

An autem acta curiæ probent ſine teſtibus? dic 143
quòd de iure acta curiæ non probant ſine teſtibus, & requiruntur teſtes adhiberi ad probatio-

Acta curiæ probant ſine teſtibus de conſuetudine.

nem actorum. c. quoniam contra falſam, de proba. verùm de conſuetudine ſecus videmus ſeruari: hócque obtinuit ea conſuetudo vt acta iudiciaria probent ſine teſtibus, & fidem faciant. gl.& Felin. poſt alios in eo c. quoniam. & hoc etiam atteſtatur Bonifacius in ſuo tractatu de maleficiis in rubrica de perſeueratione poſt tormenta. §.talis. nume. 22. & ibi inquit, ꝙ licet ſit tutius teſtes in actis curiæ adhibere, tamen ſine teſtibus benè probant, & quòd ſtandum eſt actis curiæ factis coram iudice per notarium ſine teſtibus, & ita de generali conſuetudine aſſerit obſeruari.

Acta curiæ de falſo impugnari poſſunt.

Verùm quantumuis huiuſmodi acta iudiciaria probent ſine teſtibus, vt iam fuit aſſertum: non tamen ſunt tantæ authoritatis quin illa reprobari poſſint per teſtes, quod ita eſſe aſſerit Ioan. de Imola in c. cùm à nobis. de teſti. & Panorm. in eo c. cùm à nobis. Et quidem hoc notandum: quòd licet acta iudiciaria, & ſcripturæ factæ coram iudicibus ſine teſtibus reprobari poſſint, ſi tamen illa acta teſtibus adiuuentur, non tam facilè tunc reprobari poterunt: nam quando illa acta ſunt ſine teſtibus, & eo caſu, per duos teſtes poterunt reprobari: ſed quando fulciuntur diſpoſitionibus teſtium, oporteret tunc per plures teſtes ea acta reprobari. Panor. in eo c. cùm à nobis. nume. 3.

Sequetur ex hoc quòd cùm ipſa acta iudiciaria facta ſine teſtibus poſſint reprobari, poterunt etiā & de falſo impugnari: quod per illud c. quoniam contra. ſatis colligitur. contrarium multis arreſtis comprobat Papon in ſuo *recueil des arreſtz*, in titulo *de crime de faulz*. arreſto vltimo. vbi inquit, huiuſmodi acta curiæ aliis modis quàm de falſo impugnanda eſſe, quod tamen putarem verum vbi error adduceretur vel quædam omiſſio, quia tunc error aut omiſſio adduci poſſet proponēdo id quod omiſſum vel erratum eſt.

At vbi in actis aliquid reperitur dictum aut ſcriptum, & pars aſſerit illud nuſquam dictum fuiſſe, & tunc non video quin pars illud de falſo impugnare poſſit. per illud c. quoniam & ibi Ioan. de Imola inquit, quòd licet pro ſcriptura actorum præſumatur, poteſt tamen per teſtes contrarium probari, quod per propoſitionem falſi fieri debet, idem videtur velle Nicol. Boeri. deciſ. j. nume. 51. vbi inquit quòd vt ſecurius commiſſarius in audiendis teſtibus procedere poſſit in cauſis grauioribus debeat duos teſtes adhibere qui ſe ſubſcribant in qualibet diſpoſitione, vt per hoc euitetur ſuſpitio falſi contra eum commiſſarium, ergo ex eo dicto bene inferri poteſt acta iudiciaria de falſo impugnari poſſe, quod aliàs de facto euenit in noſtra curia, in quadam executione arreſti pro domino de Cailar, ſuper qua executione proceſſus verbalis per commiſſarium curiæ factus fuit, & productus in curia: contra quem proceſſum verbalem, pars aduerſa propoſuit ſua media falſitatis, ſed ſuper ea falſitate non amplius fuit proceſſum. & quòd talia acta de falſo impugnari poſſint, facit ordinatio regis Caroli ſeptimi, & quæ ibi notat Rebuffus in ſuis comment. in conſtit. reg. in tractatu. de ſentent. articu. 3. & ibi inquit, quòd quicunque vult redarguere acta iudicialia de falſo, prius debeat benè cogitare.

Commiſſarius cui eſt commiſſum audire teſtes debet duos teſtes adhibere

Iam dictis hoc vnum addam: an actor qui in ius vocauit reum coram diuerſis iudicibus pro eadem re, ſit puniendus in amiſſione cauſæ? videtur quòd ſic; quod videtur probari per l. j. in fine. C. de aſſer. tollend. Cynus, in l. nulli. C. de iudici. gl. & Ioan. Andre. in c. dilecti. de foro compet. contrarium tenent Bartol. & Iaſo. in l. nulli. eſt quidem verum quòd actor arbitrio iudicis puniendus eſt, & non in amiſſione pœnæ, & hanc opinionem communi calculo receptam eſſe tenet Soci. conſ. 41. j. vol.

Actor vocans reum coram diuerſis iudicibus puniendus eſt.

Non quidem cuiquam permiſſum eſt pendente lite coram vno iudice, coram alio pro eadem re, & cauſa reum trahere: quod & iure ciuili, & canonico prohibitum eſt toto titulo de mutuis petitionibus, & per eam l. nulli. C. de iudi. & ſi hoc fecerit actor arbitrio iudicis puniendus erit, & poterit illi fieri præceptum ne reum traharaliò de eadem cauſa coram eo iudice pendente ſub certa pœna: & neque obſtabit ea l. j. de aſſer. tollen. nā ibi eſt caſus ſpecialis fauore libertatis, vt per Iaſ. in d. l. nulli.

Sed vbi reus contempſiſſet venire coram primo iudice, & demum coram alio conueniretur, non poſſet allegare litis pendentiam in alio iudicio, cùm contempſerit coram primo comparere. quod tangit Socinus conſ. 41. vol. j. & ſuperius demonſtratum fuit.

Reus qui in iudicio nō comparet, nō poteſt coram alio allegare litis pēdentiam.

Et tantum abeſt vt actor poſſit reum coram vno iudice conuenire de cauſa iam præuenta coram alio iudice, vt ſi egerit coram aliquo iudice de parte debiti, non poterit pro alia parte debiti reum ipſum coram alio iudice conuenire, nec litigate coram alio iudice ſuper alia parte debiti, & hæc multis argumentis firmat Socin. c. ij. de mutuis peti. quod puto procedere pendente eo iudicio ſuper vna parte debiti, ſed eo iudicio finito benè liceret reum conuenire ſuper alia parte debiti, cùm iam iudicium ſuper parte debiti litigioſa finitum ſit.

Conuentus ſuper vna parte debiti ſuper alia parte non poterit coram alio iudice conueniri.

Quoniam ſuperius de libello facta fuit mentio, videndum eſt quid operetur ea clauſula quæ in libellis apponitur ſaluo iure ſuperflui. Iaſo. in §. ſi quis agens. nume. 3. de actio. inquit per eam clauſulam, ceſſare pœnam illius. l. vnicæ, de plus peti. & in §. tripli. nume. 25. relinquit cogitandum: clauſula tamen ſaluo pluris vel minoris, nihil operatur parte opponente propter incertitudinem quam debet declarare actor, valet tamen parte non opponente. Bartol. in l. in actione. ff. de fur. & Socin. in c. ij. colum. 17. verſicu. octauo. infertur quòd procedit libellus, de libelli obla.

Coram quo Alterocha, & filius eius.

SVMMARIA.

1 *Fideicommiſſum tacitum an reperiatur.*

2 *Contra heredem grauatum qui volens adiit hereditatem, pro ea reſtituenda agi poteſt actione ex teſtamento.*

3 Quòd

3 Quòd ſi coactus adierit, officio iudicis contra eum agendum erit.
4 Hæres grauatus cogi poteſt adire hæreditatem.
5 Petitio hæreditatis, non datur fideicommiſſario, ſed & neque petitio hæreditatis fideicommiſſaria.
6 Hæres hæreditatis qui volens adiit hæreditatem, habet quartam, etiam ſi in ſua vita ſolum eſſet hæres.
7 Hæres coactus adiens hæreditatem nullam detrahit quartam.
8 Fideicommiſſario dantur remedia poſſeſſoria.
9 Quædam conſuetudines generales in regno receptæ.
10 Patria lingua occitanæ à quo tempore regno fuerit acquiſita.
11 Carolus Martellus non fuit Rex Franciæ.
12 Albigei ſeu Alani hæretici.
13 Legatarius, & filiis pro eorum legitima dantur remedia poſſeſſoria.
14 Legitima filiis exoluenda antè ſolutionem legatorum.
15 Funeris impenſa, & æs alienum exoluendum antè legitimam.
16 Filij pro eorum legitima an & contra legatarios agere poſſint. & 17. & 18.
19 Aliud eſt, quòd quid relinquatur in diem & aliud quod relinquatur ſub conditione. & 20.
21 Expreſſa conditio impedit ortum obligationis, & etiam tacita.
22 Quid ſi cõditio euenit pendente iudicio inchoato antè euentum conditionis.
23 Iudicium validatur ex cauſa de præterito.
24 Conuentus ante euentum diei poteſt agentem repellere.
25 Quid ſi interim dies euenerit.
26 Conditio, ſi ſine liberis deceſſerit, deficit, ſi filij ſint viui tempore mortis grauati.
27 Quis teneatur probare hæredem grauatum deceſſiſſe ſine liberis.
28 Præſumptio eſt quem viuere vſque ad centum annos.
29 Fundans ſe ſuper vita aut morte alicuius, eam tenetur probare.
30 Mors quomodo probanda ſit.
31 Clauſula ſine liberis, in filio grauato ſemper intelligitur, & in teſtamentis, & in contractibus.
32 Quæ conditio ceſſat extantibus liberis tempore mortis, quamuis demum liberi defecerint.
33 Conditio, ſi ſine liberis, an ocioſè in teſtamentis apponatur, cùm ea tacitè intelligatur.
34 Concubinatus de iure ciuili cognitus, incognitus tamen de iure diuino.
35 Leges ciuiles multa non bona permittunt.
36 Vſura de iure ciuili permiſſa.
37 Lupanaria olim permiſſa.
38 In malis an cadat electio.
39 Clauſula, ſi decedat ſine liberis, & in nepotibus inſtitutis locum habet.
40 Quæ clauſula in extraneis inſtitutis nec in aſcendentibus inſtitutis intelligitur.
41 Filij poſiti in conditione, an & in diſpoſitione videantur poſiti cum quibuſdam limitationibus.

Coram quo Alterocha, & filius eius bona quondam.

Actores illi petendo bona quæ quõdam fuerant ipſius Raynutij, plus petebant quàm illis debitum eſſet: non enim omnia bona quæ fuerant illius Raynutij debita erant, ſed ſolum ea quæ ſupererant deducta legitima, & quarta Trebellianica: quæ duæ quartæ Adiectæ filiæ hæredi inſtitutæ debitæ erant, & per conſequens eius hæredibus, & quas duas quartas ipſi hæredes debebant imprimis deducere, & reliquum hæreditatis ipſi Alterochę debitum erat, quę Alterocha petendo totam hæreditatem malè petebat, cùm debuiſſet petere bona ſeu hæreditatem ipſius Raynutij duabus quartis deductis, & aliis rebus deducendis & ita concipienda erat ea petitio vt demonſtrat Guid. Papæ, deciſ. 496. & Papon in ſuo *recueil* in titulo *des demandes ou plus ou moins*, arreſto ſecundo.

Conſtat ex hoc c. fideicommiſſum fuiſſe à teſtatore ſub conditione relictum, quæ conditio aduenerat, & ob id poterant illi actores petere illud fideicommiſſum deductis deducendis, vt iam deductũ fuit, & quod fideicommiſſum non ſolùm expreſſè, ſed & tacitè relinqui poteſt: & tacitè relinquitur quando ex coniecturis, & ex tacita defuncti voluntate colligitur relictum fuiſſe, per l. cùm proponebatur ff. de lega. 2. & l. in conditionibus. ff. de condi. & demonſt.

Fideicõmiſſum & expreſſè & tacitè relinqui poteſt.

Fideicõmiſſum tacitum.

Sed videtur fruſtrà de tacito fideicõmiſſo mentionem fieri: nam tenent aliqui tacitum fideicommiſſum non reperiri, quia quod teſtator non loquitur, velle non præſumitur. l. j. §. ſin autem. C. de cad. tollen. & ibi Bal. & non ſufficit teſtatorem aliquid velle, niſi & expreſſe id diſpoſuerit. l. quidam cùm filium. ff. de hæred. inſti. & ibi Bal. & talis voluntas ex verbis teſtatoris colligi debet. Bal. in d. l. quidam. per l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de libe. & poſthu. & Deci. conſ. 465. & conſi. 205. Sed dic ex tacita voluntate induci fideicommiſſum: quæ tacita voluntas ex coniecturis colligitur, vt per Decium in illis conſiliis & per docto. in d. l. in conditionibus.

Quæſtio. 1

Voluntas ex verbis colligitur.

Fideicõmiſſum tacitum ex tacita voluntate colligitur.

Sextus hic non aperit qua actione illi actores ea bona petierint ſibi reſtitui, & neque planè conuenit qua actione fideicommiſſum petendum ſit, & contra quem agendum ſit: quidam dicunt officio iudicis agendum eſſe, alij actione ex teſtamento, alij aliis remediis: tu dic ita diſtinguendo.

2 Aut hæres volens adiit hæreditatem, quam grauatus eſt reſtituere, & contra eum aut contra eius hæredem adueniente die reſtitutionis agi poteſt actione ex teſtamento, vt ſibi fideicommiſſum reſtituatur. gl. in l. & ſine ſcriptura. C. ad Trebel. Angel. in §. ergo. inſti. de fidei. hæredita. Bar. in l. ſi. legatarius. & in l. non eſt cogendus. ff. ad Trebell.

Qua actione ſit agẽdum ad petendum fideicõmiſſum.

3 Aut hæres nolens adiit hæreditatem, & ſic coactus: & eo caſu ſicuti coactus officio iudicis adiit hæreditatem, ita & officio iudicis eam reſtituere cogetur: poteſt enim cogi officio iudicis adire hæreditatem. l. cogi. ff. ad Trebell. doctores in illis locis: non tamen datur fideicommiſſario

4 petitio hæreditatis, quæ non datur hæredi contra ſeipſum. Corn. conſi. 18.in 3. volu. & neque datur contra rogatum reſtituere hæreditatem.l. fi.§. hanc
5 actionem. ff. de fidei. hæred. petio. & Corn. vbi ſuprà.

6 Hæres ergo grauatus qui coactus adiit hæreditatem cogitur etiam officio iudicis eam reſtituere, ſed nullam quartam detrahere poteſt. l. cogi. & l. quia poterat. ff. ad Trebell. volens autem hæres grauatus adiens hæreditatem detrahit ſuam quartam & quam quartam etiam detrahit hæres grauatus qui ſolum in vita eſt hæres inſtitutus. Corn. conſ. 158.in 3.vol.

Hæres coactus adiens hæreditatem, nullam quartam detrahit, volens tamen detrahit.

8 Dantur & fideicommiſſariis ex ſententia quorundam remedia poſſeſſoria ad illud fideicommiſſum petendum & habendum & quibus remediis poſſeſſoriis poterunt fideicommiſſarij agere contra hæredes grauatos aut hæredes eorum & hoc ex ſtylo recepto, & generali conſuetudine, die ſcilicet vel conditione adueniente poſt quod tempus, & poſt aduentum conditionis fideicommiſſarij ſe poſſunt dicere ſaiſitos, & eorum bonorum ſeu hæreditatis poſſeſſores; de qua conſuetudine plenè ipſe Benedi. ſuperius in verbo, mortuo itaque. 2. nu. 74. & ibi inquit vias ordinarias pro hæreditatibus, ſubſtitionibus, & fideicommiſſis obtinendis exploſas eſſe, ex eo quod facilius proponūtur poſſeſſoria remedia, & facilius ea expediuntur perinde ac ſi hæreditas adita fuiſſet, quod confirmat Rebuffus in ordi. regias in proëmio in glo. quinta. oume.78. & ibi inquit titulum ad Trebellianum patum eſſe in vſu inquantum per eum deciſum erat hæredem grauatum teneri ad reſtitutionem fideicommiſſi, cùm de conſuetudine generali nulla petatur
9 reſtitutio: quia mortuus ſaiſit viuum etiam fideicommiſſarium, & quem moriendo mittit in poſſeſſionem, & ſic ſe dicendo ſaiſitum facile demum obtinere poterit in eo poſſeſſorio, & ita refert multis argumentis iudicatum fuiſſe Papon in ſuo *recueil des arreſtz*, in titulo *des legitimes*, arreſto nono, & ibi expreſse de fideicommiſſario loquitur pro quo dicit ſe aliàs obtinuiſſe in poſſeſſorio.

Remedia poſſeſſoria dantur fideicommiſſariis.

At contra hanc receptam conſuetudinem inſurgit Boeri. deciſio. 156. vbi tenet ſubſtitutis & fideicommiſſarus non dari quærimoniam contra hæredes grauatos nec contra eorum hæredes, & nec ſe poſſunt dicere ſaiſitos, & ob id debent fideicommiſſarij agere remediis ordinariis in petitorio, inſequendo Alexandrum idem tenentem conſ. 32. in tertio volum. & ibi vult illam conſuetudinem qua mortuus ſaiſit viuum non comprehendere fideicommiſſarios: ſed ſolùm hæredes, & teſtatoris proximiores ab inteſtato: cuius opinionem inſequitur Boeri. in ea deciſione, & ibi reprehendit ipſum Benedictum, vt qui male intellexerit Bald. in c. in præſentia. de probat. ex verbis cuius Baldi, ipſe Benedictus videtur ſuam intentionem fundare, cùm tamen Bal. ne verbum quidem in eo loco dixerit de hac re. ex dicto ipſius Boerij.

Sed nimis facilè Benedictus ab ipſo Boerio reprehenſus fuit & qui in hoc non meruit reprehendi, & neque innititur ipſe Benedictus ex verbis Baldi in eo c. in præſentia, ſed ſuum dictum aſſerit verum ex recepta conſuetudine, nam ibi onmer. 74. cùm eam conſuetudinem adduxiſſet, inquit Baldum non decidere poſſeſſionem in fideicommiſſarium tranſire, ſed ſolum ius transferri in fideicommiſſarium, & demum inquit regni conſuetudinem hoc operari, vt poſſeſſio in fideicommiſſarium transferatur ſine traditione, & ſic ipſe Benedictus ad ſuſtinendam ſuam opinionem non ſe fundat ſuper dicto Baldi, ſed ſuper regni conſuetudine, quæ conſuetudo & praxis vbique recepta eſt, & in omnibus curiis: & iuxta eam ita iudicatur.

Suſtinetur opinio Bened. contra Boerium.

Sunt enim quædam conſuetudines generales in regno vulgo receptæ, & quæ paſſim in toto regno obſeruantur, vt eſt illa quòd mortuum ſaiſit viuum: quam licet Boeri. in eo loco dicat ſolam obſeruandam eſſe in proximioribus teſtatoris, & non in extraneis, tamen contrarium recipitur, & obſeruatur & habet locum & in proximioribus, & in extraneis, vt plenè per Bened. & Rebuff. in illis locis.

Quædam conſuetudines in regno generales obſeruatæ.

Eſt & alia recepta conſuetudo quam Boeri. deciſio. 197. inquit generalem eſſe in hoc regno Franciæ, vt filij vxorati aut maiores viginti quinque annis aut filiæ quæ ſunt vxoratæ non ſint amplius in patris poteſtate, & hoc tenet ex multorum ſententia contra iuris communis regulas, per quas pater non perdit patriam poteſtatem filiorum, quamuis ſint vxorati. per l. ſi vxor, & ibi plene doctores. C. de conditio. inſertis: perditur tamen ea patria poteſtas per emancipationem, per eum titulum quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur, ſicuti & per eam generalem conſuetudinem vt plenè per ipſum Boeri. in eo loco.

Pater de iure non perdit patriam poteſtatem: quamuis filij ſint vxorati.

Eſt & alia conſuetudo generaliter obſeruata, quæ habet quòd *meuble n'a point de ſuitte*. quæ conſuetudo hoc vult in effectu, quòd creditor qui bona ſui debitoris habet obligata, non poſſit perſequi res mobiles ſui debitoris alienatas a ſuo debitore etiam poſt obligationem, ſi tamen penes ſuum debitorem reperiantur ſuper illis fieri poterit executio: ſed ſi alienatæ fuerint ab ipſo debitore etiam poſt obligationem vt iam dictum eſt, non poterit creditor res eas mobiles alienatas proſequi, & hoc quia *meuble n'a point de ſuitte*.

Quæ regula fallit vbi expreſsè ea mobilia eſſent obligata, vel vbi debitor nulla alia bona haberet præter ea mobilia expreſſe obligata: his enim caſibus permitteretur creditori perſequi ea mobilia quamuis fuerint alienata, vt per Rebuff. in titulo de litera. obliga. artı.4. in gl.2. nu. 38. & 40.

Limitatio ad eam generalem conſuetudinem.

Et hæ conſuetudines cùm ſint generales in toto regno, iuri communi derogant: quamuis hæc patria linguæ occitanæ iure ſcripto regatur: & habent locum in hac patria, cùm ſit ex regno Franciæ.

Patria linguæ occitanæ iure ſcripto regitur.

Acquiſita enim fuit regno, anno 731. per Carolum Martellum, qui quamuis non eſſet rex Franciæ, totius tamen regni ſuſtinebat gubernacula, & fuit antiquitus ab Alanis mil ere vexata: qui Alani & Albigei dicti ſunt quorum præcipuus fautor fuit Raymundus Comes Tolo- 11 ſanus.

10 Carolus Martellus non erat rex Franciæ.

Fuerunt illi Albigei hæretici ſuſtinentes opiniones vel maxime reprobatas & erroneas in dedecus

Hiſtoria de Albigeis.

redem

redemptoris noſtri Ieſu, & contra illius puritatem, quam nos omnes Chriſtiani pura & integra mente & religione fatemur. De his Albigeis meminit Guaguinus & alij authores aſſerentes eos tenuiſſe etiã hæreſim Arrianorum & fœdis amoribus indulſiſſe, & inuicem in maſculus præſertim exarſiſſe.

Bellum contra Albigeos.

Contra quos inceptum fuit bellum, anno domini milleſimo ducenteſimo ſecundo, & durauit circiter triginta tres annos, & *Simõ de beau-fort* fuit dux acerrimus, & qui omnem belli motum præparauit in ciuitate Monſpeſſuli, & hinc ad Biterrancem ciuitatem recta cum ſuo exercitu profectus eſt, quæ ab ipſis Albigeis tenebatur, & cùm per aliquod temporis ſpacium eam ciuitatem obſidione cinctam tenuiſſet, tandem vi belli expugnauit, & in ea expugnatione octoginta millia hominum Albigeorum occiſa fuere.

Hinc ad Carcaſonem ſe contulit ipſe dux cum toto exercitu, quam ciuitatem negotio pace confecto deſeruit, & demum renouato bello cum exercitu Toloſam ſe recepit, quàm cùm cinxiſſet per aliquot menſes obſidione, tandem exercitus ſe aliò recepit traductuſque fuit exercitus ad Muretum, vbi acie dimicatum fuit, ſtrageſque viginti millium Albigeorum, cùm eorum exercitus eſſet centum millib⁹ hominum, & ex exercitu Simonis ducis cæſi fuere decem millia; cæſuſque fuit cum ipſis Albigeis rex Aragonum qui eorum exercitu præerat, qui ſuperfuerunt ex Albigeis, iter fecerunt verſus Narbonam.

Strages maxima Albigeorũ cum rege Aragonum.

Cuius rei certior factus dux Simon ad Narbonenſes ſcripſit, vt eorum ciuitatem mœnibus nudarent, ne Albigei ſeſe illò reciperent pro eorum tuitione, qui ſtatim dicto illius paruerunt: itidem & Toloſates fecerunt ad quos dux ille etiam ſcripſerat ad eũmet effectum. Ciues enim Toloſani iam defecerant ab ipſis Albigeis, qui iam profecti fuerant Muretum in auxilium ad eorum conſocios.

Albigei expulſi ab hac patria.

Ita duæ maximę ciuitates, Toloſa & Narbona mœnibus fuerunt denudatæ, ne Albigei ſe poſſent illis præualere, & tandem ipſos Albigeos ab hac patria expulit, & eos ad extremum reduxit, & eos perſequendo mortuus eſt, in cuius locum ſuffectus fuit eius frater, qui eos adhuc reſpuantes plane extinxit nomenque eorum.

Quæ omnia impulſu Romanorum Pontificum geſta fuere, à quorum iugo ſeſe ſubduxerant ipſi Albigei, atque ab ipſo defecerant: qui Albigei miſerè hanc patriam Narbonẽſem vexarunt atque afflixerunt, diruendo loca templa & monaſteria, per quæ iter faciebãt, q & decimas ſibi vendicabant, cõmittendo & perpetrando alia innumera ſcelera, ſed periit eorum memoria, & ille comes Toloſanus cũ victus fuiſſet, priuatus fuit ſuo comitatu, & is *de beau-fort* eo donatus fuit, & demũ comes ille Raymundus ad comitatum remiſſus, & poſt eius mortem Raymundus eius filius comitatum adeptus fuit ex permiſſu regis, & eius filiam Raymundus in vxorem duxit, hoc adiecto pacto quòd eo comite ſine liberis defuncto, comitatus regno adiectus eſſet: qđ demum euenit, ita vt nunc rex noſter dicatur comes Toloſanus.

Albigei nunquam Mõſpeſſulum obtinuerunt.

Inuaſerũt & ipſi Albigei Belicadrũ & Auignionem, Monſpeſſulum autem nuſquam obtinuerunt & cum eo Simone *de beau-fort*, ſemper aderat legatus à Romano pontifice, & multi epiſcopi qui eum comitabantur, & de his ſatis.

Remedia igitur poſſeſſoria competunt ipſis fideicommiſſariis ex recepta conſuetudine, & non ſolũ ipſis fideicommiſſariis, ſed & legatariis & filiis pro eorum legitima conſequenda, vt iam dictum fuit, & multoties ita iudicatum fuiſſe refert Papon in ſuo *Recueil des arreſts*, loco quo ſupra. & bene etiam vbi ſupra. quamuis hæres ſit in poſſeſſione bonorum, ex quibus debetur legitima, & illis ſit exoluenda, deducto ære alieno & funeris impenſa: ante tamen ſolutionem legatorum, & quæ demum ab hærede ſoluuntur. §. quamobrem de reſtitutione, & ea quę parit in vndecimo menſe, in auth. & Iaſ. in l. ſcimus, nu. 8. C. de inoffi. teſtamento. 13 14

Remedia poſſeſſoria & fideicommiſſariis & legatariis, & filiis pro eorũ legitima dantur.

Imprimis enim ex hæreditate teſtatoris, funeris impenſa eſt deducenda, demum æs alienum. Salic. in l. omnimodo. C. de inoffic. teſtamento. num. 5. & demum legitima deducenda eſt, quæ filiis debetur, vt iam deductum eſt, & tandem legata exoluenda ſunt. 15

Quòd ſi ante ſolutionem legitimarum legata legatariis exoluta ſint, & demum bona non ſufficiant ad exolutionem legitimarum, quæ filiis debentur, poſſet quæri an contra legatarios, & pro eorũ contra agendum eſſet à filiis, ad hoc vt legitima illis exoluatur, quæ quæſtio non eſt ſine dubio, & in qua do- 16 ctores varij fuere. Bald. in l. in quartam. C. ad leg. Falc. tenet ſimul & contra hæredes & contra legatarios agendi meſſe pro rata bonorum legatorum, quę illi legatarij tenent. argum. l. ſi libertus. §. 2. ff. de bonis liber. vbi ſic in patrono ſtatuitur. & pro Baldi opinione facit l. ſcimus. §. repletionem. C. de iur. teſtament. nam cùm repletio legitimæ fieri debeat ex ſubſtantia bonorum defuncti, & legatarij iã poſſident ea bona illis legata: ergo & contra eos agi poterit.

An filij pro eorum legitima agere poſſint contra legatarios.

Alij in contrarium, quòd ſolum contra hæredes agendum ſit contra quos actiones hæreditariæ dirigendæ ſunt per eum titulum, vt actiones in hæredes, & contra hæredes dentur, l. 1. & 2. C. ſi certum petatur. & ſic varie hæc quæſtio agitatur, quæ duabus regulis claudi poterit.

Prior regula, vbi corpora hæreditaria legatariis relicta ſunt, & iam tradita ante ſolutionem legitimarum, & filij eorum legitimam petunt in corporibus hæreditariis, & eo caſu filij agere poſſunt, & contra hæredes & contra legatarios poſſidentes bona hæreditaria pro rata bonorum legatorum quæ poſſident, & ita procedit Baldi opinio.

Altera & ſecunda erit regula vbi filius legitimã petit in pecunia, aut legatariis pecunia tantũ legata ſit, vel quamuis illis corpora hæreditaria legata ſint & tunc ſolum contra hæredes agendum eſſet, ita concludit Corn. conſ. 148. in 4. vol. & ibi inquit hanc communem opinionem eſſe, & Salic. in dict. l. omnimodo. num. 5. C. de iur. teſtament. & Boe. deciſ. 145.

Et cùm in hoc caſu noſtro jam actum eſſet contra tenentes bona ſubiecta reſtitutioni, vt fideicommiſſum petentibus reſtitueretur, poteſt inferri iam conditionem eueniſſe, ob cuius euentum actorem petebant bona ſibi reſtitui: ante euentum non aliàs poterant agere, aduenerat ergo conditio; quia deceſſerat Adiecta hęres ſine liberis, cùm illi fuiſſet facta ſubſtitutio ſi decederet ſine liberis.

Poteſt enim aliquid relinqui, & in diem & ſub

conditione & aliud eſt quòd quid in diem relinqua-
19 tur, & aliud eſt quòd relinquatur ſub conditione,
per l. cedere diem. ff. de verborum ſignifi. quando
aliquid in diem relinquitur ante diei euentum, dies
quidem cedit, ſed nondum venit, ſed quando ſub
conditione aliquid relinquitur, & tunc nec cedit
20 nec venit dies, quoadusque conditio adimpleta fue
rit. d. l. cedere diem.

Aliud eſt in diē relinquere, & aliud ſub conditione.

Quod procedit & in conditione expreſſa & taci-
21 ta, nam ſicuti expreſſa conditio impedit ortum ob-
ligationis, ita & tacita quæ à lege tacitè ſubintelli-
gitur, impedit ortum ipſius obligationis. gl. in l. 2.
§. creditum. & ibi Iaſ. ff. ſi cert. peta. & ſi quis ante
ortum obligationis ageret, repellendus eſſet, & in
expenſis condemnandus, per eam l. cedere diem.

Quòd ſi pendente conditione actor egerit in iu-
22 dicio, & ea pendente conditio euenerit, an iudiciū
poſſit validari dubitari poſſet, dic quòd iudicium
perſequi poterit, & actor dicetur rectè agere. l. ſi rē
§. ſi. ff. de pigno. actio. Bald. & Iaſ. in l. ſi pecuniam.
ff. ſi cert. pet. quoniam ius ſuperuenit ex cauſa de
23 prǽterito, quo caſu iudicium ante malè cœptū va-
lidabitur. cap. abbate ſane. de re iudi. in 6. & Iaſ. in
eo loco.

Iudiciū validabitur ſi cōditio euenerit pendēte iudicio.

At in eo qui eſt debitor in diem, ante euentum
diei creditor agere poterit & reum conuenire, quia
24 tunc & actio & obligatio orta eſt, verum reus con-
uentus ante euentum diei poterit ſe tueri exceptio-
ne, & agentem repellere, ex eo quòd agit ante euē-
tum diei. d. l. cedere diem. ſed ſi pendente iudicio
25 dies euenerit iudicium validabitur, per eam ratio-
nem, quia ius ſuperuenit ex cauſa de præterito. Iaſ.
in d. l. ſi pecuniam.

Videbatur in hoc caſu conditionem defeciſſe, nā
ea Adiecta hęres, & grauata reſtituere ſi ſine liberis
decederet, iam filium ex ſuo matrimonio habuerat,
ergo videtur conditionem defeciſſe, & ſic non locus
erat reſtitutioni fideicommiſſi, quod certè verum
eſſet ſi filius ſuſceptus ſuperſtes fuiſſet tēpore mor-
tis ipſius hæredis, neque enim ſufficit hæredē gra-
uatum de reſtituenda hæreditate ſi decedat ſine li-
26 beris liberos habuiſſe, niſi & ipſi liberi ſint ſuper-
ſtites tempore mortis ipſius grauati. l. ex facto. §. ſi
quis rogatus. ff. ad Trebel. & ibi doct. quamuis igi-
tur ea Adiecta filium habuerit, quia tamē filius ille
iam mortuus fuerat ante mortē ipſius hæredis gra-
uati, iuſte illi actores agebant, & locus erat
reſtitutioni.

Non ſufficit quē liberos habuiſſe, niſi & illi ſuperſint tēpore mortis ipſius grauati ad hoc vt deficiat conditio.

Quæſtio.

Sed dubium ex hoc oriri etiam poteſt, cùm con-
ſtet hæredem grauatum ſi decedat ſine liberis, filiū
72 habuiſſe, & demum hæres decedat, cui incumbat
onus probandi filium iam deceſſiſſe ante mortem
hæredis, an ei qui petit ſibi fideicommiſſum reſti-
tui, an verò illi qui ſe defendit, & à quo reſtitutio
petitur. & videtur fideicommiſſarium petentem fi-
deicommiſſum ſibi reſtitui, cogi probare conditio-
nem eueniſſe, & quòd hæres grauatus mortuus eſt
ſine liberis, nam cùm hoc ſit fundamentum ſuæ in-
tentionis, cùm aliàs ſuum fideicommiſſum non
poſſet petere, niſi conditio adueniſſet, ergo ſeque-
tur eum petentem cogi ad hoc probandum. l. qui
accuſare. C. de eden.

Propterea vbicunque negatiua eſt fundamētum
intentionis alicuius, tunc ille qui ſe fundat in ea ne-
gatiua, eam tenetur probare. l. hoc iure. & l. ita ſtipu
latus. ff. de verborum oblig. ſed ita eſt, quòd fidei-
commiſſarius petendo ſuum fideicommiſſum, ne-
gat hæredem grauatum cum liberis deceſſiſſe, & ſic
ſe fundat in negatiua, ergo eam negatiuam tene-
tur probare, & hoc tenet Imola in eo §. ſi quis ro-
gatus.

Contrarium tamen deciditur, nempe fideicom-
miſſarium petendo ſuum fideicommiſſum ſubleua-
ri onere probandi hæredem ſine liberis deceſſiſſe,
habet enim fideicommiſſarius ſuam intentionē p-
batam ex iuris præſumptione, ex eo §. ſi quis roga-
tus. & hoc ibi tenet Paul. Caſtr. poſt Bartol. ibi &
Chaſſa. conſil. 12. num. 12. in quibus locis hoc
concluditur quòd fideicommiſſario petenti ſuum
fideicommiſſum ſufficiet probare hæredem deceſ-
ſiſſe: quod ſpecialiter eſt inductum, in fauorē fidei-
commiſſarij, ne ſcilicet vagando cogatur perdere
illud fideicommiſſum, & quamuis Alexand. ſuper
his nihil affirmet in eo §. ſi quis rogatus, tamē idem
ſentit cum Paul. Caſtr. conſ. 39. in 1. vol. conſ. 20.
eodem volumi. & conſ. 27. volumi. 7. & ſi hæres
hæredis grauati vellet aſſerere hæredem cum filijs,
vel cum filio deceſſiſſe, teneretur hoc probare.

Fideicommiſſarius ſuum fideicōmiſſum petendo non tenetur probare hæredē ſine liberis deceſſiſſe.

Parumque faciet pro eo hærede grauato, ea
præſumptio quòd aliquando ille hæres grauatus fi- 28
lium habuerit, vnde videretur præſumendum eſſe
adhuc viuere cū ſit ea iuris pręſumptio, quòd quis
præſumatur viuere vſque ad centum annos. l. vltim.
C. de ſacro. eccl. & l. an vſusfructus. ff. de vſufruct.
quia hoc poſſet procedere vbi ea conſequentia eſſet
neceſſaria, & vbi ex hac conſequentia nullum in-
ferri poſſit præiudicium alicui.

Præſumptio q quis viuere præſumatur vſque ad centum annos.

Vel potius dic eam præſumptionem non proce-
dere, quinimo vbi quis ſe fundat in vita, aſſerens a-
liquem viuere, tenetur vitam probare, & quòd ad-
huc ille agit in humanis, & neque ſufficeret dicere
ſeu probare, quòd ille de cuius vita agitur, fuit in
humanis, & quòd non aſcendit ad centum annos,
& neque hoc probatur ex ea l. fi. neque ex ea l. an v-
ſusfructus. ex quibus legibus hoc bene colligitur,
quòd quis non præſumitur viuere vltra centum an-
nos, & ſic quòd quis non poſſit excedere eam me-
tam centum annorum, ſed non dicunt quòd quis
non præſumatur viuere vſque ad eam ætatem.

Declaratio l. an vſusfructus. ff. de vſu. & l. fi. C. de ſac. eccle.

Et aliud eſt dicere, quòd quis non præſuma-
tur viuere vltra centum annos, & aliud quòd quis
præſumatur viuere vſque ad centum annos, &
ita declarat Alexand. conſ. 27. in 7. volumi. in fine
& ita etiam concludit Corn. conſ. 208. in 3. volu.
& ibi tenet quòd d. l. fin. non probat quòd quis nō
præſumatur viuere centum annis, ſed bene quòd
quis non præſumitur viuere vltra centum annos:
quæ vita centum annorum eſt longiſſima, vt Corn.
conſ. 181. num. 23. in 2. vol.

Vbi ergo probare aliquem viuere & viuum fuiſ-
ſe aliquo certo & limitato tempore, eſt à principio
fundamentum alicuius: oportet quòd probet de
vita illius in eo tempore, & neque ſufficeret proba-
re quòd antea viuus fuerit. Alex. conſ. 27. & ſic vbi
quis ſe fundat ſuper vita alicuius, eam tenetur pro-
bare, ſicuti & vbi quis ſe fundat ſuper morte alicu-
ius, eam tenetur probare. doct. Barto. in l. ſiquidē. 29
C. ſolut. matrimo. & Corn. conſ. 120. 1. volumin.
quare grauato hæredi aut eius hæredi non ſuffice-
ret probare hæredem filium habuiſſe, niſi & probet
filios habuiſſe tempore eo quo mortuus eſt. Alex.
in d. conſil. 27. volum. 7. num. 4. & Cor. conſ. 340.
1. volu.

Vbi probandū eſt aliquem viuere debet de vita docere, & è contrario.

1. volu. quamuis contrarium videatur tenere Cor. conſ. 204. in 3. vol. ſed pro ſuſtinenda priore opinione facit l. in confirmando. ff. de confir. tuto. & ibi expreſsè Bald.

Sed hoc poſito quòd fideicommiſſarius teneretur mortem probare, & eſt quorundam opinio, vt

30 iam tactum fuit, quæri & dubitari poteſt, quomodo mors probari poterit? quidam tenent, & hoc verum eſt, quòd vbi agitur de graui præiudicio & irreparabili, puta de puniendo aliquem ratione homicidij per eum perpetrati, aut in alio caſu, tunc mors plenè probari debet. l. inde Neratius. §. fin. ff. ad l. Aquil. Bald. in l. fi. ff. de his qui notan. infa. Alexand. conſil. 27. num. 2. in 7. volumi. at vbi agitur de præiudicio reparabili, vt quando agitur de commodo hæreditatis, ſatis probabitur, ſi probetur quòd inter cognatos talis habetur, & habebatur pro mortuo, & quòd inter eos eſt factus luctus de morte illius, & quòd talis eſt fama, l. parentes. ff. de his qui notan. infa. & doctor. in locis iam deductis.

Quæſtio. Mors quomodo probanda.

Quæ conditio, ſi decedat ſine liberis, in filio gra-

31 uato ſemper ſubintelligitur. l. cum acutiſſimi. C. de fideicō. & non ſolum locum habet in teſtamentis, ſed & in contractu ſocietatis, in quo ſi conuentum ſit, vt ſuperuiuens ſuccedat præmorienti, ſubintelligetur ſi decedat ſine liberis, quod atteſtatur Maſueri. in titulo de ſocietate. nu. 19. & Boer. dec. 214. num. 2.

Et ceſſat ea conditio extantatibus liberis tempo

32 re mortis ipſius hæredis grauati, vt iam fuit demōſtratum, ita vt quamuis demum liberi ipſius hæredis qui erant ſuperſtites tempore ſuæ mortis, & qui tunc extabant, moriantur poſtea, non propterea habebit locum illud fideicommiſſum, quod iam expirauerat per exiſtentiam liberorum tempore mortis hæredis, & neque curatur quicquid de ipſis filiis factum fuerit. ita Decius conſilio 205. numer. 8.

Cōditio ſi decedat ſine liberis, ceſſat extātibus liberis tēpore mortis.

33 Sed cùm talis conditio, ſi ſine liberis deceſſerit, ſemper ſubintelligatur in teſtamentis in filiis grauatis: videtur ergo eam conditionem ſuperfluè apponi, nam ſi filius filium habuerit tempore ſuæ mortis, ceſſabit fideicommiſſum, quamuis hoc à patre teſtante non fuerit expreſſum. d. l. cum acutiſſimi. C. de fidei. & l. cum auus. ff. de condi. & demonſtr. ſi ergo tacitè ſubintelligatur, ergo ociosè ibi apponi videtur, & ſine effectu.

Dic verum eſſe eam conditionem tacitè ſubintelligi in filio inſtituto & grauato, neque tamen ſequetur, quin illius appoſitio ſit ſuperflua, nam multum operabitur appoſitio illius conditionis, & maxime reſpectu filiorum naturalium, nam ſi filius inſtituatur & grauetur ſub expreſſa conditione ſi decedat ſine liberis, & tunc ſi filius ille grauatus filium naturalem ſolum habuerit, talis filius naturalis excludet ſubſtitutum, & faciet ceſſare fideicommiſſum, & hoc propter expreſſionem illius clauſulæ l. ex facto. §. ſi quis. ff. ad Trebel. l. generaliter. §. cum autem. C. de inſti. ſubſti. & reſti. & ibi Iaſ. poſt alios. & ſic expreſſio illius clauſulæ in teſtamento operatur in vtilitatem filiorum naturalium, & erit hic effectus ipſius clauſulæ expreſſę.

Expreſſio illius clauſulæ operatur in vtilitatē filiorum naturalium.

Qui effectus ſanè eſt intelligendus, niſi aliter poſſet conſtare teſtatorem aliter diſpoſuiſſe, argu. in eo §. ſi quis rogatus. & videtur teſtatorem aliter diſpoſuiſſe, ſi ipſe hoc expreſſè diſpoſuerit, vel ſi aliter poſſit apparere ex dignitate ipſius teſtatoris. Angel. in eo §. ſi quis. per authentic. ſi qua illuſtris. C. ad orphi.

Item & reſtringitur hic effectus, vbi ſoboles naturalis ſuſcepta à ſuo hærede eſſet denigratoria famæ ipſius teſtatoris, & ſui generis, ſeu ipſius hæredis inſtituti, nam his caſibus talis clauſula quamuis expreſſa, non eſſet referenda ad tales filios naturales, vt ſi teſtator filiam ſuam hæredem inſtituat, & eam grauet de reſtituenda hæreditate ſi decedat ſine liberis, & demum ea filia filium naturalem habuerit, talis filius naturalis ſuſceptus ex filia hærede grauata, non faciet deficere fideicommiſſum, immo excluſo eo filio naturali ſubſtitut⁹ admittetur, quia hoc cadetet in dedecus & patris inſtituentis, & filiæ inſtitutæ, & totius generis, & propter decus conſeruandum, talis clauſula nullum effectum haberet reſpectu filiorum naturalium.

Caſus in quibus illius clauſulæ expreſſio non habet effectum.

Item & ille effectus illius clauſulæ expreſſę, ſi decedat ſine liberis, eſſet referendus ſolum ad filios 43

naturales, & non ad ſpurios, ad quos talis clauſula expreſſa non eſt referenda. doctor. in d. l. generaliter. in §. cum autem. ſunt enim incogniti tales filij ſpurij de iure ciuili, auth. ex complexu. C. de inceſtis nupt. naturales autem ſolum, quia ſunt cogniti, bene facient deficere tale fideicommiſſum ſi illa clauſula ſit expreſſa, quia concubinatus de iure ciuili permiſſus eſt per eum titulum, de concubinis.

Filij ſpurij incogniti.

Hic autem concobinatus licet ſit de iure ciuili permiſſus, de iure tamen diuino prohibitus eſt, ex eo pręcepto: non facies adulterium, quo omnis concubitus vltra eum qui in matrimonio inter coniuges permittitur, prohibitus eſt, ius quidem illud ciuile non ita ſtrictè perſpexit, in his quæ ad animam pertinent: immo multa permittit ob multorum ſubditorum malitiam, & ad communem ſocietatem conſeruandam, & hic eſt vſus legum ciuilium, quæ multa permittũt, ne ſtatus publicus deformetur, aut perturbetur, ſicuti etiam eo iure vſuræ permittuntur per eum titulum de vſuris, per quem modus aliquis auaritiæ hominum poſitus eſt, vt hominum egeſtati, & neceſſitati multorum ſuccurreretur, modus quidem adhibitus fuit, & neque permiſſum eſt vltra modum ſtatutum vſuras paciſci, immo pactũ in contrarium poſitum non valeret. l. placuit. ff. de vſuris & de iure authenticorum, ſi quis fuerit ſtipulatus vſuras vltra permiſſum modum, debet omnes vſuras perdere, authent. ad hæc. C. de vſuris, & gl. in ea l. placuit, & adhuc modus vſurarum ex pluribus edictis regiis & ordinationibus reſtrictus eſt, inter non mercatores, *au denier quinze, qui reuient pour cent à ſix liures treize ſols & quatre deniers.* & inter mercatores, *au denier douze, qui reuient pour cent à huit liures ſix ſols huit deniers.* & hunc modum non licet excedere: & hæc per muſculum dilucidè demonſtrantur c. quinto in Matheum.

Concubinatus de iure diuino prohibitus.

Ius ciuile multa permittit ob ſocietatem conſeruandam.

Lupanaria hactenus permiſſa fuere ad maius malum euitandum, quæ primus omnium rex Gallorum diuus Ludouicus prohibuit, & ſtatuit vt ea demolirentur, quæ antea, & poſt permiſſa fuerant, vt maiori malo obuiam iretur, & etiam concubinatus ipſe permiſſus fuit ob eammet cauſam, vnde Terentius, *Non eſt, mihi crede flagitium adoleſcentum ſcortari.* Aduerterant illi legiſlatores quem ſtatim matri-

Lupanaria hactenus permiſſa.

matrimonio iungi non poſſe, & interea cùm homines moueri poſſent ſtimulis carnis, permiſerunt ipſum concubinatum.

Mala in rebus humanis non facilè corrigi poſſe.

Præterea perſpexerunt antiqui illi legiſlatores mala omnia in rebus humanis non facilè corrigi poſſe, propterea nec ius ipſum ciuile omnia corrigere potuit, multa certè veniunt & toleranda, & diſſimulanda, non quòd laudem mereantur, quæ tamen ſine magno incommodo à medio tolli non poſſunt, hæc Melancthon in Heſiod. enarratione.

38 Et quamuis vulgo dicatur in malis non cadere electionem, contrarium tamen & iure canonico, & ciuili videtur deciſum eſſe, eſt enim ea l. quoties nihil. ff. de reg. iuris. nihil enim inquit ibi textus captione inueſtigari poteſt, & eligendum quod minimum habet iniquitatis, ergo ſequetur & in malis cadere electionem. ad idem textus in cap. duo mala. & in cap. item aduerſus. 13. diſt. vbi ſunt hæc verba, ſi duo mala ita vrgeant, vt alterum eligi neceſſe ſit, minus eligi debet. textus etiam in cap. iurauit. 22. quæſt. 4. ibi de duobus peccatis minimum eligit.

Illicita permittuntur vt maiora euitentur.

Permittuntur multoties illicita, vt maiora euitentur. cap. priuilegia. 3. diſt. vti olim permittebatur dari libellum repudij, etiam contra legem Dei, ne maiora mala committerentur, quod Moyſes prę ter ſummi Dei præceptum permiſerat, poterat enim

Mulier virum repudiare non poterat.

ex ea Moyſi permiſſione vxor à ſuo marito dimitti per diuortium, ipſa tamen vxor virum repudiare non poterat, ſed à viro dimiſſa poterat diſcedere.

Vſurę etiam vt iam dictum eſt à principe moderatę tamen, permiſſę ſunt, vt inter homines viuatur & vt conſortium hominum inter homines ſuſtineatur, cùm ita inter homines viuatur, vt planè, & pietas, & charitas omnis videantur inter homines exulare.

Matrimonium à ſummo Deo ordinatum.

Ob id & matrimonium mandatum fuit, & à ſummo Deo ordinatum, tum ob prolem multiplicandam, tum ad fugienda carnis deſideria, à principio quidem cùm adhuc Adamus ipſe eſſet in ſumma innocentia matrimonium ſtatutum fuit ad hoc, vt mundus & homines multiplicarentur in laudem ſummi Dei, & ſubinde poſt peccatum ipſius Adami ipſum matrimonium perneceſſarium fuit ad carnis deſideria euitanda, tum & propter ipſam prolem habendam, vt ſcilicet abſque vlla prohibitione quo ad homines inter ipſos coniuges viueretur: nõ quin coitus ille inter coniuges ſit peccatum quo ad Deum iuxta illud, Et in peccatis cõcepit me mater mea, & illud: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum. & eſt text. in eo cap. vir cum propria vxore. 33. quęſtio. 4. commiſtio enim ipſa coniugum quamuis de iure permiſſa ſit & licita, tamen non poteſt eſſe ſine voluptate, ratione cuius erga Deum peccatur, erga tamen ipſos homines irreprehenſibilis eſt, & in hac parte minus peccatur. glo. in eo cap. vir cum vxore. & in eo cap. duo mala. quare Eraſmus ad hoc propoſitum cap. 8. ad Corinthios 1. inquit, diuum Auguſtinum aſſeruiſſe coitum cum vxore initum cauſa libidinis non vacare culpa veniali, ſcilicet eam tamen matrimonium excuſante.

Lex per quam repudium permiſſum erat.

Ob id in lege Moyſis, & ab ipſo Moyſe viris permiſſum fuerat dare libellum repudij mulieribus, & erat ea lex ſub his verbis: ſi acceperit homo vxorem, & illa non habuerit gratiam ante oculos eius, propter aliquam eius fœditatem, ſcribat libellum repudij, & dabit in manu eius, & dimittet eam de domo ſua, quam legem Moyſes decreuerat ad maius malum euitandum: fatebatur tamen vir vxorem

Solis viris permiſſum erat dare libellũ repudij, & non mulieribus.

dimittere, non ob aliquod crimen, ſed quia illa non amplius ſibi placebat, quod viris permiſſum fuerat, & non vxoribus, quibus minimè permittebatur dare libellum repudij contra maritos, vt Ioſephus in ſuis antiquitatibus declarat. libro 15. cap. 11.

Martinus Lutherus his minimè ſuffragatur, & neque approbat, vt minus malum fiat ad maius euitandum. is enim cap. 19. in Geneſim inquit, quod fit extra legem peccatum eſt, & neque mala ſunt facienda, vt inde veniant bona: & quamuis inquit ſpeciem veri illud habeat, quòd inter duo mala minus eligi debeat, in ſpiritualibus tamen hoc minimè licet, indignumque ille iudicat lupanaria ſuſtineri, cùm ea pugnent legi diuinæ, Gentileſque eos habendos cenſet, qui ſuſtinent talem turpitudinem quamuis ſancti viri aliter feciſſe videantur, vt in Loth, qui paratus fuerat proprias filias proſtituere vt pudori ſuorum hoſpitum parceretur, ſed facta ſanctorum virorum ſunt à nobis admiranda, & non in conſequentiam trahenda nec ſequenda.

In affectionibus tamen externis, ea regula poſſet locum habere, tuncque licet deliberare quid cui præferatur, & minor iactura maiori præferenda, in peccato autem nulla eſt ratio boni: ob id, quicquid peccatum eſt tanquam peccatum illico reſpuendum, & hæc ſunt verba Lutheri in eo loco.

Idem cenſet Petrus Martyr in libro Iudicum. ca. 19. ſed contra eos, ſcilicet contra Lutherum & Petrum Martyrem, faciunt illi canones ſuperius allegati, nos equius faciemus ſi hæc omnia Theologis relinquamus: non tacebo tamen hoc vnum quod ſcribit Iuſtinus martyr in ſuis operibus; & in opere quod inſcribitur, *Reſponces aux orthodoxes*, vbi ſunt hæc verba. *Car le moindre mal doit touſiours eſtre eſleu, & le plus grand delaiſſé.* & ibi plura de hac re.

Clauſula ſine liberis in deſcendentibus ſubintelligitur.

Redeundo ad materiam noſtram, dictum fuit eã conditionem ſi decedat ſine liberis, ſubintelligi in filiis hæredibus inſtitutis & grauatis ſi decedant ſine liberis: idem cenſendum eſt & in nepotibus qui ſunt hæredes inſtituti & grauati, & in aliis deſcendentibus inſtitutis & grauatis, in quibus ſemper ſubintelligitur ea clauſula ſi decedat ſine liberis, & ſic hæc conditio ſi decedat ſine liberis, ſubintelligitur in vno ex deſcendentibus inſtitutis & grauatis, & non in aliis. Alex. in d. l. ex facto. §. ſi quis. & ibi gl. ad Treb. & in l. cum acutiſſimi.

Et nec in fratre hærede inſtituto & grauato ſubintelligitur hæc clauſula, ob id debet apponi in teſtamento, & niſi appoſita fuerit, quamuis demum frater cum liberis moriatur, non tamen illi liberi à fratre ſuſcepti facient ceſſare illud fideicommiſſum & neque excludent ſubſtitutum, ſed ſubſtitutus admittetur excluſis filiis fratris. Iaſ. in l. generaliter. §. cum autem. C. de inſt. & ſubſti. nu. 2.

Nec in aſcendentibus inſtitutis & grauatis intelligitur.

Sed & neque ſubintelligetur in teſtamentis deſcendentium, in quibus aſcendentes inſtituti ſunt in teſtamentis deſcendentium, vt ſi filius emancipatus patrem ſuum ſimpliciter inſtituerit, & eum grauauerit de reſtituenda hæreditate, & neque adiecerit clauſulam ſi decedat ſine liberis, non ſubintelligetur niſi fuerit appoſita, quare exprimẽda erit

ea

ea clauſula. ita Curtius iunior conſ. 33.nu.8. & Iaſ. in d.§. cum autem.l.generaliter.

Hæc cõditio ſi ſine liberis locum habet in cõpẽdioſa aut fideicommiſſaria.

Hæc autem clauſula, ſi decedat ſine liberis, ſubintelligitur in ſubſtitutione fideicommiſſaria, aut compendioſa facta ab ipſis aſcendentibus in eorum teſtamentis, quando inſtituunt eorum deſcendentes, & eos grauant de reſtituenda eorum hæreditate per ſubſtitutionem fideicommiſſariam aut compendioſam, ſed non habet locum in ſubſtitutione, nam tunc minimè ſubintelligeretur Curtius eo cõſilio 33.

Et circa hanc clauſulam, ſi decedat hæres grauatus ſine liberis, eſt hoc notandum, quòd filij ſuſcepti ab hærede grauato non ſuccedunt ipſi hæredi tanquam ſubſtituti, ſed ſolum faciunt ceſſare fideicommiſſum, & ſunt poſiti illi filij in diſpoſitione, & non in conditione: ob id ſuccedunt non tanquam vocati ex teſtamento, ſed & neque in vim illius ſubſtitutionis, ſed ab inteſtato ſolum vocatur: & quia propter eorum natiuitatem ruerit conditio, ceſſabit igitur fideicommiſſum, & ſic illi filij ſolum ceſſare facient vim illius fideicommiſſi.l.Lucius & ibi Bartol. & alij.ff. de hæred. inſti. Alexand. in eo §. ſi quis togatus. l.ex facto. ff.ad Trebel. Guid. Pap.deciſ. 34. & Papon in ſuo *Recueil*, in titulo, *des ſubſtitutions.* arreſto nono. & Boer.deciſ. 145.

Filij poſiti in cõditione non ſunt poſiti in diſpoſitione.

Vtilitas in hoc eſt ad cognoſcendum an filij ſuccedant ex ſubſtitutione, an verò faciant deficere tantummodo ipſum fideicommiſſum: nam ſi non ſuccedant ex ſubſtitutione, & ſic non ſint vocati ex ſubſtitutione, & non veniant tanquam ſubſtituti, ſed ſolum ipſi hæredi grauato eorum patri ſuccedãt ab inteſtato, liberum erit ipſi patri hæredi grauato inſtituere in ipſis bonis quem velit, ſed ſi illi filij veniant tanquam vocati à teſtatore, & tanquam ſubſtituti, & tunc eorum pater grauatus non poterit alios ſubſtituere, ſed filij tanquam ſubſtituti admitterentur, & inquam omnes filij admitterentur tanquam vocati ex ſubſtitutione & ex diſpoſitione teſtatoris.

Cùm igitur in hoc caſu ſit hæc deciſio, filios qui naſcentur, non vocatos eſſe ex diſpoſitione teſtatoris, ſed ſolum poſitos fuiſſe vt faciant ceſſare vim fideicommiſſi, ſequetur quòd liberum erit patri eorũ inſtituto & grauato relinquere ea bona in quibus fuit hæres inſtitutus, cui voluerit: poſtquam ſolum deficit conditio per eorum filiorum natiuitatem.

Altera vtilitas.

Altera vtilitas, quia cùm filij ſolum faciant ceſſare vim illius fideicommiſſi, & neque poſiti ſint in diſpoſitione, quòd non poterunt reuocare bona teſtatoris ab ipſo hærede iam alienata, quæ certè poſſent reuocare ſi vocarentur ex diſpoſitione teſtatoris, & tanquam ſubſtituti per authenticam, res quę. C. communia de legatis & fi. cùm bona ſubiecta reſtitutioni non poſſint alienari, quæ bona ab ipſo hęrede alienata qui erat grauatus non extantibus liberis, poterunt quidem per ſubſtitutum reuocari, per eam authenticam, res quę. ſed non poterunt reuocari per filios ſuſceptos ab ipſo hærede grauato. doctor. vbi ſupra.

Tertia vtilitas.

Alia erit vtilitas & notanda, quia ſi bona patris propter delictum patris publicarentur, & tunc ea bona publicanda erunt, ſi pater cum liberis moriatur, quia filij non veniunt vt ſubſtituti, nec in vim ſubſtitutionis, & ſic ea bona non poterunt reuocari, ſed ſi filij vt ſubſtituti venirent, & ex diſpoſitione teſtatoris bene poſſent ea bona quæ fuerant teſtatoris, reuocare, ad quæ ea confiſcatio non trahe retur. Guid. Pap. in ea deciſ. 39.

Hæc regula, quòd filij poſiti in conditione non ſint poſiti in diſpoſitione, & quòd non cenſeantur vocati ex diſpoſitione teſtatoris vt ſubſtituti, habet quaſdam limitationes, & prima erit: vbi in tali diſpoſitione eſſet facta mẽtio de filiis maſculis, vt quia in teſtamento teſtator ita dixerit, inſtituo talem meum filium hæredem, & ſi moriatur ſine filiis maſculis, talem ſubſtituo eo caſu propter eſſentiam qualitatem maſculorum: filij maſculi ibi poſiti, cenſentur poſiti in diſpoſitione, & vocati tanquam ſubſtituti, & ita patre mortuo omnes illi maſculi admittentur ad hæreditatem teſtatoris tanquam vocati ab ipſo, & excludent alium ſubſtitutum.

Limitatio ad regulam quòd filij poſiti in cõditione non ſint poſiti in diſpoſitione.

Ita vt ſi forte pater eorum qui erat hæres grauatus, aliqua bona ex hæreditate alienauerit, filij maſculi tanquam vocati in vim fideicommiſſi poterũt alienata reuocare, ſi fortè ea bona alienata aſcendãt pluſquam ſit valor quartarum legitimæ, & Trebellianicæ, quas duas quartas filius grauatus detrahere poteſt, iuxta cap. Raynutius, de teſtamentis. & eas alienare, & de illis diſponere: & etiam illi filij maſculi ita vocati ex diſpoſitione, & teſtatoris præſumptione impedient ne ea bona teſtatoris confiſcari poſſint propter hæredis delictum. Guid. Papę, deciſ. 184. & Papon in eo loco, arreſto 11.& 12. habent enim ea verba, ſi decedat ſine liberis maſculis, duo capita vnum expreſſum ad maſculos, & alterũ tacitum excluſiuum fœminarum. Guid. Pap. ibi, & ita expreſſio illa ſi decedat ſine filiis maſculis, facit vt tunc filij maſculi cenſeãtur poſiti in diſpoſitione & vocati ad ſubſtitutionem ex tacita mente teſtantis. hh

Altera in hoc caſu erit limitatio, & ad eam regulam, quòd filij poſiti in conditione, non poſiti ſint in diſpoſitione, neque ſint ad ſubſtitutionem vocati: vt ſi teſtator ita dixerit: ſi filius meus ſine liberis decedat, aut eius filij ſine filiis, eo caſu & propter ea verba multiplicata filij cenſentur vocati ex diſpoſitione teſtatoris, vt ſuccedant tanquam ſubſtituti. Bart. in l.Centurio.nu.37.ff. de vulga. Gui.Pap. deciſ. 184. Iaſon tamen in hoc caſu ſentit contrarium in ea l. Centurio. quòd etiam eo caſu filij non dicãtur vocati ex teſtamento ad ſubſtitutionem, ſed ſolum quòd ab inteſtato ſuccedant: ſed ſecundũ Bart. & Guidonis opinionem, iudicatum fuiſſe refert Papon in ſuo *Recueil*, in titulo *des ſubſtitutions*, arreſto nono. ex eo quòd propter ea verba multiplicata prę ſumitur mentem teſtatoris eam eſſe, vt filij ex ſubſtitutione vocentur, & ita etiam tenet Boer. deciſ. 155.

Altera limitatio.

Stat ergo ex ſupradictis ea regula, cum illis duabus limitationibus, quòd filij qui naſcentur ex hærede grauato, non cenſentur ſubſtituti, ſed ſolum teſtator cenſetur eos prætuliſſe illi ſubſtituto, vt eũ excludant ab ipſa ſubſtitutione. ita Boeri. in ea deciſione.

Quòd ſi filius inſtitutus eſſet grauatus ſub alia conditione, quàm ſub mortis conditione, & quàm ſub ea conditione ſi decedat ſine liberis, non ſubintelligeretur ea clauſula. Alex.conſ. 93. in 3.par. nu. 3. & Chaſſa.conſ. 67.nu.18. & ſic in aliis caſibus in quibus filius grauatus eſſet reſtituere hæreditatem

In filio grauato ſub alia conditione, quàm ſub conditione mortis nõ ſubintelligetur ea clauſula, ſi decedat ſine liberis.

ſub

ſub alia conditione, quàm ſub mortis conditione, conditio illa eſſet verificanda antequam fideicommiſſum tranſmitti poſſet, & fauor filiorum qui ſuſcepti erũt non faciet ceſſare tale fideicommiſſum. Sal. in d.l. cum acutiſſimi, C.de fidei. Iaſ. in l. cum virum. C. de fideicom. & Alex. & Chaſſa. in illis locis, in contractibus vltro citroq́ue obligatoriis. Bal. in d.l. cum acutiſſimi. in fine, inquit non ſubintelligi eam clauſulam, quem ſequitur Iaſ. ibi, & Soci. conſi. 93. num. 15. & 16. in 4. par. Iaſ. in l. 2. num. 197. C. de iure emphy. & bene ſuper verbo, ſi abſq; pri. in fine. ſed dic contrarium. quia in contractu ſocietatis, qui eſt contractus qui fit gratia vtriuſque ſi fiat pactum, vt ſuperſtes ſuccedat præmorienti, intelligetur hæc clauſula ſi decedat ſine liberis. Boeri. deciſ. 214. num. 2. item in contractu ſtipulationis, ſi frater ſtipulatus ſit dotem ſibi reddi, & poſt ſuam mortem ſuo fratri intelligetur ſi decedat ſine liberis. l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. Bald. & Iaſ. in d. l. cum acutiſſimi. item in patre ſtipulante dotem ſibi reddi poſt mortem filiæ, intelligetur ſi filia decedat ſine liberis. Salic. in l. dos. C. ſolut. matrimo. & Iaſ. in l. poſt dotem. num. 199. ff. ſolu. matrimo. quare dic, quòd in pactis inter viuos quæ fiunt in contractibus, quòd poſt mortem alicuius, alter ſuccedat, vel habendo bona ſuperſtitis, quòd ſubintelligetur ſemper ea clauſula, ſi decedat præmoriẽs ſine liberis. Ioan. Faber. & Guid. Pap. in ea l. generaliter. §. cum autem. C. de inſti. ſubſti. & reſtitu. & Soci. conſi. 23. num. 8. 1. volum. & ſic diſpoſitio. l. cum auus. ff. de condi. & demonſtr. & l. cum acutiſſimi. locum habet in huiuſmodi pactis ſuperuiuentis, vel de habendo bona præmorientis, quæ fiunt in contractibus inter viuos.

In cõtractibus an locũ habeat diſpoſitio. l. cũ auus.

Tutore filiorum prædicti Petri ex aduerſo dicente.

SVMMARIA.

1 Quilibet tutor tenetur ſuos pupillos defendere.
2 Tutor an in ius vocandus ſit, an verò pupillus: idem de curatore, an ille in ius ſit vocandus. an verò eius adultus.
3 Libellus quomodo formandus ſit, cùm agitur contra pupillos aut adultos.
4 Pupillus non poteſt dici contumax.
5 Acta facta contra tutores aut curatores tenent, datur tamen reſtitutio ſi læſi fuerint minores.
6 Sententia contra pupillum aut adultum in deſenſum lata non tenet, lata tamen in eorum vtilitatem tenet.
7 Contractus geſti per minores ſine eorum tutore aut curatore in eorum vtilitatem tenent, at contra illos non valent.
8 Pupillus an obligetur naturaliter, an verò ciuiliter.
9 Adultus quando quis dicatur.
10 Tres hominum ætates.
11 Sex hominum ætates.
12 Vita antiquorum cur longior quàm noſtra.
13 Anni Solares & Lunares.
14 Luna triginta diebus conficit ſuum curſum.
15 Annus intra trecentos ſexaginta quinque annos conficit ſuum curſum.
16 Aequinoctium fit bis in anno.
17 Duo Solſtitia bis in anno fiunt.
18 Annus olim decem menſibus conſtabat.
19 Annus olim conſtabat duodecim menſibus.
20 Biſſextus quomodo fiat.
21 Quilibet menſis quot dies habeat.
22 A quo menſe annus incipi debeat.
23 Adamus vixit longiorem ætatem cæteris.
24 A tempore diluuij ætas hominum cœpit decreſcere, & natura rerum omnium fuit deprauata.
25 Qui habitant Indiam orientalem, viuunt ad centum triginta annos.
26 Indiæ commoditates.
27 In India homines ſunt colore nigro.
28 Locuſtæ ſunt pro victu his qui ſunt in Aphrica.
29 Pigmei breuioris vitæ.
30 Gens quæ Pandore appellatur in India.
31 Democritus ſemper ridebat, & vixit diutius.
32 Heraclytus ſemper plorabat.
33 Lachrimæ, & præ nimio dolore, & gaudio effunduntur.
34 Epimenides centum quinquaginta annos vixit.
35 Empedocles viridis memoriæ, & Pericles obtuſa memoria.
36 Theophraſtus naturam accuſauit, quòd animalibus vitam iam longam dederit, cùm hominibus breuem dediſſet.
37 Homo longioris vitæ quàm alia animalia.
38 Vulturis præſagium tempore belli, & ſine ſemine concipit.
39 Phœnix in Arabia.
40 Bruta rationi humanæ participant.
41 Pupillus contrahendo an obligetur naturaliter aut ciuiliter.
42 Quid in adulto contrahente.
43 Minor non reſtituitur aduerſus omnem contractum, & ibi quid illi probandum ſit ad petendam eam reſtitutionem.
44 Minor ſuccedens maiori non reſtituitur.
45 Pupillus ſuccedens maiori contra eum non currit præſcriptio.
46 Minor in actibus in quibus eſt approbatus, non petit reſtitutionem.
47 Doctor minor an poſſit petere reſtitutionem in integrum.
48 Minor nullum curatorem habens, obligatur ex contractu a ſe geſto. ſed læſus reſtituitur.
49 Minor an diuiſionem poſſit petere.
50 Læſio minoris non vltra dimidium eſt probanda.
51 Minor poſt annum quatuordecimum poteſt teſtari.
52 Tutores plures, licet ſint dati, tamen quilibet habet officium inſolidum.
53 Tutores in cauſa pupilli an poſſint eſſe teſtes.
54 Quilibet ex conſulibus poteſt cauſam publicam defendere.

Tutore filiorum prædicti Petri, &c.

TVtor hic pupillorum nomine cauſam defendebat, ſicuti quilibet tutor ex ſuo officio ad id tenetur, nempe ad defendendum & pupillum & eius bona: cùm detur tutor, & perſonis, & rebus ipſorum pupillorum,

rum, & ob id appellantur tutores quaſi tuitores & defenſores. §. tutores. inſtitutio. de tutelis.

An pupillus ſit in ius vocãdus, idem in adulto.

Poſſet dubitari cùm contra pupillum agendum ſit, an ipſe pupillus in ius vocandus ſit, an
2 verò ſufficiat tutorem in ius vocare: idem in adulto habente curatorem dubitari poteſt, an ſufficiat adultum in ius vocare, an verò requiratur vt curator vocetur.

Dic quòd quoties quis vult vocare in ius pupillum, & contra ipſum agere, & pupillus ſit minor ſeptennio, & tunc tutor eſt in ius vocandus: ſi autem pupillus ſit maior ſeptennio, & in ius vocari poterit ipſe pupillus, & citatio facta in ſui perſona tenebit. l. 1. §. ſufficit. ff. de admi. tuto. Paul. Caſt. conſ. 29. in fi. in 2. vol.

Et vocatur in ius in perſona, non vt ſe defendat, ſed vt cum ſuo tutore compareat, vt demum ille tutor nomine tutorio defendat rem pupilli. l. 2. C. qui. leg. perſ. & l. 1. eodem. ſed quamuis de iure hæc ita ſint, de conſuetudine tamen ſeruatur, vt ſemper tutor citari debeat, vt tutor: quod tenet Rebu. in commen. in conſti. reg. in proem. in glo. quinta, nume. 12. quare fruſtra pupillus citatur, cũ certum ſit eum pupillum iudicium animi non habere, & ob id via aduerſus tutorem aperta eſt.

Adultus in ius vocari poteſt, aut eius curator.

Quantum ad adultum attinet, eſt in optione illius qui vult agere, vt agat aut contra adultum, aut contra curatorem. Bar. in §. ſufficit. l. 1. ff. de admi. tuto. & neque per hoc adultus læditur, cùm poſſit ſuum curatorem admonere, & eum aduertere vt compareat, & cùm adultus citatur, intelligitur citari vt compareat cum ſuo tutore. Bar. in d. § ſufficit. & Bal. in l. 2. C. qui petant tuto. Alex. in l. ii ex legati cauſa. ff. de verb. oblig. & Dec. conſ. 449.

Quæ procedunt vbi agitur contra ipſos adultos in cauſis ciuilibus, in cauſis verò criminalibus ipſimet adulti in ius ſunt vocandi, & debent ex ſeipſis reſpondere abſque curatore, ita vt ſit perclarum. C. de autho. tuto. abrogata, per quam contrarium erat deciſum, vt atteſtatur ipſe Bened. ſuperius, & hoc firmat Papon in ſuo *Recueil des arreſts*, in titulo *des tuteurs*, arreſto vltimo.

Hoc poſito quòd contra pupillos & adultos agi poſſit, dubitari ſolet quomodo contra eos formari
3 debeat libellus, dic quòd quando contra pupillum agitur, formabitur libellus contra tutorem tutorio nomine. Soc. in c. 2. verſ. duodecimo quæro. de libe. oblatione.

Tutor formabit libellũ tutorio nomine, & eo nomine poterit condemnari.

Cùm tutor agit, formabit etiam libellum ſuum nomine tutorio, & eo etiam nomine poterit conueniri. c. 2. de libe. obla. & in l. 1. quando ex facto tuto.

Et reſpectu adultorum poterit formari libellus, & contra curatorem nomine curatoris, & contra adultum. Soc. eo loco, verſi. 13.

His quæ dicta ſunt, nempe pupillum maiorẽ ſeptennio, & adultum in ius vocari poſſe: vnum videtur obſtare, ita vt videatur dicendum citationem nõ poſſe fieri, nec in perſona pupilli maioris ſeptennio, nec in perſona adulti habentis curatorem, nam cer-
4 tum eſt quòd quoties pupillus etiam maior ſeptennio, vel adultus vocantur in ius, ſi non compareant, non poſſunt dici contumaces in non comparendo. l. contra pupillum. ff. de re iudi. fruſtra ergo citabuntur, ſi ij citati, & non comparentes non poſſint dici contumaces, fruſtra enim expectatur caſus cuius euentus nihil operatur, fruſtra igitur & incaſſum fieret ea citatio ſi demum non poſſit effectum aliquem operari.

Pupillus aut adultus vocati in ius, ſi non cõparean non poſſunt dici cõtumaces.

Huic obiectioni ita occurri poteſt, vt firma ſit de iure hæc concluſio, pupillum maiorem ſeptẽnio, & adultum in ius vocari poſſe, quod procedit in cauſis leuioribus, quia ſi non cõparuerint, efficientur contumaces: & contumacia contra eos adiudicabitur, & procedetur contra eos vt contumaces ad interpoſitionem primi decreti, quod eſt parui præiudicij. l. hæc autem. & l. apud Iulianum. ff. ex quibus cauſis.

In magnis cauſis tutor vel curator citari debet.

At vbi ageretur de magno præiudicio, & tunc argumentum & obiectio illa poſſet procedere, vt ſcilicet in magnis cauſis, non poſſit dari contumacia contra pupillum etiam maiorem ſeptennio, nec cõtra adultum habẽtem curatorem, & ita intelligitur ea l. contra. & ibi Paul. Caſtr. ff. de re iudi. quare vt ceſſent omnia dubia, conſultius ſemper erit tutorẽ, vel curatorem ſemper citari nomine tutorio, & ita rectius procedetur, nam tunc cùm pupillus aut adultus defendetur à tutore vel curatore, acta tene- 5
bunt, ſed vbi eſſet læſus pupillus, vel adultus, poterit petere in integrum reſtitutionem per eum titulum: 45
ſi aduerſus rem iudicatam. & vbi ſine tutore actum eſſet, acta eſſent nulla. l. acta. ff. de re iudi. & neque te- 6
neret ſententia lata contra pupillum, aut minorem indefenſum in ſui præiudicium, quamuis lata ſentẽtia in ſui fauorem, bene teneret. l. non eo minus. C. de procu. & ibi Iaſ. & quòd magis eſt, ſi ea ſententia in parte reſpiciat damnum ipſius pupilli aut adulti indefenſi, pro ea parte ſententia eſſet nulla, & ſi in alia parte ea ſententia reſpiceret fauorem ipſius pupilli aut adulti indefenſi, teneret ea ſententia. Iaſ. in ea l. non eo minus. & ſic eo caſu claudicaret iudiciũ: erit enim nulla ea ſententia inquantum faciet contra pupillum aut adultum, & tenebit inquantũ reſpicit vtilitatem ipſius pupilli aut adulti.

Iudicium claudicare poteſt.

Sicuti etiam contractus geſti à minoribus ſine tutore aut curatore in eorum damnum, erunt nulli: 7
facti autem in eorum vtilitatem tenebunt. §. pupillus. inſti. de inuti. ſtipu. & ibi hoc notat Angel. cũ permiſſum ſit pupillo & minori ſuam conditionem meliorem facere, & reddere etiam ſine tutore, vel curatore: deteriorem verò non poteſt. l. contra iuris. ff. de pactis. quod procedit dummodo ipſe pupillus ſit maior ſeptennio, & ſic maior infante: quia infans nihil agere poteſt, nec in ſui vtilitatem. l. pupillus. ff. de reg. iuris.

Infans nihil agere poteſt.

Solet etiam dubitari, & neque hoc erit extra propoſitum, an pupillus contrahendo cum ſui tutoris authoritate obligetur ciuiliter, an verò naturaliter: & communiter tenetur, quod pupillus contrahendo cum ſui tutoris authoritate, obligatur & ciuiliter & naturaliter, ſed læſus reſtituetur in integrum. l. impuberes. ff. de autho. tuto. Angel. in §. impuberes. inſti. de inutilib. ſtipula. Quòd ſi pupillus contraxerit, ſine tutoris authoritate, naturaliter qui- 8
dem ſed non ciuiliter obligatur. l. obligari. & ibi gloſſ. ff. de actio. & oblig. l. 1. ff. de noua. & ibi Bar. ſi tamen locupletior factus fuerit pupillus, ex ſuo contractu obligabitur & ciuiliter. gloſſ. & Barto. in d. l. 1. de noua.

Pupillus an obligetur ciuiliter an naturaliter.

Quoniam iam diximus adultum contrahere poſſe, & eſſe in iudicio in ſuam vtilitatem: videndum eſt quando quis dicatur adultus, cùm quis ſi non

ſit adultus, validè contrahere non poſſit: in quo ootandum eſt, & aduertendum ad ea quæ no-
10 tat Aulus Gellius in ſuis noctibus Atticis. ibi inquit
tres hominum eſſe ætates. Prima ætas eſt pueritia, quæ durat vſque ad annum decimum ſeptimum, & vſque ad eam ætatem appellantur pueri.

Tres hominũ ætates.

Secuuda ætas eſt iuueotus, quæ incipit ab eo anno decimo ſeptimo, & ſe exteodit ad anoom quadrageſimum ſextum, & ab eo tempote, & ſupra eam ætatem, tempos quod teſtat dicetur ſeoectus, & erit tertia ætas: à quo tempote bomines ab hinc diceotur ſenes, & ita Gellius eas ætates partitus eſt.

Quæ ſenectus io iure variis modis conſideratur, nam quo ad tutelas & curas euitandas, & ad boc vt quis à tutela & cura excoſetur, dicetur quis ſenex, qui eſt maior ſeptuaginta annis. l. vnica. C. qui ætate ſe excuſant. C. quo ad alia muoera & onera perſooalia euitanda, & ad boc vt quis ab illis muneribus exeuſari poſſit, requiritur ætas quinquaginta quinque annorum. l. fin. qui ætate ſe excuſant. libro 10. C. & iu eo trmpore quis dicetur ſenex. Quaotum à ceſſatione armorum, & militiæ, & ad boc vt quis dicatur veretanus, & quantum ad prolem non amplius habendam, in his actibus quis dicitur ſenex io ſexageſimo anno. gloſſ. in l. prima. de his qui non impletis ſtipendiis. libro 10. C. & ibi Ioann. de Platea. per l. ſi pater. §. io arrogationibus, & ibi gloſſ. ff. de adoptio. quia ab eo tempore vires oaturales deficiunt quo ad generandum.

Senectus variis modis conſideratur.

Alij plenius rem obſeruantes poſuerunt ſex æta-
11 tes, prima ætas eſt infantia, quæ durat vſque ad
annum ſeptimum: hinc pueritia quæ durat vſque ad annum quatuordecimum: hinc adoleſcentia vſque ad annum viceſimum octauum, quæ ætas maximè eſt apta ad generandum: & ab eo anno viceſimo octauo vſque ad annum quinquageſimum, dicitur iuuentus omnium ætatum floreutiſſima, & ab eo tempore anni quinquageſimi vſque ad annũ ſeptuageſimum ſecundũ incipit grauitas, quæ eſt declinatio à iuuentute in ſenectutem: poſtremum tempus, quod eſt poſt anoum ſeptuageſimum ſecundum, & reliquum tempus quod ſupereſt, ſenectuti deputatur, & illæ ſuut ſex ætates hominum, quæ vulgo recipiuntur, putemus tamen ſingulis diebus ſingulas vitas dici, & vt babet verſiculus ille,

Sex ætates.

Quem dederat curſum fortuna peregi,
Tu quamcunque Deus tibi fortunauerit horam,
Grata ſume manu, nec dulcia differ in horam.

Et quantumuis multæ ſint hominum ætates, tamen bumo ipſe nihil ſibi poteſt promittere: eſt enim homo bulla, quæ citius dicto dirumpitur, vt babet Lucianus, propterea quòd à filo tenuiſſimo pendemus omnes, tametſi dicamus vitam hominum eſſe centum annorum. l. an vſusfructus. ff. de vſuf. & l. fin. C. de ſacroſ. eccleſ. tameu nibil certi habemus, cùm morte ipſa nibil ſit certius, nibil tamen incertius hora mortis. l. 1. & ibi gloſſ. ff. de condi. & demonſt.

Circa hæc iam dicta hoc nobis licet admirari, cũ legamus vitam bomiouum antiquorum exceſſiſſe trecentos annos, quinimo vel oongentos annos, vt
12 licet legere & videre ex ſacris Biblijs, cur hodie ita
reducta ſit & reſtricta vita hominum atque diminuta, vt vix videamus hominem excedere ſexaginta annos, hoc enim cuoſtat ex ſacris Biblijs multos vixiſſe vel vitam longiſſimam, & perueniſſe ad ſeptingentos & plures annos, imò ad anoos nongentos, neminem tameo legimus ad mille annos perueniſſe, quod notauit diuus Auguſtinus, cap. 8. li. 15. de ciuitate Dei.

Vita hominũ ... [marginal note partly illegible] ... hominum ... ſæcul.

Nemo vixit mille annos.

Aliqui hæc omnia obſeruantes poſuerunt diſcrimen ioter annos ſolares & lunares: anni ſolares conſtant duodecim menſibus, anni verò lunares ſunt, quos nos menſes appellamus: putabant illi abſurdum quemdam vixiſſe tam longam ætatem, oongentorum annorum, ob id conferendo eam antiquam ætatem ad noſtram, retuleruot eos annos ad annos lunares, & ſic ad menſes: & ita æquabant eorum ætatem ad noſtram ætatem.

Noo enim poteſt negari quin menſes uon dicã-14
tur anni lunares, & breues anni, nam ſicuti luna per triginta dies conficit ſuum curſum, ita & etiam anous ille lunaris per illud tempus perficiebatur.

Annus lunaris ſeu menſis triginta diebus conficit ſuum curſum.

Sed hæc opinio planè ridicula eſt, nam hoc modo intelligendo, vita ipſorum antiquorum multo breuior fieret, & fuiſſet, quàm ſit noſtra vita, quia nongenti menſes, immò mille menſes non aſcendunt ad ceotum annos ſolares, quibus vtimur: quare & quamuis nos legamus bos menſes appellatos fuiſſe annos lunares, ex eo quòd intra illud tempus luna curſum ſuum conficiat, non tameo ad eos annus lunares ætas ea antiquorum referenda erit, immò verò ad annos ſolares, qui conſtant duodecim menſibus: quem annum ſolarem Vergilius magnum appellauit: *Interea, inquit, magnum Sol circumuolat orbem.* & appellatur annus ſolaris, quia Sol
hoc dierum numero colligendus fuit, quo ad ſignũ 15
ſe denuo vertat, à quo fuerat digreſſus. ob id, & annus verſatilis etiam vocatur, & ſicuti Sol conficit ſuum curſum diebus trecentis ſexaginta quinque, ita ad numerum Solis tot dies ipſi anno ſolari tribuerunt antiqui.

Annus ſolaris trecentis ſexaginta quinque diebus ſuum curſum abſoluit.

In quo anno ſolari fit bis Aequinoctium: tem-
pore ſcilicet autumni: vnde æquinoctium autum- 16
oale, & illud fit octauo caleodas Octobris, quando Sol per Libram tranſiens facit æquinoctium quod fit viceſima quarta Septembris. Aliud eſt æquinoctium veris, quod & vernale appellatur, & illud fit octauo calendas Aprilis, quod demooſtrat Columella li. 1. cap. 2. & appellatur æquinoctium, quia illis temporibus dies noctibus æquantur.

Item & ſingulis aonis ſunt duo ſolſtitia: vnum æſtiuum io principio Cancri, cùm Sol ad ioferiores
circulos iocipit conuenire, & fit octauo caleodas 17
Ianuarij, quo tempore Sol altiores circulos incipit petere, ideo ſolſtitium appellatur, quaſi ſolis ſtatio, cùm Sol vltra non progredi poſſit, immò ab hinc incipit retrocedere.

Duo Solſtitia in anno.

Dies io æſtiuo tempore maior conſtat ſexdecim horis, maior autem dies tempore hyemis conſtat octo horis. Theſaurus autem linguæ Latinæ habet, quòd ſolſtitium æſtiuum incidit io idus Iunij, & hybernum incidit in idus Decembris: & ſunt ea ſolſtitia in Capricorno & in Cancro, & æquinoctia ſunt in Ariete & Libra.

Dies maior in æſtiuo tempore conſtat ſexdecim horis, & hyeme octo.

Annus antiquitus conſtabat decem menſibus, cuius initium erat menſis Martius, propter auto-
rem

Menſis Martius olim erat initium anni.

Menſes vnde dicti.

rem ſuæ gentis: demum Aprilis quaſi terras aperiés dictus, Maius à Maia, Iunius à Iunone, reliqui menſes à numero denominabantur, Quintilis, Sextilis, September, October, Nouember, & December: & ſic erant decem menſes, & demum duo propter rationem ſignorum appoſiti ſunt menſes, alter à Iano, Ianuarius dictus, alter à Februo Februarius dictus. duo autem illi menſes, quintilis & ſextilis, mutati ſunt in honorem Iulij Cæſaris, vnde dicti ſunt Iulius, & Auguſtus: eratque antiquitus ea antiqua lex, Annus decimus dies eſto, & à multis traditum eſt Romulum inſtituiſſe annum decem menſibus, ſed quia id non conueniebat curſui Solis & Lunæ, ob id ferunt Numam Pompilium Ianuarium & Februarium addidiſſe, alij verò id Cæſari tribuunt, at vide de his Alciatum. in l. cum biſſextus. ff. de verbo. ſignific.

Aetas igitur illa antiqua, & in qua primi homines vixerunt, non ad annos Lunares erit referenda, ſed ad annos Solares: alioquin ridiculum eſſet dicere antiquos illos vitam breuiorem vixiſſe, & nos longiorem: cùm conſtet corpora priſcis illis temporibus vaſtiora & prolixiora fuiſſe, quàm nunc ſunt, vnde Homerus ſuo tempore conquerebatur quod corpora antiquorum maiora erant, & vaſtiora quàm nunc ſunt. Cuius rei exemplum ſumi poteſt ex Oreſtis corpore, quod poſt ſuam mortem repertum fuit ſeptem cubitorum, cuius rei meminit Aulus Gellius libro tertio, capite decimo. Et in Creta rupto monte vi terræmotus inuentum fuit corpus Orionis quadraginta ſex cubitorum, & fertur corpus Herculis fuiſſe poſt ſuam mortem magnitudinis ſexcentorum pedum.

Vnde ex his inferri poteſt, quòd cùm antiquis illis temporibus corpora fuerint ita vaſta, & magna, etiam in ea ætate plus vixerint quam nunc, ſic quòd ea ætas ad annos Solares referenda erit, & non ad annos Lunares.

Antiquis temporibus anni ſolares conſtabat duodecim menſibus.

Quod confirmari poterit ex lectione ſacrarum ſcripturarum, nam cap. octauo, primi Regum, fit mentio de octauo menſe. cap. ſecundo Geneſ. fit mentio de ſeptimo menſe. primo capit. fit mentio de quinto & ſexto die. cap. ſexto, primi Regum fit mentio de decimo menſe, cap. primo in libro Zachariæ fit mentio de menſe vndecimo. in ca. trigeſimo nono Ieremiæ habetur mentio de nono die menſis quarti anni vndecimi. & in cap. 52. Ieremiæ habetur mentio de menſe duodecimo, & de die viceſima menſis, & ex pluribus alijs locis licet col-
29 ligere antiquitus, & ante Romam conditam annum conſtaſſe duodecim menſibus, & menſes triginta diebus.

Tametſi videam Caio Cæſari tributam fuiſſe hanc anni reductionem, quam perantea dicunt fuiſſe vagam & incertam: ferturque ipſum Cæſarem reduxiſſe ad certum ordinem & duos menſes, & decem dies veteri obſeruationi adpoſuiſſe, vt annū trecentis ſexaginta quinque diebus, quibus Sol ſuū Zodiacum luſtrat, efficeret: & ne quadrās deeſſet, fertur etiam ſtatuiſſe, vt quarto quoque anno ſacerdotes qui diebus & menſibus præerant, vnum diem intercalarent eo menſe & loco, quo etiam apud veteres intercalabatur, id eſt ante quinque vltimas dies menſis Februarij, & ſic biſſextum appellaſſe, eoſque decem dies quos addiderat ea ordinatione diſtribuiſſe in Ianuarium, Sextilem, & Decembrem, quibus binos dies inſeruit: in Aprilem verò, Iunium, Septembrem & Nouembrem 20
ſingulos dies, & Februario vnum diem non addidit, ne deo infero immutaretur religio: Marti verò Maio, Quintili, & Octobri ſuum priſtinum ſtatum ſeruauit, & ita hæc in hunc numerum reducuntur, vt Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, & 21
Auguſtus, October & December, dies ſingulos & tricenos habeant: Aprilis, Iunius, September, & Nouember tantum tricenos, ſolus Februarius duo de triginta, vnde duo verſiculi,

Quot dies quiſque menſis habeat.

Triginta Aprilis Iunius Septembérque Nouember,
Vno plus alij viginti Februarius octo.
At ſi Biſſextus fuerit, ſuperadditur vnus.

Et hunc ordinem aſſerit Perotus in ſuo *Cornu copie* Cæſarem his menſibus addidiſſe.

Verùm quamuis hæc omnia Cæſari aſſcribantur, conſtat tamen ex iam dictis antiquis illis temporibus, annum conſtitiſſe duodecim menſibus, vt iam ex ſuperioribus comprobatum fuit, & perantea, & 46
ante Cæſarem hoc Numæ Pompilio ſecundo regi Romanorum aſſcribebatur, quem fertur annum diſtribuiſſe ad curſum Lunæ in duodecim menſes, cū Romulus perantea in decem menſes partitus fuiſſet, cuius rei autor eſt Sabellicus, libro tertio ſecundæ Enneadis, & ibi inquit Aegyptios vſos fuiſſe anno menſtruo.

Contra hæc, quòd à Cæſare, neque à Romulo diuiſio anni non fuerit inuenta, Ioſephus in ſuis antiquitatibus atteſtatur, quem refert Carion in ſuo primo libro chronicorum, & ibi inquit Adamum & Seth eius filium diuiſiſſe annum in duodecim menſes: falsò igitur ea diuiſio Romanis aſſcribitur.

Adamus & Seth annum in duodecim menſes diuiſerunt.

Non certè ſatis conuenit à quo tempore annus
debeat incipere, iuxta Hebræos annus incipiebat 22
autūno tépore, iuxta alios à menſe Martio, quod & Ioannes bremas atteſtatur libro tertio, capit. 19. nempe Martium tum primum menſem fuiſſe, & qui Martius ineuntem inchoabat annum, hodie autem annus incipit prima die menſis Ianuarij ex ordinatione regia Caroli noni, licet perantea viceſima quinta menſis Martij ab incarnatione annus inciperet.

Olim annus à menſe Martio incipiebat hodie à mēſe Ianuario.

Antiquis ergo illis temporibus erant homines longioris vitæ quàm nunc: vixit enim Adamus nongentos triginta annos, Mathuſalem nongētos: & in hac noſtra ætate vix reperitur qui ad centum annos viuat. ratio à quibuſdam hæc adducitur, quòd Adamus creatus fuit & formatus à ſummo opifice, nempe à ſummo Deo: & ſic perfectè, & in perfecta ſimpathia, & temperatura membrorum ſuorum conſtat fuiſſe compoſitum: propterea ſequeretur tam longam ætatem eum vixiſſe, & neque alius reperitur qui ad tam longam ætatem nongentorum triginta annorum peruenerit, & demum hi qui ab ipſo fuere procreati, perſeuerantes adhuc ex eo tam optimo temperamēto ipſius Adami, ad multos annos etiam vixerunt.

Adamus vixit longiorem vitam quam quilibet alius.

Tum etiam quia in illis primis temporibus frugaliter illi viuebant, & neque vino indulgebant, quod nondum cognitum erat, nec etiam crapulis

d.diti erant, ſed & ueque cibotum varietate, aut e-
p ılatum appararu vtebantur: ſed ılli herbæ, & ar-
botum fructus erant pro ſummis delıtiis, & tetra
nondum aquis diluuij labefactata fructus & ſuauio
res & ſalubriores reddebat, & in ſumma omnia e-
rant in ſumma bonitate vſque ad tempus dilu-
uij.

A diluuio ætas hominum cœpit decreſcere.

Poſt quod tempus, & carnes & vinum in vſu eſ-
ſe cœperunt. quare ex eo tempore ætas hominum
cœpit decreſcere & ſubinde diluuium, ſeu aqua,
quæ totam terram inundauerat, reddidit fructus o-
mnes non tam ſuaues vt erant perantea: reddidit-
que terram minus feracem & fertilem, & ab eo
tempore multum diminutum fuit de bonitate o-
mnium fructuum: & nec fructus, nec herbæ fue-
runt illius ſaporis & guſtus, vt erant ante diluuiũ.
& inſimul abhinc natura rerum omnium fuit vel
maximè deprauata, & etiam multum detractum
fuit ætatibus hominum, ita vt vix homines perue-
niant ad ætatem centum annorum, & pauci ſunt
qui eò perueniunt.

Habitantes Indiam orientalem, viuunt centum & triginta annos.

Fertur tamen eos qui inhabitant Indiam orien-
25 talem viuere centum & triginta annos propterea,
quòd illic cælum vel maxime temperatum eſt, &
vbique illic eſt vbertas ſoli, & aquarum abundan-
tia. Sunt ibi duæ æſtates, leuis aura, ob id homi-
26 nes ibi viuunt tam longam vitam, vt atteſtatur Mũ-
ſterus in ſua Coſmographia.

Regio vbi homines viuunt ducentos annos.

Refert Plinius id atteſtante diuo Auguſtino li-
bro quindecimo cap. nono de Ciuitate Dei. gen-
tem eſſe & regionem vbi homines viuunt ducentos
annos, & etiam in regione Indorum, omnia in ma-
ius creſcere quàm in aliis locis, nempe homines,
bruta, arbores, & herbas, & ſunt homines qui i-
bi naſcuntur colore nigro: & in materno vtero ta-
les fiunt & concipiuntur ſeminis diſpoſitione, qua-
27 les ſunt qui eos generant, cùm ſit in ipſis Ethiopi-
bus ſemen genitale nigrum, vt ibi refert Munſte-
rus.

Homines locuſtarum comeſtores.

28 In Aphrica ſunt homines breuioris vitæ, & qui
non excedunt annum quadrageſimum, & dicun-
tur Acridophagi: id eſt locuſtarum deuoratores:
& quibus locuſtæ ſunt pro victu, ſunt enim ibi
locuſtæ permagnæ, & alatæ, & eas captas ſer-
uant diutius Sole ſuppoſito, vt tandem illis ve-
ſcantur.

Pigmæi.

29 Sunt & Pigmęi breuioris vitæ, & qui non ex-
cedunt annum octauum, & ſunt ſtatura cubita-
les: pugnantque perpetuo cum gruibus, fingunt
enim poetæ, grues auolare in regionem meridio-
nalem in Aegyptum, vbi cum ipſis Pigmęis belli-
gerantur.

Tradunt præterea hiſtoriographi gentem quan-
30 dam eſſe in India, quæ Pandore appellatur, an-
nos ducentos viuentem in iuuétute candido pilo,
in ſenectute nigro, cuius rei meminit Plinius libro
2. cap. 7.

Aethiopes, Seres & Hiperborei centumquadraginta annos viuunt.

Aethiopes, Seres & Hyperborei centum qua-
draginta annis viuere creduntur, Democritus Phi-
loſophus agebat centeſimum nonum annum cùm
clauderet diem, & is eſt qui ſemper ridebat, de quo-
cunque rerum euentu: ſicuti & Heraclytus in fle-
31 tum ruebat, qui tandem ſe occæcauit, vt ſecreta na-
turæ ſubtilius rimaretur. Cuius rei teſtis eſt Cicero,
quamuis quidam dixerint ob nimias lachrymas,

Heraclitus ſemper flebat.

32

quas quotidie ille effundebat, viſum amiſiſſe, do-
lebat ille ſemper vicem rerum humanarum.

Lachrymæ & prę nimio mœrore & dolore, & gaudio effunduntur.

Effunduntur enim lachrymæ, & in dolore, &
præ nimio gaudio, & de hac re reddit cauſam
Alexander ab Alexandro, quòd ſcilicet ſpiritus,
qui per angorem affectus eſt ad cerebri mem- 33
branam efferatur, ac humorem ibi poſitum ex-
primat, quòd etiam præ nimia lætitia id euenire
poſſe ſcribit Ioſephus libro duodecimo antiquita-
tum. & ibi aſſerit Ptolemæum regem ob libros le-
gum Iudaicarum ad ſe miſſos prę nimio gaudio fle-
uiſſe, nam vt ipſe ſcribit, natura ſummo gau-
dio patitur, quod & dolentibus ſolet acci-
dere.

Epimenidis ſomnium.

Legimus Epimenidem centum quinquaginta
quatuor annos vixiſſe, eumque in quadam ſpecu-
la dormitaſſe per quinquaginta annos, vbi preſ-
ſus ſomno & ſopore iacuerat, à quo tandem ex-
citatus ſtupebat quòd omnia mutata videret: & fa- 34
ciem rerum omnium immutatam, eo quòd ſibi vi-
debatur parum dormitaſſe, vt vix à ſuis cognitus
fuerit: vnde emanauit prouerbium, Somnium Epi-
menidis, in eos qui immodico ſomno ſeſe ſaginãt,
aut qui in ocio diuturno verſantur, agendo vitam
mollem, & effœminatam.

Oceſitas memoriæ Periclis.

Empedocles diſcipulus Georgij Leontini, & i-
pſe etiam Leontinus vixerunt centum & nouem 35
annos: & in tam viridi memoria, vt ex tempore ſe
offerret de qualibet re reſponſurum: cùm econ-
trario Pericles adeo fuerit obtuſa memoria, & adeo
ſollicitus de exitu ſuę orationis vt pulpitrum aſcen-
ſurus ſemper vota fecerit, vt ſibi liceret proferre
quæ iam meditatus fuerat.

Coruorũ, Ceruorum, & Cornicum vita longa.

Et cùm vita hominis ſit adeo breuis, videtur
iure quodã Theophraſtũ philoſ. naturam accuſaſſe, 36
quòd Coruis, Ceruis, & Cornicibus vitam tam
diuturnam dediſſet, quorum nihil intererat vi-
uere: hominibus verò, quorum maximè interer-
at viuere, & longam vitam agere, tam breuem vi-
tam illis dederit, vt vix ætas hominis poſſit ſuffi-
cere ad vnam ex artibus addiſcendam: tantum ab-
eſt, vt poſſit ſufficere omnibus artibus addiſcen-
dis. ſunt enim artes difficiles, & earum cognitio, vt
nec ſine longo tempore, labore & vſu vna ex arti-
bus ipſis addiſci poſſit, vnde illud vulgatum, ætas
breuis, ars verò longa.

Legimus enim Cornicem decem hominum æ-
tates viuere & Coruum, quatuor ætates Cornicẽ,
& Ceruum: trium Coruorum ætates. quod Heſio-
dus hiſce verbis demonſtrauit.

Cornix nouem noſtras attribuere ætates:
Quadruplum eius Coruus, id triplicatum Ceruus.

A cuius Theophraſti ſententia diſſident Ari-
ſtoteles & Albertus magnus: ſcriptumque reli-
querunt hominem eſſe longioris vitæ, quàm ſint 37
cætera animalia: & ſi ita ſit hominem viuaciorem,
eſſe & illi datam vitam longiorem cæteris ani-
malibus, ſequetur Coruos, Ceruos, & Cornices,
non tam longam vitam viuere, vt voluerat ipſe
Theophraſtus.

Phœnix ad ſexcentos annos viuit.

Fertur tamen Phœnicem ſexcentos & ſexaginta
annos viuere: & vulturem auem rapacem, & quę in
Italia inuenitur, ad centum annos viuere: de qua
aue illud fertur, quòd tempore belli olfacit ſe-
ptem

Mirum de Vulture.

ptem diebns ante tempus belli locum futuræ pn-
gnæ, & ſe adiungit illi parti quam ſenti gladio pe-
rituram, & idcireo olim reges habuerunt ſuos au-
gures, atque auium ſpectores, qui ad oculos vul-
turum aduerterent ad quam partem eorum oculos
illi vultures verterent.

Vultur ſine ſemine maſculorum concipit.

De qua aue, ſcilicet de ipſo vultnre, ſcribit diuus
Ambroſius vulturem ſine ſemine maſculorum con
cipere, & generare: & natos ex his viuere vſque ad
centum annos: & cum ea auis ad ſummam ætatem
peruenerit, excreſcente ſuperiori parte roſtri vltra
inferiorem, adeo eam conſtringit, vt aperire non
poſſit ad cibum capiendum. & ſic cogitur perire fa-
me: & neque poteſt ſuum roſtrum ad lapidem a-
cuere, vt aquila facere ſolet, quod Munſterus in ſua
Coſmographia atteſtatur.

Phœnix ſola auis, quæ in Arabia inuenitur, viuit
vt iam dictum eſt ad ſexcẽteſimum & ſexageſimum
annũ: & eſt magnitudine Aquilæ, de qua Ouidius,

Et viuat Phœnix vnica ſemper auis.

Elephas viuit ad ducenteſimum annum.

Elephas viuit ad ducenteſimum annum, teſte i-
pſo Munſtero, & ſic Phœnix & Elephas ducunt vi-
tam longiorem quàm homo contra ſententiam Ari-
ſtotelis, & Alberti magni, de qua ſuperius. quæ ani-
malia, & cætera quæ nos appellamus irrationabi-
lia, & ratione carentia: quantumuis dicantur irra-
40 rionabilia, diſciplinæque humanæ, quoquomodo
incapacia, tamen rationis humanæ ſunt participan-
tia teſte Ioan. Mirandula, & Lactantius Firmius in
ſuis inſtitutionibus, aſſerit bruta ipſa à nobis dif-
ferri ſola religione, & non ratione.

Illæ ergo ſunt ætates hominum, & ex iam dictis
licet colligere quòd eum infantia duret vſque ad an-
num ſeptimum, & licet ad hoc dicatur pupillus vſ-
que ad annum quatuordecimum, vt in eo titulo,
quibus modis tutela finiatur, tamen poſt eam æta-
tem ſeptem annorum non amplius dicetur infans,
& per conſequens poſt eam ætatem ſeptem anno-
rum contrahendo & promittendo naturaliter po-
terit obligari, vt iam dictum fuit, ſed læſus poterit
reſtitui.

Pupillus maior ſeptem annis obligare naturaliter.

Quantum ad adultum attinet diſtingui ita ſolet,
41 aut habet curatorem, & ſine curatore contraxit,
& eo modo quo & pupillus obligari poterit, qui eſt
proximus pubertati: & ſic ſolum naturaliter, & ſic
non cogi poterit promiſſa ſeruare. l. ſi curatorẽ ha-
bens. C. de reſti. minorum.

Adultus contrahens cum ſuo curatore obligatur ciuiliter & naturaliter.

Quòd ſi habens curatorem cum ſuo curatore cõ-
traxerit, & ciuiliter & naturaliter obligabitur, læ-
ſus tamen ſui facilitate reſtituetur. d. l. ſi curatorem
habens.

Non quòd minor aduerſus omnem contractum
42 reſtituatur, qui à ſe geſtus fuit, ſed tunc demum ſi
ſui facilitate læſus fuerit, & ad hoc vt minor in inte-
grum reſtitui poſſit, tria debent probari, nẽpe quòd
minor contraxit: ſecundum erit quòd eſt læſus: ter-
tium erit, quòd eſt ſui facilitate læſus, aut dolo ad-
uerſarij. l. ſi is qui. §. ſi maior. ff. de iure. & ibi Iaſ.
Bald. in l. non videtur. C. de in integr. reſtit. mino.
non quidem quæuis læſio poterit eſſe fundamen-
tum, & cauſa reſtitutionis, ſed ea quæ haber comi-
tem propriam adulti facilitatem, aut dolum aduer-
ſarij, ita Bald. ibi.

Læſio probari debet prout erat tempore contra
ctus. l. 2. & l. & ſi voluntate. C. de reſc. vend. & ſicuti
in minore læſio eſt probanda, ita & in eccleſia quæ
ſi prætendat ſe læſum, debebit læſionem probare,
quæ erat tempore contractus, per eum titulum, de
reſti. in integ. Dec. conſ. 341. num. 15. & talis reſti-
tutio in eccleſia intra quadriennium debet probari,
vt ibi per Decium.

Læſio quæ erat tempore cõtractus eſt probãda.

Sed quid ſi minor ſuccedat, an poterit minor hę-
res maioris petere reſtitutionem in integrum adner
ſus contractum geſtum à ſuo prædeceſſore, qui ma-
ior contraxerat? dic quòd non, non enim minor re-
ſtituitur aduerſus contractum geſtum à ſuo præde-
ceſſore, qui maior contraxit, quia non reſtituitur
minor, vbi cum eo nihil contractum fuit. l. Aemi-
lius. ff. de mino. & ea eſt etiam regula, quòd ſi pri-
uilegiatus ſuccedat non priuilegiato, non vtetur ſuo
priuilegio, quia cum eo vt priuilegiato nihil erat a-
ctum. authentica, quas actiones. C. de ſacroſan. ec-
cleſ.

Priuilegiatus ſuccedens non priuilegiato nullo vtetur priuilegio.

Quæ regula videtur pati limitationem, quando
pupillus maiori ſuccedit, contra quem non currit
præſcriptio, quæ dormit toto tempore pupillaris æ-
tatis, & eo tempore elapſo ſuſcitatur. l. ſicut. C. de
præſcr. trig. vel quadragin. annor. Alexand. & Iaſ.
in l. cum filius. §. in hac. ff. de verborum obligatio.
Curtius ſenior conſil. 58. illi tamen minori ſuc- 43
cedenti maiori, ſuccurri poſſet ex clauſula, ſi qua
mihi iuſta cauſa, vt ibi per Cusnum.

Et illa læſio quæ à minori proponitur, ad hoc vt
illi ſuccurratur per reſtitutionem in integrum, de-
bet eſſe qualificata reſpectu facilitatis ipſius mino-
ris, aut reſpectu doli aduerſarij, & præter hæc o-
portet vt ſe probet læſum in eo actu in quo non eſt
approbatus, alioquin non diceretur læſus ſui faci-
litate, nec dolo aduerſarij, quare non eſſet reſti-
tuendus. l. 1. vbi Barto. Baldus, & alij. C. qui & ad-
uerſus quos. vbi ponitur hæc regula, quòd minor lę-
ſus in actibus in quibus quis eſt approbatus nõ po-
teſt petere reſtitutionem in integrum, vt ſi quis in 46
mercaturis fuerit approbatus, & in actu in quo ille
exercet mercaturas, dicat ſe lęſum, non erit audien-
dus, vt in ea lege demonſtratur.

Minor læſus in actibus in quibus eſt approbatus non reſtituitur.

Idem in doctore cenſendum erit, cui erit dene-
ganda reſtitutio in integrum ſi eam petat, ob alle-
gationem iuris omiſſam, cui doctori petenti eam
reſtitutionem, poſſet obiici ea regula, quòd pro-
feſſio & deſiderium tuum in ſe diſcrepat. l. pro-
feſſio. de profeſſor. & medi. libro 10. C. Baldus in
d. l. 1.

Vbi autem doctor minor ſe allegaret deceptum
in actu, in quo non eſſet approbatus, vel in a-
liquo facto, & bene eo caſu eſſet audiendus,
cùm facta fallant vel prudentiſſimos, & ita poſt
alios tenet Boer. deciſ. 350. per l. regula. ff. de iuris,
& facti ignoran.

Doctor minor in facto læſus eſt reſtituendus.

In ſumma in actibus in quibus quis eſt appro-
batus, non poterit ille, quantumuis minor pete-
re in integrum reſtitutionem contra ea quæ ab
ipſo ſunt geſta, cùm non ſit præſumendum quòd
ille qui eſt approbatus in aliquo actu fuerit læ-
ſus ſui facilitate, cùm præſumatur diligens, &
induſtrioſus in ſuo facto. dicta lege prima. & pu-
blica approbatio, & minoris diligentia indu-
cant præſumptionem contra ipſos minores, ve-
rùm ſi contra talem præſumptionem probaretur
læſio, ceſſaret tunc ea iuris præſumptio, vt per
Boerium in ea deciſione, & in hoc minor au-
diendus erit, licèt fuerit approbatus in eo a-

ctu,& ſic poſſet etiã ipſe petere ſe admitti ad eam læſionem probandam ſui facilitate, aut dolo aduerſarij. Bald.in d.l.1.

> Minori eſt probanda poſſit intra tempus petendi reſtitutionem.

Aliud & ipſi minori probandum erit, nempe quòd eſt intra tempus petendi reſtitutionem, quod tempus petendi reſtitutionem olim erat quadriennium, quo pendente, & poſt viginti quinque annos poterat minor eam reſtitutionem petere de his quæ ipſe minor contraxerat, per eum titulum de temporibus petendæ reſtitutionis in integrum. C. hodie ex ordinatione regia datur tempus ad eam reſtitutionem petendam vſque ad tempus triginta quinque annorũ, & vſque ad illud tempus minor poteſt petere eam reſtitutionem de his quæ minor geſſit.

> Ordinatio regia.

Et licet dictum ſit minorem debere probare læſionem ex ſui facilitate, probatur tamen ea facilitas ex præſumptione iuris, quare eam ſufficiet allegare: & quam tenetur minor allegare, & quæ ſatis præſumitur ex eo quòd eſt minor. l. 1. ff. de minor. & ita in curiis obſeruari aſſerit Rebuff.in ipſis commentariis in conſti. regias.

> Minor ſine curatore, cũ nullũ habeat contrahens obligatur.

Quòd ſi minor nullum curatorem habens contraxerit, ex eo contractu obligabitur, ſed læſus habebit reſtitutionem. dict.l. ſi curatorem. minus ergo poteſt adultus habens curatorem quàm ſi nullum haberet curatorem, quia ſi nullum habeat, poterit omnia facere ſicut maior: & ſic poterit contrahere, & contrahendo ſe obligabit. Sed ſi curatorem habuerit, & ſine eo contraxerit, non obligabitur ciuiliter. d.l. ſi curatorem. & Iaſ.in l.neque tutores. num.3. C.de procura.

> Minor diuiſionem nõ poteſt petere niſi cũ cauſa.

Non quòd minor qui nullum habet curatorem poſſit facere omnes contractus, non enim poteſt diuiſionem petere, nec facere, minoribus enim ea diuiſio prohibita eſt. l. inter pupillos. ff. de autho. tuto. niſi eam diuiſionem petat cum cauſa: de qua cauſa debet conſtare priuſquàm eam diuiſionem petere, & facere poſſit. Barto. in dict. l. inter pupillos. & hoc per regulam quæ habet, quòd quoties à communi regula receditur, propter aliquam cauſam, opus eſt quòd de cauſa prius conſtet, & quòd illa exprimatur, & probetur. Decius conſilio 349. & cauſa poterit eſſe, ad hoc vt minor audiri poſſit ad diuiſionem petendam, ſi habeat ſocium rixoſum: de quo ſi conſtet, poterit ille diuiſionem petere, quòd ſi minor ſocium habeat maiorem, qui eam diuiſionem petierit, poterit ipſe minor prouocatus tali diuiſioni conſentire. l.penul. C.de prædi.mino.& ibi Bal.

Antequam huic materiæ finem imponamus, ad-
50 uertendum eſt, quòd licet minor læſionem teneatur probare, talis tamen læſio non debet aſcendere ad læſionem vltra dimidium, ſed ſufficiet minori petenti reſtitutionem probare eam læſionem, etiam citra dimidium. l. 1. ff. de mino. & ita tenet Rebu. in illis commen. in præfa. in titulum de reſcriptis. nu. 50.

Superiora autem iam dicta, quòd minor habens curatorem, non poſſit ſine curatore contrahere, locum habent in contractibus quos minor ſine cu-
51 ratore non poteſt facere, quantum autem ad vltimas voluntates pertinet, hoc deciſum eſt maiorem quatuordecim annis, & ſic poſt illud tempus poſſe teſtari, ſiue ille curatorem habuerit, ſiue non. l. qua ætate. ff. de teſtamen. & hoc tenet Bar. in d.l. ſi curatorem habens. per l. cum pater §. curatores. ff. de lega. 2.

> Minor etiamſi curatorem habeat, poteſt teſtari.

Poterit & donare cauſa mortis. Iaſon in l. 2. nume. 13. ff. de legat. 1. minores autem quatuordecim annis maſculi teſtari non poſſunt, per eam l. qua ætate. quia tunc ſunt ſub poteſtate tutorum, qui habent curam & perſonarum, & bonorum ipſorum pupillorum, & ſunt eorum tutores, 52
& defenſores: qui quamuis ſint plures dan tutores, tamen eorum tutorum quilibet habet officium inſolidum, niſi eorum adminiſtratio eſſet diuiſa. l. prima. C. ſi ex pluribus tutoribus. & cùm quilibet eorum habeat officium inſolidum, ſequetur quòd quilibet ex illis poterit cauſam pro pupillo agere. dicta l. prima. & eo caſu, quo vnus ex tutoribus cauſam agit, alij tutores poterunt eſſe teſtes pro pupillo, & in cauſa illius, & neque ex hoc poterunt obiici, quòd ſunt tutores dummodo illi non agant cauſam pro pupillo. Bartolus in l. qui teſtamento. ff. de teſtamen. & eſt deciſio Capellæ To- 53
loſanæ 203. & ibi Aufredi. quòd ſi omnes tutores cauſam agant, & tunc non poſſent eſſe teſtes pro ipſo pupillo.

> Poteſt & cauſa mortis donare.

> Quilibet ex tutoribus habet officium inſolidum.

Idem in pluribus conſulibus deciſum eſt, vt 54
vnus eorum poſſit cauſam pro vniuerſitate defendere. Gui.Pap.deciſione 452. quod tamen in conſulibus non obſeruatur, quia omnes conſules, & communicato conſilio debent agere, vt vſu receptum eſt. Papon in ſuo *Recueil des arreſts*, in titulo, *des choſes publicques*, arreſto ſecundo.

> In conſulibus nõ obſeruatur, vt quilibet eorum agere poſſit.

Quod obſtabat annalis exceptio.

SVMMARIA.

1 *EXceptio præſcriptionis eſt de exceptionibus impedientibus litis ingreſſum, quando de ea ſtatim conſtat, aliàs non.*

2 *Exceptio præſcriptionis, & poſt litem conteſtatam opponi poteſt.*

3 *Iudex an debeat aduertere ad præſcriptionem, quando non fuit allegata.*

4 *Quoties à lege aliquid diſponitur, intelligitur parte petente.*

5 *Inſtrumentum groſſatum, parte non citata, non facit fidem parte id opponente.*

6 *Dolus dans cauſam contractui bonæ fidei reddit contractum nullum parte id opponente.*

7 *Publicatis atteſtationibus alij teſtes produci non debent, parte opponente.*

8 *Procurator in criminali cauſa non admittitur, niſi in certis caſibus.*

9 *Probationes fieri poſſunt, nulla data dilatione ad probandum.*

10 *Compenſatio hodie admittitur tam in actione bonæfidei quàm ſtricti iuris ſi petatur.*

11 *Lex vbi cœptum eſt iudicium. ff. de iudiciis, locum habet parte opponente.*

12 *Præſcriptio non tollit actionem ipſo iure, ſed per exceptionem elidi debet.*

13 Iudex

13 *Iudex ex ſuo officio multa poteſt etiam parte non opponente.*
14 *In arbitrariis bonum eſt habere iudicem fauorabilem.*
15 *Quamuis iudex articulos impertinentes admiſerit, poterit nihilominus eos demum reiicere.*
16 *Articuli impertinentes qui dicantur.*
17 *Exceptiones omnes an à partibus proponi debeant, quantumuis de illis in proceſſu conſtet.*
18 *Iudex eam exceptionem poteſt ſupplere quæ naſcitur ex inſtrumento actoris.*
19 *Annalis exceptio exploſa eſt.*
20 *Effectus annalis exceptionis.*
21 *Vſucapio propriè locum habet in rebus mobilibus, & præſcriptio in immobilibus.*
22 *Omnes res hodiè ſpatio triginta annorum præſcribuntur.*
23 *Ius agendi ad ſupplementum legitimæ præſcribitur ſpatio triginta annorum.*
24 *Ius agendi ad ſupplementum legitimæ deſcendit ex teſtamento, aut ex conſtitutione legis.*
25 *Ius adeũdi hæreditatem præſcribitur ſpatio triginta annorum.*
26 *Pactum de retrouendendo præſcribitur ſpatio triginta annorum.*
27 *Diuiſio inter cohæredes cenſetur facta ſi bona pro indiuiſo poſſederint.*
28 *Remediũ legis ſecundæ ſpatio decem annorum præſcribitur.*
29 *Accuſationes criminum ſpatio viginti annorum tolluntur.*
30 *Præſcribitur contra fiſcum, ſi intra annum bona delinquentis non annotauerit, & poſt bona condemnati non occupauerit.*
31 *Hypothecatio præſcribitur ſpatio quadraginta annorum.*
32 *Caſus in quibus ceſſat præſcriptio.*
33 *In denariis regiis nulla cadit præſcriptio.*
34 *Collecta dantur principi ratione regiæ poteſtatis.*
35 *Omnes tenentur ad publicas functiones.*
36 *Ratione induſtriæ quis cottiſari poteſt, dummodo non ratione officij regij.*
37 *Denarij regij non perdunt naturam denariorum regiorum quamuis exactores intra tres annos eos non exegerint.*
38 *In denariis regiis non habet locum poſſeſſorium.*
39 *Soluens per triginta annos denarios regios, cogetur in poſterum ſoluere.*
40 *Per priuilegium non probatur immunitas non ſoluendi tallias.*
41 *Per homagia probatur nobilitas non ſoluendi tallias.*
42 *Caualcata quid ſit.*
43 *Recognoſcens caſtrum non videtur territorium recognoſcere.*
44 *Caſtrum recognoſcens videtur, & iuriſdictionem recognoſcere.*
45 *Caſtrum in ſe continet iuriſdictionem.*
46 *Vnum homagium an ſufficiat ad probandam nobilitatem.*
47 *Denumbramenta ſola an ſufficiant ad immunitatem probandam.*
48 *Iura facultatum non præſcribuntur.*
49 *Facultas differt à iure.*
50 *Ius offerendi an præſcribatur.*
51 *Quid dicatur concedi iure facultatis.*
52 *Ceſſat præſcriptio ſeu dormit contra pupillum: currit tamen contra adultum ſed reſtituitur.*
53 *Currit præſcriptio contra impeditum impedimento facti, ſed datur reſtitutio.*
54 *Impedito impedimento iuris non currit præſcriptio.*
55 *Quatuor requiruntur ad hoc vt currat præſcriptio.*
56 *Multi tituli vſucapionis.*

Quòd obſtabat annalis exceptio.

TVtor nomine pupilli defendendo obiecit contra petitionem, ab actore propoſitam, exceptionem annalis exceptionis: vt ſcilicet per eam exceptionem eludat actoris intentionem, & hæc exceptio præſcriptionis eſt de exceptionibus impedientibus litis ingreſſum, quando in principio proponitur, vt iam ſuperius mentionem fecimus, & ſi in principio fuerit propoſita, & probata, impediet litis ingreſſum, quòd ſi non fuerit probata, ſed bene propoſita, & de ea in principio non conſtitit, & tunc procedetur ad litis conteſtationem ſaluo iure dicendi & faciendi ius ſuper ea exceptione, de qua ſi conſtet in fine proceſſus, ſuper ea dicetur ius, & hæc eſt praxis recepta in omnibus curiis, quando hæc exceptio proponitur, ſi de ea conſtet, claudetur proceſſus, & fiet ius ſuper ea, ſi verò de ea non conſtet, cogetur opponens eam exceptionem litem conteſtari in principio ſaluo iure ſuper ea exceptione in fine. quæ praxis videtur ſumpta ex doctrina Bartol. in l. ſi. ff. pro ſocio. & quam videtur approbare Petr. de Anchar. in c. j. de litis conteſt. in 6. 1

Exceptio præſcriptionis eſt de exceptionibus litis ingreſſum impedientibus ſi in principio opponatur.

Praxis recepta.

Quòd ſi hęc exceptio in initio litis nõ fuerit propoſita, vt tunc habeat vim exceptionis litis finitæ, proderit demum proponi poſt litem conteſtatam. & tunc habebit vim exceptionis peremptoriæ, & dicetur exceptio peremptoria. Pau. Caſtr. in l. elegãter. ff. de condi. inde. vnde conſequens erit, quòd hæc exceptio præſcriptionis poterit dici peremptoria, quando poſt litem conteſtatam proponitur: poterit etiam dici exceptio litis finitæ, quando antè litem conteſtatam proponitur: & tunc impediet litis conteſtationem, ſi de ea conſtet. Chaſſan. plenè. conſi. 11. nu. 13. vbi concludit, & num. 15. quòd omnis exceptio per quam concluditur, vel apparet actionem ipſo iure ſublatam poſſe dici, ita eſt exceptio litis finitæ, ſicut eſt ea exceptio præſcriptionis cùm de ea conſtat in promptu & ſicuti eſt etiã tua non intereſt, quæ oppoſita antè litis conteſtationem impediet litis ingreſſum, vt ibi per Chaſſa. 2

Exceptio litis finitæ quæ dicatur.

Sed pone, hæc exceptio præſcriptionis non fuit oppoſita nec antè litis conteſtationem nec poſt ab ipſo reo, & qui reus eam exceptionem præſcriptionis omiſit allegare, de qua tamen exceptione conſtat in proceſſu, eſt nunc dubium, an iudex illius exceptionis non allegatæ nec deductæ debeat habere rationem, hanc quæſtionem Boeri. deciſ. 344. variè tractauit, & tandem concludit eam exceptionem à parte opponendam eſſe, aliàs niſi fuerit oppoſita, iudex ad eam exceptionem non allegatam non debet aduertere, quamuis de illa conſtet in progreſſu proceſſus, & hæc erit ratio quòd ea præſcriptio ipſo iure non tollat actionem, ſed ope exceptionis, ea præſcriptio eſt excludenda. Felin. in c. ad aures de præſc. ergo à parte illa eſt opponenda, vt ad eam iudex aduertat. Quoties enim aliquid à 3

Quæſtio.

Exceptio præſcriptionis eſt allegando.

Præſcriptio ope exceptionis tollitur.

lege vel ab ſtatuto diſponitur ſemper intelligitur ſi
4 à parte opponatur vel petatur. Iaſo. in l. ſcimus. in prin. nu. 2. C. de inoſ. teſtamento: debet igitur pars eam exceptionem opponere, ad hoc vt iudex ad eã aduertat.

Inſtrumentum groſſatum abſque iudicis mandato non facit fidem parte opponente.

Sicut in ſimili dicimus quòd inſtrumẽtum groſſatum de prothocollis alterius notarij ſine iudicis commiſſione & parte non citata non facit fidem, quod procedit parte opponente & demonſtrante talem defectum: parte autem tacente & nihil opponente tale inſtrumentum fidem faciet. Guid. Papæ, deciſ. 404.

Facit & aliud, dolus dans cauſam contractui bonæfidei reddit contractum nullum. l. eleganter. ff. de dolo. quod procedit parte opponente, aliàs non. Iaſo. in §. actionum. nume. 43. de actionibus in inſtit.

Publicatis atteſtationibus, alij teſtes non debent admitti. quod procedit parte opponente.

7 Item & certum eſt, quòd poſt publicatas atteſtationes, alij teſtes non debent admitti ob timorem ſubornationis. authent. atqui ſemel. C. de proba. quod procedit parte opponente, & id petente: nam ſi poſt publicatas atteſtationes pars alios teſtes producat, & neque ab aduerſario contradictum fuerit, tenebit talis productio teſtium, & teſtes auditi fidẽ facient. gl. & doctor. in c. vltra tertiam. de teſti. Iaſ. in l. admonendi. nu. 12. de iureiur. & ibi tenet etiã nume. 16. quòd licet poſt diffinitiuam ſententiam probationes amplius admitti non debeant, ſi tamen de facto quis fuerit admiſſus ad probandum, & neque pars in aduerſam contradixerit, talis probatio tenebit.

Tenet probatio poſt diffinitiuam ſententiam parte non opponẽte.

Item & aliud, frater in cauſa fratris admitti non debet in teſtem, & qui non eſt teſtis idoneus, pro fratre, nec vxor in cauſa mariti, & hæc vera ſunt parte hoc opponente, quod ſi contra eos nihil in contrarium oppoſitum fuerit, valebit depoſitio fratris pro fratre, & vxoris depoſitio pro ſuo marito. Specula. in titulo de teſti. §. j verſi. quid ergo.

Procurator in certem admitti non debet parte id opponente.

Facit & aliud, procurator in certis caſibus admitti non debet, quod procedit parte opponente, vbi autem nihil contra procuratorem fuerit oppoſitum, tenebit proceſſus: qui alias parte opponente non valeret, nec teneret. Bar. in l. poſt mortem. §. fi. ff. de adoptio. vt in criminalibus in quibus cauſis criminalibus procuratores non debent admitti. l. penul. §. ad crimen. ff. de publi. iudicijs: ſi tamen pars nihil opponat, tenebit proceſſus criminalis. gl. in l. quamuis indubitati. C. ad leg. Iuli. de adulter.

Ad declinandum admittitur procurator in criminalibus.

Admittetur quidem procurator in criminalibus de iure, non ad proſecutionem criminis, neque ad merita cauſæ. d. §. ad crimen. ſed bene ad proponendas exceptiones declinatorias: & ad alia non concernentia merita cauſæ. Chaſſa. conſ. j. nume. 33. & 34.

Probationes dantur parte petente.

Adde & aliud, dilationes ad probandum partibus dari debent, per eum titulum de dilationibus, quod procedit parte petente dilationem ſibi dari, aliàs iudex eam dilationem dare non tenetur. Alexand. conſil. 181. nu. 4. par. 6. quòd ſi nulla petatur dilatio, iudex non tenetur eum dare: & interim probationes factæ nulla data dilatione, tene-
9 bunt; & neque propterea erunt inualidæ, cùm poſſint fieri probationes nulla data dilatione ad probãdu. Bart. in l. fi. ff. de ferus. & dilationes ad probandũ non ſint de ſubſtantia iudicij. Alexand. in eo loco.

Probationes factæ nulla data dilatione tenent.

Aliud, cõtractus inhibitus cùm eccleſiæ nõ obſeruatis iuris ſolennitatibus non valet: quod procedit parte opponente talem defectum, alioquin parte nihil opponente teneret contractus. Iaſ. in §. actionũ de actionib. in inſtitut.

Compenſatio liquidi ad liquidum fit parte id petente.

Item compenſatio liquidi ad liquidum fieri debet. l. fi. C. de compen. quod procedit parte id petente & requirente eam compenſationem: & fiet ea compenſatio ſi allegetur coram iudice, aliàs non: cùm non teneatur diuinare. l. ſi putator. ff. ad l. Aquil. & procedet iudex ad condemnationem rei, vel ſummæ petitæ. l. ex cauſa. C. de compen. olim, in actionibus ſtricti iuris compenſatio locum non habebat, niſi pars eam oppoſuiſſet, in bonæfidei ve- 10
rò iudiciis, ipſo iure fiebat ea compenſatio. §. in bonæfidei. de actio. hodiè autem in vtroque caſu admittitur, & fit compenſatio ſi à parte oppoſita fuerit, alias non. docto. in eo § in bonæ.

Præterea regula ea hæc eſt quòd vbi cœptum eſt 11
iudiciũ, ibi & finem debet accipere. l. vbi cœptum. C. de iudi. quòd ſi quis vocetur coram alio iudice, & neque ibi opponat de iudicio iam cœpto coram alio, tenebit proceſſus factus coram ſecundo iudice. Corneus, in ſuis ſingularibus, in verbo iudicium.

Tenebit proceſſus factus coram alio iudice ſi pars non opponat de præuentione.

Adde quòd continentia cauſæ non debet diuidi. l. nulli. C. de iudi. quod procedit vbi à parte hoc opponitur: aliàs teneret proceſſus non obſtante ea cauſæ diuiſione. Iaſ. in d. l. nulli & Roma. in l. j. nu. 9. ff. de acqui. hæredit.

Continentia cauſæ non diuiditur parte opponente.

Ergo hæc exceptio præſcriptionis à parte proponi debet in iudicio, ad hoc vt illi ſeruiat: alioquin ad iudicium procederetur, non habita ratione illius præſcriptionis. Gui. Papæ, deciſ. 231. & ra-
12 tio eſt quia ea præſcriptio non tollit actionem ipſo iure, ſed ea præſcriptio, per exceptionem elidi debet. l. obligationum. §. placet ff. de actio. & oblig. & ibi gl. in verbo. non poſſe. & Bal. in rub. C. ſi aduerſus creditorem. vbi expreſsè tenet præſcriptionem ipſo iure non tollere actionem: ſed benè ope exceptionis propoſitæ tolletur, & ſic erit proponenda. quod etiam tenet Boeri. deciſ. 344. nu. 4. aſſerens ibi eam eſſe communem opinionem.

Præſcriptio nõ tollit actionẽ ſed per exceptionem tollitur.

Poſſemus quidem dicere iudicem ex ſe hoc face- 13
re poſſe; ſi vellet, non quòd ad id teneatur: multa enim arbitrio iudicis relinquuntur, & in ſimili dicimus, quòd iudex agentem repellere poteſt, cùm videat illi actionem competere. Iaſo. in l. vbi. C. de tráſact. poteſt & ex ſuo officio teſtem infamem repellere etiam ſi a parte non opponatur. Bar. in l. j. ff. de officio aſſeſ. item & poteſt libellum ineptum ex ſuo officio repellere, etiam parte non opponente ſi velit. gl. & docto. in d. l. j. quia non quicquid committitur iudicis poteſtati & illius voluntati, ſtatim ſubijcitur iuris neceſſitati. l. non quicquid. ff. de iudi.

In his enim arbitrariis ſemper bonum eſt habe- 14
re iudicem fauorabilem: poſſet etiam iudex articulos impertinentes reijcere ſi vellet, verùm ſi eos ſemel admiſerit, & quamuis ſuper eis fuerint factæ probationes, poterit adhuc eos reijcere. eſto quòd
iam eos admiſerit, & inſimul iudex articulos eos 15
impertinentes reijciendo, reijciet etiam & probationes ſuper eis factas. ita Zabatella. in cle. ſæpe. §. 2. & clem. exiui de paradiſo. §. & quia. in 8. notabili de verbo. ſignif. Decius conſ. 84. quia talis admiſſio eorum articulorum impertinentium eſt ſenten-

Iudex articulos impertinentes quamuis ſemel admiſerit poterit adhuc repellere.

tiæ

tia interlocutoria, quam demum iudex poterit in
diffinitiua reparare.l.quod iuſſit. ff.de re iudi.& De-
cius conſi.517. & Iaſo.in d.l. quod iuſſit.
16 Dicuntur autem articuli impertinentes, qui ad
Articuli impertinentes qui dicantur.
cauſam non faciunt directè, nec indirectè.Bal.& Iaſ.
in l.ſi duo patroni.§. idem Iulianus.ff. de iureiur.&
& qualitercunque adiuuent negotium principale,
poterunt dici pertinentes, & in dubio omnes arti-
Pertinétes articuli qui dicátur.
culi admitti debent.Pau.Caſtr. in l. j. ff.ſi quis cau-
tio.& Decius. conſi. 162. & 517. & Iaſo.in ea l. j. ſi
quis cautio.nu.10.& Guido Papæ tenet deciſ. 347.
omnes articulos in dubio admittendos eſſe, ſaluo
Omnes articuli in dubio admittendi.
iure impertinentium,& conſuetudo generalis hoc
obſeruat,vt admittãtur niſi à parte oppoſitũ fuerit:
nam tunc ſuper clauſis ius dicendum erit.
Quæſtio.
In his latius quæri poteſt an neceſſe ſit omnes
exceptiones quæ partibus poſſunt inſeruire: propo-
ni debere. An verò ſufficiat quòd de illis conſtet in
proceſſu, ita vt iudex ad eas teneatur aduertere,&
17 de illis iudicare, ac ſi fuiſſent à partibus propoſitæ,
vt ſi de aliqua exceptione conſtet, ex inſtrumento
quod productum eſt à parte ex quo inſimul appa-
ret & de exceptione?dic quòd vbi de aliqua exce-
ptione conſtat,ex eomet inſtrumento quod pars ad-
uerſa produxit ex quo inſimul apparet & de actoris
intentione, & de rei exceptione, eo caſu iudex ad
eam exceptionem debet aduertere, quamuis à par-
te non fuerit deducta & debet inquam ad eam ex-
ceptionem de qua conſtat in eo inſtrumento acſi à
parte fuiſſet deducta,& allegata, ſatis eſt enim quòd
de ea conſtet ex eomet facto producentis, qui pro-
ponendo ſuam intentionem per illud inſtrumentũ,
etiam producit,& pro ſuo aduerſario exceptionem,
quæ illi inſtrumento ineſt, vt ſi actor probet cen-
tum ſibi debita eſſe: & producat inſtrumentum de-
biti, ex quo apparet ea centum non deberi niſi tali
die, & ſic quòd ille agens agit ante diem, & tunc
iudex non debet pure condemnare partem ad ſol-
18 uendum, ſed condemnabit ſoluere adueniente die.
Iaſ.poſt alios doctores, in l.eum qui. 2. §. ſi tibi. ff.
de verbo.oblig.l.rogaſti.§.ſi tibi.ff.ſi cert.peta.vnde
ſumitur hæc regula, quòd omnis exceptio quæ na-
ſcitur vnà cum ea actione, & ſic quæ ineſt ipſi in-
Iudex debet ſupplere exceptionem, quæ prouenit ex eo inſtrumento à parte aduerſa producto.
ſtrumento, & obligationi,poterit ea exceptio per
iudicem ſuppleri etiam parte non opponente:quia
quis illud inſtrumentum producendo videtur cum
ſua cauſa producere inſimul.Iaſ.in d. l. eum qui vt
in eo debitore in diem quem iudex poteſt condem-
nare adueniente die. Iaſ. in §. actionum. nu. 140.
de actio.
Si verò de ea exceptione nõ cõſtet ex vitiatione
inſtrumenti: & tunc pars aduerſa debet eam exce-
ptionem proponere, quam videt ſibi prodeſſe:aliàs
iudex procedet ad condemnationem. Iaſ. in d. l. eũ
qui.& in l. acta.ff.ſi cert.peta.
In hoc autem noſtro caſu fuit hæc exceptio à par-
19 te propoſita quia de ea ex actis non conſtabat,quare
Annalis exceptio ſeu præſcriptio eſt exploſa.
debuit à parte allegari, quamuis fruſtra videatur
proponi,quia ea annalis præſcriptio per imperato-
rem exploſa eſt & ſublata per eum titulum de an-
nali exceptione tollenda,& ſic non erat allegenda,
immò pars eam allegando incurrebat pœnam falſi,
quam incurrit qui allegat legem correctam. & gl.
ad hoc aduertit, vtque nodum talem diſſoluat, in-
quit quòd hodiè quidem ceſſat ea annalis exceptio
ſeu præſcriptio per eum titulum iam allegatum,
quaſi vellet inferre, quod tempore huiuſce c.Ray-
nutius conſtitutionis: talis exceptio locum habe-
bat, quæ tamen ceſſat hodiè.
Quæ ſolutio diligentius intuenti non poteſt pro-
cedere,cùm tempore illius decretalis iam ſublata
fuerit illa annalis exceptio: quod ex eo probari po-
teſt, quòd tempore Iuſtiniani qui leges compila-
uit,aut ſaltem ſuo iuſſu,& mandato compilatæ fue-
runt,ille titulus de annali exceptione ſublatus fue-
rat: qui Iuſtinianus imperauit anno à Chriſti nati-
uitate milleſimo centeſimo ſexageſimo,vt ex hiſto-
riis licet colligere: Alexander autem Papa, hanc
decretalem,edidit, longè poſt ipſum Iuſtinianum:
quare ſequetur nõ fuiſſe in vſu tempore illius Ale-
xandri, quare dicendum eſt quod tutor de facto ta-
lem exceptionem oppoſuit, quam iudex debuit
ſtatim etiam reiicere veluti iam ab vſu remotam, &
correctam, quod iudex ex officio tenetur facere. vt
per gl.in l.j.ff.de offi.aſſeſſ.
Sed quantumuis illius annalis exceptionis nul- 20
Vſus annalis exceptionis.
lus ſit vſus, non tamen inutile erit, ſi aliquid de il-
lius effectu dicamus,olim ſi quis bona fide rem ali-
quam mobilem habebat ab eo quem putabat do-
minum titulo emptionis,aut alio, & ille acquirens
per annum eam rem poſſederit ſub aliquo titulo,
efficiebatur illius rei dominus, ita vt per illad tem-
pus vnius anni talis res mobilis erat præſcripta, vt
per Impera. de vſucapi. inſti. & quoniam hæc præ-
ſcriptio propriè locum habebat in rebus mobili- 21
Vſucapio circa res mobiles.
bus proprie vſucapio debebat appellari, quæ ca-
dit circa res mobiles: cùm præſcriptio in rebus im-
mobilibus propriè dici debeat. Hoſtien. in titu. de
Præſcriptio in rebus immobilibus.
præſc.licet hæc nomina inter ſe confundantur & v-
num pro alio ſæpiſſimè ponatur, quod licet colli-
gere, ex variis partibus iuris noſtri quo res immo-
biles alio tẽpore præſcribebantur, & alio mobiles,
quæ triennio præſcriptæ erant,immobiles decennio
inter præſentes & inter abſentes ſpatio viginti an-
norum.§. ad hoc.de vſuc. inſtitu. & in eo titulo de
præſc. trig. anno. C.hodiè verò per vltimam impe-
ratoris conſtitutionem de qua in l. ſicut. & in l. om-
nes.C. de præſcr.trig.annorum,omnes res tam mo-
biles quàm immobiles,iura & actiones præſcribun- 22
tur ſpatio triginta annorum: quam præſcriptionẽ
triginta annorum ipſe Gui. Bene. in verbo teſtamẽ-
tum. ij. nu.23. appellat meliorem totius regni, ita
vt de generali totius regni conſuetudine omnes res
eo tempore præſcribantur: & per conſequens ceſ-
ſat hodiè vſucapio,& quam ceſſaſſe inquit in regno
Vſucapio hodie in regno ceſſat.
Imbertus in ſuis forenſibus inſtitutionibus libro
primo, in §. *de vſucapion tollu*, & nulla alia præ-
ſcriptio eſt in vſu quam ea quæ eſt triginta anno-
rum:quod etiam tenet Boeri.in conſue.Bituri. in ti-
tulo, de præſc.§.ſi. in gl.ſuper verbo,nota. & ſic in
Gallia omnes res præſcribuntur eo ſpatio triginta
annorum, quod etiam tenet Boeri. deciſio. 182.
nume.12.
Et ſic ius agendi ad ſupplementum legitimæ eo 23
Ius agendi ad ſupplementum legitimæ præſcribitur triginta annis.
tempore præſcribitur.Bald.& Iaſo. poſt alios in l.ſi
quis filium.C.de inoff.teſta.quamuis Bartol.& qui-
dam contrarium opinati ſint: nempè quòd ſolùm
illud ius agendi ad ſupplementum durat ſpatio
quinque annorum, & hoc quia illud ius ſuccedet
in locum quærelæ inofficioſi teſtamenti quæ que-
rela ſolùm durat quinquennio,d.l.ſi quis.ergo illud
ius ſuccedens in locum querelæ non debet plus
durare

durare. Sed hæc ratio reprobarur, & neque verum
24 eſt ipſum ſupplementum ſuccedere in locum que-
relæ: quinimò illud ius agendi ad ſupplemẽtum de-
ſcendit ex teſtamento aut ex conſtitutione illius
legis: ſi quis filium. & pro eo ſupplemento obti-
nẽdo agitur ex ea lege, & ſic actione perſonali: quod
remedium durat ſpatio triginta annorum & hoc te-
net Boeri. deciſ. 250. aſſerens ibi hanc eſſe communé
opinionem.

Ius petẽdi ſupplementum legitimæ nõ ſuccedit in locum querelæ inofficioſi teſtamẽti.

25 Præſcribitur etiam iuri adeundi hæreditatem eo
ſpatio triginta annorum. gl. in l. quandiu. 3. ff. de ac-
qui. hæredi. gl. & doct. in l. licet. C. de iure deli. etiã
iuri ſe immiſcendi eo tempore præſcribitur. Boeri.
26 deciſ. 58. ſicuti & pacto de retrouendendo eo tem-
pore etiam præſcribitur quamuis ea clauſula toties
quoties, appoſita fuerit. Iaſ. in l. iuriſgentium. §. j. ff.
de pactis, & etiam ſi dictum ſit quandocunque, ad-
huc illi pacto per illud tempus præſcribitur. Chaſſ.
conſ. 11. nu. j. & adde quòd hoc procedit etiam ſi ap-
poſita fuerint ea verba generalia debitoris promit-
tentis ſoluere ad omnem petitionem creditoris, nã
per ea verba non intelligitur renunciatum præſcri-
ptioni. Chaſſ. ibi in eo conſ. & tali pacto de retro-
uendendo ſiue illud factum ſit in perpetuum vel
ad tempus, per illud tempus præſcribitur. Boeri.
in eo loco, & tranſit illud pactum, & ad hæredes
venditoris & ad hæredes emptoris, etiam ſi de il-
lis nulla facta fuerit mentio. vt per Boeri. in ea de-
ciſ. num. 21.

Pactum de retrouendendo eo tẽpore præſcribitur.

27 In quibuſdam tamen caſibus præſcriptio currit
minori tempore: vt in cohæredibus, qui ſi bona hæ-
reditaria pro diuiſo poſſideant, per decennium cen-
ſendum erit diuiſionem inter eos factam fuiſſe. glo.
& ibi docto. in l. ſi maior. C. comm. diui. quamuis
Pe. de bella pertica ibi contrarium teneat, tamen gl.
opinio ſuſtinetur, & quam vt magis communem
ſequitur Boer. in ea deciſ.

Præſcriptio decem annorum locum habet inter fratres poſsidẽtes bona diuiſa.

28 Item & hodiè remedium l. 2. C. de reſc. vend. præ-
ſcribitur ſpatio decem annorum, & reſciſſio etiam
alicuius contractus ex capite, metus, doli vel frau-
dis, eo tempore decem annorum præſc. & in hoc
eſt regis Franciſci ordinatio de qua meminit Re-
buff. in ſuis commen. in tracta. de reſc. contract. in
gloſ. 19.

Accuſationes criminum tolluntur ſpatio viginti
annorum. l. quærela. C. de falſis, & poſt illud tem-
pus non licet quem accuſare, & hoc procedit tam
29 de iure ciuili quàm canonico: & hoc tenet Boeri.
deciſ. 26. niſi eſſent factæ informationes, & iam per
iudicem decretatæ. ſed propter abſentiam accuſati
non fuit vltra proceſſum, nam iam per tales infor-
mationes interrupta fuerat ea præſcriptio. Bartol.
in l. naturaliter. ff. de vſucap. crimen tamen adulte-
rij per quinquennium præſcribitur. l. marito. §. hoc
quinquennium. ff. ad l. Iulia. de adulte. & actio in-
iuriarum ſpatio vnius anni præſcribitur. l. ſi non
Cranitij. C. de iniur. actio de dolo, biennio præſcri-
bitur. l. fi. C. de dolo.

Accuſatio criminum tollitur ſpatio viginti annorũ.

Actio adulterij per quinquennium tollitur.

30 Item & contra fiſcum poſt annum præſcribitur,
ſi intra annum bona illius qui eſt condemnatus
non annotauerit, & ſi poſt viginti annos, fiſcus
bona condemnati non occupauerit, demum præ-
31 ſcriptio ab ipſo reo aut ab eius hæredibus ſummo-
uebitur. l. 2. & 3. ff. de requi. reis.

Hypothecaria actio præſcribitur ſpatio quadra-
ginta annorum. l. j. in prin. C. de anna. excep. & ita
iudicatum fuiſſe, refert Boeri. deciſ. 182. in fine. in
patria verò conſuetudinaria ea hypothecaria præ-
ſcribitur triginta annis. Maſue. in titu. de præſcr. §.
item. & §. conſequenter. in patria verò quæ iure
ſcripto regitur, præſcribitur eo tempore quadra-
ginta annorum, & contra eccleſiam Romanam
currit præſcriptio centum annorum. authent. vt ec-
cleſia Romana.

Hypothecaria ſpatio quadraginta annorũ præſcribitur.

Sunt autem certi caſus in quibus ceſſat præſcri- 32
ptio: vaſallus enim contra dominum non præſcri-
bit, & nec dominus contra vaſſallum: quia neuter
eorum poteſt naturam feudi immutare. ita per plu-
ra tenet Boeri. deci. 11. nu. 10. item & contra fiſcum
nulla currit præſcriptio & in hoc ſtat edictum re-
gis quo cauetur nullam præſcriptionem, contra
ipſum currere, & eſt l. comperit. C. de qua. præſc. in
denariis etiam regiis nulla currit præſcriptio. So- 33
lutio enim denariorum regiorum & qui principi
debentur pro bonis ruralibus, eſt de regalibus: prò-
pterea nulla currit præſcriptio, per eum titulum
quæ ſunt regalia in vſibus feudo. & ibi inquit Bal.
collectas eſſe de regalibus ſiue illæ ſint ordinariæ ſi-
ue extraordinariæ vel repentinæ, & quæ ſunt re-
galia non præſcribuntur. d. l. comperit. plenè Lu-
cas de pen. in l. viros. de diuer. offi. lib. 12. C. dantur
enim & exoluuntur principi collectæ & illi com-
petunt non vt bona patrimonialia, ſed ratione regiæ 34
dignitatis vt in ſimili dicitur in c. abbate ſanè. §. ſed
ad hoc. de re iudi. in 6. & Lucas de pe. eo loco, qua-
re quis non poteſt eſſe tutus à ſolutione talliarum
pro bonis ruralibus: quæ tenet ex eo ſolo quòd nu-
ſquam ſoluit: nam quantumuis peranteà nihil ſol-
uerit pro illis bonis, non ſequitur propterea ea bo-
na nobilia eſſe: quæ nobilitas, ſeu exemptio à tal-
liis alio modo probanda eſt, quàm per non ſolutio-
nem, & ita in curia noſtra multoties iudicatum vidi,
dum ibi eſſem aduocatus, qui pro tuitione iuris il-
lius qui prætendebat exceptionem à talliis propo-
nebam, & adducebam partem ipſam, quam defen-
debam, nuſquam ſoluiſſe aliquas tallias, & denarios
regios pro illis bonis, quæ dicebam exempta, & im-
munia: ſed nuſquam potui obtinere, & nuſquam
habita fuit ratio illius præſcriptionis, cùm ea ſit
contra principem, & contra ius ipſum. l. omne ter-
ritorium, de cenſ. lib. 10. C. l. omne ſine cenſu vel
reli. C. ex quarum legum generalitate omnes tenẽ- 35
tur ad publicas functiones, & in eo titulo de im-
munitate nemini concedenda: & cùm ipſi conſules
aut exactores huiuſmodi denarios regios petentes,
ſint ipſo iure fundati, ille qui dicit ſe immunem &
exemptum, debet probare immunitatem, alio ta-
men modo quàm per non ſolutionem: cùm iuris
diſpoſitio ſit in contrarium, eſt enim ea iuris diſpo-
ſitio quòd omnes pro rebus ruralibus quas poſſi-
dent, tenentur ad tales functiones, & pro quibus
quilibet debet cottiſari, & etiam ratione induſtriæ
ſuæ, quam exercet, modo quis pro induſtria non
cottiſetur ratione officij regij, quod exercet, ratio-
ne cuius quis in talibus functionibus, & impoſi-
tionibus non debet cottiſari nec grauari, & ita mul-
tis arreſtis noſtræ curiæ iudicatum vidi, & maximè
die 28. Februarij 1572. in vtilitatem conſiliariorũ
ciuitatis de pudio contra conſules illius ciuitatis,
qui impoſuerant illis onera pro induſtria officij re-
gij, quod illi exercebant: & fuit illis conſulibus in-
hibitum, ne amplius hoc facerent, & eſt edictum
regis

Vaſſallus cõtra dominum non præſcribit nec dominus cõtra eum.

Contra fiſcum nulla currit præſcriptio.

Collectæ ſunt de regalibus.

Omnes tenentur ad publicas functiones.

Immunitas probanda eſt ab eo qui ſe dicit exemptum.

Ratione induſtriæ quis eſt cottiſandus.

Officiarij regij ratione officij non debẽt cottiſari.

regis Franciſci primi prohibens præſcriptionem
contra principem.
36 Et hi denarij non perdunt naturam denariorum
regiorum tametſi exactores ſeu collectores, eos non
exegerint per tres ſeu per quatuor annos: quam-
uis plebiſcito gentium trium ſtatuum huiuſce pa-
triæ anno Domini 1539. ſtatutum ſit, vt niſi le-
uentur intra tres annos, quòd perdent naturam
denariorum regiorum, ſed curia noſtra eo ſtatuto
non ligatur, ſolus enim princeps facit leges.
37 Præterea in his denarijs regijs non habet locum
poſſeſſorium, vt dicat ſe eſſe in poſſeſſione non ſol-
uendi denarios regios: cùm tale poſſeſſorium ſit
contra ius, & quantumuis in curiis inferioribus,
aliqui proponant tale poſſeſſorium, tamen cùm
proceſſus ita factus deuoluitur ad curiam per viam
appellationis, curia ſolet declarare, nullos tales pro-
ceſſus, cùm nihil efficiat poſſeſſorium illud non ſol-
uendi contra principem: contra quem poſſeſſio nõ
ſoluendi non currit.
38 Solutio tamen denariorum regiorum bene no-
Soluens per triginta annos perdit immunitatem.
cet illi qui prætendit ſua bona eſſe immunia: nam
ſi quis putans ſe exemptum à tali ſolutione tallia-
rum, nihilominus ſoluat, ſi ille ſoluerit per trigin-
ta annos, talis ſolutio ita continuata, nocet nobilita-
ti, & exemptioni. ita Lucas de Penna. in l. qui pu-
blice. in fi. de his qui ſponte ma. ſubie. & ibi Ioan.
de Platea. & in l. 3. de decuri. lib. 10. C. & Guido Pa-
pæ hoc confirmat deciſ. 387. non tamen ſufficeret
demonſtrare ſolutionem factam fuiſſe minori tem-
pore, ad hoc vt quis cogatur in poſterum ſoluere:
quia in actibus qui reiterationem recipiunt, quis
ſuæ exemptioni non præiudicat, niſi pro vicibus,
pro quibus ſoluit, & non pro futuro tempore, niſi
ea ſolutio triginta annorum interueniſſet. l. volun-
tariæ. C. de execu. tuto. authen. præsbyteros. C. de
epiſc. & cle. in actibus verò qui reiterationem non
recipiunt, per vnum actum quis ſuo priuilegio vi-
detur renunciare. l. 2. C. de iure domi. Impe. & Guid.
Papæ, in ea deciſ.
39 Sed & neque per priuilegium probatur immu-
Immunitas per priuilegiũ non probatur.
nitas non ſoluendi, cùm ex edictis regijs omnes im-
munitates conceſſæ per priuilegia imperatorum
ceſſent, & quibus derogatum eſt: fuerant quidem
multa priuilegia immunitatis conceſſa doctoribus
regentibus, & ſcholaſticis ſtudentibus: ſed ceſſant
per ea edicta regia.
40 Probatur autem immunitas per homagia qui-
Per homagia probatur immunitas.
bus quis recognouit ſe ea bona tenere ſub fide, &
fidelitate, ſeu homagio alicuius, & ſub certa alber-
gua, ſeu caualcata aliqua, quod nomen quantum-
uis barbarum eſt, tamen vſitatum in illis homagiis,
41 & recognitionibus, & eſt caualcata munus, ſeu
Caualcata quid ſit.
ſeruitium quod olim concedebatur pro exercitu
regis: de qua caualcata meminit Oldradus, conſil.
98. & in qua recognitione quis recognoſcit caſtrũ,
aut quid aliud, & in hoc tamen eſt quæſtio notãda,
an ſcilicet recognoſcens caſtrum, videatur & terri-
torium recognoſcere. Oldrad. conſ. 121. tenet quòd
non: cùm ea ſint diuerſa nomina territorium, & ca-
42 ſtrum: niſi obſeruantia vel vſus communis loquen-
di, vel modus, vel actus aliquis exterior appareat:
qui talem interpretationem inducat, vt ibi per
Oldra.
43 Quis tamen caſtrum recognoſcendo, & iuriſdi-
ctionem videtur recognoſcere: cùm iuriſdictio pẽ-
dear in territorio, & ſic quis caſtrum recognoſcẽ-
do, & iuriſdictionem videtur recognoſcere: Oldra.
in eo conſ. ſicuti in ſimili vendito caſtro ſimplici-
ter, cenſetur eſſe venditum cum omni ſuo iure im-
perij, & iuriſdictionis. l. j. in fi. & ibi Bart. ff. de offi. 44
eius cui manda. eſt iuriſ. & Boerius deci. 50. nu. 11.
Iuriſdictio cũ ipſo caſtro cẽſetur vendita.
quia caſtrum in ſe continet iuriſdictionem. Innoc.
in c. ex literis. nu. 2. de iure patro. & ibi etiam Pa-
nor. vbi inquit caſtrum in ſe habere diſtrictum, &
iuriſdictionem ex conſuetudine, ſeu ſtatuto ho-
minum, & non de iure communi: & quantumuis
caſtro certum territorium debeat aſſignari quod
ſibi in iuriſdictione debeat reſpondere. Ludo. Ro-
ma. conſ. 444. tamen recognoſcens caſtrum nõ re-
cognoſcit territorium.
Vidi aliquando dubitari an ſufficiat vnum ho- 45
magium ad probandam immunitatem, & ad hoc
vt bona deſcripta in Cadaſtro tanquam rutalia,
dicuntur exempta. Dubium facit, quia vnica reco-
gnitio non ſufficit ad probandum directum domi-
Vnum homagium an ſufficiat ad probandam immunitatem talliarũ.
nium. Barto. in l. cùm ſcimus. C. de agri. & cenſ. lib.
11. ſi tamen illa recognitio eſſet approbata, per
ſolutionem cenſus & canonis, tunc probaret vt
eſt additio ad deciſionem Guid. Papæ, deciſ. 272. 50
contra opinionem ipſius Guidonis Papę, cuius o-
Vna recognitio cum ſolutionibus ſufficit ad probandum directum dominium.
pinio in hoc non ſeruatur. Si ergo vnica recognitio
in hoc non ſufficiat, ad probandum directum do-
minium, cùm eſt ſola in ſimili, videtur vnicum ho-
magium non ſufficere ad probandam immunita-
tem alicuius rei, tamen contrarium vidi iudicari,
in curia, & multa arreſta ad hoc lata fuere in eorũ
vtilitatem, qui vnicum habebant homagium, dum
tamen illud ſit antiquum, & firmatum quibuſdam 46
denombramentis antiquis, nam licet illa denom-
bramenta ſola non ſufficiant, ad ipſam exemptio-
Denombramenta ſunt ſcripturæ priuatæ.
nem probandam, à contributione denariorum re-
giorum, cùm ea denombramenta ſint ſcripturę pri-
uatæ, & factæ in vtilitatem eorum qui ea proponũt
& ſic non faciant fidem. l. rationes, & l. non nudis.
C. de proba. tamen adiuuant homagium, maximè
quando illud eſt antiquum ad inſtar vnius recogni
tionis quæ ſola non ſufficit, adiuta tamen quibuſ-
dam ſolutionibus plenè probat.
Concluditur ergo ex iam dictis præſcriptionem 47
nihil efficere in denariis regiis, ſicuti nihil efficit
Iura facultatũ non præſcribũtur.
in his quæ ſunt facultatis: cùm iura facultatem nõ
poſſint præſcribi. l. viam publicam. ff. de via publi-
ca. Roma. & Iaſ. in l. j. ff. de acqui. hæredi. & in hoc
differt facultas à iure: quia iura præſcribuntur. l.
omnes. & l. ſicut. C. de præſc. trig. anno. facultates 48
autem, & ea quæ ſunt facultatis, non poſſunt præ-
ſcribi. Pau. Caſtr. & Iaſ. in l. j. ff. de iuſti. & ſubſti.
per eam l. viam publicam. & Chaſſ. conſ. 11. nu. 17.
vbi ponit de iure offerendi, an illud ſit ius, an facul- 49
tas: & tandem diſtinguendo concludit, nempè quòd
Ius offerendi.
eſt quoddam ius offerendi quod compellit per mo-
dum facultatis: & illud non præſcribitur, ſicuti eſt
illud quod conſiſtit in voluntate hominis. Ioan.
Andr. in c. non eſt. de conſ. in 6. quoddam verò
eſt ius offerendi quod competit per modum iuris,
vt eſt illud quod habet ſecundus creditor, qui habet
ius offerendi ſecundo creditori, de quo in l. 2. & 3.
& in l. cum ſecundus. ff. de diſtra. pigno. & tale ius
offerendi præſcribitur ſpatio triginta annorum. gl.
in verbo alieno. in l. pignori. ff. de vſucap. & ibi Ca-
ſtrenſis, & Chaſſ. in eo conſi.

Dicitur

50 Dicitur autem aliquid concedi iure facultatis, quod conceditur, ſeu permittitur alicui pro ſui iuris iam quæſiti conſeruatione: quod propriè eſt facultas, impropriè autem ius. l. in re mandata. C. mād. Bartol. in l. j. ff. de condi. & demonſtr. Chaſſa. in eo conſ. nume. 27. hinc eſt, quòd ſi turris alicuius per longum tempus collapſa remanſerit, poterit dominus eam turrim reficere ad ſuam voluntatem: & neque illi poterit obiici aliqua præſcriptio: quia talis refectio concernit, atque reſpicit conſeruationem iuris illius reficientis: quæ facultas reficiendi non poterit tolli aliqua præſcriptione. Feli. plenè in c. conſuluit, de iudi. Fructuarius etiam non præſcribit. l. neque vſufructuarium. C. de vſuf. ſcilicet non præſcribit proprietatem rei ipſius cuius habet vſumfructum, quia non poſſidet, niſi naturaliter. l. naturaliter. ff. de acqui. poſſe. & proprietas non præſcribitur ex ſola naturali poſſeſſione, etiam ſi poſſideat in mille annos. l. acquiritur. §. fin. ff. de acqui. re. domi. Dyn. in reg. ſine poſſeſſione. nu. 29. de reg. iuris. Bal. in d. l. neque vſufructuarium. eſt quidem poſſeſſio ciuilis & naturalis neceſſaria ad præſcribendum. Dyn. in d. reg. ſine poſſeſſione.

C&.edi aliquid iure facultatis quid ſit.

51 Ceſſat etiam præſcriptio, ſeu potius dormit contra pupillum: contra autem adultum, & maiorem quatuordecim annis, currit quidem præſcriptio, ſed demum minori ſuccurritur contra talem præſcriptionem per reſtitutionem in integrum. l. cùm notiſſimi, & l. ſicut. C. de præſcr. trig. vel qua. anno. & per titulum, ſi aduerſus præſcriptionem, & ibi Bald.

52 Currit etiam præſcriptio contra impeditum impedimento facti: verùm datur in integrum reſtitutio contra tale impedimentum. l. & Atilicinus, & ibi Flori. ff. de ſerui. ruſti. præd. Rebuff. in ſua praxi beneficiali in titu. de denotationibus. num. 14. contra etiam ignorantem currit præſcriptio ſaltem triginta annorum: datur tamen reſtitutio ex clauſula, ſi qua mihi iuſta cauſa. Bartol. in l. j. §. ſi quis. ff. de itinere actúq; priu. Cor. conſil. 195. in 3. volu. quæ reſtitutio intra triginta annos peti debet, aliàs poſt quis non eſſet audiendus. Cor. conſi. 244. in 4. vol. & ſic contra impeditum impedimento facti currit præſcriptio, licet demum detur reſtitutio: impedi-
53 to tamen iuris impedimento, & qui nullo modo agere poteſt, non currit præſcriptio, ſed ſi potuit agere & non commode currit, tu demum datur reſtitutio. Sali. in l. j. in fi. C. de anna. excep.

Currit præſcriptio contra impeditum ſed non iuris, facti impedimento.

54 Ad hoc autem vt quis poſſit præſcribere, quatuor præcipue requiruntur ex ſententia Azonis in rubri. de vſuca. primò quòd res quæ præſcribitur, ſit præſcriptibilis, id eſt quòd poſſit præſcribi: ſecundò bona fides, cùm poſſeſſor malæfidei non præſcribat. reg. poſſeſſor. de reg. iuris in 6. quod in eo procedit qui habet malam fidem, tempore acquiſitę poſſeſſionis, & inchoatæ: qui nullo tempore præſcribit, etiam ſi per centum annos poſſeſſionem cōtinuaret, quamuis de iure ciuili contrarium decidatur, per l. omnes & l. ſicut. C. de præſ. trig. annorum, quæ leges & ſimiles diſponentes præſcriptionem currere cum mala fide ſunt correctæ, per ius canonicum. gl. Inno. Panor. & alij, in c. fi. de præſcr. Bal. in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condi. & demonſtra. Felin. poſt Panor. in c. quoniam, de præſcr. Mathe. Matheſilanus. ſing. 23. & ibi additio. & Boeri. in addit. ead. Dyn. in reg. poſſeſſor, de reg. iuris, quod procedit tam in actionibus realibus, quàm perſonalibus: prout tenēt omnes communiter in illis locis de iure ciuili, illud enim negari nō poteſt, quin de iure ciuili malæfidei poſſeſſor, non præſcribat ſpatio triginta annorum. d. l. ſicut. non autem minori tempore. authent. malæfidei. C. de præſc. longi tempor. At de iure canonico ſecus, vt iam fuit comprobatum, cùm ſemper bona fides in præſcriptione requiratur, & hoc procedit tam in præſcriptione rerum corporalium, quàm incorporalium, quę omnino cum mala fide non præſcribuntur. plene Alex. conſi. 99. in 4. vol. & ibi inquit hanc eſſe communem opinionem.

Quatuor requiruntur ad hoc vt detur præſcriptio.

Malæfidei poſſeſſor nō præſcribit.

Probatur autem bona fides, ex eo quòd in dubio præſumitur in eo qui poſſidet cum titulo, qui dummodo præcedat, verus vel putatiuus, demum bona fides præſumetur. l. Celſus, & ibi Bar. ff. de vſuca. Ioannes de Platea, in prin. de vſuca. inſti. quod procedit etiam de iure canonico. c. cùm veniſſent. de reſti. in integ. Inno. in c. vigilanti. de præſc. Ioan. Fab. in prin. de vſuca. Sali. in l. ſuper longi. C. de præſc. longi temp. & hoc in rebus corporalibus: in incorporalibus bona fides non præſumitur, quare ea eſſet probanda. Faber in eo longo.

Bona fides quomodo probetur.

Probatur autem quem eſſe in mala fide probando quòd à principio contractus: vel tempore contractus fuit emptori denunciatum ne emeret, eo q res erat aliena. l. feudum. C. de rei vendi. & per talem denunciationem, ea bona fides quæ per titulum poſſet præſumi, excluditur. de Platea in eo loco.

Mala fides quomodo probetur.

Tertiò requiritur titulus in præſcriptione, quod procedit in præſcriptione decem aut viginti annorum, vel in præſcriptione triennij. l. nullo. C. de rei vendi. in præſcriptione verò triginta annorum, nec titulus nec bona fides requiritur de iure ciuili, cùm etiam fures eo tempore præſcribant. Dyn. in d. reg. poſſeſſor. nume. 26. & ſic poſſunt etiam malæfidei poſſeſſores eo tempore præſcribere. d. l. ſicut. iuncta ibi. gl. ſed de iure canonico, & titulus & bona fides requiruntur in rebus quæ de iure communi non poſſunt poſſideri, & quando eſt præſumptio contra poſſeſſores, & in rebus eccleſiaſticis, quæ de iure communi non poſſunt poſſideri: aliàs ex titulo præſumeretur bona fides, vt per Dyn. in ea regula, poſſeſſor.

Titulus in præſcriptione non requiritur.

Vltimò requiritur ad præſcribendum poſſeſſio, ſeu poſſeſſionis continuatio, cùm ſine poſſeſſione non currat præſcriptio. c. ſine poſſeſſione. de reg. iuris, in 6. continuatio autem poſſeſſionis probatur probando quòd ſingulis annis quis fructus percipit ex ea re. Sali. in l. pen. C. de præſc. long. temp. his ergo quatuor interuenientibus quis poterit præſcribere, & ita præſcribendo acquiret. l. traditionibus. C. de pactis.

Poſſeſſio in præſcriptione requiritur.

Sunt autem multi modi ſeu tituli vſucapionis, 55
eſt enim vſucapio pro emptore, pro dote, pro legato, pro ſuo, de quibus in alijs titulis pro ſuo, pro dote, pro legato, & pro emptore, ff. & C. in quibus locis accipitur titulus pro actu, per quem ſolet trāſferri dominium, quippe cùm iure cautum ſit titulū requiri ad eſſe vſucapionis. l. Celſus. ff. de vſuca. & in §. error de vſuc. inſti. ergo qui vult præſcribere debet habere aliquem ex iam dictis titulis, vt ſi dos alicui conſtituta ſit ſuper rebus alicuius, ille talis eam rem in dotem ſibi conſtitutam poſſidebit titulo pro

Multi tituli vſucapionum.

pro dote:& poſſidendo ita eam rem præſcribet,cùm ſine poſſeſſione aliàs præſcriptio non poſſet currere: quod patet ex diffinitione ipſius præſcriptionis,quę eſt acquiſitio dominij per cõtinuationé poſſeſſionis téporis à lege præfiniti. l. 3.ff. de vſuc.vnde tutor in hoc noſtro caſu oppoſuerat eam pręſcriptionem pro dote, & ſic præſupponebat ſponſam Petri, ſeu eius vxorem dediſſe ipſi Petro rem eam æſtimatam in dotem: quo caſu iam ergo poſſederat tum eo titulo pro dote,& de hac præſcriptione pro dote hic textus intelligi poteſt.

Præſcriptio autem quadraginta annorum eſt tanti effectus, vt quis per eam efficaciter excludatur, & etiam reſtitutio in integrum contra talem præſcriptionem nõ videatur competere.vt plenè de Ancha.conſ.169. Alex. conſil. 163. par.2. & Decius conſi.554. in princip.

Inſuper allegabat quòd de bonis illius tam tertia Claræ matris, quã quarta erat deducenda.

SVMMARIA.

1 TRes ſpecies quartarum.
2 Legitima quæ ſit.
3 Exhæredatio olim ſolo verbo fiebat.
4 Poſthumus hodiè non poteſt exhæredari.
5 Exhæredatio hodiè ſine cauſæ inſertione fieri non debet.
6 Filius vltra treſdecim cauſas poſitas in §. cauſas. vt cum de appella. cogno. ex aliis poterit exhæredari.
7 Præteritio matris habetur pro exhæredatione.
8 Legitima filiorum hodiè eſt triens vel ſemis.
9 Filij filiorum ſuccedunt in locum eorum patris pro habẽda legitima debita eorum patri.
10 Legitima nepotum quanta debeat eſſe quando auo ſuccedunt ex pluribus fratribus inter ſe,& quid quando ſuccedunt cum patruis.
11 Filius in locum ſui patris ſubintrat in duobus caſibus.
12 Hæres inſtitutus computatur in numero liberorum,& habet ſuam legitimam vt quilibet alius ex filiis.
13 Tempus mortis patris inſpiciendum eſt propter duo.
14 Filius licet ſuam legitimam petierit,& acceperit,poterit nihilominus ſupplementum petere.
15 Supplementum legitimæ contra quos peti debeat.
16 Quod filius capit extra ſubſtantiam parentis, ex cuius ſubſtantia petitur legitima,non imputatur filio in legitimam.
17 Quod filius capit ex ſubſtantia illius in cuius bonis petit legitimam,in ſuam legitimam imputatur.
18 Filia an in ſuam legitimam dotem quam habuit à ſuo auo,teneatur imputare.
19 Nepos an dotem quam eius mater habuerat ſuccedendo ſuo auo, in ſuam legitimam teneatur imputare.
20 Dos quando dicatur congrua.
21 Si fundus in dotem datus fuit filiæ quæ demum petit ſupplementum, quomodo fundus ille æſtimandus erit.
22 Pretia rerum diligenti cultura amplіantur & negligẽtia minuuntur.
23 Tempus conſtitutionis dotis an ſit ſpectandum an tempus mortis.
24 Donatio facta fauore matrimonij in legitimam eſt imputanda.
25 In locum donationis antè nuptias ſuccedit donatio facta matrimonij.
26 Donatio facta fauore matrimonij differt à donatione propter nuptias.
27 Donatio ſimplex per ingratitudinem, facta tamen fauore matrimonij,non reuocatur ſicuti nec dos.
28 Donatio ob cauſam imputatur in legitimam,non autem remuneratoria.
29 Donatio ob cauſam differt à donatione quæ fit ob benemerita.
30 Donatio ſimplex facta à patre filio quæ cõfirmatur morte patris,in legitimam imputatur.
31 Donationes factæ à patre filio,quæ morte patris confirmantur,non veniunt in collationem.
32 Donatio facta à patre filio in poteſtate quæ ſtatim valet, non imputatur,licet veniat in collationem.
33 Donatio ſimplex à matre facta cùm ea ſtatim valeat imputatur in legitimam.
34 Donationes inter patrem & filium prohibitæ.
35 Naturalis obligatio inter patrem & filium ſtare poteſt ſed non ciuilis.
36 Ius naturale quid,& quid naturalis obligatio. 51
37 Quicquid filius acquirit,id ſuo patri acquirit.
38 Donationes quæ morte confirmantur valent potius iure legati,quàm donationis.
39 Donatio à patre facta filio emancipato valet.
40 Donatio vſusfructus bonorum aduentitiorum facta à patre filio,ſtatim valet.
41 Donatio ob benemerita facta à patre filio, ſtatim valet, & quæ requiruntur ad hoc vt valeat.
42 Differentiæ quæ ſunt inter donationem ob benemerita factam perſonis ſuſpectis,& non ſuſpectis.
43 Donans ob benemerita, ſi dicat ſe donare purè & ſimpliciter,talis donatio vt ſimplex valebit.
44 Non ſtatur iuramento patris qui aſſerit ſe multa ſeruitia à filio accepiſſe.
45 Benemerita debent eſſe plus quàm obſequialia ad hoc vt donatio ob benemerita facta à patre filio valeat.
46 Præceptum,Honora patrem & matrem,pertinet & ad externam reuerentiam, & ad multa alia.
47 Honor tria complectitur.
48 Parentes quamuis pauperes non debent à filio contemni.
49 Ioſeph patrem ad ſe venientem cum ſummo honore accepit.
50 Salomon matri ad ſe venienti aſſurrexit.
51 Thobias patrem ſuum orbum educauit.
52 Nulla pœna mortis contra patres filios occidentes, apud Aegyptios ſtatuta erat, ſed benè contra filios occidentes patres.
53 Pœna contra matrem filium occidentem.
54 Olim patri conceſſum erat ius occidendi filium.
55 Pater filium magiſtratum tenetur revereri.
56 Hiſtoria Quinti Fabij.filij Quinti Fabij Maximi.
57 Merita quædã officialia, & quædam artificialia.
58 Filij pietatem,& officium debent parentibus, ſed non operas artificiales.
59 Officioſus id eſt, obſequioſus.
60 Vxor viro ſuo tenetur operari in obſequialibus, quòd ſi ex aliqua arte aliquid acquirat, id erit ipſius vxoris.
61 Ad hoc vt donatio,ob benemerita valeat facta à patre filio,ea merita debent reſpondere rei donatæ.

62 *Donatio facta à patre filio contemplatione matrimonij valet, & ibi an valeat ſi poſt matrimonium fiat ea donatio.*

63 *Donatio facta filio militi in cauſam militiæ an valeat, & quæ in ea requirantur.*

64 *Donatio facta à patre filio in cauſam peculij quaſi caſtrenſis valet. & quæ requirantur.*

65 *Donatio facta filio in cauſam ſtudiorum valet.*

66 *Cauſa ſtudij, & fauor dotis æquiparantur.*

67 *Res ſubiecta reſtitutioni propter dotem poterit alienari, & de conſenſu fideicommiſſarij etiam.*

68 *Declaratio legis quæ pater. ff. famil. erciſcundæ.*

69 *Argumentum à facti narratione non debet ſumi.*

70 *Ad hoc vt donatio facta filio à patre fauore ſtudij valeat, duo requiruntur.*

71 *Multa priuilegia ſcholaſticis conceſſa.*

72 *Quando quis habet priuilegium vt poſſit coram pluribus conueniri, eſt in electione actoris coram quo eum reum velit conuenire, quod fallit in ſcholaſtico.*

73 *Patroni laici poſſunt ordinationem teſtatoris factam in fundatione alicuius capellæ relaxare, & eam alterare.*

74 *Doctores regentes habent multa priuilegia.*

75 *Doctores ſunt in dignitate, & doctoratus eſt dignitas.*

76 *Filius quamuis teneatur libros conferre, tenetur ſolum ad pretium & non ad libros reſtituendos.*

77 *Libri ſunt præſidia ſcholaſticorum quæ ſunt quinque.*

78 *Donatio ſimplex facta à patre filio iuramento confirmata, valet.*

79 *Filius tenetur imputare in ſuam legitimam id quod capit in vim vltimi iudicij à teſtatore.*

80 *Filius non imputat in ſuam legitimam quod capit iure ſubſtitutionis aut iure accreſcendi, ſed & nec quod capit beneficio l. hac edictali. C. de ſecun.nup.*

81 *Donatio ſimplex quæ non ſtatim valet, ſed morte patris confirmatur, in legitimam imputatur.*

82 *Legata in legitimam imputantur.*

83 *Filius non imputat in ſuam legitimam id quod capit cauſa conditionis implendæ.*

84 *Filius in ſuam legitimam imputat ſumptus à patre factos pro filij delicto.*

85 *Filius in ſuam legitimam non imputat ſumptus à patre factos in honorem ipſius filij.*

86 *Veſtes & iocalia, quæ à patre dantur in contractu matrimonij filiorum aut filiarum, in legitimam illis imputantur.*

87 *Filius in ſuam legitimam non imputat officium aut beneficium à patre obtentum in illius vtilitatem.*

88 *Donatio remuneratoria filio in ſuam legitimam non imputatur.*

89 *Legitima aſcendentium quanta debeat eſſe in bonis deſcendentium.*

90 *Filius habens filios, non tenetur ſuis aſcendentibus legitimam relinquere.*

91 *Quarta Trebellianica hæredi grauato debetur etiamſi grauetur in vim clauſulæ codicillaris.*

92 *Quilibet ex pluribus inſtitutis detrahit quartam.*

93 *Trebellianica debetur hæredi vniuerſali.*

94 *Nulla Trebellianica debetur, quando pater diuidit hæreditatem inter liberos.*

95 *Primus hæres detrahit quartam.*

96 *Grauatus in contractu non detrahit quartam.*

97 *Quæ in Trebellianicam ſint imputanda.*

98 *Quid ſit capere iure hæreditario.*

99 *Prælegatum quid ſit.*

100 *Quid ſit capere iure vniformi, & difformi.*

101 *Fructus percepti ex hæreditate, in quartam imputantur: quod in fructibus reſpectu ſuæ quartæ non procedit.*

102 *Filij primi gradus non imputant in Trebellianicam fructus ex hæreditate perceptos.*

103 *Fructus ab hæreditate percepti ab hærede grauato, quãtum aſcendant in plus quam ſit ea quarta, non tenetur eos reſtituere.*

104 *Pater Trebellianicam non poteſt prohibere in filiis primi gradus.*

105 *Prohibitio quartæ Trebellianicæ extraneis hæredibus inſtitutis prohiberi poteſt.*

106 *Fructus ſtantes in hæreditate aut pendentes, & percepti ab hærede, ſunt ex hæreditate.*

107 *Qui fructus cum tota hæreditate ſunt reſtituendi adueniente die reſtitutionis.*

108 *Hæres grauatus non tenetur ad reſtitutionem animalium, quæ erant tempore mortis teſtatoris.*

109 *Hæres grauatus non tenetur reſtituere res hæreditarias quæ dietim corrumpuntur.*

110 *Subſtitutus poteſt petere, vt hæres grauatus ſatiſdet de hæreditate reſtituenda.*

111 *Quartæ Falcidiæ quando ſit locus.*

112 *Hæres, quando hæreditas eſt onuſta legatis, quartam iure Falcidiæ detrahere poteſt, & quid in ea tenetur imputare.*

113 *Teſtator Falcidiam poteſt prohibere.*

114 *An & Trebellianicam prohibere poſſit teſtator.*

115 *Trebellianica in filiis primi gradus non poteſt prohiberi.*

116 *Trebellianica expreſsè, & tacitè poteſt prohiberi.*

117 *De iure digeſtorum Trebellianica non poteſt prohiberi.*

118 *Omne æs alienum detrahi debet antè detractionem Trebellianicæ.*

119 *Venientes ab inteſtato ſuccedentes in vim clauſulæ codicillaris, an poſſint Trebellianicam detrahere, & ibi quid operetur ea clauſula.*

120 *Virtus clauſulæ codicillaris quæ ſit.*

Inſuper allegabat quòd de bonis illius tam tertia Claræ matris, quã quarta deducenda erat.

IN hoc verum cenſebat ille tutor, allegando quartam partem deducendam eſſe ex hæreditate, quæ de iure debetur hæredi grauato reſtituere hæreditatem. Rogata enim fuerat ea Adiecta, hæres inſtituta reſtituere hæreditatem, ſi decedat ſine liberis: & quia iam conditio euenerat per mortem ipſius Adiectæ defunctæ ſine liberis: ergo illius hæredibus quarta debebatur. Et vt hæc intelligantur, eſt aduertendum nos habere in iure præcipuè tres quar- 1
tarum ſpecies, vna eſt, quæ quarta legitimæ ap- Tres quartarũ
pellatur, ſeu ipſa legitima, alia eſt quarta Falcidiæ: ſpecies.
alia eſt autem quarta Trebellianica: de quibus quartis aliquid nunc tangemus, & inſimul demon

demonſtrabimus quæ in illis quartis ſint imputanda.

2 Eſt antem quarta legitimæ, ſeu legitima quæ filiis legitimis, & naturalibus debetur in teſtamentis parentum, de qua in l. cum quæritur. C. de inof. teſtamento & in l. Papinianus. §. quarta. ff. eod. de inoff. teſt. & eſt ea portio hæreditatis quæ filiis debetur pro eorũ iure: & in qua legitima filij aut ſunt inſtituendi, aut exhæredandi ex ipſa hęreditate. l. inter cætera. ff. de libe. & poſth. & in prin. de exhæred. libe. inſtitut.

Quarta quę legitima appellatur.

3 Fiebat autem olim exhæredatio ſolo verbo, & pro voto parentum, quibus licebat etiam abſque vlla cauſa filios exhæredare, ita vt infans, quin & poſthumus poterat à patre exhæredari. l. 3. ff. de lib. & poſthu. quod ab Imperatore Inſliniano correctũ fuit in l. liberi. C. de inof. teſta. vbi ille rigor temperatus fuit: per quam legem liberi quidem à patre exhæredati, licet pręſumerentur ritè exhęredati poterunt tamen probare ſe fuiſſe gratos, & hoc probato non obſtante ea exhæredatione obtinebunt ex paterna hæreditate.

Solo verbo olim liberi exhæredabantur.

4 Superuenit demum & aliud ius in l. ſi quis in ſuo. §. ſi. C. de inof. teſt. vbi poſthumus non poterat exhæredari cùm non poſſit eſſe ingratus, & tandem ſuperuenit ius nouiſſimum quo hodiè cautum eſt vt non fiat exhæredatio ſine cauſæ inſertione in teſtamento, & debet eſſe vna ex illis cauſis quæ enumeratæ ſunt in §. cauſas. in authent. vt cùm de ap-
5 pella. cogno. & hoc obſeruatur, & ſic pater aut mater ſi videat ſuum filium ſibi ingratum, debet in ſuo teſtamento eum exhęredare adiecta cauſa quam debet in eo teſtamento inferre, & demum hæres defuncti eam debet probare. d. §. cauſas. Salic. & Iaſo. in l. vniuerſa. C. de precib. impe. offe.

Exhæredatio hodiè ſine cauſa fieri non debet.

6 Hoc tamen notandum eſt, quòd quamuis in eo §. numeratæ ſint tredecim cauſæ ex quibus filius exhæredari poteſt, nihilominus poterit exhæredari ex aliis non expreſſis in eo paragrapho: dum tamen ſint ſimiles vel grauiores cauſis ibi expreſſis. Alexand. in l. ſi quis id quod. nume. 58. ff. de iuriſd. omn. iudi. Chaſſaneus. conſil. 38. nume. 29.

7 Et quoniam de iure præteritio matris habetur pro exhæredatione. §. ſi. inſti. de exhæred. libe. ita vt filius à matre præteritus non dicebat teſtamentum matris nullum, ſed agebat querela inofficioſi teſtamenti. l. filiam. C. de inof. teſtamẽto: hodie tamen ſi mater velit filium prætereundo exhæredare, debet filium cum cauſa præterire, & in illa præteritione debet cauſam pręteritionis inſerere in ipſo teſtamẽto, alioquin ipſa præteritio non teneret. d. §. cauſas & ſic l. filiam C. de inoff. teſt. correcta eſt, nam ſicuti patri non licet filium ſine cauſa exhæredare: ita nec matri licet filium ſine cauſa præterire.

Pręteritio matris habetur pro exhæredatione: & fieri debet cũ cauſa.

8 Filiorum ergo legitima olim erat quarta hæreditatis defuncti, vt iam fuit declaratum: hodiè antem non eſt amplius quarta pars hæreditatis, ſed appellatur triens aut ſemis pro numero liberorum, quia ſi ſint filij numero quatuor, aut in numero inferiori, legitima filiorum erit triens, id eſt, quatuor vnciæ ex duodecim, ſi verò filij ſint quinque, vel in numero ſuperiori, legitima filiorum erit ſemis, id eſt ſex vncię ex duodecim vnciis. authenti. nouiſſima. C. de inoffic. teſtamento: vnde verſiculus.

Legitima filiorum olim erat quarta, hodiè eſt vel triens vel ſemis.

Quatuor aut infra dant natis iura trientem,
Semiſſem verò dant quinque vel vltra.

Et ideò ſi pater quatuor filios habeat, ille triẽs in quatuor vncias diuidetur: ſi ſint tres, in tres vncias, ſi duo, in duas vncias ſeu partes: ſi verò ſit vnus, habebit integrum eum trientem vbi pater extraneũ hæredem faceret, quòd ſi ſint quinque filij, ille ſemis in quinque partes diuidetur: ſi ſex, in ſex partes diuidetur: ſi ſeptem, in ſeptem partes: ſi decem, in decem partes.

Sed quid, aliquis moriatur habens tres filios, & 9
duos filios ſuos nepotes ex alio filio iam defuncto tempore mortis ipſius patris: dubitari poſſet quomodo ille triens diuidi debeat? dic quòd ille triens in tres partes diuidetur, & vterque ex duobus filiis habebit vnam partem & illi duo nepotes qui erant filij illius filij iam defuncti habebunt aliam tertiam partem, & ſic erunt loco eorum patris, & hoc colligi poteſt ex verbis Alexand. conſil. 201. in 6. volum. nume. 2. & 3. & conſil. 36. nume. 3. volu. 7. & Bald. in l. Papinianus. §. quoniam. ff. inof. teſtamento: quòd ſi auus moriatur relictis quinque ne-
potibus, vel in alio numero, ex diuerſis filiis iam 10
prædefunctis, vel ex vno filio tantum, & abſque tamen filiis ex ſe, & tunc illi nepotes ſuccedunt in capita quando inter ſe ſuccedunt: ſi verò cum eorũ auunculis ſuccedant, ſuccedent in ſtirpes: quia tunc veniunt ex perſona eorum patris iam defuncti, cùm alio filio ex eo teſtatore. Sali. in authent. nouiſſima. C. de inof. teſtamento. Alexand. conſil. 63. in 2. volu. ſubintrat enim filius in locum ſui patris. §. cùm filius. inſti. de hæredi. quæ ab inteſt. defe. in duobus
caſibus nempè in ſucceſſione aui mortui ab inteſta- 11
to, quo caſu filij, & filiæ alterius filij teſtatoris prædefuncti ſuccedunt eo modo quo ſupra nẽpe in ſtirpes, quando ſuccedunt cùm eorum auunculis, & etiã cùm ſucceditur ab inteſtato patruo vel auunculo, vnà cùm auunculo aut patruo, quo caſu ſuccedunt in ſtirpes & iure reprę̨ſentationis quæ repręſentatio in illis duobus caſibus locum habet per eum titulũ vt fratrum filij. in ſucceſſione verò aliorum ceſſat illud ius repræſentationis. Ang. in eo §. cum filius.

Legitima quomodo diuidenda vbi ex vna parte adſunt filij, & nepotes ex alio filio.

Nepotes ex vno filio, non ſuccedunt in capita.

Repræſentatio in nepotibus in duobus caſibus locũ habet.

Adhuc quæritur, & hoc poſito quòd legitima fi- 12
liorum ſit triens, vel ſemis pro numero liberorum, an hæres inſtitutus computetur in numero liberorum quantum ad partem legitimæ cum aliis filiis qui non ſunt hæredes? dic quòd ſic ex mente Pau. Caſtr. in d. authent. nouiſſima. vnde ſi pater habeat quatuor filios, & vnum ex illis hæredem inſtituerit, hæres inſtitutus habebit octo vncias tanquam hæres, & nihilominus ex eo triente qui eſt pro legitima filiorum habebit partem vnam, & quilibet ex aliis tribus filiis habebit vnam partem & ſic ille triẽs diuidetur in quatuor partes, ex quibus hæres inſtitutus tanquam filius conſequetur vnam partem, idem cenſendum erit vbi erunt quinque filij, quorum vnus eſt hæres inſtitutus qui tanquam hæres habebit ſex vncias & ſic vnum ſemiſſem, & ex alio ſemiſſe qui diuidetur in quinque partes, ille filius hæres tanquam filius habebit vnam partem, ſicut quilibet ex aliis filiis. ita Pau. Caſtr. in §. authen. nouiſſima. & Franciſcus Marci. deci. 85. in 2. parte.

Cùm ergo legitima filiorũ ſit triẽs, vel ſemis, & nõ quarta pars, benè ſequetur tã l. cũ quęritur, correctã eſſe, & alias ſimiles inquãtũ per eas diſpoſitũ eſt legitimam filiorum eſſe quartam partem hæreditatis.

L. cum quæritur, in duo⁹ in caſibus correcta.

An per querelam melius filiis conſulatur quàm per ſupplementum legitimæ.

Item & in alio quando ibi deciſum eſt agendum eſſe querela, ſi filius integram ſuam legitimam in teſtamento non habuerit: quod correctum eſt per l. omnimodo. C. de inof. teſtamento, cùm debeat filius agere ad ſupplementum legitimæ, & non ad querelam, & quamuis videatur plenius filiis conſultum fuiſſe per querelam quàm per illud ſupplementum, cùm per querelam cauſa teſtati ad cauſam inteſtati reducatur: quia per querelam rumpitur teſtamentum, & ſic ab inteſtato omnes filij ſuccedunt. l. poſthumus. §. ſi quis. ff. de inof. teſtamento: & ita filius ab inteſtato ſuccedens conſequitur maiorem portionem quàm ex teſtamento, ex quo ſolum legitimam poteſt ſperare ex condictione illius l. omnimodo, & ſic non tam amplè filiis prouiſum fuit per eam l. omnimodo, ſicuti prouiſum fuerat ex ea querela, per quam rumpebatur teſtamentum: quod per eam l. ſuſtinetur. Sed dic quòd fauor ſuſtinendorum teſtamentorum hoc operatur, & conſulitur filiis, cùm verè habeant quod illis debitum eſt iure naturæ. Tum etiā quia ſi filiis infertur grauamen per eam l. omnimodo, cùm per eam auferatur ſucceſſio ab inteſtato, cū teſtamentū ſuſtineatur, infertur commodum, quod videtur maius illo grauamine: quia querela ſolum durabat quinquennio. l. ſi quis filiū. C. de inof. teſtamento, & ius agendi ad ſupplemētum durat ſpatio triginta annorum, vt ibi per doctores. Iaſ. in l. certi condictio. ff. ſi cert. peta.

Per querelam rumpitur teſtamentum.

L. cum quæritur in vno effectu remanet incorrecta.

In duobus ergo caſibus remanet correcta ea l. cū quæritur. in vſu autem remanet quo ad vnum effectum, qui ibi ponitur inquantum ibi deciſum eſt tempus mortis eſſe inſpiciendum, ad cognoſcēdum quanta debeat eſſe legitima, nam tempus mortis inſpiciendum eſt, vt ibi deciditur ex hac lege: quæ in hoc eſt adhuc in vſu & ad illud tempus recurrendū eſt ad cognoſcendum quanta debeat eſſe legitima filiorum.

13 Quod tempus mortis inſpiciendum eſt propter duo, vt ſciamus quæ bona ille defunctus habuit tēpore mortis: & vt ſciamus valorem eorum bonorū, qui inſpici debet vt eſt eo tempore, ita vt quamuis hæreditas poſt mortem patris aut matris teſtantis patiatur demum aut augmentum aliquod, aut diminutionem contingentem in hæreditate defuncti, non propterea augeretur nec diminueretur filiorū legitima. l. in ratione § morte. ff. ad l. Fal. & ibi Caſt. & Alex. in l. in quantitate. ff. ad l. Fal. Boeri. decil. 6a.

Ille autem valor benè inſpiciendus erit vbi legitima ſoluenda eſt filiis in pecunia: nam iuxta valorem facultatum legitima erit exoluenda, vt erat tempore mortis. per eam l. cùm quæritur. Bal. in l. teſtator. §. qui diuiſam. ff. de leg. a. & licet demum plus vel minus valuerint facultates, tantum venit conſiderandus vt eſt tempore mortis. Iaſ. in authent. nouiſſima. C. de inof. teſtamento.

14 Licet autem filius ſimpliciter ſuam legitimā petierit, atque eam acceperit, poterit adhuc & ſupplementum illius petere, etiamſi eam legitimam abſq; vlla proteſtatione acceperit, nam per hoc nullum ſibi infertur præiudicium. Bald. in l. ſi quando. C. de inof. teſtamento, & ita iudicatum fuiſſe refert Papō in ſuo *recueil des arreſts* in titulo, *des legitimes*, arreſto ſexto, & hoc procedit etiam ſi pater mandauerit vt filius nihil aliud petere poſſit; nam adhuc & legitimam & ſupplementum illius conſequetur. vt per Bal. & Iaſ. in ea l. ſi quando.

Filius quamuis legitimam habuerit poterit adhuc ſupplementum illius petere.

Illud autem ſupplementum petendum eſt ab hæredibus & non à legatariis condictione illius l. omnimodò. quod remedium cùm ſit perſonale, ideò contra ſolos hæredes proponendum erit. Cor. conſ. 190. in 2. vol. niſi legatarus legata eſſent corpora hæreditaria, & filij peterent ſupplementum legitimæ in corporibus hæreditariis, nam tunc & contra legatarios etiam agi poſſet: vt ibi per Coſnæum: nam licet condictio ex ea l. omnimodo ſit actio perſonalis, eſt tamen in rem ſcripta: cùm actiones in rem ſcriptæ ſint etiam perſonales. Bartol. in d. l. omnimodo. per l. j. §. penult. ff. de interdi. ergo ea condictio poterit competere, & contra legatarios. Bal. in ea l. ſi quis in ſuo. C de inof. teſtamentu, ſed quia ipſe Bened. ſuperius ſatis tractauit de hac legitima, nos ſuperſedemus ſuper his verba facere: tantummodo hæc tangemus quæ ille omiſit, nempè quæ in legitimam filius teneatur imputare: & demū ſubſequenter de aliis duabus quartis tractabimus, & hæc omnia quibuſdā regulis claudemus. 15

Supplementum legitimæ à quo petendum ſit & qua actione.

Prima regula, quod filius capit extra ſubſtantiam parentis, ex cuius ſubſtantia legitima petitio eſt, filio in legitimam non imputatur. l. ſcimus. §. repletionem. C. de inof. teſtamento, debet enim capi legitima ex ſubſtantia illius de cuius ſucceſſione agitur. authent. nouiſſima. de inoffi. teſtamento. Bartol. in l. in quartam. ff. ad l. Falci. ergo ſi filius bona aliqua habuerit aliundè, quàm ex bonis illius in quibus vult conſequi legitimam, non imputabit ea bona in ſuam legitimam, ſed extra ea ſuam legitimam obtinebit: & ſic ſi filius bona materna habuerit, & demum petat legitimam in bonis paternis, eam obtinebit extra ea bona materna, quæ iam fuerat conſequutus, cùm ea nō prouenerint ex ſubſtantia paterna. 16

Prima regula eorum quæ filius in legitimā tenetur imputare.

Vnde ex hac regula inferri poteſt, quòd ſi filius aliquid fuerit conſequutus ex aui ſui diſpoſitione contemplatione ipſius filij qui eſt nepos ipſi auo, quod in dubio præſumitur, aut aliunde, non imputabit illud in ſuam legitimam: quia non prouenit ex ſubſtantia paterna. l. auus neptem. ff. de iure dotiū. aut aliàs ex peculio caſtrenſi, vel quaſi, non ſibi ea imputabit in ſuam legitimam, nec illa diminuēt ipſam legitimam.

Secunda regula, quod filius capit ex ſubſtantia illius in cuius bonis petit legitimam ex contractu inter viuos titulo lucratiuo, id in ſuam legitimam imputare tenetur. l. quoniam in prioribus. C. de inof. teſtamento, vnde ex hoc inferri poteſt, quòd filia in ſucceſſione ſui patris imputabit in ſuam legitimam eam dotem quam ab ipſo patre iam habuerat: quia eam habuit ex contractu inter viuus, & ex ſua ſubſtantia, & licet tempore mortis ea dos data non fuerit in bonis paternis, ſufficit tamen quòd ea à patre prouenerit. In hoc enim attenditur tempus datæ dotis, ac ſi tempore mortis ipſius patris fuiſſet in ſuo patrimonio. authen. vnde ſi parens. C. de inof. teſtamento. 17

Secunda regula.

Tempus datæ dotis inſpici debet.

Non autem tenetur filia imputare in ſuam legitimā, eam dotem quā habuit à ſuo auo: & ita cōcludit Alex. cōſ. 117. nu. 4. in 6. vol. quod procedit vbi auus non coactus, ſed ex ſua mera liberalitate, & amore ipſius ſuæ neptis, & ſui contēplatione eā dotē cōſtituiſſet, quòd ſi auus iure cogēte nepti ſuæ cōſtituiſſet dotē, vt quia eius filius pater illius filiæ nulla bona haberet, & ſic cōtemplatione ſui filij patris filiæ 18

dotem

dotem conſtituiſſet,& tunc eam dotem demum te-
neretur imputare in legitimam ſuam in bonis ſui
patris. Alex.eo. conſil.nu.5. & 6.in dubio autẽ auus
dotando neptem cenſetur dotare neptis contem-
platione.l.2.§.fi.ff.ſol.mat.

An dos data filiæ, ſuo filio auo ſuccedenti ſit computanda.

19 Sed an dos data filiæ, computetur demum eius
filio ſuccedenti ſuo auo, qui erat pater ſuæ matris,
matre iam prædefuncta,quæ iam dotem acceperat
à ſuo patre, qui nunc eſt auus ipſi nepoti?dic, quòd
ſi nepos vnà cum patruo ſuo,velit ſuccedere auo
ſuo iam defuncto, & tunc tenebitur conferre eam
dotem,quia tunc refert perſonam ſuæ matris, & ſi-
cuti eius mater teneretur eam conferre: ita & eius
filius, ſi autem ſuccederet cum aliis nepotibus in
gradu ſibi paribus, & tunc non teneretur conferre,
quia venit ex ſua perſona. ita Aleſan.conſil. 142. in
2. volu. & hoc incidenter tactum fuit cùm hic non
de collatione,ſed de imputatione in legitimam tra-
ctetur:ſed de hac re inferius, & hanc communem
opinionem videtur tenere Cot.conſi.132.in 3. vol.
& conſ.190.vol.2.

Dos in legitimam quomodo imputãda.

Quomodo autem fiet huiuſmodi imputatio?dic,
quòd ſi dos iam fuerit realiter ſoluta, & ſic tradita,
& tunc tanto minus accipiendo petet reliquum. l.
filiæ. C. de colla. nam ſi dotem congruam non ha-
buerit,poterit ſemper illius ſupplementum petere,
& dicitur dos congrua quæ non eſt minor pretio
20 quàm ſit ſeu quàm debeat eſſe ſua legitima. Decius
conſ.26.j.vol. quòd ſi dos ſolùm fuerit promiſſa, &
tunc filia tradet liberationem: quia debet hæredes
liberare à tali promiſſione.l.2. C.de colla. & ſic pe-
tet ſuam legitimam.

Fundi in dotẽ dati quomodo illius æſtimatio habenda erit ſi filia ſupplementũ petat.

21 Quid autem quando fundus datus fuit filiæ in
dotem, patre demum mortuo ſi filia petat ſupple-
mentum legitimæ, quid fiet de eo fundo, & quo-
modo illius fiet æſtimatio? dic quòd ſi fundus ille
factus fuit pretioſior, & maioris valoris propter
expenſas quas filia,aut eius maritus fecit in eo fun-
do(nam fortaſſe fecit expenſas in plantatione illius
fundi) tunc habenda eſſet ratio illarum expenſa-
rum:& propter id habenda eſſet ratio valoris fundi
prouti erat tempore traditionis, poſteaquam fun-
dus ille redditus fuit pretioſior diligenti cultura, &
cura ipſius filiæ, & ſuis expenſis: cùm pretia re-
rum diligenti cura ampliari, & minui neceſſe
eſt ſi negligentius teneantur. l. non intelligitur. §.
diui fratres. ff. de iure fiſc. & ſic filia poſſet omnes
expenſas ibi factas deducere.l.j. 2. & 3.ff.de impenſ.
in reb.dota.factis,& in l.quod dicitur.quòd ſi extra
culturam ſed ex ſola mutatione temporis fundus il-
22 le eſſet nunc maioris valoris quàm antea, & tunc
filia imputabit in ſuam legitimam iuxta valorem
qui eſt nunc,& ſicuti reperitur eo tempore quo im-
putatur,& ſi eſſet factus vilior ſine ſua culpa,impu-
tandus etiam eſſet, & conferendus vt reperitur tẽ-
pore imputationis, aut collationis,nam ſicuti com-
modum ita & incommodum debet eſſe commu-
ne,& ſi propter ſuam diligẽtiam, vt iam dictum eſt,
illud tanquam aduentitium, non eſſet imputan-
dum nec conferendum. Socin. conſilio, 64. j. vo-
23 lu. ſicuti in ſimili dicitur de dote à patre filiæ con-
ſtituta, nam ſi demum morte patris, & tempore
mortis illius, bona illius excreuerint, ita vt ha-
bendo rationem ad ea bona quæ pater habet tem-
pore ſuæ mortis, ſua dos ſeu legitima deberet eſſe
maior, & certè dicendum erit filiam poſſe petere
ſuum ſupplementum, ſicuti erit valor bonorum
paternorum tempore mortis, & non ſicuti erat va-
lor tempore dotis conſtitutæ: & ſic ſemper tempus
mortis eſt ſpectandum, & non tempus factæ dona-
tionis. ita Deci. conſil. 276. contra Pauli Caſtrenſ.
opinionem, qui putabat tempus dotis conſtitutæ
eſſe ſpectandum, ad hoc vt filia conſequi poſſit ſuũ
ſupplementum. in authent.res quæ.verſi. quod au-
tem dixi.C.comm. de leg. & fideicom. in hoc enim
caſu tempus mortis patris inſpiciendum eſt, quòd
ſi quæſtio eſſet de hypotheca contra bona mariti,&
quæratur quod tempus ſit inſpiciendum an tempus
datæ dotis, an tempus obligationis: dic quòd in
tacita hypotheca quam habet mulier in bonis ma-
riti,& dic quòd à tempore dotis promiſſæ. l. j.ff.qui
potiores.Bart.in l.aſſiduis.C.qui potio.reſpectu ve-
rò expreſſæ hypothecæ, & illa etiam contrahitur à
tempore promiſſionis.vt per Nico.Boeri.deciſ.331.
Filius etiam tenetur ſibi imputare in ſuam legiti- 24
mam donationem ſibi factam tempore matrimonij
d. l. quoniam nouella. & l. quoniam in prioribus,
quia ſicuti dos ita & donatio facta filio fauore ma-
trimonij proueniens ex ſubſtantia paterna filio im-
putatur in ſuam legitimam, & donatio etiam pro- 63
pter nuptias imputatur.d.l.quoniã nouella.& quo-
niam in prioribus.

Donatio facta fauore matrimonij in legitimam imputatur & donatio propter nuptias.

Et licet ea l.quoniam nouella. & l. quoniam in
prioribus.nullam mentionem faciant de donatione 25
facta filio fauore matrimonij, ſed ſolũ de donatione
ante nuptias: quia tamẽ ea donatio ante nuptias nõ
eſt amplius in vſu. gl. & Ioã. Fab.in authen.æquali-
tas.C.de pactis. con. & in eius locũ ſucceſſit ea do-
natio propter nuptias quæ facta à patre aut matre,
ſtatim tenet. l. Pomponius. ff. fami. etc. & de qua
meminit Guid.Papæ,deciſ.145. & Boeri. deci. 353.
nu. 10. ideò dicemus, quòd ſicuti ea donatio ante
nuptias in legitimam imputatur, ita & hæc quæ fit
propter nuptias.

Donatio ante nuptias nõ eſt amplius in vſu.

Hæc autem donatio facta fauore matrimonij dif- 26
fert à donatione propter nuptias:quia donatio pro-
pter nuptias eſt ea quæ principaliter fit à marito ſuę
vxori,de qua in authent.æqualitas,& quæ eſt in vſu:
donatio autem quæ fit fauore matrimonij eſt ea,
quæ filio in fauorem matrimonij contrahendi, de
qua per Chaſſa.in conſuetud.Burgund.in titulo,*des
droictz*. in rubr. nume. 36. in legitimam imputatur,
vt iam dictum eſt & de qua donatione inferius ple-
nius dicetur.

Donatio facta fauore matrimonij, & donatio propter nuptias differunt.

In qua donatione eſt hoc notandum, quòd licet 27
alię donationes ſimplices reuocari poſſint propter
ingratitudinem donatarij ex cauſis poſitis in l.fi. C.
de reuo.dona.hęc tamen donatio facta fauore ma-
trimonij non reuocatur propter ingratitudinem.
Gui.Pap.deci.145.Boeri.deci.27. ſicuti nec dos data
vel conſtituta, poteſt per ingratitudinem reuo-
cari.vt ibi per Boeri.quia ſi illa dos non fuerit ſoluta
ſed ſolũ promiſſa,cogetur conſtituẽs eam exoluere:
& ſi fuerit exoluta per ingratitudinem non reuoca-
bitur. vt per Boe.& Pap.in illis locis: eſt enim ea do-
natio facta fauore matrimonij donatio ob cauſam,
quæ etiam per ingratitudinem non reuocatur.gl. in
d.l.fi.de reuo. dona.

Dos data non reuocatur per ingratitudinẽ.

Sequetur etiã ex ſuperioribus, quòd filius in ſuã 28
legitimã imputabit donationẽ facta ob cauſam. Bar.
in d. l. in quartã. & quamuis ea donatio ob cauſam
imputetur, non tamen donatio remuneratoria quæ

Donatio ob cauſam in legitimam imputatur.

facta à patre filio, vel filiæ nõ imputatur in legitimã: & ſic differt donatio ob cauſam, à donatione ob be-
29 nemerita: nã donatio ob cauſam, eſt generalior quã ſit donatio ob benemerita, quæ donatio ob bene merita comprehenditur ſub donatione ob cauſam.

Donatio ob benemerita ſit filio, vt extraneo donatio ob cauſam ſit filio, vt filio.

Differunt autẽ in hoc, quia hæc donatio ob bene merita datur à patre filio, nõ vt filio, ſed vt extraneo: & ita nõ illi imputatur in ſuã legitimã, donatio autẽ ob cauſam fit filio à patre ex quadã cauſa impulſiua, ſiue ex affectione quadã paterna, vt cũ pater videt iã ſuum filium grandem vt eũ iungat matrimonio, dat & illi conſtituit aliquid donatione fauore matrimonij, vel ſuæ filiæ iam nubili dotem in ſuo contractu matrimonij, hęc enim facit pater affectione paterna: quare talis donatio aut conſtitutio donis imputatur in legitimam. Bal. in l. ſi quis filium. §. imputari. C. de inoff. teſtamento.

Donatio ob benemerita cadit in caſtrẽſe peculij adue[n]titij.

Donatio verò quæ fit à patre filio ob benemerita, cadit in caſtrãſi peculij aduentitij. gl. in authent. vnde ſi parens. C. de inoff. teſtamẽto: aduentitia autem non conferuntur. l. fi. C. de colla. ergo nec talis donatio facta ob merita venit imputanda: habet enim filius eam donationem ex ſua perſona, & ex ſua induſtria: & ea quæ filius acquirit ex ſua opera, & induſtria, cenſentur aduentitia. l. cum oportet. C. de bonis quæ liberis. & ſic ea filius præcipua debent remanere, & tanquam propria: & ſic erit limitatio ad eam regulam, quòd ea quę filius capit ex ſubſtãtia paterna titulo lucratiuo, computat in ſuam legitimam, nam fallit in donatione remunera oria, quę non imputatur, quamuis poſſit dici, quòd ea donatio non acquiratur titulo lucratiuo: & ſic non eſſet limitatio, ſed potius regula quæ habet, quòd donatio remuneratoria non imputatur in legitimam: de qua tamen donatione remuneratoria inferius aliquid tangemus.

Et ex ea ſecunda regula, quòd filius in ſuam legitimam tenetur imputare quod capit ex contractu inter viuos titulo lucratiuo, ſequetur, quòd filius ipſe ſibi ea quæ capit ex donatione facta fi-
30 lio à patre, quæ non ſtatim valet, ſed morte confirmatur, imputat in ſuam legitimam, & ſic donatio ſimplex facta à patre filio quæ morte patris confirmatur, in legitimam filij imputatur: Bartol. in d. l. in quartam, & hanc opinionem vt magis communem tenent docto. in l. ſi quãdo. §. generaliter. C. de inoff. teſtamento. Alex. in l. illud. C. de colla. Iaſ. in authẽt. ex teſtamẽto. C. de colla. tales enim donationes quę morte confirmantur, habent vim relicti: & legata imputantur in legitimam, vt ſtatim dicetur: ergo & tales donationes erunt imputandæ quæ morte patris confirmantur. Cor. conſ. 64. in 2. volu.

Donationes quæ morte patris confirmãtur, ſunt illæ quæ fiunt filiis in poteſtate.

Illæ autem donationes quæ morte patris confirmantur, ſunt illæ quæ à patre fiunt filiis exiſtẽtibus in poteſtate, quæ nõ valent: verùm ſi pater in ea voluntate perſeueret, vſque ad mortem, tunc ea donatio morte patris, qui eam donationem non reuocauit, confirmabitur ſua morte. l. donationes. 2. C. de dona. inter vi. & vxo. & hoc dummodo traditio in ipſa donatione interuenerit, quæ requiritur ad hoc vt talis donatio morte confirmetur. Bart. in l. frater à fratre. ff. de condi. inde. Chaſſ. conſi. 7. nu. 34. vel ſaltem tacita traditio requiritur per retentionem vſusfructus, quæ habet vim traditionis. Chaſſa. ibi.

Quæ quidem donationes quæ morte confirmantur, licet veniant imputandæ in legitimam, non tamen veniunt in collationem bonorum, & neque conferuntur cum aliis fratribus, quia habent vim relicti & legati: & legata non conferuntur, licet in legitimam imputentur. l. filiũ. C. de colla. Soci. conſ. 91. in j. vol. & Oldrandus conſi. 151. 31

Limitatur nunc ea regula, quòd ea quæ filius capit ex ſubſtantia paterna titulo lucratiuo, imputantur in legitimam, in donatione ſimplici, quæ ſtatim valet: illa enim donatio ſimplex facta à patre filio in poteſtate, & quæ ſtatim valet, non imputatur in legitimam. d. l. ſi quando. §. generaliter. C. de inoff. teſtamento, docto. in d. §. imputari. & Bartol. in d. l. in quartam. nu. 10. per l. etiam. §. ſed ſi non. ff. de bonis liber. & talis donatio quæ ſtatim valet, vt eſt ea quæ iuramento facta à patre firmatur, licet veniat in collationem cum aliis fratribus, vt per Soci. in eo conſilio, non tamen imputatur in legitimam: niſi hoc expreſsè à patre dictum ſit. authent. ex teſtamento, C. de colla. & Soci. in conſ. 93. num. 21. in j. volu. 32

Limitatio ad regulam.

Simplex donatio quæ ſtatim valet non imputatur.

Sequetur quòd donatio facta à matre filio, cùm ſtatim illa valeat, non imputabitur filio in ſuam legitimam: quia ea non habet filios in ſua poteſtate. §. fœminæ. de adop. inſti. ergo tales donationes cùm ſtatim valeant, non imputabuntur in legitimam. Soci. conſ. 19. nu. 3. in 4. vol. 33

Donatio facta à matre filio non imputatur in legitimam.

Regulariter quidem donationes inter patrem, & filium prohibitę ſunt quando filius eſt in patris poteſtate, quantum ad ciuilem obligationem, quæ inter patrem & filium minimè cadere poteſt. Barto. & alij in l. frater à fratre. ff. de condi. inde. inducitur quidem naturalis obligatio ex ea donatione quę inter patrem & filium ſtare poteſt & ibi per Bar. & Iaſ. licet Bal. ibi videatur tenere cõtrarium, nempè donationem inter patrem & filium in poteſtate non valere, nec reſpectu naturalis obligationis, quod tenet ipſe Bal. in l. a. C. de dona. ſed Bar. & aliorum opinio eſt magis communis, & communiter tenetur quòd ex tali donatione oriatur obligatio naturalis, quæ quidem naturalis obligatio ſeu ius ipſum naturale, nihil aliud eſt quàm quòd non opinio, quæ vis quædam nobis innata peperit vt diffinit Cicero lib. ſecundo de inuentione, & illa eſt naturalis obligatio quæ ex iure gentium per conſenſum oritur etiã pacto nudo. l. ſi vnus. §. pactus. ff. de pactis, & Ioan. Ferrarius inſti. de obliga. & conſideratur prout oritur ex conſenſu & ex illa æquitate quæ ſuadet vt promiſſa ſeruentur. l. j. in prin. ff. de conſtitu. pecu. Deci. in reg. cùm amplius. §. is natura. ff. de regul. iuris. 34 35 36

Donationes inter patrem & filium non valent quantum ad ciuilẽ obligationem.

Naturalis obligatio.

Naturalis ergo ea obligatio ita ſumpta ſtare poteſt inter patrem & filium; & ſic ſtat vera Bar. opinio: & per conſequens ſtare poteſt naturalis obligatio, inter patrem & filium: & ſic valet ea donatio inter patrem & filium quo ad naturalem obligationem: ea enim naturalis obligatio ſuadet pacta ſeruanda eſſe: & eam Bartol. opinionem tenet ipſe Bald. ſibi contrarius, in d. l. frater à fratre. & hac ratione confirmari poteſt: nam vbi adeſt conſenſus vtriuſque partis, ibi oritur naturalis obligatio quæ prouenit ex mutuo conſenſu l. Stichum. §. naturalis. ff. de ſolu. Bartol. & alij in l. ex hoc iure. ff. de inſtit. & iure. At hic quando pater dat filio præſenti & acceptanti, adeſt

adeſt vtrinſque conſenſus: ergo & aderit naturalis
obligatio, quæ ex eo mutuo conſenſu oritur. ita Iaſ.
in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi cert. peta. oritur ergo ex ea
donatione naturalis obligatio, ciuilis non, cùm ea
inter patrem & filium non poſſit eſſe, inter quos nõ
poteſt eſſe lis nec iudicium ſtare. l. lis nulla. ff. de iu-
di. ſi nulla lis inter eos poſſit eſſe, ergo nec ciuilis
obligatio. de iure verò canonico iudicium poteſt
ſtare inter patrem & filium. cap. quæritur. 2. quæ-
ſtio. 7.

Ciuilis obligatio inter patrẽ & filium ſtare non poteſt.

Datur & alia ratio, nempe quòd nulla obligatio
ciuilis inter patrem & filium eſſe poteſt, propterea
37 quòd id fruſtra fieret: quia de iure ciuili quicquid
filius acquirit, ſuo patri acquirit. l. placet. ff. de ac-
quir. hæred. ergo nulla obligatio ciuilis inter eos
interuenire poterit: aut ſi interueniat, erit illa ſine
effectu, tum quia filius contra patrem agere nõ poſ-
ſet in iudicio de iure ciuili, vt iam deductum fuit: vo
luit ergo lex ciuilem obligationem oriri, quia fru-
ſtra oriretur cùm eſſet inefficax. Ars enim & natu-
ra nihil fruſtra faciunt. l. ſi pater. ff. de adopt. Iaſ. in l.
clam poſſidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. poſ-
ſeſſ. & ſic fruſtra ibi daretur filio actio ad habendã
rem donatam, cùm eam non poſſet exercere, con-
cluditur ergo quòd quãtum ad effectum ciuilis o b-
ligationis tales donationes non valent, morte ta-
men confirmantur, vt iam dictum eſt.

Illæ ergo donationes a principio non valent, &
quia morte confirmantur, valebunt iure legati & fi-
deicommiſſi potius quàm iure donationis. & hæc
38 reſtrictio poteſt eſſe limitatio ad eam regulam, quæ
habet donationes inter patrem & filium non vale-
re: quod verum eſt ab initio, ſed morte confirman-
tur, ſi pater in ea voluntate vſque ad mortem per-
ſeuerauerit. per eam l. donationes. 2. C. de dona. an-
te nupt.

Prima limitatio ad regulam quod donationes inter patrẽ & filium non valent.

Secunda erit limitatio ad eam regulam, quòd do-
nationes inter patrem & filium non valent: quan-
39 do pater facit eam donationem filio emancipato, ta
lis donatio valet, nam emancipatus filius habetur
tanquam extraneus. §. emancipati. inſti. de hæred.
quæ ab inteſt. defe. nam per talem emancipationẽ
filij deſinunt eſſe in patris poteſtate. §. præterea. in-
ſti. qui. modis ius pat. po. ergo omnes contractus
fieri poſſunt inter patrem & filium emancipatum,
ſicuti & cum quolibet extraneo, & tunc pater do-
nando filio emancipato, obligaretur & ciuiliter, &
naturaliter, quia ceſſat tunc patria poteſtas quę im-
pedit iudicium inter patrem & filium.

Secunda limitatio.

40 Tertia erit limitatio in donatione vſusfructus bo
norum aduentitiorum, qui vſusfructus a patre filio
in poteſtate poteſt donari, & talis donatio ſtatim va
let. l. cum oportet. & ibi Bartolus. C. de bonis quæ
liberis.

Tertia limitatio.

Quarta erit limitatio in donatione propter bene-
merita, quæ donatio à patre fieri poteſt filio etiam
41 in poteſtate: & valebit. authen. vnde ſi Paulus. C.
de inoffi. teſtamen. quod tamen procedit tribus cõ-
currentibus, primò vt conſtet de meritis, & de illis
in ſpecie fiat mentio: & ꝙ de illis vere appareat: &
neque ſtaretur dicto patris aſſerentis in ipſo contra-
ctu donationis filium ſibi multa officia contuliſſe.
gloſſ. & doct. in ea authent. vnde ſi parens. quia in
donationibus à iure prohibitis merita in ſpecie de-
bent demonſtrari, & demum probari, & ſic non
ſtandum eſt aſſertioni donantis: ſicuti in ſimili dici-
tur de donatione facta à marito vxori propter bene-
merita, quæ donatio non valet niſi de ipſis meritis
cõſtet, & neque in hoc ſtaretur dicto mariti, quan-
tumuis aſſerat ſe à ſua vxore multa benemerita ac-
cepiſſe. Soci. conſi. 65. 1. volumi. cùm talis aſſertio
facta inter perſonas prohibitas cenſeatur fieri in
fraudem, l. qui teſtamentum. ff. de proba. in aliis au-
tem donationibus factis ob benemerita perſonis nõ
ſuſpectis, ſufficeret ſola aſſertio meritorum cùm ta-
les donationes prohibitæ non ſint, etiam abſque
probatione ipſorum meritorum. Bar. in l. ſi forte. ff.
de caſtr. peculio. Bal. & Iaſ. in l. ſi donatione. C. de
collat.

Quarta limitatio.

Non ſtatur dicto patris ſe aſſerentis recepiſſe multa merita à filio.

Sola aſſertio meritorum in donationibus quæ alias valẽt ſufficit vt di. a tur donatio ob benemerita.

Et illa eſt differentia inter donationem ob bene-
merita, quæ fit perſonis ſuſpectis & prohibitis, vt
ſunt illæ donationes quæ fiunt à patre filio in pote- 42
ſtate, & à marito vxori per eum titulum de dona-
tio. inter vi. & vxo. & inter donationem quæ fit per
ſonis non ſuſpectis propter benemerita, nam ea quę
fit perſonæ ſuſpectæ non ſufficit ſola meritorum de-
claratio in genere, ſed in ſpecie merita ſunt dedu-
cenda & probanda, vt per doct. in ea l. ſi donatio-
ne. in ea verò quæ fit perſonę non ſuſpectę, ſufficit
ſola meritorum expreſſio in genere abſque vlla de-
ſignatione in ſpecie, nec probatione eorum merito-
rum. l. Attilius. ff. de donat.

Verùm ſi in ea donatione quæ fit perſonæ non 43
prohibitæ ob benemerita, apponantur hæc verba,
quòd quis donat pure & ſimpliciter, quamuis ibi ſe
dicat donare propter benemerita, abſque tamen
expreſſione eorum eſt dicendum talem donatio-
nem eſſe ſimplicem, & non remuneratoriam. Ol-
drandus conſil. quinto. Soci. conſil. 295. & Chaſſ.
conſil. 7. Aliàs donatio ob benemerita facta non di-
cendo pure & ſimpliciter, & abſque vlla deſigna-
tione meritorum valeret, vt donatio remunerato-
ria, quæ donatio remuneratoria non reſcindere-
tur, per ſuperuenientiam liberorum. Decius conſi-
lio 20.

Donatio quando dicatur ſimplex, & quando remuneratoria.

An autem ſtetur iuramento patris aut mariti aſ-
ſerentis in donatione, in ſpecie de benemeritis filij
aut vxoris, & ita iurantis: doctores in hoc variant.
Bald. in d. l. ſi donatione. tenet iuramento patris 44
eſſe ſtandum, Alexander ibi tenet contrarium & in
conſil. 55. in 1. volumin. & ibi concludit patris iu-
ramento minimè ſtandum eſſe; ſed illæ opiniones
meo iudicio ita conciliari poterunt, vt dicamus Bal-
di opinionem procedere, vbi pater donans vnicum
filium haberet, & illi donaret ob benemerita: & tũc
verum eſſet ſtandum eſſe patri filio vnico donãti ob
benemerita, & aſſerenti & iuranti ſe accepiſſe ea be-
nemerita quæ in ſpecie ibi deducta ſunt, quia tunc
cùm nulli alij ſtent liberi, ceſſat ſuſpitio fraudis, ra-
tione cuius euitandæ illud fuit ſtatutum, vt non
credatur patri etiam iuranti, quòd ſi ſtent alij filij, &
tunc pro ad fraudem fugiendam, patri iuranti de
illis benemeritis non ſtandum eſſe: quia tunc pro-
pter alios filios ea aſſertio redderetur ſuſpecta & fa-
cta in præiudicium aliorum liberorum. l. qui teſta-
mentum. ff. de proba. l. conuenire. ff. de pac. dota.
& ita illæ duæ opiniones poterunt conciliari: &
hæc videtur etiam meus Alex. in eo loco.

Secundum quod requiritur ad hoc, vt valeat do- 45
natio ob benemerita à patre filio in poteſtate, eſt, vt
illa benemerita ſint pluſquam obſequialia, & ad quę
alias filius non poſſet teneri, ſed quæri poteſt quæ

Secundum requiſitum, vt valeat donatio ob benemerita facta filio à patre.

ſiut illa obſequia quæ filius patri pręſtando, poſſent
patrem obligare ad ea retallianda, cùm filius patri
46 teneatur obſequi, & illi omnia obſequia præſtare
ex eo præcepto, Honora patrem & matrem: quod
præceptum non ſolum pertinet ad externam reue-
rentiam, ſed ad educationem & ad alimenta ad quę
filius tenetur, vt eſt illud præceptum ſecundæ ta-
bulæ, quo Deus iubet, vt filij parentes honore affi-
ciant: honor autem tria complectitur, nempe amo-
47 rem, obedientiam, & reuerentiam, quæ omnia vt
parentibus non tantum affectu, ſed & effectu, & re
ipſa exhibeamus, Deus à filiis requirit, & quantum
48 nis parentes pauperes ſint, ſenes, capulares, aut etiá
ſi deliri ſint aut moroſi, non debent à filiis propte-
rea contemni, & omnibus vitiis nomen patris aut
matris eſt anteponẽdum, & nec exiſtimare debe-
mus quales parentes, ſed quòd parentes habemus:
& quantumuis filius in ſummam claritudinem per-
uenerit, patri etiam indigniſſimo eam claritatem
debet acceptam referre, cui poſt Deum filius debet
quod eſt. Ioſeph ille in Aegyptum perductus, ac de
mum Dei prouidentia ſublimatus vt eſſet primus
post regem, patrem Iacob ſenem ad ſe venientem
49 non reiecit, ſed quæſo quanto honore patrem ip-
ſum ad ſe venientem fuit proſequutus, & quanta
celebritate patrem defunctũ in Aegypto extulit, ac
ad fratres ſuos in terra Canaam adponẽdum cura-
uit? cuius rei meminit ſacra hiſtoria, Geneſeos 46.
47. & 48. Salomon matri ad ſe venienti, quantum-
50 uis ille rex eſſet, aſſurrexit, eamque adorans in ſo-
lium regis iuxta ſe collocauit. Thobias iunior patrẽ
ſuum ſenio confectum, ac orbum luminibus educa-
51 uit ſuo labore, cuius exemplum filiis eſſet apponen-
dum, quibus ſunt parentes ope indigentes, vt illis
victum atque veſtitum, omniaque ad victum neceſ-
ſaria etiam hilariter ſuppeditent. Accerrime Chri-
ſtus Phariſæos increpabat, qui cum prætextu religio
nis, eorũ auaritia, filios à pietate in parentes auerte-
bant, docentes eos filios vt patri aut matri indigen-
ti corbem obiicerent, quod eſt donum quodcunq;
ex me prodierit, tibi ſeruiet, euertentes per illud
verbum, & domini præceptum per talem traditio-
nem. Certè eſt maxima religio parentes etiam pau-
peres, ſenes, & exules amplecti: illiſque modis o-
mnibus ſuccurrere, cùm hęc ſit Dei voluntas eo prę
cepto declarata.

Filij non debẽt exiſtimare qua les patres habeant, ſed quòd habeant.

Maxima religio parentes ſenes & pauperes amplecti.

Apud Aegyptios erat lex, per quam patribus qui
52 filios occiderant, nulla quidem pœna mortis indi-
cta erat: ſed tribus diebus & noctibus continuis e-
dictum erat, vt circa defuncti corpus pater aſſiſte-
ret, qui eum filium occiderat: non enim iuſtum pu
tabant patrem propter id vita priuari, qui illius vi-
tæ autor fuiſſet, quin potius vt ille continuo dolo-
re facti pœnitentia affligeretur. filiis autem parrici-
dis pœnam vel grauem impoſuerant, nam articula-
tim præacutis calamis cęſos iungebant viuos ſupra
ſpinarum aceruũ comburẽdos, maximũ per hoc in-
ter mortales ſcelus iudicantes, ei mortem inferre, à
quo vitam accepiſſent. Contra matrem quidem fi-
53 lium occidentem pœna ſtatuta eſt. in l. 1. in fi. ff. ad l.
Iulia. de parricid. ſed non contra patrem propter
patriam poteſtatem, cùm de iure antiquo ius filios
occidendi conceſſum fuerit. l. in ſuis. ff. de liber. &
54 poſthum. aut ſaltem pater filium occidens non
punitur pœna legis de parricidis, ſed alia mitiori, vt
in l. diuus. ff. ad l. Pompo. de parricid. & ibi Hypo.

Filiis parricidis pœna impoſita.

de Marſ. non nego tamen quin pater filium magi-
ſtratum non teneatur uereri, & illi aſſurgere cum
magiſtratum gerit, & in hoc eſt ſententia Tauri
philoſophi apud Aulum Gellium lib. 2. cap. 2. qui
ſuper hac re inquit, in publicis locis, atque mune- 55
ribus, & publicis actionibus patrum iura cum
filiorum, qui in magiſtratu ſunt poteſtatibus colla-
ta interquieſcere paululum, & conniuere expedit:
ſed cum extra rempublicam in re domeſtica, atque
vita ſedeatur, ambuletur, in conuiuioque familiari
diſcumbatur, tum inter filium magiſtratum, & pa-
trem priuatum publicos honores ceſſare, naturales
& genuinos exoriri. Præterea ad hoc propoſitum
nota eſt ea hiſtoria Quinti Fabij filij Quinti Fabij
Maximi; qui cùm Romæ conſul eſſet, ad eum pa- 56
ter Fabius Maximus obuiam equo venit, qui vbi ve-
niret iuxta filiũ, & neque equo deſcenderet, iuſſit
Fabius filius conſul patri deſcendere. Fabius pater
imperio paruit, & filium collaudauit, quòd impe-
rium quod populi eſſet, retineret filio certe magi-
ſtratui à patre honor reddendus eſt propter publi-
cam authoritatem quam ille gerit, at hæc hactenus.
quare iure vult paternę reuerentiæ ſemper deferen-
dum. l. imperator. ff. ad Trebel.

Pater filiũ magiſtratũ quãdo teneatur reuereri.

Fabij hiſtoria.

Vt autem ad rem noſtram redeamus, cùm ita ſit
quòd filius ad omnia obſequia patri ſuo teneatur,
quomodo poterit filius promereri, vt pater ei coga-
tur facere donationem propter benemerita? dic in
hoc ad quædam eſſe aduertenda; quędam enim ſunt
merita officialia, & obſequialia, & ad quæ filius ip- 57
ſo iure tenetur, quædam verò ſunt merita artificia-
lia, procedentia ex ſuperabundanti charitate, & ad
quæ filius non ita adſtringitur, quod totum iudicis
arbitrio relinquitur, vt per Sal. in l. filiæ. C. de col-
lat. & eſt quidem verum quòd filij pietatem debent
parentibus, & officium, non tamen operas. l. penul.
ff. de obſ. à liber. præſt. operas inquam artificia-
les, ſed bene obſequiales. d. l. cùm oportet. & Cor. 58
conſ. 79. in 2. volumi. num. 15. & cùm parentibus
obſequium debeant, & per conſequens pietatem,
quæ debet eſſe inter patrem & filium. dott. in Rub.
C. de inoffic. teſtamento. debent ergo filij eſſe ſuis
parentibus officioſi: & illis tenentur omne officium
præſtare pro earum perſonarum conditione. hinc
officioſus, id eſt obſequioſus, ſi ergo filius præter
hæc ad quæ de iure tenetur, patrem ſuum aut ma-
trem officiis & obſequiis etiam artificialibus affi-
ciat, huiuſmodi officia patrem commouebunt ad ea
officia & merita artificialia retallianda, & ſic poterit
pater filium ſuum de ſe benemeritum quibuſdam
donis afficere: ſicuti ipſe pater quendam alium ex-
traneum cogeretur à quo ea officia accepiſſet.

Merita quædã obſequialia, quædam verò artificialia.

Officioſus.

Et in ſimili dicimus de vxore, quæ viro ſuo te- 60
netur operari, quod verum eſt in obſequialibus, &
reuerentialibus, & omnia quæ vxor acquirit ſuo vi-
ro tenetur acquirere & operari. l. etiam. ff. de dona.
inter vi. & vxo. Cæterùm ſi mulier extra operas ob-
ſequiales aliquid acquirat ex aliqua arte, fortè quia
illa eſt chirurgica aut obſtetrix vel lanifica, tunc ſibi
& non viro acquirit, quia ad præceptum viri mulier
non tenetur operari ſemper. Bald. in l. ſi vxor. C. de
condi. inſer. quem refert & ſequitur Boerius deci-
ſione 81.

Tertium autem quod requiritur pro validitate ta-
lis donationis remuneratorię, quæ à patre filio in
poteſtate fit, eſt vt ea merita propter quæ pater fa-

Tertiũ requiſitũ ad validitatẽ donationis remuneratorię factæ à patre filio.

cit eam donationem, non excedant valorem meri-
61 torum, ſeu vt ea merita ſint æquiualentia rei dona-
ta, hoc eſt vt filius non plus conſequatur à patre ex
illis meritis, quàm fuiſſet conſequutus aliquis ex-
traneus, ſi illa merita alicui præſtitiſſet. ita Iaſ. in d.
l. ſi donatione. per cap. relatum. de teſtamentis, in
illis verbis iuxta ſeruitij meritum, & illud quod me
ritum excedit, non valebit, vt ibi per Iaſo. & his tri-
bus concurrentibus donatio ob benemerita facta à
patre filio in poteſtate valeret, aliàs redderetur inua
lida. plenè Bartol. in d. l. ſi furiè. ff. de caſtren. pecu.
& per Iaſ. poſt alios in d. l. ſi donatione. & per con-
ſequens ibi concluditur quòd talis donatio remu-
neratoria non imputatur in legitimam, vt iam fuit
concluſum, & ſic talis donatio valet.

Quinta limitatio, quod donatio à patre filio facta valeat.

62 Quinta erit limitatio ad eam regulam, quòd do-
natio a patre filio in poteſtate facta non valet, quã-
do ea donatio fieret à patre filio contemplatione
matrimonij, & in contractu matrimonij, vt vulgò
fit, vt ille qui eſt matrimonium contracturus, faci-
lius & expeditius matrimonium poſſit contrahere,
& fit etiam propter filios naſcituros, de qua plenè
Guid. Pap. deciſ. 145. quæ donatio valet ex genera-
li regni conſuetudine, de qua ibi Guido. Papæ, &
Chaſſ. in com. in cõſ. Burg. in tit. *des droits*. in rubric.
num. 34. & Boer. deciſ. 353. num. 10. quod proce-
dit dummodo fiat hæc donatio tempore contractus
matrimonij; eo enim caſu valebit talis donatio facta
fauore matrimonij, quòd ſi iam contractum fuiſſet
matrimonium, & poſtea fieret talis donatio eo fa-
uore matrimonij quod iam fuerat contractum, non
eſſet firma talis donatio, quia ibi cauſa matrimonij
iam contracti, eſſet ſolum cauſa impulſiua, ſed quã-
do quis donat cauſa matrimonij contrahendi, & vt
quis facilius matrimonium conſequatur, tunc fie-
ret ea donatio propter cauſam finalem ipſius matri-
monij contrahendi: & ſic bene teneret talis dona-
tio. Boer. in ea deciſ. num. 10. & eſt ſententia Ol-
drandi conſi. 5. quamuis contrarium videatur te-
nere Guid. Pap. deciſ. 145. in fine.

Donatio facta fauore matrimonij ad hoc, vt effectum habeat, debet fieri tempore contractus matrimonij.

Sexto ea regula limitatur quæ habet, quòd do-
natio facta à patre filio in poteſtate, vt non procedat
fauore dotis, & in conſtitutione ipſius dotis facta
filio, quæ dotis conſtitutio ſtatim valet. l. Pompo-
nius. ff. de dote prælegata. quinimo vbi pater ceſſa-
ret dotem filiæ conſtituere, ad hoc cogi poſſet offi-
cio iudicis. per l. qui liberos. ff. de ritu nup.

Septima limitatio in donatione facta filio militi in cauſam militię tribus interuenientibus.

63 Septimo limitatur vbi ea donatio fieret à patre
filio militi, & in cauſam militiæ & peculij caſtren-
ſis, nam fauore militiæ valebit talis donatio. l. ſi fi-
lius. C. fami. erc. quod procedit duobus concur-
rentibus, qualitate ſcilicet perſonæ, cui donatur cũ
ſit miles: & qualitate rei quę donatur, vt quando
donantur arma, equi aut bellum vexillum, aut
quid aliud aptum ad ipſum bellum: & quod bello
inſeruire poſſit: his enim duobus concurrentibus
talis donatio præſumeretur facta in cauſam peculij
caſtrenſis, & ſtatim valida erit. dict. l. ſi filius. Lu-
cas de pen. in l. 1. de caſtren. pecu. lib. 12. C. & ibi
additio. tertium additur, ſcilicet quòd talis donatio
fiat militiæ contemplatione, per eam l. 1. de caſtré.
pecu. vnde ex his ſequetur, ſi pater filio dona-
ret rem immobilem, quòd talis donatio rei immo-
bilis facta filio militi non valeret, quia non eſſet ha-
bilis ad ſeruitium militare, debet enim dari res mo-
bilis apta ad bellum, Ioannes de pla. in ea l. prima,
de caſtrenſi pecul.

Idem cenſendum erit in donatione quæ fit à pa-
tre filio in cauſam peculij quaſi caſtrenſis, pro cu- 64
ius validitate tria debent interuenire, nempe filij
qualitas quòd ſit aduocatus vel doctor, qualitas rei
quæ donatur, quòd ſint libri, veſtes, & quid aliud
ſimile: & quod contemplatione illius peculij quaſi
caſtrenſis, & in cauſam illius fiat talis donatio, vt
per doctores in illis locis, & de hac re plura in limi-
tatione ſequenti.

Octaua limitatio in donatione facta filio in cauſam ſtudiorum.

Octauò limitatur ea regula, quòd talis donatio
non valeat facta à patre filio in poteſtate, quando fit
ea donatio filio in cauſam ſtudiorum, quæ donatio
ita facta ſtatim valet. l. quæ pater. ff. fami. erc. Bal. 65
expreſſe in l. 1. ff. ſolut. matrimo. quam tamen opi-
nionem Alex. ibi reprobauit, & tenet eam donatio-
nem, quæ fit cauſa ſtudiorum non valere, & neque
ea l. quæ pater. hoc probat ex Alexandri ſententia,
quia loquitur in donatione facta in filio emancipa-
to, nos verò loquimur in donatione facta filio in po
teſtate: quare hæc quæſtio redditur dubia an talis
donatio facta cauſa ſtudiorum valeat. Bald. vt iam 65
dixi, tenet eam valere, & præter eam l. quæ pater.
adduxit hoc argumentum, cauſa ſtudij inquit Bal. 66
& fauor dotis æquiparantur, & in idem concurrũt,
valet autem dotis conſtitutio facta filiæ fauore do-
tis, vt iam ſuperius fuit probatum, ergo valebit ta-
lis donatio facta fauore ſtudij, ſed tale argumẽtum
videtur leue, quia maior non procedit, non enim
concurrunt fauor dotis & ſtudij, & inter ea datur
medium & non paruum, quia res prohibita aliena-
ri, & ſubiecta reſtitutioni, licet non poſſit alienari.
authen. res quæ. C. com. de leg. tamen fauore do-
tis poterit alienari. d. authen. non tamen poterit fa-
uore ſtudij, cùm hoc lege non caueatur, & erube-
ſcimus ſine lege loqui: cùm tamen in dote hoc ſit 67
ſtatutum, ergo tale argumentum ceſſat, & hæc erit
vna cauſa, per quam res ſubiecta reſtitutioni pote-
rit alienari, nempe propter dotem ſoluendam, po-
terit etiam res ſubiecta reſtitutioni alienari de con-
ſenſu fideicommiſſarij, & illius cui ea res eſt reſti-
tuenda, & tenebit talis alienatio in præiudicium
fideicommiſſarij, qui tali alienationi conſenſit, po-
terit tamen ille fideicommiſſarius adueniente reſti-
tutione prætium rei venditæ ab ipſo hærede vendẽ-
te repetere, non obſtante ſuo conſenſu, ita Curtius
iunior conſil. 4. num. 22. per l. ſi fundum per fideic.
ff. de leg. 1. & ibi Bar. Sed quamuis illud Bald. ar-
gumentum ſit leue, opinionem tamen Bald. tenet
Iaſ. in d. l. 1. quam communem eſſe ibi aſſerit, &
quam ibi tenent Bar. & Ang. in ea l. 1. ff. ſolu. matri.
& Roma. in l. donatio. §. pater. ff. de dona. & non
obſtante Alex. contradictione video Bald. opinio-
nem communem eſſe, à qua inquit Iaſ. non eſt re-
cedendum in iudicandu: & neque in contrarium
facit ea l. quæ pater. quæ quamuis loquatur de filio
emancipato, non ſequitur quin locum habeat & 68
in filio in poteſtate, & neque faciet in contrarium,
quòd ibi loquatur de filio emancipato, & quòd poſ-
ſit & debeat intelligi, & in filio in poteſtate facit,
quia ſi loqueretur ſolum de filio emancipato, illa
lex eſſet de indubitabili, quia nemo dubitat quin
valeat donatio facta filio emancipato, quare ſi ſo-
lum eam legem referamus ad donationem factam
filio emancipato, ea lex nihil dubij habebit, quare
vt ea lex decidat caſum dubitabilem, & quem debet
decidere,

Res ſubiecta reſtitutioni propter dotem ſoluendam alienari poteſt.

Declaratio L. quæ pater. ff. fa. erc. an locũ habeat & in filio in poteſtate.

decidere, dicemus eam legem locum habere, & in donatione facta filio in poteſtate cauſa ſtudiorum, per l. quod labeo.ff. de car. edi.& ibi gloſſ.quinimo à fortiori hoc ex ea lege inferri poſſet, nam ſi verum ſit, quòd pater motus amore paterno det filio emãcipato cauſa ſtudiorum, qui emancipatus eſt ipſi patri eatraneus. §. emancipati. de hæred. quæ ab inteſt. à fortiori præſumendum erit patrem donãtem aliquid filio in poteſtate cauſa ſtudiorum, velle talé donationem illi valere, quam non teneatur conferre ſicuti non tenetur conferre emancipatus, maior enim cura debet tangere patrem erga filium in poteſtate quàm erga emancipatum, quòd ſi donatio cauſa ſtudiorum facta à patre emãcipato teneat, ergo & filio in poteſtate, & hoc fauore ſtudij facit ad hoc ſuſtinendum ratio legis, quæ ſemper debet attendi, & non facti narratio, ſed ratio quæ ponitur in ea l. quæ pater. militat in filio in poteſtate, quinimo maior, nempe cauſa pietatis, quæ maior debet eſſe erga filium in poteſtate quàm erga emancipatum: quare ſi pater adminiſtrando expenſas filio emancipato ſtudiorum cauſa, ita videatur donare, vt nolit eas conferendas eſſe cauſa pietatis, ergo pater faciendo eapenſas filio in poteſtate cauſa ſtudij, videtur cauſa pietatis eas ei donare, ita vt nõ cogatur eas conferre, & ea ratio militat in vtroque caſu, ergo & idem ius: quin & maius ius debet ſtatui. authen. multo magis. in authen. de ſacro. eccle. & neque curandum eſt, quòd ibi fiat mentio de filio emancipato, quia exempla non reſtringunt regulam, vt per docto.in l. precibus. C. de impu. & quòd hæc lex locum habeat, & in filio in poteſtate, tenet Albe. de Roſa. in dict. l. quæ pater. & ibi etiam Salicetus.

Et neque obſtabit eam opinionem ſuſtinendo ea nullũ illud, quod à contrario ſenſu colligi volunt ex ea lege, quòd cum ea l. loquatur de filio emãcipato, ergo ſecus ſtatuẽdum erit in filio in poteſtate, nam dico quòd ibi ponitur quæſtio facti, quæ iureconſulto propoſita fuit, & ab ipſo deciſa, ſed non ſequitur quòd in fortioribus terminis idem ſit ſtatuendum, & in filio in poteſtate, & non ſumi debet ar-

69 gumentum à contrario ſenſu a facti narratione, ad hoc vt concludat, vt per doctor. in l. 1. ff. de offi. eius. quare hæc, & ſimilia leuia argumenta non officiunt quin teneamus hanc concluſionem veram, quòd talis donatio facta à patre filio in poteſtate cauſa ſtu-

70 diorum valeat, & hoc etiam ſuadet fauor ſtudij: duobus tamen concurrentibus, nempe qualitas rei donatæ, quæ conueniat ſcholaſtico, vt ſi det libros qui ſcholaſtico conueniunt, & qualitas perſonæ filij, nempe vt ſit ſcholaſticus, & ita libri dati ſcholaſtico filio eſſent illius, cùm ea duo conueniant, ſicuti in ſimili dicimus de donatione facta filio militi, quæ tunc valeret ſi qualitas rei datæ conueniat militiæ, vt ſi dentur arma, & quòd qualitas adſit filio, nempe quòd ſit miles. l. ſi filius. & ibi doctor. C. fam. ercis.

Quam regulam comprobo ex l. 1. de caſtr. pecu. ibi enim res donata erat filio eunti ad caſtra, & ibi eſt caſus eam donationem eſſe validam, ibi ergo ille filius ibat ad caſtra, & valet donatio, non enim ibi ponitur quòd filius eſſet miles, ſed tantum filio eunti res data fuerat, à ſimili ergo donatio facta filio ſtudenti, & cauſa ſtudiorum debet valere, cùm eadem debeat eſſe cauſa peculij caſtrenſis, & cauſa peculij quaſi caſtrenſis, & ſic hæc concluſio videtur comprobari, quòd talis donatio facta filio etiam ſcholaſtico cauſa ſtudiorum ſit valida, per eam legem 1. ibi eunti ad prelium, nam ſcholaſtici ſtudendo ſtudent, vt eunt ad quid maius, cùm ſint in viatico, vt eò tendant, & vt aliquando gradum doctoratus conſequi valeant. l. cùm filius. ff. de iudi. & hoc tenet Sali. in d. l. quæ pater.

Ad quam regulam ſuſtinendam me mouet fauor ſtudij, cùm iura tam ampla priuilegia conceſſerint 71 ſtudentibus, & in fauorem doctorum regentium & ſcholaſticorum, de quibus in auth. habita. C. ne filius pro patre, & neque mihi placet quorundam diſtinctio, qui ita in hac quæſtione diſtinxerunt, vt dicant donationem factam filio doctori ſtudiorum cauſa valere, factam verò ſcholaſtico, non. quin teneo talem donationem factam etiam filio ſcholaſtico cauſa ſtudiorum valere: quod probo, & per eam l. quæ pater, & per eam l. 1. ibi eunti, duobus tamen interuenientibus, quòd filio detur exiſtenti in ſtudio, & quod conueniat ſtudio, & quod detur ſtudij contemplatione, & in cauſam illius, & hoc tenet Odofredus in ea l. 1. de caſtr. pecu. & Ange. in l. ſi emancipati. C. de colla. & Bald. & Salic. in l. ſi filius. C. fami. ercis. & hanc opinionem tenet gl. in l. filię eius. C. fami. ercis. licet ibi Bald. teneat contrarium.

Multa priuilegia ſcholaſticis concessa.

Non obſtabit quòd filius ſcholaſticus cùm non ſit doctor, ergo non poterit acquirere in cauſam peculij quaſi caſtrenſis, quia non poteſt negari quin filius quamdiu ſtudet, non ſit in viaticulo, vt tandem ad eum gradum perueniat, & ad aduocati officium, & iuſte in vtilitatem ſcholaſticorum hæc opinio poteſt ſuſtineri, in quorum fauorem multa priuilegia fuêre conceſſa, & inter cætera habent hoc priuilegium, vt quamdiu ſunt in ſcholis, habeant tres iudices, præſidem prouinciæ, epiſcopum, & rectorem vniuerſitatis. Alterum eſt quòd eſt in electione eorum, coram quo velint conueniri. dict. authen. habita. licet aliàs in reo habente priuilegium vt poſſit conueniri coram pluribus iudicibus ſit in electione actoris, coram quo velit reum conuenire & hoc ne ſit in poteſtate rei an debeat, quia ſemper variaret. l. cum clericis. & ibi Salic. C. de epiſ. & cle. habent & hoc priuilegium, vt ſi acceſſerint ad aliquem locum cauſa ſtudij, quòd tempore eorum ſtudij non poſſint conueniri pro contractibus alio tẽpore geſtis. ſed habent ius renouandi domum. Pau. Caſtren. in l. 2. §. legatis. ff. de iudi. licet aliàs quis ratione contractus conueniri poſſit, ſi ibi reperiatur. l. hæres abſens. ff. de iudi. & ibi doctor. & in d. §. legans. habent & priuilegium non ſoluendi gabellas vel pedagia, & hoc pro eorum libris, & aliis rebus neceſſariis, quę vehuntur ad locum ſtudij, de quibus non tenentur ſoluere aliqua vectigalia, nec pedagia: & ſi de facto exactores exegerint ab ipſis pedagiũ aliquod pro eorum rebus, tenẽtur ad quadruplum. ita Bald. ibi. Aliud eſt priuilegium, quòd non eſt licitum inuadere domum alicuius ſcholaſtici, & ſi quis eam inuaſerit, ille talis inuadens committit ſacrilegium. Alex. in addi. ad Bald. in l. qui. §. ſi publicè. ff. de adult. habet & aliud priuilegiũ, quòd licet iure canonico obtinens beneficium curatum teneatur intra annum promoueri ad ſacros ordines. c. licet canon. de elec. in 6. tamen ſcholaſticus ſi obtinuerit curatum beneficium non poteſt

Filius quandiu ſtudet eſt in viaticulo.

Eſt in poteſtate actoris coram quo velit reum habentem priuilegiũ, vt poſſit conueniri coram pluribus iudicibus, conuenire.

cogi

cogi promoueri ad presbiteratum vſque ad ſeptennium, ex priuilegio, ſed illi ſatis erit ſi intereà promoueatur ad ſubdiaconatum. c. cum ex eo. de elec. in 6. quamuis aliàs curata beneficia ſolis presbiteris conferri debeant, aut ſaltem illi qui intra annum teneatur promoueri ad ſacros ordines, & epiſcopus ſecus diſpenſare non poſſet, nec ex eo rigore aliquid relaxare. d. cap. licet canon. patroni verò laici poſ-
73 ſunt ordinationem teſtatoris factam in teſtamento, in fundatione alicuius capellæ alterare & remittere, quæ remiſſio & alteratio fieri poterit de conſenſu ipſorum patronorum, quod expreſſè annotauit Dec. conſil. 121. num. 3. datur & aliud priuilegium ipſis ſcholaſticis, quia ſi ſemel filius incœperit ſtudere de voluntate ſui patris, non poteſt patrem pœnitere, & neque poterit filium ab ſtudio reuocare. Bald. poſt gloſſ. in l. Macedonia. C. ad ſenat. Macedo. quod intelligi poteſt, niſi apparuerit filium eſſe rudem & indocilem. per l. Stichus. ff. de leg. 3. Feli. in rub. de mag. tenetur enim pater non ſolum ad alendum filium, ſed & ad præſtanda ea quæ ſuadet pietatis ratio. cap. ſi quis. 30. diſt. quod facit pro ea opinione quam ſuprà tenuimus, eam l. quæ pater intelligi non ſolum in filio emancipato, ſed & in filio in poteſtate. habet etiam ſcholaſticus priuilegium exemptionis, & excuſationem etiam ab omnibus muneribus. l. 1. qui ætate. lib. 10. C. & hæc priuilegia & ſimilia habent ſcholaſtici, dum tamen reperiantur deſcripti in matricula. gloſſ. in l. eos. C. de offi. mag. mili. & hoc in vniuerſitate famoſa, & approbata, in qua velint promoueri ad aliquod examen: habent & hoc quòd ſi velint promoueri in aliqua vniuerſitate, & habeant aliquem ex doctoribus ſuſpectum, poterunt eum doctorem quem habent ſuſpectum recuſare. cap. cauſam quæ. de offi. & poteſt. iud. deleg. & ibi Panor. & Feli. habent & aliud priuilegium, quia ſi ſcholaſticus domum conduxerit, finito tempore ſi velit denuò eam domũ reconducere, pro tempore ſequenti erit ille præferendus alteri pro eodem pretio quod alter offert. per textũ in c. 1. & ibi doct. de locato. & Boer. deciſ. 107. Ioã. de platea. & Reb. in l. congruit. de loca. rerum ad fiſcum. lib. 12. C. item & canonici ſtudentes poterunt in abſentia groſſos fructus percipere, dum tamen de licentia epiſcopi ſtudeant. Boer. deci. 17. num. 3.

Patroni laici poſſunt alterare & remittere ordinationem teſtatoris factã in fundatione capellæ.

74 Doctores etiam regentes habent & alia priuilegia, & dicuntur propriè doctores in iure ciuili, canonico, & Theologia: in artibus verò appellantur magiſtri, & hoc ex generali conſuetudine, vt per gl. in cle. 2. de magi. in cle. imprimis ergo doctores dicuntur eſſe in dignitate, & ſic doctoratus dicitur dignitas. cap. quando de magiſt. & ibi doctor. & Bar. in pro. Codicis. ſunt autem immunes ipſi do-
75 ctores ab omnibus muneribus perſonalibus. l. ſancimus. C. de aduo. di. iudi. ex quo infertur quod nõ tenentur ad cuſtodiam murorum & portarum: ſunt etiam immunes à muneribus patrimonialibus. l. medicos. de pro. & medi. lib. 10. C. Ioannes de Platea. in l. 3. de mune. patri. lib. 10. C. quod tamẽ hodie non ſeruatur ob edictum regis Franciſci primi huiuſce nominis, qui reiecit omnia priuilegia perſonalia, per quæ quis erat exemptus à contributione talliarum, per quod edictum maximè fuit derogatum priuilegiis & doctorum & ſcholaſticorum, quia iure ipſo, & priuilegio perſonali doctores regentes, & ſcholaſtici immunes erant ab omni contributione, nunc autem per illud edictum tenentur contribuere pro bonis ruralibus quæ poſſident, ſunt etiam immunes ab hoſpitiis militum, & à quibus doctores legum regentes excuſantur, vt plenè per Chaſſa. in catalogo Gloriæ mundi, in ſexta parte, in trigeſima ſecunda conſideratione, hoc tamen in quibuſdam vniuerſitatibus receptum eſt, vt ſpurii, licet ſint infames infamia facti, non tamen repellantur, ſi velint admitti ad gradum doctoratus. Card. in cle. 2. de magiſtris. ſed in vniuerſitate noſtra legali in ciuitate Montiſpeſſulani ſpurii, quin nec naturales admittuntur ad eum gradum ſumendum: fit enim ibi atteſtatio de moribus, & natalibus, priuſquam quis ad eum gradum aſſumi poſſit: & oportet quòd conſtet promouendum eſſe legitimum, & ex vero matrimonio progenitum, priuſquam ad eum gradum admitti poſſit, & tenet Cardi. in ea cle. quòd omnis ætas eſt ſufficiens ad ſumẽdum gradum doctoratus, dum tamen illi adſit, & ſcientia, & doctrina. habent & hoc priuilegium nõ ſolum doctores, ſed & alii literarum ſtudioſi, quod in 56
eorum fauorem faber vicinus, ob ſtudii impedimẽtum poterit expelli, ne illis ſtudentibus noceat. Iaſon in l. 1. num. 46. ff. ſolut. matri. Sunt & alia priuilegia ipſis doctoribus conceſſa, quæ quiuis legendo poterit colligere, ſed hodie malè obſeruata. Cùm ergo ex his ſatis pateat ſcholaſticos donatos eſſe multis priuilegiis, poterimus & illud inferre, quòd valet donatio filio facta fauore ſtudii: & ex hoc ſequetur, cùm valeat talis donatio, libros donatos à patre filio in poteſtate cauſa ſtudii, non imputari filio in ſuam legitimam, cùm talis donatio à principio teneat: ſed nec expenſas quas pater exponit ſuo filio ſtudenti, per eam l. quæ pater. ſuper verbo, adminiſtrauit.

Priuilegia doctorum regentium.

Doctores dicũtur in iure canonico, ciuili, & theologia: magiſtri dicũtur in artibus.

Libri filio dati cauſa ſtudii nõ imputantur in legitimam.

At vbi præualeret contraria opinio, talem donationem non valere, & ſic eos libros computandos in legitimam, & conferendos cum aliis fratribus: hoc eſſet notandum, quòd filius præciſe non teneretur eos libros reſtituere, ſed liberandus eſſet, præ- 76
ſtando pretium illorum librorum, vel pretium cõferendo. Iaſ. in l. filiæ. num. 10. C. de colla. qui valor eſſet habendus prout eſt tempore mortis patris non quanti perempti fuerint, vt ibi per Iaſ. & in hoc adhuc ipſis filiis fauetur, cùm teneantur eos libros conferre, non vt empti fuerint, ſed vt eſt valor tempore mortis patris, quia habent filii memoriam localem in eis libris, qui quidem libri ſunt præſidia ſtudiorum, quæ præſidia quinque eſſe cenſuit Laurentius Valla, qui conqueſtus fuit ſibi defuiſſe 77
libros qui eſſent vnum de quinque præſidiis literarum, demum conſuetudinem literatorum, opportunitatem loci, ocium, animi vacuitatem, & libros ipſos, & hæc cenſentur eſſe quinque præſidia literatorum, quorum ſingula ſi deſint, afferũt ſtudioſis plurima incommoda.

Quinque præſidia ſcholaſticorum.

Nona erit limitatio ad regulam, quòd donatio 78
non valeat inter patrem & filium in poteſtate, niſi talis donatio iuramento patris eſſet confirmata, tũc enim vinculo iuramenti talis donatio confirmata eſſet, omne enim iuramentum quod ſeruari poteſt ſine præiudicio ſalutis æternæ ſeruandum eſt. c. cum contingat. de iura. authen. ſacramenta. C. ſi ad. vendi. Iaſ. poſt alios in d. l. frater à fratre. circa finem. C. de condi. iud.

Nona limitatio in donatione iuramento firmata.

Remanet

Remanet ergo firma ea regula, quòd donatio ſimplex facta à patre filio in poteſtate, non valet: morte tamen confirmatur, niſi in caſibus iam dictis & limitationibus ſupra poſitis, & in illis caſibus in quibus valet ea donatio ſimplex, non imputatur in legitimam. per eam l. ſi quando. C. de ino. teſtamẽt. & Iaſ. in authentic. ex teſtamento. C. de colla. niſi pater hoc in ſuo teſtamento expreſſiſſet, vt imputaretur, quia tunc eſſet imputanda per eam l. ſi quando. §. generaliter. aliàs non.

Reſtat etiam ex ſupradictis hæc regula in hac materia imputationis, quòd id quod filius à patre vel à matre habuit titulo lucratiuo inter viuos in legitimam imputare tenetur, quæ regula cum ſuis limitationibus fuit declarata.

Tertia concluſio in materia imputationis.

Tertia & principalis concluſio in hac materia imputationis erit, id quod filius capit in vim vltimi iudicij à teſtatore ſine titulo legati, inſtitutionis, vel 79 prælegati, vel ratione modi, vel fideicommiſſi id totum in legitimam imputatur. l. ſcimus in princi. C. de inoffi. teſtamento, Bart. & Paul. Caſtr. in l. quartam. ff. ad l. Falc. authen. nouiſſima. ibi, quoquo relicti titulo. C. de ino. teſtamento. quia hæc omnia capiuntur ex ſubſtantia teſtatoris: ergo in legitimam erunt imputanda, & hoc procedit ſiue filius id capiat iure difformi ſiue iure vniformi. cùm tituli difformitas in ſuppletione legitimæ, ſiue in illius imputatione non conſideretur, & neque illius habenda eſt ratio. Bartol. & Paulus Caſtren. in d. l. in quartam.

Tituli difformitas non conſideratur in imputatione circa legitimam.

Non tamen imputat filius in ſuam legitimã, quod 80 capit iure ſubſtitutionis aut iure accreſcendi, ſed nec imputat in ſuam legitimam, quod filius primi matrimonij capit ea remedio. l. hac edictali. C. de ſec. nuptiis, quia id filio obuenit ea legis beneficio, 81 & non ea patris iudicio. Alex. conſ. 27. in 5. vol. & Franciſcus Marci. deciſ. 85. in 2. parte, & Cor. conſ. 33. in 1. volum. cùm ea capiat filius extra ſubſtantiam teſtatoris, licet aliàs prouenerit ex illius ſubſtãtia. d. §. repletionem. ibi, non ſi quid ea aliis. & ex his infertur, quòd donatio ſimplex facta filio in poteſtate, quæ morte patris confirmatur, & quæ non ſtatim valet, in legitimam erit imputanda, quia talis donatio habet vim relicti & legati, & legata imputantur, ergo & tales res donatæ per do- 82 nationem, quæ morte confirmatur, imputabuntur, vt iam dictum fuit.

Quarta erit concluſio, quod filius capit à teſtatore cauſa conditionis implendæ non imputat ſibi in ſuam legitimam. Bart. in d. l. in quartam per illum 83 textum, Salic. in l. filius quem. C. fam. erc. num. 4. & ibi Iaſ. num. 8. ratio concluſionis eſt, quia id filius videtur capere tanquam extraneus, & cum labore, quia tenetur cõditionem adimplere, quare id quod conſequetur ea ea cauſa ſibi non debet imputare in ſuam legitimam. Bar. & alij in d. l. in quartam. olim quidem imputabatur filio in legitimam. per l. Papinianus. §. ſi conditioni. ff. de ino. teſtamento. hodie verò quod datur cauſa conditionis implendæ, non imputatur filio in legitimam, quia illud non eſt de bonis hæreditariis: & debet ſolui legitima de bonis ipſis hæreditariis. l. ſcimus. §. repletionem. C. de inoffi. teſtamento, ita Paul. Caſtren. in d. §. ſi conditioni. num. 2.

Quinta concluſio.

Quinta erit concluſio, filius in ſuam legitimam ſumptus pro eo factos à patre pro delicto ipſius filij imputat in ſuam legitimam. eſt additio ſuper Salic. 84 in l. filiæ cuius. in verbo præcipuè. C. fam. erc. cùm illud culpa filij euenerit, quare æquum eſt, vt ſibi imputet tales ſumptus factos propter ſuum delictum.

Filius in ſuam legitimam imputat ſumptus à patre factos pro delicto filij.

Sexta concluſio.

Sexta concluſio, ſumptus à patre factos in honorem ſeu in decus filij ſui aut filiæ, non imputat filius 85 aut filia in ſuam legitimam. l. 5. in fi. & ibi gloſſ. ff. de mu. & hono. Bart. in l. 1. §. nec caſtrenſe. ff. de colla. bo. Felin. in d. l. filiæ licet. vnde infertur quòd filius non imputabit in ſuam legitimam ſumptus ſeu expenſas à patre expoſitas in aſſumptione gradus ipſius filij, vel in promotione alterius dignitatis, nec tenetur imputare expenſas à patre expoſitas pro ipſius filij redemptione à captiuitate. Sali. in eo loco. Idem cenſendum erit de expenſis à patre expoſitis in nuptiis filiorum aut filiarum, idem cenſendum erit de expenſis quas pater expoſuit pro obtinendo officio in filij vtilitatem. doct. vbi ſupra. & Salic. ibi, num. 19. quæ expenſæ ita factæ, nec illæ quæ factæ ſunt in apparatu nuptiarum filiorum in portione legitimæ non imputantur, nec etiam expenſę à patre expoſitæ in ſtudiis pro filiis, vt per doctor. in illis locis.

Filius in ſuam legitimam nõ imputat expẽſas à patre expoſitas pro ipſius filij redemptione.

Veſtes tamen datę filiabus aut filiis in contractu 86 matrimonij, & alij apparatus dati filio quando cõtrahit matrimonium bene filiis imputabuntur in eorum legitimam. Alex. conſ. 117. num. 10. in 6. volum. Item & iocalia quæ à patre filiæ data ſunt tempore nuptiarum, & in cõtractu matrimonij cõputantur in legitimam, cùm ea ſint de acceſſoriis ipſius dotis. Alex. conſ. 27. num. 7. in 5. vol. & 154. in 7. vol. num. 15.

Sed poſſet occurrere dubium, an alij fratres aut ſorores audiendi eſſent dicẽdo ſe velle tantumdem expendere in ſumendu gradum doctoratus, aut circa ſolemnitates matrimonij, ſicuti factum fuit, & obſeruatum in aliis fratribus? dic quòd non, & neque in hoc audiendi eſſent, quia quando pater faciebat tales expenſas, id agebat volens & de ſua pecunia: ideo fratres alij patre mortuo non habent quòd conquerantur de patris liberalitate. Salic. ibi.

Fratres nõ poſſunt petere vt tantumdẽ poſſint expendere ſicuti pro alio expenſum fuit.

Septima erit concluſio, beneficium eccleſiaſticũ à patre in vtilitatem filij, & expenſis patris obtentũ aut officium quod nec vendi nec ad hęredem tranſ- 89 mitti poteſt, aut expenſæ à patre factæ in proſecutione illius aut officij aut beneficij, ſeu pro bullis habendis ad illud beneficium obtinendum, non imputantur hæc omnia filio in legitimam, ſed ea habet filius vt pręcipua, & nihilominus ſuam legitimam conſequi poterit. l. omnimodo. §. imputari. C. de inoffi. teſtamento. Boer. deciſ. 14. & hoc eſt quòd ibi imperator militiam appellat; quæ nec vẽdi debet, ſicuti non imputat in ſuam legitimam id quod filio donatum eſt ſtudiorum cauſa, ſed nec expenſas ibi factas, vt iam fuit declaratum. Salic. in d. l. quæ pater.

Septima concluſio.

Octaua & vltima concluſio erit, donatio remuneratoria facta à patre vel à matre filio, non illi in ſuam legitimam imputatur, quia talis donatio ita 90 facta cadit in cauſam peculij aduentitij: & aduentitia non conferuntur. l. vlt. C. de colla. ergo nec ea donatio remuneratoria, de qua re ſuperius ſatis tractatum fuit, & ex his ſatis colligi poſſunt, quæ in legitimam

Octaua concluſio.

Donatio remuneratoria non ſtipulatur in legitimam.

legitimam filij ſunt imputanda, & quæ non.
Et priuſquam ad alias quartas condeſcendamus,
91 hæc quęſtio decidenda eſt, an legitima aſcendẽtibus
debita ſit, & quáta illa debeat eſſe in bonis ſuorum

Legitima aſcendentibus debita eſt in bonis deſcendẽtium vbi nulli ſtant liberi ex ipſo deſcendente.

deſcendentium, dicendum eſt legitimam aſcenden-
tibus in bonis ſuorum deſcẽdentium debitam eſſe,
& illis in teſtamentis illorum deſcendentium in ca-
ſibus in quibus teſtari poſſunt, debitam eſſe. l. nã &
ſi parẽtibus. ff. de ino. teſt. quod procedit vbi ille fi-
lius nullos filios haberet: quia ſi filius habens pa-
trem, liberos habeat, & poſſit teſtari, tunc ille fi-
92 lius non teneretur ſuis aſcendentibus legitimam
relinquere. l. pater. & ibi Bartol. Paul. Caſtren. &
alij. ff. de ino. teſtament. & ſic filius habens filios
in caſu in quo teſtari poteſt, non tenetur ſuis aſcen-
dẽtibus legitimam relinquere, aliàs ſic. hodie etiam
tenet Ioan. de Gatr. in auth. ex teſtamento. nu. 22.
C. de ſecun. nupt. eſt autem legitima aſcendentium
in bonis deſcendentium triens, ex ſententia om-

Legitima aſcẽdentium eſt triens.

nium doctorum, in authentica nouiſſima. C. de
inoffic. teſtamento. & ſic eſt aucta ea legitima a-
ſcendentium, cùm antea ſolùm eſſet quarta pars:
& ſi pater ſolus ſit, habebit eum trientem, ſi verò
ſint & pater & mater, ille triens inter eos diuidetur.
Nunc verò verba faciemus de quarta Trebellia-
nica, & de his quæ in ipſam quartã imputantur, de-
93 betur autem hæc quarta Trebellianica hæredi gra-
uato de hæreditate reſtituenda, de qua in en titul.
ad ſenat. conſ. Trebel. & in tit. de fidei. hæred. inſti.
quis ergo grauetur hæreditatem reſtituere adueniẽ-
te die reſtitutionis eam reſtituet, retenta prius quar
ta parte hæreditatis, & hoc procedit ſiue hæres gra-
uetur in teſtamento, ſiue in codicillis. l. filius. ff. ad l.
Falc. & amplia etiã ſi quis grauetur ex vi illius clau-
ſulæ codicillaris, vt ſi quis in ſuo teſtamẽto Titium
hæredem inſtituat, & dicat ſi teſtamentũ non valet
iure teſtamẽti, ꝙ valeat iure codicillorum, ſi demũ
mortuo teſtatore teſtamentum aliquo vitio deficiat
& ob id venientes ab inteſtato ſuccedant, tunc illi
cogentur hæreditatem in vim illius clauſulæ reſti-
tuere, ſed retinebunt quartam hæreditatis. Bartol.
94 in l. 1. ff. de iure codi. quòd ſi plures ſint hæredes

Quilibet ex hæredibus grauatis detrahit quartam.

inſtituti & grauati, quilibet ex hęredibus inſtitutis
& grauatis adueniẽte die reſtitutionis, poterit quar
tam retinere, & hoc ex ea parte, quæ ad quemlibet
peruenit, vt ſi duo filij inſtituti & grauati ſint, & al-
ter eorũ decẽdat ſine liberis, tunc ille, aut eius hęres
ex ea dimidia habebit quartam. ita tenet Pau. Caſtr.
conſi. 86. par. 1. & Chaſſ. conſ. 68. & ponit Paul. Ca-
ſtren. ibi optimum exemplum in duobus fratribus
inſtitutis & grauatis, ſi decedãt ſine liberis, alter eo-
rum deceſſit ſine liberis inſtituta ſua matre hęrede,
decidit ibi matrem hæredem filij ex ea media parte
quæ ad filium defunctum peruenerat, debere con-
ſequi & legitimam quæ illi filio debita erat, & quar
tam Trebellianicam, quæ duę quartæ illi filio de-
bitæ erant ex eius parte.
95 Videbatur tamen eo caſu nullam Trebellianicam

Trebellianica hæredi vniuerſali debetur.

detrahi debere, quia Trebellianica debetur hæredi
vniuerſali. l. lex Falcidia. §. nuſquam. ff. ad l. Fal. cùm
autem hic ſunt duo hæredes, ergo videtur nullam
Trebellianicam hic debitam eſſe, ſed contrarium eſt
verius, & dicendum eſt: vbicunque ſunt duo hæ-
redes grauati, quemlibet eorum ex ſua dimidia poſ-
ſe ſuam quartam retinere, quæ dimidia ad quemli-
bet eorum peruenerat: & hoc etiam tenet Dec. cõſ.
135. nu. 2. Alex. conſil. 43. num. 4. volum. 2. idem
dicendum eſſet ſi eſſent tres hæredes grauati: nam
quilibet ex ſua tertia parte ſuam quartam conſe-
quetur. Roma. conſi. 18. Dec. conſi. 435. nume. 1.
inquit tamen Chaſſa. eo conſi. 67. num. 76. ꝙ ſi pa- 96
ter ſuam hæreditatem filiis diuiſerit aſſignando cui-
libet certa bona, & ſic inter eos ſua bona diuiſerit,
quòd tunc nullus eorum poterit Trebellianicã pe-
tere, quamuis reciprocè eſſent grauati, quia quili-
bet eorum cenſetur hæres particularis, qui nullam
Trebellianicam detrahere poteſt, & nullus hæres v-
niuerſalis in eo reperitur, qui poteſt quartam detra-
here & non particularis hæres, quod eſt bene notã-
dum, per l. lex Falcidia. §. nuſquam. ff. ad l. Falc. &
Iaſ. in l. filium quem. C. fam. erc. hæredes autẽ plu-
res, ſi ſint vniuerſales bene detraherent, nempe qui
libet eorum ſuam quartam.
Præterea primus hęres grauatus detrahit, non ſe-
cundus, qui eſt ſubſtitutus. l. 1. §. inde Neratius. ff. 97
ad Trebel. Bal. in l. cùm virum. C. de fideicommiſſ.

Primus hæres detrahit quartam, & non ſecundus.

item & hoc notandum eſt, quòd hæres quidem gra
uatus aut in teſtamento, aut codicillis, ſiue per clau 98
ſulam codicillarem detrahit quartam, ſed ſi quis in
contractu eſſet grauatus, non detraheret aliquam 52
quartam. Bal. in rub. C. de his quæ in fraudẽ credi.
quia tunc ille qui grauatur in contractu non inni-
…r ad adeundam hæreditatẽ vt hæres, cùm ea in-
…atio ſit facta in contractu & non in teſtamento.
…in l. poſt mortem. num. 5. C. de fidei. nam datur
ea quarta, vt hæres grauatus adeat hæreditatẽ, quæ
ratio cùm ceſſet in eo caſu noſtro, ergo & illius di-
ſpoſitio ceſſabit, & nec hæres inſtitutus gratia fidei-
commiſſarij & grauatus detrahet quartam. Baldus
in l. poſt mortem. num. 7. C. de fidei. & in rubrica. C.
de his quæ in fraud. credito.
His ergo ſic declaratis quibuſdam regulis com-
plectemur ea quæ in Trebellianicam ſint imputan- 99
da, & hæc erit prima regula generalis, omnia quæ

Prima regula de his quæ hæres grauatus imputat in Trebellianicam.

hæres inſtitutus haberet ſi ſibi nõ fuiſſet de illis in
teſtamẽto prouiſum, nuſquã in Trebellianicã impu
tãtur, quia ea vt ęs alienũ deducũtur: q̃d æs alienũ nõ
imputatur. Ang. in l. ſi patroni. ff. ad Treb. quẽ refert
& ſequitur Alex. cõſ. 21. in prin. in 5. vo. & poſita hac
regula generali nunc ſpeciales regulas ponemus.
Secunda regula, quod hæres grauatus habet à te

Secũda regula.

ſtatore extra cauſam teſtamenti, in quartam ſibi nõ
imputat, vt ſi hæres grauatus ex contractu geſto ab
ipſo hærede cum teſtatore, aut ab eo à quo teſtator
cauſam habuit, vel ſi illi hæredi a teſtatore aliquid
debitum fuerit, ea huiuſmodi non veniunt imputã-
da in eam quartam, immò ea conſequetur vt ſibi de-
bita, & tanquam quilibet alius cõſequetur, & ſic vt
proprium poterit ſibi retinere: & ex reliquo ſuam
quartam habebit. d. l. in quartam. l. pater filium. ff.
ad l. Falc. quare in reſtitutione illius fideicommiſſi
bona à teſtatore obuenientia non ex vltima volun-
tate, ſed ex contractu inter viuos, non erunt reſtituẽ
da. l. ſequens quæſtio. ff. de leg. 2. Corn. conſ. 228. in
4. vol. nu. 9. Iaſ. in l. cũ virum. C. de fidcic. & gloſſ. ibi.
Hęc tamen regula limitatur non procedere, vbi
teſtator hoc expreſſiſſet, & dixiſſet in ſuo teſtamẽto,
vt ea in Trebellianicã imputarẽtur, nã tũc eſſent im-
putãda. l. ſi debitor. ff. ad l. Falc. aliàs non.
Secundò limitatur vbi filius hæres inſtitutus &
grauatus aliquid conſequeretur in cauſam peculij
profectitij, quia tũc illud eſſet in Trebellianicã im-

putandum.l. certum. & l. filius quem. ſecundum v-
num intellectum. C. fa. erc. de qua re inferius ali-
quid tangemus.

Tertiò limitatur in debito legati, vt in dote enm
dos in Trebellianicá imputatur, vt per Paul.Caſt. in
d.l.filius.legitima tamen in Trebellianicá non impu
tatur, quin filius grauatus, & legitimam & Trebel-
lianicam detrahere poſſit, vt videbimns, & ſic altera
in alteram non confunditur, ſed de bac re infe-
rius.

Tertia regula. Tertia regula, quod hæres grauatns capit iure hæ
reditario, vel iure inſtitutionis debet ſibi in Trebel-
100 lianicam imputari.d.l. in quartam. capit autem hę-
res iure hæreditario, quod capit tanquam hæres qd
fuit ipſius teſtatoris, & quod non caperet niſi fuiſ-
ſet hætes. Paul.Caſt. in d.l. in quartam. nume. 6. &
ibi Alex. etiam poſt Barto. & ratio eſt, quia Trebel-
lianica detrahitur ab hærede, ne ille hæres habeat
nomen hæredis in vanum, at non haber nomen in
vanum cùm detrahit quartam, ergo illud quod ca-
pit ex ea hæreditate, debebit computare.

Quarta regula. Quarta regula, quod capit bæres ex teſtamẽto, ant
aliàs iudicio teſtatoris titulo particulari, quod non
eſt ex hæreditate teſtatoris, tutum ſibi computat in
Trebellianicam. & hoc ſiue illud conſiſtat in pecu-
nia, ſiue ſit ſpecies, & ſiue illud hæres accipiat à co-
hærede, aut ab alio. d. l. in quartam. & ibi B:
Paul.Caſt. & Alex. ibi.

Quinta regula. Quinta regula, hæres grauatus imputat in ſu.
Trebellianicam pecuniam hæreditariam quam ac-
cipit iudicio teſtaturis, vel quam debet deducere, vel
retinere.d.l.in quartá.& l.deducta.§. nummis. ff. ad
Treb.Alex.poſt alios in d.l.in quartá.& de hac pecu
nia idẽ cenſendũ eſt, ꝙ de aliis corporibus hęredita-
riis, cùm non poſſit dari ratio diuerſitatis. ita Alex.
ibi, verſi.paſſus eſt magis dubins.

Sexta regula. Sexta regula ſeu concluſio, hęres grauatus cõpu-
tat ſibi in ſuam Trebellianicam corpus hæreditariũ
quod ſibi datum eſt cauſa conditionis implendæ, ſi-
ue illud ſit legatum, ſiue fideicommiſſum tam parti
culare quàm vniuerſale, cùm illud capiat ex re hęre-
ditaria. d.l. in quartam. & ibi Alex.

Septima regula. Septima concluſio, hęres grauatus imputat in ſuá
Trebellianicam prælegatam, reſpectu portionis quá
capit iure hęreditario, & nun eam portionem quam
capit à ſuo cohęrede.d.l.in quartam.& ibi Alex.ver.
quomodo hæres.exẽplũ ſumi poteſt ſi teſtator duo-
bus hæredibus inſtitutis alterum grauauerit, & illi
grauato prælegatum fecerit, quod ex hæreditate ſol
ui debet, & ſi res ea non fuiſſet prælegata, ille cohę
res ſulum haberet mediam partem, & alter cohęres
alteram dimidiam, ſed nunc in vim illius prælegati,
totam eam rem cõſequetur: mediam iure hæredita-
rio, alteram mediam à cohærede: eam antem me-
diam, quam habet iure hæreditario, compntabit
ſibi in detractionem ſuæ Trebellianicæ, alteram ve-
rò quam babet à cobærede nõ imputabit.Pau. Caſt.
in d.l. in qnartam.num. 7.

Prælegatũ quid ſit. Appellatur autem prælegatum, quod vni ex hæ-
redibus legatur, & quod conſequitur vltra eam par-
tem quam habet ex hæreditate.l. in fideicommiſſa-
101 riam.§.ſi legatum.ff.ad Trebel.non enim dici poteſt
prælegatum, quod fit vni hæredi, qui ſi eſt hæres in-
ſolidum non poteſt conſequi tanquá pręlegatum. l.
& quidem.ff.de leg.1. l.planè.§.ſi duobus. & l.lega-
tum.§.1.ff.eod. & Cor.cõſ.14.in 4.vol.in fi.ergo hę-
res grauatus non imputat per banc concluſionẽ, in
ſuam Trebellianicam partẽ rei pręlegatæ, quam ca-
pit à ſuo cohærede, ſed ſolùm ſuam partẽ quam ha-
bet iure hæreditario à ſeipſo. ratio poteſt eſſe, quia
quod capit hæres ex hæreditate, iure ſeu titulo dif-
formi, non imputat in Trebellianicam totum illud:
prælegatum autem capit titulo difformi, nempe à
ſeipſo, & a ſuo cobærede: ergo eam partem quam
capit à cohærede non imputat in ſuam Trebellia-
nicam: ſed ſolum ſuam partem quam habet, qnia
eſt cohæres.

Octaua concluſio, quod capit hæres grauatus ti-
tulo vniformi in Trebellianicá ſibi imputat. d. l. in Octaua concluſio.
quartá.quod verò titulo difformi, non imputat. d. l.
in quartam.capit autem rem aliquam titulo vnifor- 102
mi, quando rem aliquam habet ſub vno titulo, capit Quid ſit capere titulo difformi, & quid capere titulo vniformi.
autem titulo difformi, quando rem aliquam habet
hęres ſub diuerſo iure, & titulo, vt in re prælegata v-
ni ex hæredibus qui eſt grauatus, & cui factum eſt
prælegatum: quia vnam partem pręlegati habet ti-
tulo hęreditario, cùm ſit cohęres: alteram verò par-
tem habet iure legati vt legatarius, & ita accipit ſub
diuerſis titulis, nam habet partem hęreditatis tan-
quam cobæres, & habet partem prælegati à cohæ-
rede tanqusm legatarius: & ſic ſub diuerſis titulis
conſequitur partem hæreditatis, & partem prælega
ti, & ad hoc vt quis capiat rem titulo difformi, requi
itur quòd illud duplex ius circa eandem rem inter-
.niat. Ita de Monte pico.in d.l.in quartá.& in ſum
ma qd capit hæres titulo vniformi, imputat in Tre-
bellianicam, vt eſt illud quod capit iure inſtitutio-
nis, aut legati, aut alio titulo, & eius quod capit iure
difformi imputat partem quam capit iure hæredita
rio, aliam verò non.

Nona & vltima concluſio, hæres grauatus impu- Nona regula.
tat in ſuam Trebellianicam fructus perceptos ex 103
hæreditate, quam granatus eſt reſtituere. l. in fidei-
commiſſariam. & ibi gloſſ. & Caſtren. poſt alios.
ff. ad Trebellian. & in l. mnlier. §. ea cauſa.eodem.
& hoc fit hac ratione: quia hæres eos fructus per-
cepit iudicio teſtatoris, ergo in Trebellianicam e-
runt imputandi: quæ tamen concluſio reſtringi
debet, vt non procedat quantum ad fructus pro-
uenientes ex quota illins quartæ partis, quæ reti-
netur pro Trebellianica, quos fructus reſpectu il-
lius qnartæ partis hætes grauatus facit ſuos, & non
tenetur impntare ſicuti facit ſuam ipſam quartsm
partem hæreditatis pro iure ſuæ quartæ Trebellia-
nicæ. dict. l. in fideicommiſſariam. eos ergo fructus
tanquam prouenientes ex re ſua, & ex ſua quarta,
quæ iam ad ipſum grauatum pertinet, non reſti-
tuet, ſed erunt omnino ſui. cùm ipſa quarta.l.quod
de bonis. §. fructus. ff. ad l. Falcid. alios ergo fru-
ctus qui proueniunt ex reliquo hæreditatis, tene-
tur imputare, & ſic erit hæc prima limitatio ſeu
reſtrictio ad eam regnlam, qnòd hæres grauatus
computat in ſuam Trebellianicam fructus perce-
ptos ex bonis hæreditariis detracta parte fructunm
reſpectu ſuæ quartæ, quæ pars fructuum ad ipſnm
granatum pertinebit.

Limitabitur etiam ea concluſio, quòd hætes gra-
uatus computat in ſuam quartam fructus perce- 104
ptos ex hæreditate quam tenetur reſtituere in filiis Filij primi gradus non imputant in Trebellianicá fructus hæreditarios.
primi gradus hæredibus inſtitutis & granatis, qui
filij teſtatoris inſtituti & granati non imputant in
ipſam quartam Trebellianicam fructus ab ipſis
perceptos

perceptos ex ipſa hæreditate , quod procedit ſo-
lum in filiis primi gradus hæredibus inſtitutis &
grauatis.l.iubemus.C.ad Trebe.& nec locum habet
ea lex in aliis deſcendentibus , nam cæteri omnes
deſcendentes grauati, imputabunt eos fructus per-
ceptos in ipſam quartam, quarta tamen parte fru-
ctuum retenta, vt iam dictum eſt.

105 Hoc tamen erit notandũ,quòd ſi fructus illi per-
cepti ab hærede grauato aſcenderent ad plus quàm
ſit valor ipſius quartæ, non tamen tenerentur illud
plus reſtituere,ſed pertinebit ad ipſos hæredes gra-
uatos,ſolum imputabunt eius fructus , & ſi in plus
aſcendant pertinebit totum illud plus ad ipſos gra-
uatos, & eos fructus lucrabuntur. d.l. in fideicom-
miſſariam. Sal.in d.l.iubemus.

Hæres grauatus nõ tenetur reſtituere fructus perceptos hæreditate, ſi plus aſcendant quàm ſit valor quartæ.

Et ſic hoc erit vnum ſpeciale in filiis primi gra-
dus, vt non imputent in eorum Trebellianicam fru
ctus perceptus ex hæreditate,& quos illi lucrantur:
quod procedit etiam ſi pater teſtator hoc manda-
uerit , vt fructus illi à filio percepti computentur in
Trebellianicam . quia adhuc non computarentur :
106 ita tenet Antho. Rub. Alexandrinus.conſ.1.nu. 18.
eſt & aliud ſpeciale in ipſis liberis primi matrimo-
nij quòd pater in liberis primi gradus qui ſunt inſti
tuti , & grauati , non poteſt prohibere Trebellia-
nicã,vt per Sal.in d.l.iubemus.nu.1.& Iaſ.in l. Mar-
cellus.ff.ad Trebe.Rom. conſ.106.nu.6.quamuis a-
107 liàs in extraneo hærede inſtituto & grauato teſtator
prohibere poſſit Trebellianicam : vt eſt cõmunis o-
pinio quòd in extraneo hærede grauato Trebellia-
nica prohiberi poſſit.auth.ſed cum teſtator. C. ad l.
Falc.& ibi doct.& in l.Marcellus.ff. ad Trebel. Ber-
trandi conſ.130.& conſ.246.in 3. vol. conſ.Gui.Pa.
deciſ. 51.& Papon ita iudicatum fuiſſe refert in ſuo
Recueil des arreſts.in tit.*de la detractiõ des quartes*.arreſt.
2.& Sal.in d.l.iubemus.Ant.Rub.Alexãdrinus in eo
cõſ.iã allegato. & quod magis,ibi tenuit eã Trebel-
lianicam poſſe prohiberi etiam in filiis primi matri
monij, quæ tamen opinio eſt contra receptam om-
nium ſententiam & opinionem,& quam communẽ
opinionem tenet Dec.conſi.81.nu 3.Alex.5.in 3.vo
lu. Roma.conſi. 106.& Gui.Pap. in ea deciſione,vbi
inquit hoc ita communiter teneri, quòd pater non
poſſit filiis primi gradus Trebellianicam prohibe-
re, quando eos grauat de reſtituendo hæreditatem,
& à qua opinione non puto recedendum.

Trebellianica in filiis primi gradus,non poteſt prohiberi, in aliis autem prohiberi poteſt.

Alia erit limitatio quòd fructus in Trebellianicã
imputãtur,quod procedit in fructibus perceptis ab
hærede grauato pendente conditione.poſt verò cõ-
ditionẽ ſi hæres eos fructus perceperit ex negligẽtia
& mora teſtatoris eos nõ imputat,quia tales fructus
perceptos poſt euentum conditionis ex mora fidei-
commiſſarij,qui poſt euentum conditionis fuit ne-
gligens in petendo fideicommiſſum , & hæredita-
tem ſibi reſtitui,ipſemet hæres grauatus, aut hæres
grauati non tenetur reſtituere , ſed eos facit ſuos. l.
mulier.§.ſi hæres.ff.ad Trebel.Soc.conſi. 42. in ter-
tia parte. & hoc hac ratione, quia hæres grauatus
eos fructus percipit magis ex capite negligentiæ i-
pſius fideicommiſſarij, & ex mora ipſius in non pe-
tendo fideicommiſſum ſibi reſtitui,quàm ex iudicio
teſtatoris , ideo ille hæres eos percipiens ex mora
fideicommiſſarij non imputat in ſuam quartam,ſed
eos facit ſuos.

Hæc autem regula quòd fructus percepti ab hære
de grauato ſint in Trebellianicã imputandi, proce-
dit in fructibus perceptis poſt aditam hæreditatem,
vſq; ad euentũ cõditionis. fructus autem qui ſtabãt 108
tempore mortis teſtatoris, vel qui adhuc pendebãt
tempore mortis illius, & qui deinum ab ipſo hære-
de percepti & recollecti fuerũt,illi tales fructus ſunt
ex ipſa hæreditate cum cæteris bonis hæreditatis.
Sal.in d.l. iubemus. Paul.Caſt.in d. l. in fideicõmiſ-
ſariam. nu. 3. & ſic tales fructus veluti ex hęredita-
te veniunt cum tota hæreditate reſtituendi tempo-
re reſtitutionis:ſunt enim tales fructus qui erant tẽ-
pore mortis teſtatoris ,& qui etiam ab ipſo hærede
poſt mortem teſtatoris percepti ſunt : ſunt inquam
hæreditarij,& ex ipſa hæreditate , & ob id cum tota 109
hæreditate veniunt reſtituendi. Paul.Caſt. in d.l. in
fideicommiſſariam.

Fructus ſtãtes tempore mortis teſtatoris & fructus iam recepti ſunt ex hæreditate.

Quid autem de animalibus quę erant tẽpore mor
tis teſtatoris,& quæ demum mortua ſunt ſine culpa
hęredis,an hęres grauatus teneatur ad ea reddenda, 110
ſeu eorum ęſtimationem? dic hæredem nõ teneri ad
ea reddenda,neq; ad eorum æſtimationẽ.l. deducta.
§.ante diem.ff.ad Trebel.non enim tenetur hęres ſi
animalia perierint , nec ſi aliæ res perierint ſine ſua
culpa,tenebitur quidem de his quæ ſuo dolo aut e- 58
ius culpa perierint.Dec.conſ.81.1. vol. ſicuti etiam 111
non tenetur reſtituere rem hęreditariam , quæ die-
tim corrumpitur,ſed & nec eius ęſtimationẽ, vt per
Lancelotum Galiulũ in rep.l.centurio.nu.175. ff.de
vulg.& vt ſciatur quid ſit in hæreditate , ſubſtitutus
poteſt cogere hęredem grauatum ad ſatiſdãdum de
hęreditate reſtituenda caſu ſubſtitutionis aduenien 112
te, vt ibi per eum Lancelotum.

Tranſeo nunc ad quartam Falcidię,quę quamuis
parum ſit in vſu,quia tamẽ caſus poſſet euenire,nos
aliquid de ea tractabimus , ne nos hæc imperfecta
relinquamus. & imprimis ſciendum eſt huic quar-
tę Falcidiæ, tunc demum locum eſſe, vbi hæres in-
ſtitutus , grauatus eſt multis legatis vel fideicom- 113
miſſis particularibus , quæ ſi ab hærede eſſent ſol-
uenda , nihil hæredi relictum eſſet , qui propter
hoc poſſet hæreditatem recuſare , ex qua nullum
commodum conſequi poſſet , vt ergo hęres induci
poſſet ad eam hęreditatem adeundam ita onuſtam
legatis , ſpe alicuius pręmij , cùm ingratus ſit ille la-
bor , quem pręmia nulla ſequũtur,adinuenta fuit
huiuſmodi quarta, quam hęres ita grauatus detra-
here poterit ex illis legatis particularibus , vbi ſo-
lutio eorum legatorum dodrantem , & ſic octo vn-
cias excederet, & ſic hęres poterit quartam partem
hęreditatis ſibi retinere, & reliquum dare legatariis
diuidendum pro rata inter ipſos legatarios , de qua
quarta tractatur in illis titulis ad legem Falc.quę au-
tem ſint ea , quę hęres ita onuſtus legatis teneatur
in deductionem illius quartę imputare , & quę
non , quibuſdam regulis id concludi poterit.

Quarta Falcidię tunc locum erit quãdo hæreditas eſt onuſta legatis vltra dodrantem.

Prima regula ſeu concluſio hęc erit , hęres quan- 114
do hęreditas eſt onuſta multis legatis,poterit quar-
tam hęreditatis quam Falcidiam appellamus , de-
trahere , in quam computabit id quod capit iure
hęreditario ex ea hęreditate : exemplum in hoc ſu-
mi poteſt , teſtator inſtituto hęrede fecit multa le-
gata , quæ aſcendunt vndecim vncias , ita vt ſolum
ſolutis legatis vna vncia ſupereſſet, quam eo caſu
hęres ipſe accipiet iure hęreditario , quia autem ſo-
lutio legatorum aſcendit pluſquam dodrantem ex
reliquo , & ex vndecim vnciis legatis hęres adhuc
retinebit tres vncias , & ſic computata vna vncia,

Prima regula eorum quæ hæres onuſtus legatis imputat in ſuam Falcidiam.

quam iam accepit ex hęreditate, habebit ſuam
quartam iure Falcidiæ, in qua imputat, vt iam di-
ctum eſt eam vnciam quam habuit iure hæredita-
rio. d.l. in quartam.

Secunda regula.

Secunda regula, quod hæres onuſtus multis le-
gatis capit à teſtatore, ſed extra cauſam teſtamen-
ti ex contractu inter viuos non imputat ſibi in
ſuam Falcidiam. dict. l. in quartam. & hoc proce-
dit etiam ſi teſtator hoc mandaſſet in ſuo teſtamen-
to. l. pater filiam. ff. ad l. Falcid. Id ergo hæres vl-
tra ſuam quartam, habebit tanquam ſibi pro-
prium. dict. l. pater. ratio hæc aſſignatur, quia
ea in Falcidiam ſunt imputanda, quæ hęredem
poſſunt mouere ad hæreditatem adeundam, ſed
id quod accipit hæres ex contractu inter viuos
non poteſt eum mouere ad ipſam hæredita-
tem adeundam, ergo illud non erit imputan-
dum.

Tertia regula.

Tertia concluſio, hæres onuſtus legatis non
imputat in ſuam Falcidiam quod ſibi à teſtato-
re debetur, qui ſuum creditorem hæredem inſti-
tuerat, ſed illud ſibi debitum hæres vltra ſuam
quartam obtinebit. l. pater filiam. ff. ad l. Falcid.
l. in imponenda. & l. initium. C. ad leg. Falcid.
ratio eſt quia illud debitum tanquam æs alie-
num imprimis deduci debet. dict. l. in imponenda.
ergo non erit imputandum, quod tamen fallit
vbi teſtator, qui eſt debitor, mandaſſet in ſuo te-
ſtamento illud debitum ſuo hæredi imputari in
ſuam quartam. l. ſi debitor, ff. ad leg. Falcidiam.
Secundo reſtringitur regula in debito ex contractu,
& non in debito legati, vt in dote quæ in Falcidiam
imputatur. d.l. ſi debitor. & ibi Paul. Caſtr. debitum
ergo legale in Falcidiam imputatur, debitum verò
non legale non imputatur. d.l. in quartam. & ibi e-
tiam notatur.

Quarta concluſio.

Quarta concluſio, quod hęres conſequitur titu-
lo legati aut fideicommiſſi ab alio, & quod non
procedit ex rebus hęreditariis non imputatur illi
hęredi in ſuam Falcidiam, ſiue illud ſit ſpecies, ſi-
ue pecunia. dict. l. in quartam. in 1. & l. ſi auia. ff.
ad leg. Falci. & hoc colligi poteſt ex ſignificatione
ipſius Falcidię, quæ eſt quarta hæreditatis, & ea
quæ eo caſu habet hęres, non ſunt ex hęreditate,
quare non veniunt imputanda. Bartolus & Baldus
in l. filius. C. fam. erciſc. niſi teſtator & hoc ita
ordinaſſet, vt illud in Falcidiam imputetur, quia
tunc bene eſſet imputandum. l. quod autem. ff. ad
l. Falcid.

Quinta regula

Quinta regula, quod hæres capit titulo difformi
ex rebus hæreditariis in ſuam quartam, imputabit
partem ſeu portionem hęreditatis, aliam autem par
tem non imputabit, & de hoc ita exemplum poni
poteſt in prælegato, de quo dic vt dixi ſuperius in
Trebellianica, gloſſ. in dict. l. in quartam,

Sexta regula.

Sexta concluſio, quod capit hæres cauſa condi-
tionis implendę, non imputat in ſuam quartam Fal
cidię. d.l. in quartam. & hæc ſunt quę complexi ſu-
mus in hac materia imputationis, in illis trib⁹ quar-
tis, breuius fortaſſe quam vt res tanta dici & tractari
poſſet, perſtrinximus tamen quę erant magis com-
munia & magis approbata, & prius atque his finem
faciamus, declarabimus quædam quæ pertinent ad
huiuſmodi quartas.

Falcidia prohiberi poteſt.

Primò hoc vnum olim dubium fuit, an teſtator
Falcidiam in ſuo teſtamento prohiberi poſſet, ho-
die tamen hoc dubium ceſſat per eam authenticam
ſed cum teſtator. C. ad l. Falcid. per quam teſtatori 115
permiſſum fuit prohibere eam Falcidiam, & cùm
procedere poſſit argumentum à Falcidia ad Trebel-
lianicam, dubium eſt an hodie liceat teſtatori pro-
hibere Trebellianicam, cùm illi liceat Falcidiã pro- 116
hibere. Bartol. Bald. Salic. Roma. & alij, in ea au-
thent. ſed cum teſtator. tenent quòd ſicut Falcidia
ita & Trebellianica poteſt à teſtatore prohiberi. hoc
etiam tenet Bartol. in l. Marcellus. ff. ad Trebel. &
hanc opinionem vt magis communem in iudican-
do & conſulendo ſequendam eſſe affirmat Guido
Pap. deciſ. 51. & 534. & Papon in ſuo *Recueil*, in ti-
tulo, *de la distraction des quartes*, arreſto ſecundo, &
quam opinionem vt magis communem ſequutus
fuit Steph. Bertrandi, conſi. 150. nu. 4. & 246. tertio
vol. conſ.

Trebellianica ſicuti Falcidia prohiberi poteſt.

Quę tamen concluſio quantumuis ſit magis cõ-
munis & approbata q̀ teſtator poteſt in ſuo teſtamẽ
to prohibere Trebellianicam, ſicuti & Falcidiam, nõ
procedit in liberis primi gradus, qui ſi ſint à patre
aut matre inſtituti hæredes & grauati, non tamen 117
poterit pater aut mater eam Trebellianicam prohi-
bere, quinimo non obſtante tali prohibitione, con-
ſequentur eorum Trebellianicam, per l. iubemus.
C. ad Trebel. vt ſuperius fuit comprobatum. & hãc
opinionem vt veriorem approbat Decius conſ. 218.
num. 5.

Trebellianica in filiis primi gradus nõ poteſt prohiberi.

Hoc autem quod dictum eſt Trebellianicam pro
hiberi poſſe amplia, vt procedat non ſolùm expreſ- 118
ſe ſed & tacitè, nam & tacitè prohiberi poteſt ipſa
Trebellianica per verba generalia, cùm expreſſa te-
ſtatoris voluntas colligatur ex verbis generalibus.
Bartol. in l. 1. ff. de vulg. Lanc. Gallialà in ea repe.
l. centurio. num. 353. ff. de vulg. vt ſi in teſtamen-
to appoſita ſint ea verba à teſtatore, grauo meum
hæredem, vt pleno iure hæreditatem reſtituat. l. de-
cem. ff. de fideic. liber. & ibi gl. & Bar. in d. authen.
ſed cum teſtator. ad l. Falc. Guid. Pap. deciſ. 537. &
ibi inquit eam eſſe communem opinionem, & ob-
ſeruari. vel ſi apponantur hæc verba: volo totam
hæreditatem vel bona mea ſine vlla diminutione ad
talem peruenire. Galiaula in eo loco, nu. 354. & Gui.
Pap. ea deciſ. 537.

Trebellianica & expreſſè & tacite prohiberi poteſt.

Quòd ſi teſtator ſolum ea verba adpoſuiſſet volo
totam meam hęreditatem, vel bona mea ad talẽ per
uenire, non cẽſeretur quòd teſtator voluiſſet eã Tre-
bellianicam prohibitam eſſe, vt per Galliã. in eo lo-
co. Papon tamen in ſuo *Recueil des arreſts*, arreſto 19.
inquit arreſto lato in curia parlamenti Lutetiæ, di-
ctum fuiſſe quartam Trebellianicam non poſſe pro-
hiberi per verba generalia, ſed expreſſe ea eſt prohi-
benda, & hanc opinionem quòd expreſſè prohiberi
debeat Trebellianica, ita vt per verba generalia non
ſufficiat, expreſſe tenet Socin. conſ. 14. in 1. volum.
pet. c. Raynutius de teſtamentis. ſed authoritas tan-
torum virorum ſtat in contrariũ, vt iã fuit deductũ.

De iure autẽ ciuili digeſtorum, nec tacitè nec ex-
preſſe prohiberi poterat ea detractio Trebellianicę: 119
l. qui totam. l. nam quod. §. ſi. & l. ſi hæres. §. ſi totũ.
ff. ad Trebel. vbi grauatus reſtituere totam hæredita
tem, poterat nihilominus quartam retinere: dum ta
men ſponte adiret eam hæreditatem, quo tempore
nondum erat inducta illa prouiſio prohibitionis
Falcidiæ, quæ inducta fuit ex ea authen. ſed cum te-
ſtator, ita Alex. conſ. 201. in 6. volum.

De iure digeſtorum nec expreſſè, nec tacitè Trebellianica poteſt prohiberi.

Putarem

Putatem autem, cùm in hoe non habeamus expreſſas deciſiones, quòd expreſſe ea Trebellianica à teſtatore prohiberi poterit, ad inſtar Falcidię, ſed tacitè nõ, ne extẽdamus iura ad caſus tacitos, cũ iura correctoria ſint vel maxime corrigenda, extendimus enim authen. ſed cum teſtator, quæ ſolum loquitur de Falcidia ad Trebellianicam, ergo in eo caſu intelligemus vbi expreſſe prohibetur.

Quid detrahẽdũ ante detractionem Trebellianicę.

120 Antequam autem ea Trebellianica extrahatur, omne æs alienũ detrahi debet: demum ex his quæ ſuper erint, ea Trebellianica detrahenda erit. l. & ſine. C. ad Trebel. & eſt additio ſuper Bald. in ea authentica, ſed cum teſtator. & ſi hæres grauatus æs alienum non exoluerit, ius illud exoluendi pertinebit ad ipſum fideicommiſſarium, tenebit autem hæres grauatus pro cotta ſuæ quartæ exoluere creditoribus, & ſi totam hæreditatem reſtituerit, aget contra fideicommiſſarium pro reſtitutione ſuæ quartæ.

Hæres adiens hæreditaté in vim clauſulæ codicillaris detrahit Trebellianicam.

Sed dubitari poterit an veniẽtes ab inteſtato qui
121 in vim illius clauſulę codicillaris cenſentur grauati reſtituere hæreditatem ſcriptis hæredibus teſtamẽto exiſtente nullo poſſint Trebellianicam retinere, & eam detrahere? Et omiſſis dubiis ita concludi ſolet, quòd virtus illius clauſulę poſitę in teſtamento: ſi non valet iure teſtamẽti, quòd valeat iure codicillorum, eſt, vt hæredes ab inteſtato videantur rogati reſtituere eam hæreditatem hæredi ſcripto ſalua tamen Trebellianica. Ita concludit Oldran. conſ. 171. Dec. conſ. 179. num. 4. vel etiam ſi quis fecerit codicillos in quibus dicat volo hæreditatem meam Titio reſtitui, quòd tunc venientes ab inteſtato tenebuntur hæreditatem Titio reſtituere retenta tamen quarta bene. in verbo, teſtamentum, 3. nu. 60. & operatur etiam ea clauſula quando hæres inſtitutus moritur in vita teſtatoris, quo caſu venientes ab inteſtato cẽſentur rogati reſtituere hæredi ſcripto. Decius in eo conſ. num. 3. & ibi etiam tenet quòd ea clauſula locum habet, vbi teſtamentum eſt nullũ ex cauſa præteritionis. & Alex. etiam hoc tenet. cõſ. 17. nu. 10. in 3. volu. vbi reprobat Speculatorem tenentem contrarium in §. compendioſe. nu. 21. in titu. de inſt. editio. vbi tenuit teſtamentum non ſuſtineri per eam clauſulam codicillarem, vbi hęres deceſſit viuo teſtatore, & neque hæredes ab inteſtato, tunc teneri eam hęreditatem ſubſtituto. Alex. ibi tenet teſtamentum ſuſtineri per eam clauſulam codicillarem, etiam ſi deficiat teſtamẽtum ex eo quòd

De effectu clauſulæ codicillaris.

122 hęreditas non ſit adita, nam virtus illius clauſulæ ea eſt, vt ſi teſtamentum non valet vt teſtamentum, quòd tunc illud teſtamentum cenſeatur codicillus, quare inſtitutio ibi poſita in eo teſtamento reſoluetur in fideicommiſſum vniuerſale, vt valeat illud teſtamentum ab inteſtato, iuxta l. Scęuola. ff. ad Trebellian. ita Cornæus conſilio 195. primo volumi,

Et non erit extra rem quęrere, an hęres qui rogatus eſt reſtituere hæreditaté vni ex liberis poſt mortem, ſi illi reſtituat ante mortem poſſit quartam detrahere? dic quòd ſic per l. poſt mortem. C. de fidei. vnde infertur quòd talis hæres reſtituẽdo ante mortem non dicitur donare, ſed inſtituere, nam ſi hæreditatem reſtitueret iure contractus, non poſſet vti ea Trebellianica. Roma. in l. inter ſtipulantem. §. inter certam. in fin. ff. de verborum obligationi.

Sed an ille qui inſtituitur hæres ab ipſo fideicommiſſario, qui grauatus eſt reſtituere vni ex filiis & grauatur ab ipſo poſſit quartam Trebellianicam detrahere? dic quòd non, quia inſtitutus gratia fideicommiſſarij, quamuis grauetur de reſtituendo non detrahit quartam, quia inſtituitur reſpectu alterius. ita Baldus in l. poſt mortem. C. de fideicommiſſ. nume. 7. & ibi ſunt duæ additiones. idem Baldus in rubrica. C. de his quæ in frau. credi. in fine.

Deduci prætereà quartam per Trebellianicam idem iudex cenſuit.

SVMMARIA.

1 *TRebellianica an ſuper vna re ſit detrahenda.*
2 *Quarta Trebellianica eſt quid vniuerſale, & ſic ex ſingulis rebus detrahi debet.*
3 *Trebellianica ex ſingulis rebus & corporibus hereditariis eſt detrahenda, cum quibuſdam limitationibus.*
4 *Declaratio legis. filius quem habentem.*
5 *Peculium profectitium conſiſtit in rebus mobilibus propriè.*
6 *Peculium conſiſtere poteſt & in rebus mobilibus & immobilibus.*
7 *Legata non debentur niſi à tempore mortis teſtatoris.*
8 *Verbum, habere, habet duplicem vim.*
9 *Oportet legem aliquid dubij habere.*
10 *Iudex probanti debet credere, & imperator proponens caſum ad quæſtionem non ſemper probat, præſupponit omnia ſine quibus illius quæſtio redderetur inanis.*
11 *Quidam Iuſtinianum dãnarunt, quòd leges obtruncatas reliquerit.*
12 *Melancthon Iuſtinianum ſuſtinet, vt benemeritum de ipſa iuriſprudentia.*
13 *Communes opiniones in iudicando & conſulendo ſunt ſequendæ.*
14 *Species facti fingitur ſuper ea l. filius quem.*
15 *Verba alicuius textus ita ſunt intelligenda, vt de facto euenire poſſunt.*
16 *Peculium à pecude deductum.*
17 *Barbari qui dicuntur.*
18 *Græci, & Latini, omnes alios Barbaros appellabant.*
19 *Teſtator poteſt declarare quòd ſuper vna re detrahatur Trebellianica.*
20 *Iudex poteſt arbitrari, vt ſuper vna re detrahatur Trebellianica.*
21 *Vbi res hæreditariæ non poſſunt commodè diuidi, tunc ex vna re detrahi poteſt Trebellianica.*
22 *Hæres grauatus computat in ſuam Trebellianicam bona ab ipſo alienata.*
23 *Filius imputat in ſuam legitimam bona ab ipſo alienata quæ erant ex hæreditate.*
24 *Quando Trebellianica ſuper vna re detrahi debet, ſuper mediocri erit detrahenda.*
25 *Medium ſemper amplectendum.*
26 *Virtus in medio conſiſtit.*
27 *Virtus dum medium excedit, exit in vitium.*
28 *Virtus inter defectum & exuberantiam.*

29 *Plures ſpecies virtutum an ſint.*
30 *Subſtitutus non poteſt heredi obiicere, vt ex ſingulis rebus detrahat Trebellianicam.*
31 *Legitima minutatim ſuper re qualibet non eſt aſſignanda.*
32 *Emptores qui emerunt ab herede grauato, poterunt ſubſtituto res vendicanti, quòd heres habebat quartam, & excipient de duabus quartis.*
33 *Exceptio quæ datur vẽditori tranſit in ſingularem ſucceſſorem.*
34 *Heres mariti poterit obiicere viduæ petenti dotem de adulterio.*
35 *Annalia ad petendum, ſunt perpetua ad excipiendum.*
36 *Maritus de adulterio ſuæ vxoris poteſt excipere.*
37 *Supplementum legitimæ arbitrio boni viri fieri debet.*
38 *In duobus caſibus ſupplementum legitimæ non fit in corporibus hæreditariis.*

Deduci præterea quartam Trebellianicam idem iudex cenſuit.

HOc eſt quod iam deductum fuit hęredem grauatum poſſe detrahere quartam Trebellianicam, ne ſcilicet hęres habeat nomen hæredis in vanum, & ſine effectu, & vt hoc commodo inuitatus valeat adire hæreditatem, ſpe illius quartæ, & ita iudex ordinauit iudicando vt ea quarta ex ipſa hęreditate deduceretur: non tamen aperuit quomodo & ſuper quibus rebus ea quarta eſſet deducenda, an ſcilicet ſuper vna re,
1 an verò ſuper ſingulis rebus hæreditariis, quod nõ eſt ſine dubio, ita vt huiuſmodi quęſtio negotium fecerit noſtris interpretibus, ex quibus quidam tenuerunt eam Trebellianicam detrahi poſſe ſuper vna re, quidam verò arbitrati ſunt ex ſingulis rebus eam detrahi debere.

Opiniones variæ an ſuper vna re, an ſuper pluribus Trebellianica ſit detrahenda.

Qui autem putant Trebellianicam detrahi poſſe ſuper vna re, illi fulciuntur & rationibus & legibus, & maxime pro eorum opinione facit l. filius quem habentem. C. fami. erc. vbi filius grauatus, ſuam Trebellianicam detrahit ſuper vna re, nempe ſuper fundo de quo fit ibi mentio, qui autem putãt ex ſingulis rebus hæreditariis detrahẽdam eſſe Trebellianicam, adducunt inter cætera hoc argumentum: certum eſt quartam Trebellianicam eſſe quid vniuerſale reſpiciens quamlibet partem ipſius hęre
2 ditatis, quare bene ſequetur quòd cùm ea Trebellianica ſit quid vniuerſale, & reſpiciat in vniuerſum quamlibet rem hæreditariam, ergo illa erit detrahenda ex ſingulis rebus cùm ius vniuerſale non ſequatur fundum, ſed res omnes in vniuerſum. l. 1. §. ſi hæres. ff. ad Trebellia. Baldus in d. l. filius quem, nume. 16. C. fami. erciſ. & Salicetus ibi. nume. 10. ergo illa fieri debebit de ſingulis rebus contentis in ſubiecto vniuerſali. l. ſi peculium. §. 2. ff. de pecul. leg. & ibi gloſſ. additur & pro hac opinione l. 2. C. ad l. Falc. & hoc ibi tenent doctores, ſed concludendo hæc omnia, dic & pone hanc regulam cum quibuſdam limitationibus.

Quarta Trebellianica quid vniuerſale.

3 Regula erit ita, quarta Trebellianica ex ſingulis rebus & corporibus hæreditariis detrahi debet. l. 2. C. ad l. Falc. l. 2. quin. & quando quarta pars debetur. lib. 10. Bartol. Bald. Sali. & Iaſ. in d. l. filius. & ibi inquit Sali. eam eſſe communem opinionem. Bald. & alij in d. l. 2. ad l. Falc. cùm enim ſit ea quarta pars ius quoddam vniuerſale, ergo in vniuerſum debet reſpicere totam hæreditatem, & non res ſingulas in ſolidum, quę tamen regula quibuſdam regulis & exceptionibus reſtringenda venit, quas limitationes ordine nunc ponemus.

Prima erit limitatio ad eam regulam, quòd Trebellianica detrahenda ex ſingulis corporibus hæreditariis erit. in dict. l. filius quem. & hoc ex pręſumpta mente teſtatoris, verùm quia ea lex habet 4
in ſe plures intellectus, eſt videndum an hæc limitatio ex ea lege colligi poſſit, vt ſcilicet ſuper vna re Trebellianica detrahi poſſit, & vt hæc ex ea lege colligi poſſe demonſtratur, imprimis negari non poteſt, quin tempore quo pater teſtabatur in caſu illius legis, filius. filius habebat fundum, & ſic habebat tempore illius teſtamenti. ibi, filius quem habentem fundum: qualitas enim adiecta verbo debet adeſſe tempore verbi. l. in delictis. §. ſi extraneum. ff. de noxa. actio. at ibi dubium erat quo titulo eum fundum habebat, cùm hoc ex textu minimè colligatur? quare quidam dicunt quòd eum fundum filius haberet iure peculij: & ſic ſecundum hunc intellectum præſupponendum eſt quòd pater viuus eum fundum filio tradiderat in peculium profectitium, vt interim filius ex fructibus, quos ex eo fundo colliget, poſſit negotiari. qui intellectus videtur magis approbatus: ex quo intellectu ſequetur hæc limitatio ad eam regulam, nempe quòd fundus à patre filio conceſſus in peculium profectitium, poterit a filio grauato pro ſua Trebellianica retineri: & ſic in re particulari, ita tamen vt ſi fundus in plus aſcendat, quàm ſit valor illius quartæ, cogetur illud plus reſtituere.

Prima limitatio ad ſuperiorem regulam.

l. filius. C. famil. erc. habet plures intellectus.

Huic tamen intellectui multa obſtant, & maxime hoc vnum, nempe quod illud peculium profectitium, quod pater dat filio ſuo cauſa negotiandi, conſiſtit præſertim in rebus mobilibus: vt 5
ex vſu licet colligere: cùm bonum ſit argumentum à communiter accidentibus, ſed communiter datur filio pecunia aut illi dantur merces, quibus filius negotiari poſſit vendendo & emendo, quod fieri non poteſt ſuper rebus ſoli. nam in rebus ſoli ſæpiſſime fructus cum expenſis confunduntur, ita vt facillimè non liceat negotiari ſuper illis, quare non eſt præſumendum eum fundum in peculium profectitium conceſſum fuiſſe: quantumuis negare non poſſim, quin peculium conſiſtere poſſit in 6
rebus mobilibus & immobilibus. l. quam tuberonis. §. in peculio. ff. de pecul. quando in ſimul omnia conceduntur in peculium profectitium: ſed non quòd communiter res aliqua immobilis detur in peculium profectitium.

Peculium profectitium conſiſtit & in rebus mobilibus, & immobilibus.

Et ſic hunc intellectum quamuis magis approbatum quidam reiiciunt, maximè quia ibi de peculio verbum nullum: & ita dicere eſt diuinare ad eam legem, filius. ob id dant & alium intellectum, quem & nouiſſimè tenuit Alciatus, libro ſexto Paradoxorum, capite quinto. nempe quòd ibi in ea l. filius, fundus ille fuit conceſſus titulo legati per vendicationem. ſed hic intellectus eodem obiectu, quo & ſuperior, reiici poteſt:

cum

cùm de eo legato verbum nullum, prætereà & hoc
7 expeditum eſt, legata non deberi niſi à tempore
mortis teſtatoris. l. à Titio. ff. de fur. & licet olim eſ-
ſet ille modus legandi per vendicationem, vt in eo
§. ſed olim. inſtit. de lega. adhuc etiam tale legatum
non poterat vendicari, & neque vendicandus erat,
niſi poſt mortem teſtatoris ab ipſo legatario, & ta-
men tempore teſtamenti in caſu illius legis ille fi-
lius iam habebat fundũ illum: cũ ergo ille filius iam
tempore illius teſtamenti haberet eum fundum, er-
go non poterat ab ipſo legatario vendicari, cùm iam
haberet, & ſic non habebat filius illum fundum iu-
re legati, nec prælegati, ex quo tamen intellectu, ſi
verus ſit, colligetur quòd filius grauatus poterit
retrahere pro ſua Trebellianica, fundum illi datum
iure legati: cùm etiam legata in quartam Trebel-
lianicã imputẽtur, vt ſuperius fuit deciſum, & ſic ſu-
per vna re retineri poterit Trebellianica. Alij ſuper
ea lege fingunt & alios intellectus ita vt inter in-
terpretes noſtros ſatis non conueniat de illius legis
intellectu: in hoc tamen omnes conueniunt quòd
filius grauatus ſuper re vna poterit ſuam Trebellia-
nicam retinere, ſiue illa relicta ſit titulo legati, ſiue
prius conceſſa ſit iure peculij aut aliàs.

Legata nõ debentur niſi à tempore mortis teſtatoris.

Mihi videtur quòd cùm iam inter omnes conue-
niat grauatum hæredem ex coniecturata mente te-
ſtatoris poſſe detrahere ſuam Trebellianicam ſuper
vna re, ſed tantum dubiũ ſit quo titulo fundus ille
8 traditus fuiſſet filio, aduertendum eſſe ad verbum
illud, habere, de quo in ea l. filius. quod verbum ha-
bere, habet duplicem vim, aliquando enim refertur
ad eum qui rem aliquam tenet iure dominij, vnde
dominus alicuius rei dicitur ſuam rem habere cùm
ſit illius dominus. Aliquando verò illud verbum,
habere, refertur ad eum qui rem aliquam tenet ipſo
facto, cum dominus non ſit, l. habere. ff. de verbor.
ſignif. & ibi Alcia. in ea autẽ lege, filius. eum fundũ
habebat, & quẽ nõ poterat habere iure dominij quia
quia ſi fuiſſet dominus illius fũdi nõ poterat cogi ad
eum ponendũ in communionẽ neque in diuiſionẽ
cum fratribus, & minus ſuam rem propriam in Tre-
bellianicam imputaſſet, in quam non veniunt ea
quæ hæres capit extra cauſam teſtamenti vt iam
probatum eſt, quare dicendum eſt quòd filius eum
fundum tenebat, ex patris indulgentia, permiſerat
enim pater vt filius eum fundum teneret, eum co-
lendo, & ſe circa curam illius exercendo: & quia de-
mum pater eum filium tenentem eum fundum, &
eum habentem, inſtituerat hæredem cum alijs, &
eum filium habentem fundum grauauerat de reſti-
tuenda ſua parte hæreditatis, ideò nunc erat quę-
ſtio in qua re filius ſuam Trebellianicam poſſet cõ-
ſequi: & ibi deciſum eſt eam poſſe ſuper eo fundo
ex coniecturata mente defuncti, cùm iam viuus te-
ſtator eum fundum conceſſerat ipſi filio, quare ſu-
per eo poterit ſuam Trebellianicam retinere, &
quod plus valet, tenetur reſtituere. qui intellectus
ſatis videtur literæ applaudere, & parum, immò ni-
hil habet diuinationis, nam hoc neceſſariò colligẽ-
dum eſt, filium tempore teſtamenti patris eum fun-
dum habuiſſe: hoc enim non eſt diuinare, cùm tex-
tus hoc dicat, præterea hoc certum eſt, quòd in om-
nibus legibus quæ obſcurum ſenſum videntur ha-
bere, neceſſarium eſt quædã præſupponere, & quæ-
dam præceſſiſſe vt factum fieri oportuerit: ſi enim
Imperator rem omnem ordine narraſſet, in omni-

Verbum habeo habet duplicẽ vim.

bus legibus plus æquo fuiſſet verboſus, quare opor-
tet legem ipſam aliquid dubij habere per l. quod 9
Labeo. ff. de car. edi. quod dubium, ex ipſamet le-
ge, & ex ſenſu illius demum declaratur, quare dice-
bat Lancelotus Politus, in ſuo tractatu ſubſtitu-
tionum in materia vulgaris ſubſtitutionis, nu. 113.
quòd iudex cùm res aliqua coram ipſo tractatur,
debet credere probanti. Imperator autem cùm ali-
quem caſum proponit ad quandam quæſtionem 10
decidendam, non ſemper probat, neque aperit
quæ facta ſint, immò præſupponit omnia ſine qui-
bus quæſtio inanis redderetur, & quantumuis qui-
dam Imperatorem ipſum Iuſtinianum damnaue-
rint quòd leges obtruncatas reliquiſſet, ita vt ad
eas intelligendas, diuinatione ſæpiſſimè agendum 11
ſit, aut Appollo eius ſperandus ſit pro declara-
tione eorum quæ obſcura nobis videntur: ob id
non defuerunt qui inuentum illius Iuſtiniani dã-
narint, & dederint vitio quòd ex integris ſcriptis
breuem quandam epitomen excerpi iuſſerit, ita vt
ſolum videantur quædam fragmẽta ſupereſſe, qua-
propter innumerabiles dubitationes ex facto oriri
videantur. Melãcthõ tamen ipſum Iuſtinianum vt 12
benemeritum de noſtra iuriſprudentia indicat, eũq;
euincit à tanta calumnia: nam cùm illa vetera vo-
lumina propter magnitudinem librorum peritura
fuiſſent, valdè profuit reliquias quaſdam ſuper-
fuiſſe, vt ex illis liceat admirari antiquorum veſti-
gia: quare ſi quid in libris ipſis videbitur obſcuri-
tatis, illud ſequendum erit quod verius, iuſtius,
& rei & ſubiecto congruentius videbitur: & in
cauſarum deciſionibus id obſeruatur, quod com- 13
muniter tenetur: cùm ea ſit vulgata regula, in indi-
cando, & conſulẽdo ſequẽdas cõmunes opiniones.

Lex aliquid dubij debet habere.

Melãcthõ Iuſtinianum à quorundam calumnia vindicauit.

Communis opinio ſemper ſequenda.

Dico igitur in hoc caſu noſtro filium eum fundũ
à patre habuiſſe ex paterna conceſſione, & indul-
gentia, & ex ſua voluntate, vt interim filius in eo
ſeſe exerceret, agrum & fundum eum colendo, &
fructus percipiendo, vt ex fructibus poſſet ſeipſum
ſuſtinere, vel ſi velimus intelligere, quòd cum fun-
dum haberet iure peculij, in idem recidit: & ita
eum textum intelligendo, ſpecies facti in ea lege 14
hæc fingi poterit, pater vni filio fundum colendum
tradidit, vt fructus ex eo colligendo ſeſe exerceret
pro ſuo viatico: demum moriturus eum filium ha-
bentem eum fundum, & duos alios filios quos ha-
bebat, hæredes inſtituit: eum autem filium haben-
tem fundum grauauit de reſtituenda ſua parte hæ-
reditatis ſub quadam conditione: & voluit quòd
vterque ex alijs hæredibus daret hæredi grauato
quinque aureos poſt patris mortem: tandem euẽ-
nit conditio, quare ille filius grauatus coactus fuit
ſuam tertiam partem hæreditatis alijs fratribus re-
ſtituere, qui filius grauatus debebat retinere quar-
tam Trebellianicam ex ea tertia parte hæreditatis,
& quoniam tota hæreditas aſcendebat ad trecen-
tos aureos, portio hæreditatis vniuſcuiuſque erat
centum aurei, ex quibus centum aureis ille filius
grauatus debebat viginti quinque retinere pro ſua
Trebellianica, dubium ergo ibi erat, ex quibus re-
bus ea quarta, & ſumma 25. aureorum eſſet dedu-
cenda ex ſumma centum aureorum quæ eſt tertia
pars bonorum quæ ad eum filium grauatum per-
uenerat: quam quæſtionem ibi decidit Imperator,
& vult eum filium fundum habentem poſſe ſuam
quartam conſequi ſuper eo fundo hoc modo, im-

Intellectus l. filius. C. famil. erc. & illius facti ſpecies.

primis filius ille grauatus habebit tertiam partem illius fundi, tanquam cohęres: quam tertiam partem in deductionem ſuæ quartę ille filius retinebit, quod probat tex. ibi, hæreditate prædij retenta, & hoc quia erat cohæres pro ea tertia parte, & ſic filius in deductionem ſuæ quartæ habet decem aureos, quoniam ille fundus erat triginta aureorum: deſunt adhuc quindecim quæ ille conſequi debet pro ſuæ quartæ complemento, quæ aſcendit ad 25. aureos, & quæ erunt accipienda per compenſationem, compenſabit autem decem aureos, quos ille accepturus eſt ab ipſis cohæredibus, cùm à quolibet debeat recipere quinque: fuerat enim ille grauatus reſtituere ſuam tertiam partem ſuis cohæredibus, & vice mutua cohæredes tenebantur dare illi grauato decem aureos, nempe vterque eorum quinque: per conſequens ergo ille hæres grauatus habuit viginti: reſtant adhuc quinque pro complemento ſuæ quartæ, quæ quinque ex ea tertia parte erunt deducenda, quod ex illis verbis colligitur quæ ibi ſunt, ſi quid deeſt in ſupplementum deducto, & ita hoc modo hæres ille grauatus habebit ſuam quartam integram ſuper eo fundo, & quod plus valet ille fundus cogetur reliquum reſtituere: & ſic ille fundus remanebit apud ipſum grauatum pro ſua quarta Trebellianica: vnde poteſt colligi quod grauatus de hæreditate reſtituenda poterit ſuper re ſibi conceſſa ex paterna permiſſione, ſeu ſi hoc quis velit iure peculij profectitij, ſuam Trebellianicam retinere: & hoc ex præſumpta mente teſtatoris, quæ hinc colligitur, quòd pater viuus eum fundũ ſuo filio tradiderat: ob id præſumendum erit eum fundum ſiue aliam rem conceſſam ad filium pertinere in computatione ſuæ quartæ Trebellianicæ.

Quòd ſi quis obiiciat hæc omnia plena eſſe diuinatione, reſpondebo hæc omnia ex ipſa lege colligi, ita vt ceſſet diuinatio, ſed eſto ita eſſe, reſpondebo, & alia quæ adducuntur ſuper aliis intelle-
15 ctibus ſimili morbo laborare, & ita eſt quòd verba alicuius textus ita ſunt intelligenda, vt de facto euenire poſſunt: & præſumendum eſt Imperatorem intellexiſſe ea euenire quæ rei inſtitutæ euenire poterant, & hæc iam dicta commodè verbis literæ conuenire poſſunt: & neque diſcrepat hic intellectus à cõmuni, ita vt ex ſuperioribus ſumatur hæc limitatio quòd filius grauatus poteſt in ſuam Trebellianicam imputare rem ſibi à patre viuo conceſſam, vel ex ſua permiſſione, vel iure peculij, & hæc ex ea præſumpta mente defuncti, quæ hinc colligitur, quòd viuens pater eam rem conceſſerat, & ſic ſuper vna eo caſu detrahi poterit Trebellianica.

Verba legis ita ſunt intelligenda, vt de facto euenire poſſunt.

16 Et quoniam in peculij mentionem incidimus, notandum eſt quòd peculium à pecude deducitur, eo quòd omnia ea quæ Barbari poſſidebant, conſiſtebant in pecudibus, quod aſſerit Ioſephus lib. 2.
17 antiquitatum. c. 5. & appellabantur Barbari omnes illi qui non erant Græci, aut Latini, propterea quòd Latini & Græci mitiorem linguam habebant, & magis cultam: & omnes alios præ ſe cuotemnebant, ex eo quòd Barbari propriè dicuntur blæſi atque balbi, & qui lingua impediti ſunt: quare om-
18 nes illi qui non erant nec Latini nec Græci dicebantur illis craſſè loqui: propterea eos Barbaros appellabant quaſi ineptè loquentes. Græci ergo ſicuti & Latini ſiue Romani, qui ſibi ſoli diſerti videbantur, alios Barbaros vocabant. Appellantur etiam Barbari illi quorum lingua nobis incognita eſt, nulla enim eſt tam culta lingua quæ non Barbara cenſeatur vbi illius abeſt intelligentia: quare ad eundem ſenſum Ouidius ad Getas relegatus inquit ita, Barbarus hic ego ſum, quia non intelligor illi: & Anacharſis Scyta eùm Philoſophiæ Athenis operam daret, & ſibi exprobaretur quòd eſſet Barbarus, reſpondit, Scytæ Athenis Barbari habentur, & Scytis videntur Athenienſes etiam Barbari. & per metaphoram Barbari appellantur homines illiterati, feri, & incultis præditi moribus, & apud Iudæos omnes qui non erant Iudæi, communi voce Barbari dicebantur, qui demum diſtinguuntur in Grçcos & Barbaros, vt in illo loco diui Pauli ad Romanos, Græcis primum, & Barbaris. per Græcos intelligens homines cultiores, qui bonis & ciuilibus inſtitutis regerentur; & ob id facillimum erat cùm illis verſari. Barbari autem ſunt agreſtiores & quadam immanitate efferati: vt cum illis commercium facile haberi non poſſit. Alio verò loco dicus Paulus diſtinguit homines in Iudæos, & Græcos: per Græcos intelligit quodcunque genus hominũ, modo ne eſſent Hebræi, ita vt tunc ea vox Græcorũ etiam Barbaros complectebatur.

Peculium à pecude.

Barbari qui dicantur.

Græci & Latini omnes alios Barbaros appellabant.

Et redeundo ad materiam noſtram, iam declarauimus primam limitationem ad eam regulam, quæ habet, quòd Trebellianica eſt detrahenda de ſingulis rebus hæreditariis. Secunda erit limitatio, 19 quando teſtator hoc expreſſit in ſuo teſtamento, vt ſuper vna re, & corpore hæreditatis ipſa quarta Trebellianica detraheretur, tunc enim non ex ſingulis rebus, ſed ſuper vna re eſſet detrahenda. Bal. in d. l. filius quem. nu. 16. quem ibi ſequitur Iaſo.

Secunda limitatio quòd Trebellianica non ſit ex ſingulis rebus detrahenda.

Tertia erit limitatio, vbi ita iudici viſum eſſet vt 20 hæredi grauato vna res danda eſſet pro ſua Trebellianica eiuſdem valoris cuius poteſt eſſe ſua quarta, quòd iudex ex quadam æquitate ita poteſt ordinare.

Tertia limitatio.

Quarta erit limitatio quando res ipſæ hæreditariæ commodè diuidi non poſſent, aut eſſent indi- 21 uiſibiles, tunc quarta ſuper vna re poſſet aſſignari atque adiudicari. Iaſ. in eadem l. filius.

Quarta limitatio.

Quinta erit limitatio vbi res aliqua ex ipſa hæreditate fuiſſet ab ipſo hærede grauato alienatæ, 22 quod procedit vbi bona fide & ſine dolo talis alienatio fuiſſet facta. Bal. in d. l. filios. nu. 36. & ibi Iaſ. & in l. Marcellus. ff. ad Trebell. Guid. Papæ, deciſ. 606. & deci. 603. & in hoc habenda eſſet ratio valoris, ſeu æſtimationis ipſius quartæ, & rei alienatæ, vt ibi per docto. per d. l. Marcellus. §. res quæ. & ibi Bar. & Iaſ. ad Trebell. & ibi tenent quòd talis computatio rerum alienatarum in quartam fieri poterit etiam inuito fideicommiſſario: dum tamen talis alienatio non fuiſſet facta malitioſè & de re præiudiciabili, & aſſignatur hæc ratio illius limitationis ne ſcilicet hęres qui alienauit vſq; ad valorẽ ſuę quartę vexetur in cauſa euictionis, ergo tenẽdũ eſt q; res alienatę cõputẽtur in quartã vt colligitur ex ſuperioribus, per eã l. Marcellus. §. res quæ: verùm ſi res alienatæ eſſent maioris valoris & pretij, quàm valor ipſius quartæ, illud plus teneretur reſtituere, & ſi eſſent minoris pretij, quàm eo tempore quo fuerunt venditæ, habendus eſſet reſpectus ad verum pretium, non ad illud quo venditæ fuere: quia tunc verteretur lata culpa, de qua hæres teneretur fideicommiſſario. l. mulier. §. ſed enim. ff. ad Trebell. Oldrad.

Quinta limitatio.

drad. conſ. 107. Iaſ. in §. res quæ. l. Marcellus. idem
cenſendum erit in legitima debita filio iure naturæ,
23 vbi etiam alienata per eum computantur in ſuam
legitimam etiam inuito fideicommiſſario: cùm ea
legitima magis filio debita ſit quàm Trebellianica,
& ſic filius qui fuit grauatus ſub conditione hære-
ditatem reſtituere, & qui hoc caſu poteſt duas quar-
tas detrahere, imputabit in detractionem ſuæ Tre-
bellianicæ, & legitimæ alienatæ ab ipſo vſque ad
valorem earum quartarum.

Res alienatæ in legitimam imputantur.

Sexta erit limitatio, vbi in ea hæreditate ſolum
repetirentur res indiuiduæ, puta ſerui, aut anima-
lia, aut alia huiuſmodi, quæ non poſſunt diuidi ſal-
tem commodè: tunc enim non in ſingulis rebus
hæreditariis Trebellianicæ detraheretur, ſed in vna
re, vel in pluribus pro valore ipſius quartæ. Iaſon in
d. l. filius. nu. 15.

Sexta limitatio.

Vltima erit limitatio, ſi fideicommiſſarius in hoc
conſenſerit, vt Trebellianicę ſuper vna re detrahe-
retur: tunc enim poterit detrahi, cùm volenti non
fiat iniuria. Gui. Papæ, deciſ. 607.

Vltima limitatio.

24 Vbi autem Trebellianica ſuper vna re detrahi
debet, tunc hæres grauatus non eſſet audiendus pe-
tendo eum detrahi ſuper vna re quæ ſit melior aut
pretioſior, ſed tunc eam conſequi debet ex re mé-
diocri. Gui. Pap. deciſ. 608. non eſſet ergo audiendus
hæres grauatus volens habere ſuam Trebelliani-
cam ſuper vna re, quæ ſit pretioſa, ſicuti nec econ-
trario fideicommiſſarius non eſſet audiendus vo-
lens eam ſoluere in re abiecta, & ob id medium
tenendum erit vt in re mediocri exoluatur, vel in
duabus quæ non ſint maioris valoris quàm ſit ius
ipſius quartæ, quod iudicis arbitrio erit relinquẽ-
dum. Bar. in d. l. in quartam.

25 Medium ergo in hoc caſu tenendum erit, quod &
ſemper amplectendum eſt, cùm in eo conſiſtat vir-
tus teſte Ariſtotele: quæ virtus ipſo Ariſtotele atte-
ſtante nihil aliud eſt quàm habitus electiuus conſi-
ſtens in mediocritate, quæ mediocritas in rebus
omnibus eſt retinẽda. nam ſi quis modum excedat
26 ille in vitium labitur: vt ſi in iuſtitia quæ de ſe virtus
eſt non puniat vitia, is è veſtigio in vitium labitur,
& ſi deficiat, vt quia ſit ſeuerior quàm deceat, is re-
miſſus & diſſolutus vocandus erit, in prudentia
etiam is qui medio deſtituitur, fatuus eſt, qui modũ
ſuperat, aſtutus, vafer & malitioſus dicetur, & in
ſumma virtus eſt teſte Horatio, medium vitiorum
& vtrinque reductum: demum eſt modus in rebus
ſunt certi deniq; fines quos vltra citráq; nequit trãſ
gredi rectũ: & aliud, inter vtrúq; vola, medio tutiſ-
ſimꝰ ibis. Virtutes certè dũ modũ excedunt, exeũt in
vitia: ergo meminerimus modũ, & mediocritatẽ in
27 re qualibet eſſe neceſſariam, cũ ea virtus teneat me-
dium vitiorum: & tunc virtutes probantur cùm v-
naquæque ſuum viſum obtinuerit. Præpoſterus cer-
tè erit magiſtratus qui ibi exercet clementiam vbi
ſeueritate opus eſt, & vbi clementia exercenda eſt,
ibi agit ſeueriter: ita vt tunc truculentus, & crude-
lis habendus erit, neque enim vel clementia vel ſe-
ueritas ſi altera alteram è ſuo loco perturbet, vir-
tutes erunt, ſed vitia, & clementia ſit ignauia, ſeue-
ritas verò ſit tirannis, & crudelitas: exercenda eſt
ergo virtus legitimo ſuo loco, alias vitia ad vicinas
virtutes deflectuntur, vt ſordes in frugalitatem, au-
ſteritas in grauitatem, blandiloquẽtia in comitatẽ,
profuſio in liberalitatem: luxus in ſplendorem, &
cætera huiuſmodi, quæ cùm ſint vitia, habent ta-

Medium ſemper tenendum.

Virtus quid.

Virtutes dum modũ excedũt exeunt in vitia

men virtutis & recti ſpeciem. Siquidem collocen-
tur ſingulę virtutes inter defectum, & exuberantiã: 28
vt fortitudo inter audaciam & timiditatem, libera-
litas inter ſordes & profuſionem.

Quidam recenſent plures ſpecies virtutũ, vt Mar- 29
ſilius in Mẽnonem Platonis. Alij autem quatuor ſpe
cies virtutum adducunt: & eas vocant iuſtitiam,
prudentiam, temperantiam, & fortitudinem: & cer-
tè nullus eſt, aut ſaltem rarus, in quo illæ quatuor
virtutes eluceſcant, & in quo iugatæ, & coniunctæ
inſpiciantur: nam ſi quis prudentia præualeat, intẽ-
perantia dehoneſtabitur: quomodo autem hoc fie-
ri poterit, vt vna virtus ab altera ſeiungatur, quaſi
quiſpiam poſſit eſſe iuſtus, qui non ſit prudens, aut
fortis, aut temperatus: cùm conſtet inter Philoſo-
phos, & maximè inter Stoicos eum qui vnam vir-
tutem habeat, & alias inſimul habere, & qui vna
careat, & cæteris carere virtutibus. aduertendum
nobis erit ad diuerſas opiniones Stoicorum: & vulgi
quidem limata & nimis ſpinoſa ſubtilitas ea erat, vt
carens vna virtutẽ, & aliis etiam carere deberet: alia 60
verò eſt à communi opinione ducta ſententia. vt er-
go vulgus ita & nos ſermocinabimur, vt alios iuſtos.
alios prudentes dicamus, ita loquentes populari o-
pinione, cùm alioquin ſi Stoicos eos ſequamur vir-
tutes ipſæ ſeparari non poſſunt, cùm quis non poſ-
ſit eſſe iuſtus quin in ſe habeat comites alias virtu-
tes, quod planè in vno homine reperiri non poteſt:
neque enim in hoc ſeculo inter nos mortalem per-
fectum habemus hominem.

An ſint plures virtutes.

Quatuor præcipuę virtutes.

Res ergò mediocris hæredi grauato danda erit
eo caſu quo ſuper vna re ea Trebellianica erit de-
trahenda: & quamuis de iure ea vera ſint atque
deciſa, tamen ex vſu recepto aliter obſeruatur, ita vt
ſubſtitutus non poſſit hæredi grauato obiicere, vt
ex ſingulis rebus ſuam detrahat Trebellianicam,
quod notat Stepha. Bertrand. conſi. 180. nu. 3. volu. 30
3. conſi. & conſ. 179. volu. 2. & ita in praxi aſſerit ibi
ſeruari, quod Bar. olim obſeruauerat in d. l. filiꝰ. & ibi
inquit, quòd quamuis Trebellianica reſpiciat quã-
libet partem ipſius patrimonij, non tamẽ debet fie-
ri diuiſio cuiuſlibet rei ex ipſa hæreditate ſuper ſo-
lutione ipſius quartæ: ſed ea detrahi debet ſuper
vna re de qua inter hæredem & ſubſtitutum con-
ueniet, vel iudex arbitrabitur ſuper his idem Bart.
in d. l. in quartam, & hoc & hæredi grauato, & ipſi
fideicommiſſario vtile eſt.

Ex praxi recepta quarta ſuper vna re aut duabus detrahi poteſt.

Idem in legitima debita filiis cenſendum erit & 31
ita inter doctores conuenit legitimam aſſignandam
eſſe non minutatim ſuper ſingulis corporibus hæ-
reditariis: at in re aliqua particulari mediocri arbi-
trio boni viri. Bald. in l. ſcimus, & ibi Iaſ. C. de inoſ.
teſtamento. Bald. Sali. & Iaſo. in d. l. filius. & neque
obſtat quòd legitima ſit quarta bonorum. l. Papi-
nianus. §. quarta. ff. de inoſ. teſtamento, ita vt talis
defalcatio fiat ipſo iure ſuper ſingulis rebus, cùm
ſit quarta bonorum. l. lineam Margaritarum. ff. ad l.
Falc. & per conſequens videretur dicendum legiti-
mam detrahendam eſſe ex ſingulis rebus: quia ex
vſu recepto hoc præualuit, vt ſuper vna re aut dua-
bus detrahatur legitima, vt iam dictum eſt, & hoc
ad iudicem ſpectat qui debet aduertere quomodo,
& in quibus rebus filio adiudicet ſuam legitimam,
& ſic in huiuſmodi negotiis ad iudicem recurri de-
bet, qui curabit bona hæreditaria ita diuidenda vt
filio adiudicet ſuam legitimam ſuper vna re, vel ſu-
per duabus, aut pluribus vſque ad valorem ipſius

Legitima non minutatim ſed ſuper vna re aſſignanda.

legitimæ,prout æquius ſibi videbitur,ita Cor.conſ. 262.nu.11.1.vol.

Idem cenſendum erit in filio hærede, & grauato ſub conditione, qui duas quartas poteſt deducere, legitimam vt filius,& Trebellianicam vt grauatus, quas duas quartas detrahet non ex ſingulis rebus, ſed ſuper aliquibus:ita tamen vt ſi res aliquas alienauerit, ſuper alienatis Trebellianica, & legitima imputabuntur, & hæc opinio potius de æquitate quàm de rigore ſuſtinetur, dum tamen talis alienatio æquipolleat duabus quartis, quòd ſi talis alienatio in plus aſcendat, id quod plus erit, reuocabitur ab ipſo fideicommiſſario, per authent. res quæ. C. comm. de lega. quòd ſi talis alienatio non aſcendat ad valorem ipſarum quartarum, ſupplebitur quod deerit ipſis quartis ex reliquo hæreditatis,& ſic obſeruatur, & in praxi id receptum eſt, vt per Bart.in d.l.filius.nu.32.& Iaſo.in d.l. Marcellus. §.res quæ.

Adde,quòd quando eę duæ quartæ detrahuntur, ea quæ eſt legitima primò deducenda eſt,& de reſiduo Trebellianica deducitur. Sali. in l.quanquam. C.ad l. Fal.

Emptores rerũ hæreditariarũ poterũt excipere cõtra ſubſtitutum petentẽ bona de duabus quartis detrahendis.

32 Hoc vnum notandum eſt bene, ſi fideicommiſſarius agat cõtra emptores ad reſtitutionem rerum ſubiectarum reſtitutioni, & quas res ſubiectas reſtitutioni illi tales emptores emerunt, quòd tales emptores poterunt excipere contra ipſum fideicõmiſſarium de illis duabus quartis, quas hæres vendens poterat detrahere,& retinere:& talis exceptio competit emptori, quæ & illi venditori compete-
33 bat l.emptori.C.de euict.& l.dolia.§.1.ff. de contra. emp.Oldradus. conſi. 107. quia ius excipiendi ſeu illa exceptio quæ datur venditori, tranſit in ſingularem ſucceſſorem illorum iurium, & earum rerum quæ venduntur.l.luminum.§. adiicitur. ff. de dam. infect. Bart.in l. ſi tertius §. ſæpius. ff. de aqua plu. arc.Soci.conſ.274.in 2.vol.& ius etiam petendi reuocationem priuilegij competit ſingulari ſucceſſori,& non hæredi vniuerſali.Deci.conſi.78.in 1.volu. quia quoties eſt conceſſum priuilegium ratione alicuius loci, omnes ſucceſſores gaudent priuilegio anteceſſorum, at in dubio præſumendum eſt conceſſum ratione loci & non perſonæ,Bal.in l.omnia. C. de epiſc. & cler. & ſucceſſor ſingularis ratione loci priuilegium prædeceſſoris cõſequitur.l.ſi aquæ ductus.ff.de contr.emp.Deci.eo conſ.78.

Ius etiam excipiendi tranſit in vniuerſalem ſucceſſorem.

34 Et ſi ius excipiendi tranſit in ſingularem ſucceſſorem, à fortiori tranſit in vniuerſalem ſucceſſorem,vt eſt ius excipiendi de adulterio contra viduam petentem ſuam dotem:contra quam viduam
35 dotẽ petentẽ hæres mariti vniuerſalis poterit obiicere gl.& Sali.poſt alios in l.vlt.C.de adul.quia quæ ſunt annalia ad petendũ ſunt ad excipiẽdum perpetua,vulgata regula:maritus quidẽ poteſt cõqueri de delicto poſt mortẽ vxoris adulteræ, ſi ſciens fuerit, non poteſt;ignorans autem ſic,d.l.ſi.ſed benè poſſet excipere de adulterio ratione cuius ea vxor dotem perdiderat vt ſcilicet non cogatur eam dotem reddere, & ius etiam illud excipiendi de adulterio non tranſit ad hæredes quantum ad eum puniendum.

Maritus an poſsit agere aut excipere de adulterio ſuæ vxoris.

Intelligendum tamen eſt id ius excipiendi de adulterio vxoris non tranſire ad hæredes, niſi illud ius fuiſſet præparatum à marito,ſicuti nec ius agendi ad reuocationem donationis propter ingratitudinem: quod ad hæredes non tranſit, niſi illud fuiſſet ab ipſo donante præparatum. l. fin. C. de reuo.donat.

Adde,quòd ſicut legitima datur arbitrio iudicis, 37
ita & ſupplementum ipſius legitimæ: quod ſupplementum licet ius dicat deberi ex ſubſtantia bonorum defuncti, fiet tamen ea ſuppletio arbitrio boni viri,qui vir bonus nunquam arbitrabitur quòd fiat in ſingulis rebus ad communionem euitandã. ita Oldrad. conſ. 53. in vno tamen caſu non fit illud ſupplementum in corporibus hæreditariis 38
defuncti, nempè ſi iam filius acceperit partem legitimæ in pecunia: nam tunc reliquum habebit & in pecunia:quod videtur velle Guil.Bened.in verbo duas habens.nu.154.verùm ſi aduertas ad dicta Benedicti in eo loco,ibi non dixit de parte,ſed ſi filius relictum pecuniarium factum à patre acceptaſſet, quòd tunc ſupplementum in pecunia cum vſuris poterit petere, & non in corporibus hæreditariis, & ſic vult ibi vt filius totum relictum in pecunia acceperit: ad id videtur deciſio Guidonis Papæ,deciſ.487.vbi ponit de filia quæ integram dotem receperat in pecunia,quo caſu decidit ibi ſupplementum & in pecunia petendum eſſe: ſecus ergo videtur dicendum ſi ſolum partem in pecunia acceperit;quo caſu videretur, quòd ſupplementum in corporibus poſſet petere: ſed tu dic contrarium, quòd ſufficit filium accepiſſe partem ſuæ legitimę in pecunia, ad hoc vt non poſſit reliquam in corporibus hæreditariis habere, & ſic intelligitur dictum ipſius Benedicti in eo loco ibi, partem illius pecuniæ recipiendo, item & in feudis filij legitimam non poſſunt habere in corporibus hæreditariis, ſed eam habebunt in pecunia, Guid.Papæ,deciſ.487.& Papon in ſuo *recueil* in titulo,*des legitimes*, arreſto 5.

Fiet ſupplementum legitimæ ſuper vniuerſis.

Sed vtraque pars ab ea ſententia prouocauit.

SVMMARIA.

1 *Appellatio quare fuerit inuenta.*
2 *Iniquitas primi iudicis,aut ex re ipſa aut ex*
3 *propoſito euenit.*
Præſumitur pro ſententia, quòd ſit iuſta.
4 *Cauſa appellationis an videatur noua cauſa, & noua inſtantia.*
5 *Cauſa appellationis non decidi debet ſecundum leges nouiter latas.*
6 *Iudex appellationis tenetur iudicare ſecundum ſtylum primi iudicis.*
7 *Appellatus poteſt ſe iuuare appellatione appellantis.*
8 *An vterque ex litigantibus, qui ſe grauatum ſentit debeat appellare.*
9 *Vterque ex litigantibus debet appellare à ſententia quæ in ſe habet plura capita.*
10 *Quando ſententia vnum caput continet,ſufficiet vnius appellatio,& demum alter ſe poterit iuuare appellatione alterius.*
11 *Appellatus qui ſe grauatum ſentit ſemper debet appellare.*
12 *Vnius appellatio alteri non prodeſt.*
13 *Reformatio ſententiæ facta per vnum ex litigatoribus.*

an

an proſit alteri qui non appellauerat.

14 *Per non vſum legibus derogatur.*

15 *Leges quæ pro negotiis hominum receptæ fuere, mutantur pro conditione temporum, quæ verò cauſa perpetuæ libertatis ſunt, non mutantur.*

16 *Conduntur leges gratia publicæ vtilitatis.*

17 *Legum conditores pro conditione hominum, & patriæ qualitate leges condunt.*

18 *Lex Solonis vt in ſeditione quis ſe alteri parti adhæreat.*

19 *Aliquæ leges temporales: aliæ verò perpetuæ.*

20 *Leges quæ in bello latæ ſunt, pax abrogat, & econtrariò.*

21 *Quis poteſt pro ſe, & ſuis conſortibus appellare.*

22 *Iudex de nullitate ſuæ ſententiæ non poteſt cognoſcere.*

23 *Sola appellatio eſt remedium, aduerſus ſententias latas à iudicibus inferioribus.*

24 *Iudex appellationis ex nouis poteſt confirmare ſententiã quamuis nullam.*

25 *Per viam nullitatis poteſt agi ſpatio triginta annorum.*

26 *Tempus trium menſium ad releuandam appellationem in parlamento Toloſæ, & tempus vnius menſis, in curia generalium Monſpeſſuli.*

27 *Iudex de nullitate ſuæ ſententiæ poteſt cognoſcere, vbi appellatum eſt ab interlocutoria.*

28 *Poſt decem dies, non poteſt peti reuocatio ſententiæ interlocutoriæ.*

29 *Interlocutoria quo ad iudicem non tranſit in effectũ rei iudicatæ.*

30 *Iudex ſuam ſententiam diffinitiuam poteſt interpretari: quod tamen arbitris minimè permittitur.*

31 *Arbitri qui contra tenorem compromiſſi iudicarunt, poterunt demum cognoſcere.*

32 *Appellans à diffinitiua, poterit non probatum probare, ſed non appellans ab interlocutoria.*

33 *Tam appellans quàm appellatus, poteſt noua facta deducere.*

34 *In articulo appelli facta iam deducta, in prima inſtantia non poſſunt iterum deduci.*

35 *Facta deducta in prima inſtantia ſuper quibus teſtes non fuerunt auditi poſſunt in articulo appelli iterũ deduci.*

36 *Pars quamuis renunciauerit productioni teſtium in prima inſtantia, poterit tamen in articulo appelli producere & teſtes & inſtrumenta.*

37 *Appellans ab interlocutoria non poteſt facta noua deducere.*

38 *Appellatio ab interlocutoria ex eiuſmet actis decidi debet, cum quibuſdam limitationibus.*

39 *Sententia diffinitiua quando dicatur habere vim diffinitiuæ.*

40 *Sententiarum tria genera.*

41 *Præceptum iudicis de ſoluendo an ſit ſententia diffinitiua.*

42 *Appellans à grauamine extraiudiciali, poteſt facta noua deducere.*

43 *Contra actus extraiudiciales datur duplex remedium.*

44 *Ab electione eſt appellandum.*

45 *Ab electione tutoris non eſt appellandum.*

46 *Electus in officium ſuſceptoris aut exactoris debet appellare.*

47 *Iniquitas interlocutoriæ demonſtrari poteſt ex allegationibus iuris, ſed non ex allegationibus facti noui.*

48 *Sufficit appellanti à diffinitiua dicere, appello ſtatim à prolatione diffinitiuæ: aliàs poſt in ſcriptis eſt appellandum.*

49 *Appellans ab interlocutoria ſemper in ſcriptis debet appellare.*

50 *Sola appellatio emiſſa, ab interlocutoria in curia generalium ſtatim deuoluit.*

51 *Iudex non ceſſat procedere quamuis ab eo ab interlocutoria appellatum ſit vſque ad inhibitiones.*

52 *Iudex primæ inſtantiæ debet ceſſare cùm ab eo à diffinitiua appellatum ſit.*

53 *Attentata poſt diffinitiuam ſtatim ſunt reparanda, & ab interlocutoria poſt inhibitiones.*

54 *Iudex primæ inſtantiæ elapſo termino ad releuandum poteſt procedere.*

55 *Attentata poſt appellationem ab interlocutoria, & inhibitiones reparantur.*

56 *Iudex admittendo appellationem aut illi deferendo ſibi præiudicat.*

57 *Attentata poſt appellationem ab interlocutoria antè inhibitiones an reparentur, & quid ſi poſt inhibitiones attentatum ſit.*

58 *Attentatorum reparatio fit duobus modis.* 61

59 *Ad iudicem appellationis pertinet cognoſcere de attẽtatis.*

60 *Duo ſunt probanda ab eo qui petit reparationem attentatorum.*

61 *Nihil nouandum pendente appellatione quomodo intelligatur.*

62 *Appellans à diffinitiua, non tenetur exprimere aliqua grauamina quæ appellans ab interlocutoria tenetur exprimere.*

63 *Appellans quando in expenſis ſit condemnandus.*

64 *Sententia eſt quid indiuiduum.*

65 *Libellus aliquando vnum caput continet aliquando plura.*

66 *L. in hoc iudicio. ff. famil. erciſc. quomodo intelligatur.*

67 *Quando libellus continet plura capita, iudex in capite probato poteſt reum condemnare, & in non probato poteſt abſoluere.*

68 *Plura capita quæ dicantur vel vnum caput, & plura connexa.*

69 *Appellatio à ſeruientibus recipitur, & habet vim oppoſitionis.*

70 *Natura appellationum eſt, vt cauſa ad ſuperiorem deuoluatur.*

71 *A curiis ſupremis non licet appellare.*

72 *Multa remedia dantur contra arreſta lata à curiis ſupremis.*

73 *Delegatus à curia ſuprema an poſſit ſubdelegare.*

74 *Delegatus à principe poteſt ſubdelegare.*

75 *An concilium ſit ſuprà Papam.*

76 *A Papa ad concilium appellatur.*

77 *Philippus Rex Galliæ, à Papa ad concilium appellauit.*

78 *Rex Franciæ, & eius officiales non poſſunt excommunicari.*

79 *Rex Hiſpaniæ regnum Nauarræ occupauit.*

80 *Concilium Imperatore maius.*

81 *Fides hæretico non ſeruanda.*

82 *Bohemi templa, & monaſteria monachorum deuaſtant.*

83 *Arriani impiè perſecuti ſunt ſacerdotes, & Epiſcopos Catholicos.*

84 *Ioannes Pontifex primus huius nominis coactus adiit Imperatorem, vt Arrianos reſtitueret.*

85 Ar

85 *Arriani reſtituuntur.*

86 *Qualibet ciuitas duos epiſcopos habuit: vnum Arrianum, & alterum Catholicum.*

87 *Diuerſitas religionu parit diſcordias & in imperiis & in familiis.*

88 *Clodoueus Rex contra Arrianos, qui in Vaſconia erant.*

89 *Appellans ab interlocutoria an poßit obtinere literas ſuper principali.*

90 *Iudex an debeat admittere debitorem ad ceßionē bonorum ſtante appellatione interiecta à creditore.*

91 *Iudex in partem formatam capi poteſt in tribus caſibus.*

92 *Debitor admitti debet ad ceßionem bonorum, niſi in certis caſibus.*

93 *Regula, qui non habet in ære, luat in corpore, quando locum habeat.*

94 *Diſcrimen inter mulctam & emendam.*

95 *Emenda propter paupertatem remittitur: mulcta autē non.*

96 *Exactor denariorum regiorum non admittitur, ad ceßionem bonorum.*

97 *Debitor ex delicto non admittitur ad ceßionem bonorum.*

98 *Condemnatus in actione iniuriarum non admittetur ad ceßionem bonorum.*

99 *Debitor fiſcalis non admittitur ad ceßionem bonorum.*

100 *Appellatus an poßit ſtatim poſt appellationem anticipare.*

101 *Appellans intra decem dies, poteſt ſuæ appellationi renunciare.*

102 *Elapſo termino, qui datur ad releuandam appellationem, permiſſum eſt iudici à quo procedere in cauſa non obſtante appellatione iam interpoſita.*

103 *Anticipans poſt elapſum terminum datum ad releuandam appellationem, non benè anticipat.*

104 *Appellans inuito appellato, an poßit ſuæ appellationi renunciare.*

105 *Renunciatio facta ab vno ex appellantibus, an aliis noceat.*

106 *Sententia continens plura capita, ſi ab vno ex illis fuerit appellatum, an in aliis poßit mitti executioni.*

107 *Appellans à ſententia diffinitiua poterit deducere grauamina ſibi illata ab interlocutoria, quamuis ab ea non fuerit appellatum, & illius inualiditatem poterit deducere.*

108 *Detentus à carceribus poterit ſemper à tali detentatione appellare.*

109 *Si curia ſuprema in vim commißionis cognouerit de aliqua cauſa, an ab ipſa curia ad delegantem ſit appellandum.*

Sed vtraque pars ab ea ſententia prouocauit.

Hic vterque ex litigantibus ab ea ſententia appellauerat: nam quia vterque ſe grauatum cenſerat, ad ſuperiorem appellauit, vt randē medio illius appellationis contra talem ſententiam illis ſuccurri poſſit:
1 inuenta eſt enim appellatio, vt per eam iudicis iniquitas, vel illius imperitia corrigeretur. l. j. ff. de appella. & hoc ſiue illa imperitia, & iudicantis iniquitas proueniat ex propoſito aut re ipſa, euenit autem iniquitas ſententiæ re ipſa, quando ex actis cōſtat bene iudicatum, tamen ex nouis productis quæ fiunt coram iudiee ad quem appellatum eſt, & in cauſa appelli poteſt apparere malè iudicatum propter nouas probationes factas in ipſo articulo appelli, ſine quibus fuiſſet bene iudicatum: tunc enim re ipſa, & abſque facto primi iudicis, & per nouas probationes factas in articulo appelli dicetur malè iudicatum, quæ nouæ probationes in ipſo articulo appelli fieri poſſunt. l. per hanc. C. de temp. appella. 2

Appellatio inuenta, vt iudicis iniquitas corrigatur.

Iniquitas iudicantis apparet aut ex propoſito aut re ipſa.

Præſumitur quidem pro ſententia quòd ſit iuſta, & bene lata. c. ſicut, de ſenten. & re iudi. tamen quādo illa eſt per appellationem ſuſpenſa, pro iuſtitia illius ſententiæ non præſumeretur. c. cùm ad ſedem. de reſti. ſpoli. Curtius ſenior. conſi. 23. in fine. 3

Sed an hæc cauſa appellationis videatur noua cauſa, & noua inſtantia ab inſtantia principali, & quæ erat prima inſtantia? dic quòd quo ad quædā eſt diuerſa, & quo ad quædam non: vt plenè per Alexand. conſi. 96. in 2. volu. & in ſumma hæc cauſa appelli videtur cauſa mixta, & in hoc erit mixta cum principali, quia ſi regni ordinatione, & ſtatuto nouo caueatur, quòd cauſæ terminentur ſecundum leges, quæ nunc ſtatutæ ſunt, non tamen decidetur cauſa appellationis per eas leges nouiter latas, etiam ſi latæ eſſent tempore primæ ſententiæ, per eum titulum vt factæ nouæ conſtitutiones in authenticis & per Bald. in l. leges, & conſtitutiones. C. de legi. & Alexā. in eo conſ. & etiam quia iudex appellationis tenetur ſequi, & iudicare iuxta ſtylum iudicis à quo appellatum fuit, cauſa tamen prima non cenſetur finita durante cauſa appellationis, ſed durat. l. qui cùm maior. §. accuſare. ff. de bonis liber. Oldra. conſ. 255. 4 5 6

Quæſtio

Cauſa appelli non deciditur per nouas leges.

Cauſa prima cenſetur durare durante cauſa appellationis.

Hîc autem videtur alteram ipſarum appellationum ſuperfluè factam & interpoſitam, quia ſufficiebat alterum ex litigantibus appellaſſe, cùm demum alter & appellatus poſſit ſe iuuare appellatione appellantis l. ampliorem. C. de appella. ſuperfluè ergo in caſu illius capitis alter ex illis appellauerat: prohibet enim Imperator vti ſuperfluis appellationibus l. omnem honorem. C. quādo prouo. non eſt nec.ocioſa ergo redditur illa appellatio quę interponitur poſt appellationem ab vno ex litigatoribus interpoſitam, cùm demum alter ſe poſſit iuuare illius appellatione qui iam appellauerat. d. l. ampliorem. 7

Contra quòd hoc non fiat ſuperfluè, immò ſi vterque ex litigatoribus ſe grauatum ſentiens non appellauerit, in non appellando videtur eam ſententiam approbare, & acquieuiſſe, & de hoc eſt tex. in c. quo ad conſultationem de re iudi. & l. fi. C. de ſenten. quę ſine certa. quæ iura illi legi, ampliorem. videntur repugnare, quare quid in hac re decidatur eſt videndum, an ſcilicet vterque ex litigantibus qui ſe læſum & grauatum ſentit, debeat appellare, an verò ſufficiat vnius appellatio, qua demum alter poterit ſe iuuare: ſuper cuius dubij deciſione ponemus regulas ſequentes. 8

Prima regula quando ſententia continet plura capita, & in quibuſdam alter ſe grauatum ſentit, & in aliis alter collitigans dicit ſe grauatū: ita vt vterq; qui ſe grauatum ſentit, debet appellare ex capitibus quæ contra ſe faciunt. alioquin in non appellando quis videtur omnia capita approbare. d. c. ad conſultationem de re iudi. d. l. fi. C. de ſenten. & ita hic textus 9

Quando ſententia continet plura capita vterque ex litigantibus ſentiens ſe grauatum poteſt appellare.

tus c.Raynutius intelligi debet:quia ea ſententia la-
ta ab eo primo iudice in ſe continebat plura capita
vt licet ex verbis colligere,& quia vterque ſe læſum
ſentiebat,vterque etiam appellauerat.

10 Secunda regula vbi ſententia in ſe continet vnũ
capur vel plura connexa, ita tamen vt alterum ab
altero dependeat, & eo caſu ſufficit vnius appella-
tio qua alter poterit ſe iuuare.d.l.ampliorem. Ioan.
Fabri.& Sali.in d.l.ampliorem, & hæc de iure pro-
cedunt:conſultius tamen ſemper erit vt appellatus
qui etiam ſe ſentit læſum ex ea ſententia quæ ſo-
11 lum continet vnum caput, ſemper appellet à tali
ſententia inquantum facit contra ſe, & hoc ex com-
muni ſtylo obſeruari aſſerit Boeti. deciſio. 73. &
Rebuffus in ſuis commen. in conſtitut. Regias in
titu. de appella.in proe. nu. 25. quare lata ſententia
appellatus qui ſentit grauamen ex ea ſententia à
qua alter iam appellauit,debet etiam appellate à tali
ſententia inquantum facit contra ſe:ita vt iam per
vſum contrarium videatur derogatum illi legi am-
pliorem, cùm appellatus poſſit ſe iuuare appella-
tione appellantis,derogatum eſt etiam illi titulo ſi
vnus ex pluribus appellauerit:quia oportet quem-
libet ex litigatoribus appellare, alioquin vnius ap-
12 pellatio alteri minimè prodeſſet.vt per Rebu. loco
quo ſupra nu. 93. & meminit Papon in ſuo *recueil*
in titulo *des appellations* arreſto 11.

Sufficiet vnius appellatio vbi ſententia continet vnum caput.

Vnius appellatio alteri non prodeſt.

Sed quid? in hoc dubio duo ſunt qui contra ſe
obtinuerunt:ſententiam vnus eorum appellauit,
& tandem obtinuit, & reformata fuit ſententia.
13 Alter autem collitigator non appellauit, quare
nunc eſt dubium an reformatio ſententiæ quæ fa-
cta fuit in vtilitatem alterius conſortis qui appella-
uerat proſit illi qui non appellauit: an verò & ille
cogatur & appellare per vnum titulum ſi vnus ex
pluribus? dicendum eſt,quòd licet de iure illud ve-
rum ſit,quòd ſententia reformata in vtilitatem il-
lius qui appellauit proſit alteri ex ſociis qui non
appellauit,in praxi tamen hoc obſeruatur quòd il-
le qui non appellauit debet ire ad iudicem appella-
tionis ad quem conſocius appellauerat, cui debet
ſupplicationem porrigere, vt talis reformatio ſen-
tentię ita factę ab iudice appellationis in vtilitatem
ſui conſocij,illi proſit & vt ſit executoria in ſui vti-
litatem. Super qua ſupplicatione pars vocata inter-
rogabitur an ille habeat aliquas exceptiones ad im-
pediendum executionem illius ſententiæ, & ſi nul-
las proponat,poterit ille iudex appellationis decla-
rare, quòd talis ſententia ita reformata erit execu-
toria in vtilitatem illius ſupplicantis, & hoc aſſerit
obſeruari Rebuſſus loco quo ſupra.Satius tamẽ erit
ſemper appellate ab illamet ſentẽtia,& demũ demõ-
ſtrare ita fuiſſe iudicatum in ſui conſortis vtilita-
tem vt idem iudicium obtinere poſſit, & ſic vide-
mus eum titulum abrogatum per non vſum per
quem ipſis legibus derogatur: cùm & leges per non
vſum mutentur, & ab illis per deſuetudinem diſce-
datur.l.de quibus ff. de legi. mutantur enim leges
quæ minus vtiles vſu ipſo deprehenduntur quòd
15 ſæpè obuenit conditione temporum vt ſunt illæ
quæ pro negotiis hominum receptæ fuere. Illæ au-
tem quæ perpetuæ libertatis cauſa in omne tempus
latæ ſunt,nulla lex ex illis antiquãda eſt authore Sa-
bellico libro ſexto quintę enneadis: leges certè cũ
ſumma maturitate condi debent, quas & olim Rex
cum ſuo ſenatu condebat:quas deinum nullo modo

Praxis.

Leges cũ ſumma maturitate condi debent.

priuato licebat tranſgredi vel mutare, licebat qui-
dem regi ſenatuíque ſimul pro temporum opportu-
nitate quatenus expediebat diligentiq; cum æqui-
tate de rebus ipſis accommodare atq; temporibus, 16
& ſi oportuerat permutare,vt Socrates apud Plato-
nem in dialogo de regno apertè demonſtrat.Con-
duntur profectò leges vtilitatis gratia, vt ipſemet
Plato teſtatur:quòd ſi vt eſt conditio rerum huma-
narum mutabilis & leuis,leges ipſę demum damno
ſint ciuibus, mutari illę poterunt veluti ad melio-
ra tendentes, & hoc operatur hominum actionúm-
que diſſimilitudo inſtabiliſque rerum humanarum
conditio ita vt hac ratione nihil poſſit eſſe ſtabile,& 17
firmum omniáque mutationi ſubiecta ſint. quare
nec perpetuæ poſſunt eſſe leges,ſed & neque omni-
bus conuenire.Olim aliis legibus Græci vtebantur,
aliis Latini,& legum latores qui curam patriæ ha-
bebant, pro conditione hominum,& patriæ quali-
tate leges condebant:neque enim leges quas ferunt
homines abſolutè ſe habent rationabiliter omnibus
teſte Plutarcho in opuſculo de his qui tardè à nu-
mine corripiuntur, ſed & neque leges ipſę vndique 62
æquitati conformes eſſe cenſentur: quin quibuſdã
ridiculæ videntur,quibuſdã ſeriò latæ:ridiculę nobis
videntur illę leges Lacedemoniorũ quæ habẽt:Proin-
de vt Ephori magiſtratũ ineũt,barbã minimè nutriãt
huícque legi cuncti pareant. erat & lex illa So-
lonis inepta,& ridicula,quæ honore eum priuabat
qui in ſeditione nulli parti adhærebat, & ſeditio- 18
ni ciuili non ſe immiſceret: de qua meminit Aulus
Gellius in ſuis Atticis noctibus, volebat enim So-
lon, vt ſi ob diſcordiam, & ſeditionem ſeditio, &
diſſenſio populi in duas partes fieret, & ob eam
cauſam irritatis vtrinque animis arma caperentur,
tum qui in eo tempore in eoq; caſu ciuilis diſcordię
alteri parti ſeſe non iunxerit, ſed ſolitarius ſepara-
túſque à communi malo ciuitatis receſſerit, vt is
domo,patria,fortuniſque omnibus careret.

Quæ lex quantumuis à Solone lata fuerit, & ab
Athenienſibus approbata ſit, reprehenditur ta-
men à Plutarcho, qui in eo opuſculo de induſtria
animalium, legem eam Solonis punientem eum
qui non ſe adiunxerat alteri parti in ſeditione iam
defeciſſe demonſtrat: & amplius in vſu non eſſe,&
ita variæ leges à variis auctoribus condebantur,quę
omnibus minimè conueniebant, ſed quid mirum,
cùm res humanæ ita exigent vt nihil perpetuum
ab omnibus confici poſſit?non quòd propterea le-
ges ipſæ abrogandæ ſint, ſed in hoc placet aduerte-
re,ad id quod Lucius Valerius apud Titum Liuium
quartæ decadis quarti libri in ea oratione quam 19
ibi habuit,nempe aliquas leges eſſe temporales,ali-
quas verò non in tempus, ſed perpetuæ vtilitatis
cauſa in æternum latas eſſe: ex quibus nulla abro-
ganda eſt niſi quam vſus coarguit, aut ſtatus ali-
quis reipublicæ inutilem fecit:leges verò quas tem-
pora aliqua deſiderarunt,mortales eſſe, & tempo-
ribus ipſis mutabiles, vt quæ in pace latæ ſunt,
plerumque tempus ipſum abrogat, & quæ in bello
latæ ſunt plerũq; pax demũ abrogat, vt in admini-
ſtratione nauis obuenit,vbi alia in ſecũda,alia in ad-
uerſa tẽpeſtate vſui ſunt,tãquã ipſe vſus qui eſt opti-
mus legum corrector,multa adimit,& multas adde-
re ſolet.

Lex ea Solonis à Plutarcho reprobatur.

Ad rem noſtrã redeũdo,quãuis ab vſu ille titulus,
ſi vnus ex plurib⁹ appellauerit,diceſſerit:tamẽ quis

Appellatio pro ſe,& ſ[illegible] tutiùs in via.

poteſt appellare pro ſe,& ſuis cõſortibus, quibus ea
appellatio ſolet prodeſſe: quãdo ſcilicet inſolidũ eſ-
22 ſent condemnati: & ſi is qui appellauit, tranſegerit,
alter poterit appellationem perſequi. c. ex parte de
reſc. Rebu. in eo titu. de appella. arti. 4. in gl. j. nu. 23.
& ibi refert à rege Carolo ſtatutum fuiſſe quòd nul-
lus reciperetur appellans pro ſe, & ſuis adhærenti-
bus, quamuis de iure hoc permiſſum ſit: ſed tali
ordinationi per vſum contrarium derogatum eſt, &
in curiis tales appellationes pro ſe, & ſuis conſorti-
bus ſunt receptæ, & Maſueri. ita tenet obſeruari in
vſu foréſi in titulo de appella. §. item. & aliud etiam
23 obſeruatur contra iuris communis obſeruãtiam, in
hac materia appellationum, nempè quòd iudex non
poteſt cognoſcere de nullitate ſuæ ſentẽtiæ, licet de
iure hoc poſſit, & illi permittatur. l. ſi vt propoſuis.
C. quomodo, & quã. iudex quare à ſentẽtia quãtũuis
nulla appellandum eſt, & contra eam ſolũ adeſt re-
mediũ appellationis, & neq; cõtra eã permiſſum eſt
impetrare literas Regias, vt per eas ſententia reſcin-
datur. l. vt. C. ſenten. reſc. non poſſe. & neque ſuppli-
catio porrigi poteſt, nec in integrũ reſtitutio, nec via
nullitatis. & in ſumma contra ſententiam latã à iu-
dice inferiori nullũ aliud datur remediũ quã benefi-
cium appellationis, vt per Rebu. in eo loco. nu. 87.
24 & Papõ vbi ſupra arreſto 4. Sententia tamẽ quãuis
ſit nulla, poterit à iudice appellationis confirmari
ex nouis ſi eã reperetit confirmandã. Roma. cõſ. 158.

A ſententia quamuis nulla eſt appellandũ.

Et quãuis in hoc appellans videatur lædi, cũ pri-
uetur remedio nullitatis, per quã nullitatẽ poterat
agere intra triginta annos: cũ ius illud agẽdi via nul-
litatis duret eo tẽpore triginta annorũ. c. dilecto. de
appella. & tamen ſuam appellationẽ intra tres mẽ-
ſes tenetur perſequi & ſic per hoc læditur: verùm illi
ſuccurritur, ſi poſt tres menſes velit ſuã appellatio-
nem perſequi per literas Regias, per quas releuatur
appellans, ſi intra legitimum tẽpus appellationẽ nõ
fuerit proſequutus, medio quarum releuabitur à
deſertione ſuæ appellationis. Rebuff. in eo titulo de
appella. articulo j. nu. 19. in gl. 2.

Tempus ad releuandam appellationem.

Tempus autem ad releuandã appellationem cõ-
ſtitutum eſt trium menſium in curia parlamenti, &
tempus vnius menſis in noſtra curia generalium, &
intra hoc tempus quis tenetur ſuam appellationem
releuare alioquin eſſet deſerta appellatio, & tunc
obtinendæ eſſent literę releuamenti à cancellaria.

Iudex poteſt cognoſcere de nullitate ſuæ interlocutorię.

Illud autẽ quod dictum eſt iudicem non poſſe co-
gnoſcere de nullitate ſuæ ſententiæ, procedit vbi ap-
pellatum eſſet à diffinitiua ſententia: tunc enim iu-
dex poſteaquam iudicauit functus eſt ſuo officio. l.
iudex. ff. de re iudi. ſecus autem vbi appellatum eſſet
25 ab interloquutoria, eo caſu iudex benè poſſet cogno
ſcere de nullitate ſuæ interloquutorię, eam emẽdan-
do vel corrigẽdo. l. quod iuſſit. ff. de re iudi. quæ lex
in interloquutoria locum habet: & procedit vbi illa
non eſſet miſſa executioni: nam tunc interloquuto-
ria miſſa executioni non poſſet nec emendari nec
corrigi. Iaſ. in d. l. quod iuſſit, & ſemel tantum licet
cognoſcere vt ibi per Iaſ. aut bis, & non vltra.

Reparatio interlocutoriæ intra decem dies peti debet.

Debet autem pars petere reuocationem interlo-
quutoriæ à iudice intra decem dies, ſicuti & appel-
lare. authen. hodiè de appella. fit enim reuocatio in-
terloquutoriæ eo modo quo & appellatio. l. ſi. à qui-
bus appella. nõ licet: elapſis autem illis decẽ diebus
26 à tempore prolationis illius ſententiæ, non poterit
demum pars eam reuocationem petere, nam poſt
lapſum decem dierum tranſit in effectũ rei iudicatę.
Pano. poſt glo. in c. cũ ceſſante de appella. Iaſ. in d. l.
quod iuſſit. eſt tamen notandum quòd quo ad iudi- 27
cem talis interloquutoria non tranſit in effectũ rei
iudicatæ, nam ſi velit, & ſi ſibi bonum videatur, eã
poterit reuocare: ſed quantum ad partem, ſi poſt de-
cem dies non appellauerit, non poterit demum ve-
nire. docto. in d. l. quod iuſſit.

Iudex ſuã ſententiam poteſt interpretari.

Verũ licet iudex non poſſit de nullitate ſuæ ſen- 28
tentiæ diffinitiuæ cognoſcere, poterit tamen iudex
ſuam ſententiam interpretari. Pano. in c. j. nu. 20. de
poſt. prælat. & in c. cum olim de arbitr. hoc tamen
arbitris minimè permittitur, qui lata eorum ſentẽ-
tia ita functi ſunt eorum officio, vt eis demum nihil
liceat ſuper eorum ſententia, nec eam interpretari,
nec declarare. Pano. in d. c. cùm olim, quòd ſi contra 29
tenorem poteſtatis, & eorum compromiſſi illi iudi-
caſſent, poſſent illi iterum cognoſcere: non enim ex-
pirat eorum poteſtas vbi arbitri non obſeruarunt
eorum poteſtatem, quæ illis commiſſa erat. Bal. in l.
ſi vt proponis. C. quomodo, & quan. iudex.

Prima differẽtia inter diffinitiuam, & interlocutoriam.

Ex iam dictis ſequetur vna differentia inter ſen-
tentiam diffinitiuam, & interlocutoriam, cùm hęc
reparari poſſit ab eomet iudice, qui eam tulit, alia
quæ eſt diffinitiua non poſſit.

Secunda differentia.

Alia erit differentia quia appellans à diffinitiua 30
poterit non probatum probare, non deductum de-
ducere pro ſua appellatione ſuſtinenda. l. per hanc.
C. de temp. appella. quæ lex locũ habet, & in appel-
lante, & in appellato: vterq; enim poterit facta noua
& nouas probationes deducere: appellans quidem 31
pro ſua appellatione ſuſtinenda, & pro ſententia in-
firmanda: appellatus verò pro ſententia ſuſtinenda,
& infirmanda appellatione appellantis. d. l. per hanc
& ibi docto. & ſic vterque poterit nouas probatio-
nes, & noua facta deducere.

Facta noua, nec contraria iam deductis ſunt deducenda.

Non quòd eamet facta quæ iam deducta fuere in 32
prima inſtantia deduci debeant in articulo appelli,
nec directè contraria his quæ iam deducta fuere,
ſed facta noua, vel directè contraria illis iam dedu-
ctis in prima inſtantia poterunt in articulo appelli
deduci. clem. 2. de teſti. & ſic licet probare indire-
ctam contrarietatem per teſtes non obſtante pu-
blicatione teſtium iam facta. Panot. in dict. clem. 2.
& c. fraternitatis, de teſti. qui duo textus veniunt
ad declarationem d. l. per hanc. per quam legem
quidam ex doctoribus iuris ciuilis tenebant eamet
facta iam deducta in prima inſtantia deduci poſſe
in cauſa appelli, & id tenent obſeruari in terris Im-
perij, & inter laicos, alij verò tenent contrarium,
quod verius eſt, & hoc verum eſſe aſſerit Papon
in ſuo *recueil des arreſtz*, in titulo, *des faictz nouueaux, arreſt premier*, & hoc per eam clem. 2. ita vt hodiè ob-
ſeruetur facta iam deducta in prima inſtantia, & ſu- 33
per quibus teſtes auditi fuerant, aut facta illis dire-
ctè contraria non poſſe deduci in articulo appelli:
quòd ſi facta aliqua fuiſſent ſolum deducta in pri-
ma inſtantia, ſed ſuper illis teſtes non fuerint audi-
ti, tunc eamet facta in articulo appelli benè deduci
poterunt, & ſuper illis teſtes poterunt audiri: quia
tunc ceſſat timor ſubornationis, ratione cuius hoc
deciſum eſt eamet facta deducta in prima in-
ſtantia, & ſuper quibus teſtes auditi fuerant, non
poſſe allegari in articulo appelli. dict. clem. 2. At
vbi nulli teſtes fuerint auditi in prima inſtantia, cũ
ceſſet metus ſubornationis: poterũt ergo allegari, &

dedu

deduci in articulo appelli. Ioan. de Imol. in d.c. fraternitatis, & Salic. in d. l. per hanc. quod tamen limitat Felinus, ibi niſi teſtes auditi in prima inſtantia dixiſſent ſe nihil ſcire ſuper illis articulis iam deductis, tunc ergo eamet facta poterunt, & deduci, & ſuper illis teſtes alij poterunt produci, & procedit etiam ea regula dummodo teſtes illi ſint ritè, & rectè recepti, & atteſtationes etiam rectè productæ fuiſſent. d. cle. 2. & ibi doctores. Item procedit regula dummodo pars aduerſa hoc opponat aliàs parte non opponente poſſent eamet facta adduci, & ſuper illis probatio fieri poterit parte nihil opponente. docto. in d. cle. 2.

34 Notandum tamen eſt, quòd quamuis in prima inſtantia pars renunciauerit productioni teſtium aut inſtrumentorum, in articulo tamen appelli nō obſtante tali renunciatione poterit & teſtes & inſtrumenta producere: quia talis renunciatio non ſe extendit in inſtantiam appelli. doc. in c. cùm veniſſent de appellat.

35 Appellans autem ab interlocutoria non poteſt aliqua facta deducere, nam ex eiſmet actis productis in prima inſtantia talis appellatio debet decidi, & terminari, cle. appellanti. de appell. in cle. & hæc ratio ſolet dari, quia appellatio ab interlocutoria etiam ſi de iure canonico recepta ſit, eſt tamen odioſa vt quæ deroget ordinariæ iuriſdictioni, & diſpoſitioni iuris ciuilis, quæ appellationem ab interlocutoria non recipit, niſi grauamen adferret irreparabile quod demum reparari non poſſet. l. antè ſententiæ tempus. ff. de appel. recip. quia tamen de iure canonico talis appellatio ab interlocutoria recepta fuit. c. ſuper eo 2. de appell. ideò talis appellatio eſt reſtringenda in hoc, vt ex eiſmet actis decidatur, abſque deductione factorum nouorum.

Appellatio ab interlocutoria ex eiſmet actis decidi debet.

Appellatio verò à diffinitiua eſt fauorabilis, ideò eſt adiuuanda etiam per nouas probationes, & quāuis ea ſit regula quòd appellatio ab interlocutoria decidi debeat ex eiſmet actis, ita vt non liceat noua

36 facta adducere, nec nouas probationes facere, ita vt non habeat locum ea l. per hanc. limitabitur tamen hæc regula, vt nō procedat quando iudex primæ inſtantiæ prohibuiſſet, aut impediuiſſet aliquem probare quæ volebat, eo enim caſu ſi talis appellet, poterit ea facta deducere, & probare, & impedimentū illud. Feli. in c. cùm Ioānes. nu. 26. de fide inſtru. Domi. de ſancto Geminiano. in c. venerabilis. §. ſecus. de ſen. excom. in 6. & facit in hoc vnum ſimile, nēpè quòd dilatoria exceptio antè litem conteſtatam debet opponi: tamen ſi facto iudicis fuerit impeditus eam deducere, tunc & poſt litem conteſtatam poterit allegare, & proponere. gl. in c. ex conqueſtione. de reſti. ſpolia.

Limitatio ad regulam quod in interlocutoria non fiunt nouæ probationes.

Secunda erit limitatio ad eam regulam quòd appellans ab interlocutoria non poſſit facta noua deducere quando ſcilicet appellans in prima inſtantia exceptionem aliquam dilatoriam propoſuiſſet, & demum negligenter fuiſſet omiſſa probari in cauſa principali, tunc appellās ab interlocutoria in cauſa appelli poterit eam probare, & ad eam probandam debet admitti. Dominic. de ſanct. Gemi. in d. §. ſecus, & ſic in appellatione ab interlocutoria non probatum probabo.

Secunda limitatio.

Tertia erit limitatio, vbi appellatū eſſet ab interlocutoria habente vim diffinitiuæ. Feli. in c. ſi. nu. 7. de iudi. Gui. Papæ, conſ. 89. & ibi tenet eam appellationem ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuę poſſe probari, & impugnari ex nouis in ipſo articulo appelli.

Tertia limitatio.

Quando autem ſententia interlocutoria dicatur habere vim diffinitiuæ, declarat Speculator in titulo de ſenten. §. 2. quem refert Gui. Papæ, deci. 12. eſt enim ea ſententia quæ habet medium quoddam inter diffinitiuam, & interlocutoriam ſeu vbicunque interlocutoria parat præiudicium negorio principali. Bar. in l. eius qui ff. de appel. & ſic poteſt dici quòd ſententiarum tria ſunt genera, ſeu ſpecies vt ſit alia diffinitiua, alia interlocutoria, & alia habens vim diffinitiuæ. Ang. in rub. de re iudi. & Guid. Papæ, in ea deciſ. & præceptum iudicis de ſoluendo poteſt dici ſententia habens vim diffinitiuæ. quod tenet Henricus Bohie in c. literis. de off. deleg. Gui. Pap. in eo conſ. & deci. 12. quod procedit vbi actor ſuum libellum propoſuiſſet contra debitorem, qui in iudicio debitum confeſſus fuiſſet: tunc præceptum ſequens eſt interlocutoria habens vim diffinitiuæ. Felin. in c. quærenti. nu. 9. de off. & poteſt. iudi. deleg. ꝙ ſi feratur ſententia de ſoluendo non præcedente libello, non erit ſententia, ſed præceptum de ſoluēdo. Felin. in eo loco. & Aufred. in deci. Capell. Toloſa. deciſ. 350. 37 38 39 63

Tres ſpecies ſententiæ.

Quarta erit limitatio, vbi appellatur à grauamine extraiudiciali, tunc enim appellans à tali grauamine poterit non deductum deducere, & probare. Petrus de Ancharā. in d. cle. appellanti. cùm permiſſa ſit appellatio ex actibus extraiudicialibus. c. concertationi, de appella. in 6. dum tamen intra decem dies à tali grauamine illato appelletur, qui decem dies currunt à die notitiæ ipſius grauaminis, ſeu ipſius actus, de ſancto Gemin. in d. c. concertationi, elapſis autem decem diebus, poterit quidem haberi recurſus non per viam appellationis, ſed per ſupplicationem, quæ coram iudice competenti proponenda erit per quam petetur illius actus annullatio. d. c. concertationi & ibi docto. 40

Quarta limitatio.

Contra enim actus extraiudiciales datur remedium, nempè remedium appellationis intra decem dies, aut demum remedium ſupplicationis ad annullationem illius actus, per illum textum, & poſt decem dies adeſt ſolum ſupplicationis remedium. 41

Duplex remedium contra actus extraiudiciales.

Hoc tamen non eſt perpetuò verum, quòd ſemper habeatur recurſus per ſupplicationem ex actibus extraiudicialibus, ſunt enim quidam actus qui fiunt extra iudicium per modum cuiuſdam iuriſdictionis, vt quando quis eligitur ad aliquod munus publicum authoritate, & à tali electione ad illud munus non licet ſupplicare, ſed à tali electione eſt appellandum, alias in non appellando quis videtur eam electionem approbare. l. hi qui & nominationes. C. de appellat. l. vlti. C. qui ætate ſe excu. lib. 10. C. quare ſi quis ad officium rectoris, aut exactoris, aut conſulis fuerit electus, debet ille ſtatim appellare ad ſuperiorem, & in cauſa appelli monſtrat ipſe appellans excuſationes ſuas, aut electionem nullā, aut non legitimè factam. Ab electione tamen tutoris non appellatur, ſed electus in tutorem poterit ſuas excuſationes proponere: & ſic in illis audietur. d. l. ſi. electus etiam ad officium receptoris, vel ſuſceptoris: quod idem eſt, & eſt munus perſonale, ciuile vt ff. de mu. & hono. debebit à tali electione appellare, & in articulo appelli deducet ſuas excuſationes, ſicut fecit Simon de Sandeo in hac ci- 42 43 44

Electus in tutorem non appellat.

Ab electione in ſuſceptorem appellatur.

nitate noſtra, qui electus fuerat in ſuſceptorem, à qua electione appellauit ad noſtram curiam. & ibi propoſita, & probata ſua excuſatione quòd quinq; liberos haberet, recepta fuit ſua appellatio, & tandem excuſatus.

Arreſtum.

Quinta limitatio.

Quinta erit limitatio, vbi ſtetiſſet per partem aduerſam quominus ille appellans coram primo iudice non feciſſet ſuas probationes, aut per ipſum iudicem, qui fuiſſet negligens eam partem audire, ob quod ille appellaſſet, tunc demum in ſua appellatione ſua facta noua proponendo audiretur. Bal. in d. l. per hanc. nu. 29.

Sexta limitatio.

Datur & ſexta limitatio, quando ſcilicet noua exceptio, aut noua allegatio quæ proponitur in cauſa appelli orta eſſet ex facto ſui aduerſarij. hoc enim caſu audiretur appellans ab interlocutoria proponendo ſua facta, & ad ea probãda eſſet admittendus. Bar. loco quo ſuprà arg. l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pactis.

Septima limitatio.

Septima limitatio erit quando grauamen reſultans ex tali appellatione ab interlocutoria non poſſet aliter reparari quàm per allegationem, & factorum nouorum deductionem, tunc talis appellatio eſſet ex nouis probanda. Bal. in ea l. per hanc.

Debet ergo decidi appellatio ab interlocutoria ex eiſmet actis ex cauſis iam deductis in prima inſtantia, niſi in illis caſibus iam deductis, eſt tamen
45 verum quòd iniquitas interlocutoriæ poterit depræhendi, & demonſtrari ex iuris allegationibus ſed non ex allegationibus facti noui: & ſic talis appellatio ab interlocutoria non poteſt nec iuſtificari, nec ex nouis impugnari. Inno. in c. ſignificantibus, de noui oper. nun. & hoc etiam procedit vbi culpa poſſet aſcribi litiganti: quia in iudicio non poſuit quod debebat, ſed in nouiter ortis, ex facto aduerſarij: in quibus nulla culpa imputari poteſt ipſi appellanti: & tunc ex nouis ea interlocutoria poſſet iuſtificari ita Oldra. conſi. 130. nu. 13.

Tertia differentia inter appellationem ab interlocutoria & à diffinitiua.

Tertia erit differentia inter appellationem ab in-
46 terlocutoria, & à diffinitiua quia appellanti à diffinitiua ſufficiet dicere appello etiam ſolo verbo. l. litigatoribus. C. de appella. & hæc iuris diſpoſitio confirmatur multis ordinationibus regiis, quod procedit vbi ſtatim lata ſententia quis appellat. ſufficiet enim dicere appello, & ſolo verbo deuoluit appellatio, quòd ſi non verbo eſſet appellatum, ſtatim demum in ſcriptis appellandum eſſet. gl. & doct. in d. l. litigatoribus: quis autem dicitur appellare incontinenti, quando quis lata ſententia ſtatim appellat, aut iudice adhuc ſedente pro tribunali, aliàs in ſcriptis eſſet appellandum. de ſancto Gemin. in c.
47 cordi. de appella. in 6. Appellans autem ab interloquutoria ſemper debet appellare in ſcriptis ſiue appellet ſtatim ſiue poſt. c. j. de appell. in 6. quod non
48 procedit vbi ad curiã dominorum generalium appellatum eſſet: nam ſola appellatio verbo emiſſa ſtatim deuoluit cauſam ad eam curiã ſiue appellatum ſit à diffinitiua ſiue ab interlocutoria.

Quarta differentia.

49 Quarta erit differentia quia quoties appellatur ab interlocutoria, iudex non ceſſat procedere in ipſo negotio, & poteſt procedere vſque ad inhibitiones obtentas à ſuperiori. c. non ſolum de appel. in 6. niſi iudex admiſerit appellationem ab interlocuto-
50 ria: tunc enim non poſſet amplius in cauſa procedere. item etiam vbi grauamẽ illatũ per interlocutoriã eſſet irreparabile: tunc enim ſola appellatio deuolueret. Bar. in l. generaliter. §. ſed iuramento C. de reb. credi. cùm verò à diffinitiua interponitur appellatio, iudex ſtatim debet ceſſare, & nõ debet vltra procedere. c. non ſolum. de appel. in 6.

Quinta erit differentia quia attentata, & inno- 51
nata poſt appellationem à diffinitiua etiam ſolo verbo interpoſitam, veniunt ſtatim reparanda, & imprimis. c. non ſolum, de appella. quod non procedit vbi appellatio eſſet deſerta, vt quia appellans intra tempus ſtatutum non appellaſſet, nec releuaſſet ſuã 52
appellationem, quo caſu iudex primæ inſtantiæ elapſo termino dato ad appellandum, & releuandum, poſſet demum procedere non obſtante appellatione verbo interpoſita. Gui. Pap. conſi. 4. nu. 3. & conſ. 60. nu. 12. Rebuff. in titu. de appellatio. arti. 15. in gl. 2. nu. 19. & 20. eo quòd talis appellatio habetur ac ſi non fuiſſet propoſita, cùm non fuerit intra tempus debitum releuata ad ſuperiorem, quòd ſi poſt inhibitiones aliquid factum fuiſſet vt attentatum eſſet reparandum d. c. non ſolum. Attentata verò ab in- 53
terlocutoria non reparantur ſtatim d. c. non ſolum quinimò iudex ſemper poſſet procedere vſque ad inhibitiones niſi iudex eam appellationem ab interloquutoria admiſiſſet: quia iudex admittendo eam appellationem, & illi deferendo ſibi præiudicat, aliàs eam non admittendo poſſet procedere vſque ad in-
hibitiones, deferendo tamẽ ſuſpendit ſuum officiũ. 54
Bar. in l. eius qui. ff. de appel. & Rebuff. in eo titu. de appella. arti. 16. in gl. 2. nu. 13. poſt verò inhibitiones attentata facta eſſent reparanda.

Quinta differentia.

Attentata facta poſt inhibitiones ab interlocutoria reparantur.

Et habet locum ea reparatio attentatorum ab in- 55
terlocutoria, vbi talis appellatio eſſet iuſtè interpoſita, quæ ſi eſſet iniuſte, nullus locus eſſet reparationi attentatorum. Rebu. in titulo de euocationibus. arti. 3. nu. 103. & in tractatu de appella. arti. 16. in gl. 2. nu. 5. Panor. in c. ſuper quæſtionem. §. fi. nu. 4. de offi. deleg. quare reuocatio attentatorum ab interlocutoria quæ facta ſunt antè inhibitiones depẽdet a futuro euentu: quia ſi appellatio reperiatur iuſta, attentata reparabuntur, aliàs non, & nulla fiet attentato reparatio ſi reperiatur iudicem benè iudicaſſe. Panormit. in eo loco, & ob id hæc praxis obſeruatur, cùm formetur incidens ſuper reparatione attentatorum ab interlocutoria antè inhibitiones, tale incidens iungitur articulo appelli, & tunc ſi appareat male iudicatum, reparabuntur attentata, ſi autem benè ſit iudicatum, nulla fiet reparatio.

Attentata verò ab interlocutoria poſt inhibitiones factas ſtatim debent reparari. Rebu. in loco quo ſuprà de appell. arti. 16. in gl. 2. nu. 5. ibi, non reuocãtur niſi ea quæ facta ſunt poſt inhibitiones. d. c. non ſolum, & Bertachinus in verbo, appellatione pendẽte, ibi appellatione pendente ab interloquutoria. Guid. Papæ. conſi. 68. nu. 6.

Attentata poſt inhibitiones ab interlocutoria ſtatim reparãtur.

Fit autem ea attentatorum reparatio duobus mo-
dis à iudice ad quem: vno modo inſimul perſequen- 56
do appellationem vnà cum reparatione attentatorum: & illa eſt via ordinaria cùm in libello appellatorio inſimul concluditur ſuper appellatione, & attentatis concludendo malè iudicatum, & ad attentatorum reparationem. de ſancto Gemi. in eo c. non ſolum. Altero modo petitur fieri ea reparatio attentatorũ per ſupplicationem, & implorationẽ officij iudicis ad quẽ, & hæc eſt via extraordinaria. & per quam facilius fit ea reparatio, & facilius

Attentatorum reparatio fit duobus modis.

ei

ei ſubuenitur,nam antequam dicatur ius ſuper articulo appelli, fiet ius ſuper attentatis quæ facta ſunt poſt appellationem à diffinitiua: & poſt inhibitiones ab interlocutoria,quòd ſi inſimul concluſum ſit,& inſimul ius dicetur. Dom. de ſancto Gemi. in eo loco. Panor. in c. ex parte. 3. nume. 9.
57 de reſcin. & ad quem iudicem appellationis ſpectat cognoſcere de ipſis attentatis quæ facta ſunt poſt appellationem emiſſam.d.c.non ſolum.

58 Coram quo iudice appellationis duo ſunt probanda ab eo qui petit attentatorum reparationem, nempè appellationem interpoſitam, & id quod factum eſt in odium illius appellationis, & poſt eam emiſſam, vel dic quòd appellans à diffinitiua debet probare appellationem propoſitam, & poſt eam aliquid factum fuiſſe, & appellans ab interlocutoria debet probare appellationem ab eo propoſitam, & inhibitiones factas iudici à quo, & demum aliquid factum fuiſſe poſt eas inhibitiones.Rebuff. eo loco artic. 16.lite enim pendente nihil eſt innouandum:quòd ſi nouatum aliquid fuerit id erit reparandum non vi primæ ſententiæ, ſed per viam attentati per iudicem ad quem. Bald. in l. furti. §. ſed ſi furti. ff. de his qui notant.infam.

Petenti attentatorum reparationem duo ſunt probãda.

Licet tamen lite pendente nihil nouandum ſit, & ea appellatione pendente, fallit tamen circa probationem, quia probatio eſt de natura appellationis,cùm via probationum non ſit arctanda, quin potius amplianda. Bald. in l. generaliter, in prin. num.2.& 3.C. de rebus credi. quæ probatio-
59 nes non fieri debent coram iudice à quo appellatum eſt, & illud quod dicitur nihil eſſe nouandum pendente appellatione, intelligitur quando illud quod fit, eſt contrarium naturæ appellationis: ſecus ſi ſit de natura illius, vt ſunt probationes quæ fieri poſſunt per eam l. per hanc. Sali. ibi.

60 Sexta erit differentia quia quando quis appellat à diffinitiua ſufficiet in literis appelli narrare ſe appellare à ſententia diffinitiua,contra ſe lata à tali iudice abſque expreſſione aliquorum grauaminum. Appellans autem ab interlocutoria in literis appellationis debet exprimere grauamina ſibi illata,quæ expreſſa demum poterit perſequi coram iudice ad quem, alia autem grauamina non expreſſa non poterit proſequi. c. cordi nobis eſt de appella. in 6. ſunt adhuc aliæ differentiæ quas Bartol. poſuit in ſuis quæſtionibus.

Sexta differentia inter appellationem à diffinitiua, & interlocutoria.

61 In hoc tamen illæ duæ appellationes conueniunt quia ſiue appellatum ſit à diffinitiua ſiue ab interlocutoria, appellans ſi vincatur ex eiſmet actis, in expenſis appelli eſt condemnandus per regulam victus victori, & ſi appellatus ex eiſmet actis vincatur in expenſis appelli erit condemnandus.Bal.in l.eos. §.cautione.C. de appells.docto.in c. ex parte 2.de reſc.deciſio Capellæ Toloſanæ,deci.222.& ibi Aufred.

Olim quidem appellatus qui ſententiam pro ſe obtinuerat non condemnabatur in expenſis ex cõmuni vſu recepto, etiam ſi contra ipſum ſententia reformaretur ita demonſtrat Papon in ſuo *recueil* in titulo *des appellations*, arreſto 21. & tangit Aufre. in ea deciſione. ca. toto. quia ille appellatus ſententiam pro ſe obtinuit, quam & ſubſtinebat: propterea ſi demum eam ſubſtinendo vincebatur, ab expenſis veniebat excuſandus, & hoc prius notauerat Speculator,in titulo de appella. §. fi. quem refert Rebuffus in titulo de expenſis.artic.j. nu. 39. quod tamen hodiè non ſeruatur immò indiſtinctè tam appellans quàm appellatus qui contra ſe ſententiam obtinet ex eiſmet actis, condemnatur in expenſis: quòd ſi in cauſa appelli appellans plura grauamina deduxerit, vel plures cauſas, tunc ſufficiet vnam cauſam probare ad obtinendum. Pano. in c.ſignificante de appella.

Appellatus olim quamuis vinceretur, nõ condẽnabatur in expenſis.

Quòd ſi ex nouis appellans vincatur,quia appellatus produxit quædam acta, quibus ea ſententia à qua fuerat appellatum, fuit confirmata, quæ aliàs infirmanda erat, & tunc ille appellans qui vincitur ex nouis productis,non condemnabitur in expenſis:quamuis dicatur benè iudicatum, & econtrariò ſi appellatus ex nouis vincatur, vt quia appellans producit in articulo appelli quædam acta, quibus de nouo productis dicitur male iudicatum, & tunc ille appellatus non condemnabitur in expenſis. Bartol. Bal. Iaſo. & alij in l. properandum. §.ſin autem.C. de iudi. Aufred. in ea deciſ. & 64
Rebuff. in eo titu.de appella.arti.9.in gl.vnica.nu. 25.& 36.

Excuſatur etiam quis ab expenſis in articulo appelli vbi ſententia à qua eſt appellatũ, cõtinet plura capita,&in vno ex capitibus quis obtinet in articulo appelli, & in alio vincitur,& tunc etiã nulla fiet condemnatio expenſarum: & hoc ſiue ille talis ſit appellans aut appellatus; quod probatur in hoc c. Raynutius,& hoc tenet Rebuff.in eo loco.num.35. vidi tamen arreſtum latum Toloſæ, in quo appellans in parte obtinuerat, & in parte non, & tamen fuit in expenſis condemnatus, & fuit latum arreſtũ inter Ioannem Treſeint appellantem, & Guillelmum Rozieres appellatum, & dictum fuit quòd in eo in quo appellans fuerat condemnatus, in emenda centum aureorum, *l'appellation, & ce dont a esté appellé miſe au neant, & en tout le ſurplus, l'appellation miſe au neant, ordonne que ce dont a eſté appellé ſortira effect: le condemnant és deſpens de l'appel*, & tamen ille in parte obtinuerat, & in ſimili iudicatum vidi in noſtra curia, vbi appellans qui in parte obtinuerat,in parte etiam fuerat victus: nihilominus ille appellans in expenſis fuit condemnatus: & hoc quia conſtabat eum appellantem ſemper debitorem fuiſſe, & nuſquam aliquid obtuliſſe: & latum fuit arreſtũ anno milleſimo ſeſquimilleſimo ſexageſimo quinto in menſe Aprili.

Obtinens in vno capite ab expenſis excuſatur,licet in alio vincatur.

Arreſtum.

Sed quomodo id fieri poterit, vt quis in parte 62
obtineat,& in parte vincatur,cùm certum ſit ſententiam eſſe quid indiuiduum.l.in hoc iudicium.ff. famil.erciſ. ergo diuidi non poterit, cùm indiuidua non diuidantur.l.ſtipulationes. ff.de verbo.obliga. dic aduertendum eſſe,quòd aliquando libellus productus in iudicio continet vnum caput: aliquando verò continet duo, vel plura capita, & aliquando libellus datur contra vnum, aliquando verò datur 63
contra plures: quando libellus continet vnum caput, ſententia tunc debet ferri ſuper eo capite, & eo caſu, cùm ſententia fertur ſuper vno capite, ſententia erit quid indiuiduum, & non poterit diuidi, cùm feratur ſuper libello vnum caput continente, 64
& hoc modo intelligitur l. in hoc iudicio.ff. famil. erciſc. & non poterit talis ſententia continens ſolum vnum caput pro parte valere,& pro parte non, nam ſi peto ab aliquo decem libras,aut aliam ſum-

Sententia quid indiuiduum.

Sententia continens vnum caput eſt indiuidua.

mam, iudex ſuper ea ſumma debet iudicare, quòd
ſi in parte iudicauerit, & in parte non, talis ſen-
tentia non valebit: quia cùm ea petitio ſolum con-
tineat vnam ſummam, iudicandum erit ſuper to-
ta ea ſumma l. non idcirco. ff. de iudi. quare debebit
iudex in tota illa ſumma condemnare, ſi ea pro-
bata fuerit, aut condemnare in ſumma probata,
& abſoluere in ea ſumma quæ non eſt probata,
& ſic in probatis debet condemnare, & in non pro-
batis partim abſoluere, alioquin condemnando
ſolum in vna parte ſummæ petitæ quæ probata eſt
per aduerſarium, remanente altera parte ſummæ
quæ non eſt probata in ſuſpenſo, ſententia nulla eſ-
ſet. Bald. in l. j. nu. 4. C. ſi aduer. rem indi. deciſ. Ca-
pell. Toloſ. 178. & ſi à tali ſententia quæ ſolum v-
num caput continet, eſſet appellatum, iudex ſupe-
rior non poſſet eam ſententiam pro parte infirma-
re, & pro parte confirmare, ſed debet pronunciare,
aut benè aut malè iudicatum.

Eſt quidem verum, quòd ſi pars quæ petit centū,
quinquaginta probauerit, & iudex in tota ſumma
centum reum condemnauerit, poterit ille reus à
tali ſententia appellare: & iudex appellationis di-
cet benè iudicatum reſpectu illius ſummæ proba-
tæ, & pro alia ſumma non probata dicet malè
iudicatum. Bal. & Salic. in d. l. j. ſumma enim illa
centum petita, eſt diuiſibilis: licet ſententia quo
ad ſui validitatem ſit indiuiſibilis. Pau. Caſt. in d. l. j.

65 Quòd ſi libellus in ſe contineret diuerſa, & plura
capita, & ſuper diuerſis rebus, eo caſu iudex in illis
capitibus quæ erant probata, poterit condemna-
re, & in non probatis poterit reum abſoluere:
quia tunc tot videntur ſententiæ, quot ſunt capita
deducta in libello, & in ſententia. l. ſcire debemus.
ff. de verbo. obliga. Sali. in d. l. j. C. ſi aduer. rem
iudi. nume. 3. & ſi à tali ſententia quæ in ſe con-
tinet plura capita, appellatum fuerit, talis ſen-
tentia quo ad quædam capita probata poterit cō-
firmari, & quo ad alia non probata, poterit infir-
mari. l. Carmelia pia. ff. de iure patro. & ſic differt
ea l. Carmelia pia. à l. in hoc iudicio, quæ loquitur
de ſententia quæ in ſe ſolum habet vnum caput,
& quæ eſt indiuidua, & per conſequens non po-
teſt pro parte valere, & pro parte non, ratione in-
diuiduitatis, cùm indiuidua diuidi non poſſint. l.
Carmelia pia. loquitur in ſententia quæ in ſe con-
tinet diuerſa capita, à qua ſententia ſi fuerit appel-
latum, quæ in ſe continet plura capita, poterit
ea ſententia in quibuſdam confirmari, & in qui-
buſdam infirmari, quod & in ſententiis arbitro-
rum procedit. gloſ. in c. cùm tempore. in verbo ca-
pitalis de arbitr.

Sententia continēs plura capita in quibuſdam poteſt valere, & in quibuſdam non.

Et neque poteſt dici, quòd quamuis ſententia
deficiat in vno capite, quòd propterea tota illa
ſententia reddatur nulla: quia vtile per inutile
non vitiatur in his quæ ſeparari poſſunt. l. j. §. apud
Trebatium. ff. de aqua quotidi. & firmitas in vno
ex membris valde ſtare poteſt, & infirmitas in a-
lio inualidu. d. l. Carmelia, & l. quædam mulier. ff.
fami. erc. quæ rationes ceſſant, vbi ſententia ſo-
lum continet vnum caput: quia ſi ſit nulla, in to-
tum erit nulla. deciſ. Capell. Toloſ. 178. & Roman.
conſi. 281. & tunc locum haberet regula, vtile per
inutile non vitiatur, quæ locum habet in his quæ
ſeparari poſſunt. d. §. apud Trebatium, & hoc etiā
probatur in hac noſtro capite Raynutius, vbi in

In inſeparabilibus inutile nō vitiat vtile.

libello erant plura capita, & ſententia primi iu-
dicis etiam continebat plura capita: à qua ſenten-
tia vterque appellauerat: iudex autem appelli quæ-
dam reformauit: quædam verò infirmauit, ſicuti
poterat, vt iam dictum fuit.

Dubitari autem nunc poſſet, quid nos capita 66
varia, & connexa appellemus, vel ſeparata? dic
quòd vnum caput, vel capita connexa appella-
mus, quando deducitur vnummet factum cum
quibuſdam circunſtantiis, verbi gratia promiſi
tibi centum cum pacto quòd pro me ibis Ro-
mam, iſtud eſt vnum caput annexum illi qualita-
ti, vel ſunt duo capita inter ſe annexa, vnum quan-
tum ad principale, & alterum ad circunſtantiam:
diuerſa autem capita appellantur quæ in ſe conti-
nent diuerſa facta, & diuerſo tempore confecta,
ita vt nec vnum ab altero dependeat. Bartol. in
l. Aurelius. §. idem quæſiit. ff. de libe. leg. quem
ſequitur Ioan. Conſtanti. in conſtitut. Regias ar-
ticulo. 144.

Quæ dicantur capita varia, & diuerſa, & connexa.

Non ſolum autem recipiuntur appellationes à 67
grauaminibus iudicialibus, & extraiudicialibus
vt dictum eſt, ſed & à ſeruientibus, ſi illi modum
excedant in exequendo eorum commiſſionem, &
mandatum illis factum à iudicibus, à quibus mo-
dum excedentibus appellationes recipiuntur: & ta-
les appellationes ita formatæ ab executore, ha-
bent vim oppoſitionum: & iudex ad quem appel-
latur, ſolet tales appellationes in oppoſitionem
conuertere, cùm illæ naturam oppoſitionum ſor-
tiantur, ſicuti ſunt etiam & illæ appellationes quæ
fiunt à confectione libri alicuius compeſij, ſi quis
prætendat grauamen ex tali confectione: nam de-
mum iudex ad quem, conuertendo appellationem
in oppoſitionem remittit partes ad iudices ordi-
narios, vt ſuper tali grauamine, & oppoſitione
faciant & reddāt partibus iuſtitiam, & hoc demon-
ſtrat Maſueri. in titulo, de poſſeſſ. verſic. item ſi
quis.

Natura appellationum ea eſt, vt cauſam ad ſu- 68
periorem deuoluat, & nec à pari ad parem ſed ad
ſuperiorem. l. j. ff. de appella. quare nec à principe
nec à curia parlamenti, nec à noſtra curia genera-
lium, nec ab alia curia ſuprema licet appellare: quia
tales qui præfecti ſunt curiis ſupremis, referunt
principem benè conſultum: & cuius principis ipſi 69
ſunt pars ſui corporis. l. quiſquis. C. ad l. Iul. ma-
ieſtatis, & ſicuti à principe non appellatur, ita nec ab
illis. l. j. ff. à quibus appellare non liceat. Rebu. in tit.
de appella. arti. 7.

Appellatio fit ad ſuperiorem.

Quamuis ab ipſa curia ſuprema non liceat ap- 70
pellare contra eorum arreſta, tamen contra arreſta
dantur multa remedia, nempè requeſtæ ſeu ſup-
plicationes ciuiles, beneficium propoſitionis er-
roris, beneficium reſtitutionis in integrum, & alia
ſimilia remedia, de quibus per Rebuffum in titulo
de requeſtis ciuilibus, & in titulo, de ſupplicatio-
nibus.

Verùm cùm curia ſuprema referat principem, 71
dubium eſt an delegatus à curia ſuprema poſſit
ſubdelegare, ſi enim referat principem, ergo dele-
gatus à curia ſuprema poterit ſubdelegare: quia de-
legatus à principe poteſt ſubdelegare. l. à iudice. C.
de iudi. & pro hac opinione faciunt duæ ordinatio-
nes Regiæ, quarū meminit Rebu. in ſuis cōmētariis
in ordinationes Regias, in quib⁹ ordinationib⁹ per-
mitti

Delegatus à curia ſuprema poteſt ſubdelegare.

mittitur cóſiliario cómiſſoad inqueſtá,alterum ſub-
delegare modu id fiat ex permiſſiune euriæ, ex qui-
bus verbis vltimis non viderut hoc licere,niſi illud
fieret ex curiæ permiſſiune: ergu ſine permiſſiune
curiæ uun licet, qnamuis boc ſit dubium, vidi ub-
ſeruari in dicta noſtra curia licere cummiſſario à cu-
ria, cùm alicui ex illis committitur audire partes,li-
cete alli commiſſario alinm ſubdelegare, & alteri
committete audire teſtes ſuper factis coram eo pru
ductis, & ex ſtylu curiæ buc ubſeruatur. & ita indi-
catum vidi in cauſa appellatiunis cuiuſdam,qui ap-
pellauerat à ſubrogato à domino de Sale conſiliariu
regiu, & commiſſario à euria, qui ſubrogauerat fa-
ctionem inqueſtæ cuidam, à quu ſubdelegatu pars
appellauerat ad curiam,& fuit dictum bene iudica-
tum ab ipſu ſubdelegatu. & vidi confirmatam in-
queſtam factam ab vnu quem ſubdelegauerat du-
minus Iacubus Blancbonus delegatus à curia, & ibi
conſiliarius, & fuit latum arreſtum die quarta No-
uembris, 1575. & ego ſæpius commiſſarius à curia
ſubdelegaui, & ſubrugaui alium, in ea cauſa mihi
commiſſa.

Cùm autem ab inferiuri ad ſuperiorem appellan
dum ſit, inferri poteſt deciſiu illius vulgatæ quæ-
73 ſtiunis, quòd concilium ſit ſupra Papam, nam cùm
Papa ad concilium appellādum. recipiatur appellatiu à Papa ad concilium: ergo có-
cilium erit ſupra Papam. legimus enim multuties à
74 Papa ad concilium appellatum fuiſſe: & quam ap-
pellationem aliàs propoſuit Philippus tertius rex
Gallurum illius uominis, qui cùm ſe videret excum
75 municatum à Papa Innocentiu tertio, regnumq́ue
ſuum interdictum, euuocato ſnorum procerum
& principum cunciliu, à tali interdicto & excom-
munication appellauit ad futurum concilium, mi
ſerat enim Innocentius Papa tertius, legatum ad i-
pſum regem, vt interdictum regnu prupuneret, cui
legato rex appellatiunem ad futurum cócilium pro
poſuit. Idem fecit Philippus le Bel etiam rex Gallo-
rum,qui cuntra ſententiam Buniſacij octaui appel-
lationem etiam propuſuit ad futurum cooeilium.
auſus euim fuerat ipſe Boniſacius regi imperare, vt
Iuſſu Papæ ad Philippum regem Galliç, qui ab eo ad futurum cócilium appellauit. protinus ad bellum vltra mare ſe accingeret: miſit-
q́ue ad eum legatum, vt niſi in hac re mandatum
adimpleret, ſe eum regno priuaturum,de qua re in-
dignatus rex, & videns eum legatum audaciurem
quàm par eſſet, & quòd nullam rationem Regiæ
maieſtatis ille legatus baberet, ipſum legatum vnà
Rex Galliæ legatum Papç in carcerem detrudit. cum ſua legatiuoe in carcerem detrudendum man-
dauit: euius demũ detruſionis ipſe Boniſacius cer-
tior factus, miſit adbuc Archiepiſcopum Narbunē-
ſem legatum ad ipſum regem, qui legatus ex man-
dato ipſius Papæ declarauit ipſi regi, regnum Fran-
ciæ ex tali intruſione ſui legati ad ipſum Papam de-
nolutum, & in ſimul pronunciauit omnes indulgē-
tias ab aliis Puntificibus in vtilitatem ipſius regni
conceſſas, irritas, & ſine effectu. Tunc rex tantæ in-
iuriæ impatiens, iuſſit legatus à ſnu regnodiſcedere:
conuocauitq́ue demum torius regni prælatos, Ba-
rones, & alius proceres ſui regni ad ſuum cócilium:
quibus connocatis rex umnem rem expuſuit, cóſ-
que requiſitos babuit, vt illi in hac re fidele conſi-
lium præberent, & quid ſibi agendum eſſet aduer-
ſus Papalem ambitionem, & iniuriam ſibi illatam
aperirent: cumq́ue umnes ſeſe regi ſubditos aſſe-
ruiſſent, omniaq́ue quæ ipſi poſſiderent, & tenerent
ab ipſo & à regibus Galliæ babuiſſe confeſſi eſſent:

euuelusſum fuit regnum Franciæ non ſubditum eſſe
Regnum Franciæ non ſubditum Papatui. Papatui: appellatiunemq́ue interponendam contra
ipſum Buniſacium ceoſuerunt, & cuntra ea quç ab
ipſu facta fuêre ad futurum cuncilium: quæ appel-
latio demum propoſita fuit, pruclamatúmque, at-
qoe inhibitum fuit umnibus ſubditis, ue quis an-
rum, argentum, aut quid aliud Romam deferret: &
ita rex ille magnanimus fulmina illa Papalia illuſiti
& tandem hoc negotium compuſitum fuit, atque
declaratum, quòd rex Franciç & eius ufficiales uon
poſſent excommunicari, quud fuit conceſſum à 76
quodam Puntifice in fauutem tutius regni, ne ab-
hinc poſſent ſubiici excummunicatiuni, fuit tamen
ille Pontifex notatus, quòd ita liberalis fuiſſet erga
reges Franciæ, euius rei meminit Boer. in ſuis eon-
ſuet. Biturıceuſ. in titulu, de iuriſ. umni. iudi. §. 21.
in verbu, ſed iam ex conſuetudine, & in ſuis Deci.
deciſ. 114. num. 2. idem egit Ioannes Teutonicus
gloſſatur decreti: qui quantumuis partes ipſius Pō-
Teutonicus à Papa ad cōcilium appellauit. tificis fuiſſet aliàs tutatus, tameu ex eo quòd Cle-
mens quartus impoſuerat quaſdam decimas ſuper
clero, ille Teutunicus impatiens illius ſuperexa-
ctionis contra talem impuſitiunem ſe oppoſuit, &
appellationem propoſuit ad futurum concilium.

Rex Nauarrç uun fuit vſus tam prudenti cunſi-
liu, qui à Iuliu Pontifice excommunicatus ſuum 77
regnum dedit primò occupanti: quud & demum
rex Hiſpaniç occupauit, & ab eo rempore illud te-
nuit, ſicuti nunc tenet, qui ſi à tali excommunica-
tione appellaſſet, ſuum regnum integrum retinuiſ-
ſet.

Ludouicus imperatur hoc minimè paſſus fuit,
qui cùm hçreticus & ſchiſmaticus à Ioanne viceſi-
mo tertiu Puntifice fuiſſet declaratus, ex eu quòd il-
le Luduuicus imperij adminiſtrationē aſſumpſiſſet
priuſquam iuramentum Imperij ab ipſu Puntifice
accepiſſet, qui ob id in ipſum excommunicatiunem
fulminauit. at ille Imperator appellatiunem ab illo
ad futurum concilium prupoſuit. Simile factitarunt
molti clerici & viri ecclesiaſtici tam in Germania,
quàm alibi, & tum maxime cùm Gregorius vnde-
cimus decimam impuſuiſſet ſuper eorum bonis,
qui ſe uppoſuerunt, & appellationem contra ipſum
ad futurum concilium propoſuerunt, quus & hiſce
Martinus Lutherus à Pontifice ad futurum concilium appellauit. diebus inſequutus fuit Martinus Lutherus, qui vu-
lens vti tali remedio iuris, cùm ſe videret grauari a
Leone Pontifice appellauit ab eo ad futurum con-
cilium, & eo remedio illudebat conatus ipſius Pō-
tificis, & illius fulminationes. Idem egit vniuerſi-
tas Pariſienſis contra eundem Leonem, ob id quòd
ſuo decreto pragmaticam ſanctiunem ſubuertebat,
& ſic ab eo ad futurum eoocilium appellauit: vnde
ex iam dictis inferri puteſt concilium eſſe ſupra Pa-
pam, eùm ab eo ad ipſum concilium appelletur, &
ita determinatum fuit in concilio Conſtantiç, annu
domini milleſimo quadringenteſimo nooo, ſub Pa- 78
patu Iuannis viceſimi quarti, & ibi etiam ſancitum
Concilium maius imperatore fuit concilium Imperatore maius eſſe: nam ibi cùm
Sigiſmundus Imperator Conſtantiam appuliſſet, vt
ibi concilio intereſſet, miſerat ille ad Ioannem Hus,
vt eò accederet cum ſuo ſaluo conductu quem ad
eum miſerat, qui cùm eò aduéniſſet, upiniuneſq́ue
ſuas tutatus fuiſſet, ex patrum ſententia ipſe Hus cō-
demnatus fuit tanquam hçreticus, vt igni dedica-
retur cum eccleſiæ doctrinam reſpuerer, quod ipſe
Imperator tulit ægru animo prupter fidem quam

illi Hus dederat: & cùm de tanta re conquereretur,
illi reſponſum fuit, non poſſe accuſari de fracta fide,
cùm concilium non illi tradidiſſet ſaluum condu-
ctum, ſed ſolùm Imperator, quo concilium erat ma
ius, & ideo præter conſenſum concilij ſolus Impera
tor hoc minimè potuit concedere. ita Munſterus in
97 ſua Coſmographia: prætereà aſſeruerunt illi de con
cilio hæretico fidem minimè ſeruandam eſſe.

Bohemi à Papatu deficiunt.

Cuius rei Bohemi certiores facti, ita irritati fuê-
re, atque commoti, vt paſſim quoquouerſus excur
rerent, atque percurrerent deuaſtantes igni, & fer-
80 ro templa, & perſonarum eccleſiaſticarum mona-
ſteria, & ab eo tempore ſeſe vendicarunt à domina-
tu ipſius Pontificis, cuius iuſſu credebant omnia ea
eueniſſe, ob eamq́ue cauſam crebræ expeditiones in
Bohemiam adornatæ fuere aduerſus ſeditioſos &
malè feriatos homines, qui poſt mortem ipſius Hus
templa & monaſteria diripiebant, & populabau-
tur: quorum Bohemorum dux erat Ziſcha, ita di-
ctus, & ingens clades vtrinque commiſſa fuit: cuius
rei autor eſt Ioannes Cation libro tertio Chroni-
corum, idem contigit & tempore Arrianorum,
qui impunè & crudeliter perſecuti ſunt ſacerdotes,
81 eos paſſim in templis occidentes: alios verò in exi-
tium ab vrbe eiiciebant: quæ omnia Sabellicus li-
bro octauo ſeptimæ Eneadis in ſcriptis reliquit, &
durauit bellum etiam ad tempora Conſtantij impe
ratoris, quo regnante mota fuit rurſus perſecutio,
& maximè contra epiſcopos & doctores catholicos
ab ipſis Arrianis, à quibus vel maximè infeſtaban-
tur, & in ipſo templo occidebantur, domus eorum
catholicorum diripiebantur, & erant in prædam ip-
ſis Arrianis. ita vt ob ſæuitiam, & crudelitatem ipſo
rum Arrianorum magna pars ipſorum catholico-
rum relictis vrbibus in deſertum ſeſe recipiebant,
nã vbi ipſi Arriani fortiores erãt, diuexabant mi-
ſerè ipſos catholicos, alios in carcerem mittentes,
alios comburentes, alios ſubmergentes: & ſub Ze-
none Imperatore, anno quadringenteſimo ſeptua-
geſimo ſexto rex Vandalorum Honoricus Arrianus
crudeliter admodum proſequutus fuit ipſos catho-
licos in Africa, & in exilium miſit quatuor millia
nonaginta ſeptuaginta ſex per diuerſa loca: nulli æ-
tati parcens, & alios quos inueniebat, morti ſub-
mittebat, clauſitq́ue templa quæ ipſi catholici te-
nebant, eaq́ue demum ipſis Arrianis donauit, qui
demum pœnas debitas exoluit: nam à vermibus
diu cruciatus tandem miſerè obiit mortem. De-

Imperator Arrianos ab imperio deiecit.

mum ipſe imperator Arrianos omnes à ſuo imperio
eiecit, eoſq́ue templis priuauit, ſuſtulitq́ue omnem
peſtem ſectæ Arrianæ, & reuocauit omnes antiſti-
tes & catholicos homines qui in exilium ab ipſis
Arrianis miſſi fuerant, eoſq́ue in priſtinam dignita-
tem reſtituit, illiſq́ue permiſit vt in eorum catholi-
ca religione viuerent, ob quam rem irritatus rex I-
taliæ Theodoricus fautor illius ſectæ Arrianæ, cœ-
pit ſæuire per totam Italiam in catholicos, compu
litq́ue Ioannem Pontificem primum huiuſce nomi
82 nis, iter facere ad ipſum imperatorem, ac cum eo a-
gere vt Arrianos reſtitueret; addens minas niſi hoc
efficeret dictitans, vt niſi ea mandata ritè exequere-
tur, & niſi hoc ſuccederet, ſe & Romam cum omni
Italia incendio, cædibus & ruina deuaſtaturum, om-
nemq́ue Arrianorum iniuriam (niſi illi remitteren-
tur) hominibus orthodoxæ fidei in Italia reddittu-
rum. Pontifex coactus talibus iuſſis obſequi adiit

Pontifex ad Imperatorẽ miſſus ad Arrianos remittendos.

ipſum Iuſtinum imperatorem, cui venienti oc-
currit ipſe imperator, & Pontificem nulla venera-
tione accepit: qui cùm cauſam ſuæ delegationis ex-
poſuiſſet, incidit ea difficilis conſultatio de Arrianis
reſtituendis: fuit autem vel maximè ac vehementiſ-
ſimè commotus imperator lachrymis Pontificis &
aliorum legatorum qui cum eo venerant, qui con-
ſtanter affirmabant actum eſſe de ipſis catholicis, &
de vita eorum omnium, & de excidio Romæ, & to-
tius Italiæ, ſi ea denegarentur illi regi: eò tandem
decurſum, vt de Arrianis diuinæ prouidentię per-
mitteretur, vt per ſe aliquando veritatem reſpice-
rent, aut opportuniore tempore ea peſtis omnibus
terris expugnaretur. quare datum fuit Pontifici, ne

Arriani reſtituuntur.

83 Roma & omne Italicum nomen ex denegatione il-
lius reo maiorem cladem pateretur, vt Arriani reſti-
tuerentur, ſuoq́ue inſtituto viuerent. Vnde factum
84 fuit vt ferè quælibet ciuitas duos epiſcopos habe-
ret, quorum alter erat catholicus, alter verò Arria-
nus: & interea varię cędes committebantur, catho-
lici in Arrianos inſurgebant, & Arriani in catholi-
85 cos, ita vt verum ſit illud, diuerſitatem religionis
parere diſcordias, & in imperiis & familiis. Sparſus

Varia bella, & cædes inter catholicos & Arrianos.

autem erat numerus Arrianorum iam per multas
prouincias, ad Burdegalã & Vaſconiam peruenerãt,
eamq́ue tenebant, cùm Clodoueus rex Francorum
contra eos inſurrexit, contráq; Alaricũ regem Vi-
86 ſigotorum bellum intulit: erant enim Viſigoti in-
fecti ſectę Arrianæ. Alaricus regem Clodoueum ad
ſe venientem excepit Pictauis, fuitq́ue bellum inter
eos atrox, & aliquandiu anceps: tandem Alarico

Viſigoti cæſi à rege Clodoueo

cadente Viſigoti fuſi cæſiq́ue ſunt: exercuitq́ue de-
mum Clodoueus victoriam in Arrianos, eripuitq́;
ab illis Burdegalam quam occupabant, ſicq́ue à re-
gno Franciæ fuſi fuere. quare ex iam dictis, volue-
runt quidam inferre, quòd cùm à Papa ad cõcilium
appelletur, concilium eſſe ſupra Papam, cùm ab in-
feriori ad ſuperiorem appelletur, ſed hæc Theolo-
gis & aliis relinquamus.

Priuſquam huic materiæ appellationum finem
faciamus, tractabimus quaſdam quæſtiones ipſam
87 appellationem tangentes, & hanc imprimis propo-
nemus, cùm ita ſit, quòd appellatio ab interlocuto-
ria ex eiſmet actis terminanda ſit, an appellans
ab interlocutoria poſſit obtinere literas regias, aut
requeſtam iudici ad quem porrigere, ad hoc vt ap-
pellatione annullata dicatur ius ſuper principali.

Literę regiæ ab appellante an obtinere poſsint ad proceſſum decidendum in principali.

hoc enim vidi multoties agitari: in qua quæſtione
ita dicendum eſt, quòd ius dici debet ſuper appel-
latione, aliàs non dicto iure ſuper ipſa appellatione
non poſſet dici ius ſuper principali, etiam de partiũ
conſenſu, & de illarum partium prorogatione. Bar.
in l. eius. ff. de appella. recip. & Antho. de Butri. in
cap. penult. de offi. deleg. & demum dicto iure ſu-
per appellatione, ſi iudex videat proceſſum inſtru-
ctum fuiſſe ad principale terminandum, interinan-
do eas literas regias, aut ipſam requeſtam, ordinat
in principali ſecundum ſubiectam materiam, quòd
ſi proceſſus non ſit in ſtatu, tunc ſolum dicetur ius
in articulo appelli, remittendo partes ad iudicem à
quo, & ita communiter obſeruatur. Papon tamen
in ſuo *Recueil, arreſt cinquieſme*, tenet aliter iudicatũ
fuiſſe, quòd quamuis proceſſus ſit in ſtatu iudican-
di, iudex ad quem ſolum facit ius ſuper appellatio-
ne, quando appellatum fuit ab interlocutoria, niſi
ageretur de quodam detento in carcere, vel de ali-

quo

quo caſu, vnde dilatio eſſet allatura aliquod dam-
num: vel niſi agererut de caſu aliquo fauorabili, ſed
quamuis hoc teneat Papon, tamen cùm proceſſus
reperitur in ſtatu iudicandi, iudex ad quem poterit
& appellationem & principale decidere ad euitan-
dum circuitum, & ita multoties iudicatum vidi, &
hęc eſt ſententia Boerij in ſuis deciſ. deciſ. 257. vbi
indiſtinctè tenet appellãtem ab interlocutoria poſ-
ſe literas regias obtinere, à iudice appellationis,
aut illi præſentare ſupplicationem ad annullandam
appellationem, & ad faciendum ius ſuper principa-
li, vt inquit ibi, curiam interinando, literas regias,
aut requeſtam annullat appellationem, & id à quo
extitit appellatum, & appointat partes in principa-
li, ſecundum vltima appointamenta.

Proponitur & aliud dubium: debitor pro cauſa
ciuili, & iuxta ſuam ſubmiſſionem detinetur in car-
cere, qui ita detentus petiit admitti ad ceſſionem
bonorum, & ad hos fines creditor vocatur in iudi-
cium, qui opponit exceptionem declinatoriam, qua
non obſtante iudex mandat litem conteſtari, à qua
ordinatione appellat creditor, debitor petit inte-
rim ſe admitti ad ceſſionem bonorum, non obſtãte
88 tali appellatione: eſt dubium an iudex debeat ſu-
Debitor admitti minimè debet ad ceſſioné bonorum appellatione pendente.
perſedere, an verò debeat recipere debitorem ad ta-
lem ceſſionem. Papon hunc caſum decidit in eo ti-
tulo *des appellations, arreſt 23.* & inquit ibi iudicatum
fuiſſe pendente appellatione, debitorem minimè
admittendum ad eam ceſſionem: & ob id conſul-
tius eſſe ceſſandum, quinimo vbi iudex procederet
ad eam ceſſionem, capi poſſet in partem formalem
ab ipſo creditore appellante, cùm poſſit iudex capi
in partem formatam in tribus caſibus, nempe in
caſu doli, fraudis, & concuſſionis: aliàs non, vt per
Rebu. in prçfatione tituli. de appella. nume. 24. &
89 videtur iudex eſſe in dolo admittendo debitorem
ad ceſſionem bonorum poſt appellationem etiam
ab ipſa interlocutoria, quæ ab ipſo creditore fuit
propoſita.

Aliàs autem debitor ſi petat ſe admitti ad ceſſio-
90 nem bonorum, admitti debet per eum titulum de
Pars admitti debet ad ceſſionem bonorum niſi quibuſdã caſibus.
ceſſio. bonorum, niſi vbi ageretur de emenda ſol-
uenda, quæ deſcendit ex crimine: nam eo caſu quis
non eſſet admittendus ad ceſſionem bonorum, ſiue
talis eſſet clericus ſiue laicus. Albert. de Roſa. in l. ob
æs. C. de actio. & oblig. nam in exoluendis huiuſ-
modi emendis deſcendentibus ex delicto locum ha
91 bet regula, qui non habet in ære luat in corpore. l.
1. §. fi. ff. de pœnis. non autem locum habet in mul-
cta, in qua quis condemnatus eſt propter contuma-
ciam, aut propter aliud, & ſic erit illud diſcrimen
92 inter mulctam, in qua quis condemnatus poterit
cedere bonis, & inter emendam deſcendentem ex
delicto: in qua quis condemnatus non poteſt cede-
re bonis, ſed tunc in corpore punietur. Eſt alia diffe-
rentia, quia emenda propter paupertatem remitti
poteſt. l. illicitos. §. veritas. ff. de offi. prçſ. mulcta
autem alicui parti adiudicata propter cõtumaciam,
aut aliàs non remittetur propter paupertatem. A-
lexan. ſuper Bartol. in eo. §. fi. l. 1. & Boetius deciſ.
94 349. num. 8. Item & exactor denariorum regiorum
Exactor denariorũ regiorũ ad ceſsionem bonorum non admittitur.
non admittitur ad ipſam ceſſionem bonorum. Bald.
in l. 1. C. qui bonis cede. poſſ. Item nec ille qui eſt
debitor ex delicto, vel quaſi poteſt cedere bonis, ſed
95 pœna pecuniaria in corporalem conuerti debet &
reſoluitur: ideo ſi quis agat contra alium actione
iniuriarum, & quamuis concludat ad pœnam pe-
cuniariam, ſi demum condemnetur accuſatus in a- 96
liqua emenda pecuniaria, non audiretur volẽdo ce-
dere bonis: ſed pœna pecuniaria in corporalem re-
ſoluetur. Ioan. Fab. & Iaſ. in §. fi. num. 13. de actio.
& Boer. in ea deciſ. & in ſumma debitores fiſcales
non admittuntur ad talem ceſſionem bonorũ, quod 97
tenet Aufre. in deciſ. Cap. Toloſ. 28. ſed & neque
Debitores fiſcales ad ceſsioné non admittuntur.
ſubditi volentes cedere bonis, vt non ſoluant col-
lectas quas debẽt, nam eis in hoc caſu ceſſio eſt de-
neganda. Aufred. in ea deciſ. Capell. Toloſa. deci-
ſio. 28.

Aliud dubium, certum eſt quòd poſt appellatio-
nem propoſitam, appellatus poteſt anticipare, ſed
Anticipatio quando fieri debeat.
dubium eſt an ſtatim poſt appellationem poſſit ap-
pellatus anticipare? dic quòd cùm ex regia ordina- 98
tione appellatus habeat decem dies, intra quos po-
terit ſuę appellationi renunciare, de qua ordinatio-
ne meminit Rebuf. in titu. de appella. arti. 15. non
poterit appellatus anticipare pendente eo tempore 99
decem dierum: poſt verò elapſos eos dies decem,
liberum erit anticipare, vt ibi per Rebu. indultum
enim à iure beneficium non eſt alicui auferendum,
poterit ergo ille appellans interim renunciare illi
appellationi, & ſic tempus illud decem dierum ſpe-
ctandum erit: & ſicuti non permiſſum eſt anticipa-
re eo tempore decem dierum pendente, ita & nec
poſt tempus datum ad releuandam appellationem, 100
nam ſtatim elapſo termino qui datur ad appellatio-
Elapſo termino ad appellãdum permiſſũ eſt iudici, à quo in cauſa procedere.
nem releuandam, permiſſum eſt iudici à quo pro-
cedere ad cauſam ipſam, vt per Rebuff. eo loco. de
appella. arti. 15. num. 26. & ideo ſi poſt elapſos tres
menſes, qui dantur ad releuandam appellationem
ad curiam parlamenti, vel ſi poſt menſem qui da- 101
tur ad releuandam appellationem in noſtra Gene-
ralium curia, quis anticiparet, diceretur malè anti-
cipare, quia elapſo eo termino, iudex à quo non ob-
ſtante appellatione, poterit procedere in executio-
ne ſententię: cùm talis appellatio ſit ex ſe deſerta, &
illa eſt ordinatio regis Caroli octaui, de qua per Re-
buf. in eo titulo. de appel. arti. quinto. & artic. 15.
in gloſſ. 1. num. 26. poterit tamen appellans inſtan-
te procuratore regio aſſignari ad curiam ratione e-
mendæ quam incurrit propter eam appellationem,
quę nunc deſerta redditur, vidi tamen in noſtra cu-
ria contrarium iudicari, nam quidam ad ipſam cu-
Arreſtum.
riam appellauerat, & demum per quindecim men-
ſes ceſſatum fuit, & neque appellans adhuc obti-
nuerat literas releuamius ſeu appellationis, ille au-
tem qui ſententiam obtinuerat, anticipauit poſt
quindecim menſes elapſos, & tamen illius antici-
pationis fuit habita ratio & dictum bene anticipa-
tum: & latum fuit arreſtum 28. Auguſti. anno 1567.
nobis tamen & quibuſdam aliis contradicentibus,
qui tenebamus malè anticipatum fuiſſe per ipſum
anticipãtem, vt quę obtenta fuerat poſt menſem da
tum ad releuandum, & pro hac opinione facit tex-
tus in cle. ſi appellationem. de appella. in cle. & hoc
expreſſè tenet Georgius Nathan. in re. cap. ſępe. de
verbor. ſignifi. vbi concludit, quòd deſerta appella-
tione non licet aliud perſequi coram iudice ad quẽ,
quia tunc ſententia tranſit in rem iudicatam, cuius
executio deuoluitur ad ipſum iudicem à quo. & Re-
buf. etiam vbi ſupra.

Eſt & aliud dubium an appellans ſuæ appellatio- 102
ni poſſit renunciare inuito appellato? dic quòd de
iure

iure ſi appellati intereſit, non poteſt appellans ſuæ appellationi renunciare, eo appellato contradicente. l. omnem honorem. C.quan. prouo.non eſt nece. & ibi Bald. hoc expreſſe tenet, de conſenſu autem vtriuſque reciperetur renuntiatio. Guid. Pap. conſ. 38. num.10.quicquid autem ſit de iure Rebu. aſſerit in regno appellantem etiam inuito appellato poſſe ſuæ appellationi renunciare, & hoc quia appellatus non ſe poteſt iuuare appellatione appellantis ex recepta regni conſuetudine, de qua ſuperius mentionem fecimus, & ita tenet ipſe Rebu.in eo titu. de appella. arti.15. in gloſſ. a. num. 17. intra verò decem dies de iure etiam inuito appellato, bene licet appellanti renunciare ſuæ appellationi, vt iam dictum fuit.

Appellans ſuæ appellationi non poteſt renunciare ſi appellati intereſt.

In cauſa verò criminali non poteſt quis ſuæ appellationi renunciare, vbi agitur de morte naturali, vel ciuili, vel de membri mutilatione, & hoc ſiue appellatio interpoſita ſit ab ipſo condemnato, ſiue ab alio nomine condemnati. Rebu. in eo titulo de appella. arti. 15. in gloſſ. 1.num.23. non enim auditur perire volens. l. non tantum. ff. de appel.

103 Sed quid ſi plures ſunt appellantes, & vnus ex illis ſuæ appellationi renunciat, an talis renuntiatio noceat aliis appellantibus adhærentibus? dic quod nó, non enim poteſt renuntiatio appellationis per vnú facta, adhærentibus nocere. Bald. in l. 1. C. ſi vnus ex plu. Cùm res inter alios acta aliis non præiudicet: ob id ſi plures ſint appellantes, quilibet debet ſuæ appellationi renunciare. Rebu. eo loco. in glo. 4. num.10.

Renúciatio facta ab vno ex appellantibus ſuæ appellationi alteri non præiudicat.

Et hoc notandum eſt, quòd non ſolùm appellans poteſt perſequi appellationem, ſed & alius cuius intereſt, vt ſi contra hæredem lata ſit ſententia, non ſolum hæres, ſed & legatarij eam appellationem ab hærede propoſitam poterunt perſequi. l. à ſententia. §. idem reſcripſit. ff. de appella. Oldradus conſilio 255.

Aliud dubium: aliquis appellauit à ſententia quę in ſe continet plura capita: appellauit autem ab vno ex illis capitibus, an ſuper aliis capitibus ſententia mitti poſſit executioni. Papon in ſuo *Recueil des arreſts*, in titulo *des appellations*. dicit aliàs iudicatum fuiſſe, quòd ſic, arreſto 29. argu. l. ſcire debemus. ff. de verb. oblig. cùm tot cenſeantur eſſe ſententię, quot ſunt capita. quare appellans ab vno capite poteſt petere, vt in aliis ſententia exequatur. Sed an appellans ab interlocutoria, ita vt iam ſit facta inhibitio iudici, à quo ne amplius procedat, an coram eo poſſit peti, vt procedatur in cauſa principali, vel clarius dic, ſi appelletur ab vno articulo, an impediatur curſu materiæ principalis, reſponde quòd ſi ille articulus à quo appellatum ſit, dependeat à cauſa principali, & cum qua habet connexitatem, quòd tunc impedietur curſus cauſę principalis, aliàs non, de quo per Decium conſ. 33.

Et in hac materia appellationum, hoc eſt bene notandum, quòd licet ſententia interlocutoria tráſeat in rem iudicatam, ſi ab ea non fuerit appellatus intra decem dies, tamen ſi ſequatur diffinitiua, & ab ea diffinitione fuerit appellatum, poterit appellans deducere grauamina ſibi illata ab illa interlocutoria, & poterit deducere inualiditatem illius interlocutoriæ, & de viribus illius poterit à iudice ad quem cognoſci. cap. ſi, de appella. in 6. ſuſpendit enim appellatio à diffinitiua, non ſolùm eam diffinitiuam, à qua eſt appellatum, ſed & ea quæ ad ipſam ordinata Innt. Ioan. Monachi. In eo cap. ſi. quia ex quo admittitur iudex ad dicendum ius ad id quod eſt maius, admittetur etiam ad id quod eſt minus: & ad dicendum ius ſuper ea interlocutoria. gl. in eo cap. ſi. præterea & omnia grauamina illata in progreſſu proceſſus poterunt deduci ab eo qui appellat a diffinitiua.

Eſt & aliud notandum, nempe ſi quis detentus in carcere per aliquot dies, appellauerit à tali detentione, poterit ſemper ille detentus appellare, eſto quòd non intra decem dies à die quo fuit detentus appellauerit. Bald. in l. a. num. 7. C. de epiſ. audi. nam ſicuti poſt torturam, & in tortura quis ſemper poteſt appellare, ita in ſimili in eo qui detinetur in carcere, quia in grauamine ſucceſſiuo non currit tempus ad appellandum, ita Guido. Papæ deciſione 236. 106

Detentus in carcere ſemper poteſt appellare.

His finem fecero ſi hoc vnum prius dixero, certũ eſt quòd à delegato ad delegantem appellatur, vbi aliàs delegatus eſſet incompetens, ſed quid, princeps commiſit alicui curiæ ſupremæ cauſam aliquã 107 quæ non erat ex cognitione illius, & quæ aliàs abſque tali reſcripto non poterat de ea cauſa cognoſcere, ſi curia ſuprema cognoſcat, an poſſit haberi regreſſus ad principẽ. tanquam ad delegantem, & an liceat à tali arreſto appellare, veluti de delegato ad delegantem: dic quòd non, quia talis commiſſio, quæ ita curiæ ſupremæ dirigitur vt curiæ, & ſic vt vniuerſis & non vt ſingulis: quare appellatio cenſetur prohibita tanquam lata a ſenatu, & ita in terminis tenet Franciſcus Marcius in ſuis deciſioni. deciſ. 535. eo enim caſu videtur ſeruata dignitas ſeu prærogatiua iudicis, cui aliquid committitur cùm ſit facta commiſſio ſub nomine dignitatis. c. quoniam Abbas de offi. delegati.

Nõ appellatur à curia ſuprema quæ cognoſcit in vim reſcripti principis.

In eo quod dicit tertiam Claræ & tertiam Adelaſię integraliter dedicendas iniuſtam pronunciauit.

SVMMARIA.

1 *Donatio quando immenſa dicatur, & quatenus ſit reuocanda.*
2 *Legitima patri aut matri eſt debita in bonis filij.*
3 *Qui habens filios nihil patri & matri tenetur relinquere.*
4 *Succeſſorium edictum locum habet in querela inofficioſi teſtamenti.*
5 *Legitima aſcendentium quanta eſſe debeat, in bonis deſcendentium.*
6 *Fratribus nulla debetur legitima in bonis fratris, niſi inſtituta eſſet turpis perſona.*
7 *Datur querela fratri contra fratris teſtamentum, qui inſtituit ſuam concubinam.*
8 *Meretrices ſunt turpes perſonæ.*
9 *Quarta pars bonorum mariti debetur viduæ inopi.*
10 *Matrimonium ſine dote eſſe poteſt, ſed non dos ſine matrimonio.*

11 Longo

11 *Longobardi omnem Italiam tenuerunt.*
12 *Initia regni Lombardici.*
13 *Carolus Martellus fuit vſus auxilio Longobardorum.*
14 *Pepinus filius Martelli fuit rex Franciæ.*
15 *Childericus rex Franciæ regno priuatus.*
16 *Melancholici ſunt præſtanti ingenio.*
17 *Sarracenos ingreſſos in Franciam Martellus deiecit.*
18 *Martellus contra Sarracenos petiit auxilium à Longobardis, quos Sarracenos tandem profligauit, atque deiecit.*
19 *Italia à Gothis deuaſtata.*
20 *Roma à Gothis capta.*
21 *Leo Papa Attilæ regi Gothorum contra Romam venienti occurrit.*
22 *Attila flagellum Dei ſe appellabat.*
23 *Pontifex occurrit Alexandro venienti ad vrbem Hieruſalem.*
24 *Roma rurſus à Totila rege Gothorum capta.*
25 *Pelagius diaconus cum codice euangelico ad Totilam acceſſit, quem & flexit ſuis precibus.*
26 *Roma poſt Chriſti natiuitatem à pluribus capta & dirupta fuit.*
27 *Romani à Cimbris victi & occiſi.*
28 *Romani victores contra Cimbros, vbi cædes Cimbrorum maxima: quam victoriam Manlius obtinuit circa aquas ſextias.*
Olim rarus vſus literarum in Italia.

In eo quod dicit tertiam Claræ, & tertiã Adelaſię integraliter deducendas iniuſtum pronunciauit.

Hic ergo iudex appellationis ſententiam primi iudicis partim infirmauit, partim confirmauit quod fieri poteſt, vt ex iam dictis licet colligere, per eam l. Carmelia pia. ff. de iure patro. & cùm hæc ſententia primi iudicis multa capita contineret, à qua fuit appellatum ab vtroque ex litigantibus, iudex appellationis pronunciauit in quibuſdam capitibus primum iudicem bene iudicaſſe, & in quibuſdam ſententiam iniuſtam declarauit, & maximè in eo capite in quo pronunciauerat duas tertias debitas Adelaſiæ, & Claræ deducendas, non deducta legitima, quę illi Alterochę imprimis debebat exolui: quę propterea tanquam grauata appellauit, debebat enim illa Alterocha, imprimis ſuam legitimam ex bonis paternis deducere, quæ & poſt exolutum ęs alienum deduci debet, & tamen nulla detracta legitima iudex primus tertiam partem Claræ, & alteram tertiam Adelaſię adiudicauerat: quare in eo in quo totum illud ius duarum quartarum hæredi Petri, iudex primæ inſtantiæ adiudicauerat, malè iudicauit: etenim ante omnia legitima filiis debet detrahi, & reliquũ detracta quarta Trebellianica debebat iudex hæredi Petri adiudicare. Cùm legitima ſit detrahenda ante illas duas tertias: quod ita eſſe, hac ratione demonſtratur. Clara erat mater Raynutij, & ſic auia ipſarum Alterochæ & Adiectæ, quarum pater erat Raynutius. Raynutius autem deceſſit ſua matre Clara ſuperſtite, & ſuperſtitibus duabus ſuis filiabus Adelaſia & Alterocha, & ſua vxore: Clara autẽ mater ex ſtatuto aut alias cõſequi debebat tertiam partem in bonis ſui filij Raynutij iam prædefuncti, quã tertiam partem Adiectæ ſuæ filiæ, & Petro ſuo genero & marito ipſius Adiectæ donauerat: quæ donatio erat immenſa & inofficioſa. Cùm ea nihil aliud habens, totam eam tertiam illi Adiectæ dederat, & nihil ipſi Alterochæ alteri nepti, & ita locum habebat querela inofficioſæ donationis ad reuocandam eam donationem vt inofficioſam, ſaltem inquantum poterat aſcendere ſua legitima: & ſic ea donatio vt inofficioſa fuit reuocata, quod ex illis verbis colligitur, integraliter deducendas pronunciauit, & iudex appellationis in hoc ſententiam primi iudicis reformauit, & ordinauit, vt in vtraque tertia portio legitima iure naturæ debita ſalua ſit Alterochæ.

Quoties enim pater aut mater, auus aut auia vni ex filiis aut vni ex nepotibus, omnes res ſuas donat: ita vt nihil, aut parum ſuperſit, quod non ſufficiat pro legitima aliorum filiorum, tunc donatio illa dicitur immenſa ſeu inofficioſa, & eo caſu reuocari poterit vſque ad legitimam aliorum filiorum ad hoc vt remaneat integra legitima pro omnibus filiis. authen. vnde ſi parens. C. de ino. teſta.

Donatio immenſa quæ dicatur.

Quòd ſi extraneo facta fuiſſet ea donatio à patre vel à matre qui habet filios aut nepotes, eo caſu in totum ea donatio reuocari poſſet. l. ſi totas. C. de inoffic. donatio. & ibi docto. in illis locis.

Donatio immenſa facta extraneo in totũ reuocatur.

Et his caſibus filiis ſuccurſum eſt, ne illi defraudentur ſaltem in eorum legitima, & quantum ad æſtimandam legitimam filiorum conſiderari debent bona quæ pater habebat tempore donationis quæ reperitur immenſa, ideo ſi pater aut mater fecerit eam immenſam donationem reuocabitur, vt iam dictum fuit, & ea immenſitas donationis conſideranda venit habito reſpectu ad bona quæ donans habebat tempore ſuæ donationis, etiam ſi plures eſſent factæ diuerſis temporibus: quoniam omnes reuocarentur factæ extraneis. gloſſ. & Bartol. in l. j. C. de inoffi. donatio. Chaſſa. conſil. 53. num. 72. quamuis Bartol. in l. Titia. §. Imperator. teneat donationem inofficioſam factam extraneo, tunc demũ in totum reuocari, quando filio nihil relictum fuit, ſed contraria opinio iam dicta verior eſt vt in totum reuocetur facta extraneo.

Iudex ergo primæ inſtantiæ adiudicando totam eam tertiam, quæ ad Claram peruenerat hęredi, qui erat hęres Adelaſię iam defunctę malè iudicauerat, propterea fuit ea ſententia reformata, quia debebat ea habere in ea tertia parte ſuam legitimam, & ante talem adiudicationem legitima erat detrahenda.

Textus autem non aperit quo iure ea tertia pars debita fuiſſet illi Claræ matri, & quo iure etiam ea tertia pars Adelaſię vxori Raynutij etiã fuiſſet debita: quippe cùm iure ciuili illud ius tertiæ partis nullo modo debitum ſit in bonis filij ſuæ matri, aut eius vxori in bonis ſui mariti.

Eſt quidem verum legitimam debitam eſſe patri 2
aut matri in bonis ſui filij, & quam in teſtamento filius tenetur illis relinquere. l. nam & ſi parentibus. ff. de inoffi. teſtamento. quod procedit vbi ex filio teſtante nulli extarent filij, alioquin ſi filius teſtans filios ex ſe habeat, & patrem & matrem nihil in ſuo 3
teſta

Legitima aſcendentibus debetur in teſtamẽtis deſcendentium vbi nulli ſtant liberi ex deſcendẽtibus.

rinm Carolus Martellus vnus & primus ex proce-
13 tibus regni, fuit vſus auxilio ipſorum Longobar-
dorum : qui Martellus, quamuis rex in Francia
nuſquam fuerit, omne tamen regnum adminiſtra-
14 bat, omniaque ſuo conductu gerebantur : & cuius
demum filius Pepinus rex fuit creatus, in locum
Childerici regis, qui regno priuatus fuit à Zacha-
ria pontifice. Proceres enim regni qui tunc erant,
15 demonſtrarunt pontifici Zachariæ eum Childeri-
cũ imbecilliorem eſſe, quàm vt adminiſtrationi re-
gni poſſet ſufficere, & in locum illius ſuffecit, &
ſuppoſuit Pepinũ filium illius Caroli Martelli, qui
nuſquam regnũ quidẽ obtinuit, nec vſquam dona-
tus titulo regis fuit: tamen ſepultus in regum Fran-
cię çimiterio in habitu regali, & multa geſſit in re-
gni vtilitatem, de quo optimè meritus adhuc dici-
tur, & fertur eum filium naturalem fuiſſe Pepini,
qui ſuo tempore erat magiſter palatij & curiæ regis
Childeberti ſecundi, poſt cuius Pepini mortem il-
le Martellus curam totius regni ſuſcepit ob ſui ani-
mi præſtantiam: fuit enim ſuo tempore vir magna-
nimus, & bellicoſus: & quem fertur fuiſſe melan-
16 cholicum, ob id præſtãtem animo. Tribuit enim
Ariſtoteles melancholicis naturis ingeniorum prę-
ſtantiam, cùm mores imitentur corporum tempe-
raturam, & libro triceſimo problematum, inquit
idem Ariſtoteles, à principio omnes homines qui
ingenio claruerunt, quiq́ue vel in ſtudiis philoſo-
phiæ, & cæteris ſtudiis & artibus ſeſe exercuerunt
fuiſſe melancholicos, & ſic fuit ille Martellus filius
Pepini magiſtri curiæ regis, & demum pater alte-
rius Pepini, qui demum fuit pater Caroli magni: &
ſuo tempore ille Pepinus rex creatus ab ipſo Za-
charia pontifice, ob deſidiam Childerici re-
gis.

Pepinus filius Martelli rex Galliæ creatus in locum Childerici regis.

Melancholici ingenio præstãtes.

Confecit autem ille Martellus ſuo tempore facta
egregia, & inter cætera, cùm ille totius regni ad-
miniſtrationem haberet, contra Sarracenos bellum
17 mouit, qui iam ingreſſi fuerant regnum Franciæ,
cum copia maxima, habitatoreſq́ue regni maximè
infeſtabant, contra quos perantea ipſe Martellus
crudele admodum bellum atque difficile geſſerat.
& videns rurſum trecenta millia Sarracenorum in
regnum introiſſe, partéq; maximam illius regni oc-
18 cupaſſe, à Longobardis, & ab eorum rege auxilium
petiit, qui ad ipſum Martellum copiam & exerci-
tum maximum miſit, nolens deeſſe illi Martello in
tanto negotio. ita vt Martellus tanta ope adiutus,
nihil moratus in Sarracenos rectà tendit, atque ea
animi magnitudine, vt tandem exercitum Sarrace-
norum à regno profligauerit: & ab eo tempore nar-
ratur tãtam amicitiam inter eos initam fuiſſe, nem-
pe inter Martellum & regem Longobardorum, &
tanto fœdere fuiſſe iunctos, vt alter alteri omne
præſtaret officium, ita vt cùm poſtea rex ille Longo
bardorum Romam obſidere decreuiſſet, quã & iam
obſidione cinxiſſet, Romanus pontifex qui ibi ad-
erat, timens vim Longobardorum, ad ipſum Mar-
tellum ſcripſit, vt ſibi opem ferret : illum rogatum
habens, ne ſe in tanto periculo deſereret, illi ſigni-
ficans Longobardorum exercitum ad Romam vſ-
que aduentaſſe, eamq́ue iam obſidione cinctam eſ-
ſe : efflagitabatq́ue pontifex, vt vel ſua autoritate
quæ vbique terrarum multum præualebat, vel no-
uis armis inimicum regem Longobardorum à Ro-
ma propelleret. Ibi tum Martellus, cuius & magna
& admiranda vbique erat autoritas, ad eum regem
ſcripſit ſuper ea re, eum admonens vt memor eſſet
iam cœptæ inter eos amicitiæ, eumq́ue rogans, vt
ab incœpto deſiſteret, quibus literis acceptis, & le-
ctis à rege Romam protinus deſeruit, ſuumq́ue e-
xercitum in Italiam reduxit : & ſic Martellus ope
Longobardorum regnum Franciæ à faucibus Sar-
racenorum euincit.

Martellus à Longobardis auxilium petiit cõtra Sarracenos.

Martello demum defuncto, & poſt mortem Pe-
pini regis filij ipſius Caroli regnante Carolo ma-
gno, is Deſiderius rex Longobardorum, exer-
citum ſuum Romam perduxit : qua re motus Ro-
manus pontifex, & timens ſæuitiam ipſorum Lon-
gobardorum, ne in manus eorum incideret, petiit
ab ipſo Carolo magno, vt ſibi minimè deeſſe vellet
in tanto negotio, cui uenienti Deſiderius exerci-
tum ſuum in faucibus Alpium oppoſuit, & victus
ab ipſo Carolo magno, tandem aufugit : & ingreſ-
ſus demum Carolus regnum illius, Mediolanum,
Veronam, & alias Italiæ ciuitates recepit : & in 69
ſumma totum Longobardorum regnum ſibi reti-
nuit, & cuique ciuitati Italiæ Gallos præſides præ-
fecit, & ita eripuit Romam & ciuitates Italiæ à vi
Longobardorum. vnde in præmium tantæ victo-
riæ Adrianus pontifex eum Carolum magnum
in imperatorem creauit, & ab eo tempore ceſſa-
uit regnum Longobardorum, quod ille Carolus
obtinuit.

Pontifex petit à Carolo magno auxilium contra vim Longobardorum.

Adrianus pontifex Carolum magnum imperatorẽ creauit.

Itali ergo cùm regerentur, & uiuerẽt ſub poteſta-
te & authoritate Lungobardorũ vtebantur eorum
legibus, quas illi reges in Italiam adportarant, &
quibus Itali tanquam eorum ſubditi cogebantur
illis vti : Lotharius imperator admonitus ab Ione-
rio iuris interprete, qui auditor in iure ciuili fue-
rat in vrbe Conſtantinopoli, & ab ipſo perſuaſus
omnes leges Longobardorum explodendas, & re-
iiciendas, mandauit & eorum ſtatuta, & inſimul
libros legum iuris ciuilis qui erant Conſtantinopo-
li adportandos in Italiam iuſſit : mandauitq́ue o-
mnes controuerſias decidi ex illis Romanis legi-
bus, quas antea Iuſtinianus imperator pace vndi-
que in ſuo imperio firmata : & victis Gothis con-
tra quos diu bellum geſſerat, poſteaquam per diu
per Italiam regnaſſent à tempore Decij imperatoris
qui fuit viceſimus ſecundus imperator, redigi cura-
uerat in libros Digeſtorum, quos reges Longobar-
dorum reiecerant : demum poſt aliquot ſecula, &
ſub Lothario leges ipſæ reuocatæ fuere.

Oppreſſa fuerat perantea atque deuaſtata ipſa I- 19
talia à Gothis, maximè ſub rege Alarico, qui anno
poſt Chriſtum paſſum 412. diſcedens ab vrbe Con-
ſtantinopolitana in Italiam ingreſſus cum ſuo e-
xercitu obſidione Romam cinxerat, & Romanos
in tantam neceſſitatem coegerat, vt ciues præ fame
fuerant coacti veſci carne humana : & tandem vr-
bem ingreſſi eam deuaſtarunt, diripiendo miſeros 20
ciues, & eorum domos. Cuius rei meminit diuus
Hieronymus : miſeranda inquit res, vt ea vrbs iam
capiatur, quæ antea totum ceperat mundum, ea
tamen religione vſus fuit rex Gothorum, vt præ-
cepto mandauerit, nullo modo ſæuiendum eſſe in
eos qui in Baſilicas diui Petri confugiſſent, quos in-
uiolatos & ſecuros eſſe voluit.

Italia oppreſſa à Gothis.

Religio regis Gothorum.

Attila rex Hunnorum anno 454. poſt Chriſtum

natum, Romam etiam parauerat irrumpere : cui
occurrit Leo Papa, eumq; adeo mitem reddidit, vt
illico promiſſa pace firmiſſima Danubium adierit:
21 & cùm milites admiratione adducerentur de tanta
ſubita pace, reſpondit ſupra eum ſtetiſſe virum gra-
uem, qui gladio nudato mortem comminaretur, ſi
oblatas pontificis preces non admiſiſſet, & ita fle-
xus Attila precibus pontificis, aliò profectus
fuit.

Lupus epiſcopus placauit Attilam venientem.

Idem fertur de diuo Lupo, qui Attilam ad Tre-
cas venientem ita placidè excepit, vt nihil contra
eum egerit : nam cùm eum interrogaſſet, tu quis es,
& Attila reſpondiſſet, flagellum Dei ego ſum, tunc
22 Lupus epiſcopus apprehendens eius equi frænum,
duxit eum ad ciuitatem, nullo illato damno cui-
quam.

Idem euenit tempore Alexandri magni, qui ac-
cedens Hieroſolymam, illi occurrit pontifex, qui
23 tunc erat, inuocato domino & pontificalibus orna-
mentis indutus occurrit Alexandro, qui videns
pontificem ita adornatum contra ſpem omnium, ex
ſuo equo deſcendens pontificem ipſum adorauit,
ipſumque veneratus eſt : quare principes & milites
ipſi obſtupuerunt, putantes mentem regis ludifi-
catam : qui de hac re interrogatus reſpondit, ſe
non pontificem, ſed Deum cuius principatũ ille ge-
rebat, adoraſſe: addens ſe illũ in tali habitu per ſom-
nium vidiſſe, & ingreſſus vrbem Alexander in tem-
plo ſacrificauit.

Roma iterum à Tottila rege Gothorum capta.

Rurſus adhuc Roma à Gothis capta & dirupta
fuit à Tottila rege, anno 545. qui deiectis mœnibus,
ac bonis ciuium direptis, multos interfecit, vr-
bemque ipſam incendio vaſtauit. Cumque ille o-
mnia furore & ira ageret, ad eum acceſſit Pelagius
24 diaconus cum codice euangelico, miſericordiam
precando : cuius precibus flexus Tottila iuſſit ſta-
tim vt ceſſarent ab obſidione : direptiones tamen
non prohibuit, & capitolium igne incendit. & tan-
25 dem noſtris temporibus à duce Borbonio iterum
capta fuit vi : verùm ille non fuit ingreſſus vrbem,
nam aſcendens murum ciuitatis ictus ſtatim con-
cidit, non tamen ceſſarunt milites ab incœpto, &
ita hoſtiliter propugnarunt, vt tandem hoſtiliter
ingreſſi, omnia & cæde & rapinis fœdarent : nulli-
que ætati parcitum fuit : omniaque illis in prædam
ceſſerant, quod euenit anno 1525. & per anteà à
26 Sarracenis depopulata & deuaſtata fuerat, anno o-
ctuageſimo trigeſimo ſexto. & ita Roma quæ om-
nibus anteà imperitare ſolebat, intra pauca tem-
pora miſerè vexata fuit, & ſic dirupta ac deuaſtata:
cùm tamen eùm ſub conſulibus regeretur ſolum à
Gallis captam fuiſſe refert Titus Liuius, multas
quippe cædes & clades accepiſſe legimus, maximè

Roma iterũ capta à duce Borbonio.

Cædes Romanorum maxima ſub Manlio conſule.

ſub Manlio conſule contra Cimbros, & Teutonas,
quorum exercitus ad triginta millia armatorum ta-
xatur, à quibus Manlius, eius duo filij, & octogin-
ta milia Romanorum interfecta fuere, & ita in eo
bello quod Cimbricum dictum eſt, Romani ab ip-
ſis Cimbris victi & trucidati fuere. Cuius tantæ rei
Romani certiores facti, miſerunt Caium Marium,
& Quintum Catullum, qui caſtra poſuerunt ad a-
quas Sextias, vbi Iſara, & Rodanus in ſe confluunt,
vbi Cimbri cum vniuerſa eorum colluuie tribus
agminibus Italiam petere deſtinarant : ſed Marius
occupatis compendiis præuenit hoſtem, & mox
inito prælio victi & fugati fuere Cimbri, ducenta-
que milia armatorum Cimbrorum interfecta fuere
& maior numerus, vt fertur, inuentaque ex cada-
ueribus reſolutis tot oſſa, vt Maſilienſes poſteris
annis macerias fecerint circum eorum vineas ex oſ-
ſibus occiſorum, & ſic conſtat Italiam à multis na-
tionibus occupatam fuiſſe, præcipuè à Gothis vſ-
que ad tempora Iuſtiniani imperatoris, qui Go-
thos & eorum reges deiecit, & demum à Longo-
bardis, vſque ad tempora Caroli magni, qui eam
Italiam purgauit à tali natione hominum, & à no-
mine ipſorum, retinet tamen adhuc nomen eùm à
multis appelletur Longobardia ſeu Lombardia,
quæ & Inſubria dicta eſt, quæ complectitur Me-
diolanum, & quicquid per illius circuitum ia-
cet.

Hoc vnum de Italia dicam, quòd olim rarus quidem erat literarum vſus in Italia, ita vt Itali ruſtici, & indocti planè haberentur, tamen Calabria, quæ eſt Italiæ pars, olim magna Græcia appellabatur, ab authoritate philoſophorum, qui eam Calabriam habitauere, propter quos ibi philoſophantes illam Italiæ partem magnam Græciam appellauerunt, à qua deinde ſtudia remota fuere, propter tyrannos qui eam partem Italiæ occuparunt. & hæc Aſcenſius in librum Ciceronis de amicitia.

Quare puto eas duas tertias debitas fuiſſe & matri, & vxori illius Raynutij ex legibus & ſtatutis ipſorum Longobardorum, nam aliàs non video quo iure illæ duæ tertiæ illis debitæ eſſent.

In eo verò quod quartam Trebellianicam,

SVMMARIA.

1 *HÆres grauatus fructus ante moram perceptos computat in ſuam quartam: poſt moram verò perceptos tenetur reſtituere.*

2 *Quis in mora conſtituitur multis modis.*

3 *Quid de penſionibus domorum quas hæres percepit, an teneatur reſtituere. & quid de fructibus perceptis tempore mortis hæredis.*

4 *Poſſeſſores quidam bonæfidei, quidam malæfidei.*

5 *Poſſeſſores bonæfidei qui dicantur.*

6 *Bona fides in dubio pro poſſeſſore præſumitur, qui habet titulum, aliàs non.*

7 *Quod tuum non eſt, debes ſcire ad alium pertinere.*

8 *Malæfidei poſſeſſor quis.*

9 *Malæfidei poſſeſſor in parte, & in parte bonæfidei, quis dicatur.*

10 *Quis in mora, & mala fide multis modis conſtituitur.*

11 *In iudiciis vniuerſalibus vſuræ & fructus veniunt à tempore motæ litis.*

12 *In iudicio ſingulari fructus & vſura veniunt à tempore litis conteſtatæ.*

13 *Incrementum æſtimationis venit à tempore litis conteſtatæ, ſi ante acceptum iudicium debitor non eſſet in mora.*

14 *Per interpellationem extraiudicialem quis conſtituitur in mora.*

15 *Per citationem quis in mora conſtituitur.*

16 *Per lapſum diei poſiti in inſtrumento quis conſtituitur in mora.*

17 *Conditio tacita ſicut expreſſa reddit contractum conditionalem.*

18 *Euentus conditionis non conſtituit debitorem in mora.*

19 *Fideiuſſor qui promittit quem repreſentare intra octo dies, illis elapſis non conſtituitur in mora.*

20 *Promittens ſub pœna aliquid facere, ſi fecerit quod potuit, liberatur.*

21 *Iuſta cauſa excuſat quem à mora.*

22 *Malefidei poſſeſſor tenetur ad fructuum reſtitutionem.*

23 *Fructuum quidam ſunt ciuiles, quidam naturales, quidam induſtriales.*

24 *Fructus naturales qui dicantur.*

25 *Naturæ nomen variè ſumitur, & eius diuiſio.*

26 *Naturalia quæ dicantur.*

27 *Ius naturale quid, & quid leges naturæ.*

28 *Creare aliud eſt, & aliud producere.*

29 *Cauſa ſecunda non agit, niſi ex influentia cauſæ primæ.*

30 *Dupliciter aliquid creari dicitur.*

31 *Angeli quamuis ſpiritus, vſurpant tamen corpora humana.*

32 *Animæ an infimul creatæ ſint.*

33 *Semen hominis non à toto cerebro, ſed ab omnibus partibus hominis deriuatur, & ſanum à ſanis partibus, & languidum à languentibus partibus.*

34 *Animæ creando infunduntur, & infundendo creantur.*

35 *Partus in vtero perficitur intra quadrageſimum diem.*

36 *Fœtus à quo tempore incipiat viuere in vtero.*

37 *Fœminæ celerius gignuntur, & celerius ſeneſcunt quàm mares.*

38 *Mulier abortum faciens an ſit punienda.*

39 *Semen & viri & mulieris, in generatione requiritur.*

40 *Cùm ſint tres animæ, rationalis, ſentiens, & vegetatiua, an ſint tres, an vna ſola.*

41 *Homo generat hominem ſecundùm formam corporis.*

42 *Bruti anima oritur ex vi ſeminis, & nihil aliud eſt quam ipſa agitatio.*

43 *Filij poſſunt produci menſe ſeptimo.*

44 *Fructus ex arboribus prouenientes, ſunt naturales.*

45 *Oliua quantumuis ſpreta fructus producit.*

46 *Mulieres ſteriles bibendo aquam Nili redduntur fecundæ, & quæ fecundæ ſunt, redduntur fecundiores.*

47 *Nilus fluuius fœtifer.*

48 *In Nili fluuio reperiuntur Crocodili.*

49 *Crocodili naſcuntur ex ouis.*

50 *Hipopotamus animal naſcens in Nilo.*

51 *In Aegypto Nilus fluit, & ibi non pluit.*

52 *In Aſſiria rarò pluit.*

53 *Aegyptus miræ fertilitatis.*

54 *Babylon in Aegypto, quæ nunc* Iou-caire *appellatur, ſubuerſa fuit.*

55 *Noua Babylon reedificata.*

56 *Babylon centum portarum, ſicuti & Thebarum ciuitas.*

57 *Roma ædificata eo tempore quo Babylon ſubuerſa fuit.*

58 *Aegyptus generatrix, & hominum & animalium.*

59 *Aegyptus ſapius domita.*

60 *Sãmieti regis Aegyptiorum magnum exemplum patientiæ.*

61 *Reſponſum Sãmieti regis, quòd mala domeſtica maiora ſunt quàm vt fleri poſſint.*

62 *Cambiſes Sammietum in ſuam dignitatem remiſit.*

63 *Induſtriales fructus qui dicantur.*

64 *Oliua vbi lecta eſt, continuò oleum fieri debet.*

65 *Oliua putreſcit ſi nimium in tabulato remaneat.*

66 *Oliua fert alternis annis, & quando colligi debeat.*

67 *Oliua immatura plus affert olei, quàm ſi matura legatur.*

68 *Quamuis in fructibus producendis & vis naturæ, & hominis induſtria deſideretur, illud tamen inſpicitur quod prævalet, & à quo fructus debent denominari.*

69 *Pluuia in fructibus artificialibus duobus temporibus deſideratur.*

70 *Vbi nullæ ſunt pluuiæ, ibi nulli ſunt fructus.*

71 *Pluuia cùm neceſſaria eſt, à Deo petenda eſt, ſicuti & ſerenitas.*

72 *Pluuia quando neceſſaria in hac patria.*

73 *Sal an inter fructus induſtriales ſit annumerandus.*

74 *Sal alius factitius, alius foſſilis.*

75 *Sunt multi montes ſalem producentes.*

76 *Minera auri & argenti, & ſalis.*

77 *Salis multa commoda & incommoda.*

78 *Ciuiles fructus qui ſint.*

79 *Fructus merè induſtriales qui dicantur.*

80 *Fructus propriè ſunt qui renaſcuntur: & quid fructuum appellatione contineatur.*

81 *Pecunia quæ prouenit ex exemplatione prothocollorum, licet non ſit fructus, pertinet tamen ad vſufructuarium, quo ad ius vtendi ſolum.*

82 *Vſufructuarius tenetur cauere priuſquam vſumfructum percipiat, & ibi de cautione quam præſtare debet.*

83 *Redditus prouenientes ex gabellæ conductione, pertinent ad vſufructuarium cum cautione de illis reddendis.*

84 *Redditus & fructus differunt.*

85 *Vſufructuarius poterit cogi facere deſcriptionem bonorum, ſi proprietarius hoc petierit.*

86 *Malefides poſſeſſor ad quorum fructuum reſtitutionem teneatur.*

87 *Quilibet malefides poſſeſſor poteſt expenſas deducere.*

88 *Expenſæ ſiunt ex pluribus cauſis.*

89 *Expenſæ factæ cauſa fructuum conſeruandorum, colligendorum, aut quærendorum, deducuntur à quouis poſſeſſore malefidei, & cũ fructibus cõpenſantur.*

90 *Expenſæ quæ fiunt ad perpetuam vtilitatem cum fructibus compenſantur, & etiam melioramenta.*

91 *Quid ſit capere fructus iure dominij.*

92 *Fructus percepti ab hærede grauato, aut à marito in rebus dotalibus non compenſantur cum melioramentis.*

93 *Quid ſit capere iure poſſeſſoris.*

94 *Poſſeſſor malæfidei faciens expenſas in re aliena, eas repetet officio iudicis.*

95 *Ratio reparationum habenda eſt ſecundum tempus quo fit reſtitutio.*

96 *Expenſarum quæ concernunt rei perpetuam vtilitatem, quædam ſunt vtiles, quædam neceſſariæ, aliæ voluntariæ.*

97 *Poſſeſſor malæfidei cum titulo quibus fructibus teneatur.*

98 *Paria ſunt nullum titulum habere, aut eum infectum habere.*

99 *Poſſeſſor bonæfidei fructus induſtriales facit ſuos, eos qui iam percepti ſunt, ſed non pendentes.*

100 *Poſſeſſor bonæfidei, an fructus naturales faciat ſuos.*

101 *Quilibet eſt relatiuum, in ſingulos diſtributiuum.*

102 *Conſiliatio legum bonæfidei. ff. de acqui. rerum dominio. & fructus. ff. de vſuris.*

103 *Poſſeſſor qui à principio eſt bonæfidei, & ex poſt non, an teneatur ad fructuum reſtitutionem.*

104 *Omnes poſſeſſores poſt litem conteſtatam redduntur in mala fide, & tenentur ad fructuum reſtitutionem.*

105 *Fructus quando cum expenſis compenſentur.*

106 *In contractibus bonæfidei fructus & vſuræ debentur à tempore moræ, & in contractibus ſtricti iuris à tempore litis conteſtatæ.*

107 *Vbi petitur legitima, fructus illius debentur à tempore mortis patris aut matris.*

108 *A fructuum condemnatione quis non excuſatur, quamuis à condemnatione expenſarum quis excuſari poſſit.*

109 *In iudicio poſſeſſorio veniunt fructus, etiam ſi non ſint petiti, quod ſecus eſt in petitorio.*

110 *Iudicia poſſeſſoria ſunt reſtitutoria.*

111 *In iudicio petitionis hæreditatis veniunt fructus etiam non petiti.*

112 *In iudiciis particularibus fructus debent peti, aliàs non debentur.*

113 *Omnia iudicia poſt litem conteſtatam ſunt reſtitutoria.*

114 *Iudex poteſt condemnare ad expenſas litis factas poſt litem conteſtatam, etiam ſi illæ non petitæ eſſent.*

115 *Fructus aut expenſæ poſſunt deberi aliquando officio iudicis, & aliquando iure actionis.*

116 *Condemnatus ad expenſas, cenſetur condemnatus ad expenſas iam factas.*

117 *Fructus quomodo debeant declarari in executione ſententiæ.*

118 *Cùm petuntur fructus, an illi peti debeant, an verò eorum æſtimatio.*

119 *Aeſtimatio quanti plurimi fuerit, an hodie locum habeat.*

120 *An fructus fructuum, & vſuræ vſurarum peti debeant.*

In eo verò quod quartam Trebellianicam.

SEntentia illius iudicis reſpectu huiuſce capitis confirmata fuit, grauata enim fuerat Adiecta reſtituere hæreditatem, ſi ſine liberis decederet, & quoniam aduenerat conditio, quia deceſſerat ſine liberis, iudex nihilominus poterat condemnare hæredem illius Adiectæ ad hæreditatem reſtituendam retenta quarta Trebellianica, quam quilibet hæres grauatus poteſt retinere. Ita tamen vt in detractionem illius quartæ fructus perceptos ex ea hæreditate imputet, & ſi fructus non ſufficiant, retinebit ex ea hæreditate, vt poſſit ſibi ſufficere ad eam quartam, pro illius complemento. l. mulier. §. ſi hæres. ff. ad Trebellia. & in l. in fideicommiſſariam. eodem: computari enim debent ipſi fructus, qui percepti ſunt ex ipſa hæreditate à die aditionis hæreditatis ab ipſo hærede, quia illi fructus qui iam fuere recollecti, & qui reperiuntur in ipſa hæreditate, ſunt ex hæreditate, vt ſuperius fuit demonſtratum.

Fructus percepti ex hæreditate in quartam imputantur.

Contra tamen eam deciſionem, quòd fructus percepti computentur in eam quartam, videtur cõtrarium probari ex eo C. Raynutius. vbi deciſum eſt fructus reſtituendos eſſe à tempore litis conteſtatæ: ſi ergo ſint reſtituendi, ergo non imputantur in quartam.

Dic & eam deciſionem veram eſſe: & hunc textum noſtrum in ſuo caſu procedere, nam verum eſt quòd fructus percepti ab hærede grauato in quartam computantur, vt multoties comprobatum fuit. 1
verùm ſi hæres grauatus admonitus fuerit hæreditatem reſtituere, & poſt admonitionem, aut poſt litis conteſtationem hæres grauatus fuerit in mora eos fructus reſtituere, ratione ſuæ moræ, tenebitur tunc ad reſtitutionem eorum fructuum quos percepit poſt moram. fructus autem ante moram perceptos imputat in ſuam quartam: perceptos autem poſt morã tenetur reſtituere, & ita procedit hic textus, tenetur enim hæres adueniente conditione hæreditatem reſtituere, ſi à fideicommiſſario fuerit requiſitus, & in non reſtituendo poſt requiſitionem eſt in mora, in qua conſtituitur aut per interpella- 2
tionem extraiudicialem, aut per litis conteſtationem. l. viuum. ff. ſi cert. peta. ibi autem in hoc ca. facta fuit litis conteſtatio, quod textus ibi demonſtrat. à quo tempore mandat ibi pontifex hæredem condemnandum ad reſtitutionem eorum fructuum qui poſt litem conteſtatam fuerant percepti, eos autem fructus quos hæres grauatus percipit poſt aduentum conditionis negligentia fideicommiſſarij, qui eſt negligens in petendo fideicommiſſum ſibi reſtitui, hæres grauatus facit ſuos, & neque in quartam tenetur eos imputare. gloſſ. in verbo, conteſtata. in eo cap.

Tribus modis quis in mora conſtituitur.

Computat ergo hæres grauatus fructus perceptos ante conditionis euentum ex hæreditate, & fructus perceptos poſt euentum conditionis, & poſt litem conteſtatam tenetur fideicommiſſario reſtituere. fructus verò perceptos poſt euentum conditionis, & ante requiſitionem factam à fideicommiſſario facit

cit ſuos.

Quid autem de penſionibus perceptis ab hęrede
grauato,& de ſummis debitis tempore mortis hæ-
Quæſtio. Penſiones & ſummæ debitę ad quem pertineant an ad hæredem grauatum, an ad fideicommiſſarium.
redis grauati,& de locationibus rerum hæreditaria
rum factis per ipſum hæredem grauatum, Alexand.
conſil. 82.num. 17.in 2. volum. putat ita dicendum
quòd pro rata fructuum perceptorum & collectorũ
tempore mortis hæredis grauati, & pro quibus fru
ctibus penſio debebatur, quòd pro rata penſiones
debent ſpectare ad hæredem grauati, quia iudica-
3 tur de ipſa penſione debita, ſicuti & de fructu iam
percepto, & fructus eiuſdem anni ſi iam fuerint
partim percepti, & partim non, pro rata etiam de-
bebuntur. idem tenet conſil. 40. 3. volumi. numer.
18. & Socinus conſilio 42. aliter videtur velle, nam
inquit ibi, quòd fructus pendentes tempore reſti-
tutionis debent diuidi pro rata anni inter hæredem
& fideicommiſſarium: quia hæres iam operas im-
penderat circa culturam agrorum, & hoc æquius
putat Ferdinandus ſuper repetitione l. centurio. ff.
de vulga. Lancelotus Galiàla in repetitione dict. l.
centurio. nume. 92. & Paul. Caſtrenſ. in l. in fidei-
commiſſariam. ff. ad Trebellia. tenet quòd quan-
do fructus ſunt ſati ab ipſo hærede grauato poſt cul
turam agrorum, quam fecit ſuis expenſis, debent
pertinere ad ipſum hæredem grauatum, aut e-
ius hæredes, ſi interim hæres grauatus moria-
tur.

Poſt ergo interpellationem factam de redden-
da hæreditate ipſi fideicommiſſario, tenetur reſti-
tuere eam hæreditatem, alioquin conſtitueretur,
in mala fide, in qua conſtituitur per litis conteſta-
Per litis conteſtationem quis conſtituitur in mala fide.
tionem. l. certum. C. de rei vendic. & ibi doctor.
quamuis per anteà, & ante litis conteſtationem eſ-
ſet in bona, & neque hoc eſt abſurdum, vt quis
ſit in bona fide in principio, & quòd demum con-
ſtituatur in mala fide, quomodo autem id fieri po-
terit, aperiendum eſt.

Vtque hæc intelligãtur, notandum eſt, quòd qui-
dam ſunt poſſeſſores bonæfidei, quidam malæfi-
dei, quidam verò ſunt qui à principio ſunt in bo-
4 na fide, & ex poſt redduntur in mala fide.

Bonæfidei poſſeſſores illi ſunt, qui rem ali-
quam tenent ſub aliquo iuſto titulo, & ab eo quem
Bonæfidei poſſeſſores.
credebant verum eſſe dominum. l. bonæfidei. ff.
de verborum ſignificatio. & ibi Alciatus, qui in-
5 quit eum eſſe fidei poſſeſſorem, qui habet titulum
rei quam poſſidet, & in dubio bona fides præſu-
mitur in aliquo poſſeſſore. l. merito. ff. pro ſocio.
6 Bartolus in l. Celſus. ff. de vſucap. nume. 17. volens
bonam fidem præſumi in aliquo poſſeſſore, niſi a-
liàs antiquior poſſeſſor appareat, qui poſſet nouo
poſſeſſori obiicere, quod tuum non erat, debebas
ſcire ad alium pertinere. l. vltim. C. vnde vi. & ibi
Bartolus tenet, quòd in quolibet poſſeſſore cum
titulo præſumitur bona fides, niſi de contrario
appareat. in poſſeſſore autem ſine titulo, mala fi-
des præſumitur, & præſumpta allegatio malæfidei
7 intra triginta annos poteſt allegari. quod refert
Chaſſa. conſ. 16. nu. 5.

Malæfidei poſſeſſor ille appellatur, qui ſciens
mercatur contra canonum & legum decreta. re-
Malæ fidei poſſeſſor.
gul. qui contra de regul. iuris. item & ille eſt poſ-
ſeſſor malæ fidei, qui emit domino contradicen-
8 te, aut proteſtante, aut denunciante. l. ſi fundum.
C. de rei vendicat. quod procedit vbi ille emeret
poſt denuntiationem, aut contradictionem ſibi
factam à domino: quòd ſi ante proteſtationem ſibi
factam ille emiſſet, non poſſet talis denuntiatio
ſubſequuta ſibi nocere. doctores in dict. l. ſi fun-
dum. eſt etiam ille malæfidei poſſeſſor, qui emit
ab eo quem ſciebat non poſſe vendere, & exem-
plum ſumi poteſt in eo qui emit à pupillo, vel ab
adulto ſine ſuo curatore. l. qui à quolibet. ff. de
contra. empt. l. ſi curatorem habens. C. de in in-
tegr. reſti. mi. & in ſumma ille eſt malæfidei poſſeſ-
ſor, qui contrahit non obſeruatis ſolemnitatibus à
iure requiſitis, vel à lege municipali. Baldus in dict.
l. qui à quolibet. vel etiam ſi poſt conſignationem
pecuniæ, vel poſt conſignationem debitè factam
quis etiam conſtituitur in mala fide. l. 2. C. de pa-
ctis inter empt. & l. aut ſi ita denunciatum. ff. de rei
vendi. Boeri. deciſ. 44. Ioan. Faber. in §. actionum.
de actio.

Poſſeſſor autem bonæfidei in parte, & vno tem-
pore, & alio tempore malæfidei eſt, qui à princi-
pio quidem habet bonam fidem, verùm conuen- 9
Poſſeſſor bonæ fidei in parte, & in parte nõ.
tus in iudicio poſt litis conteſtationem viſo titulo
aduerſarij, non ceſſat à lite: tunc efficietur malæ
fidei poſſeſſor. & ſic à principio quidem eſt in bo-
na fide: ſed ſi non ceſſat viſo titulo aduerſarij, per
quem conſtat eum non habere ius, efficietur in ma-
la fide. dict. l. certum eſt. & ibi Paul. Caſtr. C. de rei
vendi.

In mala fide, ſeu in mora quis multis modis con-
ſtituitur. Primò per litis conteſtationem. l. viuum.
ff. ſi cert. petat. quod procedit in iudiciis ſingula-
ribus, quia in iudiciis vniuerſalibus ſtatim poſt 10
motam litem quis in mora conſtituitur: ideo in il-
lis iudiciis vniuerſalibus fructus & vſuræ veniunt
ſtatim à tempore litis motæ. l. item veniunt. §. pro- 11
inde. ff. de peti. hæredi. hoc enim operatur in iudi-
ciis vniuerſalibus lis mota quod operatur in iudi-
ciis particularibus litis conteſtatio. l. 2. C. de petit.
hæredit. Baldus in l. 2. C. de peti. hæredi. & ſic in
eo iudicio vniuerſali fructus & vſuræ veniunt à tem
pore motæ litis. dict. l. 2. in iudicio verò ſingulari
fructus & vſuræ veniunt à tempore litis conteſtatæ.
l. ſi poſt acceptum iudicium. ff. de rei vendi. l. cùm
fundus. ff. ſi cert. peta. & dict. l. viuum. eodem. in-
crementum æſtimationis venit etiam ex tempore 12
litis conteſtatæ, vel habita pro conteſtata, ſi ante
acceptum iudicium debitor non fuerit in mora. l. ho
minem. ff. mand. Alex. conſ. 210. in 6. volu. quòd 13
Incrementum æſtimationis à quo tempore veniat.
ſi ante acceptum iudicium ille debitor iam eſſet in
mora per interpellationem aut aliàs, tunc incremen
tum ęſtimationis veniret ab eo tempore morę, aliàs
incipiet à tempore litis conteſtatæ, vt per Alexan. eo
loco.

Secundò conſtituitur in mora, ſeu in mala fide
quis per interpellationem extraiudicialem. l. ſi ex
legati cauſa. ff. de verborum oblig. & talis interpel- 14
latio ſeu petitio appellatur extraiudicialis: vt quæ
Per interpellationem extraiudiciale quis in mora conſtituitur.
facta ſit extra iudicium, non tamen quis conſtitue-
retur in mora per hæc verba, quibus creditor ſuo
debitori vtitur: indigeo pecunia quam mihi debes.
& per Iaſ. in l. ſi quis mihi bona. nu. 10. ff. de acqui.
hæred. quia interpellatio debet eſſe incitatoria ad
ſoluendum, vt ibi per Iaſ.
Tertiò quis conſtituitur in mora per citationem 15

factam anthoritate iudicis. l. 1. C. de au. ſexcep. l.
nemo. §. fin. ff. de verborum obligatiou. is autem
qui tenetur alicui officio iudicis, ille talis per ſo-
lam interpellationem extraiudicialem non conſti-
tuitur in mora, ſed ſolùm per litis conteſtationem
aut citationem. ille antem qui tenetur iure obliga-
tionis poteſt conſtitui in mora, & per interpella-
tionem extraiudicialem, per citationem, aut per
litis conteſtationem. Alexand. conſilio 7. nu. 27. in
2. volum.

16 Quartò quis in mora conſtitnitur per lapſum diei
appoſiti in inſtrumento. l. magnam. C. de contra.
& com. ſtipu. quod procedit vbi ante diem nata eſt
obligatio. d. l. magnam. ſecus vbi non eſſet nata ob-
ligatio. Bart. in l. ita ſtipulatus. ff. de verbo. obliga.
verſi. ſi quæratur. vt in hoc exemplo quis promit-
tit ſe facturum & curaturum, quòd infra annum Ti-
tius talem contractum ratificabit ſub tali pœna: ibi
quidem eſt dies, verùm adeſt conditio ſi talis agat
17 in humanis, quæ conditio quamuis ſit tacita, red-
dit tamen contractum conditionalem, ſicut ex-
preſſa: & impedit natiuitatem obligationis. gloſſ.
approbata in l. item quia. ff. de pac. Dec. conſil. 2.
num. 4. Salic. in dict. l. magnam. nu. 7. eſt quidem
verum, quòd quantum ad effectum transmiſſionis
tacita conditio non reddit actum conditionalem,
ſed bene reſpectu obligationis. l. conditiones ex-
trinſecas. ff. de condi. & demonſt. cùm ergo talis
obligatio ſit conditionalis, quamuis annus elapſus
ſit, non propterea conſtituitur in mora, nam quo-
ties obligatio eſt facta ſub conditione, euentus con-
18 ditionis non conſtituit in mora ipſum debitorem.
Bartol. in l. ita ſtipulatus. & in l. quoties. in 1. ff. de
verborum obligationib. Iniquum enim eſt eodem
puncto quo quis obligatur, vt etiam ſtatim in mo-
ra conſtituatur: quare ſicuti obligatio conditiona-
lis ſimpliciter facta non conſtituit quem in mora,
cùm ante euentum conditionis non ſit nata obliga-
tio, ita obligatio quæ habet diem & conditionem
non conſtituit quem in mora. Bart. in d. l. ita ſtipu-
latus.

Per lapſũ diei in cõtractu appoſiti quis in mora conſtitui tur.

Euentus conditionis non cõſtituit quem in mora.

Sicuti in ſimili fideiuſſor qui promiſit aliquem
19 præſentare infra octo dies, poſt eos octo dies ela-
pſos non conſtituitur in mora, & opus erit inter-
pellatione. Paulus Caſtrenſis conſilio 163. per l. ſi
deceſſerit. ff. qui ſatiſda. cogan. quare in his caſi-
bus ad hoc vt mora committatur, requiritur inter-
pellatio. Paulus Caſtrenſis in eo conſilio, & Decius
conſilio 313. & vbi quis promittit ſe aliquid ſub
pœna facturum, ſi ille fecerit quicquid poteſt non
incidet in pœnam, quæ committetur ſi debitor
20 fuerit in mora. Bartolus in l. ſi duo. §. hæc verba.
ff. de conſti. pecun. ſed cùm promittens fecit quic-
quid potuit, iam non eſt in mora: quia difficultas
impedit moram. l. ſi vehenda. ff. ad l. Rodiam. de
iacta. quòd ſi non ſit in mora, ergo pœna non com
mittetur. Decius eo conſilio 313. iuſta autem cauſa
excuſat quem à mora, & per conſequens excuſabit
21 à ſolutione valoris quanti plurimi. l. qui ſolidum. §.
etiam. ff. de legat. 2.

Fideiuſſor non conſtituitur in mora poſt elapſum diem.

Difficultas, & iniuſta cauſa excuſant quem à mora.

Cùm ergo ex his conſtet quis ſit malæfidei poſ-
ſeſſor, & quis bonæfidei poſſeſſor, non erit alie-
num ab hoc propoſito, ſi videamus ad quos fructus
reſtituendos quis teneatur, & nos quibuſdam
regulis rem omnem complectemur. Et imprimis
hæc erit regula, quòd malæ fidei poſſeſſor tenetur
ad reſtitutionem omnium fructuum quos percipit, 22
& quos cum re ipſa tenetur reſtituere. l. certum. C.
de rei vendi. verùm vt hæc regula, & hæc materia
fructuum intelligi poſſit, aduertendum eſt quoſ-
dam eſſe fructus ciuiles, quoſdã naturales, & quoſ-
dam induſtriales. naturales dicuntur quos natura
ipſa, ſeu vis & natura terræ produxit abſque homi-
nis facto, vt poma, pyra, ceraſa, & cætera huiuſce-
modi, & ideo dicuntur naturales, quia in eis pro-
ducendis plus operatur vis & natura terræ, quàm
ingenium aut cultura hominis.

Fructuum diuiſio.

Naturæ autem nomen variè ſumitur: & vt ne in
hac re æquiuocemus, ſciendum eſt naturam dupli- 25
cem eſſe. alia eſt vniuerſalis, & alia eſt particularis.
per naturam vniuerſalem intelligimus primam
cauſam, nempe Deum optimum maximum. vnde
illud Ciceronis, ſi naturam ſequamur ducem, nuſ-
quam aberrabimus. & ad hoc propoſitum facit il-
lud Auguſtini ad Petrum presbyterum, de animo
& eius origine. omnis natura inquit vel Deus eſt,
qui nullum habet authorem, vel Deus non eſt: quia
ipſum habet authorem. Particularis autem natura
eſt vis quædam, & potentia diuinitus rebus creatis
inſita, quæ vnicuique rei omne ſuum tribuit. ita di-
uus Auguſtinus in libro de ſpiritu & anima, & in
ſumma, natura nihil aliud eſt quàm quod cuique
rei proprium eſt: idq́ue in ipſa origine inſitum &
innatum, vt quale vnumquodque ſit ex ipſa veluti
natiuitate id ipſius ſit natura. Sumitur & natura
pro ſubſtantia, ſcilicet pro materia & forma, non
tamen quod ea ſit in prædicamento ſubſtantiæ:
quia non ſignificat ſubſtantiam abſolutè, ſed in
ordine, & in reſpectu ad motum & quietem natu-
ralem: cuius talis ſubſtantia eſt principium acti-
uum & paſſiuum: & propter hoc natura eſt in præ-
dicamento ad aliquid, ſicut eſt hoc nomen pater.
Poteſt etiam accipi natura largè prout natura ali-
cuius rei dicitur eſſentia eius, & tunc ea forma ſe-
parata bene diceretur natura, eo modo quo dici-
mus Deum eſſe naturam, ſed hoc eſt largè acci-
piendo nomen naturæ. hæc Albertus in ſuis quæ-
ſtionibus. & hoc eſt quod nos dicimus natu-
ram vniuerſalem eſſe primam cauſam: & Sene-
ca Stoicorum acutiſſimus, nihil aliud putauit na-
turam eſſe, quàm Deum, vt refert Lactantius Fir-
mianus libro inſtitutionum diuinarum, & atteſta-
tur naturam remota diuina prouidentia prorſus
nihil eſſe, libro tertio, cap. 28. Plato naturam ni-
hil aliud eſſe putat, quàm infimum diuinæ pro-
uidentiæ inſtrumentum. Plutarchus ex ſententia
Ariſtotelis inquit naturam nihil aliud eſſe quàm
principium motus & quietis, in quo primariò eſt,
& non ſecundùm accidens, omnia enim quæ vi-
dentur, quæ neque à fortuna, neque à neceſſita- 26
te, neque diuina ſunt, neque huiuſmodi cauſam
habent, naturalia dicuntur, & naturam propriam
habent: veluti terra, ignis, aqua, aer, plantę, &
animalia, inſuper hæc quæ fiunt pluuiæ, grandines,
fulmina, ignes cæleſtes, venti. hæc enim princi-
pium quædam habent, vtpote quæ ab æterno
non fuerunt, ſed à quodam principio fiunt. &
hæc veluti animalia & plantæ principium gene-
rationis habent, & in his natura principium primo
eſt, & non ſolum motus, ſed & quietis.

Naturæ nomẽ variè ſumitur.

Particularis natura.

Naturalia quę.

Aqua

27 A qua natura habemus,& ius naturale,quod ni-
Ius naturale.
hil aliud eſt quàm notitia,ſeu iudicium de iuſtis,&
iniuſtis quod diuinitus inditum mentibus nobiſcú
naſcitur, quod Melanchthon vocat & ius gentium:
qualia ſunt hæc, pacta ſeruanda, contractus ſunt
inſtituendi: magiſtratibus obtemperandum: & ſi-
milia quæ hæc omnia habent cauſas neceſſarias in
natura.de quibus plenè Melanchthon in commen-
tariis Ethicorum Ariſtotelis, & ſunt leges naturæ
Leges naturæ.
notitiæ diuinitus impreſſæ mentibus hominum, &
nobiſcum naſcentes.

In his ergo fructibus quos naturales appellamus,
natura terræ eſt principium non ſulum motus, ſed
& quietis,quia ibi natura & non hominis cura ope-
28 ratur. cùm produeantur illi fructus ex vi naturæ
ipſius terræ,& minimè ereantur.Cùm aliud ſit crea-
re,& aliud producere.Creatio quidem materiá non
præſupponit:quod patet, ex ipſa nominis ratione,
dicitur enim creari quod ex nihilo fit,& neque præ-
ſupponit aliquam priorem cauſam agentem, & ita
29 creatio ſtrictè accepta non poteſt niſi primò agenti
conuenire: nam cauſa ſecunda non agit niſi ex in-
fluentia cauſæ primæ, & ita omnis actio cauſæ ſe-
cundæ eſt ex præſuppoſitione cauſæ agentis, & ſic
relinquitur quòd nulla potentia creaturæ poteſt a-
liquid creare, neque propria virtute,neque ſicut al-
terius inſtrumentum quod procedit vbi creatio ſu-
30 mitur propriè & ſtrictè,vt in illo loco,creauit Deus
cælum & terram: ſumi enim poteſt & latius,& du-
pliciter aliquid creari dicitur:nam ereantur quædá
nulla materia præſuppoſita, nec ex qua,nec in qua:
31 ſicuti Angeli, & corpora cæleſtia, nam Angeli quá-
Angeli vſurpant corpora humana tenuia,& omnia humana.
uis ſint ſpiritus, vſurpant tamen corpora humana,
tenuia quidem illa & apta ad agendum,ſed non ad
patiendum: vt plenè Viues in commentariis, in li-
brum D. Auguſtini de Ciuitate dei,c.23.libri 15. &
omnia humana videntur vſurpare:loquuntur enim,
& incedunt, ſedent, & alia more hominum loqui
ſolent:hæc Martinus Lutherus,in Geneſim c.18.nó
tamen edunt vt nos, comminuunt quidem eorum
dentibus pané,& carnes, ſed nó aluntur, vt licet vi-
dere apud Thobiam,& de his vide Auguſtinum lib.
13.de ciuitate dei,c.22.& ibi Viues,& inquit, quòd
licet aliud credibilius de his poſſit diſputari, fides
tamen chriſtiana de ſaluatore noſtro non dubitat
quod etiam poſt reſurrectionem ſuam iam quidem
in ſpirituali carne, verè cum diſcipulis ſuis cibum,
& potum ſumpſerit,non enim poteſtas, ſed ſolum
egeſtas talibus corporibus aufertur. Ad horum er-
go creationem natura nihil poteſt diſpoſitiue o-
perari.

Quædam verò creantur, & ſi non præſuppoſita
materia ex qua,tamen præſuppoſita materia in qua
ſint:vt animæ humanæ,& ex parte illa quæ habent
materiam in qua natura poteſt diſpoſitiue opera-
ri: vt hac ratione fructus dici poſſint creati, natura
ita diſpoſitiuè operante:propriè verò fructus ex ter-
ra producútur.ita Thomas de Aquino in ſuis quæ-
ſtionibus,in quæſtione de creatione.

32 An auté animæ inſimul creatæ ſint,an verò quo-
Animæ an creentur an vero inſimul ſint creatæ.
tidie creentur,eſt quæſtio non modica,& in qua D.
Auguſtinus nihil affirmat: & ſe fatetur neſcire.non-
nulli, quos Melanchthon appellat fanaticos, finxe-
runt ab initio mundi ſimul creatas eſſe, & poſtea
mitti eas in corpora: quæ opinio abſurda redditur,
& maximè & per conſequens reiicienda. Plato pu-
tabat animas prius eſſe formatas in cælo antè corpo-
rum creationem,deinde in morte reuerti in cælum.
hæc Aſcenſius in librum de amicitia Ciceronis. Et
puto hanc receptam eſſe opinionem, animas ra-
tionales diuinitus creari, & inſeri corporibus,cùm
membra iam formata, ſeu figurata ſunt, videlicet
circiter diem quadrageſimum à tempore quo ſemé
immiſſum eſt in vterum:quod ſemen non à ſolo
cerebro, vt quidam putant, ſed totum ab omni-
bus membris deriuatur, cùm enim ex eo omnia
membra formentur, conſentaneum eſt ab omni-
bus membris illud ſemen oriri, & cùm videamus 33
morbos aliquorum membrorum propagari in
Semen viri ab omnibus membris deriuatur.
natos, apparet materiam ſeminis,& ab illis paren-
tum membris ortam eſſe: ideo affirmat Hyppocra-
tes ſemen manare à toto corpore, & ſanum à ſa-
nis partibus, & languidum à languentibus parti-
bus, quare expeditum eſt eas animas non propaga-
ri,ſed parato & formato corpori cùm omnibus ſuis
organis ſubito & in momento infundi, & cùm in-
funduntur etiam creari: ita vt ſemel, & ſimul ſiat
Animæ dum creantur infunduntur.
vtrunque, & hæc eſt in eccleſia recepta ſententia,
animas creando infundi & infundendo creari, &
hoc formato corpore:quidam tamen putarunt hu-
manam animam eſſe de ſubſtantia Dei, de qua re 34
Viues apud Auguſtinum lib. 13. c. vlti. de ciuitate
Dei.

Perficiuntur autem fœtus in vtero, & abſoluun- 35
tur per omnes partes ab vndequinquageſima die,
ex ſententia Empedoclis: & coarticulatio à die ſex-
ta, & trigeſima incipit. Aſclepiades verò cenſet in
maſculis propterea quòd calidiſſimi ſint, coarticu-
lationem fieri à ſexta & viceſima die: & compleri
ab omnibus partibus die quinquageſima, in fœ-
mellis verò in bimeſtris temporis ſpatio coarti-
culari: in quadrimeſtri verò perfici propter calo-
ris inopiam, & hæc refert Plutarchus in libello de
placitis philoſophorum.

Phyſici verò quos refert Martinus Lutherus, c.
16.in Geneſim tenent fœtum quinto menſe à con- 36
ceptione incipere viuere,& moueri, & aliis quinq;
menſibus abſolui ad partum.Plinius habet fœmi-
nas gigni celerius quàm mares,& celerius etiam ſe- 37
neſcere: & refert motum in vtero fieri quadrageſi-
mo die.noſtri interpretes tenent quòd partus cen-
ſetur viuificatus in vtero poſt diem quadrageſimum
in maſculo,in fœmina verò antè quadrageſimum: 38
ita vt ſi mulier abortum fecerit ante partum viui-
Mulier abortú faciens an ſit punienda.
ficatum, vt quia comprimit viſcera ſua, vel reci-
piendo medicamenta ad hoc, releganda eſt, quòd
ſi propter pecuniam capite punienda eſſet.l.Cicero.
ff.de pœnis:ſed ſi abortum fecerit poſt partum vi-
uificatum, tenent eam mulierem puniendam eſſe
pœna legis Corneliç de patricidiis. l.diuus.ff.de va-
riis, & extraor.cogni.& ibi Bart.& in c.ſicut de ho-
micid. & ibi Panor. & alij, & Ioan. de Platea, in §.
poſthu. de exhære. libe. tenet autem diuus Hiero-
nymus.c.3.in Iob,abortiua quæ in natura humana
ſunt degenerata à pœnis eſſe aliena quæ ſibi ſolitu- 39
dines quàm domus ædificant. In generatione auté
In generatione ſemen vtriuſque requiritur.
hominis ſemen vtriuſque requiritur: non enim
generatio aliter fit quàm per ſeminationem vtriuſ-
que, habet enim mulier & ſuum ſemen: habet &
maſculus ſuum,& mirum eſt quòd [illegible]tur de fœmi-
nis ſterilibus:quòd quia illç menſes non habent,ob
id ſunt ſteriles, & de illis mulieribus hoc vnum

fertur quòd mulieres non formoſæ,ſunt vel fœcun-
diſſimæ:& cùm in his inciderimus hoc vnum quæ-
40 ram cùm tres dicantur animæ:rationalis ſcilicet,
ſentiens, & vegetatiua,an in homine ſint hæ tres
animæ: an verò vna ſola. Melanchthon in libro de
anima tenet ex quorundam ſententia re ipſa diſtin-
ctas eſſe in homine animas:nam cùm contrarij ſint
41 appetitus rationalis,& ſenſualis, ergo neceſſe erit,
& ſubſtantias in homine diſtinctas eſſe.item homo
generat hominem ſecundum formam corporis, &
non ſecũdùm animam rationalem quæ à Deo crea-
tur:ſpiritualis enim natura non oritur à corpore,
nec ex traduce, id eſt ex natura ſeminum, ex qua
traduce,& ex natura ſeminum propagantur, & o-
riuntur anima ſentiens, & vegetatiua.Harum enim
42 actio nulla eſt, niſi organica: nec ipſæ aliud ſunt,
niſi agitationes, ſeu vitæ, ſeu motus, bouis anima
oritur ex vi ſeminis, naturaliſſimum eſt in viuenti-
bus gignere aliud ſimile: quare in homine huiuſ-
modi animæ vegetatiua, & ſenſitiua propagantur
ex traduce, id eſt ex ſemine: rationalis autem ani-
ma à Deo,bouis autem & plantæ anima nihil aliud
eſt,quàm ipſa agitatio: quia nutritur, & creſcit, &
anima vegetatiua, ſeu ſenſitiua eſt diuiſibilis ſicut
cernitur in ſerpẽtibus quorum diſſectæ partes mo-
uentur, & huiuſmodi animæ ſumuntur pro ipſa
vita.

43 Filij autẽ iã in vtero formati produci poſſunt ſepti-
mo mẽſe.l.ſeptimo mẽſe.ff.de ſtatu homi.aliqui pro
ducũtur nono mẽſe, nõnulli decimo mẽſe: vt eſt lex
duodecim tabularũ,ſub his verbis: in decimo mẽſe
legitimus infans naſcitor, & alia lex, in decem mẽ-
ſibus hominem gigni, quos plenos & exactos acci-
pere debemus, idque colligi poteſt ex Plauti co-
media:tum illa inquit quam compreſſerat decimo
poſt menſe exacto peperit filium, aliquanto tamen
ocyus, aliquantóque ſerius partum naſci, apud
Aulum Gellium ſcriptum reliquit Hypocrates: de
iure autem filius natus poſt decem menſes, & duos
dies à morte patris, non diceretur legitimus. l.inte-
ſtato.§.fi.ff.de ſuis & legiti.hære.glo.in §. vnum in
verbo.profecto.in authent. de reſti. & ea quæ parit
in vndecimo menſe.

44 Ad rem autem redeundo,dicemus fructus ex ar-

Fructus ex arboribus prouenientes naturales ſunt.

boribus prouenientes naturales eſſe, quamuis illæ
arbores ſint plantatæ,vel inſeriæ, aut ſatæ hominũ
induſtria:quia in illis arboribus plus efficit natura,
quàm hominum induſtria, hoc quidem verum eſt,
plures eſſe arbores fructus producentes, ex ſola vi
terræ, licet induſtria hominis ſi interueniat, mul-
tum profectò efficiat & operetur, vt in frondibus
amputandis,& reparandis, & demum circa cultu-
ram ipſarum arborum, ſed eſto quòd hominis in-
duſtria multum efficiat operando circa culturam
ipſarum arborum, quia tamen vis & virtus naturę
præponderat induſtriæ, & ingenio hominis, quia
etiã ſine induſtria hominis arbores ipſæ producę-
rent fructus non fortaſſe ita præparatos, ergo tales
45 fructus dicentur naturales, quantumuis enim ar-

Arbor quantũuis contempta producit,parata tamẽ plures producet.

bor contempta ſit, atque ſpreta, producit maiores
tamen & vberiores, ſi illa diligenti cura parata
fuerit.Bal.in c. cum Martinus,de conſti.& Petrus de
Anchara.conſ. 129.in 4.volum. & refert Columella
ælinam quantumuis illa ſpreta ſit, fructus reddere
46 tamen maiores ſi illa parata ſit: ſicuti fertur de aqua
Nili fluuij quæ epota à mulieribus ſterilibus, red-
dit eas fœcundas,& ſi mulieres fœcundæ aquã Nili
biberint,redduntur fœcundiores.

Eſt enim Nilus fluuius potu fœtifer, vt author eſt 47

Nilus fluuius fœtifer.

Plinius lib.7.c.3. hinc legimus in Aegypto vbi Ni-
lus curſum ſuum peragit,tergeminos naſci,& ſepte-
nos gigni etiam vno vtero, auget enim aqua illius
fluuij epota à mulieribus vim pariendi, & hoc etiã
aſſerit Mocellanus in Aulum Gellium lib 10. c.2. &
ad hoc propoſitum facit.l.antiqui. ff. ſi pars hæredi
peratur,quæ huiuſce rei meminit,& in l. ſi pater. ff.
de ſolutionib.

Aliud & de eo fluuio narratur, quòd in eo repe- 48
riuntur Crocodili, miræ magnitudinis,qui in aliis
fluuiis minimè reperiuntur, & eſt animal quadru-
pes amphibium,id eſt, degens in aqua, & in terra,
malum & infeſtum animal & terræ & flumini te-
ſte ipſo Plinio.lib. 8.c.25. & tametſi ſit animal lon-
gum, & magnum, ita vt ſua longitudine plerum-
que excedat duodeuiginti cubita, naſcitur tamen
ex ouis: & parit oua,ex quibus tandem proueniũt, 49
& naſcuntur illi Crocodili: & ſic eſt animal ouipa-
rum: & neque eſt aliud animal quod ex tam parua
origine in tam grandem longitudinem proueniat:
dies in terra agit, & noctes in Nilo: gignit prætereà
Nilus Hypopotamos,animal naſcẽs in ipſo Nilo bi- 50

Hypotami in Nilo.

nis vngulis quales ſunt bobus, dorſo equi, iuba &
inhitu, cauda obtorta,dentibus aprorum aduncis,
belua maior magnitudine quàm ſit Crocodilus, &
quos equos fluuiales appellat Munſterus in Coſ-
mographia, & verſantur potiſſimum in Nilo,& in
Gange altero fluuio,ſed præcipuè in Nilo,qui eſt in 51

Nilus in Aegypto.

Aegypto, in qua prouincia Nilus currit, & vbi cæ-
lum nullis ſubtegitur nubibus vt refert Burnige-
rius in ſuo libro de origine erroris, capite nono,&
cernitur ibi cælum nulla nubecula maculatum, ob
id quidam teſtantur quòd in Aegypto, non pluit
cùm illic deſit nubes, & Pomponius Mela, de ſitu
orbis, appellat Aegyptum expertem imbriũ: quod
tamen Vadianus reſtringit in tempore æſtatis, quo
tempore ibi non pluit:aliàs autem tempore hyemis
illic pluere expeditum eſt,& habet Seneca in ea par-
te Aegypti quę vergit in Aethiopiam,aut nullos ibi
eſſe imbres, aut raros: narrat Polydorus Vergilius
c.18.Aegyptios præuidere vbertatem aut penuriam
futurarum frugum,ex incremento Nili, nam ſi Ni-
lus ſolum creſcat in duodecim cubitos,famem ſen-
tit Aegyptus, ſi tredecim cubitos, etiam eſurit Ae-
gyptus ſi in quatuordecim cubitos, affert hilarita-
tem, quòd ſi excedat quindecim cubitos,adfert de-
licias: ſi verò excedat ſexdecim cubitos, perfundi-
tur: ſiquidem tota terra Aegypti aqua ipſius Nili
& certis vicibus anni egreditur, & inundat agros:
inſunt autem certi aggeres erecti quibus aqua con-
tinetur,quos minime licet infringere: quinimò con-
tra rumpentes aggeres Nili pœnæ ſtatutæ ſunt, de
quibus in eo titulo de Nili aggeribus non rumpen-

Aggeres Nili.

dis.lib.10. C. & gl.Rebu. in titulo de cupreſſis, lib.
12.C.& ibi inquit,circa Nilum in Aegypto aggeres
poſitos eſſe,vt aquam Nili contineant quæ demum
opportunis temporibus ſpargitur per agros ob hoc,
quòd in Aegypto non pluat idem de Aſſyria refert 52

in Aſſyria raro pluit.

Sabellicus lib. 6.ſecundæ enneadis, aſſerens ibi in
Aſſyria raro pluere,& quicquid frumenti in ea per-
uenit: fluminis irrigatione parari, non quidem vt
in Aegypto, ſed accolarum ingenio, & labore, &
tantam ineſſe vbertatem vt ducenta vulgò, & vbi

exi

eximiè ferax eſt, treceta meſſe redundat tellus qua-
53 ternum digitorum latitudine tritici. Aegypt⁹ etiam
Aegyptus miræ fertilitatis.
eſt miræ fertilitatis, vbi & adſunt ciuitates magni
nominis, & inter cæteras ibi fuit magna Babylon,
quam nunc *le-Caire*, vocari author eſt Raphael Vo-
laterranus, non quòd *le-Caire*, ſit illa Babylon, quo-
54 niam ea ſubuerſa fuit teſte Diuo Hieronymo qui de
hac re ſic annotauit, Vſque in præſentem diem, in-
quit prophetia Babylonis impletur, & ſicut ſubuer-
tit Deus Sodomam & Gomorrhã, ſic & iſta Baby-
lõ ſubuerſa fuit, non habitabitur inquit in æternũ:
ſunt enim ibi regiæ venationes, ſubuerſámque le-
gimus à Cyro Rege Perſarum, ad inſtar Sodomæ &
Gomorrhæ, regnãte Rege Balthaſare, & reducta fuit
ad omnimodam deſolationem, & eſt locus adeò de-
ſolatus vt niſi draconibus & ſerpentibus, nemini ad
eam pateat aditus.

55 Nona demum Babylon conſtructa fuit ad flumẽ
vulgò dictum Schath, & ex iudicio multorum li-
quet eam Babylonem quæ ad poſteros vſque nomẽ
& incolatum retinet, non eſſe veterem illam de
qua fuerat vaticinatus Eſaias, ſed nouam excita-
tam poſt excidium prioris ex illius ruinis, captáque
fuit ipſa Babylon primò à Cyro Rege Perſarum, à
quo Babylonij ad ſeruiles operas redacti fuere, &
prohibiti fuere ab omni vſu armorum, demum à
Dario Rege & tunc ad extrema ſcelera redacti fue-
re, & fere omnes ſuſpenſit & tunc planè ſubuerſa
56 fuit ipſa Babylon, quæ centum portas habebat, ſi-
cuti & Thebarum ciuitas, cuius ambitus fuit cen-
57 tum & quinquaginta ſtadiorum. Refert autem Oro
ſius eo tempore quo Babylõ ſubuerſa fuit Romam
ædificatam fuiſſe: ita vt ſub vna conuenientia tem-
porum illa Babylon ceciderit, & Roma ſurrexe-
rit.

58 Eſtque etiam ea terra Aegypti perfæcunda, &
generatrix & hominum & aliorum animalium: &
hoc ex vi ipſius aquæ vt author eſt Pompon. Mela.
59 & ipſa Aegyptus quantumuis habuerit ciuitates
Aegyptus multoties domita.
bene munitas, multoties tamen domita fuit, &
ipſi Aegyptij domiti multoties, maximè à Cambiſe
Rege Perſarum, à quo Sammietus Rex Aegyptiorũ
victus fuit: & regnum & libertatem inſimul amiſit,
60 qui victus edidit exemplum admirandum & dolo-
ris & triſtitiæ, nam cùm inter captiuas filiam ſuam
etiam captiuam à qua tum vnà cum aliis filiabus no
bilium eam conſpiciens in tam ſordido habitu, &
miniſterio, & eam intuitus, ſtetit immotu vultu, &
cùm eius filius vnà cum aliis ad ſupplicium mitte-
retur, pari vultu conſtantiam ſuam demonſtrauit:
fleuit demum cùm oculos conieciſſet in quendam
ſuum amicum, qui nudus cibum mendicabat, cùm
nuper præclara fortuna præualuiſſet: cuius regis
Cambiſes lachrymas demiratus, ſciſcitatus ab illo
fuit, quid eſſet quòd cùm liberorum calamitates
61 tam conſtanter pertuliſſet vt ne lachrymam quidẽ
emiſiſſet, contra tamẽ mendici aſpectum ad fletum
prorupiſſet, cui ab ipſo Sammieto reſponſum fuit
mala domeſtica multo maiora fuiſſe, quàm vt à ſe
62 fleri poſſent: amici verò fortunam dignam ſibi viſa
fuit, vt fletu & lachrymis condoleret: cuius reſpon-
ſo Cambiſes commotus, illum remiſit in ſuam di-
gnitatem, & eo demum pro amico vſus fuit.

63 Induſtriales fructus appellantur qui potius, &
Induſtriales fructus.
plus ex induſtria, arte, & labore hominum, quàm
vi & natura terræ proueniunt, vt ſunt ſegetes, vinũ,
& oleum, & cætera huiuſmodi: & quos fructus in-
ter induſtriales ponit Guid. Papæ, quæſtione 468.
inter quos fructus induſtriales adnumerantur lac,
Lac, & lana inter fructus induſtriales.
& lana: vt per Bart. in l. ex diuerſu. ff. de rei vendi.
& in l. maritus vxori in prin. ff. ad l. Falc. & in l. ſe-
quitur. §. lana. ff. de vſuc. Pano. in c. granis. de reſti.
ſpo. Appellantur autem induſtriales non quòd in
eis producendis vis terræ & naturæ non operetur,
cùm fieri non poſſit, vt ſegetes & vinum producã-
tur niſi terra ipſa præualeat ad producendum, fœ-
num etiam inter induſtriales fructus adnumeratur.
quod notat Ang. in §. is ad quem de re diui. inſti. nu.
a r. verùm ars, labor, & hominis diligentia plus o-
peratur quàm vis ipſius terræ: præparatur enim ter-
ra labore hominum: ſemen demum adponitur, &
cum tandem ad maturitatem ſemen peruenerit,
falce ſemen reſecatur, & ſegetes ipſæ reſecatæ tri-
turantur, & ſubindè ſemen purgatur, vnde fructus
colliguntur qui demum conduntur: idem de vino,
de oleo, de lana, de fœno intelligitur, & ſic in illis
fructibus colligendis plus ſæpiſſimè expenditur, 42
quàm ſit valor ipſorum fructuum.

Quantum ad oleum pertinet, hoc notandum eſt,
Ex oliua lecta continuo oleũ fieri debet.
vbi oliua lecta erit oleum continuò fieri debet: ne
corrumpantur oliuæ, teſte Columella de re ruſtica,
ſi enim in terra, aut in tabulato oliua nimium diu
erit, putreſcet, & oleum fœtidum fiet: & ſic poſtri-
die, aut poſt tertium diem, quàm lecta erit, ſtringi 65
debet: & admonet Varro, vt oliua mane legatur, o-
portet inquit mane legere, & ita potius colligere, 66
quàm quatere, mareſcit etenim ea quæ quatitur, &
fert oliua alternis annis, ſingulis quidem annis nõ
fert: aut non æquè magnos, docetq; Columella eas
oliuas colligi debere initio menſis Decembris, nam
antè illud tempus oleum acerbum conficitur, verũ 67
Oliua menſe Decembri colligi debet.
ſi legatur immatura, plus habet olei, & redditus,
quàm ſi matura legatur. gl. in l. in fructu. ff. de vſuf.
legato. & in l. ſi ſeruus. §. ſi oliuam ff. ad l. Aquil. oli-
ua enim immatura plus habet humoris: non tamen
Colligens oliuam immaturam tenetur lege Aquilia.
tam ſuaue eſt oleum, ſicuti illud quod prouenit ex
oliua matura: quare fit vt colligens oliuam imma-
turam teneatur lege Aquilia. dict. l. ſi ſeruum §. ſi
oliuam.

In huiuſmodi ergo fructibus terra videtur mate-
riam præbere: homo autem omnem ſubſtantiam,
& quodammodo videtur dare formam ipſis fructi-
bus: cùm ſine hominum diligentia, & cura vinum
nec frumentum fieri poſſet nec oleum, ſolet etenim
forma plus operari, quàm materia, & eſt dignior
ipſa materia & præſtantior: & cùm forma ea ſit
quę dat eſſe rei, ſequetur eos fructus potius dici in-
duſtriales ab hominis induſtria, quàm naturales, cũ
à digniori fiat denominatio: ſicuti in ſimili dicitur
filios à patre non à matre denominari, ex eo quòd
pater dat formam, mulier autem præbet materiam,
& ſic filij à patre & non à matre denominantur, ve-
luti à digniori, à quo fieri debet denominatio. l. cùm
legitimæ. ff. de ſtat. homi.

Et quamuis in omnibus fructibus vtrumque de- 68
ſideretur, & requiratur & vis naturę & hominis la-
bor, & induſtria, vnum tamen ſemper præualet à
quo fructus debent denominari, & fructus natura-
les illi appellantur, in quibus plus valet natura
terræ quàm labor hominis, non quòd præter natu- 69
ram terræ nihil aliud requiratur: nam certum eſt
pręter vim terrę pluuiam neceſſariam eſſe in fructi-
bus

bus artificialibus & in ſegetibus duobus tempori-
bus: tempore ſementis vt ſeges bene creſcat, dein-
de eo tempore quo fruges ſunt in ſpica vt tunc poſ-
ſint matureſcere, & creſcere, ne ſpicæ ſeu ariſtæ
70 ſint ſteriles, ideo ſerotinæ illæ pluuiæ bonas meſ-
ſes ſoleut reddere, teſte Oecolampadio in Ioelem,
& poſt pluuias ſequuntur meſſes, & vindemiæ fœ-
liciores: & adeo pluuia fructibus ipſis eſt neceſſaria,
vt vbi nullæ ſunt pluuiæ, ibi etiam nulli ſint fructus,
aut admodum rari, nam deperduntur propter ni-
miam ſiccitatem, ſicuti etiam propter nimiam plu-
71 uiam, & hinc ſæpiſſimè impendet penuria: quare
quoties videmus terram æſtate nimia areſcere, à
ſummo Deo pluuia petenda eſt, & etiam ſerenitas
vbi tempus eſt plus æquo pluuioſũ & vbi videmus
continuis imbtibus ſemen in terra putreſcere, &
hoc vt fruges ad maturitatem peruenire poſſint: in
hac noſtra patria pluuia ipſa eſt maximè neceſſaria
72 tempore ſerotino, id eſt quando fruges incipiunt
matureſcere: ergo fructus induſtriales illi appellã-
tur, in quibus plus efficit induſtria hominis, quàm
natura terræ quæ præbet materiam, & præter na-
turam terræ & ipſa pluuia eſt ſummè neceſſaria, &
ſiue labore, & diligentia hominis qui ponit ſemẽ-
tem in terra, qui colligit tacemos, & eos ponit in
torculari qui colligit oliuas fruſtrà naturam & vim
illius & pluuiam ipſam expectaremus.

Pluuiæ ſerotinæ ſolent bonas meſſes reddere.

Sed quid de ſale an ſal adnumerandus ſit inter
73 fructus naturales, an inter artificiales, an verò inter
ciuiles? in qua re diſtinguendum puto: nam ſal alius
eſt factitius, alias foſſilis. Factitius ille appellatur
qui fit ex aquis marinis, vel excoquitur ex ſalſis
ſtatibus: & talis ſal qui ita fit, adnumerari poteſt
74 inter fruct⁹ induſtriales: quia plus ibi operatur ars,
& hominis induſtria, quã vis terræ. Sal verò foſſilis,
& qui foditur ex montibus naturalis fructus dici
poteſt: quia vis terræ ibi operatur pluſquam labor
hominis: ſunt quidem multi montes ſalem produ-
75 cẽtes, vt ſcriptum refert Aulus Gellius. c. 22. lib. 2. eſ-
ſe montem magnum ex mero ſale, ex quo quantũ
demas, tantum accreſcit, eſt etiam ſal qui è terra
producitur & effoditur: & ſicuti ſunt mineræ au-
ri, mineræ argenti, & ferri, & aliorum metallorum
76 de quibus mineris, apud Munſterum in ſua Coſmo-
graphia, ita & ſunt mineræ ſalis, vnde ſal effodi po-
teſt, ſunt & multi fontes qui ſaliunt aquis ſalſis, de
quibus etiam Munſterus in eo libro, & quia vis
terræ ibi multum operatur dicemus talem ſalem
naturalem fructum eſſe quem effoſſum ſeu foſſi-
lem dicimus, vt qui paruo labore è terra erua-
tur.

Sal inter quos fructus ſit adnumerandus.

Mons ſalis.

77 Huius autem ſalis vt multa ſunt commoda ita &
multa incommoda: nam ſunt & ſalis ſua incom-
moda: arrodit enim ille omnia, & locus in quo ſal
reperitur, eſt ſterilis, & nihil gignit, ſed ea & alia
incommoda compenſantur commodis longè ma-
ioribus eſt enim ſal adeò neceſſarium alimentum vt
vita hominis ſine eo degere nequeat, carnem ſer-
uat ne putreſcat vinum etiam ſeruat ne ſcopeſcat,
aut ne in acetũ degeneret, cibum reddit ſapidum,
& gratum: vnde ſtat illud vulgatum, totis corpori-
bus nihil ſale vtilius, & iſtud ita Brentius. c. 2. in
Leuiticum.

Multa commoda & incommoda ſalis.

Dominus Ioannes Cortas, regius conſiliarius in
ſenatu Toloſano in ſuis Miſcellaneis, eos fructus
quos nos induſtriales appellamus, appellat natu-
rales: & induſtriales quos nos ciuiles dicimus, nos
autem à communi & recepta omnium ſententia
minimè diſcedemus quæ rebus ipſis commodè ad-
modum poteſt conuenire, & quæ nomina inuenta
ſunt cauſa facilioris doctrinæ, & declarationis.

Similes fructus eos dicimus qui ex contractu, vel 78
ipſo iure nobis debentur vt ſunt penſiones domo-
rum vſuræ, vecturæ nauium penſiones apothecarũ,
& cætera huiuſce generis. Alex. conſ. 181. in 5. volu.
& ideò ciuiles appellantur quia non ex natura nec
ex ipſa vi terræ nec ex induſtria ſed ex hominis pro-
uiſione, & contractu quętũtur, & propter rem per-
cipiuntur. l. ſi nauis. ff. de rei vend.

Ciuiles fructus qui.

Quidam finguut aliam ſpeciem fructuum quam 79
appellant fructus merè induſtriales, & ſunt illi qui
percipiuntur ex ſola arte & hominis induſtria na-
tura terię nihil operãte, vt eſt id ꝙ pictor lucratur ex
ſua pictura, ſcriptor ex ſua ſcriptura, ſed id nõ eſt pro
priè fructus: quin potius illud lucrũ cenſendũ eſt ꝙ
pictor pingendo lucratur, aut ſcriptor ſcribendo: tũ
quia illud non renaſcitur ob id tale lucrum non po-
teſt dici fructus: cùm propriè fructus appellentur 80
atque dicantur qui è terra renaſcuntur, & ex terra
proueniunt. l. in pecudum. & l. fructus. ff. de vſu. &
fructuum appellatione venit illud quod renaſci-
tur. l. diuortio. §. ſi fundum. ff. ſolu. matri. & ibi do-
cto. vnde ex hoc ſequetur quòd ſi quis alicui fru-
ctus omnium ſuorum bonorum reliquerit, quòd
in tali legato non venit id quod non renaſcitur, &
per conſequens id quod ex exemplatione protho-
collorũ alicuius notarij percipitur, non debebitur
vt fructus: quia illud non renaſcitur: & potius di-
citur redditus quàm fructus. Socin. conſi. 100. in j.
vol. Barto. in d. l. diuortio. §. ſi verò. ff. ſol. matri. licet
contra Barto. tenuerint Pau. Caſtr. & Ludo. Rōma.
ibi: ſed Bartoli opinionem ſuſtinet ibi Iaſ. aſſerens
Bartoli opinionem teneri communiter.

Alia fructuum diuiſio.

Fructus qui propriè.

Verùm licet talis pecunia quæ prouenit ex exem-
platione prothocollorum non debeatur vt fructus, 81
pertinet tamen ad vſufructuarium quo ad ius & v-
tendi facultatem dumtaxat: & vtetur ea pecunia
ſicuti & vtitur pecunia hæreditaria. l. j. C. de vſu &
habi. & vtetur ea pecunia ſicuti vtitur aliis rebus
hæreditariis: & demum finito vſufructu cogetur
reddere quantum accepit, & eam pecuniam quam
habuit ex ea exemplatione prothocollorum ipſi
proprietario reddet. l. vſufructu legato. ff. de vſuf.
legat.

Nam vſufructuarius fructus quidem quos perci-
pit facit ſuos, ſed reliquum vſufructu finito tene-
tur reſtituere: vtque hoc reſtituat, tenetur cauere
antequam vſumfructum poſſit percipere, & vti eo
vſufructu: per eum titulum, vſufructuarius quem-
admodum caueat. quod procedit ſi proprietarius
hoc petierit: alioquin in non petendo vſufructua-
rius poterit vti eo vſufructu, & eum faciet ſuum.
l. hac edictali. §. his illud. & ibi Bal. C. de ſec. nupt. &
in l. j. ff. de vſu. & eſt in electione vſufructuarij ca-
uere, res ſimiles reſtituendo in eadem qualitate,
aut pretium, iuxta æſtimationem, & dummodo
illa æſtimatio facta fuerit de conſenſu partium: alio-
quin res ipſæ eſſent reſtituendæ; & ſi ita facta fue-
rit æſtimatio, erit in electione vſufructuarij aut res,
aut æſtimationem reddere. Alex. conſ. 120. in 6. vol.
& quantum ad res immobiles debet dare cautionẽ
de vtendo & fruendo rebus ipſis arbitrio boni viri,
& de

Vſufructuarius tenetur cauere.

& de rebus ipſis reſtituendis finito vſufructo prout
ſtabunt, ſiue ſint mobiles, ſiue immobiles. l. 4. C.
de vſufr. & hoc pro rebus quæ. vſu non facilè con-
ſumuntur, pro illis verò quæ vſu conſumuntur, vt
eſt vinum, frumentum, veſtes temporales, & alia hu-
iuſmodi, debet dari cautio de reddenda æſtimatio-
ne earum rerum antequam cautio præſtetur, & ha-
bito reſpectu ad æſtimationem ſecundum tempus
quo res traduntur: & ſi ſit pecunia, de ea reddenda
caueri debet vti eſt. Alexan. conſi. 58. in 3. vol.

83 Sicuti in ſimili dicitur de gabellario, & condu-
ctore gabellarum, qui ſi pendente ſuo tempore cō-
ductionis deceſſerit, relicta ſua vxore vſufructua-
ria, redditus quidem illius rei conductæ percipiet,
& eos poterit exigere præſtita cautione prius de
reſtituendo quod exiget ex ea gabella finito vſufru-
ctu. Bal. in l. j. C. de vſuf. quippe cùm id ſolum ſit in
fructu, quod renaſcitur ex terra. d. l. diuortio, &
Boe. plenè dec. 224. erit ergo ea pecunia tanquā red-
ditus, & nō fructus: & ſic eos redditus nō faciet ſuos
ſicuti facit ſuos fructus quos percipit, ſed illis reddi-
tibus vtetur, quos & demum tenebitur reſtituere.

Eſt autem aliud redditus, & aliud fructus, eſt e-
84 nim nomen redditus generalius quàm ſit nomen
fructus. gloſ. in verbo, redditus. in c. generali de ele-
ctio. in 6. & ibi notatur, quòd omnis fructus conſi-
ſtit in redditu, ſed non econtrariò: quia partus an-
cillæ eſt in reddita, ſed non in fructu. l. in pecu-
dum. §. partus ff. de vſuris. §. in pecudum. verſicu.
partus. inſti. de rer. diui. gloſ. in c. grandi. in verbo,
redditus: de ſupple. negli. præla. & eſt redditus no-
men generale comprehendens omnes prouentus,
omnia iura, omnes obuentiones, vtilitates & rei
commoditates. l. vſufructu legato. ff. de vſuf. §. j. l.
frugem. in prin. ff. de verbor. ſigni. & ibi Aloi. Con-
funduntur tamen hæc nomina, & vnum pro alio
ſæpe ponitur, & inquit Bar. eadem eſſe hæc nomina
in l. fundi. ff. de vſu. vtrique tamen remanet ſuus vſus
licet promiſcuè vtamur.

Aliud eſt redditus, & aliud fructus.

Hoc tamen in hac materia notandum eſt, quòd
85 vſufructuarius non poteſt recuſare quin fiat bono-
rum deſcriptio, ſi propritarius hoc petat, vt ſcilicet
adueniente tempore poſſit ipſe proprietarius de ſuo
iure docere. Alex. d. conſ. 58. nu. 7. & ibi tenet quòd
talis cautio quam præſtare debet vſufructuarius, nō
poteſt per teſtatorem remitti, ne detur vſufructuario
occaſio delinquendi.

His ergo ſic declaratis nunc videndum eſt quos
86 fructus lucretur malæfidei poſſeſſor, & ad quorum
reſtitutionem teneatur, & dic quòd malæ fidei poſ-
ſeſſor ſine titolo tenetur ad fructuum reſtitutionē
tam perceptorum quàm percipiendorum, de qui-
bus omnibus tenetur rationem reddere. l. certum
& ibi Sali. C. de rei vend. & amplia, vt hoc procedat
tam in fructibus naturalibus, quàm induſtrialibus,
& tam perceptis antè litem conteſtatam, quàm poſt.
d. l. certum. & l. ſi fundum. eodem. Paul. Caſtr. & Sa-
li. in d. l. certum, & per eam l. ibi, omnes fructus, qui
enim totum dicit, nihil excludit. l. Iulianus. ff. de leg.
3. & amplia vt procedat tam in fructibus conſum-
ptis quàm extantibus: nam extantes tenetur reſti-
tuere, per rei vendicationem. d. l. certum. Ang. in §. ſi
quis à non domino, verſi. quæro quid. inſti. de re. di-
uiſ. & tenetur ad æſtimationem eorum qui conſum
pti ſunt, vt per doctores in illis locis.

Malæfidei poſſeſſor ſine titulo tenetur ad fructuum reſtitutionem.

Intellige tamen quòd teoetur ad reſtitutionem
fructuum, prius tamen dedoctis expenſis factis cau-
ſa fructuum quærendorum, cùm fructus ſemper di-
cantur deductis expenſis. l. fructus. ff. ſol. matri. & 87
quas expenſas factas cauſa fructuum quærendorum
& percipiendorum quilibet etiam malæfidei poſ-
ſeſſor poteſt deducere, & recuperare. l. fundus. ff.
famil. erciſ. & Bartol. in l. ſi quis ſciens. C. de rei
vendi.

Fructus dicuntur deductis expenſis.

Sed priuſquam ad alia condeſcendamus, aliquid
de ipſis expenſis dicendum eſt, nam expenſæ fiunt 88
ex pluribus cauſis: quædam enim ſunt expenſæ quę
fiunt cauſa fructuum colligendorum, quædam cau-
ſa fructuum quærendorum, & quædam expenſæ
fiunt cauſa fructuum conſeruandorum, & quædam
fiunt ad perpetuam rei vtilitatem. & illarum aliæ
ſunt neceſſariæ, aliæ vtiles ſine neceſſitate, aliæ vo-
luntariæ ſine neceſſitate & vtilitate, & quæ fiunt ad
ſolam voluptatem.

Expenſæ fiunt ex pluribus cauſis.

Expenſarum diuiſio.

Expenſæ quę fiunt cauſa fructuum colligendorū,
quærendorum, aut conſeruandorum deducuntur à 89
quouis malæfidei poſſeſſore. d. l. fundus: & compē-
ſantur cum fructibus. Paul. Caſtr. in l. domos. ff. de
leg. j. Boeri. deciſ. 44. nu. 11. & cum fructibus com-
penſantur, vſque ad concurrentem quantitatem.
Bal. in l. ſumptus. de rei vendi. nam ſi tot fructus
percipiat ille poſſeſſor, qui poſſint ſufficere ad eas
expenſas, non poſſet ille poſſeſſor eas repetere. Pau.
Caſtr. in d. l. domos. nu. 3. & Bar. in l. cùm quæritur.
§. prædiis. ff. de leg. 3. & ibi additio. & Ang. in §. cer-
tè. de rerum diuiſ. inquit quòd poſſeſſor malæfidei
compenſat fructus: ad quos reſtituendos tenetur cū
impenſa quam aliàs non poſſet deducere.

Expenſæ autem quæ fiunt, & quæ concernunt
perpetuam rei vtilitatem, & illę etiam cum fructi- 90
bus compenſantur, & etiam melioramenta, ſi quę
ſint, cum illis fructibus compenſantur, quando ſci-
licet illi fructus ſunt percepti iure poſſeſſoris, ſe-
cus ſi iure dominij. Bal. in l. emptor. ff. de rei vendi. 91
Boeri. deciſ. 44. nu. 20. dicimus autem quem cape-
re fructus iure dominij, quando quis capit ex re in
qua habet dominium, quod tamen eſt reſolubile, vt
eſt illud dominium quod habet hęres grauatus de
hęreditate reſtituenda, qui quandiu eſt hæres, ha-
bet dominium rerum hæreditariarū, ſed aduenien-
te die reſtitutionis tale dominium reſoluitur in fi-
deicommiſſarium, idem dicemus in dominio rerū
dotalium, quod habet maritus in rebus dotalibus:
quod dominium eſt reſolubile in vxorem poſt mor-
tem mariti: & hi ſcilicet & hæres grauatus & mari- 92
tus ſi melioramenta fecerint in rebus ſubiectis re-
ſtitutioni, aut in rebus dotalibus, non compenſant
tales fructus perceptos cum melioramentis, ſeu cū
expenſis factis circa melioramenta: ſed fructus per-
cepti ad eos pertinent: & nihilominus habebunt
expēſas factas circa ea melioramēta, quoniā marit⁹
tāquā dominus rerū dotaliū eos fructus percepit. l.
doce ancillā C. de rei ven. & hæres etiam fructus ex
hæreditate percepit tanquā dominus, & ſic eos non
tenetur reſtituere, & ſi quas expenſas fecerit circa
res hæreditarias ſubiectas reſtitutioni, eas poterit
repetere. d. l. domos.

Iure autem poſſeſſoris quis dicitur poſſidere, qui 93
rem tenet aliqua bona fide & titulo, is enim ſi eo
tempore quo poſſidet bona fide, vel etiam mala fi-
de expenſas aliquas fecerit in ea re, & in rei repara-
tione, eas compenſabit cum fructibus ex ea re per-
ceptis

Quis dicatur poſſidere iure poſſeſſoris.

eeptis.Paul.Caſtr.in d.l.domos.nu.a.niſi eſſet factus
loeupletior: quia tunc teneretur eas reſtituere. Pau.
de Caſt.ibi.

Poſſeſſor malæfidei expenſas factas officio iudicis petere poteſt.

94 Poſſeſſor malæfidei ſi in re aliena expenſas ſe-
cerit,poterit eas petere, implorando officium iudi-
cis.Barto. in l.in fundo. ff. de rei vendi. & eo caſu
vbi circa petitionem expenſarum alicui ſuccurritur
officio iudicis , ſi quid ille de fructibus pereeperit
pro rata hinc inde fiet compenſatio: & hoc ſiue ti-
tulum lucratiuũ aut onero ſum habuerit. l. emptor.
& l.ſumptus.ff.de rei vendi.Ang.in eo §.certè in fi-
95 ne de rerum diuiſ.& habẽda eſt ratio reparationum
& meliorationum ſecundum tempus quo res teſti-
tuitur,& ad id quod res valet de præſenti. Boeri. in
ea deciſione : & fiet ea compenſatio vſque ad con-
currentem quantitatem.

96 Expenſarum verò quæ concernunt perpetuam
rei vtilitatem quædam ſunt neceſſariæ,quædam vti-
les,quædam voluntariæ.

His ſic declaratis proſequor regulam quæ ſuprà
poſita eſt,quòd poſſeſſor malæfidei ſine titulo tene-
tur ad fructuum reſtitutionem,& hęc eſt ea prior re-
gula ſuperius declarata.

97 Altera regula,poſſeſſor malæfidei cum titulo te-
netur ſolum de fructibus pereeptis : à percipiendis
autem , & qui percipi potuerunt,à cultore diligen-
tiori excuſatur propter titulum.d.l.ſi fundum,& ibi
docto.quod procedit vbi ille titulus eſſet iuſtus:vbi
autem ille titulus eſſet infectus , vt qui pro non ti-
tulo haberetur , & tunc nullomodo propter talem
titulum excuſaretur , vt in eo qui emit in fraudem
creditorum : qui titulus omnino infectus eſt. l. ait
prætor.§.per hanc.ff.quæ in fraudem credi. item in

Titulus infectus non excuſat.

eo qui emit contra leges , aut edicta principum. l.
quemadmodum.de agri. & cenſ. lib. 11. C. item in
eo qui emit à fiſco , aut eccleſia , aut à pupillo non
obſeruatis ſolennitatibus à iure requiſitis.l.j. de iu-
re haſtę fiſc.lib.10.C.itẽ & in eo qui emit ab eo quẽ
ſciebat malè vendere.l. ſed & partus. ff. de eo quod
metus cauſa. Panor.in c.granis.de teſti.ſpo. hi tales
qui habent eos titulos infectos , & reprobatos , di-
98 cuntur eſſe ſine titulo : cùm nihil & inutile æqui-
parentur.l.quoties.ff.qui ſatiſ.cog. & tales poſſeſſo-
res cum illis titulis reprobatis æquiparantur illis
qui nullum habent titulum : & ad quos referri , &
intelligi poteſt prima regula docto.& maximè Pau.
Caſtr.in l. certum.C.de rei vend.

Quidam tamen reprobant hanc differentiam in-
ter poſſeſſorem malæfidei cum titulo , vt ille excu-
ſetur à fructibus percipiendis , & poſſeſſorem malæ
fidei ſine titulo , vt omnino teneatur tam de fructi-

Reprobatur ſuperior opinio.

bus perceptis quàm percipiendis, & tenent poſſeſ-
ſorẽ malæfidei ſiue cũ titulo,ſiue ſine titulo, ſemper
teneri tam de fructibus perceptis quàm percipien-
dis,& de his qui percipi potuerunt:nam cùm ſit in
mala fide,titulus non poteſt eſſe quin ſemper ſit in-
fectus propter ſuam malam fidem,& ita communi-
ter teneri inquit Angel.in eo.§.certè,& in §. ſi quis,
de re diui. qui quoniam indiſtinctè loquitur etiam
indiſtinctè debet intelligi.

Poſſeſſor autem bonæfidei fructus induſtriales
89 facit ſuos qui iam ſunt pereepti.d.l.certum C.de rei
vend.pendentes autem non facit ſuos. l. ex diuerſo.
ff.de rei vend.& dicuntur percepti qui quoquo mo-
do à terra ſeparati ſunt.vt ibi per Bar. & hoc ſiue ti-
tulum haberet ſiue nondum,tamen eam rem poſſe-
derit longo tempore ſine titulo.Bar.in l. ex diuerſo.
ff. de rei vendi. & ibi additio,pendentes autem fru-
ctus non facit ſuos vt iam dictum eſt:nam illi pe-
tuntur vnà cum re ipſa & ſunt pars fundi. l. fructus
pendentes.ff.de rei vendi.Sali.in d.l.certum.

Poſſeſſor bonæfidei fructus naturales conſum- 100

Poſſeſſor bonæfidei fructus naturales conſumptos facit ſuos.

ptos facit ſuos quando ex illis non eſt factus lo-
cupletior,quia eos deſiit poſſidere ſine ſua culpa,&
dolo.extantes autem naturales non facit ſuos: quia
cum ipſa re petuntur.l.fructus.ff.de vſuris. l.ſi me &
Titium.ff.ſi cert.peta.& Iaſ. in l. Necennius. §.fun-
dum.ff.de re iudi. in dubio quis non videtur factus
locupletior , ex illis fructibus naturalibus perce-
ptis:quare is qui dicet poſſeſſorem factum fuiſſe lo-
cupletiorem ex illis fructibus naturalibus perceptis
teneretur hoc probare deducendo modum ſeu ſpe-
ciem locupletationis , & neque ſufficeret probare
quòd percipiens eos in ſuos vſus conuertit: nam ex
eo non ſequeretur quem factum fuiſſe locupletiorẽ:
ita Curtius Senior.conſ.71.

In hoc tamen caſu ſunt duæ leges,quæ inter ſe vi- 101

Conciliatur l.bonæfidei ff. de acqui.rer. domi.& l. fructus.ff.de vſu.

dentur contrariæ , & ſibi pugnare quantum ad hos
fructus naturales perceptos : nempè l. bonæfidei
ff.de acqui. re.domi.quæ habet:bonæfidei poſſeſſo-
rẽm fructus percipiendo etiam ex re aliena facit
ſuos,non tantum eos qui proueniunt ex ſua opera
& diligentia, ſed omnes.ſi ergo facit omnes fructus
ſuos : ergo tam naturales quã induſtriales propter
eam dictionem omnes,quæ eſt dictio vniuerſalis,&
l.fructus.ff.de vſuris,quæ vult,quòd bonęfidei poſ-
ſeſſor, non facit fructus naturales ſuos, & ſic rema-
net hoc dubium an poſſeſſor bonæfidei fructus na-
turales faciat ſuos, interpretes pro conciliatione il-
larum legum ita dixerunt,quòd poſſeſſor bonæfidei
cũ titulo facit fructus naturales pereeptos ſuos , &
hoc modo intelligunt eam l. bonæfidei : poſſeſſor 103
autem bonæfidei ſine titulo non facit ſuos : & ita
procedit l.fructus.quæ quidem ſolutio videtur con-
fundere regulam generalem illius l. fructus. ponde-
rando eam particulam cuiuſlibet:eſt enim quilibet
relatiuum diſtributiuum in ſingulos in ſolidũ. Bart.
in l.hoc articulo.ff. de hære.inſti. & in l. Moſchis. ff.
de iure fiſci:ergo quilibet bonæfidei poſſeſſor , non
facit ſuos fructus naturales pereeptos, id eſt,nullus
bonæfidei poſſeſſor,eos fructus naturales perceptos
facit ſuos , alij non approbantes eam conciliationẽ
ita dicunt,quòd in ea l.bonæfidei , non probatur id
ad quod allegatur : & neque eam l. loqui de fructi-
bus naturalibus, ſed ſolum de induſtrialibus , vt ſit
ſenſus illius legis , quòd poſſeſſor bonæfidei faciat
fructus ſuos induſtriales non ſolum eos qui ad eum
peruenerunt ex ſua induſtria,ſed & eos qui ad eum
peruenerant ex alterius induſtria,cultura, & diligẽ-
tia & opera:ita vt ea dictio , omnes,referatur ſolum
ad fructus induſtriales qui percipi poſſunt tam ex
ſua,quã alterius opera,& hic intellectus à gloſſatore
ſuſtinetur in d. l. bonæfidei , & ad confirmandum
hunc intellectum videtur facere l.qui ſcit. §. præte-
rea.ff.de vſuris,qui textus decidit quòd fructus ſati
à quolibet ad vſufructuarium pertineant , & ita
ſimili intelligi poterit,& in bonæfidei poſſeſſore,vt
ſcilicet fructus induſtriales ſati à quolibet, ad ipſum
bonæfidei poſſeſſorem pertineant,& quoquo modo
à terra ſeparati erunt , & neque vim facit ea dictio
omnes,poſita in ea l. bonæfidei.quia ſequentia ver-
ba poſita in ea lege demonſtrãt illius legis genera-
litatem

litatem reſtringi ad fructus induſtriales, de quibus ibi fit mentio per ea verba, cùm ferè pro domino habeatur, & ſic ille textus non planè comparat bonæfidei poſſeſſorem domino: quia domini plus habent quàm iſti poſſeſſores, quod ea particula ferè demonſtrat, & ita eam l. intelligendo conueniunt illæ duæ leges, ex quibus colligentur illæ duæ iam dictæ regulæ, quòd poſſeſſor bonæfidei facit ſuos fructus induſtriales tam eos quos percipit ex ſua opera & cultura quàm quos percipit ex opera & cultura alterius. dict. lege, bonæfidei. Altera regula, quòd poſſeſſor bonæfidei fructus naturales ab eo perceptos & conſumptos in quantum ex illis factus eſt locupletior, tenetur reſtituere, aut ſaltem eorum æſtimationem: aliàs non. dict. l. fructus, & eo caſu aduerſarius qui vult dicere eum poſſeſſorem bonæfidei fuiſſe factum locupletiorem ex illis fructibus naturalibus perceptis, tenetur illud probare. Iaſon in eo §. fundum. l. Neratius. ff. de re iudi. Panor. in dict. c. granis. de reſti. ſpolia. nume. 4. tenet aliam diſtinctionem, ſed ſuperiora ſunt magis communia & approbata: & in hac materia Romanus conſilio 149. dat regulam cùm tribus limitationibus, nempè quòd regulariter poſſeſſor bonæfidei non tenetur reſtituere id in quo eſt effectus locupletior, niſi in tribus caſibus, primus in petitione hæreditatis. lege, item veniunt. §. cum autem. ff. de petiti. hæredita. ſecundus in actione familiæ erciſcundæ. gloſſa, in lege, inter cohæredes. §. fructus. ff. fam. erciſc. tertius caſus eſt in condictione indebiti. l. idem eſt. ff. de cond. inde.

103 Nunc videndum eſt de poſſeſſore qui ab initio eſt bonæ fidei & ex poſt malæfidei poſſeſſor, & dic quòd talis poſſeſſor ab initio & ex poſt malæfidei fructus perceptos antè litem conteſtatam facit ſuos & eos lucratur: perceptos autem poſt litem conteſtatam, tenetur reſtituere. dict. lege, certum. C. de rei vendicat. & ibi Bartol. & in l. ex diuerſo. ff. de rei vendicat. Paul. Caſtrenſ. & Salic. in dict. l. certum. & in d. l. fundum. C. de rei vendi. & Iaſon in eo §. fundum. l. Necennius. quia ab eo tempore quo lis eſt conteſtata in mala fide conſtituitur per litis conteſtationem. l. vinum, & quæ ibi notantur. ff. ſi cert. peta. & ſic quantumuis quis ſit bonæfidei poſſeſſor à principio & cum titulo, poteſt tamen reddi in mala fide, & effici poſſeſſor malæfidei, ex poſt & poſt eam conteſtationem, & hoc in praxi communiter receptum eſt,

Per litis conteſtationem quis in mala fide conſtituitur.

104 receptum eſt etiam omnes poſſeſſores tam bonæfidei quàm malæfidei condemnari ad fructuum reſtitutionem poſt litem conteſtatam. Rebuffus in ſuis commentariis in conſtitu. Regi. in titulo de reſci. contract. in prin. nume. 5. com-

105 penſantur tamen regulariter vſque ad concurrentem quantitatem fructus tum expenſis factis cauſa quærendorum fructuum, colligendorum, & conſeruandorum. Cor. conſil. 167. j. volu. nume. 6. & Paul. de Caſtro in l. domos. ff. de leg. j. & compenſantur etiam cum melioramentis quæ facta fuere ad perpetuam ipſius rei vtilitatem. l. emptor. & l. ſumptus. ff. de rei vendi. Bald. in l. in fundo. ff. de rei vend. & Boeri. deciſ. 44. nume. 13. & fiet ea compenſatio cum illis fructibus, vſque ad concurrentem quantitatem, & pro rata fructuum confundentur cum melioramentis. Alexand. conſilio 104. in 6. volumi. & Corne. conſil. 243. in 2. volu.

Confunduntur fructus cum expenſis & meliorament.

Intellige etiam fructus cum illis melioramentis compenſari in impenſam iam factam vtiliter per bonæfidei poſſeſſorem, quando tales fructus tempore quo percepti fuerunt ſpectabant de iure ad eum qui nunc petit fundum ſibi reſtitui. dict. l. ſumptus. & lege, emptor. ſecus ſi non ſpectaſſent fructus ad eum qui petit fundum ſibi reſtitui. gl. in d. l. emptor. ſed hæc ſuperius fuere declarata ad quæ me remitto.

Verùm in quantum dictum fuit poſſeſſores condemnari ad fructuum reſtitutionem poſt litem conteſtatam, contrarium videtur decidi ex ordinatione Regia Franciſci de qua per Rebuffum in tractatu de fructibus & eorū reſtitutione, articulo primo in commen. in conſtitu. Regias, vbi deciditur quòd tam in contractibus bonæfidei quàm ſtricti 106
iuris fructus debentur à tempore moræ, ſi illa ſit cōmiſſa ante litem conteſtatam, de iure quidem ciuili in contractibus bonæfidei fructus, vſuræ, & acceſſiones debentur à tempore moræ propter bonæfidei exuberantiam quæ requiritur in illis contractibus bonæfidei. l. mora. §. in bonæfidei. ff. de vſuris: in contractibus vero ſtricti iuris à tempore litis conteſtatæ fructus, vſuræ, & aliæ acceſſiones debentur. l. cum fundus. ff. ſi cert. pet. l. videamus. §. ſi actionem. ff. de vſu. plenè gloſſ. & docto. in §. actionum autem. inſtit. de actio. quæ tamen diſtinctio de iure canonico non ſeruatur, nam eo iure inſpecta æquitate iuris canonici, quo iure omnes contractus cenſentur bonæfidei. Bald. in c. j. de plus peti. & Iaſon in ea l. cum fundus. ergo ex ea ordinatione ſequetur fructus & vſuras deberi à tempore moræ etiam ſi illa antè litem conteſtatam commiſſa ſit. Rebuff. in eo loco ita tenet, & eam æquitatem Rex in ea ordinatione ſequutus fuit, quod colligitur ex generalitate illius ordinationis, ibi *que en toutes matieres où y aura condemnation & reſtitution de fruictz elle ſe fínira non ſeulement depuis la conteſtation mais depuis que le condamné eſt en demeure*, & ſic à tempore moræ fieri debebit ea condemnatio, ita vt per talem ordinationem iuri communi derogatum ſit: vidi tamen ſemper ius commune obſeruatum fuiſſe.

In vno tamen caſu fit condemnatio fructuum, 107
non à tempore moræ nec à tempore litis conteſtatæ: ſed à tempore mortis patris vel matris, nempè vbi petitur legitima filiis debita cum fructibus, nam tunc fiet condemnatio cum reſtitutione fructuum à tempore mortis patris, vel matris. l. cum quæritur. C. de inoff. teſtamento, & ibi docto. quod procedit etiam ſi hæres bona fide eos fructus conſumpſiſſet. Boeri. deciſ. 3. num. 17.

Fructus legitimæ debentur à tēpore mortis patris.

Et in hac fructuum condemnatione hoc eſt no- 108
tandum, quòd licet nonnunquam quis ab expenſis excuſetur ſicuti in multis caſibus eſt excuſandus de quibus per Iaſ. in l. properandum. §. ſin autem. C. de iudi. tamen à fructuum condemnatione quis non excuſatur quin fiat condemnatio reſtitutionis fructuum ſaltem à tempore litis conteſtatæ. Bald. in l. ex diuerſo. ff. de rei vendi. ita vt iudex defendi non poſſit quin malè dicatur iudicaſſe condemnando quem ad rem reſtituendam, ſi inſimul non condemnet ad fructuum reſtitutionem, quando illi

fructus ſunt petiti,alioquin excuſandus eſſet iudex
ſi non condemnxuerit xd eos fructus ſi non eſſent
109 petiti vnà eum principali.Inno. & Panot. in c. gra-
nis.de teſti. ſpolia. cùm ad non petita non ſe eaten-
dat officium iudicis. l. 4. §.hoc iudicium.ff.de dam.
infect. niſi ageretur iudicio poſſeſſorio:quia tunc
venirent & adiudicandi eſſent fructus etiam non
petiti,etiam ſi de illis in ſententia non fuerit facta
mentio,Rebuff.in eo tractatu de fructi.arti. j. num.
35.& tunc peti ſemper poterunt in executione ſen-
tentiæ latæ in ipſo poſſeſſorio:quia ea iudicia poſ-
110 ſeſſoria ſunt reſtitutoria & ideo in executione ve-
niunt illi fructus reſtituendi.Panot. in d. c. granis.
nume.19. & Papon in ſuo *recueil des arreſtz*, in titu-
lo,*de reſtitution des fruicts*,aſſerit contrarium iudica-
tum fuiſſe atteſto 11.& Boeri. deciſ. 18. niſi in in-
terdicto vnde vi,nam tunc bene veniunt in execu-
tione fructus etiā ſi de illis in ſententia nihil dictum
fuerit.Pano. in d.c.granis.nume. 19.& 20.& Rebu.
in eo loco.

Poſſeſſoria ſunt reſtituto-ria.

Et ſic erit ea limitatio, quòd fructus non deben-
tur niſi fuerint petiti: quod fallit in iudicio poſſeſ-
ſorio vt iam dictum fuit, ſecundo fallit regula vbi
111 ageretur petitione hæreditatis ; quia ratione vni-
uerſitatis omnia veniunt in executione,quamuis in
principali non fuerint petita. l. item veniunt. §.fru-
ctus. ff. de peti.hæredi.ſunt enim extenſiua iudicia
vniuerſalia, & complexiua, ſeu collectiua totius
acceſſorij, & cùm fructus ſint acceſſorium ad ipſam
petitionem hæreditatis, venient & per conſequens
in ea petitione hæreditatis , etiam ſine ſpecifica
petitione, & ſic in executione peti poterunt. Inno.
in ſi. de exhę.ptæla.& veniūt In ea actione & fœtus
ancillarum & fœtus fœtuum.l.ancillarum.ff.de pe-
ti.hæredi.

Fœtus fœtuum debentur.

112 In aliis verò actionibus particularibus fructus
ſunt petendi & hoc vt illi adiudicentur qui perce-
pti erunt ante litem conteſtatam.

Aliàs nulla de illis fieret condemnatio, ad eos
verò qui percepti erunt poſt litem conteſtatam,
iudex poterit ad eorum reſtitutionem partem con-
demnare etiam ſi illi non fuerint petiti:veniunt e-
nim tales fructus reſtituendi officio iudicis l. edi-
les.§.ſciendum. ff.de edi. edicto. Panot. in d.c.gra-
nis.nume. 17. Bal. in l.cùm propria. C.ſi quis alte-
ri vel ſibi. Boeri. deciſ. 18. & Bal. in l. j.C. de fru-
cti.& liti.expenſ.Rebuff.in eo tract. de fructi. arti.
113 j. nume. 32. Sunt enim omnia iudicia poſt litem
conteſtatam reſtitutoria,& ideo iudex poteſt quem
condemnare ad reſtitutionem fructuū, qui percepti
erunt poſt litem conteſtatam etiam ſi illi non fuiſ-
ſent petiti.Bald.in d.l.cum propria.

Iudicia poſt litem conteſtatam ſunt reſti-tutoria.

Sicuti etiam iudex non poteſt quem condemna-
114 re in expenſis litis quæ minimè petitæ fuerant,
quod procedit quantum ad expenſas factas antè
litē conteſtatam: poterit tamen condemnare ad ex-
penſas factas poſt litem conteſtatam , etiam ſi illę
minimè petitæ fuerint. dict. §. ſciendum. l. ediles.
ff. de edi. edic. & Iaſon in lege, properandum. §.
ſin autem C. de iudi. veniunt enim officio iudicis
ea quæ emergunt poſt litem conteſtatam. dict. §.
ſciendum, quòd ſi fructus petiti fuiſſent : aut ex-
penſæ petitæ fuiſſent & de illis iudea in ſua ſen-
tentia nihil dixerit,non poterunt demum peti. Gui.
Papæ, deciſ. 405. Boeri. in ea deciſ. 18. quod non
habet locum vbi tales fructus aut expenſæ debe-
rentur iure obligationis : nam tunc lata ſententia
peti poſſent , & fructus & expenſæ:quòd ſi officio
iudicis deberentur , & neque petiti eſſent fructus
antè litem conteſtatam,demum lata ſententia non
poſſent peti. l. 4. C. depoſi. nam tunc cùm de-
beantur officio iudicis & ex naturæ actionis propo-
ſitæ lata ſententia expirat officium iudicis ſuper
acceſſoriis , etenim enim petendi fructus vnà cum
principali antè litem conteſtatam, aliàs ſibi impu-
tet quòd eas expenſas aut fructus antè litem con-
teſtatam non petierit,cùm lata ſententia ſuper prin-
cipali expiret officium iudicis & conquieſcit in ac-
ceſſoriis.d.l.4.C.depoſi.quòd ſi ex expreſſa obliga-
tione fructus aut expenſæ deberentur,eo caſu lata
ſententia ſuper principali fructus tunc deberentur,
& poſſent peti poſt ſententiam ex nouo iudicio in
vim obligationis.d.l.4.& ibi doct.C.depoſi.

Lata ſententia fructus & expenſæ peti nō poſſunt.

Poſſunt enim fructus aut eapenſæ deberi aliquan
do ea officio iudicis & in vim actionis propoſitæ ſu 115
per principali & tunc debent illi fructus aut expen-
ſæ peti vnà cum principali: alioquin lata ſententia
ſuper principali conquieſcit officium iudicis in ac-
ceſſoriis. d. l.4. Aliquando verò poſſunt deberi fru-
ctus aut expenſæ ex obligatione & tunc lata ſen-
tentia ſuper principali,poterunt demum peti. Bart.
& doct. in l.ex diuerſo. C.de rei vend. Iaſ. in l.om-
nium.nu.175.de actioni.& Boeri.in ea deciſ.18.

Et circa has expenſas hoc notandum eſt , quòd 116
condemnatis in eapenſis talis condemnatio refer-
tur ad eapenſas iam factas:non autem ad expenſas
quæ fiunt poſt ſententiam,ad quas futuras expen-
ſas iudex non poteſt condemnare.Rebu.in tractatu
de expenſis artic.5.in glo.vlti.nu.64. in commen.in
conſti.Regias.

Condemnatus autem ad damna, & intereſſe ſi
appellauerit , & dicatur bene iudicatum, poterunt
taxari damna quæ aduerſarius paſſus fuit in arti-
culo appelli & ita iudicatum fuiſſe refert Papon in
ſuo *recueil des arreſtz*,in titulo *de reſti. des fruictz*, ar-
reſto ſecundo.

Et circa fructuum declarationem hoc obſeruatur: 117
pars quæ fuit condemnata ad fructus reſtituendos,
debet in executione declarare quantitatem fructuū
quos recepit & ad faciendum talem declarationem
datur dilatio ipſi cōdemnato quam declarationem
aduerſarius accipiet , & ſi volet poterit adducere &
probare maiorem quantitatem perceptam fuiſſe ab
ipſo aduerſario quàm ille deduxit , & contra eum
condemnatum hoc eſt ſtatutum, quòd ille demum
in contrarium non poterit probare , & priuabi-
tur facultate probandi in contrarium,quòd ſcili-
cet non percepit tantam quantitatem quam actor
contra eum proponit:reſeruatur tamen illi facul-
tas obiiciendi teſtes ab ipſo actore productos. &
ita concluſum fuiſſe refert Rebuffus in eo tra-
ctatu de fructi. artic. 2. nume. 5. Poterit tamen
ipſe actor petere reum condemnari iuxta de-
clarationem ab ipſo factam , vt eſt altera Regis
ordinatio de qua ibi per Rebuff. & maiorem ſum-
mam probare , ſi velit non obſtante iuramento
quod reus dans ſuam declarationem tenetur præ-
ſtare ſuper veritate illius declarationis quod iu-
ramentum ita à reo præſtitum non excludit acto-
rem ad probandam maiorem quantitatem , quia
tale iuramentū quod reus tenetur præſtare,eſt pur-
gatiuū quod non excludit probationē in contrariū.
docto.

Pars in executione debet declarare fructuū quantitatem.

docto. io l. admoocodi. ff. de iure. & in l. ſi quando vnde vi.

Priuſquam tameo his fiuem faciam, quæram hoc vnum, cùm petuntut fructus, ſeu reſtitutio fructuum, an debeāt peti fructus, an verò eorū fructuū æſtimatio? dic quòd ſuper te debits debet fuudari
118 libellus. l. ſi in iudicio. ff. de excep. rei iudi. quare ſi quis in ſpecie velit petere fructus collectos ex tali fundo, debet ille nominatim petere eos fructus iam perceptos ex tali fundo: & poteſt addere, ſi exteoi illi fructus. ſin autem non extent, poterit petere æſtimatíonem in valote quanti plurimi fuerit à tempore moræ. Bart. Bal. & alij in l. diuortio. §. ob dooationes. ff. ſol. matrimo. non enim poteſt creditor petere ſolam æſtimatíonem. l. quod ſi Ephesi. ff. de eo quod certo loco: quòd ſi æſtimatio petita non fuerit, poſt ſenteutiam peti oon poſſet, cùm illa debeatur officio iudicis mercenario, quod ceſſat poſt ſenteotiam d. l. 4. C. depoſi. Boeri. deciſ. 68. debetur autem ea æſtimatío quanti plurimi à tempore moræ ſeu litis conteſtatæ, quando anteà mora non præceſſit l. viuum. ff. ſi cert. peta. Alexand. conſil. 64. in 7. volu. in prin. refert tamen Aufredi. in ſtylo curiæ parlamenti arreſto. 23. iudicatum fuiſſe quòd condemoatio quanti plurimi fuerit, venit à tempore petitionis, & non ante & ita etiam tenet Boeri. in ea deciſ. 68. oume. 5. eſt tamen notandum, quòd ſi per ſententíam quis fuerit condemnatus ad fructus reſtituendos tunc coram executore illius ſententiæ non poſſet petere æſtimationem ſed fructus ipſos, quia ſententia executionis debet eſſe conformis primæ ſententiæ: bene tamen poterit petere fructus ſi extent, & ſi nō extēt valorē eorū: ita plenè Boer. in ea deciſione: quæ æſtimatio quanti plurimi fuerit licet de iure ſit inſpicienda in multis caſibus, tameu talis æſtimatio quanti plurimi eſt in hoc regno abolita teſte Rebuffo in ſuis comment. in conſti. Regias, in tractatu, de fructibus & litium expenſis, articulo ſexto in fine, quo ad ſingularem æſtimationem: ſed non quo ad communem æſtimatíonem & ſic ſemper fieri debet æſtimatio
119 iuxta communem æſtimationem, & non quanti plurimi: & ita multis arreſtis deciſum fuiſſe refert Rebuffus in eo loco, & articulo j. & Papon in ſuo *recueil au tiltre de reſtitution des fruits, arreſts* 15. *&* 16.

Aeſtimatio poſt ſententiā peti non debet.

120 Sed an fructus fructuum peti poſſint, & noo in illis fieri poſſit condemnatio: vt finge, facta fuit executio in capris quæ ſingulis annis pariunt, & emittunt fœtum, executio illa fuit reuocata, & condemnatio ſubſecuta de capris reddendis cum eorum fœtu, nunc quæritur an ooo ſolum fœtus reddi debeant, ſed etiam & fœtus fœtuum, quia per multos annos ille tenens capras detinuit, & ſic ſingulis annis emiſerunt fœtum, & fœtus illi in annum ſequentem alium fœtum emiſerunt, an ergo omnes illi fœtus, & fœtus fœtuum ſint reddēdi? dic diſtinguendo, ex ſententia Alexand. & Iaſon. in l. cùm fundus in fine pri. ff. ſi certa. petat. quòd ſi quis petendo ſuas capras petat ſibi reſtitui cum fructibus, & cum omni cauſa, & tunc & fœtus & fœtus fœtuū reddi debebunt, quòd ſi ſolum quis petat animalia ſibi reddi cum fructibus, quòd tunc fœtus fœtuum non debebuntur: quia ad hoc vt fœtus fœtuum debeantur debet peti & fieri condemnatio cum omni cauſa. l. qui reſtituere. ff. de rei vendi. ibi fructuum, & omnis cauſæ fiat condemnatio. facit quia vſuræ vſurarum non debentur. l. fin. C. de vſuris, ita nec fœtus fœtuum, niſi illi petantur cum omni cauſa: fœtus enim ſunt fructus. §. in pecudum. de rerum diuiſ. & fructus veniunt appellatione intereſſe. l. loci corpus. §. j. & ibi docto. ff. ſi ſerui. vendi. ſed intereſſe ex intereſſe non debetur, vt iam dictum eſt, ergo nec fœtus ex fœtu, & nec fructus ex fructu.

Fructus fructuū an poſſint peti

Fœtus fœtuum an peti poſſint.

Quia verò pater Adiectæ ipſam in legitimam deducendam cenſuit.

SVMMARIA. 75

1 *Filius grauatus de reſtituenda hereditate paterna aut materna duas quartas poteſt deducere.*

2 *De iure ciuili filius grauatus à patre vel à matre vnam quartam ſolam poteſt deducere.*

3 *Contra eos qui ius canonicum reiiciunt.*

4 *Ius canonicum veluti à Rege approbatum recipitur.*

5 *Ius ciuile in hoc regno receptum eſt, non vt leges Romanorum: ſed quia ita principi placuit.*

6 *Cognitio iuris canonici à nobis neceſſaria eſt.*

7 *Multa negotia iure ciuili non deciſa, quæ iure canonico terminantur.*

8 *Filius purè grauatus, vnam quartam ſolum detrahere poteſt.*

9 *Quoties aliquid dubium de iure reperitur, deciſum tamen de iure canonico, ius canonicum obſeruandum eſt.*

10 *Filius legitimatus grauatus purè vnam quartam, ſub conditione verò duas detrahit.*

11 *Quoties duo iura vni dantur diuerſis temporibus, poterit ille illis duobus vti.*

12 *Ius ciuile prohibet duas detractiones.*

13 *Legitima filio debetur ſtatim poſt mortem patris, & Trebellianica tempore reſtitutionis.*

14 *Teſtamentum quamuis nullum ſuſtinetur per clauſulam codicillarem.*

15 *Heres particularis non detrahit quartam, ſed vniuerſalis.*

16 *Filius qui purè grauatus, non poteſt niſi vnam quartam detrahere, debet eligere an velit legitimam an Trebellianicam.*

17 *Quomodo duæ quartæ detrahi poterunt.*

18 *Filius quamuis heres quantum ad legitimam, eam habebit, vt quilibet ex aliis filiis.*

19 *Heres grauatus præfertur legatariis in detractione ſuæ quartæ.*

20 *Heres grauatus pro ſua quarta tenetur ſatisfacere creditoribus hereditariis.*

21 *Prælegata quæ dicantur.*

22 *Prælegata an veniant in reſtitutione fideicommiſſi.*

23 *In reſtitutione fideicommiſſi alia bona quæ ad grauatum peraenerunt ex ſubſtitatione fideicommiſſaria alteri facta veniunt.*

24 *In reſtitutione fideicommiſſi hæres grauatus detrahit meliorationes habito reſpectu ad valorem vti erit tempore reſtitutionis.*

25 *Hæres grauatus an teneatur reſtituere rem ab eo redemptam & à teſtatore ſub pacto venditam.*

26 *Quis videtur exoluere de proprijs pecunijs.*

27 *An omnia quæ reperiuntur in domo hæredis grauati tẽpore ſua mortis veniant reſtituenda.*

28 *Aſcendentes grauati an poſſint duas quartas detrahere.*

29 *Filiusfamilias non poteſt teſtari.*

30 *In deſcendentibus grauatis ſubintelligitur clauſula ſi decedat ſine liberis, & non in aſcendentibus grauatis.*

31 *Teſtamentum imperfectum à parentibus conditum inter liberos valet, & tamen non valet inter parentes ſi à liberis conditum fuerit.*

32 *Inter liberos ſuccedentes, locum habet collatio, quæ ceſſat inter ipſos aſcendentes.*

33 *Filij alienata à parentibus in eorum fraudem poſſunt reuocare, ſed non econtrariò.*

34 *An hæres grauatus non conficiens inuentarium priuetur ſua quarta*

35 *Hæres grauatus tenetur rationem reddere fideicommiſſario.*

36 *Subſtitutus an poſſit cogere hæredem vt bona hæreditaria deſcribantur.*

37 *Non ſolum hæres grauatus detrahit Trebellianicam, ſed & hi qui tacitè vocantur.*

Quia verò pater Adiectæ ipſam i[illegible]timam deducendam cenſuit.

1 PRæter quartam Trebellianicam quã iudex appellationis deducendam cenſuerat, ordinauit etiam & legitimam deducendam in qua Adiecta filia non potuit grauari, & neque ea priuari abſque inſertione vnius ex cauſis ingratitudinis de quibus in §. cauſas eum de appella. cognoſcitur in authentic. quare hic iudex iuſtè ordinauit legitimam illi Adiectæ debitam ex hæreditate deducendam eſſe, quod iudex à quo tacuerat qui ſolum quartam Trebellianicam deducendam ordinauerat, de legitima autem nullum verbum, & in hoc iudex appellationis eam ſententiam confirmauit, & demum addendo adiudicauit & legitimam in bonis patris Raynutij, & quæ ex hæreditate illius veniebat deducenda, vnde ex his colligitur quòd filius grauatus de reſtituenda hæreditate paterna, aut materna poterit & duas quartas deducere, nempe legitimam vt filius, & Trebellianicam vt grauatus: quod perãteà de iure ciuili non erat ſine controuerſia, quo tantum abeſt, vt hoc deciſum eſſet: quinimò contrarium potius deciſum videtur ita vt eo iure ciuili illa ſit regula, filius à patre hæres inſtitutus, & grauatus de reſtituenda hæreditate, non poteſt niſi vnam quartam detrahere. quod probatur ex l. filius quem. Codice, famil. erciſ. ibi quod ſupra quartam habens reddere compellitur, vbi filius erat inſtitutus & grauatus, & tamen quod habet, plus vna quarta, compellitur reddere & ſic ſolam vnam quartam detrahit. idem probatur in lege, iubemus. C. ad Trebellianum. vbi etiam filius eſt hæres inſtitutus & grauatus, & nihilominus, ibi mandat Imperator, quòd filius compellatur reddere quod ſupra quartam habet, & ſic de iure ciuili eſt ea concluſio approbata ab omnibus, & legibus confirmata, quòd filius grauatus detrahit ſolùm vnam quartam.

De iure vero canonicò quod hodiè obſeruatur 2
& per hoc caput tenetur quòd filius grauatus ſub conditione poterit duas quartas detrahere: vnam vt filius, nempè legitimam: alteram vt quilibet hæres grauatus nempè Trebellianicam, vnde quidam inferunt ius ciuile in hoc correctum eſſe per ius canonicum, quod tamen nonnulli abſurdum putant: cùm ſit fugienda legum correctio, & pro horum iurium, canonici ſcilicet & ciuilis conciliatione ita dicunt quòd filius grauatus purè tantummodo detrahit vnam: quod volunt probari per eas leges iuris ciuilis, ſcilicet per l. filius quem. & per legem, iubemus ad Trebellian. & quòd filius grauatus ſub conditione poterit duas quartas detrahere: & ita intelligunt hanc deciſionem iuris canonici.

Quæ quidem regulæ quamuis veræ ſint, non tamen prior regula probatur ex illis legibus iuris ciuilis: nam & in l. filius, & in lege, iubemus, & in vtraque ex illis legibus, filius hæres inſtitutus fuit grauatus ſub conditione: & tamen vt iam fuit probatum, filius grauatus ſub conditione, in illis legibus non detrahit niſi vnicam quartam, quare concludi poteſt, filium grauatum ſub conditione de iure ciuili non poſſe detrahere niſi vnam quartam, per eas leges, filius, & iubemus. & de nouo, per ius canonicum deciſum eſt; filium grauatum poſſe duas quartas detrahere: & hoc beneficium filij à iure canonico acceptum ferre poſſunt, & in hac re, vt in
aliis multis, ius ciuile cedit iuri canonico: quod *In multis ius ciuile cedit iuri canonico.*
vulgatiſſimum eſt obſeruari his qui iura ipſa obſeruarunt, & qui in curiis, & in iudiciis verſantur, ob id illegitimè facere videntur, qui ius
illud canonicum tanquam malum reiiciunt: vt 3
quod ab illegitimo conditore confectum fuerit, *Contra eos qui ius canonicum reiiciunt.*
negant etenim ſummos pontifices ius habuiſſe nec habere ius legum & conſtitutionum condendarum vt quod ad Imperatores & principes pertineat: verùm illi ita iudicantes non videntur recto pede, & ſano iudicio procedere, nam demus hoc ita eſſe, nihil tamen ex hoc ſequetur quod faciat ad illud ius canonicum reiiciendũ, propterea quòd nos illud ius canonicum & il-
lius ordinationes recipimus veluti approbatum & 4
receptum à principibus & regibus noſtris, qui illud probarunt, & recipiendum cenſuerunt: ita vt iuxta illius iuris canonici deciſiones in curiis, & palatiis, iudicetur, quæ & in multis legibus noſtris derogant

gant : & quoniam ita principibus noſtris placitum fuit, neceſſe eſt, vt nos ſubditi acquieſcamus cùm de conſenſu maiorum noſtrorũ illud ius canonicum receptum ſit.

Idem fertur de legibus ipſis Romanorum, iuxta
5 quas in regno viuitur,& quæ in regno hoc receptæ ſunt,non vt leges Romanorum, ſed vt leges à Regibus approbatæ, quibus placuit vt in regno reciperentur, non quòd propterea Regnum Galliæ ab Imperatorum imperio dependeat, vnde ius illud ciuile, & leges ipſæ emanarunt, ſed quia populus ſine legibus viuere non poterat, ideò ſatius putarunt Reges eas recipere, quàm de nouo aliquid ſtatuere.

Et certè qui ius illud canonicum reiiciendum cenſent, puto eos eſſe ſatis frigido ſtomacho,& qui ſi illis liceret, non ſolum ius illud canonicum, ſed & ius ciuile facillimè deiicerent,vt liberius, & proprio voto quã vellent, poſſent vitam agere:quorum tamen libertas reſtringenda eſt, & ad veros cancellos retinenda.

Cognitio iuris canonici neceſſaria.

Et nobis qui verſamur in foro, & vſu forenſi,co-
6 gnitio illius iuris canonici pernecceſſaria eſt, ita vt abſque illius cognitione in deciſionibus plurium negotiorum planè cæcutiendum foret, ſunt enim multa negotia quæ ab ipſo iure canonico deciſa ſunt,& iure ciuili minime terminata, & maximè hæc quæſtio, an filius hæres inſtitutus & grauatus poſſit duas quartas detrahere,quæ quęſtio minimè à iure ciuili deciſa reperitur : præterea in materia decimarum, vſurarum,matrimoniorum & aliarum
7 ſimilium materiarum, ad ius illud canonicum recurrendum eſt, ſi in illis cauſis velimus iudicium facere.quare cognitio illius iuris canonici eſt neceſſaria & iudicibus & aduocatis & his qui partibus dant conſilia,cùm tales materiæ concernant vſum forenſem, & ordinem iudiciarium : quare ſtomacus eorum qui ita ius illud reiiciunt, purgandus erit elleboro:vt tandem reſipiſcant, & pro ocio ſumant ſtudium illius iuris, & videbunt illius cognitionẽ,& iudicibus, magiſtratibus, aduocatis, & conſulentibus ſummæ neceſſariam eſſe.

Hoc ergo iure canonico, hanc notandam deciſionem habemus, quòd filius hæres grauatus duas quartas poterit detrahere ex tota hæreditate: cùm hoc tamen temperamento ſi ſit grauatus ſub conditione: quòd ſi purè grauatus ſit,erit ponenda altera regula,nempè :

Filius purè grauatus vnam quartam detrahere poteſt & ſub conditione duas.

Quòd filius hæres inſtitutus, & grauatus purè
8 non poterit niſi vnam quartam detrahere, & hæ ſunt duę regulę paſſim in ſcholis, & iudiciis receptę & approbatę, & eas approbatas eſſe aſſerit Angel. poſt alios.in l. cohæredi. §.cum filio. ff. de vulga. docto. in l. filium quem. C. fami. erciſ. & ibi Iaſo. poſt alios. Bal. in l. quanquam. C. ad l. Falc. docto. in hoc c.Raynutius,& hoc per regulam quæ habet quòd quoties aliquid reperitur deciſum de iure canonico,dubium autem de iure ciuili, quòd tunc ius canonicum obſeruandum eſt etiam in foro temporali.c.j. de noui operis nun. gl.& docto. in c. venerabilis. qui filij ſint legi. & quoniam hæc quæſtio vt dictum fuit non reperiebatur deciſa de iure ciuili, deciſa autem & determinata de iure canonico, ergo ius illud canonicum obſeruandum erit & remanebit in ſua viridi obſeruantia.

Vtráque autem regula eſt amplianda, vt proce-
dat tam in filio legitimo & naturali quàm in filio 10
legitimato, ita vt filius legitimus, & naturalis, & filius legitimatus grauatus purè reſtituere hæreditatem detrahat vnam quartam, & ſub conditione grauatus detrahit duas:vnam tanquam filius, nempe legitimam, alteram tanquam grauatus, nempe Trebellianicam.Deci.conſ.256. vol.2.

Ratio autem quòd filius ſub conditione gra- 11
uatus detrahat duas quartas hæc eſt,quia tunc duo iura vni met perſonæ accedunt diuerſis temporibus: quo caſu, & quoties duo iura accedunt eidem perſonæ ſub diuerſis temporibus, poterit ille talis fungi & vti iure duarum perſonarum, cùm ſuſtineat vicem duorum.l.3. ff. de adop.c.cùm olim. & ibi Panor. de re iudi. At filius quando inſtituitur hæres à ſuo patre aut à matre, inſtituitur vt filius, & illi vt filio debetur ſua legitima,quæ filiis debetur.authent. nouiſſima. C. de inoff. teſtamento, & ſi ille filius hæres inſtitutus grauetur de reſtituenda hæreditate, & tunc tanquã quilibet hæres grauatur, & cùm hæredi grauetur & debeatur quarta Trebellianica, ergo & hoc iure illi filio grauato debebitur Trebellianica, & ſic filius ibi fun-
gitur perſona duorum & illi diuerſa iura accedunt: 26
nam eſt filius, & illi vt filio debetur legitima, adeſt illi & àltera qualitas quia eſt grauatus, & hoc nomine illi vt grauato debetur Trebellianica, quæ & cuilibet hęredi grauato debetur:per conſequens ergo filius vt filius debet habere legitimam, vt grauatus debet conſequi Trebellianicam, tum & maximè quia ea Trebellianica non poteſt prohiberi in filius primi gradus. l. iubemus. C. ad Trebellia.

Ratio quare filius grauatus ſub conditione detrahere poſsit duas quartas.

Trebellianica in filiis primi gradus non poteſt prohiberi.

Cùm verò filius inſtitutus purè grauatur, non conſequetur niſi vnam quartam, legitimam ſcilicet, aut Trebellianicam, & hoc fit hac ratione, quia in reſtitutione fideicommiſſi, quæ reſtitutio
purè fieri debet & de præſenti,obſtaret illi regulę 12
imputationis & concurrerent duę detractiones:detractio ſcilicet legitimæ & Trebellianicæ,quas detractiones prohibet regula iuris ciuilis de qua in l. in ratione §. quod vulgò.ff.ad l. Falc. & in l. filius. C. fam. erciſ. ergo ne ſequatur hoc abſurdum, & ne inſimul reperiantur duæ detractiones ſeu deductiones aut imputationes eodem tempore, quo tempore altera alteram impediret & altera in alteram imputaretur: concluditur filium purè grauatum non poſſe niſi vnicam quartam detrahere.

Quæ ratio ceſſat vbi reſtitutio fit ſub conditione vel in diem: nam tunc ceſſant illæ deductiones
ſeu imputationes, quia tunc diuerſo tempore de- 13
bentur illæ duæ quartæ: quia legitima debetur filio ſtatim poſt mortem patris, Trebellianica verò tempore reſtitutionis & ſic diuerſis temporibus, & ſic altera in alteram non imputari poterit,cùm diuerſis temporibus debeantur.

Exemplum ſumi poteſt quando filius eſt purè grauatus, pater habet duos filios alterum inſtituit, alterum autem præteriit in teſtamento ſuo in quo poſita eſt clauſula codicillaris ſi non valet vt teſtamentum,quòd valeat iure codicillorum: per quam clauſulam teſtamentum quamuis nullum ſuſtinetur vt per Alexan. conſ.161. volu. 2. patre mortuo

filius præteritus ab inteſtato ſuccedens tacitè gra-
14 uatus per eam clauſulam codicillarem, cogitur hæreditatem reſtituere hæredi inſtituto, & tunc ille filius tacitè grauatus adeundo hæreditatem & eam ſtatim reſtituendo detrahet tantummodo vnam quartam, cùm purè cenſeatur eſſe grauatus. ita Alexand. conſ. 114. in 4. volumine & Decius conſilio 320.

Prima ergo erit illa limitatio, quòd filius grauatus detrahit duas quartas, vt procedat in filio grauato ſub conditione: ergo in filio purè grauato non procedit regula, cùm tunc ſolum vnam detrahat.

15 Secunda erit limitatio, in hærede inſtituto ſub conditione in tota hæreditate: ſecus ſi eſſet inſtitutus in re certa, & grauatus: quia tunc vnam tantam detraheret, nempe legitimam, & non Trebellianicam, quam ſolus hæres vniuerſalis detrahere poteſt, & non particularis in re certa. l. lex Falcidię. §. nuſquam. ff. ad l. Falc. Bal. in d. l. filius quem.

Grauatus filius in re certa vnã ſolam detrahit quartam.

Tertiò limitatur regula, quòd filius grauatus ſub conditione poſſit duas quartas detrahere, non habere locum, vbi pater contrarium ſtatuiſſet, vt quia dixiſſet in ſuo teſtamento, quòd adueniente die reſtitutionis volebat quòd hæres totam ſuam hæreditatem reſtitueret tali vel ſi dixerit quòd velit Trebellianicam in legitimam imputari: tunc enim filius quantumuis grauatus ſub conditione vnam quartam ſolum detrahet. Bald. in l. quoniam in prioribus. C. de inoff. teſta. & Iaſ. in l. filius quem. nu. 11. C. fami. erciſ. licet enim pater filium in ſua legitima non poſſit grauare, bene tamen in Trebellianica quam ille poteſt prohibere. Bartol. in l. Marcellus. ff. ad Trebellianum.

Sed non video quomodo hæc limitatio poſſit procedere: nam quamuis verum ſit Trebellianicam à teſtatore prohiberi poſſe vt per doct. in authent. ſed cùm teſtator. C. ad l. Falci. hoc tamen non procedit in filiis primi gradus hæredibus inſtitutis & grauatis, quibus pater Trebellianicam non poteſt prohibere ſecundùm communem doctorum opinionem in d. authent. ſed cùm teſtator. C. ad l. Falc. & quam tenuit Iaſon. ſibi contrarius. in d. l. Marcellus, qui in l. filius. contrarium tenuit. Si ergo inſequendo communem opinionem pater non poſſit prohibere Trebellianicam in filiis primi gradus, ergo fruſtra hoc prohiberet in ſuo teſtamento: fruſtra enim prohibet ſi talis prohibitio non poſſet effectũ habere, niſi dicamus eam limitationem procedere ſecundum opinionem eorum qui tenent Trebellianicam poſſe prohiberi in liberis primi gradus, aliàs non procederet talis limitatio.

In eo autem caſu in quo filius purè grauatus
16 eſt, & qui eo caſu non poteſt niſi vnicam quartam detrahere, debet ille filius aduertere quid ſibi vtilius erit: vel accipere legitimam vel Trebellianicam, nam̃ poterit eligere, quare ſecum debet conſulere quid ſibi vtilius erit: legitima enim eſt incerta cùm ea debeatur pro numero liberorum: Trebellianica autem eſt ſemper certa, nam eſt ſemper quarta hæreditatis deducto ære alieno, & funeris impenſa & legitima filiorum, ex reliquo quod ſupererit ex hæreditate quarta Trebellianica debebitur.

Hoc ergo poſito quòd filius grauatus ſub con- 17
ditione poſſit duas quartas detrahere: quomodo poterunt detrahi? Papon in ſuo *recueil des arreſts*, in titulo, *de la detraction des quartes, arreſt premier*, dat praxim in hac materia vt intelligamus quomodo illæ duæ quartæ ſint detrahendæ: inquit quòd filius qui de hæreditate eſt grauatus, debet imprimis ſuam legitimam detrahere: quæ iuxta numerum liberorum erit triens vel ſemis, & in numero liberorum erit filius hæres inſtitutus qui legitimam accipiet ex bonis paternis vt quilibet ex aliis filiis: vt ſi ſint ſex liberi, & vnus eorum erit hæres, ille tanquam hæres accipiet ſemiſſem, & alter ſemis erit pro legitima filiorum, ita tamen, vt ex illo ſemiſſe qui relinquitur pro legiti- 18
ma filiorum, ille hæres filius habebit vnam vnciam, & quilibet ex aliis vnam vnciam: & ſic filius hæres retinebit ſuam vnciam pro ſua legitima, adueniente autem die reſtitutionis reſtituet eum ſemiſſem quem tanquam hæres recepit, ex quo ſemiſſe retinebit quartam partem, quæ aſcendit ad vnam vnciam cum dimidia ex ſex vnciis: deducto ergo ære alieno funeris impenſa, & legitima filiorum, ex reliquo quod ſupererit ex ipſa hæreditate debebitur quarta Trebellianica, ita Corneus conſilio, 331. nume. 22. in primo volu. & demum deducta Trebellianica, legata exoluẽtur quia hæres grauatus in ſua quarta Trebellianica eſt potior legatariis, & illis præfertur. Iaſon 19
in l. qui quadraginta. nume. 4. ff. ad Sena. Trebellia.

Quomodo fia earum quartarum detractio.

Quòd ſi æs alienum non ſubductum fuerit, & nullo ęre deducto hæres grauatus hæreditatem reſtituerit, tenebitur ille grauatus pro ſua quota
20 & quarta creditoribus ſatisfacere. l. 2. & ibi gl. & doct. C. ad l. Falci. l. 1. §. fin. ff. ad Trebellianum, & licet omnes actiones tranſeant in hęredes & contra hęredes per eum titulum de hæredi actio. tamen reſtituta hæreditate, ſi demum debitores hæreditarij appareant, tenebitur ipſe hęres reſtituta hęreditate pro ſua quota. §. reſtituta. de fideicomm. hæredi. ad idem ergo reincidet quòd hęres inſtitutus totum æs alienum exoluat, & tunc in reſtitutione hęreditatis illud deducet, & retenta ſua quarta reliquum reſtituet: vel quòd nihil exoluat, & accepta ſua quarta reliquum reſtituat, & tunc quando reſtituit nullo ęre alieno exoluto, æs illud alienum ab ipſo fideicommiſſario exoluetur & ipſe hęres grauatus pro ſua quarta tenebitur ipſis creditoribus hæreditariis, & eo caſu accipiet ſuam quartam, cùm onere ſoluendi creditoribus pro rata ſuæ quartę.

Quantum ad legata pertinet, controuerſia fuit, an Trebellianica eſſet deducenda etiam ex legatis, an verò extra legata Trebellianica eſſet deducenda ex reliquo hęreditatis: Oldradus. conſil. 158. tractat hanc quęſtionem, & tandem decidit ex ſententia Azonis, quòd hæres grauatus poteſt detrahere ſuam Trebellianicam de vniuerſitate quam rogatus eſſet reſtituere, & ſic tam de legatis relictis in teſtamento, quàm de toto alio vniuerſali, excepto ære alieno, funeris expenſa & legitima filiorum.

Cùm autem ſit ea quartarum detractio, habetur ratio bonorum quæ erant tempore mortis teſtatoris. l. cùm quæritur. C. de ino. teſta. & ea bona quę tunc erant, erant fideicommiſſario reſtituenda, ſua quarta retenta.

In qua tamen reſtitutione fideicommiſſi non veniet id quod hæres grauatus cóſequutus eſt ab ipſo teſtatore ex contractu inter viuos, & in ſumma bona propria hæredis, & bona quæ olim fuerant teſtatoris, & quæ ad hæredem peruenerunt ex contractu inter viuos geſto ab ipſo teſtatore non veniũt in reſtitutione fideicommiſſi. l. ſequens. ff. de leg. 2. Boer. deciſ. 280. num. 7. ſed nec prælegata quæ facta ſunt vni ex hæredibus inſtitutis ab ipſo teſtatore, & cui hæredi fuerat facta ſubſtitutio, veniunt in reſtitutione fideicommiſſi, vt ibi per ipſum Boer. ſed hoc plenius declarabitur.

Appellantur autem prælegata, quæ fiunt vni ex
21 hæredibus: nam ſi ſit vnus hæres, illi prælegari non poteſt, ſed quando ſunt duo, vel plures hæredes, vni eorum poteſt fieri legatum, quod doctores prælegatum appellant.

Ea autem prælegata non omnino veniunt in re-
22 ſtitutione fideicommiſſi, ſed in hoc, hac diſtinctione vtendum eſt, nempe quòd ſi prælegata præcedunt ſubſtitutionem, vt quia primo prælegauit, & poſtea teſtator rogauit, & ſubſtituit, & in ſubſtitutione facit mentionem hæreditatis, & tunc prælegata non veniunt in reſtitutione fideicommiſſi. Si verò non ſit facta mentio hæreditatis, ſed ſimpliciter dixit teſtator, portionem tuam reſtituas, & tunc prælegata veniunt in reſtitutione. Ita Boer. ibi. nu. 8. & 9. & Cor. conſ. 91. num. 6. quòd ſi primo teſtator rogauit, & poſtea prælegauit, & tunc prælegata non veniunt, vt ibi per Boer.

Prælegata an veniant in reſtitutione fidei commiſſi.

Item in ea reſtitutione fideicommiſſi includitur non ſolum ea portio in qua quis eſt hæres inſtitutus, & grauatus, ſed & alia bona quæ ad illum grauatum peruenerant ex ſubſtitutione fideicommiſſa-
23 rio alteri facta, vt per Bar. in l. Scæuola. ff. ad Trebellia. & Boer. in eo loco, qui indiſtinctè tenet ibi, quòd in reſtitutione fideicommiſſi venit id quod ſecundus moriens percepit ex pręmorientis ſubſtitutione, & per doctor. in dict. l. Scæuola. & Decius conſil. 80. & 86. reprobata Alexand. opinio in l. Marcellus. §. quidam. ff. ad Trebel. qui cenſebat iam dicta in prælegatis obſeruari, & in his quæ deueniunt ad hæredem grauatum, ex ſubſtitutione fideicommiſſaria facta vni ex aliis hæredibus.

24 Detrahet tamen hæres grauatus meliorationes ſi quas fecerit in rebus ſubiectis reſtitutioni. l. domos. ff. de leg. 1. quia id quod per hæredem expenſum eſt circa reparationes aut meliorationes, quæ factæ ſunt in ipſis rebus ſubiectis reſtitutioni, repetetur ab ipſo hærede grauato contra ſubſtitutum ſeu fideicommiſſarium, dum tamen tales expenſæ expoſitę circa eas res eſſent vtiles, aut neceſſariæ, vt notatur in d. l. domos. fiet tamen æſtimatio earum reparationum, habito reſpectu ad valorem earum reparationum, ſicuti erit valor eo tempore quo hæreditas reſtituetur. d. l. domos. & ibi Paul. Caſtren. & Iaſon, & Papon idem tenet in ſuo *Recueil des arreſts*, in titulo *de la detraction des quartes*, arreſto primo.

Meliorationes ab hærede grauato detrahi poſſunt.

Non enim videtur hæres grauatus aliquid expẽdere in rebus quę ſunt ſubiectæ reſtitutioni animo donandi, ſed animo repetendi, die reſtitutionis adueniente, & videtur eas expenſas feciſſe pro earum rerum conſeruatione, vt per doct. in d. l. domos. argu. l. cum de indebito. ff. de proba.

Hæc ergo detrahit hæres grauatus in reſtitutione fideicommiſſi, nempe æs alienum quod exoluit impenſam funeris teſtatoris, filiorum legitimam, valorem & æſtimationem reparationum, quas fecit in illis rebus ſubiectis, & his detractis detrahet demum ex reliquo ſuam quartam Trebellianicam, reliquum autem quod ſupererit, reſtituet fideicommiſſario.

Sed quid de ea re quam hæres recuperauit in vim pacti de retrouendendo, quod cum defuncto teſtatore factum fuerat, qui rem aliquam vendiderat ſub 25
pacto de retrouendendo, & demum eo mortuo hæres grauatus eam rem venditam redemit ſua pecunia: demũ nunc eſt ea quęſtio, an hęres ille in reſtitutione fideicommiſſi teneatur eam rem redemptam reſtituere fideicommiſſario. Decius conſ. 238. tenet quòd ſic, vnde ſequetur, quòd bona ab ipſo hęrede redempta in vim pacti de retrouendendo debentur fideicommiſſario, cùm poſt factam recuperationem dicantur eſſe apud hæredem ex prima cauſa. Bar. in l. in diem. ff. de aqua plu. arcen. poterit tamen hęres qui ſoluit precium pro ea redimenda illud precium ab ipſo fideicommiſſario repetere, & in dubio videtur eam rem fuiſſe redemptam de pecunia ipſius hęredis. Bart. in l. 2. C. pro ſocio. vbi inquit quòd ſi quis pro ſe & pro ſuo fratre 26
rem emerit, & precium ſoluerit, poterit demum ille partem precij à ſuo fratre petere, cùm in dubio videatur de ſuis propriis pecuniis exoluiſſe. l. & magis. ff. de ſolut. & Bald. in l. penul. C. ſi quis alteri vel ſibi.

Grauatus tenetur reſtituere rem redemptã ab ipſo, & a teſtatore venditã ſub pacto reau bij.

An autem omnia quæ reperiuntur in domo hæ- 27
redis grauati tempore ſuæ mortis, veniant in reſtitutione fideicommiſſi, vt ſunt fructus qui ibi reperiuntur, pecunia & aliæ res quę ibi ſunt? dic quòd fructus reperti in domo hęredis defuncti grauati, non debent reſtitui fideicommiſſario, etiamſi fuerint percepti ex bonis hęreditatis, ſed ſunt & pertinent ad hæredes ipſius hæredis grauati. l. in fideicommiſſariam. ff. ad Trebel. & ibi Paul. Caſtren. & quantum ad pecuniam quæ ibi reperitur, eſt etiam illi hæredi reſtituenda, niſi fideicommiſſarius vellet probare eam pecuniam fuiſſe teſtatoris, & hoc tenetur ille probare. Alex. conſil. 51. in 2. volumine. quantum autem ad penſiones attinet, concludendum eſt, pro rata perceptorum & collectorum tempore mortis hæredis grauati, penſiones iam perceptas ad hęredes illius grauati pertinere, vt ibi per Alexan. & tenetur hæres grauatus reddere fideicõmiſſario rationem rerum, quę erant in hęreditate teſtatoris, ita vt & de male adminiſtratis teneatur. l. cum talis §. Titius. ff. de cond. & demonſt.

Penſiones pro rata diuidẽdę.

Cùm ergo ita concludatur, filium grauatum ſub 28
conditione poſſe duas quartas detrahere, quid de aſcendentibus, an illi grauati, & hęredes inſtituti in teſtamento filij & grauati ſub conditione, poſſint duas quartas detrahere, legitimam ſcilicet & Trebellianicam, cùm legitima aſcendentibus debeatur in teſtamentis conditis à deſcendentibus, ſicuti debetur deſcendentibus in teſtamentis conditis ab ipſis aſcendentibus. l. nam etſi parentibus. ff. de ino. teſtamento. vt plenius ſuperius fuit declara-

Deſcendentes grauati nõ detrahunt niſi vnam quartam.

rum: & cùm illis debratur legitima in teſtamrntis filiorum, & pet conſequens videtur eum aſcendentem grauatum ſub conditione, poſſe & legitmam, & Trebellianieam derrahete, ſicuti & filij grauati, facit narura correlatinorum eùm diſpoſitum in vno locum habeat, & in altero. l. vlt. C. de indi. vidu. tollenda: pater autem & filius ſunt correlatiua, ergo ſicuti in filio illud ſtatutum eſt, vt grauatus ſub cõditione poſſit dnas qnartas detrahere, ita & pater ſub conditione grauatus, & duas quartas detrahere poterit.

Tenetur tamen contrarium, quamuis ſuperiora ſint vera, & in hoc concluditur quòd aſcendentes grauati etiam ſub conditione, non poſſunt niſi vnicam quartam detrahere. Bar. ita tenet conſil. 19. in 1. parte. Bald. in l. ſi à milite. §. patri. ff. de teſtam. mili. Zacharias Ferrarins ſuper Panor. in hoc cap. Raynutius, Iaſ. in l. filius quem. num. 9. C. fami. erc. Gui.Pap. deciſ. 52. quæ opinio licet Aemilio Ferreto videatur dura. in d.l. filius quem. quòd aſcendentes non poſſint niſi vnicam quartam detrahere, non tamen auſus fuit cõtrarium ſuſtinere, quæ etiã, nec iure, nec vſu ſuſtineri poteſt, quare eam opinionem, vt magis communem debemus ſuſtinere, & magis approbatam.

Et quantumuis hæc quæſtio videatur planè ocioſa, cùm filiusfamilias non poſſit teſtari, cùm ſit
29 in alterius poteſtate. l. qui in poteſtate. ff. de teſtamentis. ſi non poſſit teſtari, fruſtra ergo quæritur, an pater à filio inſtitutus & grauat⁹ poſſit duas quartas detrahere, cùm filius careat facultate teſtandi. Dici poteſt eam quæſtionem locum habere in caſibus in quibus filij teſtari poſſunt, nempe ſi ſit emãcipatus qui de iure teſtari poteſt, cùm ceſſet patria poteſtas, ratione cuius filius teſtari non poteſt, vel ſi filius habeat peculium caſtrenſe, vel quaſi, in illbus peculiis filius teſtari poteſt. l. fi. C. de ino. teſt. item & in filio, qui ſolum habet matrem quam poteſt inſtituere hæredem, & grauare, & in illis caſibus procedit noſtra quæſtio, quare in caſibus illis in quibus filius teſtari poteſt, ſi teſtando inſtituerit patrem aut matrem, quam ſub cõditione grauaret de hæreditate reſtituenda, non poterit niſi vnam quartam detrahere, nulla enim lege aliud cauetur, & erubeſcimus ſine lege loqui.

Neque obſtant ſuperiorã, maximè illud, quòd legitima debetur ipſis aſcendentibus, ſicuti & deſcendentibus, nam quamuis ita ſit, qnòd legitima aſcẽdentibus debeatur, non tamen ſequitur quòd illi debeant conſequi duas quartas, nam de iure ciuili filiis debetur legitima. authent. nouiſſima. C. de ino. teſtamento. & tamen ipſo iure ciuili filius quãtumuis grauatus non poteſt, niſi vnam quartam detrahere, etiam ſi ſit grauatus ſub cõditione. l. filius quem. C. fami. erc. quare talis conſequentia non procedit, neque eſt neceſſaria.

Argumentū à correlatiuis leue.

Argumentum autem à correlatiuis eſt ſatis leue, & procedit vbi in vtroque eſt eadem ratio. doct. in d. l. vlti. at hîc in patre & filio datur diuerſa ratio, nam filio debetur legitima, iure quidem ciuili, naturali tamen iure ita ſuadente. l. cum ratio. ff. de bonis damna. parentibus autem debetur legitima iure ciuili ita ordinante. d.l. nam & ſi. ff. de ino. teſtamen. ex cauſa cuiuſdam paternæ commiſerationis, & cùm ad diluendum argumentum à correlatiuis ſufficiat date medium, ſequetur tale argumentum dilutum eſſe, ex his iam dictis: concluditur ergo parentes grauatos, etiam ſub conditione non poſſe niſi vnicam quartam detrahere, & neque abſurdum erit in hoc caſu ponere diſcrimen inter aſcẽdentes & deſcendentes, inter quos iura ponũt multas differentias, & inter cæteras hæc erit, nempe quòd in deſcendentibus rogatiſ, reſtituere hæreditatem ſubintelligitur ea clauſula ſi deſcendentes moriantur ſine liberis. l. cum auus. ff. de condi. & 30
demon. l. cum acutiſſimi. C. de inoffi. teſtamento. tamen in aſcendentibus inſtitutis & rogatis à deſcendentibus non intelligetur ea clauſula, ſi decedant ſine liberis, & eo caſu illis aſcendentibus defunctis locus erit ſubſtituto. Batt. & alij in d.l. cum auus. plenè Socinus in repe. illius. l. cum auus. Iaſ. in l. generaliter. §. cum autem. C. de inſtitutio. & ſubſtitu.

Differentia inter aſcendētes & deſcendētes.

Facit & aliud: teſtamentum imperfectum ratione 31
ſolemnitatum, confectum à parentibus inter libros valet & ſuſtinetur. l. hac conſultiſſima. § ex imperfecto. C. de teſtamen. & in authen. de teſta. imperfectis, tamen teſtamentum imperfectum ob defectum ſolemnitatum, conditum à filio inter ſuos parentes non valet. cùm ita de iure cautum non reperiatur. Iaſ. poſt alios. in d.§. ex imperfecto. Bald. & Sali. in l. fi. C. fami. erc.

Teſtamentum imperfectū inter liberos valet, & nō inter aſcendētes.

Adde quòd filij & alij deſcendentes ſuccedentes ſuis deſcendentibus inter ſe tenentur conferte bona 32
quæ prouenerunt ab illis, de quorum ſucceſſione agitur inter quos deſcendentes ſuccedentes ſuis aſcendentibus locum habet collatio. authen. ea teſtamento. C. de colla. & per totum eum titulum, quæ collatio ceſſat inter aſcendentes ſuccedentes ſuis deſcendentibus, inter quos nullus eſt locus collationi. Baldus, Sali. Alexand. & Iaſ. in l. ſi emancipati. C. de colla.

Proponitur & aliud, filius poteſt reuocate alie- 33
nata per patrem in fraudem creditorum vſque ad legitimam quando ille in quem facta fuit alienatio eſſet particeps fraudis. Bar. in l. nun vſque. ff. ſi quis à parente fuerit manu. Aſcendentes tamẽ non poſſunt reuocare alienata à filius etiam in fraudem ipſorum. quia hoc in aſcendentibus non repetitur deciſum. Bar. in d. l. non vſque. in ſimili ergo, quia non repetitur iure cautum, vt aſcendentes grauati à ſuis deſcendentibus ſub conditione poſſint duas quartas detrahete, ſicuti repetitur deciſum in deſcendentibus grauatis ſub cõditione, ſequetur qnod illi aſcendentes, quantumuis grauati ſub conditione non poterunt niſi vnam quartam detrahere, & hæc eſt omnium communis opinio ſupra firmata.

Alienata in fraudem filiorum reuocantur, ſed non in fraudem parentum.

In ſumma hic eſt effectus huius capitis, quòd filius ſub conditione grauatus poteſt duas quartas detraherr, vnam vt filius, nempe legitimam, alteram vt quilibet hæres grauatus dettahere poteſt, nempe quartam Trebellianicam, & ad hunc effectum puto hunc textum editum fuiſſe: cùm perantea talis deciſio ſatis dubia & incerta eſſet, & minimè deciſa, priuſquam tamen his finem faciamus, propnnemus deciſionem quarundam quæſtionum quę ſatis ad rem noſtram facere videntur.

Et hoc vnum erit, an hæres grauatus, qui vt grauatus poteſt ſnam quartam detrahere, non conficiens inuentarium, perdat eam quartam, & inſimul quartam Falcidiæ: illud enim extra annum cõ-

trouer

trouerſiam eſt, quòd hæres inſtitutus ſi ſuæ indemnitati velit conſultum eſſe, ad hoc vt non teneatur vltra vires hæreditarias, debet inuentarium rerum hæreditariarum conficere. l. vlti. C. de iure deliber. alias teneretur vltra vires hæreditarias, omnibus creditoribus; quantum ad Falcidiam pertinet illud expeditum eſt hæredem nõn cõnficientem inuentarium perdere Falcidiam. auth. ſed cũ teſtator. C. ad l. Falcidiam. quantum ad Trebellianicam attinet non conuenit inter noſtros interpretes. Bar. in d. l. ſed cum teſtator. tenet hæredem grauatum non perdere Trebellianicam, quantumuis inuentarium nõ confecerit, & hoc quia nulla lege cauetur, & erubeſcimus ſine lege loqui, & neque decet leges in odioſis extendere. Salic. in d. authen. ſed cum teſtator. tenet contrarium, quòd hæres perdat eam quartam, ſi inuentarium non fecerit, & hoc quia lex præſumit hæredem grauatum, in non conficiendo inuentarium, res hæreditarias ſubtraxiſſe, & eas occultaſſe, ita vt pro ſua quarta poſſit ſufficere, & ideo non poſſe eam Trebellianicam demum detrahere.

Hæres grauatus inuentariũ tenetur conficere.

Iaſon in l. Marcellus. nu. 57. ff. ad Trebelli. hanc quæſtionem plenè examinat, & tandem concludit cum opinione Bartoli, quam ibi inquit veriorem, hæredem ſcilicet grauatum, non perdere Trebellianicam per non confectionem inuentarij: cùm hoc deciſum minimè reperiatur in ipſa Trebellianica, ſicuti deciſum reperitur in Falcidia, per eam auth. ſed cum teſtator. & hanc opinionem tenet Iaco. de bello viſu. in §. hinc nobis. in auth. de hære. & Fal. & Cor. conſ. 22. nu. 37. in 2. volu.

Hæres grauatus nõ perdit Trebellianicã, quãuis inuentariũ non confecerit.

Guido Papæ deciſione 53. tenet quid medium, quòd extraneus hæres grauatus perdit Trebellianicam in non conficiendo inuentarium. filius autem hæres grauatus non perdit, & ita iudicari refert in parlamento Delphinali, quæ opinio poſſet ſeruari ex quodam fauore filiorum, ſed non quòd de iure poſſet ſuſtineri.

Ego putarem hæredem grauatum nulla habita diſtinctione, ſiue ille ſit filius, ſiue extraneus in nõ conficiendo inuentarium, priuandum eſſe ſua Trebellianica, facit pro hac opinione vltra ea quæ à doctoribus deducta ſunt, quòd hæres tenetur rationem reddere administrationis rerum hæreditariarum fideicommiſſario. quod facere non poteſt, niſi prius inuentarium confecerit, vt demum ex eo rationem reddat. Bald. in l. cum tale. §. 1. ff. de condi. & demonſtra. Franciſcus Curtius ſenior conſ. 29. num. 9. ergo in non conficiendo eſt in culpa, ratione cuius debet priuari ſua quarta, aut ſaltem puniri poterit ipſe hæres propter non factum inuentariũ, quanti intererit ipſius fideicommiſſarij inuentariũ non fuiſſe confectum, quæ ratio quantumuis non concludat hanc opinionem, eam tamen videtur adiuuare.

35

Sed an ſubſtitutus ad quem bona hæreditaria debent peruenire, poſſit petere & cogere ipſum hæredem grauatum pro ſua indemnitate, vt bona hæreditaria deſcribantur & ponantur in inuentario, & hoc ne ea bona deperdantur? dic quòd ſic, & hoc petendo debet ſubſtitutus audiri, etiam ſi hæres fuerit ſubleuatus à teſtatore à tali confectione inuentarij. Paul. Caſtren. conſil. 366. 1. par. Alexan. cõſ. 68. in 3. vol. Lancelotus Galiaula in repet. l. centurio. num. 177. ff. de vulga. quinimò poterit ille ſubſtitutus cogere hæredem grauatum ad ſatiſdandum de reddenda hæreditate adueniente die, vt ibi per Galiaulam. num. 166. & ſic tenetur hæres grauatus reddere fideicommiſſario rationem de adminiſtratis ex ea hæreditate. Alexan. conſil. 51. nu. 11. in 6. vol.

36

Subſtitutus poteſt cogere hæredem grauatũ ad conficiendũ inuentarium.

Illud etiam notandum eſt, quòd non ſolum hæres grauatus expreſſe detrahit Trebellianicam, vt iam comprobatum fuit, ſed etiam hi qui ſunt tacitè grauati, vt ſunt venientes ab inteſtato qui accipiunt hæreditatem in vim illius clauſulæ codicillaris poſitę in teſtamento, quod demum deficit propter aliquam cauſam, qui demum acceptam hæreditatem coguntur reſtituere, retenta prius quarta Trebellianica, vt finge patrem condidiſſe teſtamentum in quo filium quem habebat, hæredem inſtituit, & alterum præterijt, in quo teſtamento adpoſita fuit ea clauſula codicillaris, teſtamentum quidem propter filij præteritionem nullum erit. l. filio præterito. ff. de iniu. rupto. ſuſtinebitur tamen per eam clauſulam codicillarem. doct. in d. l. filio præterito. & in authen. ex cauſa. C. de libe. præte. Pau. Caſtr. conſil. 29. in 1. parte. & Bartol. expreſſè in l. 1. ff. de iure codic. quare filius præteritus in vim illius clauſulæ codicillaris, & tanquam tacitè rogatus accipiet hęreditatem, & eam reſtituet hęredi ſcripto, retenta quarta Trebellianica. 37

Tacitè grauati per clauſulam codicillarem poſſunt Trebellianicam detrahere.

Et in ſumma venientes ab inteſtato in caſu in quo teſtamentum deficit aliquo caſu, & in quo eſt ea clauſula codicillaris, cenſentur tacitè rogati accipere hæreditatem, & demum eam reſtituere hæredi ſcripto, retenta ea Trebellianica, quam & tacitè grauati in vim illius clauſulæ poſſunt retinere, & vis illius clauſulæ hunc effectum operatur, vt venientes ab inteſtato cenſeantur tacitè rogati eam hæreditatem acceptam & aditam reſtituere hæredi ſcripto in eo teſtamento, quod per aliquem defectum deficit, retenta ea Trebellianica. l. ex teſtamento. l. eam quam. C. de fidei. & quæ ibi per doctores notantur. Oldradus conſ. 171. & ſic non ſolum expreſſè grauatus detrahit Trebellianicam, ſed & tacitè grauatus in vim illius clauſulæ codicillaris, & plenè Alexander conſilio 50. nume. 11. in 6. volumine. 38

Adde etiam quòd ſicuti filius grauatus detrahit duas quartas, legitimam ſcilicet, & Trebellianicam: ita etiam filius hęres inſtitutus, eo caſu quo hęreditas eſt onuſta legatis, ita vt ſit locus legi Falcidię, quòd tunc poterit etiam duas quartas detrahere, legitimam ſcilicet, & Falcidiam, aduerſus legatarios. Paul. Caſtren. in l. Papinianus. §. quarta. ff. de ino. teſta. num. 5. olim quidem non duæ quartæ, ſed vna tantum recipiebatur, quia vna in alteram imputatur. l. in quartam. ff. ad leg. Falc. hodie autem duæ detrahuntur.

Filius quando hæreditas eſt onuſta multis legatis detrahet & legitimã, & Falcidiam.

Et quoniam ſępius facta fuit mentio legitimæ debitę filijs, nunc priuſquam his finem imponamus, demonſtrandum erit an ipſa legitima filijs debita à parentibus debeatur, an iure naturæ, an verò iure ciuili.

Vtilitas in hoc eſt & maxima, quia ſi debeatur iure naturæ, illa tolli minimè poterit ſtatuto, cùm iura quæ ſunt naturalia tolli minimè poſſunt. §. ſed iura naturalia. de iure naturali gen. & ciuili. quòd ſi legitima filijs debita ſit ſolùm iure ciuili, & tunc per contrarium ius, aut per ſtatutum non ſolũ poſſet

ſeç minui, ſed & tolli in totum.

Aliqui tenent filiis legitimam in bonis parẽtum debitam eſſe iure naturæ, & neque illis deſunt & leges & rationes ad hoc confirmandum, & quod iure naturæ debeatur, adducitur textus, in l. ſcripto. ff. vnde liberi. in fine. ibi naturæ ſimul & votum parentum. Adducitur etiam l. cum ratio naturalis. ff. de bonis damna. Addo §. ſed quoniam. in authen. de hæred. & Falcid. ibi tanquam hoc ſecundum ipſam naturam debeatur, facit quia ea legitima, quam etiam bonorum ſubſidium appellamus, filio debetur in honorem ſanguinis. l. 1. §. longius. ibi in honorem ſanguinis. ff. de lega. pręſtan. iura autẽ ſanguinis nullo modo tolli poſſunt. l. iura ſanguinis. ff. de reg. iuris. ergo nec ea legitima tolli poterit, cùm nitatur naturali ratione. l. ius agnationis. ff. de pactis. quæ naturalis ratio modis ciuilibus dirimi nullo modo poteſt. §. iura naturalia.

Legitima in locum alimentorum.

Confirmatur hæc opinio hac ratione, legitima in locum alimentorum ſuccedit, alimenta autem ſeu ipſa liberorum educatio, eſt de iure naturali, & ea iure naturali debetur. cap. ius naturale. ibi liberorum educatio. t. diſtin. & l. 1. §. fi. ff. de iuſti. & iure. ibi, hinc liberorum educatio. ergo ſequetur & ipſam legitimam iure naturæ debitam eſſe, cùm illa in locum alimentorum debeatur.

In contrarium quòd legitima filiis non debeatur iure naturæ, immò iure ciuili, faciunt hæ rationes, & hæc præcipuè ſi ea legitima iure naturæ deberetur, ſemper ea filiis deberetur, & neque iure ciuili tolli poſſet: cùm ea quæ ſunt iuris naturalis tolli non poſſint per ius ciuile. l. iura ſanguinis. ff. de reg. iuris. l. ius agnationis. ff. de pactis. ſed ſic eſt, quòd ea legitima non ſemper debetur, lege ciuili hoc prohibente, vel vetante, aut non ſtatuente, ergo non eſt debita de iure naturæ, immò de iure ciuili.

Filius de iure ciuili ſine cauſa poteſt exhęredari.

Et quòd non ſemper debeatur de iure ciuili patet, hoc iure ciuili antiquo filius ſine cauſa exhæredari poterat, Immò & poſthumus qui nullam cauſam ingratitudinis committere poteſt de eo iure ciuili exhæredabatur, per eum titulum de exhæredatione liberorum inſti. cùm ergo eo iure ciuili liberum erat patri filium exhæredare, & per conſequẽs eum excludere à tota ſua hæreditate, ergo ſequetur eam legitimam minimè de iure naturæ debitam eſſe, quia non ſemper debetur.

Præterea filij emancipati ſunt ſemper filij, & de ſanguine patris, & tamen illis filiis emãcipatis, nulla legitima debetur, immò tanquam incogniti excluduntur à patris ſucceſſione. §. emancipati. de hęred. quæ ab inteſtato defer. quamuis demum de iure prætorio cogniti fuerint, per eum titulum de con iun. cum emancipatis liberis. tamen de ipſo iure ciuili erant incogniti, & nulla legitima illis debebatur, & ſic legitima non eſt de iure naturæ, alioquin ſemper ea legitima, & omnibus filiis deberetur, & cum omnibus filiis minimè debeatur, ergo potius de iure ciuili debetur quàm de iure naturę.

De iure naturę nullum datur remedium filiis pro eorum legitima.

Præterea ſi legitima filiis debita eſſet de iure naturæ, illud debitum filiis planè inutile eſſet, quia eo iure naturæ nullum datur remedium filiis, ad eam legitimam petendam, poterat quidem ius naturæ illud ſtatuere, ſed & hinc nulla naſceretur actio in vtilitatem filiorum, cùm actiones ſint de iure ciuili. l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iure. l. 2. ff. de orig. iur. ergo illud filiis planè eſſet inefficax, quare hęc quęſtio redditur dubia.

Verior tamen & magis approbata videtur ea cõcluſio, vt dicamus filiis legitimam de iure quidem ciuili debitam eſſe, id tamen iure naturæ requirente & ſuadente, & quam opinionem tenet Dinus in reg. indultum. ff. de reg. iuris. in ſexto. Decius hoc etiam tenet in reg. iura ſanguinis. ff. de reg. iuris. & ibi Ioan. Montanus. Oldradus doctor antiquus ita tenet, conſ. 135. hoc enim negari non poteſt, quin ius ciuile modum ſucceſſionibus non ſtatuerit & aliquibus prorſus ademerit ſucceſſiões, vt filiis emancipatis: pręterea nepos ex filia ad aui materni bona, de iure duodecim tabularum non admittebatur. l. lege duodecim tabularum. C. de ſuis & legi. hæred. §. inteſtatorum. de hære. qualit. & differen. §. item vetuſtas. de hęred. quę ab inteſt. defer.

Ius ciuile modum ſtatuit in ſucceſſionibus.

Præterea ius duodecim tabularum ius ſuccedendi primùm tribuit liberis, aut ſaltem legitimã portionem, quam ad quartam partem totius hæreditatis reduxit. §. igitur quartam. de ino. teſta. l. Papinianus. §. quarta. ff. de ino. teſtamento. & demũ interpretator eam legitimam auxit vſque ad trientem vel ſemiſſem iuxta numerum liberorum, per eũ titulum de triente & ſemiſſe: & cùm hęc omnia à iure ciuili proueniant, fatendum erit, & de iure ciuili ipſam legitimam & filiis debitam eſſe, ius enim ciuile alterum tollere poteſt. §. fi. de leg. agna. ſucceſſio.

Exhæredatis filiis per ius ciuile conſulitur.

Facit & aliud, liberis à patre pręteritis datur ius dicendi teſtamentum nullum, ita vt rupto teſtamento filiis pręteritis aperitur via ſuccedendi. l. filio præterito. ff. de iniuſto rup. t. in prin. de exhęred. liber. inſti. item & filiis exhæredatis ius ciuile ſuccurrit hòdie per querelam inofficioſi teſtamẽti, per eum titulum de ino. teſtamento. item filiis emancipatis conſultum fuit per ius pretorium, vt admittãtur cum aliis, quę omnia filij conſequuntur beneficio iuris ciuilis, & non de iure naturę, quare conſequens erit, vt filij fateantur ſe eam legitimam conſequi ex lege ciuili, & non ex lege naturę, quæ & ipſo iure ciuili ſtatuta fuit & aucta.

Soluuntur argumenta in contrarium.

Neque obſtabunt ſuperiura, maximè ea iura quibus videtur demonſtrari legitimam debitam eſſe iure naturę, nam dico hoc per ea iura minimè probari, hoc quidem fatendum eſt iure quodam naturę id ſuadente, filios vocari ad ſucceſſionem parentum, ſed illud ius naturale in hoc nihil ſtatuit, quare ius ciuile id naturali iure & ęquitate naturali ſuadente, ſtatuit filiis ſucceſſiones. Certum eſt enim ius ciuile hoc ſtatuiſſe, immò & parentibus neceſſitatum impoſuiſſe filiis, ſaltem legitimam relinquendi, per l. inter cætera. ff. de lib. & poſthum. l. cum quæritur. C. de ino. teſtamento. & quæ legitima & ipſo iure ciuili, & ſtatuta, & aucta fuit, vt iam fuit comprobatum, quæ omnia ex inſtinctu naturali, ab ſtatuentibus ordinata fuere, & ita intelligenda ſunt ea iura, ſicuti & ita interpretatur Decius in ea regula, iura ſanguinis. de reg. iuris. & Archi. in eo cap. ius naturale. Iacobus de bello viſu. in eo §. ſed quoniã. ibi per naturam debetur, Id eſt inquit ibi ex inſtinctu naturæ, cùm certum ſit ius naturę hoc non ſtatuiſſe, ſed ſolum ipſa ratio naturalis, perſuaſit legũlatoribus ita ſtatuente & dictante, & neque ſequitur: ratio naturalis hoc ſuaſit, ergo legitima eſt de iure

inre naturali, nam ſi ita eſſet, ea legitima filiis omnibus ſemper debita eſſet, & tamen contrarium eſſe iam fuit demonſtratum.

Educatio liberorum de iure ciuili debetur.

Eadem ratione tolli poteſt & alterum argumentum de educatione, quæ filiis videtur deberi iure naturali, nam hoc negatur, & dico ea alimenta deberi iure ciuili, equitate tamen naturali id dictante, quæ ſuadet, vt parentes nutriant proprios filios, & ad id cogi poſſunt officio iudicis, & remediis deductis ab ipſo iure ciuili, per eum titulum de liberis aguoſ. quæ alimenta ſi iure naturę debita eſſent, ſemper filiis deberentur, at non ſemper debentur, quia ſpuriis nulla alimenta debentur de iure ciuili. auth. ex complexu. C. de natu. libe. ingratis filiis nulla alimenta debentur: nam vt ęquum eſt, filium qui in lucem editus eſt alendum eſſe à patre, in eoque oſtẽdere affectum paterni animi, ita rurſus dignum eſt, ne liberi obliti illius pietatis paternæ committant aliquid in ipſos parentes, ob quod poſſint iuſtè ab ipſis excludi, & illis iuſtè denegare alimenta, quæ parentes ingratis liberis poſſunt denegare. §. cauſas. vt cùm de appella. cognoſ.

Spuriis nõ debentur alimẽta, nec filiis ingratis.

Conclusio.

In ſumma ergo in hac quæſtione conelnditur filiis & alimenta, & legitimam debitam eſſe de iure ciuili, id tamen instinctu, & ratione naturali, & æquitate ſuadente & dictante, & ad quæ præſtanda parentes cogi poſſunt de iure ciuili, quod filiis dũmodo non ſint ingrati, voluit prouidere multis remediis.

Et cùm ita ſit legitimam filiis debitam eſſe iure ciuili, æquitate naturali id ſuadente, ſequetur ſtatuto ciuitatis eam legitimam minui poſſe & augeri. vnum enim ius ciuile, alterum & corrigere, & tollere poteſt: tolli quidem poterit filiorum legitima, dummodo id fiat ex cauſa: ſine enim cauſa tolli non poſſet, ſicuti nec ſine cauſa exhæredari poteſt filius. §. cauſas. vt cum de appella. cognoſcitur. & Alex. ita tenet in l. quod de meo. §. fi. ff. ad Trebel. & ibi tenet ex cauſa legitimam ſtatuto tolli poſſe, ergo ſequetur non deberi iure naturæ, nam tunc nec ex cauſa tolli poſſet, & eſt ita deciſio Capellæ Toloſanæ. deciſ. 439. & domini de Rota, deciſ. 18. in nouis. Lancelotus Galianla in repe. d. l. centurio. nu. 72. ff. de vulg.

Non tacebo tamen vnum quod tangit illam regulam ſuperius poſitam, nempe quod de iure etiam ciuili filius rogatus de reſtituenda hæreditate, poteſt duas quartas detrahere, tametſi contrarium videatur probari ex ea l. filius quem. C. fami. erciſc. ibi quod ſupra quartam habens reddere compellitur, & l. iubemus. C. ad Trebel. ibi dodrans reſtituatur, & hoc quidam tenuerunt, hac ratione, & dicunt eas leges non officere, neque facere contra hãc opinionem, quia certum eſt quod legitima tãquam æs alienum detrahi debet, in qua legitima pater eſt quaſi debitor filij, & ſic filius legitimam ſuam detrahit tanquam æs alienum, & demum quartam Trebellianicam tanquam grauatus, & quamuis in illis legibus dicatur quòd filius dodrantem teneatur reſtituere, hoc intelligi debet deducta legitima quam filius, vt æs alienum detrahere poteſt, & ita quidam concluduut, quòd etiam de iure ciuili filius grauatus duas quartas ſemper detrahere poteſt, ſed talis opinio aperta ratione confunditur, nam quamuis verum ſit patrem eſſe quaſi debitorem ſuo filio in ſua legitima, tamen illi non aduertunt quòd quoties creditor ſuccedit ſuo debitori, quòd tunc actio confunditur. l. debitori. C. de pactis. ſi ergo confuſa ſit actio, ergo filins non poterit eam legitimam petere, quæ iam confuſa eſt, & ſic ſolum detrahet vnam quartam, nempe Trebellianicam, tamẽ huic obiectioni obuiari poteſt, nempe ita reſpondendo, quia ſi hæres rogatus ſoluerit aliquod æs alienum, illud repetet à fideicommiſſario, vel dic & verius, quòd licet confuſa ſit actio quando creditor ſuccedit ſuo debitori, tamen hæres grauatus, qui ſponte adiit hæreditatem priuſquam hęreditatem reſtituat quam & reſtituere grauatus eſt, debet ſibi deducere quod ſibi debetur à defuncto priuſquam hæreditatem reſtituat. ita Bar. in l. debitor. in fine principij. ff. ad Trebel. quare in hoc caſu filius grauatus antequam hęreditatem reſtituat, retinebit ſibi ſuam legitimam tanquam ſibi debitam, & demum retenta quarta Trebellianica, reliquum reſtituet & ſic & de iure ciuili duas quartas poterit detrahere.

FINIS.

RESTAURO DEL LIBRO
di LELLI GIUSEPPE